

Lib. of E. B. L. ult. C. 126.

107
CH

R. 00001533381

F.A. 115

R. 137370

8 hojas inclusas portada, 327 págs
4 hojas de índice

2 hojas sin numerar inclusas portada
62 págs.

RC

UNED

UNED

198

UNED

R. 137370

EMVNDI FIGRELII

DE

STATUIS
ILLUSTRIUM
ROMANORVM.

LIBER

SINGVLARIS.

HOLMIÆ,

Ex Officinâ JOHANNIS JANSSONII,

Regii Typographi.

ANNO MDCLVI,

SERENISSIMO ET POTENTIS-
SIMO

PRINCIPI

AC DOMINO

DOMINO

CAROLO GUSTAVO

D. G.

SVECORVM, GOTHORVM. ET, VANDA-
LORVM. REGI. MAGNO. PRINCIPI. FIN-
LANDIÆ. DVCI. ESTHONIAÆ. CARE-
LIÆ. BREMÆ. VERDÆ. STETINI. PO-
MERANIAÆ. CASSVBIÆ. ET. VENDIÆ.
PRINCIPI. RVGIAÆ. DOMINO. INGRIÆ.
ET. VVISMARIAÆ. COMITI. PALATINO.
AD. RHENV. IN. BAVARIA. IVLIAÆ.
CLIVIAÆ. ET. MONTIVM. DVCI. &c. PIO.
FELICI. AVGVSTO. REGI. ET. DOMINO.
SVO. CLEMENTISSIMO.

S E R E N I S S I M E

E T

P O T E N T I S S I M E

R E X.

D O M I N E

C L E M E N T I S S I M E.

U A M V I S non hæc sit conditio
mea, non doctrinæ fiducia, nec
meritum aliud ullum, cujus con-
scientiâ fretus, M^{tem}. Tuam allo-
qui licere mihi putem, hoc præ-
sertim tempore, quo per tot, tam
prosperos, tamquæ admirabiles rerum successus divinas
cogitationes Tuas, propitiamquæ mentem suæ saluti
ac securitati commodari possunt tot gentes, urbes,
populi, in quorum justissimam vindictam sonare ex-
ercituum Tuorum signa, ultorquæ ensis Tuus micare
jamdudum cœpit; At tamen utcunquæ excusationem
omnem, siue tenuitas hæc mea, siue intempestivum
obsequium absumeret, ne M^{tem}. T. adire, præsentem-
quæ hunc libellum sub Clementiæ Tuæ Tutela depo-
nere auderem, Non solum audendi mihi animum da-
re, sed ad commendationem etiam prodesse vel ipsum
argumentum posse sperabam; Quod tale est, ut id
nec præsentium fortuna temporum, nec gestorum
Tuorum indoles facile possit aspernari. Quippe de
Statuis Illustrium Romanorum agit. Nam quemad-
modum illi præcipuum famæ ac immortalitatis inter
homines pignus esse censebant, oris ac formæ fidem

(?) 2

statuis

statuis, & gestorum memoriam magnificâ titulorum
commendatione in longissimi ævi possessionem trans-
mitti: Ita hæc antiqui moris recordatio grata esse M^{ti}.
T. vel hoc nomine potest, quod per eam constet, quid
jam non Horatio suo Romani, aut Camillo, aut Sci-
pioni, alienis auspiciis, ac pro unius fermè urbis salute
res gerentibus; Sed quantum Tibi, Regi Gloriosissimo,
Regi Invictissimo, & qui soli Divinæ Majestati
obnoxium sceptrum geris, faucesquè submittis; Quan-
tum, inquam, T. M^{ti}. pro Amplissimi Regni securi-
tate fortissimè ac felicissimè pugnanti cives Tui, Ro-
manorum quondam victores debeant Gothi. Advo-
carem hic in gloriosæ comparationis fidem longam
facinorum tuorum seriem, nisi intelligerem summos
Reges adiri non nisi brevi sermone oportere: Expone-
rem, quibus consiliis, quo cœlestis animi vigore, quo
Heroici spiritus impulsu incredibilè fortunam Tuam
partim secutus, partim antegressus fueris, nisi simul
ipsa rerum, quas confecisti, dignitas & magnitudo ob-
staret; Quæ tanta est, ut solis sublimibus animis pa-
tens ac pervia, æstimandam sese, & totâ sui mole no-
scendam vulgaribus sensibus minimè præbeat. Quin
summæ cautionis esse duxi, ne sperare quidem magis
verbis res Tuas æquari, quàm gestarum à M^{te}. Tua
rerum terminum inveniri posse, quem nuper in se vix
figi credidit pacis cupidus Danubius & Rhenus, sed &
mox prolatis ultra victoriis trans ripas suas longè pro-
tendi felicissimâ celeritate Vistula subactus sensit. Sim-
plicius ergo cum obsequiis nostris calculum ponimus,
quæ si tam præstare, quàm intelligere datum esset, non
sanè pateremur, ut quocum in officiorum gratæquè
men-

mentis certamen descendimus, vetus inde quicquam referret Quiris, quo nos à se vinei magnoperè gaude-
ret. Verum enimvero, ut maximè statuis, columnis ac
titulis, per provincias, regiones, urbes, per templa, fo-
ra, curias, M^{tem}. T. colere certum constitutumquè
esset, Quod nam, quæso, aurum tam purum, quod tam
preciosum æs, quod tam nitidum ebur est, quod ap-
pensum applicatumvè immortalibus meritis Tuis non
longè cedat? Aut quæ tanta erit statua, quæ columna,
quis titulus, qui gloriam hanc, quam in omnes jam
orbis terrarum plagas, admirandâ planè felicitate, ad
invidiam seculorum usquè, novus adhuc Rex, vetus
Imperator, victor perpetuus, intulisti, dignè satis lo-
quetur? Sed nequè forsitan hæc talia requiris, Rex
Magnificentissime; Et certè nescio, an non fortunas
suas omnes infra hunc censum esse æquo animo & li-
benter patiantur cives Tui, cum non tam, quid præ-
stare ipsi valeant, quàm quantum M^{ti}. T. debetur,
cogitant. Quin hoc igitur potius, quod ubiquè agitur,
admittis, ut quia levioribus præmiis immortalis Tua
virtus pensari nequaquam potest, universa M^{ti}. Tux
terra, quod Augusto olim dictum est, templum sit,
pro delubris omnes urbes omnes homines pro statuis,
quorum in animis semper cum gloria insidebis. Non
aliud sanè fuerit pulchrius aut dignius Tanto Rege æ-
ternitatis monumentum. Hoc quippe non lubricâ per-
euntis metalli fide, sed perpetuè victuræ famæ chara-
ctere signatum, consensus seculorum gentiumquè su-
stentabit, & posteritati per continuas filiorum Nepo-
tumquè successiones nulla temporum præscriptione,
nullo casuum interjectu turbatum justis & suis titulis

tradet memorandum. Ex hac curia, ex hoc suggestu apparebis melius. Inde splendidius radios Tuū emittet caput, & efficacius dextra Tua fulmen protendet. Nos insuper, quos singulari favore, sub justitia simul ac mansuetudine imperii tui Numen cœleste posuit, submissâ prece apud Majestatem divinam contendimus, ut lauros, palmas, triumphos, victorias, tropæa & decora, quæ externo jam orbe legis, figisque, diuturnâ, solidâ, & constanti beet felicitate. Vt interim tamen nobis liceat maturum M^{tis}. T. in patriam reditum optare, quô *Populo Tuo gratior eat dies, Et Soles melius niteant*, nisi divinæ, & illi proximæ Tuæ M^{tis}. aliter visum fuerit. Nam, ut hoc sit, & fatis cœlestibus contraria vota miscere, & intempestivis desideriis immensæ gloriæ Tuæ, quæ publicas etiam spes & commoda trahit, intercedere ingens ducimus nefas. Vive Rex Gloriosissime, Pater Patriæ, Pater Castrorum; Vive, securitatis nostræ, libertatis, & quod palmariū est, religionis vindex Fortissime; Vive, & si publicis votis privatas spes sociare temeritas non sit, hoc quicquid est libelli, ad pedes Tuos humilima veneratione devolvi, & sub augustissimo M^{tis}. T. nomine ac patrocínio à malorum injuriis securum esse clementissimè patere.

R. M^{tis}. Tuæ

Vbsalia 1. Maii.
MDC LVI.

Subjctissimus & Devotissimus

EMUNDUS FIGRELIUS.

A. D.
LECTOREM.

FAVOREM Tuum, Lector, quò desidero vehementius, eò ægrius sustineo ambitiosâ prece eblandiri, cum quæ profero, si bona sunt, satis ad sui commendationem ipsa faciunt; Si mala, venia ipsis non debeat, utcunquè excusare ipse volueris. Tum si æquus ipse es, non poteris non tolerare ea, quæ ut profus nihil bonæ frugis habere videantur, solis invidis imputari potest. Sin iniquus, lævam tuam sinistramquè mentem, non ulla industria, non studium, non preces deniquè ullæ mitigabunt, nisi hætenus fortè, ut à Te impetrari sinas, ne legas profus. Nam non tanti hæc mea esse crediderim, ut opus esse putem longo apparatu, & nimis sollicitâ malè solertis animi curâ aut legendi voluptatem in quoquam excitare, aut asperiora iudicia deprecari, cum quoquè præterea non ignorem, quod in iis, quæ ad literas pertinent, sæpè tam sunt peccata quæ bonè, quàm quæ secus fiunt. Nequè ex adverso constitutum est mihi, doctorum hominum, quos nemo impensius me colit ac veneratur, censuram subterfugere; Nemo enim gravior mihi, aut venerabilior esse potest, quàm ille, quisquis est, per quem proficere queam. Quin ultrò admitto & advoco, qui hallucinationibus meis irascatur, &

allinat atrium

Transverso calamo signum;

Sed simul moderationem requiro, & bonam mentem. Aliter enim fuerit, non magis me quisquam induxerit, ut desperem, quàm cogere quemquam possum ego, ne obtrectet. Adcoquè nec temerè sibi confidentem, nec gratis providum esse arbitror, qui honesta conando, animum ad sustinenda famæ pericula ita obfirmat, ut si secus, quàm par est, eveniat, causæ nil habeat, cur frustra sese bene sperasse idoleat. Nam, ut sunt seculi mores, non rarò in sola fortuna situm est, quantum expectare debeant, qui editis scriptis sese dant in manus hominum. Ex una enim lance favorem & averfationem illa distribuit, non magis veritati, quàm genio suo obsecuta. Eâdem sæpè mercede extollit, deprimit; laudat, conviciatur: Ut nemo ejus ludibriis minus opportunus videatur, quàm qui animum & res suas ita componit, ut quoties infausto guttore vocem illa strangulat, protinus laqueum ipsi mandet. Absquè hoc fuerit, sæviet illa atrocis. Ne tamen de

(?) 4

periculo,

periculo nimis securus, omne inde præsidium petam, unde damnatum sibi sapiens quisquæ & bonus timet; Tum ne videar medietatis verbis, quod mali Rhetores solent, causæ suspectæ & parum integræ lenocinari velle, hoc mihi necessariò excusandum esse video, quod non undiquaquæ par, in difficili, & aliis prope neglecto argumento operam posuerim. Hoc enim commentandi genus ingenium requirit acre, subtile, fœcundum, & per omnes reconditæ eruditionis flexus ac latebras continuo tramite ductum; Adeò ut qui maximè hic valuerint, ipsi literatæ militiæ Duces ac Heroës, sæpe non erubescant fateri fugitivam antiquitatis scientiam, jam tum, cum sese apprehendendam sistere ipsis maximè videretur, è manibus dilapsam, in obscura sua retro cefisse, ne quisquam de eâ triumpharet. Verum ut ingenium aut doctrinam à nobis impetrare non possumus, nisi quantum diligentia hic nostra præstat; Deo enim omnia, cælo multa, fortunæ non pauca debemus: Ita quibus cuncta hæc non adsunt subsidia, si tamen non penitus ignave agant, sed tributos mortali vitæ dies, quisque pro modo & captu suo, vel lineam ducendo exigant, à voluntatis suæ promptitudine hoc lucrifacere ipsos par est, ne fecisse malè videantur. An verò cum ludimus, & per otium ac luxum magnam vitæ bonorumque partem consumimus, nec ideò vulgò spernimur, exiguum laborem, tenuisque chartæ ac atramenti precium bono publico impendere, crimen sit, ob quod vapulare sub tristi ac severo iudice debeat, qui fecit: Quamquam neque hic de meo quicquam insumptum, præter scriptio- nis & colligendi laborem, præstante cœtera Typographo. Neque minus vacare culpâ apud bonos omnes arbitror honestum illud desiderium, quo privatim ferebar ad cognoscendam propius rationem eorum, quæ olim non sine admiratione, in reli- dis Romanæ vetustatis monumentis magnifica & augusta spectabam, cum Dominæ quondam urbis solum calcarem. Nisi quod, quæ fuit illic brevis & pauculorum mensium mo- ra, non permisit in tanta spectabilium rerum varietate cogi- tationem mentemque in singulorum consideratione pressius tum defigere, cum universa lustrare, quâ fieri potuit, ani- mus avebat. Et habet hoc præterea adolescentia, ut non satis semper erga bona sua provida, interioribus & abditis rerum insuper habitis, externa sectetur, nec verum suæ peregrinationis fructum prius sentiat, quàm amisit. Cum ita- que

que in patriam redux occasiones discendi novas docendi munere honoratus acciperem, eorum, quæ pridem videram, obversari subinde animo memoria cœpit, refricante eam indices bonorum authorum non plane segni lætione. Vbi cum multa occurrerent, in hoc præsertim argumento, non satis expedita, attentius ea observare, & colligere cœpi, donec hoc quicquid est Syngrammatis, sub ipso conatu nasceretur. In quo digerendo eum ordinem secutus sum, quem ipsa rei natura postulare videbatur, nec superfluosum eum nimis, nec planè nullum, ut facilè deprehendent, quibus legere vacat. Quanquam nequè nimium reluctabor iis, qui nullum hic velint iusti operis ordinem agnoscere. Novi in extruendis ædificiis, non proflus esse supervacaneam eorum operam, qui rudem materiem convehunt, dummodo id non perinde habeant, simulnè & unum in acervum congerant omnia, an seorsim & suo quæque loco cœmentum, ligna, saxa seponant. Aliàs quippè Architecto quí bene prospectum erit, ut admovere operi manum sine offensa queat? Quod si ego hoc, utcunquè rudi, sed tamen non plane incomposito materiæ congestu expeditiorem reddam viam iis, qui plenius ingenio pectus habent, & melius ab arte & doctrina instructi concinnius quippiam moliri, quæ ipsis divulsa nimis videantur, jungere; quæ perperam mixta, segregare; quæ sede alieniore locata, in suam seriem cogere; quæ laxa, contrahere; quæ compressa, extendere; & quocunquè denique modo, quæ opus fuerit, iudicio suo juvare aliquando volent, Num putem omne mihi oleum, omnemque operam periisse? cum insuper nequè sperandum sit, quantumcunquè curam intenderis, ut omnia fideliter, & proflus sine rimâ cohæreant, ubi ex tam diverso dissitarum aratum, ingeniorumque penu cogenda sit materies omnis, & in textum aptanda; Nam, ut Varronis illud hic usurpem, Non mediocres tenebræ in sylvâ, ubi hæc captanda; nequè eò, quò pervenire volumus, semitæ tritæ: neque non in tramitibus quædam objecta, quæ euntem retinere possint. Hoc tamen conatus sum, ne plane esset sine calce arena. Quamobrem & dictionis genus adhibui, quo tractari hæc talia amant, simplex & in affectatum. Imò pauciora de meo admetiri volui, veneratione antiquorum, quorum clara tes-

Simonia supervacaneis interpretationibus onerare nec fas esse in hoc descriptionis genere existimavi, nec ab ambitionis culpâ alienum. Præterea nec verbosum me esse pugnando cum multis, quæ quorundam non infrequens lubido esse solet, necesse fuit; partim quod pauci aut nulli propemodum essent, à quibus dissentirem: adeo omnem ab hoc argumento curam aîorsum docti averterant: partim quod eorum, qui bono publico commodare operam suam unquam conati sunt, memoriam ulla ratione lædere, aut intempestivo iudicio labores perstringere, alienum ab officio boni viri semper existimavi. Qui suas potius frustrationes, & quantum apud se humani patitur, ingenuè reputat, quàm id agit, ut quenquam ob ingenii memoriæ leviculam labem damnet, aut veluti pipulo differat. Fuerit enim hoc simul atrox in hominum genus injuria, cui universo ab errorum morbis cautio nulla est. Multa deniquè alii hic desiderabunt. Sed fieri qui potest, ut omnia unus queat simul, & primo conatu subtiliter explorare? Alius alio invenire potest plura, nemo omnia. Etenim præter immensam iudicii vim, quæ hic requiritur, imo præter alia subsidia, quæ nobis inter has curas versantibus, partim locorum, in quibus feliciter proficere ad hanc cognitionem possemus, longinquitas, partim rerum ipsarum caligo, tam ex eius, quem hic describimus, moris desuetudine, quàm idoneorum testium defectu nata, subducit, ferreâ quâdam patientiâ munitum esse oportet, qui omnia curiosè indagare cupiat, & velut *εὐαγγελιστὴς*. Vulgaria quædam hic tradi nonnemo fortasse deprehendet; Fateor: Vt non dubitem hic eos, qui alienæ industriæ obirectare, quàm indulgere libertati malunt, multa reperturos, ob quæ non opus esse, ut Pythia tripodem inscendat, immitius fortassis jactabunt; Sed non multum illos moramur. Nobis sufficit juxta cum candidis omnibus non ignorare, quod argumenti, in quo haud omninò levi & perfunctoriâ operâ versari constituimus, non aliter ratio conste, quàm si hæc talia etiam non negligantur. Et profecto si ab omni alio præsidio adversus hæc & alia sinistrè judicantium tela destituti essemus, sub hoc clypeo nos defendi à bonis omnibus lætamur, quod exemplo nostro studiosam juventutem ad amorem antiquitatis excitari posse contendant; Cujus studi-

um nemo nisi rudis insectatur, nemo nisi benignâ usus Mî-
nervâ dignè æstimat, ut vim totam ejus rei explicasse vi-
deatur, qui vidit nihil utile esse in literis, si antiquitatis
cognitio inutilis judicanda foret. Inscriptionibus vetustis quod
crebrius utimur, aliorum penuria testium facit; nisi injuria
sit, his minus, quàm Scriptoribus plurimis authoritatis tri-
buere, quos illæ possunt & tempore longè antevertere, &
fide post se relinquere. Nec aliud subsidium fuit, cui tur-
tius inniti nos posse, omni aliâ ope sæpe destitutos spera-
bamus. Quin & hic erigere dubitantem poterant exempla cum
recentia, quæ nemo non quotidie oculis usurpat, tum ve-
tera eorum, qui historias totas ex solis ferme titulis & In-
scriptionibus, quæ in antiquissimis templis extiterunt, con-
textuisse leguntur; Quod de Euhemero, rerum à Iove, cœ-
terisque Diis gestarum scriptore proditum Lactantius reliquit.
Nec satis esse duxi interpretationem meam promere, quin
verba ipsa plenius plerumquæ admetirer, ne, sicubi ipsa me
quandoquæ falleret obscuritas, eruditioribus aliis simul sub-
ductum foret, in quod ingenii sui lucem immitterent. Vnum
restat, de quo adhuc compellendus es, Lector Candide, ut
quod in hanc editionem pluscula errata irrepserint, benignè
excuses. Etenim præter ordinariam Typothetarum incuriam,
nonnihil fortunæ meæ succensendum video, quæ non permi-
sit, ut ipse Editioni præessem, aliquo inde loci intervallo
disjunctus. Nullum enim folium examinare mihi integrum
erat, nisi postquam totum exisset, quo factum est, ut omnis
à me sera medicina esset. Nec forte sperandum est in iis, quæ
prima prociduntur, ut omni ex parte emendata prodeant,
quantameunque diligentiam adhibueris. Quæ itaque extan-
tiora deprehendi, & quæ vel omissa, vel superflua, vel cor-
rupta sensum turbare possent, ad calcem libelli rejeci, ut inde
ea emendare sit promptum. Levioribus autem, ut in quibus
distinctiunculæ, accentus vel literæ mutatione, præpostera mi-
gratione, redundantia aut omissione, utinam non frequenter
nimis, peccatum fuerit, pro Tua humanitate veniam, ut spe-
ro, largieris, Vale & fave.

Eruditissimum & Optimum Virum,

E. FIGRELIIUM, Histor. in Regia
Acad. Ubsal. Professore eximium, amico-
rum meorum facile principem,

C A R M E N.

Illustres anime: quas Dⁱs contermina virtus
Extulit, & celso titulis aequavit Olympo:
Dum vos aeterni metas pertexitis aevi,
Nec vos fata manent saevis obnoxia Parcis,
Sive per Elysiū vobis reptare Saliētum,
Seu Phlegetontiacas alnis tranare paludes,
Seu superas habitare domos contingit, & astra;
Cernite caelato vestros in marmore vultus,
Atque Corinthiaco facies spirare metallo.
Sive hos Roma dedit, sive has posuere Pelasgi,
Cernite! Nam vestra fuit hic non ultimus olim
Virtuti decretus honor; Dum Martia victo
Hoste triumphali Capitolia scandere curru,
Et pulcrā Clariā frontem velare coronā,
Seu licuit gestare togas, & pacis Olivam
Felici tractare manu.
Magnus honor! sed qui labenti concidit aeo,
Et qui satorum vario corrumpitur ausu.
Nam simulacra vorant subiti telluris hiatus,
Et rutilum mordax rodit rubigo metallum;
Saepe etiam positas exurit flamma columnas,
Saepe etiam statuas consumit sera vetustas.
Ast tamen hic reparatur honos, dum pene minantem
Exitium, mediisque harentem faucibus Orci

Excipit

Excipit auspiciis, ac fausto vindicat ausu
A fatiis, prisumque illi dum reddit honorem
EMUNDUS Phœbi antistes; Magnaque sacerdos
Pallados: & fidus vera virtutis amator.
Quem Musa puerum blandis aluere Papillis,
Cujus & Aonio tinxerunt ora liquore.
Illustres animæ: tantum debetis honorem
EMUNDO, quantum vobis vel fama superstes,
Vel simulacra valent vestro tribuisse decori.
Vos igitur tales statuas, talesque columnas,
Conservatori nunc famæ ponite vestræ;
Non quas livor edax, nec quas popularier ignis,
Nec quas exeso poterit rubigo metallo
Perdere, nec motus terra, nec sera vetustas.
Sed quæ sint fati exsortes, elementaque vincant,
Cunctaque despiciant fessas in secula Parcas.

Scripti

A. LILLIEHÖÖK

L. B. in Naerpiis.

INDEX

I N D E X

Authorum, qui hoc in Opusculo laudantur.

<p>A Chilles Staius.
 Achmes Oneirocrita.
 Aelianns.
 Aelius Lampridius.
 Aemilius Portus.
 Æschines.
 Agratius.
 Aldus Manutius.
 Alexander ab Alexandro.
 Amaseus.
 Ambrosius.
 Ammianus Marcellinus.
 Andreas Fulvius.
 Andreas Schottus.
 Angelus Politianus.
 Anthologia Græca.
 Antonius Muretus.
 Apollodorus.
 Appianus Alexandrinus.
 Apulejus.
 Aristides.
 Aristophanes.
 Aristoteles.
 Arnobius.
 Arrianus.
 Attremidorus.
 Ascensius.
 Asconius Pedianus.
 Astrampsyclus.
 Athanasius Kirckerus.
 Athenæus.
 Athenagoras.
 Augustinus.
 Aulu Gellius.
 Aulonius.
 Author libr. Sapientiaë,
 B Arnabas Brissonius.
 Brodæi Miscellanea.
 C Ælius Rhodiginus.
 Cæus Iurisconf.
 Callimachus.
 Callistratus.
 Callistratus Iurisconf.</p> | <p>Calpurnius Flaccus.
 Carolus Sigonius.
 Casparus Barthius.
 Cassiodorus.
 Celsus Iurisconf.
 Charisius.
 Cicero.
 Claudianus.
 Clemens Alexandrinus.
 Codex Iustinianus.
 Codex Theodosianus.
 Codinus.
 Columella.
 Cornelius Fronto.
 Cornelius Nepos.
 Cornelius Tacitus.
 Cyprianus.
 D Amascenus.
 Daniel Heinsius.
 Demosthenes.
 Digesta Iuris.
 Dio Cassius.
 Dio Chrysostomus.
 Diodorus Siculus.
 Diogenes Laërtius.
 Diomedes Grammaticus.
 Dionysius Halicarnassæus.
 Dionysius Longinus.
 Dionysius Sophista Antiochenus.
 Dionysius Vossius
 E Lias Schedius.
 Ennodius.
 Epiphanius.
 Erasmus Roterodamus.
 Erymologici Magni Author.
 Eumenius Rhetor.
 Eunapius.
 Eusebius.
 Eustathius.
 Eutropius.
 F Estus.
 Flavius Iosephus.
 Flavius Vopiscus.</p> |
|--|---|

Florus.
Franciscus Luifinus.
Fulgentius.
Fulvius Vrsinus.
G Agvinus.
Georgius Cedrenus.
Georgius Fabricius.
Glossa Isidori.
Godeschalchus Stevvechius.
Goffridus Abbas Vindocinensis.
Gregorius Nazianzenus.
Guido Pancirolus.
Guilielmus Xylander.
H Arpocraton.
Hermannus Hugo.
Herodianus.
Hesychius.
Hieremias Propheta.
Hieronymus.
Hieronymus Magius.
Homerus.
Horatius.
Horus Apollo.
Hubertus Goltzius.
I acobus Cujacius.
Iacobus Thuanus.
Iamblichus.
Ianus Gruterus.
Ianus Iacobus Boissardus.
Inscriptiones antiquæ.
Ioachimus Camerarius.
Ioannes Freinshemius.
Ioannes Heinrich à Pflaumern.
Ioannes Kirkmannus.
Ioannes Leonclavius.
Ioannes Menochius.
Ioannes Meursius.
Ioannes Sarisberinſis.
Ioannes Schefferus.
Iosephus Scaliger.
Iovianus Pontanus.
Irenæus.
Isaacus Casaubonus.
Isidorus.
Isocrates.
Iulius Cæsar.
Iulius Capitolinus.
Iulius Firmicus.

Iulius Hyginus.
Iulius Obiequens.
Iulius Pollux.
Iustinus.
Iustinus Martyr.
Iustus Lipsius.
Iuvenalis.
L Acantius.
Latinus Pacatus.
Libanius.
Livius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucillius.
Lucretius.
Ludovicus Carrio.
Luitprandus Ticinensis.
Lycophron.
M Acrobisus.
Manilius.
Marcellus Iuriskonf.
Marcellus Donatus.
Marcianus Iuriskonf.
Marius Victor.
Marlianus.
Martialis.
Martinus Del rio.
Marfilus Ficinus.
Maximus Tyrius.
Mercurialis.
Minutius Felix.
Modestinus Iuriskonf.
N icetas Choniates.
Notitia Imperii.
O Nuphrius Panvinius.
Ovidius Naso.
P Alaphatus.
Paulus Æmilius.
Paulus Diaconus.
Paulus Iovius.
Paulus Iuriskonf.
Paulus Manutius.
Paulus Merula.
Paulus Silentarius.
Pausanias.
Pedo Albinovanus.
Persius.

Petronius

Personius Arbitr.
Petrus Crinitus.
Petrus Gallus.
Phaedrus.
Phasianinus Palæphti interpres.
Philippus Beroaldus.
Philo Iudæus.
Philostorgius.
Philostrophus.
Phlegon Trallianus.
Phornutus.
Photius.
Pierius Valerianus.
Pindarus.
Plato.
Plautus.
Plinius Historicus.
Plinius Nepos.
Plutarchus.
Polybius.
Polydorus Virgilius.
Pomponius Gauricius.
Pomponius Iurisconf.
Pomponius Mela.
Porphyrio Horatii interpres.
Priscianus.
Procopius.
Propertius.
Prudentius.
Psellus.
Ptolemæus.
Publius Victor.
Quintilianus.
Raphael Volaterranus.
Ruffinus.
Sallustius Historicus.
Sallustius Philosophus.
Sallustius de Barras.
Salmasius.
Sexvola Iurisconf.
Scholiastes Homeri.
Scholiastes Iuvenalis.
Seneca Pater.
Seneca Philosophus.

Seneca Tragicus.
Servius.
Severus Sulpitius.
Sextus Aurelius Victor.
Sidonius Apollinaris.
Sigismundus Gelenius.
Silius Italicus.
Simon Majolus.
Solinus.
Sozomenus.
Spartianus.
Stadius Papinius.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Symmachus.
Synesius.

Tertullianus.
Themistius.
Theocritus.
Theodoretus.
Theodorus Hœpingius.
Thomas Demisterus.
Tibullus.
Trebellius Pollio.
Turnebus.
Tzetzes.

Valerius Flaccus.
Valerius Maximus.
Varro.
Vegetius.
Vellejus Paterculus.
Venantius Fortunatus.
Venulejus Saturninus Iurisconf.
Virgilius.
Vitruvius.
Vlpianus Iurisconf.
Vvolfgangus Lazius.

Xenophon.
Xiphilinus.
Zeno Veronensis.
Zonaras.
Zosimus.

EMVNDI FIGRELII
 DE STATUIS
 ILLUSTRIVM
 ROMANORVM
 LIBER
 SINGULARIS,
 CAP. I.

Ingressus ad rem. Statua Etyman. Quid à simulacro; imagine, signo, differat. Græcorum circa hanc rem observatio. Fingendi artes apud Veteres quot, & qua earundem differentia. Manutius & Salmasius conciliati, de Lectione vocis Scalpere, apud Quintilianum.

E Illustrium Romanorum Statuis, ritibusque circa easdem observatis, multa quidem sparsim apud bonos Authores, cognitu jucunda simul & utilia leguntur; Cœterum qui illud argumentum, ut cœtera antiquitatis Romanæ, peculiari aliqua lucubratione dignatus sit, hætenus, quantacunque perquisiverim diligentia, reperi neminem. Cum itaque viderem, ferè prætermissam, aut nimis obiter tractatam ab Antiquitatum Romanarum indagatoribus esse rem, quæ haud exiguam lucem priscis simul ac recentibus scriptoribus posset affundere, cogitavi nec à munere meo alienum, nec esse curæ dispendium, pauca, quæ eo pertinentia ex veterum scriptis collegi, uno hoc veluti fasce complecti, atque publico dare. Non quod abstrusa nimis hæc sit & obscura scientia, sed quia latè sparsa, & per omnia ferè veteris ac propioris ævi monumenta diffusa, politioris literaturæ amatoribus, ad magis ardua properantibus, in investigando molestiam, nisi sub unum oculi iectum exposita, facessat. Vestigium itaque tantum ponam, cum totam viam decurrere non sit, nisi eorum, qui in salebricosum hoc indagandæ antiquitatis stadium, vires æquas & parem industriam afferre possunt. Ac ut ordine agam, nonnulla de statuis in genere præmittam, quò in cœteris fiat expeditior suscepti argumenti tractatio.

Statua igitur, ut ab origine vocis ordiar, dicitur à statuendo. Ascensius ad illud Virgil. 11. *Aneid.* Effigiem statuere id est, erexere, inquit, Undè statua dicta quæ statuuntur & stant. Et ex eo frequens verbi statuere in hoc negotio usurpatio. Cic. 1. Verrin. *Syracusani statuam postea statuerunt.* Libanus Servus apud Plautum *Asinar.* 111. 3. *Siquidem mihi statuam & aram statuis.* Aut à stando. Hoc enim verbo crebrò utuntur boni Authores, cum de statu is loquuntur. Horat. *Satyr.* 3. 11.

— *Aeneas ut stes.*

Valer. Flac. *Argonaut.* V.

Parvo de marmore juxta

Stat soror. & alii infiniti. Ex qua perpetua statione natum adagium ἀκίνητος ἐνδοξός, immobilior statua, quo usus Eunapius in vita Maximi, & Lucianus Imaginibus. Item similes aliæ locutiones hinc profectæ, cujusmodi illa Apuleji in *Apol.* *Fixus in lapide steti gelidus, nihil secus quàm una de ceteris theatri statuis.* Et dictum illud celebre Phrynes, nobilis scorti Athenis, quæ cum Xenocratis Academici benè poti castitatem in lectum admittit corrumpere, sed frustra, tentasset, & ab ea, propositi jam irritâ, pactum victoriæ precium juvenes, quibuscum pignus posuit, flagitarent; *De homine se cum iis, non de statua pignus posuisse respondit,* ut Valer. Max. IV. 3. extern. 3. proditum reliquit; Et confirmat. Diog. Laërt. lib. IV. in hujusce Philosophi vita Nec longe aliter intelligi debet Epigramma Ausonii XLIV. quo Rufum ineptum Rhetorem in statuâ ejus lusit hoc modo.

Rhetoris hæc Rufi statua est, nil verius ipsâ,

Ipsa aded linguam non habet, & cerebrum.

Et riget, & surda est, & non videt. Omnia Rufi.

Vnum dissimile est; Mollior ille fuit.

Statuæ verò dicebantur aliàs apud veteres promiscuè *Simulacra, imagines, signa.* Triplicem certè istam appellationem, uni rei accommodat Cic. uno in loco. *Orat. pro domo sua,* ubi de Tanagrææ meretricis statua, quam libertatis nomine P. Clodius, postquam Ciceronis exulis domum evertisset, & religione obligasset, in eâdem collocavit. *Simulacrum* appellat cum dicit: *Tanagræa quædam meretrix fuisse dicitur, ejus non longè à Tanagris simulacrum è marmore in sepulcro positum fuit.* Tum *signum,* his verbis. *Signum de busto meretricis, Ornamentum Sepulcri ablatum isti dedit.*

dedit. Et deinceps Imaginem. Hanc, inquit, Deam quisquam violare audeat, imaginem meretricis, Ornamentum sepulcri? Sic & apud alios complures, isthæc nomina & significationes eorundem sæpissimè confunduntur. Subest nihilo minus discrimen haud exiguum. Quod ut clarius pateat, ejus in universum præcipuas notas pono tres. Ita ut existimem aut à conditione eorum, quorum similitudo refertur, aut à materie, aut denique à forma, modòque operis, judicium fieri debere, quâ unum quodque appellatione propriè sit nuncupandum. Video primo hanc differentiam observari, ut simulacra sint Deorum; Nam Latini præcipuè utuntur *simulacri* voce, ubi εἰδῶλα dicunt Græci, non obscuro argumento, magis propriè eò, quàm alio quovis nomine appellari eas statuas, quibus cultus aliquis & religio impenditur. Nec alio respectu statuas à simulacris secrevit Suetonius Iul. Cæs. Cap. LXXVI, ubi nimios ejus honores recensens, de eo dicit, quod decerni sibi passus fuerit, *Statuam inter Reges, simulacra juxta Deos*. Aliàs dicuntur simulacra & hominum, & brutorum & aliarum rerum inanimatarum, quarum referunt similitudinem; Simulacrum enim à Similitudine deducitur, *Simulacra* inquit Isidor. Origin. VIII. II. *Nuncupantur vel pro eo quod sunt similia, vel pro eo quod simulata atque conficta, unde & falsa sunt.* Statuæ verò sunt Deorum & hominum tantum. Signa Deorum, hominum, & brutorum. Ideoque Cic. Verr. I V. differentia causa Signorum quædam profana appellat. Circa hanc rem tamen expeditior aliquanto est Græcorum observatio. Et quamquam illorum antiquissimi Ἀγαλμάτων h. e. Ornamentorum communi voce simulacra & statuas vocarint, quemadmodum & Homerus omnia templorum ornamenta appellat; sequens vero ætas pro statuæ cuiusvis generis est interpretata; Attamen qui ex iis accuratius vim indolemque dictionum expendunt, statuas quæ Diis fiunt, εἰδῶλα vocant, quæ Heroibus, ἑόανα sculpta seu scalpta simulacra, quæ regibus, ἀνδραγαθίας, propriè statuas virorum; quæ sapientibus δεικνύουσι, simulacra; quæ bene meritis viris, βερίτητα, εἰδῶλα τῶν βερίτων εἰκέναι. vid. Brodæum Annot. in Epigr. Græc. lib. I V: Licet non obstante hoc grammaticorum acumine, ut ἑόανα non semper effigiem habebant, sed quasi symbola quædam erant, per quæ Dii, aut Heroes colebantur, cujusmodi fuit dedolatus stipes, qui pro Iunone apud

Thespios colebatur, & Tabella, quam pro sua Iunone Samii venerabantur, item haïta pro Matte, & stipes pro Termino à Romanis cultus; Ita neque *βεγίδες* de sola hominis effigie dici poterat, quanquam Etymon hoc suadeat, sed de omni eo, quod esset *βεγίδες*, & humanâ formâ coleretur; ita ut Deorum simulacra quoque *βεγίνας* appellarentur. Erant enim Dii plerique *βεγίδεις*, postquam *εὐαία* in usu esse desierunt, ut notat Heinsius in notis ad Siliij lib. v 1 1 1. Si materiem spectamus, plerumque usus obtinuit, ut statuæ & signa, non dicantur nisi quæ ex solida materie constant, puta ex metallis, marmore, ebore. Sic aurcarum, argentearum, ærearum & marmorearum statuarum, creberrima fit mentio apud authores passim. Ex ebore simulacrum statuam appellat Sueton. Tit. Cap. 1 1. Signa vero ærea & marmorea nominat Varro de R.R. 1 1 1. 2. Eburnea Plinius xxx 1 v. 8. & xxxv 1. 16. Et Cic. Ver. rin. 1 1. *Nego, inquit, Signum ullum, æneum, marmoream, eburneum fuisse, quin quaeserit, inspexerit, quod placitum sit abstulerit.* Simulacra non tantum illa dicebantur, quæ ex solida, sed & quæ ex quacunque alia molli, levi fragilique materie fiebant. Sic Argæos ex Scirpo factos Ovidius V. Fast. Simulacra non signa aut statuas vocat, ubi ait,

Tunc quaque priscorum virgo simulacra virorum

Mittere roboreo, scirpea, ponte soles.

Et Varro de L. L. *Argæi sunt ex scirpeis virgultis, simulacra sunt hominum.* Rem ipsam, si lubet, pete ex Dionys. Halicarn. lib. 1. Plutarch. in Problem. Macrobi. 1. Satur. &c. De Fictilibus Plinius xxxv. 12. *Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulacra.*

Imagines verò, quanquam non rarò dicuntur, quæ ex metallo & marmore sunt. Ut apud Cicer. in Orat. legitimus *Demosthenis imaginem ex ære vidi.* & ap. Tacit. Agricol. *Non quia intercedendum putem imaginibus, quæ marmore aut ære finguntur, sed &c.* itemque in Inscript. Veteri Romæ, in qua **IMAGINES ARGENTEA S** leges. Tamen propriè imago est, quæ vel è cerâ exprimitur, vel coloribus & picturâ repræsentatur. Observat hoc discrimen Beroaldus comment. in Apul. Miles. 1 1. dicitque statuam propriè lapideam esse, sive æneam, & ex quacunque materie solidiore, imaginem verò ceream vel pictam. Et hoc sensu

fu cereas imagines opponit signis Plinius xxxv. 2. cum dicit. *Apud Majores nostros in atriis hæc erant, quæ spectarentur, non signa externorum artificum, ærea aut marmorea; Expressi cerâ vultus singulis disponebantur armariis, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilitiâ funera.* Sic & ibidem imagines pictas, opponit argenteis æneisve statuis. *Adeo, inquit, materiam malunt conspici omnes, quam se nosci.* Quod operosius probarem, nisi jamdudum provocatum esset, imagines potissimum pro cereis aut pictis accipi. Quæ verò alia imaginû genera, quibus in rebus exprimi solerent, infra breviter à me notatum est. Ter tiam discriminis notam posui modum formamque operis. Atque ita Statuas interpretor, quæ undique integræ & solidæ cernuntur, & à materie, ex qua factæ sunt, disjunctæ, quaquaversus spectentur, naturæ opus æmulantur.

Signa verò interdum dicuntur, quæ aliqua sui parte, in eadem hærent materia, è qua educta sunt, tantumque sui corporis ostendant, quantum uno aspectu cerni potest. Vide Ald. Manut. in De quæsit. per Epist. 111. 5. Cujusmodi fere illa, de quibus Ovid. 1 v. de Ponto;

*Signa quoque in seila nossem formæ curuli,
Et totum Numidæ sculptile dente opus.*

Et Virg. v. Æneid.

————— *Hæc manus habebis
Craterâ impressum signis.*

Item Statius 111. Sylv. in Hercule Surrentino

————— *Signis crescis sorus asper eburnis.*

Ad cujus rei meliorem intellectum, sciendum est diversas fuisse veterum fingendi artes. Plin. xxxv. 12. ex Varrone, Tres Species Plasticæ, ut antiquissimæ matri subordinat, Statuariam, Sculpturam, & Cœlaturam. Vbi tamen notandum est Statuariam & Cœlaturam non aliter à Sculptura differre quam partes à toto. Nam sculpturæ duas reliquas complectitur. Scalpendo enim & statuæ fiunt & cœlata opera. Ut notat idem Doctiss. Aldus Manut. in de quæsit. per Epist. 111. 9. Sculpturæ & cœlaturæ differentiam à materie, petit Quintilianus 11. 21. *Et cœlaturæ, inquit, quæ auro, argenteo, ære, ferro, opera efficiunt. Nam sculptura lignum, ebur, marmor, vitrum, gemmas, præter ea quæ supra dixi, etiam complectitur.* Vbi rursus ille cœlaturâ sculpturæ partem facit, ostendique vult cœlaturam omnem sculpturam esse, non contra.

Siquidem horum verborum Cautione, *Praeter ea quae supra dixi*, innuit, non in sola illa materie occupari sculpturam, sed sibi etiam aurum, argentum, & reliquam caelaturae materiem vindicare, non contra. Nec obstant Poetarum in re adeo intricata locutiones. Virgil. caelari lignum dixit *Ecclog. II I.*

pocula ponam

Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis.

Statius Marmor Sylvar. I V.

Laboriferi vivant quae marmora caelo,

Praxitelis.

Etenim ipsis condonandum est, si interdum paulo à genuino verborum significato deflectant. Placet hic audire nostri Manutii judicium, qui cum à materie sola commode non possit, à forma subsidium emergendi quaerit ex his tenebris. Opinor, ait, loco citato. Coelata opera dici à veteribus, quae vel in materia plana, vel in tumida, vel in convexa ita fiunt, ut in ipsa materia, quaecunque sit haereant, & aliqua parte promineant. Sculpta verò, quae vel integra undique & solida cernuntur, ex quacunque materia scalpendo facta, quo in genere sunt statuæ; vel in cavo depressa, neque solidam exprimunt effigiem, neque integram ab omni latere ostendunt, ut sigilla. Nam si sculptura in statuis tantum versaretur, non dixisset Plinius *Plasticen* matrem esse statuariae, sculpturae; & caelaturae. Porro & hoc in transcurso notandum est diversam esse lectionem doctorum, in hoc modo allato Quintiliani loco: Nam ubi Manutius *Sculptura*, ibi Salmasius *Sculptura* legit. Quemadmodum in illo Ciceronis loco *Acad. Qu. 4.* pro *sculptus è saxo*, vetus codex legit, *sculptus*. Nolo hoc in loco crisin instituire. Sed quia hinc occasio aliqua emanat melioris intellectus eorum, quae ad praesens negotium spectant, illam varietatem ut lucro sit nobis, brevissime contemplabimur. Sculptura & Scapltura origine & significatione idem sunt, sed loquendi consuetudine plane diversa res. Quod sculpirur, figuras relinquit extantes & ectypas. Undè *Sculptilia* pro *Idolis* & simulacris in sacris literis prohibita: *Scapltura* vero figuras deprimit, & sulcos lacunasve cavatas in materie relinquit, quod tamen proprie ad gemmas pertinet, sed contra hunc sensum vocabulorum hodiernus usus invaluit, qui sculptum dici vult, quicquid cavatur. Adeoque hanc significationum vocum-

que

que confusionem & varietatem inde provenisse suspicari licet, quod contra veterum codicum testimonia, quibus *sculpendi* vox sæpius legitur, Grammatici nonnulli, & Diomedes inprimis contendat *Sculpere* latinum non esse, & *scalpere* pro eo legendum. Sed quicquid in his minutis agant Critici, illud certum est statuas non incommodè *Sculpi* eademque *scalpi* Volere dici, si ad idoneam materiam probè attendas.

CAPUT II.

Diversa statuarum genera. Deorum, Hominum, Brutorum, Rerumque inanimatarum: Imò verò earum, qua non existunt. Cur simulacra Deorum antiquitas Formâ humanâ sinxerit. Aegyptiorum Dii ferinâ specie. Causa ejus rei.

UT plenius hæc intelligantur, præcipua statuarum genera distinctius aliquanto hic dabo. Quod ut fiat, sciendum est ante omnia & universum, in statuis duo consideranda esse. Vnum quod *significatur*, alterum quod *significat*. Si primum attendimus, multa & varia statuarum genera in veterum monumentis occurrent. Nam aliæ erant *Deorum*, quod ex sacris literis & profanis scriptoribus manifestum est adeo, ut cum hoc non agimus, testimonia adducere ineptum plane & supervacaneum videatur. Aliæ *hominum*, de quibus deinceps abundè patebit ex hoc labore nostro, quem illi rei unicè sacravimus. Aliæ quoque erant *brutorum*, *Quadrupedum*, *Avium*, *Piscium*, *Insectorum*, vid. Plinium lib. xxxiv. & xxxvi. Pausaniam passim. Antholog. Græc. lib. i v. & alios, cum Latinos tum Græcos, Historicos & Poëtas. Aliæ denique rerum *inanimatarum*, cum *corporearum*, tum *corpore non habentium*. Corporcas dico, cujusmodi sunt Elementa, de quibus vid. Prudent. Lib. i. in Symmach. & Laëtant. divini. Instit. ii. 6. *Terra*. Pausan. in Attic. *Mære*. Florileg. Græc. i v. 11. *Flumina*. ut *Eurotæ* ap. Plin. xxxiv. 8. *Nili*. ap. Pausan. In Arcad. Chryfæ ap. Cic. verr. i v. *Phasidis*, *Enipei*, & *Inachi* ap. Valer. Flacc. Argonaut. v. Tum *Regiones*, ut *Græcia* vid. Plin. d. l. & *Hispania* vid. Goltz. in numm. August. Cap. x. num. 5. *Nationes item*, & *Gentes* & *Vrbes*. Sic apud Plin. xxxvi. 5. memoratur.

Coponii opus XII. nationes, quæ sunt circa Pontum. & de Simulacris gentium meminit, Suet. Ner. c. XLVI. Tradit quoq; Servius porticum ab Augusto factam, in qua omnium gentium simulacra collocaverat; quæ porticus deinde eam ob causam appellata fuit, *Ad nationes*. Meminit etiam talium Dio. Cas. l. LVI. ubi de exequiis Augusti, quibus ornandis adhibebantur; Et deinceps in Funere Pertinacis lib. LXXIV. Ejus generis fuit illa Rhodiorum civitatis statua, quam Artemisia fieri curavit, ut narrat Vitruv. Archit. II. 8. Et illæ urbium terræ motu subrutarum, atque à Tiberio reparatarum, quas ideo illi una cum Colosso crexerunt in Romano foro Asiæ, teste Phlegonte Trallian. Mirabil. c. XIII. In hoc autem censu prima est urbs Urbium Roma, cujus plures olim statuæ collocabantur; Vnam in domo Cæsiorum vidisse sese in Roma sua c. III. testatur. G. Fabricius, cum inscriptione, ROMÆ VICTRICIS. Præterea, ut dixi fuere & rerum incorporatarum, ut virtutum aliarumq; expetendarum rerum. Sic Augustus, Concordiæ, Paci & Saluti Publicæ statuas posuit. ut Dio. Cass. tradit l. LIV. simulacri Felicitatis mentio fit ap. Suet. Tiber. cap. v. Colossum virtutis Euphranoræ opus recitat Plin. XXV. 8. Et aliarum rerum sine numero, Temporum, Occasionis, Risus, Morsis, Somni, vel quidquid monstrorum finxerunt Plastæ & Poëtæ. Quibus non malè convenit illud Artemidori Oneirocr. I. 53. *Plasticen exercere, & luxum tornare, & sculperere, & statuas facere, bonum est mæchis & Rhetoribus, & falsariis, & omnibus fraudulentis hominibus, propterea quod hæc artes, ea, quæ non sunt, velut vera & existentia ostentent.* Atque hoc modo statuarum plura esse genera videmus. Si vero alterum illud in statuis considerare velimus, nimirum id quod significat, hoc est, statuas ipsas & earum externam speciem formamque, quæ primum in oculos incurrit; videri possunt in universum ad duas classes redigi posse, ut una sit earum, quæ humanam ad similitudinem factæ sunt. Altera earum, quæ bruta representant. Nam cum statua propriè non sit, nisi simulacrum corporis viventis. Nec ex genere viventium plura corpus habeant, quam homo & bruta, necesse est unamquamque rem, quæ statuis exprimenda usquam fuit, alterutram horum speciem & figuram referre. Hominis statua hominem refert, Brutum bruti. Nec, ut Arnobius ait VI. adverb. gent. *rectum est appellare simulacrum, quod non pariles lineas principali ab ore traducat.* Deos itaque antiquitas, quos præcipue

pue simulacris effingere instituit, cum ipsi nec corpus nec formam haberent, similitudine hominum plerumque effigiabat; tam selectos & Majorum gentium, qui semper cœlestes habiti sunt, ut pote, Ianum, Saturnum, Iovem, Mercurium &c. quam Indigetes, qui ob merita in cœlos vocati, ex hominibus Dii facti sunt; Quales, Hercules, Faunus, Carmenta, Castor, Pollux, Evander, Quirinus. Tàm illos, propter quos dari ascensum in cœlos, Cic. 1. de ll. dicit, ut sunt Mens, Pietas, Virtus, Fides; Quàm eos, quos Platonici, & Apulejus lib. de Deo. Socr. Visibiles appellat, Solem nimirum Lunam & cætera sidera, quæq; his annur erari possunt. Cur autem forma hominis hic magis placuerit, quam alia quævis, præter ea quæ modo dicta sunt, aliæ rationes fuerunt. Nam de Diis Indigeribus non obscurum est, maluisse paganos retinere illam eorum formã, quã spectabantur, cum viventes ea gererent. ob quæ post mortem in Deorum numerum adsciscerentur, quàm aliam quamcunq;. De Diis autem in universum causæ plures attexuntur. Quarum præcipua est, quod nullum corpus, præterquam hominis, existat pulchrius ac dignius cui assimilentur. In illo enim solo scientia & ratio, & sermo tanquam in domicilio suo habitant, quæ hominum etiam sunt communis cum Diis virtutes ac notæ. Cujus præter alia meminit Cic. 1. de N. D. *Non deest hoc loco copia rationum quibus docere velitis humanas esse formas Deorum. Primum quod ita sit informatum anticipatumque mentibus nostris, ut homini, cum de Deo cogites, forma occurrat humana. Deinde ut, quoniam rebus omnibus excellat natura Divina, forma quoq; esse pulcherrima deceat, nec esse humanã ullã pulchriorẽ. Tertiam rationem assertis, quod nulla alia figura domiciliũ mentis esse possit.* Accessit licentiosa Poëtarum autoritas, & confidentia artificum. Cotta Academicus apud eundem Cicer. loco laudato. *Quis, ait, tam cæcus in contemplandis rebus unquã fuit, ut non videret species illas hominũ collatas in Deos aut consilio quodam sapientium, quos scilicet animos imperitorũ ad Deorum cultum à vitæ pravitate converterent; aut superstitione, ut essent simulacra quæ venerantes, Deos ipsos se adire crederent.* Auxerunt autem hæc eadem Poëtae, Pictores, Opifices. Erat autẽ non facile agentes aliquid, & molientes Deos in aliarũ formarum imitatione servare. Confirmat id ipsum Plut. 1. de Hom. *Ausus est etiam, inquit, Diis hominum formas affingere.* Et deinceps Eleganter. *Quoniam vero Poësis Deos requirebat agentes aliqua, ut sensibus quoq; objiceret, quæ de iis dicebas, corpora illis affinxit. Et quia nullum corpus excepto humano, sermone ac scientia præditum*

præditum esse potest, itaque singulos Deos hominibus assimilavit. Porro magnitudine & Pulchritudine eos exornans, simul hoc quoque ostendit, imagines & simulacra Deorum humanâ formâ expressa ac dedicata esse propterea, ut etiam qui minus sapiunt, Deos esse admonerentur. vid. & August. de C. D. VI 11. 23. Hinc variæ in illis expressæ hominum ætates, aliæque affectiones. Lucian. *ἑστὶ Ἰουδαίω.* Formas Deorum exprimunt, adhibito ad id vel Praxiteles, vel Polyaleto, vel Phidia; At hi quidem artifices, haud scio ubinam visam eorum effigiem representant. Ac Iovem quidem barbaturum fingunt, Apollinem verò semper puerum. Mercurium jam pubescentem, primamque dacentem lanuginem, Neptunum nigro capillitio, cæcis oculis Minervam. Et habitus ac vestitus varii. Cic. Iovem, Iunonem, Minervam, Vulcanum, Apollinem, reliquos Deos ea facie norimus, quâ pictores fectoresque voluerunt; neque solum facie, sed etiam ornatu, ætate atque vestitu. Macrob. in Somn. Scip. 1. 2. *Antiquitas, ait, imagines & simulacra formarum talium proفسus alienis, & ætates tam incrementi quàm diminutionis ignavis, & amictus ornatusque varios corpus non habentibus assignavit.* Dixi Deos hominum specie effingi, sed plerumque, non semper. Nam & sæpe Brutorum formâ facti. Minutius Felix, Octavio. *Leonum & canum vultu Deos dedicatis.* Arnob. v 1. *Advert. gent. Inter Deos videmus Leones vorrissimâ facie.* Fecerunt id maximè Ægyptii. Pompon. Mela I. 5. *Ægyptii colunt effigies multorum animalium.* Et Iuvenal. Sat. xv.

Effigies sacri nitet aurea Cercopitheci,

Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

Sic Feles Ichneumones, accipitres, Lupi, Boves & id genus alia pro Diis apud eos sacrantur. Causam Lucianus loco adducto indicat, sed fabulosam, quod nimirum, cum quondam Dii, gigantum seditione terri in Ægyptum fugâ devenissent, ut illic in posterum tuti ab hostibus laterent, eorum alius hircum induerit, alius arietem, alius feram, alius avem. Quod ipsum & Naso Metamorphos. v. refert.

Delius in corvo, proles semelæia capro,

Fele soror Phæchi, nivea Saturnia vacca,

Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibis alis.

Atque hinc esse, quod deinceps eas Dii retinuerint formas, quas id temporis adsumperant. Eandem tradit Diodorus Siculus Biblioth. 1. qui præterea alias complures addit, à veritate

rei propius remotas. vid. cap. 86. 87. & seqq. ubi eas eleganter & abunde exponit, ne alibi quærere necesse sit. Videfis & Plin. xxviii. 10. Philon. Iud. de decalog. & infinitos alios. Egregiè Athanasius orat. contra Idolat. *Quàm aliam diis, ait, sculptores indidere formam, quàm virorum & feminarum rerumque adhuc inferiorum, nimirum brutorum, animantium, avium cujuslibet generis, quadrupedum partim cicurum, partim indomitaram, reptilium, & quidquid vel terræ vel mare aut universa aquarum natura producit. In seras n. indomitasque libidines, & affectus dejecti mortales, nihilque nisi voluptates & carnis concupiscentias ob oculos ponentes, prout brutis illis rebus irrationalibusque mentem occuparant, ita in Bruta pecudumque species imaginem numinis contulerunt, pro multiplici diversitate suorum affectuum numinum formas configurantes. Quidquid itaque nec ad humanam nec ad Brutorum formam factum est, neque statua aut simulacrum vocari recte potest. Quamobrem hastas & stipites, & informes lapides, aliosque id genus ἀμόρφους θεούς, quos coluit cæca gentilitas, sæpè quamvis impiè Deos, at nunquam nisi valde ἀνεργούς simulacra vel statuas vocari videmus. Erant quidem aliæ Ægyptiacorum Deorum statuarum monstrôsæ diversorum animalium membris in unius simulacri figuram habitumque commistis. De quibus Lucian. ante loco adducto. *Si in Ægyptum proficiscaris, ibi demum, ibi videbis permulta religiosa planèque cælo digna; puta Iovem arietino vultu, Mercurium illum optimum facie caninâ.* Sed quas ad harum alterutram classem, haud absurde referre possis, sive ex membrorum principatu, sive ex Deorum ipsorum natura, aut consilio. τῶν θεοποιῶν τῶν id ipsum æstimare mavelis.*

CAPUT III.

De statuis Astrologicis. Vnde illa vanitas. εὐχλωμοῦχοι. Statue Magicae alie. Quid virtutum creditum eas habere. Forma earundem. Quibus modis procurata per eas maleficia. Simulacra cur multi secum circumgestarint. Statue fatales urbium & populorum. Arte interdum & industriâ hominum procuratus in statuis motus. Ἀνέργως varia. Νόστος πύξω. Sonus arte itidem nonnunquam elicitus.

F Vit & præter vulgares has statuas aliud genus quod haud ineptè forsan ab effectu prodigiosum appellayerimus. Quo in genere

genere primum locum tenent statuarum Astrologicarum, Τετραμετρικῆς
 Græci dicunt, certa quadam arte ita formatarum, ut ad incantatio-
 nes & miranda opera permulta vim magnam habere à vanis &
 superstitiosis, dæmonumque illusione vexatis hominibus crede-
 rentur. In quarum confectioe & usu observabant Magi, ut dies
 horasque idoneas eligerent, cælumque & stellarum cursus inspi-
 cerent, eoque illas attemperarent, haud aliter illas cœlestis in-
 fluentiæ capaces fieri arbitantes. Veteres enim Magi hoc tan-
 quam immoto fundamento usi sunt, quod crederent cœlestium
 corporum & terrestrium συμπεριχειαν quandam naturalem & con-
 cordiam esse tam arctam, ut quicquid per imagines & characteres
 ipsi perficerent, id proficisci ex virtute quadam imaginibus illis
 communicatâ ab astris, quæ huc advocabant, planè sibi persua-
 sum haberent. Psellus ubi exponit λόγια Ζωροάστρου hac de re sic
 loquitur. *Magicas verò rationes sic constituunt à summis potestatibus,
 & à terrenis materiis. Compati ajunt, supra inferis & præsertim
 sublunaria.* In quam sententiam multi illustres Philosophi descen-
 dere, Ptolomæus, Aphrodisæus, Porphyrius aliique Platonici.
 Et recentiores, Pomponatius, Mizaldus, Ficinus, qui fabricatio-
 nem illam imaginum planetariam ex Plotino & Arabibus tradi-
 dit in lib. de vita cœlitus producenda. Hanc tamen Insaniam præ-
 cipuè insaniebant Arabes & Ægyptii, ut hoc de illis testatur &
 totam hanc rem clarè aperit ipse Marsilius Ficinus, libro me-
 morato, c. 20. *Arabes, inquit, & Ægyptii, statuas & Im-
 aginibus attribuunt, arte Astronomicâ & Magica fabricatis, ut spiri-
 tus stellarum in eis includi putent. Spiritus autem stellarum intelligunt
 alii quidem mirabiles cœlestium vires, alii verò Dæmones, etiam stella
 hujus illiusvè pedisequas. Spiritus igitur stellarum, qualescunque sint,
 inferi statuis & imaginibus arbitrantur, non aliter ac Dæmones sole-
 ant humana nonnunquam corpora occupare, perque illa loqui. Similia
 quædam per imagines facere stellarum Spiritus arbitrantur. Ex quo li-
 cet intelligere, quid sibi velint illæ stellæ, quas haud rarò in
 Obeliscis Ægyptiis videbis prope statuas has astrales incidi, appo-
 sito simul altari, quod in Obelisco Romano, quem Innocentius
 X. ante hos sex septemve plus minus annos restitui, & in medio
 Circi Agonalis erigi curavit, deprehendes. Ut nimirum indi-
 cetur simulacra ista vim suam omnem & potestatem ab Astris
 haurire, & astrologicâ arte, ritibusque sacris, quos altaris forma*

apposita

apposita indicat, consecrari debere, quo vitalis influxus, per astra, & Genios astrales in illa derivetur, ut latius id ostendit in hoc ipso Obelisco Pamphilio, ille Ægyptiæ Hierosophiæ sacerdos summus Athanasius Kirckerus.

Appellabantur verò à Græcis artifices talium *σοιχημαγυλοι*, *σοιχημα* enim quanquam Græcè sit Elementum, eo tamen utuntur Astrologi pro imagine seu forma aliqua certa, ut cum *ειχονισμα σοιχημα*, Imagines cœlestes dicunt. Erant porro aliæ quædam statuae, vel potius statunculae sive imagines per certos ritus & carminum admurmurationes à Magis ita præparatae, ut similiter mirabiles ederent effectus. Apud Horat. Epod. lib. Oda ult. ita Canidia Saga.

*Movere cereas imagines,
Vt & ipse nosti, curiosius, & polo
Deripere lunam versibus possum meis.*

Credebantur verò iis Magi ad Defixiones seu Devotiones partim hostiles. Nam putabantur posse cruciatus morbosque immittere quibus libéret, & mortem inducere. Partim benignas, cum crederentur morbos curare, insidias avertere, adversus inimicos, valere, & futura prædicere. Partim Eroticæ sive amatorias, quibus amorem conciliarent, cogentque eo furere & ardere devotos, & quæ sunt ejus generis alia ferè incredibilia. In earum numero forte censenda est illa Pelichi apud Lucianum Philopseude, quæ morbos immittere & abigere potuisse dicitur. Novi ego, inquit Eucrates, quantum valeat, hæc quam tu rides statua; Annon ejusdem esse putas immittere febres in quos volueris, quandoquidem potis est ejicere? Item illæ de quibus narrat Gagvinus l. vi i. in vita Philippî Huttini. Vxor enim Enguetrani cujusdam, Quæstoris Gallici, quæ ararium expilaverat, cum de mariti jam in carcerem compacti salute desperaret, ad magicas artes conversa, Pavioto quodam malefico & Clauda muliere ad id facinus opem ferentibus, cerea quædam simulacra ad Regis Ludovici Huttini & Caroli Valesiensis formam dæmoniaca arte confici curavit, qua languentium speciem præ se ferrent. Ad horum similitudinem, nisi mala fors prodita fuisset, Rex ipse & Carolus conficiendi macie sensim erant, ex definita ad tempus morte consumendi. Insidiis resistere, & futura prædicere putabatur illa Neronis imaguncula apud Suetonium. Nerone. Cap. lvi. *Teunculam puellarem enim quasi remedium insidiarum à plebejo quodam & ignota,*
munerè

muneris accepisset detestata confestim conjuratione pro summo numine trinisque in die sacrificiis colere perseveravit: Volebatque credi monitione ejus futura prænoscere. Pro imagine amatoria accipi Æneæ illam effigiem posse, de quâ Virgil. Æneid. I V.

Effigiemque thoro locat, haud ignara futuri.

non dubitat, ad illum locum Ascensus. Nam cum Didoni sententia staret perfidum Æneæ amorem morte suâ vindicare, ut sollicitudinem Annæ sororis falleret, artibus magicis simulabat se Æneam ad se allicere velle. Inter Philtra igitur illa & *ἀγάρυγες*, quæ ibi recensentur, mentio fit effigiei Æneæ. Quanquam non ignorem in alium quoque sensum hæc trahi à Servio. Fiebant verò isthæc simulacra ex omni quidem, sed potissimum vili materia, limo, luto, argilla, lana, cera, ligno, ut ex sequentibus authorum locis patebit. Eamque Magi superstitione sollicitudine exquirebant, ne fortuitò oblatam in hoc valuisse putes; & sedulò curabant, ut occultâ fabricâ, quicquid molirentur, fieret. Apulejo Magiæ criminis accusato ab adversariis tale quid obiectum ipse in Apologia meminit. *Vnde etiam, ait, crimen ab illis, cum Pudentilla literas legerent, de cujusdam sigilli Fabricatione prolatum est, quod me ajunt ad Magica maleficia, occultâ fabricâ, ligno exquisitissimo comparasse.* Formam autem similem fecere, si poterant, iis, quos defigere volebant. Ioh. Salisberiensis lib. I. cap. 11. *vulticoli sunt* ita pro *vultucolis* legendum censet. Mart. Delrio. & quidem rectè, *qui ad affectus hominum immutandos, in molliori materia, cerâ vel fortè limo, eorum quos pervertere nituntur, effigies exprimunt.* Nisi quod speciem ipsis dederint ad horrorem plerumque, ut horrendæ arti convenit, compositam; pro ratione scilicet ac modo mali, quod accelerare cuiquam vellent. Apulejus loco memorato. *Tertium mendacium, inquit, vestrum fuit, macilentam vel omninò evisceratam formam divi cadaveris fabricatam prorsus horribilem & larvalem. Quod si compertum habebatis adeò evidens signum Magiæ, cur mihi, ut exhiberem, non denunciaastis?* Cum itaque lædere quemquam cuperent, variis modis, ipsas imagines affligebant, certi eadem tormenta, tabem, interitum eos manere, quorum in imaginibus isthæc designarentur. Interdum namque eas malefici leguntur acubus pupugisse. Ovidius Epist. Hipsyrcles, de Medeâ.

Devoet absentes simulacraque cerea fingit,

Et miserum tenues in jecur urget acus.

Interdum si mollior imaginis esset materies, durasse, si fluidior, liquasse igni. Virgilius Pharmaceutria. de statuis argillaccis & cereis.

Limus ut hic durefcit, & hæc ut cera liquefcit.

Vno eodemque igni, nostro sic Daphnis amore.

Et Horat. Sermon. lib. 1. sat. 8. de cerea imagine, quàm igni Saga admovit, *Quid memorem, inquit, quo pacto*

Imagine cerea

Largior arserit ignis?

Sic de Pavioto Mago, præter ea, quæ de eo ex Gagvino jammodò attulimus, refert Paulus Æmilius. lib. v i i i, de rebus gestis Francorum quod simulacrum cereum Regis, levi igni admove- rit, ut eo paulatim liquefcente, perinde sensim ac lenta tabe Rex deperiret. Nonnunquam produntur in similes usus vinxisse com- pedibus imagines, & clavis earum corda, brachia, crura, ac to- tum denique corpus transfixisse. Exempla qui volet, petat ex Nicetâ Choniata de Arone Mago. Item ex Martino Delrio Disquis. Magic. lib. 111. part. 1. Quæst. 3. Sect. 4. & 5. Piget enim amplius horrenda hæc Magorum arcana scrutari. Quod hæc adduxerimus, ideo factum est, ne, quod sciri honestè & piè de hoc statuarum genere posset, intactum à nobis præteriretur. Peculiare tamen est, quod adhuc notandum occurrit, nempe quod aliquando, non solum ejus, quem infestare vellent, sed & suam una fingerent imaginem, apponerentque Magi, attamen habitu & forma tali, unde malum timeres. Apud Horatium laudato loco, in apparatu Sagarum Canidiæ & Saganæ, duarum fit statuarum mentio, quarum una, Cerea videlicet, supplex par- va, & miserabilis, tanquam datura pœnas referret maleficio im- buendum: Altera verò lanca major & potentior, Magæ in affli- genda altera vices sustineret. Sic enim ibi Poëta.

Lanca & effigies erat altera Cerea: major

Lanca, quæ pœnis compesceret inferiorem.

Cerea suppliciter stabat servilibus utque

Iam peritura, modis.

Interim & figilla Deorum nonnunquam ad Magicas has vanita- tes usurpata accipimus. De Mercurii sigillo, quo in aqua con- spetto puer vaticinabatur, Apulei itidem in Apolog. testimo- niuni

nium habemus. Memini, inquit, apud Varronem Philosophum, virum accuratissimè doctum atque eruditum, cum alia hujusmodi, tum hoc etiam legere, Tralibus de eventu Mithridatici belli magica percontatione consulentibus, puerum in aqua simulacrum Mercurii contemplantem, que futura erant, sexaginta versibus cecinisse. Cæterum ex hac impia superstitione fluxisse & illum morem credendum est, quod multi simulacra Numinum, à quibus opis quid expectarent, secum, quacunque irent, circumtulerint. Quemadmodum de C. Julio Cæsare Venerem armatam circumgestante apud Dionem legimus. lib. x l i i i. Omnino enim Venerem colebat, à quâ se etiam forma quandam venustatem habere, persuadere omnibus nitebatur. Ideo Sculptam Veneris armatæ imaginem gestabat eâque tesserâ in rebus summis plerumque usebatur. Similiter de seipso Apulejus Apologia. Nam morem mihi habeo, quoquo eam, simulacrum alicujus Dei inter libellos conditum gestare. Et fuerunt illa exigua & brevialia, quo circumferri facilius possent, cujusmodi erat illud Asclepiadis Philosophi, de quo Marcellin. lib. x x i i. memorat, ipsum nimirum Deæ cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat sacum solitum efferre. Nec Deorum solum, sed hominum etiam, utpote Divorum & Heroum imagines ad hos usus gestatæ leguntur, ut à Macrianorum familiâ Alexandri Magni imago. Trebellius Pollio in Quietò, uno ex x x x. Tyrannis. Videtur mihi non prætereundum de Macrianorum familia, quæ hodiè que flores, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis, & in annulis, in omni ornamentorum genere exsculptum semper habuerunt; eo usque ut tunica & limbi, & penule matronales in familia ejus hodieque sint, quæ Alexandri effigiem deliciis variantibus monstrant. Vidimus proximè Cornelium Macrum in eadem familiâ virum, cum canam in templo Herculis daret, pateram Elethinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret, Signis brevibus & minutulis Pontifici propinare; quam quidem circumferri ad omnes tantis illius viri cupidissimos jussu. Quod idcirco posui, quia dicuntur jurari in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestians, vel argento. Ad prodigiosum hoc statuarum genus, de quo dicere incepimus, referri poterunt & fatales illæ, quibus populorum urbiumque salus aut interitus accepto relatus, atque à quibus insignium cladium & Victoriarum auguria haud rarò sumpta leguntur.

leguntur. Hujus generis erat Palladium, hoc est, Imago Palladis cœlo primam delapsa & deinde Trojâ Romam advecta, quâ salva, Roma ipsa salva futura credebatur. Cic. Phil. xi. *Qui, inquit, Brutum intelligens, ita conservandus est, ut id signum, quod de cœlo delapsum Vestæ custodiis continetur, quo salvo, salvi sumus futuri.* Et Cedrenus Comp. Hist. p. 107. *Ajunt, inquit, Palladium nefandis quibusdam Dæmonum consecrationibus arcanisq; ritibus dedicatum, ea vâ fuisse, ut urbem in qua esset, inexpugnabilem conservaret.* Quare Fatiale Livio l. xxvi. Floro. l. 2 Secretum & Lucano. l. ix. Memorabile imperii pignus appellatur. Similem conservandæ Civitatis Constantinopolitane vim habere Constantino juniori credebatur sua quadam ipsius statua, in quâ partem crucis Christi condidit. Paullus Diacon. hist. Miscel. x. 15. *Salvatoris crucis partem quidem aliquam filio distribuit, quam Constantinus suscipiens, & credens salvari civitatem, sibi hæc particula servaretur, in sua statua, sicut fertur, in foro Constantini positam, super columnam Porphyreicam devotè condidit.* Inter fatales, quarum memoria multis authoribus prodita est, hoc observare licet, quod fuerint quidem multæ earum diu ante fabricatæ in usus vulgares, sed quibus postmodum abuti inceperunt Magi, Dæmone nimirum ipsas ad maleficii instrumentum destinante. Ejus generis fuerunt Constantinopoli duæ illæ muliebres statuæ, ex quarum situ & conditione belli Pannonici fortunam cæca superstitione fascinatus reputavit Manuel Comnenus. Rem ita refert Nicetas Choniates Ann. v. *Dum copie contrahuntur, audit Manuel, duarum muliebrium ænearum statuarum, quæ in Occidentali fornice fori Constantini sitæ sint, alteram, quæ Hungarissa dicatur, erectam stare, alteram nomine Romanam, vetustate collapsam esse. Quo intellecto statim illam dejecit, hanc reposuit, ea statuarum mutatione, se fortunam etiam gentis utriusque mutaturum ratus, & rem Romanam erecturum, Hungaricam depressurum.* Talis erat statua, ut refert ex Cedreno Zonaras Ann. 111. *ex qua hostium suorum sortem Theophilus imperator, curante Ianne Patriarcha Mago, prævidit. Etenim aliquando, ait, quam infida atq; seva quædam gens tribus ductoribus usa Romanam diæmonem infestaret, eaque res Theophilum, uti par erat, sollicitum teneret, Iannes eum, dimissâ animi egitudine, optimè de rebus sperare jussit, modo ipsius consilio parere vellet. Consilium autem tale erat; Inter æneas statuas, quæ erant in Euripo Circi, statua quædam extare ferebatur triceps. Tres ergo malleos æreos fabricari jubebat Iannes, eosque tradi viris manibus validis, qui constituta noctis hora secum ad statuam illam*

accederent, iisque cum ipse mandasset, capita fortiter ferirent, dum ea veluti uno ictu atque impulsu in terram deicerent. Gratium hoc consilium Imperatori fuit. Ergo magna jam parte noctis exactâ, cum viris istis patriarcha (qui ne agnosceretur, profano habitu se induerat) ad statuam venit, magicoque carmine recitato, iisque robore, quod inerat statuae, adempto, viros omni vi percutere capita statuae jubet. Eorum duo validissimis ictibus duo capita statuae decusserunt; tertius remissius aliquando feriens inclinavit quidem, non tamen à corpore totum avellit caput. Eodem modo cum gentis ejus ducibus actum fuit. Nani seditione coortâ, atque eâ in pugnam intestinam evadente, duo de ducibus ceciderunt. Tertius vulnus accepit, sed non lethale, nihilominus tamen rei gerendae eo facto inutili, gens ea viribus suis destituta domum rediit. Forè nec aliter judicandum est, de statu is illis argenteis, quas adversus Barbarorum incursus in confiniis Thraciæ & Illyrii positas & sub Constantio Imp. repertas tradit Olympiodorus apud Photium Cod. I x x x. Plura id genus exempla, qui volet, passim reperiet, apud Zonaram, Nicetam, Philonem Iudæum & alios. Vide & Majoli Dies Canicul. Tom. 11. colloq. 2. de Vaticiniis. itemque El. Schedium de Dis Germanis. Syngramm. 11. cap. 31. Multa præterea prodigia in statu is accidisse leguntur, sed quæ, si modo omnia acciderint casu quodam potius, aut immediato Dæmonum impulsu, quàm Astrologorum artibus aut Magorum carminibus provocata contigerint. Pleni sunt exemplis, omnes prope veterum Annales, ut locutæ fuerint statuæ, ut lacrymas fuderint, ut sudarint, ut sese ob injurias ultæ fuerint, ut sese varia ratione moverint, atque alia cum naturæ viventis, tum artis opera miraculose peregerint. Adferunt inquit, Plutarchus Camillo cap. x. Sæpe simulacra sudasse, aliquando gemitus reddidisse, visaque etiam advertisse, & nictata esse. Sed ad eò vulgata hæc res est, ut exempla adducere planè supervacaneum sit. Cum illud multi alii veterum & recentiorum abundè satis præstiterint. Imprimis Cicero de divinatione. & Iul. Obseq. de prodigiis, itemque Polydorus Virgil. in tribus suis argumenti ejusdem libris. Illud ergo forsan operæ precium fuerit, dum hæc in consideratione hæremus, si ostendamus talia non rarò ab arte & industria humanâ fieri in statu is solere, quæ ad miraculi naturam accedunt quàm proximè. Cujusmodi ars *ἰατροτεχνικὴ* est dicta Heroni & Pappo. Consistit autem totum hoc

hoc in duabus rebus præcipuè, *Motu & Sono vel Locutione. Mechanisma*, inquit, Cassiodorus. 1. variar. 45. *Facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri.* Inter ea, quæ ab authoribus produntur, motum habuisse, primas tenent Dædali statuæ, quas eo artificio fabricavit, ut huc atque illuc discurrere viderentur. Quanquam sunt, qui aliter hoc intellectum volunt, nempe cum statuas haberent ante Dædalum ἀπόδας, ἀποδάς, & ἀνομήτες, illum postea pedes, manus & oculos addidisse, vel crura sejunxisse, ut ingredi & vivere viderentur. Quod ipsum sentire etiam videtur Diodorus Sicul. Biblioth. 1 v. 78. *Statuarum*, inquit, *Dædali ea constitutio fuit, ut visum & incessum, totumque corporis habitum in vivis animantibus referrent. Quia enim primis oculorum obtutum, pedumque gressum, & manuum porrectum in statu expresserat, merito in omnium admirationem incurrit. Nam qui præcesserant ipsum artifices, nichil antibus oculis, demissis manibus & conglutinatis eum lateribus simulacra fecerant. Et assentit Palæphatus. De Incredilibus, nisi quod plus aliquantò dicat. Se videlicet putare Dædali simulacra, ἀνομήτης dicta, non quod in iis primus Dædalus pedes disjunkerit, manus à reliquo corpore seceverit, ac digitis distinxerit, quod Tzetzes quoque addit in versibus Politicis; sed quod uno pede extra lineam alterius elato & ad gradum promotò, ea finxerit. Ita enim ille ex interpretatione Phasianini. Illud etiam de Dædalo narrant, quod statuas per se ambulantes fabrefaciebat. Ire verò sua sponte statuam impossibile mihi sanè videtur; verum autem hoc habet. Quicumque tunc temporis statuas virorum statuarii faciebant, imaginesq; exornabant, junctos adnexosq; corpori pedes, quibus inniterentur habentes, viriles statuas faciebant. Dædalus verò ipse uno pede tantum elato sese vertentes statuas formabat. Vbi male tamen redditum illud sese vertentes statuas. Cum in Græco sit διαβεβηκός, id est sejunctas. Sed quicquid sit, re ipsa tamen se movisse non est dubium, ut mox ostendemus. Et sanè hoc proverbium τὰ Δαυδάλια ποιήματα ad ἀνομήτης operum referunt παρρημιόγροφοι. Quamvis nec malè usurpetur ad significanda simul ea, quæ affabre & mirabili quodam artificio fiunt. Harpocrat. Δαυδάλια ποιήματα. Ἐπὶ τῶν ἀκραβέντων τῶν πέντας. Tria suntq; deinceps ea appellatio ad animi facultates bonas æquè ac pravas notandas. λογοδαίδαλοι quippe à Græcis orationis poliendæ artifices vocantur, & Circei Virgilius Dædalans appellat, quod arte magicâ homines in bestias mutaret. De spon-*

tanco itaque statuarum motu accipio, quod Plato Dædali signa vinciri pedibus solita dixit, ne aufugerent; in Menone. *Quoniam illa quoque in revincta fuerint, discedunt atq; aufugiant, si revincta sint, consistunt. Quid tum postea? Si quod ex illius operibus solum possideas, haud quaquam magno estimandum, perinde quasi servum possideas fugitivum (neque enim apud te manet) si autem revinctum, id magno estimandum sit.* Item quod de Rhodiorum simulacris ad xviii. Iliad. narrat Eustathius Homeri interpres. Verba eius sunt: *ὁ δὲ ἐκείλοισιν ἐξεδέσμεν αὐτὰ, ἵνα δῆθεν μὴ κινήσεται φύσει.* Horum etiam Dædalæorum meminit Aristoteles. Polit. i. 3. *Et enim, inquit, si fieri posset, ut unumquodque instrumentum vel iussum, vel per se presentiens, suum opus perageret, quemadmodum ajunt Dædali statuas facere, & Vulcani tripodes (quos Poëta scribit ultro in certamen divinum produisse) iidem & plectines per se tenerent, & plectra cithara canerent, haud quaquam opus haberent, neque architecti ministris, neque Domini servis.* Quo in loco philosophus hæc duo conjungit, Dædali statuas, & Vulcani tripodes, quos ex Homeri Iliad. xviii. adducit. Illos ibi poëta dicit suppositis aureis rotulis potuisse sponte sua in templum itare, domumque rursus redire. Cur verò in templum destinaretur eorum gressus, ignorare non possunt, qui veterum sacrificiorum ritus & instrumenta observarunt, aut alias didicere ornatus gratia, præter alia *ἀνάθημα*, ejusmodi quoque vasa Deorum templis dicari, & ad parietes suspendi solere, ut ad hunc poëta locum id etiam observat Spondanus. Sed quia hæc aliò spectant, in viam redeamus. Appellabantur hæc opera *αὐτόματα*, quæ vertit Politian. Miscell. Cent. i. Cap. 97. *Vlironæa* vel *Spontalia*. Namque ita fabricabantur, ut sua sponte efficere quippiam viderentur. Qualia fuisse in Hyarbæ Gymnosophilæ convivio, narrat in vita Apollon. Tyanei. Philostratus. Aureos enim ibi pincernas, & structores convivis operam præstitisse dicit. Tales item fuere illæ Metelli victoriæ, quæ motu artificioso currentibus instrumentis trophæa & coronas gestabant, quarum meminit Plutarch. Serit. C. xxxv. Unde verò hic motus? A tribus præcipuè observatum. *Neryis*, seu *fidiculis*, *Naturali vi magnetis ad movendum ferrum*, & *vulibili natura argenti vivi*; singula breviter consideremus. Simulacra quæ certis fidiculis nervisque inter se, in hanc illamve partem

tem quadam cum venustate vitrò movebantur, Νόσσοι μίμνησι
 fiere dicta, à græco νόσσοι *nervus*, & Νόσσοι μίμνησι, qui illa ad
 motum dirigebant. Aristot. de mundo, ut eum locum transtulit
 Apulejus. *Qui in lignæalis hominum figuris gestus movent, quando
 flum membri quod agitari solet, traxerint, torquebitur Cervix, nu-
 tabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium præsta erunt, nec
 invenisse totus videbitur vivere.* Ejusmodi simulacra αὐτοκίνητα
 circumtulere gesticulatores circumforanei, ut iis ostensis, lu-
 crum aliquod ab imperito vulgo emungerent. Meminit Xeno-
 phon. in Sympof. Socrates cum quendam ex hoc genere lu-
 dionum interrogasset, ob quam causam se efferret, Respon-
 sum tulit. *Propter homines stultos. Nam illi quod spectant ima-
 gunculus meas, quæ fiduculis sentæ moventur, me alunt.* Hujus
 generis erat & larva illa argentea apud Petronium, quæ sic
 facta erat, ut articuli ejus vertebræque locatæ in omnem par-
 tem flecterentur. Hic verò motus simulacrorum fuit lentus &
 quasi fluens. Vnde mollium hominum incessum, ad quosdam
 velut numeros compositum statuarum motum dicit. Ambro-
 sius. Offic. l. 10. *Sunt etiam, inquit, qui sensim ambulando imi-
 tantur histrionios gestus, & quasi quedam sercula pomparum, & sta-
 tuarum motus nutantium, ut quotiescunque gradum transferunt, mo-
 dalos quosdam observare videantur.* Ne in his justò prolixiores si-
 mus, juvabit digito solum monstrasse Architæ columbam vo-
 latilem ap. Gell. noct. Attic. x. 12. Aquilam ligneam, quæ
 Imperatorem Norimbergam ingressurum in arce subvolavit,
 usque ad portam præcedens, & muscam ferream volatilem, re-
 centiora inventa ap. Sallust. de Barts. Septiman. Divin. die
 Sexto.

Motum etiam, dixi, nonnullis simulacris *naturæ Magneticæ*
arcantum conciliavit. De simulacris Martis & Veneris, ita fabri-
 catis ut mutuis sese amplexibus implicarent, meminit Claudian.
 in Epigram. de Magnete. Erat enim Mars ex ferro, & Venus
 ex Magnete facta.

*Cytherea maritum, inquit,
 Sponte rapit, cælique theros imitata priores
 Pectora lascivo flitu Mavortia nectit,
 Et tantum suspendit onus, galeæque lacertos
 Implicat, & vivis totum complexibus ambit.*

Solebant alioquin illas statuas junctim locare. Nam in aditu templi Martis Ultoris ante fores ab utroque latere stabant. Ovid. 2. Trist.

Stat Venus Ultori juncta viro, ante fores.

De simulacro Solis apud Alexandrinos Ruffinus hist. Ecclesiast. 11. 23. hoc prodit. *Signum Solis ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatum, ut lapis, cujus naturam ferrum ad se trahere diximus, desuper in laquearibus fixus, cum temperatè sub ipso radio ad libram fuisset positum simulacrum, & vi naturali ad se raperet ferrum, assurrexisse populo simulacrum, & aère pendere videretur.* Quo in loco, pro *assurrexisse populo simulacrum.* Ex priscis editis legi debere *assurrexisse paululum Simulacrum* monstrat C. Barth. Advers. 1 v. 15. quia non populo, sed Serapidi assurgebat discessurus Phœbus. Ferè tale erat ferreum Arsinoës simulacrum, quod ad tractum magnetis ascendere artifex voluit, ut deinceps in aère vacuo penderet. de quo Plin. xxx 1 v. 14. *Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandria Arsinoës templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus è ferro pendere in aère videretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolomei, qui id sorori suæ jusserat fieri.* Quod tamen consummatum fuisse vult. Aufonius. Idyll. 1 1 1. ubi ait.

Arsinoën Pharii suspendit in aère templi.

De Argento viro infuso testatur Dædali illa Venus lignea. de qua Aristoteles 1. de Anima, Philippus Comicus, inquit, *Dædalum ait ligneam Venerem confecisse, que motu movebatur argenti vivi, quod in illam infuderat.* Alterum quod dixi mirandum in arte sonus est, aut imitamentum quoddam vocis Humanæ, vel Brutorum. Mirandum, inquam, cum statuæ nihil magis conveniat, quàm tacere; Vnde statuæ silentium in Proverbium abiit. Horat. lib. 1 1. Epist. 2.

Statua taciturnius exit.

Vbi poëta de eo loquitur, qui postquam septem annos Athenis in summo otio & quiete manserat, non tamen aptum aliquod laudeque dignum carmen didicisset pangere; sed sileret potius, tanquam muta statua, ut ita, hoc ipsum jure non videretur posse ab ipso Horatio exigi, qui inter strepitum urbis Romæ diurnum nocturnumque viveret: Carmina enim bona non turbam sed solitudinem requirunt, Sed ad rem. De Memnonis

vocali

vocali statua, quæ Thebis erat, notat ad Dionysium Afrum Euthatius, quod per Machinam quandam sonum, quem arte Magica plerique alii Scriptores procuratum tradunt, ediderit. Libet huc aliquid, spero, etiam ex ceteriore ævo arcessere. Albertus Magnus, quod ex fide Sim. Majol. Canic. dierum. Tom. 1. colloq. refero, ut & alii prodidere, statuam construxit, quæ libramentis quibusdam, rotis atque aliis machinis intra latentibus peritissimè compositis, linguam quâdam ratione & disciplina moventibus articulata verba pronuntiavit. Hanc statuam cum Thomas Aquinas ab Alberto missus in cubiculum, ubi illa latbat, audisset verba ad eò articulatè pronuntiare, perterrefactus fulte contrivit, ac postea interrogatus, cum respondisset se statuam confregisse, Dixit Albertus, Opus 30 annorum destruxisti. Id tamen ut vanum commentum rejicit Delrio, aut, si tale quid contigerit, ad authorem *νευγρεχου* Diabolum refert. Nihilominus, quod sonus aut sermo, etiamnum per tubum plumbeum fieri possit, docet. I. Baptist. Porta. Magiæ Natur. xv 1. 12. & xx 1 x. 1. Ut hoc etiam per tubum cochleatum præstari posse, demonstrat Athanasius Kircherus, in Arte magna Consoni & Dissoni. lib. 1 x. parte 1 v. cap. 4. Leonum simulacra rugire audiit Luitprandus Ticinensis Diaconus Constantinopoli apud Constantinum Imperatorem, quando Berengarii nomine apud eum legatione fungeretur. Anno Domini 950. ut ipse testatur lib. v 1. cap. 2. Avium quoque simulacra, quælibet pro specie sua vocibus obstrepentia audisse se idem ibidem fatetur. Cassiodorus allato paulò ante loco hoc genus multa quæ beneficio Matheseos perfecta, sonum ediderint, recenset. *Metalla, inquit, mugiant Diomedis in ære grues buccinant, aeneus anguis insibilat, aves simulatè siskinnunt, & quæ propriam vocem nesciunt, ab ære dulcedinem probantur emittere cantilenæ.* Sed non rara aut insolens hæc res. Novere omnes, qui Principum aut opulentiorum hominum per Italiam & Galliam, aliasque florentiores Europæ provincias, hortensia rura & deliciosos fontes oculis lustravere. De Hortis Tiburtinis Hippoliti Estensis Ant. Muretus in Tibure suo.

Ecce novus præcul alituum concentus ad aures
Fertur, & insolita mentem dulcedine tangit.
Adspicio, & gressum propius fero, corpora cerno

Parva ex ære avium, æratifque nitentia ramis
Dædala queis variam, tribuit solertia vocem.

Id quod de aliis cufusvis animantium generis simulacris simi-
ter intelligendum est.

CAPUT IV.

*Vulgarium statuarum quis usus, per singula genera strictim ostensum. Tri-
go prima cultus simulacrorum unde? Statuas inhabitare Dii, indeque i-
dentidem exire crediti. A Græcis cultus statuarum ad Romanos transla-
tus. Dionysius Halicarnass. cum Varrone & Plutarcho conciliatus. Bru-
torum signa facta variis de causis. Ex adstruēte testimoniis & exemplis.
Statua multiformes. Brutæ in sepulchro. Leonum signa cur ad templo-
rum fores Ægyptii, & ad fontium ora Græci ac Romani statuerint, qua-
situm? Sphinges quare itidem ante templa posita apud Ægyptios?*

ANtequam ad rem ipsam progrediar, adhuc non nihil hic
loci, quantum fas videbitur, de vulgariis statuarum
usu in genere præmittendum est. Fuit is multiplex. Nos
hic potissimum cum spectamus, prout erat vel *Proprius Sin-
gularum* vel *omni Statuarum generi communis*. Quem proprium
habuerint statuæ hominum, ut nimirum essent præmia vir-
tutum, & quæ reliqua sunt, ex sequentibus luculenter, ut
spero, constabit. Deorum vero simulacra cultus & vene-
rationis causa potissimum fiebant. Occasionem præbuere de-
functorum imagines, quæ Civilis honoris causa primum
erectæ, postmodum religiosè haberi cœpere, tantum au-
geteente indies cultu, ut tandem planè in superstitionem
degeneraret. Tantum quippe valuit, aut *privatus affectus in
propinquos & necessitudines fato sanctas*. Auth. libri Sapient. Cap.
x i v. *Acerbo*, inquit, *luctu vexatus pater, cum filii citò sub-
lati imaginem fecisset, hominem tunc quidem ut mortuum, nunc
vero ut Deum affectu honoribus, & subditiis mysteria sacrifi-
ciaque tradidit*. Confidentius nomen & authorem Nimro-
dum citat Christianus Poëta Marius Victor. lib. 1 1 1. ubi
ait,

*Nam cum patris unica proles
Spem generis lebo secum traxisset acerbo,
Infelix, Nimrod lacrimas noctesque diesque*

Coni-

*Continuans, hebetique trahens plangore querelas
Dum furit, & raptum querit per singula natum
Efficta mœstum solatur imagine luctum.*

Et deinceps.

*Tam protinus omnes
Amplexæ gentes scelus hoc, crimenque secutæ
Pro Diis quæque suis caros habuere parentes.*

Fulgentius Mytholog. 1. ex Diophanti antiqq. Syropham quendam Ægyptium ejus rei authorem prodit. Georgius Cedrenus in Synopsi Histor. originem statuarum Sarucho, Abrahami proavo tribuit. Primus Saruch, inquit, eos qui aliquid ex virtute gessissent memoria dignum, statuis honoravit. A quo didicit fortassis Thare Pater Abrahami, de quo idem ait. *Erat statuarius è ligno & lapide Deos fingens.* Quod scriptor Græcus ab Eusebio & Epiphonio videtur mutuatus fuisse, quorum hic in Panario dicit Thare primum fuisse *πληροῦν καὶ παλαιοῦν* id est primum fictorem, ex luto, quæ antiquissima erat statuarum materies. Ille in Chronico tradit primum Saruch *ειδωλομανίαν* induxisse. ut observavit Iohan. Menochius de Repub. Hebr. lib. v i i. cap. 3. & ante eum præter alios, Elias Schedius de Diis Germ. Syngam. 1. cap. 3. & i i. vide etiam hac de re Suidam in *Ζεφύρῳ*. Sed quicquid de authore sit, de re omnes idem sentiunt. Aut *publicus populorum favor erga principes Regesque suos.* Sic etenim honorandos eos censebant, qui aut conditu urbium, aut aliis ingentibus benefactis honestam laudatamque famam apud homines meruere, donec supersticiosa quædam adulario, aut inconsulta simplicitas honorem in religionem verteret. Id docent præter profanos scriptores, cuncti serè patres, inprimis Lactantius, Eusebius, Athanasius, Augustinus, Theodoretus, & disertè Cyprianus de Idolol. vanitat. libello, ubi ait. *Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam cali apud suos postmodum etiam in morte ceperunt. Inde illis instituta templa, inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra.* Et Minutius Felix Octavio. *Erga Deos, inquit, Majores nostri improvidi, creduli, rudi simplicitate crediderunt. Dum reges suos*

suos colunt religioſè , dum deſunctos eos deſiderant in imaginibus videre , dum geſtiunt eorum memorias in ſtatuis detinere , ſacra facta ſunt , que fuerant aſſumpta ſolatia. Atque ita deinceps ritibus certis adhibitis conſecrare ſimulacra inceperant , ut numen inducerent. Tertullian. Apolog. Cap. x i i. Simulacra , ait , ſatum conſecratione mutant. Nam conſecratio eſt , quæ , ut Arnobius inquit , numen inſert ſimulacris. Tunc demum putabant in ſtatuis habitare Deos. Cyprian. lib. Laudato. Hi ergo Spiritus (Dæmones & reprobos angelos intelligit) Sub ſtatuis & imaginibus conſecratis deliteſcunt. Et iis viſiſſim exire , quodocunque luberet. Quintilianus Declam. x. Omnis religio lucorum , cum tacuere mortalia , & profani procul erravere ſedibus totis , ſolitudine frui , & ſuis dicitur exire ſimulacris ; maxime tamen ut vides , cum tacuere mortalia , hoc eſt , de nocte ; quod , ut cætera huius generis , vanum eſt , & pravâ vatum ſolertia conſictum ; quò imperitas hominum mentes , & ſimplex vulgus in Deorum iſtiusmodi cultu retinere facilius poſſent. Hoc ferè ſenſu , Salluſtius Philoſophus lib. de Diis & mundo , Cap. xv. Statuas vitam Deorum æmulari dicit. Tempa quidem Cælum , ait , ara terram æmulantur ; ſtatua vitam : ideoque animantibus ſimiles ſunt. Inde eſt , quod ſtatux sæpius Dii vocantur abſolutè , quaſi quicquid Dei eſt , in ſtatua ſimul contineatur. Ut apud Plutarch. Fabio Cap. xl. Fertur in diſreptione urbis Fabius ſcriba de Diis (ita vocabat picturas & ſtatuas) quid vellet fieri interroganti , repondiſſe ; Relinquamus Tarentinis Deos iratos. Et frequenter Poëtis. Propert. iv, Eleg.

Fidelibus credere Diis hæc aure a templo.

Et Tibullo

Stabat in exigua, ligneus æde Deus.

Ex his ergo initiis tot poſtmodum exorti ſunt ſacrorum ritus , tot venerationis modi ad ſtatuas. Hinc illæ ſupplicationis & genuum flexiones coram ſimulacris , hinc adorationes , ſalutationes , allocutiones , tractus , lacrymæ , preces , oſcula. Hinc munerum honores , ſacrificia , dona unguenta , thura , odores , dapes , nummi , cerei , coronæ. Hinc ſolemnitates , feſti dies , pervigilia , lætiſtèrnia , circumgeſtationes , lotiones ; Hinc etiam variæ illæ formæ , habitusque & additamenta Symbolica , ac inſignia , & infinita alia , quæ ut explicentur ſin-

singula, peculiari egent volumine, Et vel sic vix peragenda
 omnia; ne quis tale quid à nobis exigat hoc loco, ubi quàm
 proximè à lineâ recedere, & breviter propositum nostrum exe-
 qui constituimus. Illud tantum hic adiecerim, Romanos à Græ-
 cis didicisse Deorum simulacra instituire. Fecitque primus Ro-
 lus. Dionysius Halicarnassius 11. 3. *Templa igitur, ait, & sana,*
arâsque & simulacrorum delubra, eorumque effigies & insignia, & po-
testates & cætera instituit. secutus optimos quosque Græcorum ritus.
 Quam tamen Historici assertionem videtur labefactare duorum
 celebrium virorum authoritas, Varronis & Plutarchi, quorum
 uterque Romanos constanter affirmat totos C L X X. annos
 priores nullum plane Dei simulacrum habuisse. Varronis testi-
 monium extat ap. Augustin. de C. D. I V. 31. qui sic scribit,
Dicit Varro antiquos Romanos plus quàm annos C L X X. Deos sine
simulacro coluisse. Plutarchi in Numa Cap. x v. hæc sunt verba, si
 latine loquatur. *Numa Romanis usu effigiei alicujus Divum, que ho-*
minis aut animalis cujuscumque formam haberet, interdixit. Neque pri-
scis illis temporibus suis apud illos vel picta ulla imago Dei, vel ficta:
sed primis centum atque septuaginta annis, etsi templa edificassent, at-
que sacras casas struxissent, nullum tamen omnino simulacrum ef-
formavere. Sed si dextrè rem reputaverimus, nulla erit ἐναντιολο-
 γία. Usus enim simulacrorum, quem introduxit Romulus,
 Numa abolevit. Plutarchus hoc loco, quemadmodum & Cle-
 mens Alexandrin. 1. Strom. ubi eâdem de re agit, utuntur ver-
 bo διακωλύειν, quod vetare, interdicare, prohibere, & impedire signi-
 ficat, quo facile intelligitur usitatum ante Romanis morem
 hunc & Numæ lege deinceps fuisse abrogatum; Nam non teme-
 rè leges, nisi post malos, quos damnant, mores nascuntur. Re-
 frigerato demum veteri hoc instituto, invaluit simulacrorum
 usus, ad eò ut turmatim deinceps templa Romana infiderent.
 Etenim præter ea quæ ipsi fieri curabant, innumera etiam à de-
 victis gentibus accepere. Prudentius 11. in Symmach. testatur.
 Quæ singula magnificentiam quandam & pulchritudinem, ut
 pat erat, præ se ferebant.

Vetus Epigram. Rom.

Hic superum vultus superi mirantur, & ipsi

Se cupiunt fidei vultibus esse pares.

Sic ergo Deorum statuæ præcipuè cultus causa instituebantur.

Brutorum vero signa, si ea, excipimus quæ pro Diis colebantur, deque quibus, quantum ad cultum pertinet, idem quod de cæterorum Deorum statuis judicandum est, varias quoque ac multiplices ob causas fiebant. Quas ut quadantenus ostendam, rem totam in pauca contraham. Singula enim, quæ occurrunt, proferre, infiniti foret operis. Plerumque ergo fiebant, aut ob rarum aliquem casum & insignem eventum sive verum sive Pœëiarum fabulis celebratum, qui bruti cujusque operâ sive interventu contigerit. Tale quid fuit illud lupæ simulacrum Romæ positum, Romulo ac Remo uber præbentis. De quo Dionys. Halicarn. Antiqq. Roman. 1. 10. ex E. Fabio Pictore sic meminit. *Sacellum est juxta illum, ubi est statua hujus casus.* Notissima Historia est, *Index, lupa videlicet duobus infantibus mamma præbens; opus antiquum ex ære factum.* vid. etiam Liv. x. 23. Spectatur ea hodieque in porticu quâdam Capitolii Romæ. Tales fuerunt & illæ Leonis ac Canum effigies, quas Craterus Delphis dedicavit, cum Alexander in venatione magnum leonem dejecisset Plutarch. Alexandro. Cap. LXXIII. *Venationis ejus simulacrum Craterus Delphis dedicavit, æneas leonis, Canum, ipsiusque Regis cum leone congressi, & sui ad opem ferendam adcurrentis effigies, partim Lysippi, partim Leocharidis operâ ponens.* Ex quibus hoc etiam obiter notandum relinquitur, statuas ejusmodi sæpe fuisse non singulas, & solas, sed multiformes, quæ hominum simul & brutorum, aliarumque rerum inanimatarum effigies continerent, ut integras historias fabulæve absolverent. Cujus generis multas recenset Plin. xxxiv. 8 & xxxv. 1. 5. Duas hic Plinio inprimis celebratas, & Romæ hodieque extantes, ob vetustatem & artis operosæ famam memorasse non pigebit. Una est Laocoontis. Hanc fuisse in Titi imperatoris domo Plin. xxxv. 1. 5. tradit, & opus esse omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendum. *Ex uno, inquit, lapide eum, & liberos, Draconumque mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices Alexander & Polydorus & Athenodorus Rhodii.* Exprimit illa totam Laocöncei exitii historiam, prout eam non tam verbis, quam quodam quasi penicillo descripsit Virgilius Æneid. 11. quam inde, cui allubescit, petet. Visitur eadem hodie, ut dixi, Romæ in horto vaticano, dicto *Belvedere*. Altera est, quam vulgus Romanum appellat

il Toro Farnese, *Taurum Farnesianum*. cuius meminit item Plinius d. l. his verbis: *Zetus & Amphion ac Dirce & Taurus, vinculumque ex eodem lapide Rhodo advecta; opera Apolloniis & Taurisci*. Taurus est 14 palmos longus, & 18. altus, ad cuius cornua Zetus & Amphion Lyci Thebanorum Regis filii, matrem ulcisci volentes, Dirceam alligant, ut in fontem projiciant, eò quod ejus causâ mater eorum à Rege carceri inclusa fuerat. Fabulam refert Apollodorus lib. 111. de origine Deorum. & meminit Propert. 111. Eleg. 13. his verbis.

Puerique tradendam

Vinxerunt Dirceam sub trucidis ora bovis.

Hæc statua longo post tempore in Thermis Antoninianis reperta, multisque in locis fracta à Paulo 111. P. M. in Palatium Farnesiorum translata, & jussu Cardinalis Francisci ejus Nepotis instaurata est, ubi hodièque etiam ædicula lignea tecta visitur, non sine spectantium ingenti admiratione. Ex uno enim lapide tot figuras ostentat, & præter modo dictas, etiam canem. Porro innumera id genus passim visuntur, & leguntur apud Pausaniam, Plinium, Græcos Epigrammatographos, & infinitos alios. Nos paucis generum singulorum indicatis contenti sumus, quibus non indieem statuarum, sed præcipua & summa capita rerum, institutorumque veterum attingere breviter propositum est.

Aut *stebant in honorem hominum, sive cum quid laude dignum fecissent, quod itidem ejus animalis ope questum vel procuratum intelligi possat*. Sic, ut narrat Livius 1 v. 16. L. Minucius bove aurato, extra portam trigeminam est donatus, ne plebe quidem invitâ, quia frumentum Melianum assibus in modios æstimatum plebi divisit. Sive eum aliter quorumvis studia & *ἐπιτιμὸς ὕμνων*, vitam quoque, mores, professionem, aliave negotia denotari placuit. Sic in sepulchris multorum statuta legimus Brutorum signa. In sepulchro Diogenis Canis marmoreus visebatur. Cynicus enim ille erat, vid. Diogen. Laërt. lib. v 1. In Isocratis, Siren, ob suavitatem sermonis. Plutarch. in vit. x. Rhetor. Item *Aries*, quemadmodum & Homeri monumento *Capelle* signum additum, ut ex Gell. Noct. Att. 111. 2. videre licet, *Rationem*
ejus

ejus consilii, probè ut opinor, reddunt. Fr. Luifinus Paterg. 11. 17. & Hieronimus Magius Miscellan. 111. 1. Deorum quoque curas & studia sic notata legimus. Ita circa Dianam effingi solebant canes. Apulejus Metam. 11. *Lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem. Canes utrinque secus Deæ latera muniunt, qui canes & ipsi lapis erant.* Fuit enim illa venationis Dea habita. Fiebant interdum & in honorem ipsius animalis, si quando impensè desideratum, dilectumq; ab aliquo fuisset. Multi enim brutis eam ob causam, ut sepulcra & exequiarum solennia, ita signa, cippos & columnas crexerunt, alii picturis ea adumbrabant. Capitolinus de Commodo Vero Cap. v 1. *Volucris equo prasino, aureum simulacrum fecerat.* Vid. Marial. Epigram. lib. Epigram. 110. & præterea Ioh. Kirckmannum. Cap. v 1. append. ad lib. de Fun. Rom. *Aliàs fiebant non raro, ut essent Symbola rerum quarumvis aliarum, quæ per istiusmodi animalia, sive ob physicam, sive ob moralem aliquam, aut etiam mysticam rationem, quocunque alio modo significari possent.* Hujus generis sunt Leonum effigies ab Ægyptiis sculptæ, ut essent Symbolum exundationis Nili, qui mox à solstitio æstivo, Sole Leonem ingrediente, crescere incipit, & augetens denique totam Ægyptum inundat, omniumque aliarum terrarum, beneficâ quadam naturæ vi, reddit fertilissimam, postquam recessit. Ex hoc etiam initio hausere Græci & Romani morem fontes & aquæ ductus, Leonum exornare signis. Quia ergo, inquam, Ægyptii Leonis hoc beneficium credebant, illud animal venerabantur ut cætera, & signis colebant, quæ potissimum ad templorum fores statuebant. Plutarch. lib. de Iside & Osirid. *Leonem venerantur, ac rictibus Leonis templorum fores exornant, quia Nilus exundat.*

Titanis primum curru tangente leonem.

Non multum absimile fuit, eorundem Ægyptiorum institutum, fabulosarum suarum Sphingum protomas ante templa ponentium. De quibus Clemens Alexandrin. Stromat. v. *Ægyptii ante templa ponunt sphingas, quia doctrina quæ de Deo, enigmatica est & obscura.* vid. præterea Plutarch. de lib. & Strabon. XVII. Geograph.

CAPUT V.

Publica loca statuis ornata apud veteres; & quæ? Legata eam in rem ab opulentioribus interdum relicta. Vigiles & aditus servandis statuis. Quid Comitiva Romana? Capite pro quibusdam signis à Tutelariis cautum. Canes & Anseres simulacrorum custodes. Furta & mutilationes statuarum quibus pœnis vindicata? Mus Romanorum, statuas ad ornatum Ludorum dum satui domi non esset, à provinciis, urbibus, sociis ac amicis mutuo sumendi, quas mox restituebant. Notati qui resinebant iniquè, & per
vina.

Omnium statuarum usus communis, isque præcipuus quis fuerit, nunc indicabimus; Nimirum fuit ille, ut essent ornamentum locorum cum publicorum tum privatorum in quibus constituebantur. Publicorum verò maximè. Vnde Athenagoras publicum ornatum. Cassiod. Var. 1. 1. 34. ornatum urbis. Et Prudentius 1. in Symmach. vers. 589. Ornamenta patriæ statuas appellat. Vnde etiam intelligendus Ioh. Chrysostom. Homil. xvi 1. ad popul. Antiochen. Non sic urbem aliquis ornasset, si aureas in foro statuas erexisset, sicut nunc clara est, quæ bonas virtutis statuas protulit. Quapropter si Romanos hic citemus, in urbe sua statuis ornanda tantam adhibuere diligentiam, tantique res hæc esse ipsis videbatur, ut per leges etiam veniam & libertatem dandam esse censerent. Paulus Iuris C. lib. 2. ff. de loco publ. fruend. Concedi solet, ut imagines & statuae, quæ ornamenta Reip. sunt futura, in publicum ponantur. Ideoque legata statuarum, quæ ad civitatis ornamentum pertinerent, valere respondit Marcellus Iuris C. I. Seja ab hærede. ff. de auro, argent. leg. Lucius Titius testamento ita scripsit; Heredem meum volo, fideique ejus committo, ut in patriam meam faciat porticum publicam, in qua poni volo imagines argenteas, item marmoreas. Quæro an legatum valeat? Marcellus respondit valere, & operis, cæterorumque quæ ibi testator poni volueris, legatum ad patriam pertinere; intelligi enim potuit aliquod, civitati accedere ornamentum. Paulus in lib. civitatibus ff. de leg. 1. Civitatibus legari potest etiam, quod ad honorem ornatumque civitatis pertinet. Ad ornatum puta, quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit. Cujusmodi fuit Cæsaris legatum, de quo Cic. Philipp. 11. Signa, tabulas, populo Cæsar una cum hortis legavit. Quæ res adeo grata erat, ut illi interdum titulis peculiaribus hono-

honorati legantur, qui statuis urbem ornare. Talis est titulus cujusdam Blesii Novii Romæ, in ara marmorea, cujus inter cætera, partem facit hoc elogium,

HIC. OLIM. STATVIS. VRBEM. DECO-
RABAT. ET. ORBEM.

Sic ergo Romæ, isto ornamentorum genere conspicua fuere, tam loca urbis plana & patentiora, ut Campi, Fora, Circi, Aræ, Vici, aut si quæ alia essent spacia ad usus aut voluptates civium vacua relicta; Quam ipsæ structuræ & artis molimina, sive ædes essent, ut Tempia, Basilicæ, Thermæ, Curiæ, sive opera alia, tam tecta, ut porticus, quam *ὑπερῶν*, vel subdialia, ut Amphitheatra, aquæ ductus, lacus, pontes, portæ. Addebantur verò operibus illis aut cum nova fierent. Iosephus v. 1. 24. de bello. Iud. de templo Pacis, quod Vespasianus fieri iussit. *Statuit templum facere paci: fecitque citò admodum, & pulcherrimum meliusque omni opinione perfecit. Magnis enim opibus in hanc rem usus, & priscorum etiam præclara omnia adhibens, pluris & statuis pulcherrimis adornavit. Omnia enim in hoc templum collata & disposita sunt, ob quæ homines videndi cupiditate, antea per totum orbem vagabantur.* Plin. xxxv. 1. 15. Agrippa in adilitate sua, adjecta virgine aqua, cæteris corrigatis atque emendatis, lacus septingentos fecit, præterea salientes centum quinque, castella centum triginta, complura etiam cultu magnifica. Operibus iis signa trecenta aræ aut marmorea imposuit. De Schola, fortè Cassii illa, cujus meminit Victor in xlii, urbis regione, lapis vetus hunc præfert titulum.

IN. HONOREM. DOMVS. AVGVSTÆ. TI.
CLAVDIVS. SECVNDVS. COACTOR.
CVM. TI. CLAVDIO. TI. QVIR. SE-
CVNDO. F. VIATORIBVS. III. VIR
E T. IIII. VIR. SCHOLAM. CVM. STA-
TVIS. ET. IMAGINIBVS. ORNAMENTISQVE. OMNIBVS. SVA. IMPENSA.
FECIT.

Aut cum vetera reficerentur. Lapis repertus in foro Romano.

GABINIVS. VETTIVS. PROBIANVS. V. C.
PRÆF.

PRÆF. VRB. STATVAM. QVÆ. BASILI-
CÆ. IVLIÆ. A. SE. NOVITER. REPA-
RATÆ. ORNAMENTO. ESSET. ADIE-
CIT.

Idque non tantum ab ipsis operum authoribus, sed & ab aliis fie-
bat, quibus curæ erat ornatum urbis augere. Testis Inscriptio
vetus in Basi statuaræ, in Thermis Trajani inventæ.

IVLIVS. FELIX. CAMPANIANVS. V. C.
PRÆF. VRBI. AD. AVGENDAM. THER-
MARVM. TRAIANARVM. GRATIAM.

Nec intra tecta operum tantummodo, sed & foris & supra fas-
tigia structurarum ponebantur. Vitruvius 1 1 1. 3. Architect.
Ipſarum ædium ſpecies ſunt barycæ, barycephalæ, humiles, latæ,
ornantque ſignis fictilibus aut æreis inauratis faſtigia earum, Tuſcanico
more, uti eſt ad Circum Maximum Cereris & Herculis, Pompejani
item Capitalii. Agellius N. A. x 1 1 1. 13. In faſtigiis fori Tra-
jani ſimulacra ſunt ſita circum undique, inaurata equorum, ac ſignorum
militarium. In porticibus verò ſtatuebantur alternè inter colum-
nas. De Porticu Apollinis Palatini Ovid. 1 1 1. Triſt.

*Signa peregrinis ubi ſtant alterna columnis,
Bélides, & ſtricto Barbarus enſe pater.*

Propertius Eleg. 1 1. de eâdem

*Tantum erat in ſpeciem Pœnis digeſta columnis,
Inter quas Danaï ſæmina turba ſenis.*

De porticu Gallieni Trebellius Pollio in duobus Gallienis. Por-
ticum, inquit, *Flaminiam uſque ad pontem Milvium & ipſe para-*
verat ducere, ita ut tetraſtiche fieret; ut autem alii dicunt, Pentastiche
ita ut primus ordo pilas haberet, & ante ſe columnas cum ſtatuis, ſecun-
dus & tertius & deinceps diὰ τετραγών columnas. Item Martial.
Epigram. 1 1 1. 19. de quadam porticu; quam Domitius Vip-
lanam interpretatur, alii Pompejanam, cujus inter columnas fe-
rarum ſigna, & inter illas urſæ.

*Proxima centenis oſtenditur urſa columnis,
Exornant fœlæ qua Platanona ſeræ.*

Vid. Ovid. v. Faſtor: Et Suetonii Auguſt. cap. xxxi. de porticibus fori Auguſti. Iſta autem, perſæpe aut celebritate artis, aut

fui in pretio. (Erant enim ex auro , argento , ebore , ære)
nequam homines invitabant , ut amoverent & auferrent , vel
etiam abraderent aut mutilarent. Iuvenalis Sat. x i i i .

*Confer & hos veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adoranda robiginis , & populorum
Dona , vel antiquo positis à rege coronas.
Hec ibi si non sunt , minor extat sacrilegus , quò
Radat in auradi femur Herculis , & faciem ipsam
Neptuni , qui bracteolam de castore ducat ,
An dubitet , solitus totum conflare Tonantem ?*

Epigramma est Lucillii, Antholog. Græcæ lib. i i . cap. 25. in
Dionem quendam , qui Venerem auream , Adonin & cupidi-
nem uno furto abstulit ; quod hic , ignoscent φίλελλαντες , si latinè
tantum damus , prout illud interpretatus est Eilhardus Lubi-
nius.

*Emergentem è matre jam mari ,
Cyprin totam auream heri furatus est Dion ,
Et manu simul traxit totum aureum Adonin ,
Et adstantem parvum puerum.
Ipsi nunc dicunt , quicumque quondam fures optimi :
Non amplius tibi furandi dexteritatis in contentionem ve-
niemus .*

Hoc quoque sensu , ibidem Aulus quidam dixit , Discipulos
multos meliores esse Præceptoribus , cum fur ipse nequior ,
Mercurium furem callidissimum surripuisset. Ipsum Epigram-
ma , quia festivum est , non piget apponere , sed itidem versum à
Lubino.

*Volucrem Hermetem Deorum , nuncium ,
Arzadam Regem , boum agitatorem ,
Stantem horum Gymnastorum inspectorem ,
Nocturnus fur Aulus dixit portans ;
Multi discipuli meliores præceptoribus .*

Plura adhuc ibi vide , si lubet.

Quare obtinuit consuetudo , ut custodes constituerentur , vigiles
urbani & milites , qui obviam isti malo irent. Tertullianus Apo-
log. cap. xx i x . Iam utique suas primo statuas Dii , & imagines ,
& ædes tuerentur , quæ , ut opinor , Cesarum milites excubiis salva præ-
stant. Arnob. lib. vi . adversus gentes. *Cur Deos sub repagulis , pessulis
aliisque*

aliisque hujusmodi rebus custoditis, conservatis, atque habetis inclusos? ac ne forte fur aliquis, aut nocturnus irrepat latro, ad tuis mille protegitis, atque excubitoribus mille? Præficiēbatur verò certus Magistratus, qui istarum rerum curam gereret. Eius munus Comitiorum Romana appellabatur. De illa extat apud Cassiodorum Variar. v 11. 13. Formula, in qua ita legitur. Si elausis domibus ac munitis insidiari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana civitate videtur illici, qui in plateis preciosum reperit, quod possit auferri? Nam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela servandi, quali & cura videntur affici. Vbi si esset humanis rebus ulla consideratio. Romanam pulchritudinem non vigilæ, sed sola deberet reverentia custodire. Quid dicamus marmora metallis & arte preciosa, que si vacet eripere, rari manus est, que possit à talibus abstinere. Et paulò post. Quare per indictionem illius Comitiorum Romanæ cum privilegiis & justis commodis suis tibi concedimus dignitatem, ut fidei studio, magnoq; nisu queras improbas manus Est haud dubiæ illud ipsum officium, quod in Notitia Imperii, Curatoris Statuarum nomine venit. Consistebatque in eo huius muneris natura, ut statuas custodiret, & in fures vindicaret. Quid, quod singulis interdum signis singuli assignarentur custodes, qui pro iis capite caverent, Plin. x x x 1 v. 7. de cane ex ære, vulnus suum lambente, in cella Junonis in Capitolio. Cujus miraculum, inquit, & indiscreta veri similitudo, non eo solum intelligitur, quod ibi dicata fuerat, verum & novâ suis datione. Nam summa nulla per videbatur. Capite tularios caverere pro ea, instat: publici sunt. Id ipsum judicatum fuisse de Olympi, Panis, Chironis & Achillis signis in septis, quorum ignorabantur authores, idem auctor tradit x x x v 1. 5. Nec minor, inquit, questio si in septis, Olympum, & Pana, Chironemque cum Achille qui fecerint, præsertim cum capitali satisfactione fama judicet dignos. Quin imò canum interdum custodiæ commissa signa legimus. Arnob. lib. v 1. adversus gentes. Indigna res est, & potentiam destruens, auctoritatemque summorum custodiam numinum, canum sollicitudinibus credere. Quod apud Ægyptios quoque fieri suevisse, colligere licet ex Horo Apolline. Ita enim ille Hieroglyph. 37. lib. I. Vatem fingere volentes, canem pingunt; quod canis præter cetera animantia defixis in Deorum simulacra, non secus ac vates consueverit, intentis aspiciat oculis. Et ex Æliani v 11. 18. de Memphiticis canibus

Maxime, ait, omnium animalium defixis oculis Deorum simulacra in-
 tuentur. Anseribus etiam illam curam tribuit Arnobius loco
 laudato, cum ait. Cur canes in Capitolio pascuntur? cur anseribus victum,
 alimoniamque præbetis? Quin imo si fidetis Deos istuc esse, nec ab signis
 usquam, simulacrisque discedere; permittite illis curam sui. Extra ur-
 bem, in reliqua Italia observo itidem cautum in hanc rem fuisse;
 Et si aliquando contigit statuam furto auferre propositam cer-
 tam pecuniæ summam in præmium ei, qui iudicium furti deferret.
 idem Cassiod. Var. 11. 35. de statua ænea è Comensi civitate
 ablata. Vbi Theodoricus Rex Italiæ ad Tancilam. *Presentibus,*
scribit, te iussionibus admonemus, ut de Comensi civitate æneam statuam,
quæ periisse suggeritur, omni animositate perquiras, spondens etiam cen-
tum aureos, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit. Si verò sponte
 nemo furem indicaret, locorum artifices congregabantur, sine quo-
 rum scitu aut ministerio statua loco moveri non posse præsumebatur.
 Et minis expressa confessio, si adesset nocens. Ita eodem in
 loco. *Sed cum hæc tamen iussa promulgaveris, si adhuc facinus secreto*
velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari, à
quibus sub terrore perquire, quo ministro fuerit perpetratum. Ab imper-
ritis enim harum verum statuæ facilis everfio non fuisse, nisi eam ten-
tasset movere loco magistra præsumptio. Qui verò mutilarent sta-
 tuas, eandem pœnam videntur luisse, in iisdem sui corporis
 membris. Ita capio hunc authorem VI 11. 13. In for-
 mula prænominatæ comitivæ. *Insidiantes, inquit, ad tuum*
facias venire iudicium, & rei veritate discussa, congruam subeant de
legibus ultionem. Quia iuste tales persequitur publicus dolor, qui decorem
veterum fœdant, detruncatione membrorum, faciuntque illa in monu-
mentis publicis, quæ debent pati. Nisi illa verba, quæ debent pati,
 magis sine ominantis, quam ex vi legis ita statuētis: Quan-
 quam & ut de legetali credam, faciat multum illa significa-
 tio, de legibus ultionis, in his verbis præcedentibus. Et cer-
 te istiusmodi vim in statuas, non mitius quam alia sacrile-
 gia, solere puniri constat ex Dione Chrysof. Orat. Rhodia-
 ca xxxi. *Impietates, inquit, adversus herōas, nemo sane du-*
bitaverit, non eandem habere estimationem, quam ille, quæ cir-
ca Deos. Et mox. An si quis hastulam eripiat è manu, aut galea
abrumpat cristam, aut scutum auferat è brachio, aut equo frenum,
carnifici statim illum tradetis, & eandem sustinebit pœnam cum sacri-
 legis.

legis, quemadmodum nimirum multi mortui sunt ob hujusmodi causas. Cujusmodi pœna erat interdum rota, ut deinceps idem ille subjungit. Et nunc si quis dicat ingrediens, quod deprehensus sit hospes, quidam, aut civis manum aut digitorum auferens à statua, clamabit, & è vestigio jubebitis rotæ imponere. Interdum præcipitium. Lucianus Phalaride. Non dissimile factum, si quis apud vos, sicut legum aliquem præcipitio multatum vidisset, Cæterum quæ nefariè designasset, non repusaret; Quemadmodum noctu in templum ingressus sublaris furtim preciosissimis quibusque donariis, sanum religiosissimum impiè depeculatus esset, ac etiam statuis manus sceleratas admovisset. Et alia id genus. Sed his ita declaratis, nec illud silendum est ornamenta istiusmodi sæpe temporaria fuisse, & adhibita solum ad ornandos ludos, peractisque iis rursus remota. Sic in circum per pompam vehabantur simulacra Deorum. Macrobius. Saturn. Vehitur simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circensium, Deorum simulacra. Et consecratorum Cæsarum, Augustarum, aliorumque ex Augusta Domo, ut infra dicitur, de qua consuetudine, vide, si libet Onuphr. Panvin. de Ludis Circensib. l. 1. c. 2. Sic quoque ludis scenicis Theatrum exornabatur signorum immensa multitudo. Plinius xxxiv. 7. In M. Scauri ædilitate tria millia signorum in scena tantum fuerunt temporario theatro. Et xxxv. 1. idem iterat. M. Scaurus, inquit, fecit in ædilitate sua opus omnium maximum, quæ unquam fuerunt humana manu facta, non temporaria mora, sed æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit, Scenæ ei triplex, in altitudinem CCC LX. columnarum. Imæ scenæ pars è marmore fuit, mediæ è vitro, inaudito etiam postea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus, imæ duodequadragesimum pedum. Signa circa inter columnas, ut indicavimus, fuerunt tria millia numero. quasi dicat, temporarium hoc theatrum non minori cura & impensa factum, quam quæ solent æternitati destinari. Antequam verò Theatra extrui cœpissent, ludi in foro fiebant, quod similiter istiusmodi signis solebat ornari. Ea mutuo sumebant ædiles, & ludorum curatores à provinciis, sociis ac amicis, & Romam deportabant. Asconius in Verrin. l. O. lim cum in foro ludi populo darentur signis ac tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Grecia commodatis utebantur

ad scenæ speciem, quia adhuc Theatra non fuerant. Post ludos finitos removebant, & possessoribus restituebant. Asconius item. Licebat mutua hæc signa deportare Romam ædilibus ad ornatum ludorum, & rursus Jæcis reportare. Quare Cicero Verrin. I V. C. Claudium ædilem laudat quod signa commodata restituerit, cum contra Verres civitatibus ac amicis per vim talia numquam restituenda, abstulerit. C. Claudius, inquit, cujus ædilitatem magis fidentissimam fuisse scimus, usus est hoc cupidine. (Scilicet Hæii Mamertini, quem Verres abstulit.) Tandem dum forum Diis immortalibus populoque Romano habuit ornatum. Et cum esset hospes Hejorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles ejusmodi, judices, & quid dico nuper! imò verò modo ac plane paulò ante vidimus, qui forum ac basilicas non spoliis provinciarum sed ornamentis amicorum; commodis hospitum, non furtis nocentium; qui tandem signa atque ornamenta sua cuique reddebant, non oblata ex urbibus sociorum quadridui causa per simulationem ædilitatis, domum deinde atque ad suas villas auferebant. Tale quid factum etiam exagitat Orat. pro domo sua, ad Pontif. Tanagraea quædam, ait, meretrix fuisse dicitur, ejus non longe à Tanagris simulacrum è marmore in sepulcro positum fuit. Hoc quidam homo nobilis non alienus ab hoc religioso libertatis sacerdote, ad ornatum ædilitatis suæ deportavit. Etenim cogitabat omnes superiores muneri splendore superare. Itaque omnia signa, tribus ornamentorum quod super fuit in sanis & communibus locis, tota è Græcia, atque insulis omnibus honoris populi Romani causa sanè frugaliter domum suam deportavit. Is posteaquam intellexit, posse se interversâ ædilitate, à L. Pisone consule Prætozem renunciari, si modo eadem prima litera competentem habuisset aliquem, ædilitatem duobus in locis partim in aræ, partim in horis suis collocavit.

CAPUT VI.

Privatorum iidem ades, villa, suburbia, horri, aliaque possessiones statui ornate. Quibus impositi etiam à heatulis Custodes. Munera amicorum statua. Seniores. Mercatores senurum. Immensa præcia. Celebritas artificum unde? Crediti illi. à Cælo etiam perfectionem artis adepti. Eorum Patroni inter Planetas Mars, in Zodiaco Capricornus. Flaturarii. Artium liberalium cognitio quantum huic contulerit, offensum. Dimensio statuarum cujusmodi. Statua mirales. Opera ἀρχαίας τέχνης. Luxus quam in vi-

invidiosus. Ob celebritatem signorum adita urbes. Roma aliquando agitata de publicandis signis statusque privatorum. Prohibitum ex publico in privatum locum eas transferre. Simulacra in varia suppellectile in navibus. Alia signorum & promiscui usus in Architectura. Λαμπρὸν ὄστρον, apud Lucretium juvenes, apud Athenam, Divi. Marfyæ. Mus odores in theatris per statuarum foramina spargendi. Qui ea notant, quæ Roma, alibi que residua ex his veterum curis adhuc supersunt, indiat.

ITa videlicet, ut in ordinem jam redeamus, publicè decorari urbem placuit. Sed neque segnior erat cura privatorum in suis exornandis possessionibus. Consueverant enim, quibus lautior aliquantillò fortuna contigit, eo ornamentorum genere domos suas, villas, suburbia, & hortos certatim instruere. Pomponius Jurisc. l. 245. ff. de verb. signif. *Statue affixe basibus struclilibus, aut Tabule religatæ catenis ornatus, ædium causa paramur.* Sic Tiburtinum suum Vopiscus exornavit. In eo, inquit Staius, Sylv. 11.

*Vidi artes, veterumque manus, variisque metalla
Viva modis; labor est auri memorare figuras,
Aut Ebur, aut dignas digitis contingere gemmas,
Quicquid & argento primum, vel in ære Myronis
Lusit, & enormes manus est experta Colossos.*

Sic etiam Surrentinum iuvenis Pollius. Staius Eod. Sylv. lib. multa ejus ornamenta commemorat.

*Quid referam veteres æræque ærisque figuras?
Si quid Apellei gaudent animasse colores;
Si quid adhuc vacuâ, tamen admirabile Pisa
Phidiae resere manus, quod ab arte Myronis,
Aut Polyctæ, eo jussum est quod vivere cælo,
Æræque ab Isthmiacis auro potiora favillis,
Ora ducum, & Vatum Sapiantumque ora priorum,
Quos tibi cura sequi.*

Et Cicero, literis ad Atricum sæpius istiusmodi ornamenta mitti sibi Athenis potest, quibus Gymnasium suum & Academiam ornet, quod infra etiam attingimus. Habuit enim villam quam peculiari nomine Academiam appellavit, in qua Quæstiones Academicas scripsit; Habuit & Gymnasium in Tusculano suo extructum, quod Lyceum nominavit, ab Atheniensi videlicet

isto Lyceo & Academia utrumque. Magnam verò partem eorum decorum in hortis adspiceres. Plin. Nep. Epist. Lib 1 v. de M. Regulo. *Teneq; se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum, porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit.* Ut & in aliis operibus & ædificiis. Seneca Epist. LXXXV I. de balneis Libertinorum. *Quid, inquit, cum ad balnea Libertinorum pervenero? Quantum, statuarum, quantum columnarum est, nihil sustinens ita, sed in ornamentum positarum & impensæ causâ.* His talibus nonnunquam Servos etiam custodes imponebant, magno numero. Juvenal. Sat. x 1 v.

*Dispositis prædives hamis, vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, signisque suis, Phrygiaque columna,
Atque Ebore, & latâ testudine.*

Quamquam tamen lapidea, lignea, & ex alia viliori materie signa incustodita reliquerint, præcipuè quæ procul ædibus erant. Unde lepide jocatur Martialis v 1. Epigram. 72. in Priapum, hortorum custodem, quod se ipsum contra Cili-
cem furem nequiret custodire. Ex mormore ille erat. Itaque Poëta,

*Fur, ait, nota nimium rapacitatis,
Compilare Cilix volebat hortum;
Ingenti sed erat, Fabulle, in horto
Præter marmorem nihil Priapum,
Dum non vult vacuâ manu redire,
Ipsam surripuit Cilix Priapum.*

Porro Studium earum rerum vel indè æstimes, quod cum beatoris cujuscumque domus fortuito incendio conflagrasset, amici mox reparandi damni causa, istiusmodi ornamenta, tanquam rem inter reliquam supellectilem apprimè necessariam conferebant, Juven. Sat. 1 1 1.

*Iam accurrit qui marmora donet,
Conferat impensas: hic nuda & candida signa,
Hic aliquid præclarum Euphratoris aut Polycleti,
Phœcasiavorum vetera ornamenta Deorum:
Hic libras dabit & forulos, medianque Mineræ.*

Et

Et donabant aliàs, amicis talia testandæ benevolentia. Horat.
IV. Carmin. Oda 8. ad Censorinum.

*Donarem pateras, gratæque commodus
Censorine meis æra sodalibus,
Sed non hæc mihi vis.*

Quo in loco Horatius sibi facultates tantas non esse dicit, ut pateras possit, & Statuas, tripodisque, aut alia magni præcii munera donare. Poterant quippè, quibus allubitum fuit, abundè ista suppetere. Namque in hoc parabant ipsi Artifices. Sen. Epist. LXV. *Quid est propositum, quod in visævis artificem quod ille secutus fecit? Vel pecunia est hoc, si venditurus fabricavit, vel gloria, si laboravit in nomen, vel religio, si donum, templo paravit.* Et præter artifices, ut aliarum mercium, ita signorum erant mercatores, Sectoresque, cujusmodi fuit Damalippus ille apud Horat. Sat. lib. I r. 3. qui consumpto per mercatum patrimonio, cœpit *semitis*. ita ille de se.

*Olim, inquit, quærere amabant
Quo vasrè, ille pedes lavisset Sisyphus ære:
Quid Sculpium in fabrè, quid fustum durius effes,
Callidus huic signo ponebam millia centum,
Hortos, Egregiasque domos, mercarier unum
Cum lucro moram.*

Ita que publicè venales exponebant has delicias, ut emerent φιλόκαλοι. Unde Plutarchus lib. de Curiositate. *Roma quedam picturas & statuas stœcci pendentes, in foro monstrorum obversantur & querunt, si qui sine vitiosis tibiis.* Quasi reprehendat eos, qui præteritis auctonariis tabernis aut foris, ubi Statuæ & signa venirent, quorum liberalior digniorque cura fuisset, in monstrorum forum rectâ irent. Et vendebant magno præcio. Vnum & id quidem exiguum signum. H--S. C. XX. millibus venisse ex Cicer. Verr. I v. patet. *In auctione signum æneum non magnum H--S. C. XX. millibus venire non vidimus?* Quæ festertiorum, summa, si ad hodiernam monetam Romanam conferatur, efficit 3600 Scutatos Romanos, ut ex alia occasione rationem suppetat Aldus Manutius in de Quæsit. per Epist. 1. 8. Scutatus autem Romanus argenteus ferè
C 5 nostra

nostro imperiali, siue Ioachimico respondet, Ferè, inquam, ne rei monetariæ minurias, nullis non temporibus variè mutatas hoc loco excutiamus. Ob grande hoc premium, miratur eodem in loco Cicero, quod Verres præstantissimorum signorum rapinã ex Hei Mamertini sacrario, titulo emptionis tueri vellet, cum Cupidinem Marmoreum Praxitelis, Herculem æneum Myronis, & duas ex ære Canephoras, Polycleti opera, H-S. VI. millibus & D. emisse causaretur. *Hæc, inquit, omnia signa, Praxitelis, Myronis, Polycleti H-S. VI. millibus & D. Verri vendita sunt, & post, Cupidinem Praxitelis H-S. M. DC? profecto hinc uatum est; Mglo emere quam rogare.* Hoc est, Scutatis XLV I I I. Tullius ad Attic. lib. 1. Epist. 7. dicit se curasse Cincio H-S. CCLXX. CCLXX. CCCC. pro signis Megaricis, hoc est, 20400 sestertium Nummum. Sed majus fortè premium erat, quo Venærem Gnidiam Praxitelis redimere uoluit Nicomedes, de quo Plin. xxxv 1 5, *Voluit eam à Gnidia mercari Rex Nicomedes, totum as Civitatis alienum, quod erat ingens, dissoluturum se promittens; omnia perpeti maluere, nec immeritò.* Præcipua caritatis ejus causa fuit, partim *Celebritas artificum*, partim *operis antiquitas.* Quod artifices attinet, quis ignorare potest, quanta sint Phidiæ, Praxitelis, Polycleti, Lysippi, Alcamenis, Myronis, Scopæ, in Græcorum pariter & Romanorum monumentis nomina? Adeo ut sæpe solo hoc mangonio Emptor alliceretur, quòd signum vel Phidias, vel Praxiteles quispiam fecerit, ut ex locis Ciceronis jam modo laudatis, sagax lector intelliget, ne prolixè aliis testimoniis id ipsum probare opus sit. Et hoc respectu *ἀλλότριον*, alienum quid, sæpè magis observari in statuis, quàm quod proprium est, notavit Plutarchus in Reip. gerendæ præceptis, ubi ait. *Nil opus est honoribus, pietas, fides aut ex ære ductis, in quibus etiam id, quod præclarum habetur, alienum est. Non enim cui, sed is, à quo factus est tubicen aut stipator, laudatur.* Excurrere paululum hic, quod candidi lectores ignoscant, & quærere libet, quidnam sit illud, ob quod tantam famam nomenque consecuti fuerint veterum artificum nonnulli, ut opera eorum præ omnibus aliis aliorum omnium æstimarentur, haberenturque vicina miraculis? Elegantiam, & accuratam quandam operum perfectionem si dixerò, fortè curiosis non fecero satis, nisi simul ostendam ad culmen istud artis pervenire

eos non potuisse, nisi id impetrassent partim ab indole sua, sive peculiarari quâdam naturæ inclinatione, partim à studio & liberalium scientiarum cognitione. Nam quantum usus, qui aliàs felix artium exactor esse solet, in his præstitit, non jam anxie hic expendo, cum illum in mediocribus æquè ac summis artificibus haud rarò assiduitate parem, sed vade imparem profectu reperire contingat. Per indolem itaque intelligo tum præcipuam quandam vim, Phantasie, tum imitandi industriam. Nam non solum Oculis, perspicacissimo sensui, varias ad imitandum figuras ipsa natura fecunda mater objecit; Sed præterea imaginatricem facultatem contulit, ut nosset exprimere etiam ea, quæ oculis obvia non essent. Vtrumque egregie delineat Philostratus de vita Appollon. v 1. 9. In Thespisionis Gymnosophistæ, & ipsius Appollonii Thyanci colloquio. *An vestri Phidie & Praxiteles, inquit Thespision, cælum scandentes, atque ibi Deorum effigies exprimentes, eas postmodum ad artem attulerunt? An aliud quid est, quod eos fingere docuit? Aliud, inquit, Appollonius, & quidem sapientiâ plenum. Quidnam id est? inquit ille: Nihil enim dixeris præter imitationem: Phantasia, inquit Appollonius, hæc perfecit; Artifex imitatione sapientior. Imitatio hoc enim tantum operabitur, quod vidit. Propone enim sibi id ipsum quod non novit, ad ejus quod est, relationem. Imitationem quoque sæpe stupor impedit, Phantasiam verò nihil. Primas tamen, ut vides, tribuit imaginationi. In quo, suffragantem sibi habet Ciceronem in Bruto, ubi de Phidia. Nec verò ille, inquit, artifex, cum faceret, Iovis, formam aut Minervæ, contemplabatur aliquem, è quo similitudinem duceret, sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in eaque defixus, ad illius similitudinem artem & manum dirigebat. Quem locum videtur præ Oculis habuisse Seneca Rhetor. Controvers. x. 5. Non vidit, ait, Phidias Iovem, fecit tamen velut tonantem, nec stetit arte oculos ejus Minerva, dignus tamen illa arte animus, & concepit Deos & exhibuit. Ideam hoc exemplar appellat Plato, ad quod respiciens artifex, id quod destinabat, efficit vid. Serrecam Epist. l. xv. Ex qua Idea, seu imaginatione alia etiam stupenda inventa in usus hominum prodiiisse idem Plato author est in Sophista. *Quemadmodum, inquit, qui primus in navi consciscenda laboravit, exemplum navis imaginando excogitavit.* Tum hinc evenire arbitror, quod præter communem illam imaginandi facult-*

cultatem, quam generi nostro natura impertivit, etiam singulorum inter se artificum diversam longè indolem reperias, & unum quemq; in eo opere, ad quod se trahi nature quadam invitatione senserit, maxime profecisse. Quapropter hunc Deorum, illum hominum, alium ætatis, non neminem sexus effingendâ similitudine feliciorum fuisse constat; Alius item metallo, alius ebore tractando melior extitit. Vno loco, nec eò admodum prolixo, multa in hanc rem complexus est Fab. Quint. xii. 10. *Nam duriora, inquit, & Tuscanicis proxima, Calon atque Egeſias, jam minus rigida Calamis, molliora adhuc ſupradictis Myron fecit. Diligentia ac decor in Polycleto ſupra cæteros, cui quanquam à plerisque tribuitur palma, tamen ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. Nam ut humane formæ decorem addiderit ſupra verum; ita non expleviſſe Deorum auctoritatem videtur. Quis ætatem quoque gravioſiorem dicitur reſuſciſſe, nihil auſus ultra læves genas. At quæ Polycleto deſuerunt, Phidias atque Alcameni dantur. Phidias tamen Dis, quàm hominibus eſficiendis melior artiſex traditur. In ebore verò longe citra æmulum, vel ſi nihil niſi Minervam Athenis, aut Olympium in Elide Iovem, feciſſet. Cujus pulchritudo adjeciſſe aliqua etiam receptæ religioni videtur. Adæ Majestas operis Deum æquavit. Ad veritatem Lyſippum & Praxitelem accēſſiſſe optime affirmant. Nam Demetrius, tanquam nimis in ea reprehenditur, & ſuit ſimilitudinis, quam pulchritudinis amantior. Fuiſſe item, qui Brutis, quam hominibus fingendis accuratioſi eſſent, Calamis ſuo exemplo docet, qui Equos ſine æmulo expreſſit. Cujus quadrigæ, ut Plin. xxxi v. 8. reſert, Praxiteles ſuum aurigam impoſuit, ne melior in equorum effigie, deſeciſſe in homine crederetur. Id iplum Propertius repetit i i i. Eleg. 8.*

*Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna,
Ex æbis Calamis ſe mihi jaſt ut Equis.*

Cæterum fuere, quibus indolem hanc dari ab aſtris & cœlo, perſuaſum erat: Astrologorum filii nimirum. Libenter hunc locum tranſirem, ne ob me *βλακονόμιον* aliquod, ſive tributum novum pendere cogantur Astrologi, ut olim Alexandria, quod ad eos accederent Stulti: Sed aliqua dicam, non tam quod non omni proſus ratione deſtituuntur, qui talia tradidere, quàm quod hæc talia, quia in literas relata ſunt, ignorari non debent in hoc argumento verſantibus. Habet ſecundum illos hæc ars Patronos cœleſtes, inter Planetas Martem, in Zodiaco Capri-

cornum

corum. Existimatum est, homines ad certa vitæ genera propendere, prout in Ortu Stellæ illuxerint. Esse item pro diversa constitutione in corporibus aliud atque aliud temperamentum, pro temperamento variare etiam animi propensionem & mores, hinc sequi hoc vel illud vitæ institutum. Vndè tres præcipuos artium & Magisterii datores constituere Astrologi ex Planetis, Martem, Venerem & Mercurium. Pro quorum collocatione, altitudine, dejectione, dignitate, ignobilitate, aliarumque erga illos Stellarum aspectu, ipsæ artes fierent nobiles, aut ignobiles, utiles aut inutiles, felices aut infelices, celebres aut infames. Ex his Magistris Martem, ut dixi, huic arti præfecere. Audiamus hac de re Iovian. Pontan. de reb. Cœlest. v 1 1 1. 1. Mars, inquit, cum fuerit Magisterii, atque actionum dator, proque dignitate ac excellentia præfecturæ hujus suæ collocatus, si feliciter, felicibusque à Stellis conspectus illustrabitur, nocturna quidem in genitura (Siquidem nocturno gaudet Mars tempore :) decernit militiam, decernit militari ab exercitatione ac disciplina, bellicisque item ex artibus, gloriam, honorem, Magistratus, præclaraque pollicetur insignia, &c. Quod si auctoritas imminuta fuerit adeo; ut ad artes opificas ac manuum Magisteria descendendum sit, tamen ut in his decernendis dignitatem, quoque Mars suam magna è parte retineat, natus ipse, quæ circa ignem, aut quæ circa ferrum versatur, artem exercebit, quadam cum nobilitate ac præstantia, interque artifices alios commendatione & fama. Erit autem ars, quæ igni exerceatur, ubi Mars Soli aliqua ratione aspectus configurabitur, qualis est ars fabri ferrarii, aut fornarii, aut fornacarii, aut *Fusoris Conflatorisque*. Vbi verò nulla cum Sole aspectus ratione jungetur, ars ipsa ferro administrabitur, futurusque est natus is aut agricola, aut Lapidida, aut faber lignarius. Sic eò in loco ille. Quin duos interdum Magisterii Datores assignat. Idem ejusdem libri Cap. 4. Si verò, inquit, contingerit duos simul ex iis æquata potestate tradendæ artis jus sibi desumere, Sique Mars ac Mercurius fuerint, natus ille, in cujus genitura Martis, hæc Mercuriique Societas forte egerit, futurus est aut Accusator, aut

Medicus.

Medicus, aut Chirurgus, aut *Statuarius*, Scutarius, atque armorum faber. Quibus in locis *Conflatores*, *Fusores*, *Statuarios*, à Marte suæ artis auspicia accipere vult credi. Quid verò huc conferat Capricornus, generatim quidem, & obscure innuit Ptolomæus lib. I V. Apotelesmat. Vbi postquam indicavit Zodiaci signa ἀστρονομία conferte ad cognitionem scientiarum, quæ propriæ sunt hominum, signa quadrupedum animalium ait conferre ad effodienda metalla, ad exercendam mercaturam, ad ædificandas domos, atque ad fabriles artes sequendas. Clarius aliquantillò Manilius I V Astronomicon.

Vesta tuos, Capricorne, fovet penetralibus ignes.

Hinc artes studiumque trahis: Nam quicquid in usus

Ignis agit, poscitque novas ad munera flammæ,

Sub te censendum est. Et post.

Quicquid & argento fabricetur, quicquid & auro,

Quod ferrum calidi solvant atque æra Camini,

Consumantque foci Cererem; tua munera surgent.

Ad quem locum Ioseph. Scaliger artes illas enumerat, Capricornus dat Fusores, Conflatores, sive Flaturarios, Metallarios, Aurifices. Quo quidem non tota Statuaria Schola ableganda est, sed ii tantum qui opera sua ad ignem perficiunt. Per Vestam enim ignis intelligitur, ut ait Ovid. v I. Fast.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.

Flaturariorum vetus inscriptio meminit.

C. SELTIVS. ONESIMVS. FLATVRAR. DE. VIA. SAC.

Sed in his, si plus attulero, quàm velim credi, non est ἀπειρομένους. A liberalium denique artium notitiâ obtinuisse artifices, ut celebres evaderent, me dixisse memini. Inprimis verò adnitebantur, ut Poësin, Historiam, Mathesin, & morum affectuumque disciplinam callerent. De Poësi, Strabo Geograph. VIIII. elegans prodit exemplum. Unum, inquit, de Phidia memoriæ proditum est, ab eo Pandæno responsum, qui cum Phidiam interrogaret, quodnam ad exemplar, Iovis Statuam; (incomparabile illud Phidiae opus, Iovem Olympium intelligit,) facturus esset? ad Homerum respondit paradigma, quod hisce versibus explicavit. Iliad. α.

H 104

Ἡ δὲ κραιένων ἐπ' ὀφρύσι νόσσε κρηίων,
 Ἀμβροσίαι δ' ἄρα γαῖται ἐπερίωσαντε ἄνακτι
 Κρατὸς ἀπ' ἄδων ἄγιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον,
 Atque superciliis Saturnius annuit aris,
 Ambrosiæ fluxere Comæ de vertice regis
 Aeterni, ast nutu magnum concussit Olympum.

Id Prudentius quoque indigitat. 11. in Symmach. quamvis ob Idololatriam magis reprehendat, de artis præstantia non sollicitus. Ait enim.

At vos pictorum docuit manus, assimilatis
 Iure Poëtarum numem componere monstris.
 Aut lepida ex vestro sumpsit pictura sacello;
 Quod variis imitata notis, ceraque liquenti
 Duceret in faciem, sociique poematis arde
 Aucta, coloratis auderet ludere fucis.
 Sic unum sectantur iter, sic inania rerum
 Somnia concipiunt, & Homerus & acer Apelles
 Et Numa, cognatumque malum, pigmenta, camenâ,
 Idola conflagavit, fallendi docta potestas.

Et Lucianus Imaginibus, cum effigiare formosissimam mulierem vellet, non solum collatione facta omnium statuarum & imaginum, quæ celeberrimæ toto orbe essent, ex iis sumpsit, quod in quaque potissimum, ac plurima artis laude nobilitatum fuit. Sed Homerum quoque advocavit; quasi absque Poëtæ Iudicio hic nihil perfectum, effici potuisset? *Homerus*, inquit, quoque illam *visus amantem* & *Studiosam facias*, & *candidis humeris*, atque *lacertis decoram*, & *roseos habentem digitos*. Et paulo post. *Hec fiktōres*, atque *piktōres*, & *Poëtæ elaborabunt*. Cur verò Statuarii Poëtæ sequerentur, docet Dio Chryst. Oratione. x i i^o quæ est de cognitione Dei. *Piktōres*, inquit, & *Statuarii non omnino in formis Deorum effingendis à Poëtis discesserunt*, tum ne viderentur *transgressores*, & *ob hoc pœnis obnoxii essent*: Tum etiam, quod se à Poëtis *præoccupatos cernerent*, eorumque *simulacra fingendi modum*, *is antiquiorem obtinere*. Quare noluerunt vulgè hominibus *videri mendaces*, & *injudici nova promendo*. De Historia res est manifesta. Cognitionem certè historię Caryatidum, aut captivorum Persarum in Statuario verius, quam Architecto Vitruvius requisivisset, quanquam nec in hoc inane aut superfluum: *Causa*

tamen

tamen eadem utrisque, ut rationem cur fecerint, reddere scirent quærentibus, nisi quod Statuarius nullum aggredi opus, multo minus perficere, ab hac cognitione non instructus, posse videretur.

Præterea *Opticam & Geometriam*, ut proprias & suæ inprimis arti accommodatas disciplinas celeberrimi artifices perdidicere. Illustre in hanc rem exemplum habet Tzetzes Chil. v 1 1 1. hist. 193. Quam, quia prolixior in authore est, nec tamen omissenda, brevibus verbis exponam: Athenienses Minervæ simulacrum in excelsa columna dedicare constituerant. Phidixæ & Alcameni negotium conficiendi operis datum, ut cujus nobilissimum opus omnium iudicio foret, ibi statueretur. Alcamenes Geometriæ & Optices ignarus, gracilem fecit Deam, & idcirco propè spectantibus elegantissimam visam. Phidias verò in Opticis & Geometricis egregie peritus, pro ratione altitudinis, in qua collocanda erat statua, totam operis faciem immutavit, labia aperta finxit, diductasque nares & cœtera in hunc modum. Quibus utrisque productis in medium simulacris, parum absuit, quin à multitudine lapidibus obrutus fuisset Phidias, donec in destinatam altitudinem erectis statuis, consummatione artis arcanum melius appareret. Ex eò Phidias celebrari impensè cœpit, Alcamenes ludibrio omnibus erat. Nam ut alibi idem Tzetzes docet.

Τὸ ὕψος κλέπτει εἰώθη, καὶ γὰρ τὴν θεοειδίαν.

Consuevit enim altitudo furari aspectum.

Hujus porrò Geometriæ beneficio certam Legem distribuentorum operum habuere antiqui, & ex iis mutuati sunt recentes. Etenim corporis humani magnitudinem, circa quod præcipuè versantur, per pedes plerumque aut palmos, aut pollices; sed maximè per facies metiuntur. De dimensione per facies, ut cœtera præteream lubet artis peritos auscultare. Pompon. Gauricius de Sculpr. ex Scamozzio. Et licet, inquit, satis diversæ sint opinioniones de proportione, ut octo, aut, etiam decem facierum in altitudine, tamen maximè conveniens forma virilis æstimatur novem facierum. Quas ita dividit. A principio capillorum usque ad mentum pars una. A mento ad jugulum gulæ pars dimidia, inde ad mammillas, pars una, à Mammillis ad umbilicum, pars una, ab umbilico ad recondita naturæ, pars una,

una, Et hoc est dimidium altitudinis corporis stantis erecti in pedes. A reconditis naturæ usque ad medium femorum, pars una. Inde ad genua pars una. à genibus ad medium surarum, pars una. Inde ad collum pedum, pars una; & ab hoc ad plantas, pars dimidia. Ita ut in totum fiant partes x. aut pollices xxvi. Eodem modo corporis etiam latitudinem dimetitur. Quæ mensura, quomodo aut extendenda aut contrahenda sit pro statuarum magnitudine aut brevitate, nemo est qui iudicare ipse non possit. Ex Physica porro & Ethica ipsos animi motus & affectus exhibere in rigida metalli aut marmoris superficie scitè noverunt. Ex Naturæ scientia habuit Aristonidas, quod felici mistura ferri & æris decentem verecundiæ ruborem in Athamantis statua expresserit. Plin. xxxiv. 14. Qui ex Statuariis hominum mores & affectus repræsentare commodè poterant, appellati sunt ab Aristotele Polit. vii. 5. Ἀγαλμασποιοὶ ἢ Στῆγῆς id est, *Fictores morales*. Vnde fortè Statuæ nonnullæ Ethicæ appellantur, quarum paucis meminit Rhodius. xxix. 24. Lect. antiquarum. Sed longius fortassis, quàm par erat, digressus sum. E diverticulo itaque in viam redeam, Non ergo sola artificum celebritas, sed ipsa etiam, ut dixi, *antiquitas & vetustas*, operibus istiusmodi æstimationem magnam dedit. Vndè origo adagii *Ἐξ ἁλίου χροῦ*, id est, *Priscæ manus opus*, quod artis est plenum. Synesius in Epist. *Commonstrare aliquid priscæ manus*, quod de Statuis dicere solemus. Themistius in Orat. de amicis. *Simulacra priscæ artis tempore indigent ad sui admirationem*. Et hoc nomine Statuam commendat Apulejus I. Florid. *Veterrimum & Spectabile opus*, appellans. Martialis item lib. ix. Epigram. 44. hinc Herculem Vindicis Epitrapezium maxime laudat, cum ait,

*Non est forma recens, nec nostri gloria cæli,
Nobile Lyssippi munus, opusque vides.
Hoc habuit numen Pellæi mensa tyranni,
Qui citò perdomito victor in orbe jacet.
Hunc puer ad Libycos juraverat Hannibal aras,
Iussit hic Syllam, ponere regna trucem.*

Vt indè non immeritò rudis admodum habitus sit Mummius, Corinthi victor, quod veteres ac novas Statuas perinde æstimaret. Vellei Patere. I. *Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho,*

cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac Statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. Quanquam interdum etiam vetusta opera statuarum pro simplicibus rudibusque leguntur accepta; ut Porfenæ Statua antiquo modo & simpliciter facta dicitur à Plutarcho in Poplicola. In hoc itaque mercatu luxuriabant multi, usque ad culpam & invidiam. De Silio Italico Plinius Nepos Epistolar. lib. 111. Erat, inquit, Φιλόμαλος, usque ad emaciationis reprehensionem; Plures iisdem in locis villas possidebat, adamantisque novis priores negligebat. Multum ubique librorum, multum Statuarum, multum Imaginum. Sallust. Oratione I. ad Cæsarem de ordinanda Rep. Domum aut villam extruere, eamque signis, auleis, aliisque operibus exornare, & omnia potius quam semet visendum efficere, id est, non divitias decori habere, sed ipsum illis flagitiis esse. Et hoc unum inter reliquas odii causas erga potentiores Catilina adducit Oratione ad Conjuratos apud Sallust. Bell. Catil. Cum tabulas, inquit, Signa, soredumata emunt, nova diruunt, alia adificant: postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen summa libidine divitias suas vincere nequeunt; at nobis est domi inopia. Insaniæ vero genus quoddam fuit, voluptatum illarum desiderium ultra facultatum modum extendere. Horat. Satyr. lib. 11. Sat. 3.

Insanit veteres Statuas Damascippus emendo.

Seneca Epist. xcvi. Quid inter pueros & nos interest? nisi quod nos circa tabulas & Statuas insanimus, cavius inepti.

Quapropter nonnulli, aut ista penitus negligebant. Horat. Epist. 11. 2.

*Gemmas, Marmor, Ebur, Tyrrhena Sigilla, Tabellas,
Argentum, Vestes Gatulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, est qui non curat habere.*

Aut cum habebant, non tam instrumentum domesticæ luxuriæ esse volebant, quam id agebant, ut Φιλομαλίας famam captarent. Quare omnibus, hospitiibus præsertim ac peregrinis patere talia visenda volebant. De Heii Mamertini signis, Cic. Verr. 1 v. Messanam ut quisque nostrum venerat, hæc visere solebat. Omnibus hæc ad visendum patebant quotidie. *Domus erat non Domino magis*

gratia

ornamento, quam civitati. Etenim ex celebritate signorum nobilitata multa sunt loca, in quibus extiterint, & sola eorum causa adita urbes. Cicer. Verr. eadem, de Cupidine marmoreo, quem abstulit Verres, Propter eum, inquit, Thespie visuntur. Nam alia visendi causa nulla est. Hunc locum Ciceronis citat Plinius xxxv. 1. 5. de Praxitele loquens; Eiusdem est Cupido, obiectus à Cicerone Verri, ille propter quem Thespie visebantur. Eodem capite similiter & frequentata Gnidus ob Venerem Praxitelis dicitur. Ante omnia & non solum Praxitelis, verum & in toto terrarum orbe Venus, quam ut viderent multi, navigaverunt Gnidum. Alii verò cum privatim habere poterant, honestius putabant publico honori destinare. Cicer. Verr. 1. de M. Marcello, Flaminio, L. Paulo; L. Mummio. Quorum domus, inquit, cum honore & virtute florent, signis & tabulis pictis erant vacue. At vero Urbem totam, templa Deorum, omnesque Italiae partes eorum donis ac monumentis exornatas videmus. Idem Verr. 1 v. de Marcello. Romanæ quæ asportata sunt, ad eadem Honoris atque Virtutis, aliisque in locis videmus, nihil in aedibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. Putavit si Urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam ornamento Urbis futuram. Quin etiam publicè agitarum reperio, de publicandis ejusmodi ornamentis, quæ privato luxu detinebantur. Plinius xxxv. 4. Extat M. Agrippæ oratio magnifica, & maximo civium digna, de tabulis omnibus, signisque publicandis. Quod fieri satius fuisset, quam in villarum exilia pellic. Quare multò minùs licuit è publico in privatas aedes transferre, nec vel ipsi Principi. Plinius xxxv. 8. Plurima ex omnibus signa fecit Lysippus, sæcundissimæ artis, inter quæ distringentem se, quem M. Agrippa ante Thermas suas dixit mirè gratum Tiberio Principi; qui non quivit temperare sibi in eo, quanquam imperiosius, sui inter initia Principatus, transfulitque in cubiculum alio ibi signo substituto; cum quidem tanta populi Romani contumacia fuit, ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitaverit, Princepsque quanquam adamatum reposuerit. Huc non incommode referri possunt illa Simulacra, Sigilla & Emblemata, quæ in varia suppellectile, & domesticis utensilibus

Romani ostentabant. Cujusmodi fuerit *Sigillati Scyphi*, apud Ciccr. Verr. 1 v. & *Caper juvenalis*, stans extra pocula, de quo Sat. 1.

Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

Patella quoque illa grandis, cum Sigillis ac Simulacris Deorum, de quâ Cic. Verr. 1 v. Et *Candelabrum cum Sigillo*. L. 23. ff. de Rei vindic. §. 2. Itemque *Phiala cum lacerta*, apud Martial. Epigram. 111. 41. Et id genus alia sculpta & cœlata. Impremis veti illa, quæ in navibus veterum, tam Brutorum, quam Deorum ac Heroum spectabantur signa, & tutelæ, de quibus varia & ca quidem non vulgaria, ex diligentissima antiquorum lectiõne observavit Clarissimus I. Schefferus, Amicus noster singularis & Collega honorandus, in Eruditissimo opere suo de militia navali lib. 111. Cap. 1. Neque hic prætereundum est, quod Statuæ & simulacra, de quibus jam ante modò diximus, præter ornamentum, alios etiam usus simul præstiterint. Nam in Architectura & ædium exstructionibus vice columnarum interdum aliquid sustinebant, ut *Perse Capivi*, & *Caryatides* apud Vitruvium. Et Mensarum ac lectorum fulcra sive pedes in Simulacra varia formabantur. De lectis, Etymolog. Magn. *Hermis lecti pes*. Quoniam in ipsis sculpebant signa *Mercurii*, tanquam *presidis somni & somniorum*. vid. & *Hesychium* in *Ἐπιπέδω*. De Mensis *Juvenalis*. Sat. x 1.

*Nil Rhombus, nil dama sapit, rutere videntur
Vnguenta, atque Rose, latos nisi sustinet orbes
Grande Ebur, & magno sublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes.*

Interdum alia ministeria subibant. Cujusmodi erant, *Lampades in usum nocturni luminis præferre*, ut *Juvenum illa simulacra*, de quibus *Lucretius* 11. vers. 24.

*Si non aurea sunt Juvenum Simulacra per ædes,
Lampades igni seras manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.*

Quod ex Homero ad verbum penè expressisse Latinum Poëtam observavit *πολυμοῦ ἱεσωτ* ille H. Casaubonus *Animadvers. in Athenæi* 1 v. 2. ubi ejusmodi simulacrorum mentio fit *itidem*. *Laxatis*, inquit, *Sepis*, *Cupidines*, *Dianæ*, *Panes*, *Mercurii* & hujusmodi aliæ imagines *lampadibus argenteis*, tanquam *facibus præ-*
centi

centes apparuerunt. Item *Fundere aquas fontium*. Vt *Marlyæ* apud *Petronium*. *Odore spargere*, ut in *Theatris*, ubi per minuta quædam *Statuarum* foramina expressus odoratus humor, *Spectatoribus* adspergebatur, quod *Lucanus* innuit: *Pharsal. lib. 1. x.*

*Veque solet pariter totis se effundere signis
Crocii pressura croci, Sic &c.*

Crocum vino dilutum intelligens, qui sic sparsus, cuiusque in *spectaculis* creber usus, ut *solennes* inde *crocus* *Propertius* nominasse videatur *lib. 1. v. Eleg. 1.*

Pulpita solennes non oluere crocos.

Sed quis omnia enumerare potest? Nec opus est in re pervulgata & non dum desita. Quippe apud hodiernos etiam Romanos id genus ornamentorum est assatum, ut ignorare non possunt qui aut *Romam* ipsi viderant, aut aliundò scire poterant, partim ex sermonibus eorum, qui ea loca perlustrarunt, partim ex libris multorum *Apodemicis*, qui sedulò & diligenter speciosa hæc antiquitatis monumenta notata descriptaque cupientium oculis ostentant. Immensam enim copiam *statuarum*, quarum maxima pars ab ipsa veteris ævi memoria hodieque servata est, & adhuc in *Illustriorum Romanorum thesaurophylaciis*, *hortis*, *villis suburbanis*, *palatiis*, *porticibus*, aliisque locis visitur, pleno numero exhibent *Paulus Merula. Cosmograph. part. 1. 1. Lib. 1. v. Cap. 22.* & *Ianus Iacob. Boissardus in Topograph. Urbis.* & per cœteras *Antiqq. passim*. Itemque *Andreas Schotus in Italia sua.* *Andreas Fulvius de Antiqq. Rom.* *Ioh. Heinrich. à Pflaumern in Mercurio Italico*, & tot alii.

C A P U T VII.

Recensio historica intervalloꝝ aliquos, quibus insigniter aucta est statua Roma. Nata plurima in ipsa urbe. Major tamen facta accessio per externa bella, ex Sicilia, Græcia, Asia, Ægypto, Libya. Græci olim deliciarum ejusmodi per quàm studiosi. Athenienses imprimis, Rhodii & Thebani. Quæ Caius, Quis Claudius sit apud Pausaniam, qui Thuspiansem Cupidinem avexerit, restituerit, dubitarum? Prætorum & Magistratum Provincialium circa hanc rem avaritia & rapina. Statuæ bello captæ non victoris aut occupantis, sed Reipublicæ fuisse. Censuræ tamen fœculisq.

cultas Triumphantibus eas præferre in Triumphis. In quibus traducta Italia, de novo in hunc usum facta, Devictorum Regum, Ducumque; item Regionum, Urbium, Marium, Fluviorum, Montium, humana specie. Bello capta postea Condi in arario jussit. In publicas rationes volatus earum numerus, sicut cuiusque magnitudo, figura, status. Cur admodum pauca hodie ex tanta copia Romæ supersint, quasitum? Et pestes illarum præcipua notata.

UNde tot ornamenta habuerunt Romani, hoc loco breviter quoque indicandum est; Et quidem certum est, magnâ copiâ in Italia factas statuas fuisse. Cassiodor. Var. v i l. 15. *Hæc primum Thusci in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas, pene parem populum urbi dedit, quàm Natura prorexit.*

Verum quia tot faciendis statuis, quot apud Romanos extitisse memoriæ traditum est, non totarum nationum, ne dum urbis unius manus videantur suffecisse, sciendum est hic etiam locupletatam fuisse Romam, per externorum bellorum commercia, convectis quasi in unam sedem omnium propè gentium, quas bello subegerant, statuis & ornamentis. Cic. Verr. v. *In urbe nostra pulcherrima, atque ornatissima, quod signum, quæ tabula picta est, quæ non ab hostibus victis capta atque apportata sit? Apportata videlicet curâ victoris, qui conductoribus transvehenda id genus ornamenta, si ipse nequiret, solebat locare. Vellejus Patercul. l. de Mummiò, excisâ Corintho. Cum statuas in Italiam portandas locaret, jussit prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. Hinc Romanæ statuæ, Labor mundi, non minus verè, quàm sciè & eleganter à Cassiodoro Varr. v i l. 13. appellantur. Dio Chrysostr. Orat. xxxi. Romanos sæpius undique suppellectilem templorum Palatiorumque accepisse, ait, de statuis locutus. Unde vero & per quos Duces, & quibus temporibus captæ fuerint, pro ut singula vel præcipua apud bonos authores reperio, cum præter rem non sit, breviter hic dabo, & à *επινοήτων* notabo. Ac primo omnium à M. Marcello bello Punico secundo, Syracusis captis, immensa vis statuarum in urbem injecta est, cum ante Romani nulla nisi domestica signa haberent, Plutarchus Marcell. cap. xxxi. Marcellus ad bellum in Italia gerendum à Romanis evocatus, pleraque & pulcherrima Syracusis donaria abstulit, quæ & triumpho suo splendori, & Romæ ornamento essent. Quippe antea nec habuerat, neque nove-*

erat Roma quicquam elegantis & artificiosi operis, neque venusta illa, nitida, & grata in urbe tum erant ornamenta. Et paulo post. Eo nomine etiam apud Græcos gloriatus est, quod quæ pulchra haberent, & admirarentur Græci, ea Romanos infectos ante, in honore ipse habere, & admirari docuisset. De eodem Mercellio. Cic. Verin. 1 v. *Victorie putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi esse possent.* Et de signis Syracusanis Romam allatis, apud Livium xxx 1 v. 4. *M. Porcius Cato. Infesta mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic urbi: nam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta ludantes, mirantesque, & ante fixa scilicet Decorum Romanorum ridentes.* vid. eund. Liv. lib. xxv. Græci enim in quibus olim & Syracusani, nimium quantum iis rebus studebant. Cic. Verr. 1 v. *Hic ornatus, hæc opera atque artificia, signa, tabule pictæ, Græcos homines nimium delectant.* Idem pro L. Manilia. *Pompejus signa & tabulas ceteraque Ornamenta Græcorum Oppidorum, quæ ceteri tollenda esse arbitrantur, ea sibi ille ne visenda quidem exist. mavit.* Horat. 11. Epist. 1.

*Vt primum positis nugari Græcia bellis
Cepit, & in vitium fortunâ labier equâ.
Nunc Athletarum Studiis nunc arsit equorum,
Marmoris, aut eboris sabras, aut æris amavit,
Suspendit pictâ vultum, mentemque tabellâ.*

Quare Tacitus Annal. xv. *Statuas. Græcarum artium decora,* Et Græciam Sidonius Apollinaris lib. vi. Epist. 12. *Pictoribus significibusque illustrem appellat.* Quippe Athenas statuis & statuariis excelluisse, præter Omnis historiæ testimonium, peculiariter notat Aristides Orat. Panathen. & Rhodiis Pindarus Od. Olympion. v 1 1. beneficio Minervæ datum ait, ut talibus operibus omnes alios superarent. Etiam Thebanos adeo huic rei studuisse author est Ælianus. Var. Hist. 1 v. 4. ut legibus anti caverent, eosque qui deterius sinxissent, pecuniâ pro pœna mulctarent. Tum itaque primum externa ornamenta in urbe apparebant cum captæ Syracusæ fuerant. Cœpere deinceps certatim afferre & alii, quibus fortuna dedit urbes aut populos vincere. Inprimis Fabius Maximus recepta Tarento, qui tamen præter Colossum Herculis, nullum aliud

aliud Simulacrum Romam evexit. Plutarch. Fabio Cap. XL. Fabius scriba de Diis, (ita vocabat picturas & statuas) quid vellet fieri interroganti? respondisse fertur; Relinquamus Tarentinis Deos iratos. Verum tamen Colossus Herculis Tarento translatus in Capitolio stant. Tum T. Quintius Flaminius, qui Philippum Macedonum Regem & Nabidem Lacedæmoniorum Tyrannum vicerat, Græciamque omnem liberaverat, de quo Livius XXXIV. 51. ait, quod quæ Triumphî primo die, signa ærea & marmorea transtulit, Philippo ademerit, & ex civitatibus ceperit. Deinde M. Fulvius Nobilior bello Ætolico, capta Ambraciâ. Livius XXXVII. 9. Signa enea marmoreaque, & tabule pictæ, quibus ornatio Ambraciâ, quia regia ibi Pyrrhi fuerat, quam ceteræ regionis urbes erant, sublata omnia, avectaque, nihil præterea tæctam violatumve. vid. præterea ejusdem libri Capp. 43. & 44. iterum Paulus Æmilius bello Macedonico secundo, post devictum Persem, Livius XXXV. 33. Spectaculo fuit ei, quæ venerat turba, non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, quam præda Macedonica omnis, ut viseretur, exposita, statuarum, tabularumque textilium, & vasorum ex auro & argento, & ere, & ebore factorum ingenti cura, in ea Regia; ut non in præsentem modo speciem, qualibus referta Regia Alexandria erat, sed in perpetuum usum fierent. Hæc in classem imposta, devehenda Romam. Cn. Octavio data. Quo in numero fuit signum Iovis, quod: Ex Macedonia captum in Capitolio possesse Flaminium Cic. Verr. I. V. tradit.

Deinceps L. Cæcilius Metellus victo Andrisco, qui alias Pseudo-Philippus, bello Macedonico tertio. De quo Vellejus Patere. I. 11. Hic, inquit, est Metellus Macedonicus, qui hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedonia detulit. Post illum L. Mummius bello Achaico, incensâ Corintho, quidquid ejusmodi inter alia cepit, Romam misit. Pausan. Achaicis. Mummius tertio demum post pugnam die, Corinthum vi cepit, cremavitque; ornamenta & signa admiratione quæque dignissima, Romam asportata. Flor. II. 16. Quid signorum quid vestium, quidve tabularum, raptum, incensum atque projectum est? Et Plinius XXXIV. 7. Mummius devicta Achajareplevit urbem. Scilicet statuis & signis, & XXXIII. 11. de victoria Achaica. Quæ & ipsa, inquit, hoc intervallo, Anno urbis DCVIII parta, signa & tabulas pictas
inve-

invexit, ne quid deesset. ad luxuriam videlicet. Deinceps L. Cornelius Sylla, qui Thebanis multa eripuit, Imprimis Minervam Alalcomenis. vid. Pausan. in Bœoticis. Et Atheniensibus multa, ut idem in Phocicis tradit. Et clarius Sallust. in Bello Catil. de tempore Syllanæ Expeditionis. Ibi primum, inquit Asiam intelligens, insuevit exercitus pop. Rom. amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cœlata mirari, ea privatim ac publicè rapere. Post Syllam Pub. Servilius Isauricus, domitis piratis, Cilicibus, & capta Olympo, unde signa plurima Romam apportavit. ut testis est Cic. Verr. I. verba deinceps adducemus. Tum ipsi denique Romani Cæsares. De Augusto Pausanias in Arcadicis. *Vetus Minervæ Alæ signum, & simul Calydonii apridentes asportavit Cæsar Augustus, vieto Antonio, ejusque partibus, in quibus Arcades propè omnes fuere præter Mantinenses. Non primus tamen Augustus proditur Deprum signa & donaria devictis à se gentibus eripuisse; Sed fuit hoc ei à prisca jam tum temporibus tralatitium.* De Nerone idem in Bœoticis. qui Thespiensium Cupidinem Romam avexit. Primum omnium, ait, è sede sua Cupidinem hunc Thespiensem amotum à Cajo Romanorum Imperatore tradunt, Thespiensibus deinde remissum à Claudio. Nero iterum Romam reportavit. Putabam olim Græci authoris hoc esse τὰ ἐγγύα, quod à duobus Imperatoribus, Cajo videlicet & Claudio diversis temporibus factum assereret, quod uni Cajo Claudio Ædili tribuendum mihi videbatur, Cic. Verr. I. v. sic suadente, ubi eundem Cupidinem à Cajo Claudio Ædili ad ædilitatem suam ornandam commodatum, & deinceps restitutum tradit. Atque ita potuisse nominum similitudine deceptum Antiquarium in istum errorem labi facilimè. Sed quia suffragantem Dionem Cassium habet, sic enim ille lib. I. x. *Restituit Claudius urbibus statuas quas claudius abstulerat.* Eatonus ipsi fidem reddo, ut addubitare tamen sobinde non verear, ne ex Pausania Dio hoc hauserit, cum quæ statuae, quæ urbes fuerint, quas aut unde hic abstulerit, aut quo ille remisit, nusquam vel verbo indicatum reperiam. Firmius credo quod de Nerone in Phocicis tradit, quodque huc propius pertinet. *Quingentas, inquit, eneas, partim Deorum, partim hominum sustulit imagines Delphis.* Et quod in Eliacis prioribus ab eodem Romam asportatum Vlyssæ, & alia multa signa affirmat. Meminit & Tacitus Annal. xv. nominatis insuper prædæ ministris.

Per Asiam, inquit, & Achaïam, non donatantum, sed Simulacra Numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secunda Carinate. vid. & Dion. Chrysof. Orat. xxxi. Plin. xxxiv. 8. Postquam signorum ex ære nobilium, artificumque illustrium, immensum numerum recensuisset. Ex quibus, inquit, que vetuli clarissima quæque in urbe jam sunt dicata à Vespasiano principe, in templo Pacis, aliisque suis operibus, violentiâ Neronis in urbem convehta, & in sellariis domus aureæ disposita. Neque ex Græcia solum & Asia, sed & ex Ægypto & Lybia multa istiusmodi Romanam translata testatur Prudent. 11. in Symmach.

Inter fumantes templorum armata ruinas
 Dextera victoris simulacra hostilia cepit,
 Et captiva domum venerans ceu Numina vexit,
 Hoc signum rapuit bimaris de strage Corinthi,
 Illud ab incensis in prædam sumpsit Athenis,
 Quasdam victa dedit capitis Cleopatra canini,
 Effigies, quasdam domitis Ammonis arenis
 Syrtica Cornutas facies habuere trophæa.

Et non semper belli jure capi, sed sæpenumero ex privatâ Prætorum & Magistratum Provincialium avaritiâ, rapinis & prædis reliquo cumulo talia accedere contigit. De signis à Verre per totam Siciliam ablati, extat integra actio Cicronis 1 v. Cujus initio leges. *Nego in tota Sicilia tam locuplete, tam vitæ provincia, tot oppidis, tot familiis, tam copiosis ullum argenteum vas, ullum Corinbium, aut Deliacum fuisse: nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, aut quicquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum, eburneum, nego ullam picturam, neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit.* Vid. & Iuvenalem Sat. viii. Quæ idem ex Achaja, Delo, Chio, Tenedo, & denique ex Asia, ac imprimis Pamphilia, aliisque locis omnibus, quæcunque iter fecit, abstulit, fusè quoque ostendit Cic. Verrin. 1. Cæsoni Calventii similes rapinas memorat Cic. De Provinciis Consular. Has igitur & alias, quas non ultra inquirimus, Sponte sua subindè obvias, partim victorias, partim prædas, furta & rapinas, ex dictis satis constat effecisse, ut in infinitum prope excreset apud Romanos statuarum numerus, ut *Tabulas & Signa sine numero fuisse P. Victor dicat, & ob multitudinem statuas Populum*

pulum copiosissimum, & greges equorum abundantissimos Pedestres & equestres statuas intelligens appellet Cassiodorus Variar. v. 11. 13. Neque illud hoc loco tacendum est. Statuas bellis captas ad Rempub. pertinuisse, ne credas illas temerè in cujusvis fortuiti occupatoris possessionem celsisse. Cic. Verr. 1. Quas enim sociorum atque amicorum urbes adisti, legationis jure & nomine, si in eas vi, cum Exercitu imperioque invasisses, tamen opinor, que signa atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hec non in tuam domum, neque in suburbana amicorum, sed Romam in Publicum deportavisses. Primum tamen licuit bellorum Ducibus, si decretum ipsis triumphus esset, eas per pompam vehere, ut factum sæpius legimus. In triumpho Marcelli apud Plutarch. in ejus vita. Cap. xxxiiii. in Flamini. Livius xxxiv. 51. In Fulvii Liv. xxxix. 5. In Æmilii. Florus 11. 12. & Plutarch. Æmilio Cap. liv. & Vellejus Patere. 1. 9. In Pompeji. Plinius xxxiii. 12. Hinc illud Senecæ de templorum spoliis, inter quæ simulacra & statuar. Epist. lxxxviii. Sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur. Adeoque gloriosum habitum est, si devictorum inprimis Regum, Ducumque statuas, quas in reliqua præda repererint, ostentare ibi possent. Sic Mithridatis statuam auream Lucullus in suo triumpho ducebat. Plutarch. Lucullo Cap. lxxviii. Præterea, inquit, ductus è Mithridatis Colossus aureus sex pedes longus. Et Pharnacis argenteam Pompejus. Plinius xxxiii. 12. Iam enim triumpho Magni Pompei, reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam. Interim vero, si hostium Duces in acie occubuissent, aut fuga elabi eos contigisset, quo minus eos comprehendere ipsi victores possent, in triumpho ducendos, eorum imagines fieri curabant, ut præferrent. De imagine Syphacis, quam feretro impositam in suo triumpho ostentabat Scipio Africanus, cum paulo ante triumphum Syphax apud Tybur decessisset, ita Silius Italicus lib. xvi. Punic.

*Ante Syphax feretro residens captiva prænebat
Lumina, & auratæ servabant colla catenæ.*

Et mox de Imagine Annibalis, in eodem triumpho:
Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat.

Quam

Quam visa Hannibalis campo fugientis imago.

Præterea quoque, quandoquidem de statu in triumpho ductis loqui cœpimus, nec pigebit paucis referre, morem etiam apud Romanos obtinuisse, ut ad significandas varias res bello gestas, variæ de novo statuæ fierent in triumpho monstrandæ, puta Regionum subactarum, Urbiumque, Montium item & Fluviorum. Non loquor jam de illis quæ specie sua fingebantur, cujusmodi erant simulacra oppidorum, muros ipsos, portas & turres referentia. de quibus Ovid. de Pont. 11. Eleg. 1.

Protinus argento veros imitantia muros.

Barbara cum victis oppida lata viris.

Et lib. 111. Eleg. 4.

Oppida turritis cingantur eburnea muris.

Vide etiam quæ de Scipione, Cætare, Pompejo, Vespasianis & aliis, tradunt Appianus, Dio, Suetonius, Iosephus alique. Sed de iis quæ ad similitudinem humanam effigiabantur, & aut victorum pedibus substratæ, aut alio quocunque habitu supplicii factæ transvehantur. Vnde intelligendi sunt authores, qui Regionibus, urbibus, montibus & fluminibus ea attribuunt, quæ sunt hominis. Germaniam passis crinibus, colla præbentem, & vinctam catenis hoc sensu leges apud Ovid. 1v. Trist. Eleg. 2.

Crinibus en etiam fertur Germania passis,

Es ducis in victi sub pede mæssa sedet,

Collaque Romanæ præbens animosa securi,

Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.

Carthaginem in triumpho Scipionis manus supplices tendentem apud Silium Ital. lib. xv 11.

Mox victas tendens Carthago ad sidera palmas.

— Ibat.

Rhenum captivum, ejusque crines regentem ungulam Equi Domitiani apud Starium lib. 1. Sylv. 1.

Aenea captivi crinem regit ungula Rheni.

Catenatum eundem Rhenum ap. Claudian. 111. de laudib. Stilichonis.

Inde Catenato gemeret Germania Rheno.

Trementem in ære Atlantem apud eund. Claudian. de vi. Honorii Consul.

In ære trementem.

Succin-

Succincte famulum ferrent Atlanta cohortes.

Captivum Oceanum, ap. Flor. IV. 2. *Cæsar in Patriam victor invehitur. Primum de Gallia triumphum transmiserat Rhenus, & Rhodanus, & ex auro Captivus Oceanus.* Sed hæc indigitasse solum hoc loco sufficiat. Plenius rem exponunt qui triumphos veterum Romanorum describunt, Onuphrius Panvinius. Alexander ab. Alex. Rosinus in Paralipomenis ad Rosinum Dempsterus. Antonius Valtrinus, & innumeri alii. Ad statuas itaque bello captas ut redeat cura nostra, sciendum est illas, perfecto triumpho, referri in ærarium solitas. M. Servilius apud Livium XLV. 38. Cum de Pub. Æmilii Triumpho ageretur. *Quo, inquit, signa aurea, marmorea, eburnea, tabule pictæ, textilia, tantum argenti cælati, tantum auri, tanta pecunia regia? An nosse tanquam furtiva in ærarium deportabuntur.* Et numerus, magnitudo, figura, ac status cujusque diligenter annotabatur, quo Reipub. ratio eandem constaret. Cic. Verr. I. P. Servilius, *que signa atque ornamenta ex urbe hostium, & virtute capta, belli lege atque imperatorio jure sustulit, ea Pop. Rom. apportavit, per Triumphum vexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curavit. Cognosce ex literis Publicis hominis amplissimi dignitatem. Recita. Relationes relate P. Servilii. Non solum numerum signorum, sed etiam uniuscujusque magnitudinem, figuram, statum literis definiri vides.* Sed quamvis toties hoc opum genere aucta fuerit Roma, pauca tamen admodum hodie, si prisca tempora conferas, supersunt. In causa sunt aliquot insignia urbis damna. Vnum à Nerone illatum, qui ut condendæ novæ Romæ, suoque cognomento appellandæ locum sterneret, vetere incensa pleraque urbis ornamenta conflagrare, ipse immanissima ambitione flagrans & lætus spectabat. Tum periisse multa & insignia opera Tacitus notat Annal. XV. *Iam, inquit, opes tot victoriis quesitæ, & Grecorum artium decora (statuas intelligit) amissa sunt.* Alteram pestem attulit Genfericus Vandalorum in Africa Rex, qui quamquam ultimo urbis exidio abstinuit, haud tamen omisit opes universas navibus impositas, In quibus picturæ, statuæ, & quæcunque moveri loco poterant, exportare. Vbi hoc peculiare accidit, quod notat Procopius III. de bell. Vandal. unam ex his navibus, ubi statuæ fuerunt, tempestate periisse, cæteras incolumes fuisse in Africam delatas. Tertium damnum Roma à

Con-

Constante Constantini Junioris filio, qui omnia quæ fuerant antiquitus instructa ex ære in ornamentum Civitatis, deposuit, & Constantinopolin transmisit. Vt meminit Paullus Diaconus continuat. Hist. Eutrop. lib. xv i i i. Ad hæc accessit aliorum principum Christianorum, inprimis Pontificum Romanorum Zelus, inter Christianæ religionis primordia abolere conantium, quidquid animos mentesque hominum in pagana superstitione fixas detinere, aut vel minimam Idololatriæ occasionem quam statuæ olim fecerant, præbere potuit. Notum illud abunde faciet Cæsarum *Εικονομαχίας* historia, Leonis Isauri, Constantini Copronymi, & aliorum, de quibus vid. Zonaram, Cedrenum, Diaconum & alios. De Gregorio Magno Pontif. Rom. hoc singulatim constat, quod præcipuas Romæ statuas, & quidquid opere mirandum superiorum immanitas & avaritia residuum fecit, in Tyberim præcipitari iussit, ut notat Volaterran. Anthropol. Lib. xx i i. Hæ fuisse præcipuæ statuarum pestes. Præter leviora quædam, damna, ex incendiis, aut bellis tantum non exitiis aliquando illata, cujusmodi fuit illud, quod bello Vittelliano accidit, de quo Tacitus Hist. i i i. cui geminum eventum etiam in oppugnatione Bizantii sub Severo Zonaras. i i. Annal. & Xiphilinus in Severo notant. Sed hæc hæctenus.

CAPUT VIII.

Ad rem tandem accessum. Statua apud Romanos data hominibus liberis. Regibus, Imperatoribus, Privatis. Viris, Fæminis. Civibus. Extorru. Mortuis, Viris. Catonis censura de statuis feminarum. Quando quisque vivorum, & qua post facta statuas fuerit adeptus, questum?

Suffecerit hæc pauca de statu in genere præmississe. Nunc propositi nostri memores, ad ipsam rem gradum proferimus, observaturi, quod habet græcum Epigramma.

Ἐικὼν τίς σ' ἀπέθηκε, ἢ ὅτι χάρις, ἢ τίς;

Imago quis te posuit, cujus gratia, & cui?

Videndumque nobis est, *Quâ autoritate, Quibus de causis, & Quibus hominibus positæ statuæ fuerint.* Ac primum quoniam ita
 expc.

expedit, Quibus præcipue datæ sunt, ostendemus. Quod quamquam obscurum esse non poterit, cœtera hæc nostra legenti, ordinis causa tamen præcipua hominum genera; quibus honor ille obtigit, uno isto hoc fasce complectemur, ex quo deinceps soluto, exempla & testimonia probandis reliquis petemus. Inprimis Liberos fuisse homines oportuit, exclusis ab hoc censu Servis. Artemidorus Oneirocrit. l. 51. *Aræ imagines & statua liberis hominibus eriguntur: idem significat etiam, hoc est, libertatem, si quis imaginem suam aut statuam aream videat in foro positam.* Inter illos vero, ut inter homines, primi sunt Reges ac Imperatores, penes quos Majestas, & absoluta potestas residebat. De Regum primorum statuis Plinius xxxiv. 5. *Primas putarem Sybillarum juxta rostra statuas, & Aethii Navii positas ætate Tarquinii Prisci, nisi Regum Antecedentium essent in Capitolio.* Romuli, Numæ, Serviique & Tarquinii Prisci statuas nominatim ciet, lib. xxxi. 1. Quod Imperatores etiam statuas acceperint, luce clarius est. Elegantem tamen locum Nazianzeni, pro testimonio adducam, ex Orat. *ἑλιπευτ. 1.* in Iulianum. *Est hoc in Imperatorio more positum, haud quidem scio, an apud omnes quoque alios homines, qui imperio subsunt, cœterum apud Romanos, quàm studiosissimè observatum, ut publicis statuis Imperatores orrentur.* Illi enim mirificè hoc deliciarum sive honoris genere semper sunt delectati, cum facile existimarent, alios quosque honores infra suam esse dignitatem; Adeoque in tantum huic rei deditos reperio non nullos eorum, ut & ipsi didicerint fingere, & statuas facere. Xiphil. lib. lxxix. de Hadriano. *Hadrianus & statuas fecit, & tabulas pinxit.* Id fecit & ante eum Nero, ut tradit Suetonius in ejus vita Cap. lli. & Dio Chrysof. Orat. lxxi. ad fin. Deinde ponebantur etiam Privatis. Testimonia probandi causa huc afferre, putidum foret; In singulis enim nostri hujus Syngrammatis paginis confertim occurrunt. Illud saltem monebo, per Privatos hic à me intelligi non tantum eos, qui à publicis functionibus in Rep. vacarent, & nullum magistratum gererent; Sed omnes, quotquot infra principem essent, quem solum ab hac appellatione excipio, Atque ita consules, Senatores, Duces, Prætores, & Cœteri Magistratus quicunque dicuntur privati. Plinius Panegyrico ad Trajanum, in hac re Cæsari suo, Brutos & Camillos opponit, & privatos appellat. *Stant igitur,*
inquit,

inquit, effigies tuæ, quales olim ob egregia in Remp. merita privatis dicabantur. Visuntur eadem è materia Cesaris statuæ, quæ Brutorum, quæ Camillorum; nec discrepat causa. Nec denique Viris solum, sed & sceminis dabantur, ne sexus alteruter excluderetur. Plinius xxxiv. 6. Invenitur statuæ decreta & Taraciæ Cajæ, sive Sufetiæ Virgini Vestali, ut poneretur ubi vellet; Quod adjectum non minus honoris habet, quàm sceminæ esse decretam. Aliàs graviter laum à Catone Censore, quod hic honor sceminis communicaretur, ibidem notat author. Extant, inquit, Catonis in Censura vociferationes, mulieribus Romanis in Provinciis statuæ poni: Nec tamen potuit inhibere, quò minus Romæ quoque ponerentur; sicuti Cornelio Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Post Imperatorum vero tempora hoc factum frequentius. Sic Augustus post victos Pannonés Romam reversus, ut tradit Dio Cassius lib. xlix. Triumphum sibi decretum in aliud tempus rejiciens, Othoniæ & Livie statuas dedit. Et à Caligula, ut est apud eundem, lib. lxx. Statuæ Drusillæ positæ, dedicatæque. præter infinitas alias, Tum non civibus tantum, sed etiam exteris interdum positæ Romæ leguntur. Plurarchus Numa Cap. xv. tradit Aeneas duas in foro collocatas, unam Alcibiadis, alteram Pythagoræ, & Plin. xxxiv. 5. de statuæ Hermodori Ephesi. Fuit & Hermodori Ephesi in comitio, legum, quas decem viri scribebant, interpretis publicè dicatæ. Adeoque nullum ferè hominum genus erat, cui non olim statuæ fuerint collocatæ. Nec semper singulæ singulis, sed uni sæpe plures temporibus diversis dabantur. Hinc leges ap. Cic. Philipp. ix. L. Syllæ prima statuæ. Et in Romana inscript. statuæ Anicio Paulino datæ. STATVA. SECUNDA. Si de tempore scire lubet, notandum est, & Viventibus fuisse positas, & Mortuis. Xiphil. compend. Dionis lib. lxxix. de Hadriano, Plerisque amicorum mortuis, non nullis etiam vivis statuas in foro posuit. Nec facile dixerim, utrum frequentius. Sors enim & occasio utrumque moderata videtur. De Mortuis Dio Chrysost. Orat. xxxi. Rhodiæ. Etiam multi propter hæc mortui sunt, ut vel statuam nanciscerentur, aut præconium, aut alium honorem, atque suis posteris relinquerent opinionem sui æquam, memoriamque. Et deinceps. Sexcenti sunt, qui suas ipsorum animas pro suderunt civitate, propriæque vitæ emerunt imaginem & inscriptionem. Xiphilius lib. lxxviii. Trajanus Licinium suram, postquam decesserat,

affecit

affecit publica sepultura, eique statuam collocari iussit, Cic. Philippica IX. Hæc enim statua mortis honesta testis erat. Et ibidem de statuâ Octavii. Reddita est ei tum à majoribus statua pro vita. Sic multis post mortem, sæpius legimus in Inscriptionibus antiquis, simul cum locis sepulturæ, impensis funerum & laudationibus, decretas etiam statuas. Ut in illa L. Porcii ad Castro del Rio in Hispania ad D. Benedicti.

HVIC. ORDO. PONTIFICIENSIS. OB-
VLCONENSIS. LOCVM. SEPVLTVRÆ.
IMPENSAM. FVNERIS. LAVDATIO-
NEM. STATVAM. EQVESTREM. DE-
CREVER.

Et in alia Sempronix Varillæ, in agro Cordubensi.

HVIC. MELLARIENSES. LOCVM. SE-
PVLTVRÆ. FVNERIS. IMPENSAM.
STATVAM. LAVDATIONEM. DECRE-
VERE.

*Tum denique in illa Q. Traii, Alcoleæ inter Cordubam & Si-
biliam.*

HVIC. ORDO. MVNICIPII. FLAVII. AR-
VENSIS. OB. MERITA. LAVDATIONE.
IMPENSAM. FVNERIS. LOCVM. SE-
PVLTVRÆ. ET. STATVAM. DECREVIT.

*Atque interdum disere hæc verba leguntur POST. OBI-
TVM. POST. MORTEM. Illud quidem in hac Inter-
annate, Helvidiæ Burreniæ.*

CIVES. INTEAMNANÆ. CIVITATIS.
VTRIVSQUE. SEXVS. ÆRE. CONLATO.
POST. OBITVM. HVIVS. PATRONÆ.
DEDIC.

Hoc in aliâ Tarraconensi, P. cuiusdam Fabii.

QVÆ. EX. D. D. TARR. QVOD. FACTVM.
POST. MORTEM. EIVS. POSITA. EST.

*Legimus etiam quosdam oblatas sibi statuas ab quibus vivos, qui
post mortem tandem accepere. Talis erat L. quidam Popilius,
de quo Inscriptio vetus, quamvis multa tamen haud incerta.*

QVI. OBLATA. SIBI. STATVA. HONO-
RE. CONTENTVS. IMPENSAM. REIP.
VIVOS. REMISIT. POST. MORTEM.
AD. MEMORIAM. TANTI — — — N — —
FACTO — — POSTVLANTE. POPVLO.
STATVA. ÆRE. CONLATO. PVBL. PO-
SITA. EST.

Interdum etiam leguntur decreta viventibus, quæ post mortem ponerentur. Hoc factum Saufejæ Alexandria, ut inscriptio docet Romana, his verbis. QVAM. VIBA. DECRE-
VERANT. POST. OBITVM. POSVERVNT.
Vivis verò persæpe etiam dabantur. Dio Cass. lib. LVII.
Tiberius Sejani vivi statuam aeneam in theatro posuit. Illud verò potissimum fiebat, *Aut statim post ingenti facinora, quæ quis edebat, vel privatâ virtute,* Sic Horatio Coclitii, postquam solus vim hostium sustinisset, & Hetruscos pontis transcitu arcuisset, statua à populo posita legitur apud Dionys. Halicarnass. *Ægeusid. v. 4. Videbatur, ait, ob vulnera brevi interiturus. Sed postquam ex mortis periculo evasit, populus aeneam ejus statuam armatam in maximè conspicuo fori loco erexit.* Vel publicis viribus, ut post victoriam aliquam insignem, Sic Augusto statim post victum S. Pompejum & Pacatam Siciliam statuæ datæ sunt. Dio Cass. lib. XLIX. *Romæ Cesari, laudatio unanimi consensu, statuæque &c. statim post victoriam decretae sunt.* Et Gordiano Terrio post victum præliis frequentibus Saporem Persarum Regem. Iul. Capitolin. Gordianis. Cap. xxxvi. *Quadrige Elephantorum Gordiano decretae sunt, utpote qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumpharet.* Ita videlicet, non nisi consecrâ re aliquâ præclarâ viros insignes ornabant. Quare non sine nota dimittuntur ab authoribus, qui honorem istum anticiparunt, ut qui affecto tantum bello & incepto, hostequè amisso, statuas fieri sibi curârunt. Sic bello Numidico adversus Tacfarinatem, ducibus singulis Furio Camillo, L. Apronio, & Iunio Blæso, laureatas in urbe statuas datas parum æquè habitum, innuere videtur Tacit. I v. *Annal. Priores duces, inquit, sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittēbant. Iamquē tres laureatæ in urbe statuæ, & adhuc rapiabat Africam Tacfarinas. At cum magni honores collati essent, quodam*
quali

quasi genere gratulationis. Ita cum Tiberius Tribuniciam potestatem Druso à Senatu impetrasset, sociumque ejus cum honoris assumpsisset, effigies decretas tradit Tacit. Annal. I I I. *Præceperant, inquit, animis orationem Patres, quo quæstior adlatio fuit; Nec tamen repertum est, nisi ut effigies Principum, aras Deum, templa & arcus aliisque solita censerent.* Aliàs interdum accidit, ut non nisi posito magistratu statua poneretur, ne honorem adlatio dedisse videretur. inscriptio est Romana, Ragonii Vincentii, Annonæ præfecti, cui ut Patrono Menfores Portuenses statuam posuerunt. Verba ejus quæ huc pertinent, longiuscula enim ipsa est, tantum exscribam.

IAM. POSITO. MAGISTRATV. STATVAM. PATRONO. PRÆSTANTISSIMO. TESTIMONIVM. GRATVLATIONIS. EXOLVIMVS. CVM. RES. NON. ADVLATIONE. PRIVATO. SET. IVDICIO. POSITO. IN. OCIO. ET. QVIENTE. REDDATVR.

Dabantur etiam tum interdum, cum princeps periculum aliquod evasisset. Tacit. x I v. Annal. de Nerone, cui proceres imaginem in curia dedicarunt, post evitatas insidias, quibus se à matre peti falso, & impudenter ad senatum scripsit, ut atroci parricidio iustæ vindictæ colorem illineret, *Miro, inquit, certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus aperte essent insidie, ludis annuis celebrarentur, Aureum Minervæ simulacrum in Curia, & juxta Principis imago statuereur.* Sed hæc sufficiunt. Neque omnes occasiones hic rimari necesse est, quas abunde ex reliquo operis hujus unusquisque per se perspiciet.

CAPUT IX.

Authoritate publica, publicè posita apud Romanos statua. Eam primò Regibus, tum Senatus Populi que usurpatam, postea Imperatores sibi vendicasse ostensum. Quo temperamento Principes & Senatus in hac auctoritatis contentione usi? Promiscua licentia, qua subinde invaluit, edictis compressa. ἡλὴν ἰσωτῶ ἡσασυ, quo sensu dictum. In Provinciis & Municipiis, Colonia plerumque observata, qua in urbe viguit, consuetudo.

Formula item Romana, quantum licuit, retenta. Quid hoc in negotio puerint Decuriones, ordinis plebi, Collegia artificum, Sodalitia, & generatim homines; Tum qui simul in una regione urbis, & vico habitabant, titulu declaratum.

Iam penes quos decernendi potestas fuerit, dispiciamus. Ac initio quidem urbis, Reges posuisse sibi ipsis, ut & aliis, arbitratur Plinius xxxi v. 6. Hanc primam, inquit, Clæliæ statuam intelligens, Et Horatii Coclitis publicè dicatam crediderim; Antè enim sibi ac Sibille Tarquinium, & Reges sibi ipsos posuisse verè simile est. Sed post ejectos reges, & cum jam libertas introducta in urbem esset, donec staret Resp. jus illud penes Senatum Populumquè Romanum erat. Ex eo est, quod ex L. Pisone tradit Plinius dicto loco sublatas fuisse è foro omnes statuas, quæ non ex sententia populi vel senatus, staturæ fuissent, sed quas quisquè sibi posuisset, L. Piso prodidit, M. AEmilio, C. Popilio i. i. Coss. à Censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa forum eorum, qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas, quæ populi aut senatus sententiâ statuta essent. Eam verò, quam apud eadem Telluris statuisse sibi Sp. Cassius, qui regnum affectu verat, etiam constat à Censoribus. Permanisit verò hæc apud Senatum auctoritas usquè ad tempora Imperatorum, Senatus jura ad sese transferentium, sine quorum rescripto nullam erigere statuam licebat. Nominatim constat de Caligula ap. Suetonium Cap. xxxi v. Vetuit post hac viventium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni. Extat rescriptum Arcadii & Honorii Augg. l. i. Cod. de stat. & imag. eadem de re. Si quis, aiunt, iudicium accepisse æneas, vel argenteas, vel marmoreas statuas, extra imperiale beneficium in administratione positus, detegeatur, emolumenta, quæ accepit, in ea positus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis, vel præsumptis, in qua druplum fisco nostro inferat, simulquè noverit existimationis suæ pœnam se subiturum. Vides gravem itidem additam, præter quadrupli multam, infamiæ pœnam; Legitur eam ob causam in titulis, quod Imperatores jusserint poni. Inscriptio staturæ Saturnini secundi.

OB. EGREGIA. EIVS. IN. REM PVBLI-
CAM. MERITA. D. D. N. N. VALEN-
TINIANVS, ET. VALENS. VICTO-
RES.

RES. AC. TRIUMPHATORES. SEM-
PER. AVGVSTI. STATVAM. SVB. AV-
RO. CONSTITVI. LOCARIQVE. IVS-
SERVNT.

Sed tamen non adcō exspiravit Senatus authoritas sub Imperatoribus, puta moderatis & bonis, ut non ejus etiam assensus deberet impetrari. De Divo Claudio Dio Cassius lib. 1 x. *Sauxit ne quis privatus sine permisso Senatus statuas sibi poneret.* Hinc in Inscriptionibus illæ locutiones crebræ, APPROBANTE. SENATV. AMPLISSIMO. CENSERVNT. TESTIMONIO. SENATVS. LOCARI. PLACVIT. Dicebaturque tum statuas, DECRETO. SENATVS. AVTHORITATE. PRINCIPIS. poni. Plinius Nep. Epist. 7. lib. 1 1. *Heri à Senatu Vestrisio Spurrinæ, principe auctore, triumphalis statua decretata est.* Idem & tituli testantur. ut ille Bassæ, qui Romæ est. in quo legitur. HVIC. SENAT. AVCTOR. IMP. ANTONINO. . ET. . . COMMODO. AVGG. STATVAM. ARMAT. IN. FORO. DIVI. TRAIANI. ET. ALIAM. CIVILI. AMICTV. IN. TEMPO. DIVI. PII. ET. TERTIAM. LORICATAM. IN. TEMPO. . . . NENDAS. . Et alius, quamvis mutilus, in idem Romæ, quem Licinii Suræ fuisse haud obscure constat, in quo similiter hæc verba leges.

HVIC. SENATVS. AVCTORE. IMP. TRA-
IANO. AVG. GERMANICO. DACICO.
TRIVMPHALIA. ORNAMENTA. DE-
CREVIT. STATVAMQVE. PECVN. PV-
BLIC. POND. CENSVIT.

Vt ex eo sit, quod Spartianus in Severo, tanquam insolens, noter, quod Rumore belli Parthici extincto, Patri, matri, avo & uxori priorè per se statuas collocavit; cum jus publicè collocandi penes senatum esset, ut ad hunc locum notat Isaacius Casaubonus. Quare in literis suis ad Senatum, de Cari statua decernenda addidit Probus Augustus. SI. VOBIS. PLACET. ut tradit Vopiscus in Caro. Vt autem moderati Principes

senatum ab hoc munere non excluderant, ita senatus statuam collocaturus vicissim debebat impetrare ab Imperatoribus assensum. Claudianus Præfat. ad bellum Geticum.

Sed prior effigiem tribuit successus ahenam,

Oraque patricius nostra dicavit honos.

Annuit hic princeps titulum poscente senatu.

Aspice iudicium quàm grave Musa subis.

Id ipsum ex inscriptione statuæ ejusdem Poëtæ etiam patet, quam quia alibi adduximus, hoc loco omitimus, his saltem inde petitis verbis.

D. D. N. N. ARCHADIVS. ET. HONORIVS.
FELICISSIMI. AC. DOCTISSIMI. IM-
PERATORES. SENATV. PETENTE.
STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAI-
ANI. ERIGI. COLLOCARIQUE. IVSSE.
RVNT.

Vtunque verò imperatores & Senatus communicatis vicibus hanc auctoritatem exercerent, nihilominus procedente tempore, ita statuarum vulgò increbuit usus, ut promiscuè omnes sibi, aliisve, quasvis ob causas, ponere possent, privatâ non minus licentiâ, quàm auctoritate publicâ. Maximè verò circa ævum Tiberii. Dio Cassius lib. LVIII. de Sejano. *Numerum quidem Statuarum, quas ei patricii, Equites, tribus, ac primarii viri posuerunt, inire nemo potuit.* Quare debuit intemptiva illa luxuries edicto comprimi, ut sub Caligula factum est. Locum modò ex Suetonio citavimus. Et postea sub D. Claudio, de quo Dio Cassius lib. LX. *Quandoquidem urbs imaginibus replebatur (licebat enim omnibus qui vellent, pictura, ære, lapideque suam effigiem publicare) plerasque illarum loco movit, sanxitque in posterum, ne quis privatus sine permisso senatus id faceret.* Intemperantis enim aliàs, & immodestianimi videbatur, si quis immodicè ipse affectaret. Vnde illud, quod ad proverbii modum leges apud Ioan. Chrysof. Homil. LXXVI. de penit. βλέπει μὴ εἴσῃς σεαυτῷ εἴδαν. vide ne statuas tibi ipsi statuam. Observatum tamen id hætenus fuit, ut si familia aliqua meritis clara esset, non soliis iis, quorum merita censebantur, sed & pluribus simul ex eadem familia utpote cognatis eorum, liberis, & Affinibus statuas ponere.

ne quicquam violatâ hac lege, liceret. In laudato Claudii edicto expressam hanc conditionem invenies. *Nisi si quis opus aliquod aut fecisset, aut etiam refecisset: His enim cognatisque eorum monumentum in aliquod, vis in locis ponere permisit.* Id ipsum suæ familiaris apud Prusenses obtigisse, Dio Chrysostr. Orat. x l i v. testatur. Et inscriptiones veteres plurimum statuarum auctoritatem datam loquuntur. ut illa Alcaudetensis.

VALERIUS. OPICALIS. AUGUSTALIS.
PER P. HVIC. ORDO. MUNICIPII.
FRVASONLIGITANORVM. CENAS.
PUBLICAS. DECREV. ET. LOCVM. IN
QVO. STATVAS. SIBI. VXORI. LIBE-
RISQ. PONERET. LOCO. ASSI-
GNATO. PONENDAS. CVRAVIT.

Et altera Romæ ad septem lucernas in qua & numerus definitus.

S. P. Q. R. CEIONIUM. RVFVM. ALBI.
NUM. V. C. PHILOSOPHVM. RVFI. VO-
LVSIANI. IVD. ORDINARIJ. CONS.
FILIVM. SENATVS CONSULTO.
SVO... EIVS. LIBERIS. POST. CÆSA-
RIANA. TEMPORA. I. POST. ANNOS.
CCCLXXX. ET. I. AVCTORITATEM.
DECREVIT. FL. MAGNVS. IANVA-
RIVS. V. C. VII. STATVAVIM.

Sed ad incepta redeam. Oportuit itaque deinceps permisso senatus id fieri; vel etiam Imperatoris. Plinius Nepos. l. i. Epist. 17. *Tuinius Capito ab imperatore nostro, Trajanum suum intelligit, impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere.* Ex hac Publicâ auctoritate est, quod interdum Romæ statuas ponerent etiam exteri, de quo Plin. xxx l v. 6. *Publicè autem ab exteris posita est Romæ C. Alio tribuno plebis, lege perlatâ in Stentium Statilium Lucanum, qui Turinos bis infestaverat; ob id Alium Thurini statuâ & coronâ aureâ donaverunt. Iidem postea Fabricium donavere statuâ, liberati obsidione.* Cæterum ut Romæ senatus, ita extra Romam in provinciis, urbibus ac municipiis, magistratus

provinciales ; Decuriones , item ordines ; Plebs , collegia ; & corpora statuas poterant decernere , cum Imperatoribus tum Privatis. Pausan. Eliac. prior. Romanis imperatoribus statuas è Pario lapide, Adriano urbes Achaici conventus, Trajano universi Graeci Olympiæ erexerunt. Idem in Atticis. Singulae urbes in templo Iovis Olympii Athenis, Adriano statuam posuerunt.

Dio Chrysof. Orat. xxxi. ad Rhodios. Et suæ Imperatorum etiamnum facitis imagines, & aliorum, qui auctoritate pollent. L. etiam Lucullo statuam posuisse in foro suo Cheroenses, auctor est Plutarch. Cimon. cap. 111. Sed ne magis hoc ex debito Imperatoribus, Ducibusquæ obsequio, quam decernendi potestate factum putes, ecce & Philosopho decretam in consulari provinciâ Africa, à Consulari Strabone Æmiliano. Apulejum Madaurensem intelligo, qui sub Antoninis Imp. Marco & Philosopho floruit, quiquæ ipse in Flondis hac de re ita loquitur. *Emilianus Strabo vir consularis, brevi votis omnium futurus Proconsul, sententiam de honoribus meis in Curia Charaginiensium dixit, omnes ejus auctoritatem secuti sunt. Nonne videtur hoc vobis Senatus consultum esse? Qui? Quod Carthaginienses omnes, qui in illa sanctissima curia aderant, tam libenter decreverunt omnes locum statuæ, ut scires idcirco alteram statuam, quantum spero, insequentem curiam protulisse, ut salva veneratione, salva reverentiâ consularis sui, viderentur factum ejus non æmulati, sed secuti.* Cicer. Verr. 11. *Syracusana civitas dedit ipsi statuam.* Verrem intelligit. De Magistratuum municipalium potestate circa hoc negotium constat ex Pomponio Juris Conf. l. 14. ff. de condit. & demonstrat. *Titius si statuam in municipio posuerit, heres esto, si paratus est ponere, sed locus à municipibus ei non datur, Sabinus Proculus heredem eum fore.* Vnde in inscriptionibus sæpius leguntur hæc verba, ad imitationem formulæ Romanæ. SENATUS. POPVLVSQVE. DECREVIT. his singularibus literis notata, S. P. Q. &c. D. ut ex hoc titulo patet.

L. RANIO. L. F. POBL. OPTATO. V. C.
 COS. ORDIN. CVRATORI. REIP. NO-
 LANORVM. CVR. PEC. P. XV. VIR.
 SACRIS. FACIEND. PATRONO. R. P.

III. VI.

III. VIRO. AD. AGR. DIVIDEN. XVI-
RO. STLITIB. IVDICANDIS. STAT. EX.
ÆRE. S. P. Q. NOLAN. D. D.

Et altero Sex. Oppii Prisci Tibure, in cuius fine sic legitur.

PATRONO. INCOMP. AR. S. P. Q. TIBVRS.
OB. MERITA. EIVS.

Item hæc, DECRETO. DECVRIONVM. sæpè
singularibus literis. D. D. indicata, sæpe etiam plenius ali-
quanto expressa, ut in illa Pisarense, lacera & mutilata.

— — SIMMANO.

— — VBLICO.

— — VIR. QVINQV.

— — OMNIVM. OB. EXIMIAS.

— — ET. ABVNDANTISSIMAS.

— — M. LARGITIONES. B. G. POS.

— — EX. ÆRE. CONLATO.

— — DECVR. DECR.

Et in alia Cærite.

IMP. CÆS. T. ÆLIO. HADRIANO. AN-
TONINO. AVG. PIO. COS. II. P. P.
TEMPLVM. HERCVLIS. PRO. IMMVN.
PERPET. A. SOLO. EXTRVI. EX. ÆRE.
CONLATO. STATVAM. IONI. CVRA-
VER. DECVR. MVNICIP. CÆR.

Hi Decuriones in Municipiis ad exemplum Senatorum Roma-
norum erant instituti; Quare Decuriones, Municipiorum Se-
natores vocantur, *l. omnes. 33. Cod. de Decur.* distique sunt
Decuriones, quod initio, cum coloniæ in aliquem locum
deducebantur, earum decima pars consilii publici causa descri-
bebatur, ut est in *leg. Pupillus 239. §. decuriones, ff. de verb.*
figr.

De ordinibus civitatum, penes quos potestas fuerit decer-
nendi statuas, hoc legimus, quod si quis statuam ponere vel-
let, veniam prius ab ordine impetrare debuerit, id ostendit
hæc inscriptio Perusina.

E 5

DIVO.

DIVO. ANTONINO. PIO. ECNATIVS.
 FESTVS. ADILIS. II. VIR. HVIC. CVM.
 PLEBS. VRBANA. PVBLICE. EDEN.
 TI. AD. STATVAM. PONENDAM. PE.
 CVNIAM. OBTVLISSET. IS. HONO.
 RE. CONTENTVS. IMPENSAM. RE.
 MISIT. ET. IMPETRATA. VENIA.
 AB. ORDINE. PERVSINORVM. O.
 PTIMO. MAXIMOQVE. PRINCIPI.
 DE. SV. A. PECVNIA. POSVIT.

Porro de ordinibus loquuntur hæ inscriptiones.

P. PVBLICIO. CEONIO. IVLIANO.
 CORRECTORI. TVSCIÆ. ET. VM.
 BRIÆ. OB. INSIGNIA. EIVS. GESTA.
 ET. ILLVSTRE. NOMINIS. ET. RA.
 TIONIS. MERITVM. ORDO. NARNI.
 ENSIS. VN. A. CVM. CIVIBVS. STA.
 TV. AM. CONLOC. AVERVNT. PATRO.
 NO. DIGNISSIMO.

Sicut & altera.

IVLIO. EVBVLIDÆ. C. V. CORR. TVS.
 CIÆ. X. VIRO. PRÆFECTO. ERARI. S.
 SATVNI. OB. INLVSTRIA. IPSIVS.
 MERITA. ET. AMOREM. IVXTA. CI.
 VES. ORDO. INTER. AMNATIVM. PA.
 TRONO.

Ordo verò in civitatibus nihil aliud, quàm senatus, sive cœtus Decurionum fuit, qui aliàs curiæ nomine appellatus legitur. ut senatum ordinem vocat. Cicer. Philipp. i x. in senatus consulto de statua S. Sulpitii facto; nisi ubi aliud aliquod additamentum significationem mutaret, ut cum diceretur, Ordo Equestris, ordo militum, ordo adlectorum; Scenicorum, Sacerdotum. &c. Quemadmodum de ordine Equestri loquitur Cicer. Philipp. v i. cuius auctoritatem L. Antonius statuæ suæ, quamvis falso inscripsit. Sed hæc una, inquit, statua, altera Equitum Rom. equo publico, qui item ascribunt. PATRONO. Quem unquam iste

ordo

ordo patronum adoptavit. Et de aliis alii. Ad ordinis verò auctoritatem constituendam, non duo tresve suffecerant, sed plures omnino requirebantur. Quamobrem Cicero laudato loco de ejusdem statuâ. *Statuerunt etiam Tribuni militares, qui in exercitiis Casaris duo bis fuerunt. Quis est iste ordo. Multi fuerunt multi in legionibus per tot annos.* De plebe in civitatibus ex titulis discimus, ut ex hoc primum.

C. CORNELIO. C. F. VOT. MVNICIANO. PRÆF. COM. PRIM. DAMASC. TRIB. MIL. LEG. III. AVG. PRÆF. FABR. CVRATORI. REIP. OTHESIMORVM. IV. VIRO. I. D. PONTIFICI. FLAMINI. IN. DIVI. CLAVDII. BERGOMI. PATRONO. PLEBS. VRBANA.

Et altero illo.

T. AVCINO. MARCELLINO. V. C. &c. VNIVERSA. PLEBS. BENEVENTANA. CENSUIT. PONENDAM.

Item alio.

C. ACILIO. C. F. PAL. POLITICIANO. EQVO. PVBL. &c. PLEBS. VRBANA. OB. MERITA. EIVS.

Deniquè ut Provinciæ, civitates ac ordines, ita Collegia artificum statuas interdum ponebant, Probant id tituli: ut ille Tergestinus in Istria.

L. VARIO. PAPIRIO. PAPIRIANO. II. VIR. I. D. Q. Q. PRÆTOR. FABR. ROMÆ. ET. TERGESTE. FLAM. HADRI. PONT. AVGV. COLLEGIVM. FABRVM. PATRONO. MERENTI.

Et alter Brixensis.

COLLEGIA. FABR. ET. CENT.

L. CORNELIO. PROSODICO. II. VIR. AVG. BRIXIÆ. &c. OB. MERITA. EIVS.

Itemquè corpora, quæ fuere ignobiliorum, inferiorumquè artificum sodalitia. Et quibus nisi ex Senatus consulto, & Magistra-

gistratum permissu coire non licebat, Inscriptio statuæ Ostiensis.

P. MARTIO. QVIR. PHILIPPO. CVRA-
TORI. VIA. PRÆNESTINÆ. EDI-
LICIO. CVRVLI. V. Q. AB. ERARIO.
TRIBVNO. FABRVM. NAVALIVM.
PORTENS. CORPVS. FABRVM. NA-
VALIVM. OSTIENS. QVIBVS. EX. S.
C. COIRE. LICET. PATRONO. OPTI-
MO. S. P. P.

De corpore Mancipum testatur hic titulus Vitrasii statuæ in-
scriptus.

O. B. PROVIDENTIAM. ET. STATVM.
OPTIMVM. VRBI. ROMÆ. AB. EO.
REDDITVM. CORPVS. OMNIVM.
MANCIPVM. STATVAM. SVB. ÆRE.
CONSTITVIT.

De Corpore Suariorum & confecturariorum illa L. Aradii Ro-
mæ, cujus ad finem hæc leguntur.

HVIC. CORPVS. SVARIORVM. ET. CON-
FECTVRARIORVM. AVTHORIBVS.
PATRONIS. EX. AFFECTV. EIDEM.
IVRE. DEBITO. STATVAM. PATRO-
NO. DIGNO. PONENDAM. CENSVIT.

Nec deniquè prætereundum est, quod potuerint generatim ho-
mines, ut aratores, mercatores, nauticarii statuas decer-
nere. Cic. Verr. II. *Aut publicè civitates istos honores habent,
aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, aut nauticarii.*

Interdum ii posuere qui unâ in regione urbis aliquâ dege-
bant. Sic legimus in titulis. REGIO. ROMANA.
STATVAM. COLLOCAVIT. REGIO. IO-
VIA. STATVAM. CENSVIT. Nec ii tantum, sed
& interdum qui in vico uno cohabitabant. Inscriptio statuæ T.
cujusdam Popilii in agro Tudertino.

O. B. MVLTÀ. EIVS. MERITA. VICANI.
VICI.

VICI. MARTIS, TVDERT. ÆRE. CONL.
L. D. D. D.

Quò fortè referendum est, quod de Mario, Seneca de ira. 111. 18. ait, ipsi *Vicatin* populum statuas posuisse, quod idem etiam in-
nuit Plinius xxxi 11. 9.

CAPUT X.

*Statuas à privatis publicè poni, quousquè licerit? Necessarius hic per-
missus Principis & Magistratum. Non semper tamen ille expressus.
Lex Codicis aduocata. Edictum quoddam Tiberii expositum. Laxior ali-
quanto circa Principes & Principum amicos honorando indulgentia. De
statuis ex testamento fieri iussis. Hæredes ea conditione scripti, ut ponerent.
Legata quoquè in hos usus relicta Legatariorum & hæredum, si officium
suum aut negligerant, aut longius differrent, qua multa: Alia quadam
Testatorum cautiones & Hæredum officia. Statua in sepulcris. Page.
Interdictum de statuis non revellendis. Pecunia in tut. lam data. Sepulchra
alia præterea signa imposita, & quare? Quibus privatim ponere, & domi
sua, quos & quatenus permissum, ut statumque. Luxus & hoc in genere
invisus. Illusitum virorum statuas domi habere, quàm vsteribus familia-
re. Lararium cuiusmodi. Quotuplex. Custodes Pueri, canesquè.*

INterim & Privati & singuli ponebant. Quod si publicè fa-
ctum vellent, indulgentia Magistratum opus erat, tam in
Provinciis, quàm Romæ, eâquè sive expressâ, ut præcedenti
capite dictum est, & porrò confirmat Damascenus de Imaginib.
Orat. 111. exemplo Hæmorrhousæ, Sacris literis cognitæ, Rem
ex descriptione temporum Iohannis Antiochiæ Pontificis, co-
gnomento Malala, arcessens. Cupiebat, inquit, Hæmorrhousa
Iesu, à quo fuerat morbo liberata, monumentum consecrare, sed sine
regis permissu non audebat; itaque libellum Herodi supplicem obtulit,
in quo petebat, ut sibi in oppido suo liceret Christo Servatori statuas
auream dicare. Sive tacitâ. Quo traho leg. 7. Cod. Iust. de Re-
ligios. & sumpr. Fun. Quæ quamvis solum de statuis in sepul-
cro positis loquatur, intelligenda tamen est de aliis ubi-
cunquè locatis, quas sic locari Publicè interdictum non ef-
fet. Quod enim prohibi tum non est, permissum esse præsumi-
tur. Verba legis hæc sunt. *Statuas sepulcro super imponere, vel
monumento, quod à te constructum profueris, ornamenta quæ putas,
super-*

superaddere non prohiberis, cum jure suo eorum, quæ minus prohibita sunt, unicuique facultas libera non denegetur. Hæc igitur quasi tacita publicæ potestatis indulgentia posuere statuas Imperatoribus Privati. Quod Dio Cassius indicat lib. LVII. In Tiberio, quem vetuisse ait, ne privati sibi ponerent, ut ante largiter fiebat. *Vetuis*, inquit, *ne quis privatus, neve urbs ulla statuas sibi poneret.* Hoc verò edictum ne nobis officere putemus, ponendi statuas facultatem privatis non ademit, sed ipsum Principem solum continebat, qui sic videri moderatior gestiebat; Augustus amici posuisse ab eodem scriptore dicuntur lib. LIII. *Augustus statuas non nullas suas argenteas, ab amicis & populis quibusdam sibi factas, in nimis concidit.* Idem porrò lib. LVIII. de equitibus, Patriciis, Tribunis, aliisque primariis viris qui statuarum honores Sejano habebant, in gratiam Principis, cui dilectum supra modum illud prodigium hominis fuit, sic ait. *Numerum quidem statuarum, quas Sejano, Patricii, equites, tribus, ac primarii viri posuerunt, inire nemo potuit.* Deinceps publicè quoque privato nomine ponebant *Parentes liberis, & vice versa, liberi parentibus, discipuli præceptoribus, clientes patronis, Liberi & interdum Servi Dominis*, ut ex Inscriptionibus vetustis probare possemus, nisi pigeret omnes illas hæc exscribere, quod unique necessarium non est. Sæpe enim alias per occasiones varias idem inculcamus. Illud communiter observatum reperio, ut hæredes quicumquæ id officium præstarent. Idque nec semper sponte, sed sæpe jussi testamento. Paulus. I. C. Leg. inter. §. ult. ff. famil. hercisc. *Si duo cohæredes damnati sunt statuas ponere.* Itaque testatores, illis necessitatem imponebant statuas ponendi, cum aliis, tum sibi. Alios intellige quoscunque sanguine aut beneficiis junctos, ut parentes, liberos, cognatos, patronos. Exstat in Gruteri Inscript. p. CCXVI. Testamentum Græcis verbis, ex tabula marmorea, Venetiis descriptum, quod hanc rem optime illustrat. Latina hic solum ut plerumque alias compendii causa afferam, prout ibi adjuncta sunt. *Ephoris existentibus Phæbotele, & collegis ejus testamento hæc constituit sciens & intelligens Epicteta Grinni, una cum Domino Hyperide Thrasyleontis P. assentiente quoque filia Epicteta Phenicis. Utinam mihi liceat salva saneque de bonis meis disponere. Quod si vero humani quidpiam mihi acciderit, relinquo ea juxta præceptum mariti mei Phenicis, qui & Muse.*

Musejūm construxit pro defuncto filio nostro Cratesilocho, & animalia ac statuas, suam ipsius, & Cratesilochi, & Heroia intulit, quique etiam me rogavit, ut Musejūm exornem, inque eo collocem, tum Musas, tum etiam statuas & Heroia. Exactis verò annis duobus, cum reliquus mihi adhuc filius Andragoras, vitam hanc moris commutaret, præcepit mihi, ut perficerem mandata Patris sui Phænicis, poneremque & pro ipso, & pro patre ac fratre suo, tum statuam, tum Heroium. Sed quod imprimis ostendendum fuit, illud Romanæ & Latinæ inscriptiones satis testantur: Inscriptio sub Clivo ad Alloram Hispaniæ Civitatem.

STATVAM. QVAM. TESTAMENTO. SVO.
C. FABIVS. VIBIANVS. II. VIR. FIERI.
IVSSIT. VIBIÆ. LVCANÆ. MATRI.
FABIA. FIRMA. HÆRES. DEDICA-
VIT.

Alia. Interamnas A. Pompei, Patroni Municipii Interamnatensis.

A. POMPEIO. A. F. ET. TESTAMEN-
TO. L. LVCINI. T. F. STATVA. STA-
TVTA. EST.

Interdum Imperatoribus testamento privatorum, statuæ fieri jubebantur. Sic ap. Statium Sylv. V. Priscilla Maritum damnavit, ut Domitiani Cæsaris statuam in Capitolio curaret collocandam.

Da, inquit, Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant sacri centeno pondere vultus,
Cæsaris, & propriæ signet cultriciis amorem.

Inscriptio in Hispaniis Coloniae Aug. Gemellæ.

PIETATI. AVG.
L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN.
COL. IMMVNIVM. PROVINTIÆ. BÆ-
TIC. PONTIF. PERPETVVS. DOMVS.
AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Sibi verò poni sæpius Testatores, ut dixi, mandabant. Inscriptio Vetus, in villa Constantina, inter Cordubam & Sibiliam.

Q. COR.

Q. CORNELIO. QVIR. GALLO. QVAM.
TESTAMENTO. SVQ. SPORTVLIS.
DATIS. DECVRIONIBVS. PONI. I. COR-
NELIA. PRISCA. SOROR. ET. HAERES.
ETC. PONENDAM. CVRAVIT.

Et interdum scribebantur hæredes ea sola conditione, ut pone-
rent. Pompejus Iurisc. l. 14. ff. de condit. & demonstrat. Ti-
tius si statuas in municipio posuerit, hæres esto. Nonnunquam testa-
tores legata relinquebant iis, à quibus Statuas poni volebant,
ut ex Paulo Iuris Conf. L. cum quidam §. 8. ff. de usur. co-
gnoscere licet. Hæredes a. si conditionem non impleverint multa
bantur. Cic. Verit. 11. *Audivit Verres Dioni cuidam Siculo perma-
gnam venisse hæreditatem. Heredem statuas iustum esse in foro ponere,
nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse multatum.* Quod si differrent lon-
gius, usuras Reip. dare tenebantur Nam diem, intra quem po-
nendæ statuæ erant, aut Testatores ipsi, aut cum illi neglexe-
rant, præses Provinciæ definiebat, Vlpian. l. 5. ff. de oper. Publ.
*Si legatum, vel fidei commissum fuerit ad opus relictum, usurae quæ,
quando incipiunt deberi, rescripto Divi Pii ita continentur. Siquidem
dies non sit ab his, qui statuas vel imagines ponendas legaverunt, præ-
finitus, à Præside Provinciæ tempus statuendum est. Et nisi posuerint
hæredes, usuras leviores intra sex menses: sin minus, semisses usuras
Reip. pendant. Si vero dies status est, pecuniam deponant intra diem.
Si aut non invenire se statuas dixerint, aut loco controversiam fece-
rint, semisses protinus pendant.* Porro in illis testamentis cautum
fuisse reperio de materie, & si preciosa illa destinaretur, etiam
de pondere. Inscriptio vetus.

CÆCILIA. TROPHIMÆ. STATVAM.
EX. TESTAMENTO. SVQ. EX. ARG. P.
C. SVQ. ET. CÆCILII. SILON. MAR-
SVI. NOMINE. P. C. D. CÆCIL. HO-
SPITAL. ET. CÆCILIA. HILETE. HÆ-
REDES. SINE. VLLA. DEDVCTIONE.

Item de sumptibus. Alia Inscript.

M. C. Q. AVITO. SVPERFLVENTI. PE-
CVNIA. QVAM. IN. MAVSOLEVM.
SIBI. FACIENDVM. ET. STATVAM.
MAR-

MARMOREAM. PONENDAM. TESTAMENTO. IMPENDI. IVSSIT.

Vbi nota hæredes interdum addidisse aliquid de suo, honoris causa. Quod vel statuæ ipsi addebatur, ut ornatior fieret. In inscript. Hispaniensi, in qua Lucretius Pietati Aug. statuam Testamento poni iussit, cuius principium paulò ante citavimus, hoc ad finem leges.

HVIC. DONO. LVCRETIA. CAMPANA.
AMPLIVS. NOMINE. SVO. CORONAM.
AVREAM. ADIVNXIT.

Vel dedicationi impendebatur, ut magnificentius illa perageretur. Inscriptionis Q. Cor. Galli, cuius priorem partem modò adduximus, posteriora verba id ipsum satis declarant.

CORNELIA. PRISCA. SOROR. ET. HÆRES. DATIS. SPORTVLIS. DECVRIONIBVS. ET. DE. SVO. DATO. EPVLO. PLEB. ET. ORDINI. PONENDAM. CVRAVIT.

Cavebatur quoquè de loco. Pomponius Iuris Conf. L. Quintus Mucius. ff. de Ann. leg. *Ad auctoritatem scribentis hoc quoquè pertinet, cum quis iussit in municipio imagines poni.* Cic. Verr. 11. De Heraclio quodam Syracusano, qui testamento heredem damnabat, ut in palæstra poneret, *Esse, ait, in Testamento scriptum, ut statuas in Palæstra deberet ponere.* Sic Dionem Siculum Testator iussit in foro ponere, ut ex eadem Action. Verr. constat. Maxime verò usitatum fuit, ut in sepulcris iuberentur erigi statuæ, præcipuè quæ mortis causa fiebant. Iul. Pollux. Onomast. v 111. Cap. 42. Inter sepulcralia reliqua statuas numerat, *Monumentum, Sepulcrum, tumulus, Columna, querela, statua, Libitine, Tyrabi & urne.* Et 111, 19. *Dicos etiam Tumulare, tumulum erigere, tumulum inducere, statuam erigere, epigramma inscribere.* De Scipione Africano. Liv. xxxv 111, cap. 56. *Alii Romæ, alii Linterni & mortuum & sepultum scribunt, utrobiquè monumenta ostenduntur & statuæ. Nam & Linterni monumentum, monumentoquè statua fuit superimposita, quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi. Et Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuæ sunt,*
F quæ

quarum duæ P. & L. Scipionum esse dicuntur. Tertia Poëtæ Q. Ennii. Vbi nota, solere interdum non proprias tantum, sed & amicorum statuas, in sepulcris, singularis affectus causâ poni. Vt hic Ennii statua in Scipionis monumento posita legitur. Ita enim fieri P. Scipio iussit. Plin. v i i, 30: Prior, inquit, Africanus Q. Ennii statuam Sepulcro suo imponi iussit, clarumquæ illud nomen, imo verò Spolium, ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo cum Poëtæ titulo legi. Vid. Cic. pro Archia. Plur. Scip. Cap. l. i. & Valer. Max. v i i i, 14. De statuis sepulcrorum loquitur Ausonius Epitaph. Heroum x x.

*Euphemum Ciconum ductorem Troicæ Tellus
Condidit hastæ in Martis ad effigiem.*

*Nec satis est Titulum saxo incidisse sepulcri,
Insuper & frontem mole onerant statuae.*

*Ocyus ista ruunt, quæ sic cumulata locantur,
Major ubi est cultus magna ruina subest.*

Et Festus, de statua Ludii. Super ossa ejus columna cum ipsius effigie posita est. Loquuntur etiam Inscriptiones.

LOCVM. SEPVLTVRÆ. ET. STATVAM.
DECREVIT. ÆMILIA. LVCIA. MA-
TER.

Et illa.

HOC. SEPVLCRVM. CVM. STATVA. POSVIT.
SECVNDO. A. CIVITATE. STADIO.

Illud quippe deinceps lege concessum fuit. Lex illa est 7. Cod. de Religios. & sumpt. Fun. quam initio hujus capituli citavimus.

Quæ vero sepulcra statuas ejusmodi non haberent, Pagas appellabant, ut est in Glossar. Isidori. *Pagæ memoriæ sine Idolis.* Cum autem positæ erant, non licebat magis eas revellere, quàm ipsum sepulcrum, quia videlicet res erat religiosa. Ulpianus Jurisc. l. 2. ff. de sepule. Viol. *Si sepulcrum quis diruit, cessat Aquilia, quod vi tamen aut clam agendum erit, & ita de statuâ de monumento evulsa Celsus scribit.* Paul. lib. 1. Sentent. de sepultura & lugendis. *Qui monumento inscriptos titulos eraserit, vel statuam everterit, vel quid ex eodem traxerit, lapidem columnam ve sustulerit, sepulcrum violasse dicitur.* vid. etiam l. 4. & 5. cod. de sepul. Viol. Quod hic de statuis, ad monumenta positis dictum est,

est, intelligi & de aliis ubicunquè locatæ essent, oportet, quas nihilo magis licebat revellere, quin haud levi cura cavebatur, ne quid illis detrimenti aut per vim improborum hominum, aut per injuriam ævi, aliasve fortis malignæ vices accideret. Vnde legimus in titulis antiquis quod ut in aliorum operum publicorum, ita in statuarum etiam tutelam pecuniæ aliquid consueverit relinqui. Vt in illo Narbonensi.

Q. IULIO. SERVANDO. IIIII. VIR.
 AVGVST. C.I.P.C.N. M. LICINIA. PAL-
 LAS. MARITO. OPTIMO. INLATIS.
 ARCÆ. IIIII. VIR. OB. TVITIONEM.
 STATVÆ. H.S.P.L.D.D. IIIII. VIR.

Tum altero loci ejusdem, Lucio cuidam Æmilio inscripto, cujushæc sunt ultima.

POST. OBITVM. EIVS. INLATIS. AR-
 CÆ. SEVIROR. OB. LOCVM. ET. TVI-
 TIONEM. STATVÆ. HS. N. IIII. L.D.D.
 IIIII. VIROR.

Cæterum, ut ad eâ redeamus, quæ de stâtuis sepulcralibus dîcere cœpimus, sæpe non hominum solum, sed & alia signa imponebantur, ut supra Cáp. 1 v. cæ parte diximus, eaqûe vel Deorum. de Hermistest. Cic. 2. de LL. ubi de Sepulchris Atheniensium. Nec Hermas hos, quos vocant, licebat imponi. De Baccho; Rufus Avien. Fest. Fab. x x i i i.

Venditor insignem referens de marmore Bacchum,
Expositum pretio fecerat esse Deum.

Nobilis hunc quidam sumesta in sede sepulcri,
Mercari cupiens compositurus erat.

Alter adoratis ut ferret munera templis,
Redderet & Sacro debita vota loco.

Nunc ait, ambiguum faciens de mercibus omen,
Cum spes in precium mûnera dispar agit.

Et me de sanctis, seu malis tradere divis,
Sive decus busti, seu velis esse Deum;

Subdita namquè tibi est magni reverentia facti,

Atquè eadem retines funera nostra manu.

Vel aliarum rerum, cum in animatarum, tum animatarum, puta qua vitam cujusquè, studia & mores denotarent. Sic in Archimedis sepulcro, posita erat Sphæra cum Cylindro, ob Mathematicos peritiam, teste Cic. v. Tusc. In Philagri, qui præceptor Metelli Nepotis erat, lapideus corvus collocatus erat, de quo Plutarch. in Cic. Cap. xxxv. 1. Causam tamen non addit. Prætera de hac veterum consuetudine consule Funeralium Rituum scriptores, Meursium de funere Cap. xxx. 1. & Kirckman. de fun. Rom. 111, 2. Si vero privatim hoc est domi suæ, & intra privatas possessiones, statuas ponere vellent privati, id propria & nulla interveniente aliena auctoritate facere poterant. Soleant quippe hoc antiquis fuit, ut eos, cum quibus arctior aliqua vitæ, sanguinis aut beneficiorum officiorumquè necessitudo intercesserat, sic exprimerent, ut semper eos, quantumvis mortuos aut peregrè agentes, in oculis haberent, colerentquè. Plin. Iun. Epist. lib. 11. *Defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant.*

Quemadmodum hodieq; mos idem observatur, ut pictis imaginibus vultus asservemus eorum, quorum memoriam veneramus & diligimus. Exemplo videlicet veterum. Speciatim de viris doctis Seneca Epist. Lxxiv. id prodit. *Mu tum, inquit, egerunt, qui ante nos fuerunt sed non peregerunt. Suspiciendi tamen sunt & ritu Deorum colendi. Quidni ego magnorum virorum & imagines habeam, inclementia animi, & natales celebrem? Sic itaque conjuges sibi invicem ponebant. Maritus uxori. Statius Sylv. v. sub indice. *Abascanum in Priscillam pietas.**

*Si manus, aut similes docilis mihi fingere ceras,
Aut Ebur impressis, aurumve animare figuris,
Hinc Priscilla tuo salaria grata marito
Conciperem, namquè egregia pietate meretur,
Vi vel Appellæo vultus signata colore,
Phidiasa vel nata manu reddare dolenti,
Sic auferre rogis umbram conatur, & ingens
Certamen cum morte geris, curasquè fatigat
Artificum, inquè quæsi te quæris amare metallo.*

Et Vxor Marito. Idem 11. Sylv. Genethliac. Lucani, de ejus effigie, quam Polla uxor coluit ipso mortuo.

Ipsum sed coluit, & frequentabat ipsum

Imis altius insitum medullis.

Ac solatia vana subministrat

Vultus, qui simili notatus auro

Stratis prænices, incubatque somno.

Sic Laodamia Protefilai sui conjugis simulacrum effingi curavit.

Hygin. Fab. c 1 v. Itaque fecit simulacrum æreum simile Protefilai conjugis & in Thalamis posuit. Ovid. Epist. Heröid.

Dum tamen arma geris diverso miles in orbe,

Quæ referat vultus, est mihi cera tuos.

Illi blanditias, illi tibi debita verba

Dicimus, amplexus accipit illa meos.

Crede mihi, plus est quam quod videatur imago,

Adde sonum ceræ, Protefilaius erit.

Et Æneæ, filiique ejus Iuli imagines à Silio Italico Lib. VI II traditur in Thalamis habuisse Dido.

Inde, inquit, amens nunc fideream Iulique, tuamque

Effigiem foret amplexu, nunc tota repente,

Ad vultus conversaturos sub imagine pendet.

Ponebant etiam Parentes liberis. Plinius Nepos l. 1 v, Ep. 7. De M. Regulo. *Placuit, inquit, statuas filii & imagines quam plurimas facere. Hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, Ebore, marmore fingit. Vnde colligas licet, reprehendi solitam hic, ut in aliis, nimiam luxuriam, quæ ut plurimum vanitatem, fastum & arrogantium præ se ferre videbatur. Suet. Calig. Cap. 111. de Augusto, Nepotis effigiem habente. Ejus, inquit, effigiem Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur.*

Et Liberi parentibus. apud Statium 111. Sylv. in Lachrym. Hetrufci, Filius Patri statuas destinat.

———— Te, inquit, *Lucida saxa*

Te similem doctæ re foret mihi linea ceræ,

Nunc ebur, & fulvum vultus imitabitur aurum.

Tum aliis alii, vel quorum opera servati ex magno aliquo malo fuerint. Euseb. Hist. Eccl. v 11, 17. ubi de statua Christi Pancede ab Hæmorrhousa posita. *Nec mirum, inquit, videri debes eos, quæ*

ex gentibus olim à Seruatore nostro curati sunt, ista fecisse, quando & Apostolorum ejus imagines, Pauli videlicet & Petri, denique & ipsius Christi, in tabulis coloribus depictas asservari vidimus, quod veteres ex gentili consuetudine, eos, quos seruatores putarunt, ad hunc modum honorare soliti fuerint. Vel quos maxime ut dixi, ob virtutem aut vitam, studiorumque similitudinem amabant. Sic domi suæ Capito clarorum virorum imagines sive statuas habuit. Plin. Nepos. lib. 1, Ep. 16. Est omnino Capitoni in usu claros colere. Mirum est qua religione, quo studio imagines Erutorum, Cassiorum, Catonum, domi ubi potest, habeat. Quibus verbis occultè insinuare videtur Secundus, quod fuerit libertatis amans Capito, qui talium imagines haberet. Catonum enim Brutorum & Cassiorum mores ac gesta pro libertate, lippis & Tonsoribus nota sunt. Ita Virgilium Silius Italicus in statuis colebat, domi suæ. Idem Epistolarum Scriptor lib. 1 1 1. Multum utique librorum, multum Statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur, Virgilii ante omnes. Et in Larario suo positos præstantes & amatos viros colebant. Suet. Vitellio. Cap. 1 1. de Lucio A. Vitellii patre. Narcissi quoque & Pallanis Imagines aureas inter Lares coluit. Sic etiam Magistros suos in Larario statuit M. Antonius Philos. ut tradit Capitolinus in ejus vita. Tantum autem honoris Magistris suis deculit, ut imagines eorum aureas in Larario haberet. Et Virgilii, Ciceronis, Achillis, aliorumque Alex. Severus. Lamprid. in ejus vita. Virgilii imaginem cum Ciceronis simulacro in secundo larario habuit, ubi & Achillis & magnorum virorum. Alex. vero Magnam inter Divos & optimos in Larario majore consecravit. Duplex itaque fuit Lararium, unum Majus in quo Divi, alterum minus, idque secundum appellatum, in quo homines locati. Sedes verò Larium in ædibus non una fuit, cum colerentur in foco, in cubiculo, in aliqua atrii parte, ut in compluvio, aut porticu compluvio adjuncta, quemadmodum ex Plauto, Suetonio, Vitruvio, Petronio, Doctiss. Casaub. ad August. Suetonium, Cap. x c 1 1. notat. Illarum v. Imaginum curæ & custodiæ interdum puer apponi solebat. Sueton. Domitian. Cap. xv 1 1. Puer curæ larium cubiculi ex consuetudine, assistens, intersuit cædi. Et hæ sunt, quas cubiculares imagines vocat Sueton. August. cap. 7. ubi de puerili quadam imaguncula Augusti, Quæ, ait, dono à me Principi data inter cubiculares coluit.

Inter-

Interdum verò præficiébantur & Canes, ipsiquè Lares caninis pellibus vestiebantur. Cujus instituti causam pete ex Plutarch. Quæst. Roman. c. L I.

CAPUT XI.

De imaginibus Romanorum quadam post alios infinitos notata. Cereæ illæ ut plurimum. Non ratò tamen ex ære, & alia materia. Plerumquè soluto caput humeros tenens, expressum. in atris ea præcipuè posita. Interdum verò etiam & in templis, & curia. Sola Scipionis imago in Capitolio, quare collocata? lignea adicula, sive armaria, quo sine circumdata? Quando aperta eadem? Usus imaginum in Pompei funerum. Privatorum & Principum diversa circa hoc negotium instituta. Hostium Reip. imagines non prolata. Consecratorum quoquè non ostensa per venerationem. De Casius adversus Lipsium vindicatus. Lecti. Feretra. Erecta in foro imagines. Defunctorum non singula, sed plures simul prolata sæpè. Ut imagines ita & Statuæ hic ostensa. Mos osculandi imagines rogo impostas. Trunco corporu aucta. Ornata vestibus, pigmentis decorata, quoties deferrentur. & in curia sua deinceps reposita. Iulii Capitolini locus contra Meursium explicatus. Imaginum quæ usus, in generis nobilitate monstranda? Novi homines qui? Imaginis ponenda jus quibus concessum? Tituli honorum & rerum gestarum subjecti. Od jus hoc imaginis, gratia acta publicis orationibus imaginum antiquarum & insignium modernorum convenientia. Vtrumquè institutum excitanda virtuti comparatum.

NON possum hic, ubi de privatorum Statuæ privatim positæ agitur, prætermittere, quin aliqua dicam de imaginibus Majorum, quarum mentionem tantoperè Latini Scriptores frequentant. Fateor ab innumeris aliis actum esse ea de re, ad fastidium usquè: Quia tamen locus & Argumentum suadet, penitus præterire, inertix putabam, fortè aliqua etiam non vulgò obvia, eadem operâ adducturus. Optimè eas describit Plinius xxxv, 2. *Apud Majores, inquit, in atris hæc imagines erant, quæ spectarentur, non signa Externorum artificum, nec ærea, nec marmorea. Expressi cerâ vultus, singulis disponebantur armariis, ut essent imagines, quæ comitarentur gentilia funera. Quibus ex verbis quatuor hæc discimus, Imaginum Materiem, Formam, Locum, Usus. Quæ singula, aliorum etiam Testimoniis illustrabimus & amplificabimus. Fiebant itaquè ex Cera ut plurimum, aded*

vulgatâ Materie, ut Imagines illæ non ceræ, sed *μολογυμικῶν*
 ipse Cere dicerentur. Ovid. 1. Fast.

Perlege dispositas annosa per atria Ceras.

Juvenal. Sat. v 111.

*Tota licet veteres exornent undiquè Cera,
 Atria —*

Ovid. Amorum 1. Eleg. 8.

Ne te decipiant veteri cincta atria Cera.

Dixi, ut plurimum, quia leguntur eadem & ex ere factæ,
 quanquam rarius. Idem Ovid. v 1. Fast.

*Vidimus, inquit, ornatos arata per atria, picta
 Veste, Triumphales occubuisse Senes.*

Et Statius 1 1. Thebaid.

*— — — leto regalia cætu
 Atria complentur, species est cernere avorum
 Cominus, & rivis certantia vultibus ara.*

Quorum locorum lectio ad eò sibi constare videtur, ut frustra
 ibi pro *Arata, Cerata*; Et hic pro *Ara, Ora*, substituisse Lipsius
 videatur in Elect. 1, 29.

Formam exprimunt Plinii hæc verba, *Expressi cerâ vultus*.
 Non enim tota corporis effigies statuebatur, membris omnibus,
 à vertice ad pedes, iusta magnitudine efformatis; sed solum
 caput fiebat humerorum tenus. Quis enim locus, quæ domus
 tanti exercitus capax, si totis integrisquè simulacris Majorum,
 avorumquè replenda fuisset, præcipuè cum ex Imaginum mul-
 titudine censeretur omnis nobilitas? Probo insuper authorita-
 te Polybii v 1, 51. *Est hæc imago, ait, vultus similiendo quàm
 accuratissimè expressa*. Cic. in Bruto. *Ex quo tanquam ex ore ima-
 go exprimitur*. Talis etiam erat imago Pompeii M. in triumpho
 ejus translata, de qua Plinius xxxv 11, 2. *Imago Cn.
 Pompeii è margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris ve-
 nerandiquè per cunctas gentes*. Et deinde. *Hinc fieri tuos vultus?
 sic te preciosum videri?* Et rursum. *Clarèque intelligi posset, jam tum
 illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum*. Nec ob-
 scura res est, quam etiam arguere possunt hodiequè ex anti-
 quissimis seculis reservatæ apud Romanos, alibiquè in Italia
 etc.

veterum effigies, hac formâ ex ære & vario marmore expressâ. Locum porro duplicem assignat Plinius, unum communem *Atrium* nimirum, alterum proprium *Armaria* quædam, sive *thecæ*. In *atrio* itaque collocabant. Seneca de benefic. 111, Cap. 28. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familie sue longo ordine, & multis stemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant, noti magis quam nobiles sunt.* Martial. 11, 90.

*Differat hoc, patrios optat qui vincere census,
Atriaque immodicis arctat imaginibus.*

Causam cur ibi ponerentur, eleganter Valerius Maximus exponit V, 8. ubi, cum T. Manlium Torquatium dixisset filium suum ob malè administratam Provinciam condemnasse, *Videbat, inquit, se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati severitate conspicua imago erat: Prudentissimoque viro succurrebat, Effigies Majorum cum titulis suis idcirco in prima ædium parte poni solere, ut eorum viriutes posteri non solum legerent, sed etiam imitarentur.* Erat enim, ut vides, atrium prima ædium pars, spatiosa & patens, in qua Prisci aperto ostio epulabantur, ut Cato ait; ubi quoque fœminæ suas operas exercere, nere, telas texere, suere solebant, *industrias restificantes suas*, ut Arnobius 11. adv. Gent. inquit. Ut inde manifestum sit, idcirco etiam hæc decora in atriiis domorum statui solita, ut conspicua essent, & transeuntium aut ingredientium oculis sese commodum ingererent. Quibusdam tamen præclare de Rep. meritis viris, peculiari quodam privilegio indultum fuit, ut imagines illorum publicè in templis & curia ponerentur, tanquam atrio tam illustri maximè dignis. Valerius Maximus v 111, 15. De P. Africano Majore, & M. Catone Censorio. *Superior Africanus, inquit, imaginem in cella Iovis Optim. Maxim. positam habet, quæ quotiescunque funus aliquod Cornelie Genti celebrandum est, inde petitur, unicum illi instar atrii Capitolium est. Tam herculè, quàm Curia superiori Catoni; undè effigies illius, ad ejusdem generis officia expromitur.* Causam adnectit, *Gratum ordinem qui utilissimum Reip. Senatorem tantum non semper secum habitare voluit.* Cur autem Scipionis imago sola in

Capitolino poneretur, diu frustra quæſivi, donec tandem cauſam aperiret mihi Appianus, lib. de bell. Hiſpan. qui ita hæc de re loquitur. *Capta Carthagine novâ ſcilicet, & Hiſpanâ illâ, ſummis laudibus Scipio efferebatur ab omnibus mortalibus, quibus perſuaſum erat, eum omnia inſtinctu divino potius, quàm humano conſilio gerere. Quin & ipſe idem ſibi perſuaſerat; ac cum ea, tum reliquo omni ſuæ vitæ tempore ejuſmodi opinionem, ſumpto ex ea re initio, ſovere ſtudit. Ejus rei cauſa in Capitolii templum ſæpenumero ſolus ingredi conſueverat, foresque claudere, quaſi à Deo docendus. Ex quo etiam hodie in publicis pompis ſola Scipionis Imago ex Capitolio trahitur.*

Armariis quibuſdam præterea, ut dixi, includebantur, quæ lignæ ædiculæ ſunt Polybio. Quod cur fieret, non obſcurum eſſe poteſt. Nam & veneratio quædam his rebus interceſſit, & ita cauto opus erat, ob lubricam mollemque ceram, quæ lædi & corrumpi vel leviſſimo attritu potuit. Nec aliter fieri conveniebat, ob ſordes pulveris, tenaci materiæ infeſtas. Ædiculæ verò iſtæ diebus feſtis & temporibus lætis aperiebantur. Vopiſcus in Floriano. *Tantum illud dico, Senatores omnes eâ eſſe lætitiâ elatos, ut domibus ſuis omnes albas hoſtias cæderent, imagines frequentes aperirent, albi ſederent, convivia ſumptuoſiora præberent. Nuptiis præſertim. Ita colligo ex Senec. Rhet. l. 111. Controv. 21. Vbi ſimul innuit ad triſtia ſolere eaſdem claudî. Certum habeo, inquit, ſi habuiſſet Tyrannus Filiam, non ſcripſiſſet edictum. Indicit feſtum diem, aperire jubet Majorum imagines, cum maximè tegende ſunt. Aperiebant & qui grave aliquod crimen publicè diluiſſent, in Teſtimonium innocentix. Cic. pro P. Sylla. Nam ipſe quidem, inquit, ſi erit veſtro judici liberatus, quæ habet ornamenta, quæ ſolatiæ reliquæ vitæ, quibus lætari & perfrui poſſit? Domus erit, credo exornata, aperientur Majorum Imagines, ipſe ornatum ac veſtitum recuperabit.*

Reſtat ut de harum Imaginum Uſu, quem Plinius indigitat, aliquid dicamus. Fuit ille præcipuus in pompis nobilium funebribus. Quotieſcunquè ex domeſticis quiſpiam eſſet mortuus, ad funeris clationem eas extulère. Horat. Epod. VIII.

*Eſto beata, funus atquè imagines
Ducant triumphales tuum; ad quod Porphyrión,*

In funere nobilissimis quibusque solebant præferri imagines Majorum. Cic. II. de Oratore. Cum casu funere efferretur anus Iunia: Tum Crassus. Brute quid sedes? quid illam animum Patri vis nunciare tuo? quid illis omnibus, quorum Imagines duci vides? Epitome Livij XLV I I I. de Lepido. Præcepti filiis, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent; Imaginum specie, non sumptibus nobilitari maximorum virorum funera solere. Germanico itaque quod peregrè mortuus esset (Antiochiæ enim obiit, ibique crematus est) hic honor Imaginum haberi non potuit. Tacit. II. Annal. Funus sine Imaginibus & Pompa, per laudes & memoriam virtutum ejus celebre fuit. Hinc & postquam reliquiæ ejus Romam relatae essent, illa populi querela de Tiberio, justos debitosque honores illis negante, cum tamen Druso patri ejus Augustus magnifica fecisset. In cujus funere, inquit, circumfusus fuisse Lecto Claudiorum Iuliorumque Imagines. Cæterum observabatur vulgo ut solæ gentilitiæ Imagines expromerentur. Plinius laudato loco. Ut essent Imagines, quæ comitarentur gentilia funera; semperque de functo aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui fuerat unquam, populus. Si verò Principibus justa fierent, non tantum Gentilitiæ, sed aliorum insignium virorum Imagines anteferebantur. Dio. lib. LV I. ubi de funere Augusti. Post has, inquit; avorum ipsius, ac cognatorum vita functorum (exceptâ Iulii Cæsaris, qui inter Semideos erat relius) aliorumque qui Romæ unquam factis suis præclari fuissent, Imagines, initio à Romulo factis ferebantur. Inter quas Pompeij quoque Magni Imago cernebatur. Tacit. IV. Annal. de funere Drusi. Funus Imaginum Pompa maxime illustre fuit, cum origo Iuliæ Gentis Aeneas, omnesque Albanorum Reges, & conditor Urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Atia Clausus, cæteraque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur. Hoc verò attendebant, ne illorum proferrentur Imagines, qui hostes Reip. fuisse videbantur vivi. Unde Plutarchus tanquam insolens quid notat in Iulio Cæsare, quod in funere Iuliæ Amittæ suæ, Marii, ejus Mariti Imagines præferre ausus fuerit, quæ tum primum post Syllæ dominatum conspiciabantur, ex quo Marius Reip. hostis fuit judicatus. in vita Iul. Cæs. Cap. V I I. Tacitus X I I. Annal. ubi de funere Iuliæ, C. Cassii uxoris agit. Præfulgebant, inquit, Cassius atque Brutus, eo ipso quod effigies eorum non visabantur. Alias enim viginti clarissimarum familiarum

Imagi-

Imagines antelatae fuere. Id. 11. *Annal.* *Tunc Cotta Messalinus, ne Imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit.* Ex eo more est quod de P. Clodii cadavere, sine Imaginibus & pompa ambusto, Cicero pro A. Milone dicit. *Non fuisse fas credo, clarissimorum virorum formas illi teterrimo parricidae aliquid decoris afferre.* Quin & placuit interdum ad hæc officia non adhibere Imagines consecratorum, honoris causa. Dio Cassius, præter locum modò citatum, alibi eodem libro idem repetit. *Decretum est, inquit, ne Augusti Imago in cuiusquam Exequiis duceretur.* Et iterum lib. XLVI. De Imagine Divi I. Cæsaris. *Dixerunt porro, ne in funeribus eorum, qui Cæsari sanguine juncti essent, Cæsaris, nimirum qui verè Deus existeret, ulla Imago gestaretur.* Hic malæ fidei nostrum Dionem arcessit Doctissimus Lipsius, *Epistol. Quæst. 1 v, 3.* quasi confinxerit ea, quæ decreta esse tradit in honorem I. Cæsaris & Augusti, ne videlicet Imagines illorum, utpote jam divorum, in exequiarum pompis, sicut reliquæ Majorum traducerentur. Ego verò constanter credo, iniquè hic perstringi à Lipsio Dionem. Nullam enim habuit causam adulationis, etenim procul temporibus primorum Imperatorum vixit. quippè qui Alexandro Augusto, Mammeæ filio imperante floruit, nec hallucinari potest, cum idem tribus diversis in locis repetiverit; aut quisquam est, qui ex mera mentiendi libidine, atquè ad eò impudenter ausum credat Historicum ea prodere, quæ publicè à Senatu decreta & quidem de summis summorum principum honoribus tradit? quibus ex vero vulgandis noverat, tot illustrium Scriptorum ingenia sudare, tot manus admoveri, ut illorum temporum gestis in tanta Auctorum luce, fraudem fieri mendacio impunè non posse, facile intellexisse mihi videatur. Quod Tacitus nullam ejus rei mentionem fecerit, non eò valet, ut alterius fidem elevet. Tacito enim I. Cæsaris & Augusti historiam tradere constitutum non fuit, sed tantum ut ipse 1. *Annal.* Materiem operis disponit, *Consilium ipsi fuit, pauca de Augusto & extrema tradere. Mox Tiberii principatum, ut ita de singulis præcedentium temporum actis rationem abs illo exquirere velle, nequicquam tale quid pollicito, planè sit iniquum.* Deindè quod Lipsius aliorum Divorum ut *Æneæ & Romuli Imagines adhiberi ornandæ funebri*

nebris pompæ solitas, & nominatim in Drusi funere ex Tacit. 1 v. Annal. ostendit, nihilomagis nostri historici fidem encervat. Quis enim ignorat multò exquisitiores honores Imperatorum nuper consecratorum statuis, quam Deorum Simulacris fuisse impensos? Vel quisquam nè est, qui legerit unquam imaginem Dei annulo inculptam latinæ inferre, capitale fuisse? Cum tamen factum ejusmodi circa Imperatorum Imagines nonnullis ingenti periculo constiterit? Quapropter sic existimo, cum principes illos primos I. Cæsarem & Augustum, Deos fieri necesse erat, sive illud successorum imperia, sive adulatio Senatus sanxit, oportuisse nascenti Divinitati, effusâ, quantum potuit, honorum impensâ magnificentiquè decretis munimentum aliquod strui, nè turbari, & inter incunabula sua everti faciliè posset. Quod pretium curæ non videbatur, circa reliquos & antiquos Deos, quippè quorum Divinitas jam longo animorum seculorumquè consensu, roborata esset. Hæc Dionis causa non silenda esse arbitratus sum, cujus diligentia industriæquè multa certè ex antiquitatis notitia debemus, aliàs forsan æternùm ignoranda. Imò ipsi Lipsio, quem ejus Authoritate, & firmâ & constanti uti passim, suasquè indè antiquitates & ritus nimis quàm frequenter stabilire video, quemquè alicubi veritatis indubiæ testimonium nostro Dionituli sic memini. Quorsum aliàs illud in Poliorcet. 1, 5. *Quod pretium Dionii memendi? nisi salvandæ tanti viri fidei? Et sanè tantis laboribus, quantos ille scriptor, digerendis Romanis rebus insumpsit, ingratam gratiam refert, qui Auctorem sine causa, sine probatione ulla, sine testimonio vanitatis & mendacii insimulat.* Ut ad Imagines redeam in lectulis quibusdâ præferri solere putat I. Kirkmann. de fun. Rom. 1 1, 7. Hoc loco Tacit. lib. xv i. adductus. *Tres modò lectulos ad suprema retineri jubet.* Et illo Servii, qui ait, *in funere Marcelli Augustum sexcentos lectos præferri jussisse, eos videlicet ad hunc usum comparatos, ut in illis paternæ maternæquè gentis Imagines collocarentur.* Certum tamen aliquid constituere eâ de re non audet, cum interim illud certius aliquantò constet, in oblongis perticis, sive hastis, ad instar seculorum triumphalium fuisse prælatas, præcunte nobis ad hanc sententiam Silio Italico. Lib. x, ubi de funere Pauli,

*Non conjunx, ait, nativè aderant, non juncti propinquo
Sanguine turba virum; aut celsis de more feretris,
Præcedens prisca exequias decorabat Imago.*

Nisi feretri appellatione, præter communem significationem intelligi etiam *lectos capulosque velis*, quibus mortui efferebantur. Ejusmodi feretri meminit Varro apud Plin. VI 1, 52. Vbi dicit viginti viris agros dividentibus Capuæ, quendam qui efferreretur feretro, domum remeasse pedibus. Vbi feretrum pro Capulo accipi debere nemo non videt. Ante lectum verò mortualem, ipsa quoque defuncti Imago ferebatur. Tacit. I 11, Annal. *Vbi illa veterum insuetudo? præpositam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lachrymas?* Et cum ad forum ventum esset, ubi funebres laudationes haberi solebant, illa pro rostris erecta statuebatur, ut à populo conspici posset. Ita Ioh. Kirkmannus. lib. 11, Cap. 18. de funer. Rom. accipi posse suspicatur hunc Polybii locum ex Lib. VI, Cap. 51. cujus hic est sensus. *Quoribus aliquis vir illustris apud illos migravit de vita, is, cum funus effertur, præter reliquos honores, quibus ornatur, in forum ad rostra ut vocant, solet efferi, stans interdum, ut sit omnibus conspicuus, rarius jacens.* Ac interdum non singulæ defunctorum, sed plures ferebantur; nec eæ ex cera tantum, sed & de reliqua materie, in funeribus videlicet Imperatorum. Dio Cassius Lib. LVI. de Augusti funere. *Imago, inquit, ejus cerea, habitu Triumphali conspiciebatur. Hanc à Palatio ducebant Consules designati. Altera aurea ex curia. Tertia in curru Triumphali ducebatur.* Ecce & Statuas ibi antelatas. Hinc lucem scenerot Appiano, qui Lib. de Bell. Hispan. dicit in pompis publicis Imagines ex foro trahi consuevisse. *Sola, inquit, Scipionis Imago in publicis pompis ex Capitolio trahitur, cum aliorum Imagines ex foro trahantur, ita ut in Magnatum Exequiis jam non solum ex atris, sed aliundè ex Curia, ex templis depromptas Imagines & Statuas & ante lectum latas credam; Imò ex foro, ut hic Appiani locus docet, quod haud temerè apud alium reperies.* Nec eorum solum quibus funus fiebat, sed & aliorum Illustrium virorum ut Imagines, ita statuæ quoque transvehantur. Nisi solis consecrandis potius hoc datum existimemus. Vt in funere Pertinacis, qui consecrandus erat, factum discimus ex Xiphilino, compend. Dion. Lib. LXXIV. *Transferunt statuæ omnium veterum*

ipsum Romanorum Illustrium. in græco habes ἀειδείωντες, quod pro
 cereis Imaginibus accipi nemo Grammaticorum dicit. Alioquin
 ipsa cerea defuncti Imago non negligebatur, quemadmodum
 in hoc eodem funere. *Exstructum*, ait Xiphil. *erat in foro Romano*
tribunal ligneum super quod eo fuit edificium, quod columna undique su-
stinebant, et itaque Ebore variè ornatum & auro. Ed allatus fuerat
lectus consimilis, ut quo posita erat Imago Pertinacis cerea, ornatu tri-
umphali. Similia vide apud Herodianum 1 v. 2. Vbi ex occa-
 sione consecrationis Severi Augusti, totum ritum omnium
 fuissimè & optimè describit. Hoc tantum ex Xiphil. addendum,
 propinquos illam Imaginem, postquam rogò imposita esset
 osculari solitos. *Severus, inquit, & propinqui Pertinacis, Im-*
aginem ejus osculantur. Interim de Imaginibus hoc observandum
 est, quod illis, quoties quispiam ex domesticis efferendus erat,
 adderetur reliquus corporis truncus, ut magnitudine etiam
 quàm similitudine apparerent, exornabantur item vestibus, pro
 honore, officio, gradu & dignitate, quam quisquè in Rep.
 dum vixit, obtinuit. Consularium, Prætoriorumquè prætex-
 tæ fuere; Censoriorum purpureæ; Triumphalium auro in-
 textæ. Tum etiam pingebantur, ad decorem venustatem &
 vivi hominis similitudinem; Quippe magnam curam adhibe-
 bant, ut in eò quoque quàm similitudine efficerentur. Postquam
 verò funus ductum esset, in atriis suis eas deponebant. Sic fieri
 consuevisse narrat Polybius Lib. v 1, Cap 51. *Vbi cadaver se-*
pelierunt, & iusta peregerunt, Imaginem Defuncti in celeberrima edi-
um parte ponunt, Lignea quadam edicula circumtecta. Est autem
hec Imago vultus similitudo quàm accuratissimè expressa, tum deforma-
tione Figuræ, tum & pigmentis. Has Imagines per solennitates publi-
 cas aperiant, & cum studio exornant. Cum autem illustis vir aliquis,
 ex eadem Gente vel Familia diem clausit ultimum, ad funeris elatio-
 nem eas proferunt, & ut quàm similitudine sint Defuncto, reliquum et-
 jam corporis truncum adjiciunt. Hæc porò Simulacra togas assumunt,
 si vir Consularis aut Prætorius quis fuerit, prætextas, si Censorius,
 purpureas, si Triumphalis, aut simili quodam alio honore functus, auro
 radiantes, & hi quidem curru vechi procedunt, at fasces & secures, &
 quæcunque alia Magistratus comitari solent insignia, ibi quoquè præce-
 dunt, pro honore & dignitate, quam quisquè in Rep. dum viveret
 obtinuit.

Putas

Putat Clarissimus Meursius Lib. de funere, Cap. xvii, tum etiam positas esse statuas, cum funus fieret; adductus auctoritate Taciti i v. Annal. ubi de Lucilio longo Senatore, Tiberio unice charo, *Quanquam*, inquit, *novo homini Censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decrevere;* atquè indè existimat *Imaginarium* funus idipsum, quod positâ statuâ fieret, appellari apud Iul. Capitolinum Pertinace Cap. xv. ubi ait, *Funus Imaginarium Pertinaci, & Censorium ductum est.* Sed longè aliter capiendum esse & Tacitum & Capitolinum facile intelliget, qui rem paulò intentius examinaverit. Non enim hoc, quod Meursius vult, Taciti locus probat, eodem videlicet tempore & funus ductum Lucillio, & effigiem in foro Augusti positam; sed honores à patribus decretos tantummodo recenset, qui simulnè, an diversis temporibus redderentur, hinc quomodo cognosci queat, non video. Multò minus indè *Imaginarium funus* dici posse liquet; esset illud nimis improprium; *Imaginarium* enim idem est, quod *Assimilatum* non verum; Cum videlicet aliquid fit ad veri speciem; sic *Imaginarium prælium* dicitur *Imaginarium venditio*, Iuriscons. Floro ii, 14. dicitur, *Imaginarium Rex.* Et iii, 11. *Imaginarium Ius.* Suetonio in Claudio, *Imaginarium Militia.* &c. Quapropter ita sentiendum est Pertinacis corpus antea quidem sepultum fuisse sub Iuliano, sed Severum, postquam imperio admotus esset, denuò *Imaginarium* quadam pompâ Exequias illius iterasse, & consecrationem peregisse. Clarè idipsum docet loco eodem Capitolinus. *Iulianus*, ait, *suecessor illius, corpus eius quanto potuit honore funderatus est, cum id in Palatio reperisset.* Et mox deinceps, *Sub Severo Imperatore cum Senatus ingens testimonium habuisset Pertinax, funus Imaginarium ei, & Censorium ductum est.* Id innuit & Xiphil. Compend. Dion. lxxiv. *Huic funus*, inquit, *etsi dudum obierat, ita factum est.* Et Herodianus Lib. i v. ubi de consecrationis ritibus agit, cum dicit, *Quippè functum vitâ corpus ritu hominum sumptuoso funere sepeliunt; sed ceream Imaginem defuncto quàm simillimam fingunt*, haud obscure indicat, consecrandorum corpora primum sepulturæ tradita, more reliquorum fuisse, deindè verò subsecutam consecrationem, pompæ funebris instar. Ex quibus verisimile mihi fit, verba illa Capitolini de priori & vero Pertinacis funere, clausis oculis

Oculis transmissa à Meursio, ut evenire sæpè doctissimis viris inter profunda cogitationum solet, & huic nostro accidere jam potuit in restauranda cum Græca tum Romana antiquitate, occupatissimo. Quapropter etiam Capitolinum hoc loco notâ *αὐτοκρατορίας* tuto liberamus, cujus periculum Iudicio Meursii hactenus sustinuit. Ut tandem finem capiti huic imponamus, breviter, post infinitos alios ostendemus fuisse præterea etiam Imaginum, de quibus dicere cœpimus, usum, monstrandæ nobilitatis. Etenim qui Majorum suorum Imagines habuere, nobiles erant. Tacit. 11. Annal. de Libone Druso Scriboniano. *Proavum Pompejum, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti conjunx fuerat, Consobrinos Cæsares, plenam Imaginibus domum ostentat.* Liv. Lib. 1. Cap. xxxiv. dicit, *Ancum Martium nobilem una Imagine Numæ.* Et, *Appium Claudium honoratissime Imaginis ad posteros.* Valer. Maxim. 11, 10. *Catonem, inquit, paterni generis una Imago.* Vnde Imagines sæpissimè pro ipsa nobilitate ponuntur ab Authoribus. Horat. ad Pison.

*Nam quid Imaginibus, quid Avitis sulca triumphis
Atria, quid pleni numeroso consule fasti
Profuerint, si vita labat.* ——— ———

Marius apud Sallust. bell. Jugurth. de nobilibus Romanis. *Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere, divitias, Imagines, memoriam sui præclaram; Virtutem non reliquere, nequè poterant.* Quibus autem nullæ Majorum Imagines erant, ignobiles dicebantur & obscuri. Suet. Vespasian. Cap. 1. *Imperium suscepit, firmavitquè tandem Gens Flavia; obscura illa quidem ac sine ullis Majorum Imaginibus. Sed tamen Reip. nequaquam pœnitenda.* Quapropter in adeundis honoribus tales plerumquè cedebant, ut de hoc eodem Vespasiano Tacit. 11. Hist. testatur, quem cum Mucianus ad imperium vocaret, moneretquè ne ultra torperet, *Ante, inquit, cessisti etiam Galbæ Imaginibus.* Qui verò ipsi primi Imaginem sui prodere poterant, illi novi homines dicebantur. Ex quibus, tanquam fonte quodam in reliquam posteritatem nobilitas deinceps derivabatur. Plutarch. Caton. Major. Cap. 1. *Quia Romani eos, qui obscuris orti Majoribus per seipos innotescere cœpissent, novos homines vocare solebant, se novum esse, quod ad Magistratus & gloriam consequendam attineret, præclaris autem Avorum factis & virtutibus antiquissimum assererat.* Idem Marius apud

apud Sallust. Nunc videte quàm iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogent, id mihi ex mea non concedunt. Scilicet quia Imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quàm certe peperisse melius est, quàm acceptam corrupisse. Et deinceps, Non possum fidei causa, Imagines, nequè triumphos, aut consulatus Majorum meorum ostentare; si si res postulet, hastas, vexillum, pharetras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hæ sunt meæ Imagines, hæc nobilitas, non hereditarie relicta, ut illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quasivi. Concedebatur verò illis solis, qui Magistratus Curules gessissent, non omnibus promiscuè, & tum dicebantur Imaginis ponendæ Ius adepti. Cic. Verr. v. Cum ædilis Curulis designatus esset, Nunc, ait, sum designatus ædilis. Habeo rationem quid à Populo Romano acceperim; Ob earum rerum laborem & sollicitudinem fructus illos datos Antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum, togam, prætextam, Sellam Curulem, jus imaginis ad memoriam posteritatemquè prodendam. Et pro Rabirio Posthumo, ubi de iis agit, qui ob gestos Magistratus in Senatum lecti essent. Delectus, inquit, Imago ad posteritatis memoriam prodita. Quin Magistratus ipsi & honores ritulis additis indicabantur. Itemquè si mutati, auctivè essent. Livius XXI, 31. de Fabio ait, Res inde gestas, gloriamquè insignem ducis, & augendæ Titulum imaginis posteris, ut dictator pro predictatore diceretur faciliè obtinuisse. Hoc sensu dicuntur & Senatoriæ Imagines, apud Sueton. August. Cap. IV. Balbus, ait, paterna stirpe Aricinus, multis in familia Senatoriis imaginibus. Valer. Maxim. IV, 4. Valerius Publicola tres consulatus acceptissimos Populo Romano gessit; & plurimorum ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum suarum amplexavit. Livius X, 7. Cujus imaginis titulo consulatus Censuraquè & triumphus æquo animo legetur, si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Sic honores significabantur. Neque omitebatur in illis adscribi, si quid indignum patria, & Majorum virtutibus quispiam commisisset, nihilò magis quàm quod præclare gestum esset. Valer. Maxim. II. 9. de Carone, qui L. Flaminium censoriâ notâ perstrinxit, quod

damna.

damnatum quendam ad Meretricis arbitrium tempore Electo securi percussit. *Nec pensi, ait, duxerat, iisdem imaginibus adscribi meretricis oculos humano sanguine delictos, & Regis Philippi supplices manus.* Alterius illius T. Flaminii res in Macedonia gestas innuit, ad quem veniens Philippus Rex, quanquam prælio superior, supplices manus tetendit, & pacem poposcit. Cic. pro L. Sylla. *Si quæris qui sint Romæ regnum occupare conati, ex domesticis imaginibus invenies.* Cæterum reperio etiam usitatum fuisse, ut qui illud jus imaginis acciperent, publicis Orationibus gratias agerent. Cic. de Lege Agraria contra Rullum. *Est hoc in more positum, ait, Quirites, institutoquæ Majorum, ut ii, qui beneficio nostro imagines Familie sue consecuti sunt, eam primam habeant Concionem, quæ gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant; qua in Oratione nonnulli aliquando digni Majorum loco reperiuntur.* In universum autem sciendum est, sic olim cum Imaginibus Majorum fuisse comparatum, ut hodiequæ sese jura insignium habent, quæ non cognita Romanis antiquis, primum bello sacro nata videntur. Gramajus tamen author est, Clodulum Austriæ Mosellanicæ ducem, longo antè tempore insignia ea habuisse. Aliquam tamen istiusmodi insignium speciem apud Romanos fuisse ex Vegetio constat, quanquam alium ad usum. Nam antiquis temporibus scuta signis quibusdam distincta ille tradit. Et Servius ad hunc Vers. v. i. Æneid.

Ense levis nudo, parmâquæ inglorius albâ.

Docet insignium virorum scuta picta, ignavorum autem fuisse pura, & sine signis. Et hodiequæ eum in finem talia observantur, ut qui ejusmodi insignibus avorum præ aliis gaudent, dum in illa intuentur, sedulo virtutibus Majorum insistendum sibi esse discant, hæc patiantur desidiâ suâ, vitiiisque gloriam avitam obsolescere. Ut olim Romani, qui sic imaginibus relictis Virtutem Nepotum excitabant. Elegantissimus est hæc in rem Salustii locus in bell. Jugurth. quem adscribam. *Sæpè, inquit, audivi Q. Maximum, P. Scipionem, præterea Civitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere, cum Majorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animus ad virtutem accendi. Scilicet non ceram illam, nequæ figuram tantum*

vim in se habere, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregiè viris in pectore crescere, nequè prius sedari quam virtus eorum jamam atquè gloriam adæquaverit. Habebant itaquè Imagines virtutis, non sceleris incitamentum, ut Firmius Catu, qui Libonem Drusum obtentu Imaginum ad luxum hortatur. ut est apud Tacit. 11. Annalium.

Porrò de Imaginibus aliqua notarunt Lipsius Elect. 1, 29. Rosinus Antiqq. Rom. 1, 19. Alexander ab Alexandro, Genial. Diar. v, 24. Sigonius de Antiquo Jure Civ. Rom. 11, 20. Marcellus Donatus in Sueton. August. Cap. xxxxi. Et in Vopisci Florianum. Matth. Raderus ad Mart. lib. 11. Epig. 90. Vossius Theolog. Gentilis 1 v, 91. Kirkmannus de Funerib. Rom. 11, 7. Meursius de funer. Cap. 19. & alii Complures, quos Consule, si lubet: Nos aliò transimus.

CAPUT XII.

Statuarum causa, quot generum? Honoris ergo ob insignia merita, & postu illustribus data. Initio apud Romanos rarus hic honor admodum. Quid in hoc egerint Græci: In Regibus ac Imperatoribus potius dignitas efficit, quam merita sola spectata. Res bello venè gesta causa præcipua com uniter. Unde Triumphatores Statuè simul ornati. Statue pro Triumph data, desito more Triumphandi; Statua illustru: Triumphalis. Tyrannorum osores & percussores statuæ donabant Romani simul ac Græci. Negatus ille honor hostibus & victis; In Hannibale & Cleopatra, ab hoc merodiscessum.

CAusas nunc propius investigabimus, ob quas publico decreto positæ fuerint statuæ. Quas tantum scire interest, ut ad honoris aliquod detrimentum illarum ignorantem pertinere videatur existimasse, gravis ille rerum morumquè ac temporum censor Cato, Plutarchus Politico; Cato cum jam tum status Romæ oppleretur, nullam sibi passus est poni, quod diceret malle quæri, cur non, quam cur ipsi statuæ esset collocata? Sed dum causas in universum considero, reperio esse duorum generum. Aut enim spectantur à parte eorum, quibus statuæ positæ fuerunt; Ut est honor ob virtutem aliquem insignem, aut quodvis factum meritumquè dignum quod tali præmio remuneraretur. Aut alios respiciunt,

quæ

puta posteros, amicos, & quoscunque, quibus talis honos sive ad Æmulationem virtutis, sive memoriam formæ, sive solati-um doloris ex defunctis prædesse poterat. Singula hæc singulis authorum testimoniis vel exemplis probata dabimus. Statuas honoris causa dari solere manifestum est, & disertè tradunt Scriptores. Dio Chrysostr. Orat. xxxi. *Imagines sunt honores.* & postea. *Imago solum in se honestatem habet & honorem.* Sex. Aurel. Vict. de Vir. Illust. c. xii. *Statua Mucio Scaevolæ honoris gratiâ constituta est.* Ille verò honor conferebatur ob merita. Tertullianus lib. de Anim. c. xxxiii. *Ob merita vitæ, imagines, statuae & simulacra rependuntur.* Dio Chrysostr. oratione laudata. *Aneum stare, magnum esse videtur generosis viris, & digna virtutis merces, non una cum corpore perire nomen, neque in eadem conditione esse, cum his, qui nunquam sunt nati.* Nec ob quavis merita, sed magna quæquæ & illustria. Plin. xxxv, 4. *Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causâ perpetuitatem merentium.* Cic. Philipp. v. de statua Equestri Lepido decernenda. *Qui honos, inquit, mihi maximus videtur, primum quia justus est; non enim solum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur.* Damascenus de imaginibus Orat. i. *Unum imaginis genus est, quod pro eorum, quæ mirabiliter aut ex virtute gesta sunt, memoria conservanda ad gloriam & honorem & monumentum illorum, qui strenuè se gesserunt, & in virtutibus excolendis excelluerunt, spectandum proponitur.* Citato loco Dio Chrysostr. dicit etiam statuas dari non propter facta mediocria, sed quantum possibile est, propter maxima. Hinc frequentes in titulis & inscriptionibus formulæ illæ, OB. MERITA. EIVS. OB. EGREGIA. MERITA. Appellaturquæ in vetusta inscript. Petronii Maximi Romæ, *Statua meritorum perenne monumentum & Censores remuneratoresquæ virtutum qui tali honore benemeritum ornarunt.* Quid, quod meritorum adeo grata recordatio interdum extiterit, ut & ob ea, quæ majores bene fecerint, statuas posteri nanciscerentur. Sic parentum Merita, profuisse filiis interdum legimus Plin. Nep. ii. Ep. 7. de Spurinna Filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuae. *Rorum id in Iuxene. Sed pater hoc quoque merebatur.* Non itaque communicatus ille honor immeritis. Quod si quandoquæ fieret, in dedecus magis cedebat; Meccenas Augustum informat,

apud Dionem Cassium. Lib. LII. Tibi, inquit, si bonus sis, ac rectè imperes, unversa terra templum erit, pro delubris omnes urbes, omnes homines pro statuis. Quorum in animis semper cum gloria insitebis. qui vero imperium summum malè gerunt, eos ista ornamenta, quanquam in omnibus urbibus posita, tantum abest, ut decorent, ut etiam reprehensionibus hominum exponant, quum sint tropæa quedam malitiæ eorum ac injustitiæ monumenta. Neque plebeis. Iul. Capitolin. M. Antonino Philosoph. cap. XLII. Procerum amplissimis Antoninus statuas collocavit. Dio Chrysost. orat. prædictâ ad Rhodios. Quid vobis vultis plebejos colendo statuis? præsertim cum vobis facultas sit, alio modo illorum curam gerere, etenim munera plura, hospitalia, & liberalitas in excipiendo, plebeis sufficit, etiam si sit quis præstantior. Præterea & decretum sufficeret simplex, ut vel in Pryanejum vel consessus honorabilem locum vocaretur. Nisi valdè insigne meritum suaderet. Hoc videlicet justam & honestam causam habere putatum. Cujusmodi fuit illud, quod Cræsus auream statuam Pistrici suæ Delphis posuerat, eò quod venenum, quod insidiata Cræto noverca pistrici datum, misturæque pane jussèrat privigno offerri, ipsa re clanculum Cræso indicatâ, in perniciem filiorum novercæ verterit, ut tradit Plutarchus in De Pythiæ Oracul. XXI. Rarus ergo ille apud veteres præsertim Romanos honor, cum pauci ad tantam meritorum gloriam adsurgerent, ut eo digni possent judicari. Quintilian. III, 7. Rara hæc occasio est, ut referri possint & divini honores, decreta, ut statuae publicè constitutæ. Nec dubium eos in eo imitatos fuisse Græcorum veterum mores, qui ad eò etiam patres, ut cum patri posuissent, filii quamvis benemerito statuam negarent, idque ad tempora Timothei: Amil. Prob. Timotheo publicè statuam in foro posuerunt. Qui honos huic uni ante hoc tempus contigit, ut cum patri populus statuam posuisset, filio quoquè daret. Nos vero, veteres simul & ceteriores populi Romani mores considerantes, nullo temporum discrimine, cum non maxima tantum, sed & mediocria merita isto honore pensata videmus, in duas illa classes digeremus, ut sic fuerint aut Res bene bello gestæ, aut, Aliæ virtutes, artesquè pacis, quæ in Rep. publicè vel privatim aut prodesse aut delectare poterant. Delecta-

re, inquam, quoniam voluptatum etiam ministris dati sunt interdum illi honores, magis indulgentia Magistratum, quam jure meritorum, ut suo loco dicemus. Ante omnia de Regibus & Imperatoribus hoc sciendum est, quod quanquam illi administrando Rempublicam, quâ bello, quâ pace, variis & multis modis bene meruerint, ut vel in ipso Regis vel imperatoris nomine omnem omnium meritorum summam esse conclusam facile intelligamus; Tamen celsitudo muneris, officiiquæ dignitas, quæ supra vim meritorum in illis assurgit, hoc statuarum honore tanquam peculiatii quodam majestatis publicæ redhostipendio remunerari sæpius voluisse visa est. Ideoque hæc ubique per statuas, civitatis primates significari Onirocritæ dicunt. Artemidor. 111, 64. *Id super et primates civitatis per statuas significatur, quidquid igitur faciunt et patiuntur, eadem urbis principes facturos aut passuros esse significant.* Sæpe dedit adulatio. Tacit. x111 Annal. de Nerone cum Parthi hostes sponte abcessissent Armeniâ. *Apud senatum omnia in majus celebrata sunt, senectus eorum, qui supplicationes, et diebus supplicationum, vestem principi triumphalem, utque orans urbem iniret, effigiesquæ ejus pari magnitudine ac Martis ultoris, eodem in templo censere. Præter sicutam adnationem læti, quod Domitium Corbutionem retinendæ Armeniæ præposuerat. Et aliæ subinde causæ. Verum inter eos quorum meritis ac virtutibus ille honor tanquam præmii vice retributus legitur, facile primas obtinent illi, quibus ob res bello præclare gestas obtigit. Plinius xxxiv. 5. cum rem ut non satis æquam notâisset, publico statuarum honore ornari augurari & legem interpretationem illam causam legitimam jubiolemquæ censet, ob quam Horat. Cochli statua decreta fuit. *Alia causa, et alia auctoritas, inquit, in Horatii Cochliis statua, quæ durat hodiequæ, cum hostes à ponte subicio solus arcuisset.* Et ut magnum dignumque satis illud meritum notat Liv. 11, 10. *Crua erga tantam virtutem civitas fuit, statua in comitibus posita.* Fortibus itaque viris hoc decus tributum. Festive hoc indicat Plaut. Curcul. sc. 1. Act. 111. *Comicum acumen in militem Therapontigonum stringens suo more.**

Curc. Ibi nunc statuam vult dare auream
Solidam faciendam ex auro Philippæo, quæ sit
Septempedalis, factis monumentum suis.

Lyc. Quamobrem istuc? **Curc.** Dicam, quia enim Persas, Pa-
phlagonas,
Sinopeas, Arabas, Caras, Cresanos, Syros,
Rhodiam, atque Lyciam, Perediam & Perbibesiam,
Centauromachiam, Elatiam, Vnomammiam,
Lybiamque, & oram omnem Conterebromiam,
Dimidiam partem nationum usque omnium
Subegit solus intra viginti dies.

Id patet etiam ex Sen. Rhetor. Controvers. lib. x. Controv. 2.
Dio Chrysoft. Orat. xxxi. Multitudo statuarum non solum or-
natum adfert, sicut alia Diis consecrata donaria, sed etiam civitatis so-
ritudinem maxime declarat, & mores. Quid ergo, inquires, &
quantum præstare oportuit ad illum honorem consequendum?
Id certe non lege ulla definitum, neque enim potuit; Merita
enim hominum exacte ad stateram examinari non possunt, sed
solo arbitrio eorum, quibus decernendi potestas, æstimatum
video, & quidem singulorum meritis convenienter; nisi post-
quam Imperatorum luxus & damnosi mores omnia conturbave-
re; Tunc meritis simul ac immeritis ex æquo præmium. Quod
indignè habitum. De sui ævi moribus Plinius Junior Epist. 7.
lib. 11. *Heri à Senatu Vestritio Spurrinæ principe Aurbore, trium-
phalis statua decreta est. Non ita ut multis, qui nunquam in acie stete-
runt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum nisi
in spectaculis audierunt; Verum ut illi, qui decus istud sudore & san-
guine & factis assequebantur. Observare ergo juxta licet, olim
obtinuisse, ut ob quas causas triumphos decrevissent, ob eas-
dem etiam statuæ ponerentur. Vnde triumphantibus simul &
statuæ datæ. Liv. 1x, 43. de Marcio Tremulo *Marcus de
Hernicis Triumphans, in urbem rediit, statuæque equestris in foro
decreta est. Et quibus triumphare non licuit statuæ pro trium-
pho dabantur. Tacit Agric. Igitur, inquit, Triumphalia orna-
menta, & illustres statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur,
multo verborum honore cumulata decernit. Notanter appellatur ab**

accurato scriptore illustris statua, quia pro triumpho; Eadem & triumphalis Plin. Nep. dicitur loco mox adducto, ubi & merita ejus viri recenset, ut non dubites pro triumpho datam. Nam *Spirinna*, inquit, *Bructerum Regem vi & armis induxit in regnum, ostentatoque bello ferocissimam gentem, quod est pulcherrimum victoriae genus, terrore perdomuit, & hoc quidem virtutis premium accepit.* Statua itaque pro triumpho hoc ævo donabatur ducibus; Nam postquam Imperatores Romani solis sibi jus triumphandi regum antiquorum exemplo vendicabant, cæteri bellorum duces abstinere triumpho, solis triumphalibus ornamentis contenti. Fuere illa supplicationes, appellatio Imperatoris, laurea corona, prætexta sive trabea triumphalis, Sceptrum, Sacrificia, STATVA &c. vid. Onuphr. Panvin. de triumph. Quod verò desierit in ducibus triumphandi honor sub Imperatoribus, & singulatim sub Augusto, discimus ex Dione Cassio Lib. L I V. qui Agrippam ob subactos Bosphorano triumphum sibi decretum non duxisse tradit, solis ornamentis triumphalibus contentum. Vnde lex quasi & imitamentum cæteris. Verba Dionis ita habent interprete Xylandro. *Ob hæc supplicatio Agrippæ nomine fuit, nequè tamen is triumphum, etsi sibi decretum, duxit, sicut nequè initio quicquam de his rebus gestis ad Senatum perscripsit, cujus exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem Senatum per literas de re gesta certiores fecerunt, nequè triumphum duxerunt; Ideoque, ut ego censeo, nulli etiam alii, qui ejus similis esset, triumphus concessus deinde est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati.* Cæterum non solum ob profligata bella, aut domitas gentes; sed & interdum ob alia fortia facta, quæ triumphorum meritis, haud malè accensueris, statuas positas legimus. Ut Bruto contigit ob liberatam tyrannide patriam. Plutarch. in Bruto *Iunio Bruto prisci Romani in Capitolio mediam inter Reges posuere statuam ex ære, quæ strictum tenet enses, quod fortissime regno pepulisset Tarquinos.* Haud dubiè exemplo Atheniensium, qui Harmodio & Aristogitoni, ob similem causam statuarum honorem detulere. De quib. Plin. xxx i v, 4. & Val. Max. i i, 5. Alias causas & exempla hic coacervare nolo, Innumera se legentibus veterum scripta offerunt; Ex quibus liquet, fortibus viris, qui hostes patriæ quavis ratione depulerint, aut securitatem publicam militaribus gestis stabiliverint,

hoc honore ornatos. Non igitur hostibus ponere licebat. Vnde Boetos, ob positam Antiochi statuat, verbis castigabat Consul ap. Livium xxxvi, 20. Et indignatur id factum Annibali Plinius xxxiv, 6. *Adè, inquit, discrimen omne sublatum, ut Annibalis etiam statua, tribus locis visatur in urbe, cuius intra muros solus hostium emissio bastam* Sed condonandum id fuit ejus virtutibus, quas etiam in hoste miramur. Cœterum ut hostibus, ita victis captisque ille honor denegari solebat. Quare ut insolens illud, & inusitatum notat Dio Cassius de aurea Cleopatræ statua, quam Augustus in Veneris templo post triumphum de Ægypto subacta collocârat Lib. 1. 1. *Ita Cleopatra, quam, quam victa & capta, gloriam tamen consequuta est. cum ejus ornamenta in templis nostris affixa sunt, & ipsius aurea imago in templo Veneris conspicitur.*

CAPUT XIII.

Ob Remp. & Magistratus bene gestas Statua data. In legationibus, sive morbo defunctos, sive vi interfectos, quantoperè honorare Romani consueverint Plinius notatus. Alia quadam beneficia statuis pensata, eaque obiter recensita. Viarum instauratoribus ad utroque viarum, quas muniverant, terminos posita Statua. Civitatum, Coloniarum & Provinciarum consuetudo adfiscendi aliquem ex Romanorum Magistratibus Patronum, eumque Statuis honorandi. Patronorum de Clientibus merita qua? L. Antonii insolentia Ciceroni notata. Collegiorum & Corporum Patroni. Familiarum publica beneficia non neglecta; Vi nec privata quorumvis, sed ea tamen non nisi insignia. Literatorum omne genus in hoc etiam censu positum; quod per plures partes ostensum, in sacrorum interpretibus, jurisperitis, Medicis, Philosophis, Rhetoribus, Oratoribus, Poëtis, Grammaticis. Qui voluptatibus populi inserviebant, similiter interdum honorati, Ludii videlicet, Histriones, Aurigatores; honestior causa in ludorum exhibitoribus. Tum iis qui Spectacula desita restituerint, aut ludos sui sumptibus, exstruxerint. Diversa Romanorum & Græcorum circa ludos instituta, quod hic laudatum, illic habitum infame. Turpiter sæpè etiam Scorta, Eunuchi, Magique statuis donati.

SED nè solum bellica gesta meruisse statuas credamus, Sed cœtera etiam reip. commoda generosâ quadam animi contentione procurata, præmii loco isthunc honorem Romana gratitudo applicuit. Qui Remp. & magistratus bene gesse-

gesserunt, sic remunerabantur. Plutarch. de Catone Majori, in ejus vita. *Populus mirifice approbasse ejus censuram videtur. Nam in ade salutis statuam Catoni ponens non præturam, nequè consulatum ejus inscripsit, sed quod Romanorum Remp. inclinatum, & in pejus vergentem, censor ille disciplinâ honestâ, exercitationibus temperantia in integrum restituisset.* Idem in suo Politico iterat. Quod non inscriptum, consulatum, aut præturam Plutarchus dicit, non ideo credendum est, non consuevisse etiam statuas poni consulibus & prætoribus; sed censuram ejus cum reliquis gestis Magistratibus comparat, & quod plus ex illa commodi Resp. seaserit, ideo etiam ejus honoris titulum tanquam memorabiliozem præferri cæteris, & extare ad posteritatem debere populum censuisse indicat. Non absimile est meritum Lepidi, de quo Cic. Philipp. V. quem vide. Idem honor illis habebatur quibus contigit injuriâ, & ob Remp. interfici. Sic me docet Tullius Orat. pro P. Sextio. *Ac, inquit, si tunc P. Sextius, judices, in templo Castoris animam, quam vix retinuit, edidisset, non dubito, quin si modo esset in Republ. Senatus, si Majestas populi Romani revixisset, aliquando statua huic ob Remp. interfecto, in foro statueretur.* In legatione verò mortuis, solenne fuit statuas poni; Tum iis, qui ex morbo interierant, tum etiam quibus contra jus gentium in legatione interfici contigit. De illis qui morbo decesserant, quanquam dubitatum est, an sufficiens esset ad statuæ honorem causa, ita tamen contra P. Servilium censet Cic. Philipp. IX. *Cum ille honorem statuæ nemini tribuendum censeret, nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, inquit, sic interpretor sensisse majores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse querendum. Etenim cui legatio ipsa morti fuisset, ejus monumentum extare voluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius. Non igitur exempla majorum querenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum.* Servio itaque Sulpicio qui in legatione ad Antonium mortuus est, ex S. C. statua posita fuit, additâ ibi causâ. *Quod ob Rempubl. in legatione*

mortem obierit. Nam ita consuevisse Majores dicit, *iis enim*, inquit, *Majores nostri, qui ob Remp. mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt.* Illis verò qui in legatione cæsi fuere, sæpius hic tributus honos. Plin. xxxiv, 6. *Inter antiquissimas sicut & Tulli Cælii, L. Roscii, Sp. Nautii, C. Fulcinii in rostris, à Fidenatibus in Legatione intersectorum; Hoc à Romano populo tribui solebat injuriâ cæsis; sicut & P. Junio, & T. Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum Regina interfecti erant. Quatuor illorum, quanquam diversitas aliqua est in nominibus, meminit & Cic. Philip. ix. Atqui & huic, inquit, (Octavium intelligens) & Tullo Cludio, & L. Roscio, & Sp. Antio (Nautium Plinius vocat) & C. Fulcinio, qui à Vejentum Rege Cæsi sunt, non sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors, ob Remp. obita honori fuit. De illo Octavio, quem modo subindicavi, extat Plinii testimonium. d. l. Non præteribo, inquit, C. Octavium ob unum verbum. Hic Regem Antiochum daturum se responsum dicentem, & virgâ, quam tenebat fortè, circumscripti, & priusquam egredereur circulo illo, responsum dare coëpit. In qua legatione interfecto, Senatus statuam poni jussit, quàm oculatissimo loco in rostris. Quo in loco Plinius memoria lapsus est, cum Octavio, huic factum C. Popilii tribuit, de quo vid. Liv. lib. xlv. Cap. 12. Popilius enim Antiochum Regem circumscripti viuga. Sed imposuit Plinio nomen Antiochi, pluribus Regibus commune. Alius enim fuit Antiochus, qui antea cum Romanis bellum gesserat, ad quem Octavius videtur missus, Alius hic nimirum Antiochi superioris nepos. Deinde Popilius ad Leufinen prope Alexandriam Egypti tuum Antiochum convenerat, Liv. d. l. nec ille interfectus legitur; Octavius verò Laodiceæ in Gymnasio est interfectus, ut Cic. Philipp. ix indicat. Expungenda itaque ex illo Plinii loco ea, quæ perperam adducta sunt de Octavio, ut fides historiæ constet, quod etiam olim monuit in suo Legato Paschalius cap. ultimo. Sed & ob peculiaria quædam beneficia ac commoda, sive à Magistratibus, sive ab aliis cujuscunque ordinis aut sexus hominibus, ad publicam sive privatam utilitatem publicè collata, Statuæ multis positæ leguntur. Ob tradita Romanis castra, multiplici opulentia plena, Statuam Porſenæ Hetruscorum Regi Romani posuere. Plutarchus in Poplicola. Porſena, ut cum Romanis in gratiam rediit, cum*

aliis in rebus suam Civitati magnificentiam demonstravit, tum suis præcepit, ut nullâ aliâ re, quàm armis acceptis secum, castris excederent. Eaque cibariis & omnis generis bonis repleta Romanis tradidit, itaque etiam hodiè cum bona publica venduntur, primò omnium Porſenæ bona proclamantur, ad perpetuam conservandam memoriam ejus viri beneficiorum. Postea quoque fuit juxta curiam statua ejus, simpliciter & antiquo modo facta. Mario Gratidiano, ob legem latam de justa ratione miscendi æris, ad usum denariorum, vicatim dicebat statuas plebes. Plin. xxxi, 9. Igitur ars facta denarios probare, tam jucundâ Lege plebi, ut Mario Gratidiano vicatim totas, vetus codex legit togatas, statuas dicaverit. Augusto ob insigne exemplum benevolentiae, quam in publico judicio erga Apulejum & Mecœnatem declaravit, Statuas datas tradit Dio Cassius Lib. lrv. Quum aliquando, in Iudicio de adulterio Apulejus, & Mecœnas malè audirent, non quòd ipsorum esset crimen, sed quia reo studiosè patrocinabantur, venit in curiam Augustus, ac pro tribunali sedens, nullo alio actò, quam quòd accusatori edixit, ne suos cognatos amicosquè traduceret, surrexit: Ob hæc & alia ejus facta, eum, collata ad id pecunia, Statuis honoraverunt. Tum annonæ vilitas procurata nonnullis statuæ causa fuit. De L. Minutio, Annonæ Præfecto Livius lv, 16. L. Minutius bove aurato extra portam trigeminam est donatus, ne plebe quidem invitâ, qui frumentum Melianum assibus in modios æstimatum plebi divisit. Sed Plinius xvi, 3. Statua donatum dicit & simile de Trebio Ædile addit. Minutius Argurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium in tribus nundinis ad assen redexit, undecimus plebis Tribunus; quâ de causa statuam ei extra portam trigeminam à populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate, assibus populo præstitit frumentum; Quam ob causam & ei Statua in Capitolio ac Palatio dicatæ sunt. Recens ejus generis exemplum præbet statua Leonis X. in Capitolio, cui teste Iovio lib. 3. ob imminutum satis vestigal, aliaquè benefacta Marmoream Statuam eo in loco Romani dedicavere, cum hac inscriptione.

OPTIMI. LIBERALISSIMIQUVE. PONTIFICIS. MEMORIÆ. S. P. Q. R.

Porro ob operum quoque publicorum structuram vel refectio-
nem Statuæ decernebantur, Dio Cassius tradit ob vias munitas

Augu-

Augusto Cæsari statuas fuisse decretas Lib. LII. *Flaminiam*, inquit, quoniam ea du *Sturius* erat exercitum, ipse procuravit, estque ea sit tum insularata, ac ob id statua Augusti sunt supra aras in ponte Tibris & Arimini posita. Vbi noto Statuas, musitatum viarum cauta decretas, poni consuevisse ad utrosque viarum terminos. Arimini enim viâ Flaminia terminatur, nec ultra procurtere in longitudinem potest, ob sinus Adriatici obiectum. Statuas illas fuisse tum Equestres tum Curules *Quadrings* tradit Goltzius, nec falli ea in re potuit, quam ipsū docuere manifestæ veterum nummorum inscriptiones, tituli quæ cum statuis, earundemque forma varia, ut in Augusti nummis ab ipso editis videre licet pag. XLVII. n. 13. 15. 22. 24. Hic autem prætermittendum non est, quod solenne fuerit etiam Patronis publicè statuas poni a Clientibus, ob patrociniū: Magistratus Hypatæ civitatis in Thesalia Apulejum ita alloquuntur Metam. III. *Ac tibi civitas omnis pro i Tagratia honores egregios offert. Nam & Patronum scripsit, & ut in are stet Imago Tua, decrevit.* Mos erat veterum, ut unaquæque Civitas patronos suos Romæ ex Magnatibus haberet. Ita Bononienses in Antoniorum, Lacedæmonios in Claudiorum, Clientela fuisse Beroaldus ad Suet. & ad Apulej notat. Occasionem huic rei præbuit, quod semel atque iterum permissum fuerit exteris Romæ statuas ponere; quemadmodum C. Elio Tribuno plebis, & deinde Fabricio posuer. Thurini. *Passimque*, inquit Plinius xxxiv, 6. *Cientes in Clientelas ita recepti.* Sic Ciceronem patronum habuere Capuani, & statuam ipsi inauritam posuere, ipse in Pisonem *Quorum Capue*, inquit, *te pratextatum nemo aspexit, qui non gemeret desiderio mei, cuius consilio, cum Remp. universam, tum illam ipsam urbem meminerint esse servatam. Me inaurata statua donarunt, me patronum unum asciuerunt, à me se habere vitam, fortunas, Liberos arbitrabantur.* Idem etiam pro P. Sestio testatur. Tum Verr. IV. Siculos Marcellis statuas posuisse, ut patronis innuit, cum Verres Sopatrum ad statuam, C. Marcelli deligasset, tanquam ad patibulum, *Illud verò*, inquit, *quid sit iam non queo dicere, quo nomine appellem, nescio. quod in C. Marcelli statua? quid est hoc? Patronusne quoderat? Et post, Detrahete videlicet aliquid te de amplitudine Marcello-*

rum putasti? Itaque num Sicularum Marcelli non sunt Patronis
 Sic Coloniarum Patronis, positas videbis. Idque sæpe singu-
 laribus his literis notatum, P. C. id est, *Patrono Colonia.* Vide
 Gruteri Inscript. pag. CCCXIV. r. 2. & CCCXC. s. 2. 3. liquet.
 Nec Civitates & Coloniae solum, sed & totae provinciae sic
 scripserunt Patronos, & statuas illis posuere Manlius The-
 odorum Africae Procos: ita honoratum à Cliente Provinciã
 discimus ex Claudiano in panegy. de ejus Consulatu.

*Hic te pars Libya moderantem iura probavit
 Quam nunc tota probat, longi sed pignus amoris
 Exigua peperere mora, populumque Clientem
 Publica mansuris testantur vocibus ara.*

Et plures populi, unius Patroni Clientes, statuam posuisse
 junctim leguntur. Romae in Divi Basilii.

P. TETTIO PERPETVO ARZYG. V. C.
 CONSVLARI TVSCIÆ. ET VMBRIÆ. OB.
 SINGVLAR. A. EJVS. ERGA. PROVIN-
 CIALES. BENEFICIA. ET. OB. MODE-
 RATIONEM. PRO. DOCUMENTO. ET.
 JAM. POSTERIS. RELINQVENDAM.
 ÆTERNAM. STATVÆ. MONVMENTVM.
 TVSCI. ET. VMBRI. PATRONO. PRÆ-
 STANTISS. CONL. ÆR. P.

Ex quibus constat illos præcipue institutos patronos, qui aliquo in-
 signi Magistratu & munere functi apud Clientes essent, ut sic ob
 aliquam virtutem aut beneficium cogniti, jure aliquo Clientum bene-
 volentiam provocare possent. Unde in rem tanquam indignissimam
 invehitur. Cic. Phil. v. 1. quod L. Antonius statuam sibi, tanquam
 populi Romani Patrono, poni curavit. *Adspicite, inquit, à sinistra il-
 lam equestrem statuam inauratam, in qua quid inscriptum est? Quing. &
 Triginta Tribus Patrono. Populi Romani igitur est Patronus L. Anton.?
 Malam quidem illi pestem. Et deinceps. Sed hæc una Statua, altera equum
 Rom. equo publico, qui item adscribunt PATR. NO. Quem unquam iste
 ordo Patronum adoptavit. Cæterum ad Urbem provinciarumque
 exemplum, etiam collegia & corpora Patronos habuerunt, suos ple-
 rumque præfectos, iisque qui insigniter de ipsis meruissent, statuas
 dedere, ut ex innumeris titulis constat, quorum nonnullos supra
 adduximus, ut hic plures congerere præter rem esse videatur.*

Dixi nulli sexui negatum statuarum decus. Fœminæ ergo simul illud consecutæ fuere interdum ob publicum aliquod beneficium. De Taracia Caja sive Sufetia Plinius xxxi v. 6. *Meritum ejus ponam in ipsis Annalium verbis. Quod campum Tiberinum gratificata esset ea populo.* Sed & Privata quorundam ac eximia virtus ita compensata fuisse reperitur. Amphinomo & Anapo fratribus ob insignem in parentes pietatem, quos humeris per medios Athnæ ignes portarunt, positas statuas fuisse ex Claudian. Epigram. constat, quod quia alibi adducimus, hic afferre operæ precium non putamus. Historiam tradunt, Senec. de Benef. Lib. 111. & vi. Arist. de Mundo. Apulejus de Mundo. Plutarch. Oratione ad Apollon. Valerius V. 5. aliique. Pietatis titulum præfert antiqua inscriptio Exonæ in Cathalonia.

STATVA. FOVENS. MEMORIAM. PIETATIS. HONORAVIT.

Cœterum & illi qui Liberalium artium cognitione, cultuque celebres fuere, suæ industriæ præmia non rarè in statu is consecuti traduntur. Nec ulla ferè artis ingenuæ professio isto honore vacavit. Adcoque uerum est illud Sidonii Apollinaris Epist. 5. Lib. v. *Statuas literæ dederant, si trabes non dedissent.* Georg. Alexandrinus in vita Iohannis Chrysostomi de Anthemio quodam. *Athenis quidam, inquit, nomine Anthemius, vir universæ literarum peritiâ excellens, ut etiam hac de causa Athenis ei Statua erecta fuerit.* Val. Max. vi 111, 15. 2. in Externis, Gorgie Leontini, studiis Literarum, et itis suæ cunctis præstantis, adeo ut primus poscere, qua de re quisque audire vellet, ausus sit, universa Græcia in templo Delphici Apollinis, Statuam solido ex auro posuit, eum cæterorum ad id tempus auratas collocasset. In hunc ergo censum venere primo Sacrorum Interpretes. Ut Pontifices, Flamines, Augures. De Actio Navio Augure, ut unum hoc sufficiat, vide Plin. xxxi v. 5. Tum Iurisperiti & Legum interpretes. Plin. ibidem. *Fuit & Hermodori Ephesii in comitio Legum, quas Decemviri scribebant, interpretis publicè dicata.* Tum Medici. Suetonius de Antonio Musa, Medico Augusti Cap. 59. in ejus imp. vita. *Medico Antonio Musæ; cujus operâ ex ancipiti morbo convalescerat, Statuam ære collato, juxta signum Esculapii statu-*

statuerunt. Et deniquè Philosophi. Arnobius Lib. I, adversus gentes, ubi Zelo quodam fidei Christianæ incitatus, expostulat cum gentibus, quod paganis philosophis (quos more S. S. Patribus solenni, vehementi & acerbo iudicio perstringit) majorem quàm Christo honorem haberent, Statuas ipsis donando, librosque eorum in Bibliothecis suis collocando. Verba ejus hæc sunt. *Illos omnes admirantes, plaudentes ad cæli sustollitis sidera, Bibliothecarum reponitis in arcanis, quadrigis & statuas muneramini, & quantum est in vobis, velut quadam eternitate donatis, immortalium restificatione titulorum.* Item Rhetores. Author Dialogi de causâ corruptæ Eloquentiæ. *Minimum inter tot ac tanta locum obtinent Imagines ac tituli & Statua, qua nequè ipsa tamen negliguntur, tam hercule, quàm divitiæ & opes, quas facilius invenies qui vituperet, quàm fastidiat, His igitur & honoribus & ornamentis & facultatibus refertur domos eorum videmus, qui se ab ineunte adolescentiâ causis forensibus & oratorio studio dederunt.* Sic Trajanus Celso Rhetori statuam posuit. Xiphil. lib. LXVIII. *Sossio quoquè, & Palma, & Celso statuas posuit.* De isto honore loquitur Plinius in Panegyrico. *Quem honorem dicendi Magistris, quàm dignitatem sapientiæ doctoribus habes &c.* Et Maternus ibidem, *jam me dejungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus, aut frequentiam salutationum concupisco, non magis quam ara & Imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruerunt.* De Cornelio Frontone Rhetore, M. Antonini Magistro, Capitolinus in M. Antonino. *Oratoribus usus est Græcis Annio Marco, Caninio Celeste & Herode Attico. Latino, Frontone Cornelio. Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & Statuam in Senatu petiit.* Sic Theodosius junior suos Rhetores laudumquè præcones honoravit. Sozomenus præfat hist. Ecclesiast. *Ipsos Oratorum auctores, tum tuæ iudicii approbatione, tum plausu, tum aureis imaginibus, cum statuis erectis, tum donis, tum honoribus, cuiuscunquè generis remuneraris.* Sic Aristidi Smyroen- ses. Aristides I. Sermon. sacr. & Themistio Constantius. Themist. Orat. XIII. *Quod etiam statuæ darentur Poëtiis, ex Iuven, Sat. VII, clare apparet, ubi ait,*

*Frangere Misere calamos, vigilatâque prælia dele,
Qui facis in parva sublimia carmina cælla,
Ut dignus venias hederis & Imagine macra.*

Et quod Homero Ptolomæus Philopator statuam simul & templum fecerit, notat. *Ælian.* x i i i, 22. Claudinus Poëta elegantissimus, cum hac inscriptione statuam accepit, quæ crecta fuit in domo Pomponii Latii Romæ.

C. CLAUDIANI. V. C. CL. CLAUDIANO. V. C. TRIBVNO. ET. NOTARIO. INTER. CÆTERAS. INGENTES. ARTES. PRÆGLORIOSISSIMO. POETARVM. LICET. AD. MEMORIAM. SEMPTERNAM. CARMINA. AB. EODEM. SCRIPTA. SUFFICIENT. AD. EVM. TESTIMONII. GRATIA. OB. IVDICII. SVLFIDEM. D. D. N. N. ARCHADIVS, ET. HONORIVS. FELISSIMI. AC. DOCTISSIMI. IMPERATORES. SENATV. PETENTE. STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI. ERIGI. COLLOCARIQVE. IVSSERVNT.

Et L. quidam Valerius, ut monstrat hæc *Histonien*sis inscriptio, L. VALERIO. L. F. PVDENTI. HIC. QVOM. ESSET. ANN. XIII. ROMÆ. CERTAMINE. SACRO. IOVIS. CAPITOLINI. LVSTRO. SEXTO. CLARITATE. IN. GENII. CORONATVS. ET. INTER. POETAS. LATINOS. OMNIBVS. SENTENTIIS. IVDICV. HVC. PLEBS. VNIVERSA. MVNICIPVM. HISTONIENSIVM. STATVAM. ARE. CONLATO. DECREVIT. CVRATORIB. R. P.

Nec immunes ejus honoris relinquiebantur Grammatici. Suet. de illustrib. Gram. *Orbilii statua Beneventi ostenditur. Idem de Verrio Flacco. Statuam habet Præneste, in inferiore fori parte. De fabulatore Æsopo Phædrus subfin. i i. lib. Fabul.*

*Æsopo ingentem statuam posuere Attici,
Seryulumque collocarunt æterna in basi*

*Patre honoris scirent ut cuncti viam,
Nec generi tribui, sed virtuti gloriam.*

Verum qui hæc mirabitur, qui noverit etiam ob ludicrarum artium peritiam solitas dari Statuas? Non enim illi solum, qui ludis exhibitis populo immensos sumptus sustinuerunt, sed & ipsi Ludii, Histriones, Aurigatores, alique Circensium certaminum victores, statuas accepere. De Ludorum exhibitoribus constat ex inscriptionibus vetustis, inter quas una est Romæ.

T. ANCARIO. T. F. PAL. PRISCO. ÆD.
QVÆST. II. VIR. QVÆST. ALIMENT.
HVIC. PRIMO. II. VIR. BIGA. POSI-
TA. OB. EXIMIAS. LIBERALITATES.
ET. ABVNDANTISSIMAS. SINE. EX-
EMPLO. LARGITIONES. ET. QVOD.
EX. INDVLGENTIA. AVG. OCTIE.
SPECTACVLVM. — — GLADIATOR.
EDIDERIT. AMPLIVS. LVDOS. FLO-
RALES. OB. HÆC. MERITA. PLEBS.
VRBANA. — — — CIVIS. DEDICA-
TIONE. T. ANCHARIVS. PRISCI. FIL.
ÆDILIS. QVÆSTORE. ADSEDATE.
PATRE. GLADIATORVM. PARI.
TRICINTA. ADIECTA. VENATIONE.
— — — LEGITIMA. EDIDIT. L. D. D. D.

Et altera Neapoli.

VERATIO. A. F. PAL. SEVERIANO. EQVITI.
ROMANO. CVR. REIP. TEGIANENSIVM. AD-
LECTO. IN. ORDIN. DECVRION. CIVI. A-
MANTISSIMO. QVI. CVM. PRIVILEGIO. SA-
CERDOTI. CÆNINENSIS. MVNITVS. PO-
TVISSET. AB. HONORIB. ET. MVNERIB.
FACILE. EXCVSARI. PRÆPOSITO. AMORE.
PATRIÆ. ET. HONOREM. AD ILT. LAVD A-
BILITER. ADMINISTRAVIT. ET. DIEM FE-
LICISSIM. III. ID. IAN. NATALIS. DEI. PA-
TRI. N. VENATIONE. PASS. DENIS. BESTIS.

H 2

ET.

ET. IIII, FERIS. DENT. ET. IIII. PA-
 RIBVS. FERRO. DIMICANTIB. CAETE-
 ROQVE. HONESTISSIM. APPARATV.
 LARGITER. EXHIBVIT. AD HONO-
 REM. QVOQVE. DVVMVIRATVS AD.
 CVMVLANDA. MVNERA. PATRIAE.
 SVAE. LIBENTER. ACCESSIT. HVIC.
 CVM. ET. POPVLVS. IN. SPECTACV-
 LIS. ADSIDVE. BIGAS. STATVI. PO-
 STVLASSET. ET. SPLENDIDISSIM.
 ORDO. MERITO. DECREVISS. PRO.
 INSITA. MODESTIA. SVA. VNIVS. BI-
 GAE. HONORE. CONTENT. ALTE-
 RIVS. SVMPTVS. REIP. REMISIT. L.
 D. D. D. C. I.

Extat & alia L. Iulii Aciliani, in quâ hæc verba leges.

QVI. ROGATVS. AB. ORDINE. PARI-
 TER. AC. POPVLO. VT. GIADIATO-
 RII. MVNERIS. PVBLICI. CVRAM.
 SVSCIPERET. FECIT. ET. EXPLICITO.
 QVOD. PROMISERAT. IMPEN-
 DIVM. BIGAE. ETC. REMISIT.

- Illi verò interdum statuam sibi decretam ad honorem Prin-
 cipum verterunt, forte levis & exigui meriti conscientia,
 Ita in Perusia inscript. Egnatius Festus statuam sibi ob edi-
 tionem decretam, neglexisse, eiusquè vice D. Antonino Pio
 principi posuisse legitur. Deinceps etiam eum qui specta-
 cula jam desita restituit, quæ vanarum rerum cupido est,
 sic honoratum loquitur alia inscriptio Neapolitana.

L. EGNATIO. INVENTO PATRI. L. E-
 GNATI. POLLION. RVFI. HONORA-
 TI. EQVO. P. AB. IMPERATORIB.
 ANTONINO. ET. VERO. AVG. HIC.
 OB. LITERATO. MVNERIS. SPECTA-
 CVLO. IMPETRATA. EDITIONE. AB.
 IN-

INDVLGENT. MAX. PRINCIPIS. DI-
EM. GLADIATORVM. ET. OMNEM.
APPARATVM. PECVNIA. SVA. EDI-
DIT. COLONI. ET. INCOLAE PVTE-
OLAN. OB. MVNIFICENTIAM. EIVS.
L. D. D. D.

Et qui præterea ludum gladiatorium suâ impensâ exstruxit.
Inscriptio Prænestina.

CN. VOESIO. CN. FIL. APRO. QVÆSTO-
RI. ÆDILI. II. VIRO. FLAMINI. DIVI
AVG. VI. VIRO. AVGVSTALI. CVRA-
TORI. ANNON. TRIENNIO. CONTI-
NVO. CVRAT. MVNERIS. PVBLICI.
GLADIATORI. III. QVOT. IS. TEM-
PORE. HONORVM. CVRARVMQVE.
SVARVM. PLENISSIMO. MVNIFI-
CENTIÆ. STVDIO. VOLVPTATIB. ET.
VTILITATIBVS. POPVLI. PLVRIMA.
CONTVLERIT. LVDVM. ETIAM. GLA-
DIATORIVM. ET. SPOLIAR. SOLO.
EMPTO. SVA. PECVNIA. EXTRVC-
TVM. PVBLICE. OBTVLERIT. CVIVS.
MERITIS. POSTVLANTE. POPVLO.
STATVAM. PVBLICE. PONI. PLACVIT.
D. D.

De Ludiis aurem discimus ex Sexto Pompejo. *Statua*, in-
quit, est *Ludii ejus*, qui quondam fulmine ictus in circo, sepul-
tus est, in janiculo, cujus ossa postea ex prodigiis, oraculorumque
responsis Senatus decreto intra urbem relata in Volcanali, quod
est supra comitium, obruta sunt, superque ea columna, cum ipsius
effigie posita est. De Histrione Mnesthere Dio Cassius Lib.
1 x. Caji memoriam agre ferentes omne aureum numisma, quod
ejus imaginem haberet, conflare iusserunt, id quidem factum,
non tamen es in meliorem usum conversum, quia Messalina ex
eo Mnestheris Histrionis Statuas fecit. Et Martialis de Auriga-
toris Scorpi statuâ equestri monet bis, lib. 1 v. Epigram. 67.

& lib. v. Epigr. 26. Longè verò aliam, quàm apud Romanos, & plane honestam rationem habet, quod Hieronicis suis Græci, tale virtutis præmium retulerint. Honoratissimi enim illi hominum fuerunt. Magnis, ait Corn. Nep. in præf. Libr. de vit. Excell. Imperat. laudibus totâ fuit Græcia, victorem Olympiæ citari, in scenam verò prodire & populo esse spectaculo, nemini in iisdem, gentibus fuit turpitudini, quæ omnia apud nos. h. e. Romanos, partim infamia, partim humilia, atquæ ab honestate remota ponuntur. Quippe quorum ex numero, exercituum Duces interdum lecti, & rei gerendæ præfecti memorantur. Cujusmodi ille Phrynon Olympionices erat, quem Athenienses, præfectum Classi miserunt, ad occupandum Sigæum, de quo Strabo lib. x i i i. Illis itaquæ statuæ dabantur, & si quis esset *τερολογητικὸς*, vel ter victoriam adeptus, iconicam accepit, Plinius x x x i v, 4. *Olympiæ omnium qui vicissent statuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant.* vide & Lucian. de Imaginibus. Atquæ ad eò frequens fuit hæc res apud Græcos, ut Cursorum, Luctatorum, pugilum & pancratiastarum statuæ effingendis omnes plerumquæ occupati essent artifices, & officinæ, ut ex Xenophonte Memorab. i i i. patet. Ad hoc exemplum veteris Græciæ, Imperatores quoquæ Orientis Constantinopoli in Hippodromo infinitas pugilum, Luctatorum, Aurigatorumquæ statuas posuere, ut P. Gyllius Topogr. Constantinop. lib. 11, Cap. 15. memorat. In talibus itaquæ ornandis, haud nimium imminui potuit decus honoris tam solidi. Quid verò, si audias Scortorum & Eunuchorum turpi memoriæ consecratum? De Floræ meretricis Imaginibus vide Plutarch. Pompejo cap. 111. & Græcos justè reprehendit Crates, quod Phrynes Meretricis, sive quod genuinum nomen erat, Mnescaretæ imaginem statuerant auream Delphis, dicens. *Trophæum de intemperantia Græcorum esse eam statuatam.* Eodem Plutarcho teste in libro de Pythiæ oraculis. De Eunuchis, quos nova Roma Constantinopolis habuit, quia rarior illorum notitia Romanis, vide modo nominatum, P. Gyllium dicto loco, qui ibi præter Regum, Principumquæ statuas, fuisse etiam Eunuchorum complures ait, Et inter illas statuam ejusdem Platonis Eunuchi, cubicularii Regii, qui imperan-

te Bassilisco exustus est. Illiberale certè visum est, ita sinere scèdari æstimatos olim honores. Illud verò funestum erat, Magos & Dæmonum mancipia in ejus decoris societatem adsciscere, quod factum fuisse Iustini, Martyr. Apolog. pro Christ. 11. docet, *Simon quidam, inquit, Samaritanus, in vico cui Githon nomen est, natus, qui sub Claudio Cæsare efficacium Dæmonum arte, in imperiali urbe vestra Roma, propter Magicas, quas exhibuit virtutes, Deus habitus est, & Statuâ apud Vos, velut Deus honoratus, quæ statua in ambe Tiberi inter duos pontes est crecta, latinam hanc habens inscriptionem. SIMONI DEO SANCTO.* Idem etiam paulò inferius iterat, & præterea tradunt Tertulian. in Apolog. Cap. 13. & Eusebius Hist. Lib. 11. Cap. 12. aliique passim. Sed ne fastidiosa nimis fiat Exemplorum congeries, hic subsistimus. Alias causas cupidus Lector ultro inveniæ, sed quas omnes non incommode ex dictis judicabit.

CAPUT XIV.

In memoriam crectæ statua. Earum beneficio historia rerum ge'arum conservata. Maxime verò imago ac forma eorum, quibus ponerentur Monumentum formæ. Figura corporis. Hinc summo pete quaesita in illu similitudo. Ex statua cogniturum sapè, cujusmodi fuerint vivi, qui dudum obierant. Nota gentilitia & familiarum quadam quasi in illis signa. Mos quæ ruidans conformandi sese ad statuas Heroum. Pulcherrimi Statua pulchru similes, Positam imagines cur macilentia? Alexander qua ratione forma sua cavet? Fidez imaginis quid apud Castidorum? Vita corporis in statua interdum occultata. Minutissima quæquæ interim expressa, vena, muscui, nervi, color, atas, ne quid ad similitudinem deesset. Pulchritudo non raro addita supra verum. Coloribus temperandû missa per artem metalla. Magister vus insignè color purpura, quo modo procuratus? Vitam, in res, affectua in statua representatos, variè oïensum. Solatium ex statua qua ratione quaesitum: Virtutum exemplum & incitamentum statua.

Vldimus causas à parte illorum spectatas, quibus statua posita fuere. Sunt & alia; ut dictum est, quæ alios respiciunt, puta posteros & superstites, Memoria, solatium, Exemplum. Conjungit illa tria Plinius Nepos Epist. 7. lib. 11. Quo quidem honore, inquit, quantum ego interpretor, non modo defuncti memorie, & dolori patris, verum etiam

Exemplo prospectum est. De memoria loquuntur plurimæ inscriptiones, ubi frequentes hæ formulæ :

AD. MEMORIAM, SEMPITERNAM. AD.
PERFENNE. TESTIMONIUM. AD. ME-
MORIAM. PERPETVI. NOMINIS.

Laſtant. Div. Inſtit. 11, 2. *Omniū finendarum ſimilitudinū ratio idcirco ab hominibus inventa eſt, ut poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerant ſeperari.* Memoria autem duas res commendavit poſteritati, quas ſcire ex ſtatuis debuit, *Rerum geſtarum hitoriam, & imaginem vel formam perſonarum.* Quod erudiri ex ſtatuis debuērit poſteritas de rebus in vita geſtis, ex ante dictis ignorari non poteſt. Hanc tamen ad rem appoſitè Damascenus de Imaginib. Orat. 111. *Fiunt autem, imagines quæ res occultas aperiant atquè indicent. & mox Imagines inventæ ſunt, quæ nobis ad rerum occultarum demonſtrationem atquè notitiā, tanquam itineris duces aditum pateſacerent.* Item Cic. Philipp. 1 x. ubi de ſtatua Servio Sulpicio, in legatione ad Antonium deſuncto, decernenda. *Quocirca, inquit, ad poſteritatis etiam memoriā pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello Iudicium Senatus. Erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam grave fuiſſe, ut legati interitus honoris memoriā conſecutus ſit.* Hinc intelligendus eſt Seneca Rhetor. controverſ. x, 2. *Statuam, inquit, tibi poſui; imò nē poſſem unquam me viſtum obliviſci ignominiam meam in eſ incidisti.* Et Calpurnius Flaccus, Declamat. x x i. in qua Pater contra filium fratricidam contendit, pingendum eſſe hoc factum ejus, imò ære vel lapide repræſentandum, ex lege Scholaſticā, quæ jubet, ut virorum fortium facta pingantur. *Vana, inquit, & inepta formido eſt, videre non poſſe quod feceris, & colorem timere, quod per ſanguinem ſimiletur hoc factum, non tantum colore, ſed ære ſi poſſit, & lapide, & quacunque corporum noſtrorum materia vel ars amulata eſt.* Hiſce geminum eſt illud apud Lat. Pacatum in Panegy. Theodoſ. dicto, ubi poſtquam Maximi illius nefarii exitiū deſcripſit, *Huc huc, inquit, totas p̄i vates doctarum noctium ferte curas: Vos quoque artiſices vul-*

quæ illa veterum fabularum argumenta despiciat, hæc potius, hæc gesta solertes manus ducant, his fora, his templa decorentur, hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant, hæc in ære moueantur, hæc gemmis augeant pretium. Pertinet ad securitatem omnium seculorum quondam id factum videri, ut si quis unquam nefaria vota conceperit, monumentis nostrorum temporum recensitis per oculos hauriat innocentiam. Talis erat Bocchi aurea imago, Jugurtham Syllæ tradentis. Plutarchus Mario, cap. 1111. Tales quoque haud dubie erant illæ, de quibus Zonaras 11. Annal. In castrorum loco urbem Nicopolim à victoria nomine indito, Casar Augustus condidit, & statuas æreas hominis & asini collocavit. Fertur enim nocturno tempore, pridie ejus diei, quò navale prælium commissum est, tabernaculo ad naves contemplandas egressus in hominem agasonem incidisse, qui rogatus quis esset? responderit sibi Fortunati esse nomen, asino Victorini. Eæ statuas post Byzantium translata in equestri theatro steterant.

Alteræ res erat Forma imago, Posteris communicanda. Statuæ itaque rectè à Cicerone Verr. 11. Forma monumenta, dicuntur, quemadmodum & Oratione pro Archia, corporum simulacra, eas appellat. An, inquit, cum statuas & imagines, non animorum simulacra, sed corporum, studiosè multè homines reliquerunt, consiliorum relinquere ac virtutum nostrarum effigiem nonne multò malle debemus. quem totum locum ex Isocratis Evagorâ videtur expressisse, ubi τὴν ποικίλην ἡγεῖται τῶν σωμάτων εἰς ἄστρον, cum animorū simulacris eodem ferè sensu contendit. Appellatur statua aliàs à Tacit. Agric. Figura corporis, nam ut Dionys. Longinus inquit, In statu is requiritur quod simile est hominibus. Dio Chrysostr. Orat. xxxi. Imago non solum nomen, verum etiam figuram servat accipientis, ut accedenti statim liceat nosse, cuius sit. Quò spectat & illud Senecæ Epist. lxxxv. Similem te esse volo, quomodo filium, non quomodo imaginem. hoc est, nimis similem esse te non volo, ut esse imagines solent. Loquitur enim ibi de modo imitandi aliorum scripta. Ex hac ergo formæ similitudine non tantum memoria in longum tempus producta fuit. Symmach. lib. x. Epist. 25. Senatus vestrum numen precatur, ut

virum nostra etate mirabilem statuarum diuturnitas evadas oculis pesterorum. Et paulò post. Hinc factum est, ut Rusticis adhuc seculis Optimi civium manu & arte formati, in longam memoriam mitterentur. Sed & qui eam contemplabantur, magnam inde delectationem voluptatemque cepere. Plin. Nepos lib. 11. Ep. 7. Erit ergo per gratum mihi hanc Effigiem ejus subinde intueri subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commeari. Et Apulejus in Apolog. ob similitudinem, quâ quisque maximè afficitur, cum eam intuetur, simulacra poni solere dicit. Equidem, inquit, Scio, & filiorum cariores esse, qui similes videntur, & publicitus simulacrum suum cuique, quod videat, pro meritis præmio poni. Summa itaque cura adhibebatur, ut quam similitudinem fierent statuæ. Plin. Nepos lib. 111. Epist. 10. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore. Difficile; sed tamen ut Sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; Ita me quoque formate. Hoc quoque vult. Horat. Epist. I. 1. cum dicit.

Nec magis expressi vultus per abenea signa,
Quàm per vatis opus mores, animique virorum
Clarorum apparent.

Ad eò ut ex statuâ defunctorum, quo corporis vultusque habitu fuissent vivi, judicari posset. Tac. iv. Annal. de Bruti & Cassii imaginibus. An illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? Plutarch. de Flaminio, in vita ejus cap. 1. Qua corporis figura fuerit, licet eis, qui volunt cernere in effigie ejus ærea, quæ Romæ è regione circi posita est, juxta Magnum Apollinem Carthagine allatum, græcis literis inscripta. Idem de Sylla in ejus vita cap. 11. Corporis ejus figuram ex statuâ licet cernere. Sic spectrum Apollini Thyanæi agnovit Aurelianus ex imaginibus ejus, quas viderat. Flavius Vopiscus Aureliano. Cap. xxiv. Norat vultum Philosophi venerabilis Aureliani, atque in multis ejus imagines viderat templis. Lamprid. de Alexandro Severo. Et erat corporis venustate decorus, ut hodieque in picturis & in statuâ videmus. Nec ipsi solum, quorum essent statuæ, sic cognoscebantur; sed interdum & alii, puta, qui ex eodem genere essent orti, idque videlicet, vel ob similitudinem formæ, quæ propagari in posteros quadantenus solet, vel forte ob notas quasdam gentilitias.

tilitias. Plutarchus Bruto cap. 11. *Posidonius affirmat, quosdam, qui Brutorum genere orti essent, viros illustres, suoque vixissent tempore, similitudinem formæ in statuæ Prisci Bruti expressam facie sua retulisse. Quasi ita verè adstrui posset M. Bruti Cæsaris percussoris origo, quod ex antiqua Iunii Bruti, qui reges expulit, gente prodierit, cum quidam id plane negarent. Alioquin magni interdum, & Excellentes viri, componebant vultum ad statuas Heroum, quorum fortunam reverentur, quorumque virtutes ac mores imitari constituerent. Id de Pompejo, ad Alexandri effigiem vultum conformante significare videtur. Plutarchus Pompejo. cap. 11. Tum coma leniter rejecta, oculorumque faciles motus, atque conversiones faciei, similitudinem cum Alexandri regis effigie quandam verbis magis, quam re apparetem efficiebant, ita ut ne Alexandri quidem appellationem ab initio fugerit Pompejus, sed quidam per jocum eum palam Alexandrum nominarent. Et in Alexandro. cap. v. de aliis. Corporis figuram, inquit, statuæ Lysippi, (à quo etiam solo fingi voluit) potissimum exprimunt. Multi enim admodum postea successorum & amicorum imitati sunt Alexandrum cervicis erectione, levique in sinistram partem inflexione, oculorumque volubilitate, quæ artifex accuratè effinxit. Deinceps quorum adulari formæ vellent, statuis pulchritudine insignibus eos assimilabant. Dio Chrysof. oratione de Melancoma I. de quodam Iatrocle Athleta. Erat adolescens valdè magnus & pulcher, & cum talis esset, majus, ut par erat, & pulchrius illius corpus exercitatio reddebat. Et subjungit. Erat autem similis statuis accuratè factis, colorque cutis illi erat similis erimixto. Herodianus de Bassiano, aliàs Heliogabalo. v, 3. Congruentibus in unum formâ corporis, atque ætatis flore, simul habitu illo mollissimo, facile eum Dionysii pulcherrimis imaginibus assimilabant. Quid quod tota interdum hominum genera, nota aliquâ & indicio in statuis relicto cognosci poterant Juvenal. Sat. v 11.*

Ut dignus venias hederis, & imagine macrâ,

Vbi Poëtarum statuas macilentas plerumque poni solere in-
nuit, procul dubio, ut id genus hominum propius refer-
rent, qui assiduo pertinacique studio & sollicitâ recondi-
tarum rerum cogitatione maciem & pallorem contrahere
consueverant. Hic non alienum erit, existimo, memora-
re quâ arte Alexander Magnus cavisse dicitur formæ suæ,
ac à vulgo artificum corrumpetur. Omnium optimè id
prodè

proditum reliquit Apulejus I. Florid. *Imaginem suam*, inquit, quò certior, posteris proderetur, noluit à multæ artificibus vulgò contaminari, sed edixit universo orbi suo, ne quis Effigiem regis temerè assimilaret ære, colore, calamine. Quin solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles calamine excuderet. Præter hos tres multò nobilissimos in suis artificiiis, si quis uspiam reperiretur alius sanctissimi imagini regis manus admolitus, haud secus in eum, quàm in sacrilegum vindicaretur. Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander ut ubiquè imaginum summus esset, ut què omnibus statuis & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis juvenile, eadem gratia reticina frontis cerneretur. In eo forsan consistit illa Fides imaginis, de quâ Cassiodorus Varr. VIII, 2. *Amore principum*, inquit, constat inventum, ut simulacris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi Remp. multis beneficiis obligasset. Hinc ara dicitur a effigies Stilichonis. Claudiano lib. 1. de ejus laudibus.

*Quæ non incudes streperent? quæ flamma vacaret
Fabrilis? Quæ sufficerent fornacibus ara
Effigies dictura tuas?*

Quânquam placuit interdum nonnullis, benigniore quodam artis interpretamento, in statuis occultari, tegiquè, si quo vitio aut deformitate corpus natura notavit. Ita Actius Poëta, cum brevis admodum esset, statuam sibi magnam posuit. Plin. xxxiv, 5. *Notatum est ab authoribus, & L. Actium Poëtam in Camanarum æde maximâ formâ statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset.* Dio Chrysof. Orat. xxxvii. Corinthiacâ. *Agésilæus nunquam corporis sui imagine: nequè fictam nequè expressam fieri voluit; non quia claudus erat, ut aiunt, & parva statura (quid enim prohibuit, quò minus statua grandis esset? quid quò minus integris pedibus, quemadmodum Euphranoris Vulcanus?) sed hoc accurate ille vidit, quòd non oporteat fortunas humanas extendere, nequè periculum subire circa corpus in apide & ære.* vid. Plutarch. Agésil. cap. ii. Vt cunq; hæc sunt, invenio tamen ad eò accuratè

tè à priscis observatum, ut omnia corporis lineamenta exprimerent, ut non oris tantum forma, sed in reliquo corpore, minuta quævis, ipsæ etiam venæ, muscoli, nervi apparerent. Idem Cassiodorus Variar. VII, 15, *Quisquis eas intruebitur, inquit, videbit profectò meliora, quàm le it. Pulchriora quam cogitare potuit. Statuas illas auctororum suorum scilicet adhuc signa retinentes. Conspiciet expressas in ære venas, nisi quodam musculos tumentes, nervos quasi gradu tensos, & sic hominem fufum in diversas similitudines, ut credat potius esse generatum.* Lucianus Philosophus. *Tu verò, annon ad aquam illam, quæ insuit, quampiam vidisti statuam, ventre prominulo calvam, Seminudatam, vulsis quibusdam barba pilis, insignibus venis, vero homini similitam.* Color item corporis concolore quæsitâ materie nonnunquam legitur in statuis expressus. Sic apud Spartianum Pescennio Nigro, extat epigramma, quod indicat Nigri statuam è nigro marmore factam, ut Imperatoris ipsius formæ concolor esset. Rem explicant sic verus.

*Nigrum nomen habet, Nigrum forma vimus ipsi,
Ut consentirent forma, metalla sibi.*

ubi metallorum appellatione, marmor ipsum accipere potes, quod Ulpiano & aliis juris consultis usitatum. Nam ex Thebaico sive Ægyptiaco marmore, quod ferreo colore in Ægypto reperiri Plinius scribit, factam fuisse Nigri statuam, Spartianus paulò antè dixit. Non mirum itaque ætates hominum, quæ corporis varia affectione æstimantur, in statuis potuisse dignosci. Plin. Nep. lib. 111. *Epist. 6. de senis effigie ærea. Effingit senem stantem, ossa, muscoli, nervi, vena, ruga etiam, ut spirantis, apparent; rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum, pendent lacerti, papilla jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo es ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum.* Sed interdum pulchritudo quædam supra naturale decus addita est; Maxime tamen ab iis id cutatum, qui mortali sorte non contenti, vana ambitione & fastu Deorum majestatem æmulabantur, volebantquæ illa forma insignes esse, quæ Deorum simulacra spectarentur, *Illud de Domitiani statua tradis*

tradit Martialis lib. 1 x. Epigr. 25. quæ Phidiaci jovis pulchritudinem, artemquæ vicit. Quod quanquam adulanti poetæ imputandum videtur, ne credamus, tamen non penitus ex nihilo est. Constat enim effigie Numinum Conspectas Cæsarum quorundam statuas ut infra Cap. xxxiii. dicitur sed poetam audiamus.

Quis Palatinos imitatus imagine vultus

Phidiacum latio marmore vicit Ebur?

Hæc mundi facies, hæc sunt Jovis ora sereni;

Sic tonit ille Deus, cum sine nube tonat.

Cæterum ut formam in statuis melius exprimerent, variè miscbant metalla artifices, quo etiam colores illis duraturos inducerent. Hæc ratione pallor moribundorum, & rubor verecundantium procurarus. Ut moribundi speciem ostenderent, æs & argentum miscbant. Plutarch. Sympos. v. 1. de Locastæ statua. *In cujus faciem, inquit, aliquid argenti admixisse ferunt artificem, ut æs hominis exanimati & contabescentis speciem in superficie referret.* Ut ruborem verecundantis nonnemo exprimeret, ferro æs miscuit. Erat is Aristonides, de quo Plinius xxxiv, 14. *Cum exprimere vellet Adhæmantis favorem, Learcho filio præcipitato resedentem, penitenti-antiquè, ferrum & æs miscuit, ut rubigine ejus, per nitorem æris relucente exprimeretur verecundie rubor.* Hæc miscendi ratio etiam vestimentorum in statuis colores animasse traditur. Hinc purpura in statuarum prætextis.

Idem Plin. d. lib. cap. 9. *Cyprio æri si addatur plumbum, color purpureæ fit in statuarum prætextis.* Cum itaque cætera illa immensum profuere ad memoriam formæ conservandam, quanti hoc æstimandum putas, quod ex ipsis etiam operimentis statuarum, habituquæ, de dignitate ac officiis eorum, quibus statutz fuerint, constare potuit. Ne doceri ab aliis opus esset? Erat enim purpura dignitatis indicium. Sed majus fortè fuit, quod ipsi etiam animi affectus, moresquæ relucere ex statuarum vultibus possent. Dicitur eam ob causam hæc ars ἠθοποιία, mores effingens Callistrato in descriptione statuz Æsculapii, & Praxiteles apud Diodor. Sicul. xxv. Biblioth. traditur excellenter potuisse lapideis operibus affectiones animi admiscere. Sic superbiam, terrores ac minas in Domitiani statuis Junior Plinius in Panegy

Trajano dicto, extitisse indicat, unde non minus, quam ex vero vultu timeretur, *lucubabat*, inquit, *illidere solo superbissimos vultus &c.* Et cernere truces horrendasque imagines abjectas, excelsasque flammis, ut ex illo terrore & minis, in usus hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Plutarch. de Arato in ejus vita cap. 111. Sanè etiam in Statuis ejus Athleticum quiddam apparet, vultusque regius & prudentiam præ se ferens. Idem de Mario cap. 11. Vultum autem Marii in marmorea effigie Ravennæ in Gallia expressum vidimus, omnium austeritati & severitiæ, quæ de eo prædicantur, convenientem. Furorem Bacchæ cum lapide mistum hoc sensu dicit Græcum Epigramma Pauli Silentiarîi Antholog. Græc. l. 14. cap. 3. Quod sic Lubinus vertit.

*Iusanam Baccham non natura, sed ars
Fecit, & furorem cum lapide commiscuit.*

Et aliud ibidem.

*Cohibe Baccham, ne lapidea quamvis existens,
Super limen posita è templo effugias.*

Ex his omnibus evenit, ut vivere & spirare dicantur statuæ, quibus hos viræ indices affectus ars accudit. Callistratus in descriptione statuæ Bacchi. *Praxitelis manus spirantia prorsus conficiebant artis molimina.* Idem in statua Orphei. *Cæsareus adèò florida est, & vividum atque animatum quid præ se ferens, ut sensum fallat.* Sic alii multi, & imprimis Poëtæ, sæpè loquuntur, & vitam, spiritum, animam, statuis tribuunt. Iuvenal. Sat. 5111.

*Et cum Parhasii tabulis, signisque Myronis
Phidiacum videbat ebur.*

Vrgil. 51. Æneid.

*Excudent alii spirantia mollius æra,
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus.*

Stat. Papinius Sylv. 111. in Hercule Surrentino.

*Tot saxa imitantia vultus,
Æraqùè, tot scripto viventes limine ceras,*

Idem 51. Thebaid.

*Exin magnanimum series antiqua parentum
Invehisq; miris in vultum animata figuris.*

Hæc

Huc pertinet egregius locus apud Xenophont. Memorabil, 111. qui Socratis cum Clione Statuarius colloquium hac de re habet. Quem nequè hic pigebit adscribere. *Socrates, ait Xenophon, ingressus aliquando ad Clionem statuarium, institutoquè cum hoc colloquio. Varios Te, mi Clito, ait, Cursores, luctatores, pugiles, Pancratiastas fingere video, & scio: Quod autem maxime recreat homines ad spectu, si vivax quiddam eis inesse videatur, quo pacto id in statuis efficis? Hic cum subdubians Clito, non celeriter responderet: An, inquit, opus tuum ad formas eorum, qua vivunt comparando, statuas vivaciores videri facis? Omnino, inquit. Nonnè igitur, dum qua per gestus deorsum sursumquè trahuntur in corporibus, & qua comprimuntur, & qua diducuntur, & qua intenduntur, & qua remittuntur, exprimis, facis ut similia, magisque consentanea veris appareant? Maxime scilicet, inquit. At verò etiam ad fisiones corporum aliquid agentium imitari, an non delectationem aliquam Spectantibus adfert? Id verò consentaneum est, ait. Quamobrem pugnantium oculi representandi sunt ut minaces, Victorum verò vultus sic effingendus ut latorum esse solet? Prorsus, inquit. Ergo Statuarius, subiecit Socrates, animi actiones per formam representare poteret. Sed hæc hæctenus.*

Sic itaque memoriæ gestarum rerum & formæ, ex lineamentorum similitudine expressa in statuis prospectum fuit, qua memoriæ præstare æternam potuit. Reliquas causas, quas ad superstites pertinere dixi, ne præteream, nunc paucis indicabo. *Solacium nimirum doloris, & exemplum ad æmulationem virtutis.* Quod ad solacium attinet, sciendum est, ne rem confundamus, aut illis ipsis erectas fuisse, qui suos amiserunt, ut sibi oblato honore, alienæ mortis dolorem minuerent. Sic Livia ob mortem filii Drusi, solatii causa honorata est statuis. Dio Cassi, lib. LV. *Livia autem solatii causa statuis donata. Aut ipsis mortuis positæ erant, ut honore defunctis impenso, solacium haberent superstites.* Lactant. Divin. Instit. I, 15. *Ipsi reges cum cari fuissent iis, quorum vitam composuerant, magnum sui desiderium mortui reliquerunt. Itaque homines eorum simulacra sixerunt, ut haberent aliquod ex imaginum contemplatione solacium.* Elegans est & locus

Atha-

Athanasii, Orat. contr. idol. Multi non nisi priscis, sed & nostris temporibus, ubi amisere, quos charissimos habent, fratres, cognatos, uxores; Multæ item viduæ maritos extinctos; cum omnibus constet eos ex natura homines fuisse; istos tamen, inquam, istasquæ ob ingentem luctum desideriumquæ, fictis depictisque figuris expressos, inter numina dedicaverunt. Et paulo post. Ideo enim quod eos non modo non crederent Deos, sed planè nullos reputarent, imaginibus eos effigurari voluerunt, ut eos non ulterius superstites per effigiei similitudinem obtuentes, hoc genere representationis dolorem suum mitigarent. Plinius Nepos lib. 11. Epist. 7. de Spurinna. Illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Et ad finem Epistolæ. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quanto magis eæ, quibus in celeberrimo loco, non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur. Item Symmachus in hunc sensum lib. x. Epist. 25. Nam, inquit, præter illum inusitatum Populi Rom. dolorem, etiam Senatus impatiens dispendii sui solatium petit de honore virtutis. Sic enim quasi reddi putabatur vita mortuis. Cicer. Philipp. 1 x. de Statua Servio Sulpitio ponenda. Reddite igitur, inquit, P. C. ei vitam, cui ademistis. Vita enim mortuorum in memoria vivorum est posita, perficite ut is, quem vos ad mortem inscii misistis, immortalitatem habeat à vobis. Cui si statuam in rostris decreto vestro statueritis, nulla ejus legationem posteritatis inobscurabit oblivio. Et deinceps. Filii ejus luctus aut hoc honore vestro, eandem statuam intelligit, aut nullo solatio levare potest.

Quod ad exemplum & imitationem virtutis apud posteros profuerit statuarum honor, majoribus delatus, non operæ precium est probare, ne tria satis, & nulli non cognita proferendo, nugas agere videamur. Vnum tamen alterumve testimonium, quia sponte occurrit, adducere non piget. Symmach. loco citato. Ornamentis honorum incisatur emulatio, & virtus emula alitur exemplo honoris alieni. Iul. Cæsari incitamentum virtutis fuit haud exiguum statua Alexandri, de qua Dio Cassius lib. xx xv 11. Gadibus, cum in delubro Herculis statuam Alexandri posuam vidisset, invenit, deploravitquæ se nihil dum egregii facinoris præstitisse. Plin. Nepos.

laudato loco, de statua juveni Cottio posita. *Acuenē ad bonas artes juventutem, adolescentibus quoquē (digni sint modo) tanta præmia constituta, acuenē principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia ex superstitionibus & ex amissis tam gloriosa solatia.* Damascenus de Imagin. Orat. 111. *Vnum imaginis genus est, quod pro notandis vitiis, tanquam triumphus & ignominia pessimorum hominum ad posterorum utilitatem quo vitia fugiant, & virtutes imitentur, spectandum proponitur.*

CAPUT XV.

Mos petendi sibi statuas. Honestius tamen habitum non potere. Data itaque ut plurimum intercedente Populo, Senatu, Principe, pro ut tulit tempus & occasio. Factum id interdum coram, & apta oratione. Ἡρώδης Τιμωὶ quid Xiphilino & Herodiano? Interdum per Epistolam. Tyrannorum præpostera consuetudo. Petitiones istiusmodi missæ laudibus. Tum facta Senatus consulta hanc in rem, Decreta, plebiscita, item laudum plena. Eaque absentibus missa. Imperatori in urbe præsentī à Senatu, cum tale quid actum de ejus honoribus fuisset, nunciatum. Id Iulio Cæsari inprimis contigisse notatum. Orationibus publicis aut scripto gratiæ actæ aut excusatio instituta ab iis, qui honorem aut reciperent, aut per modestiam recusarent; Consulibus commissum à Senatu statuarum decreta exsequi. Neglecti officii pœnæ. Alii etiam dati Curatores extra ordinem. Decreti hujusmodi intercessum quandoquē. Formulæ Senatus consultorum nonnullæ.

AVthores itaque hæcenus & causas vidimus. Iam verò modum, secundum quem decerni statuæ solitæ fuerint, porrò investigavimus. Ac primum illos qui meritis præstabant, in præmium sibi statuas petere consuevisse deprehendo. Extat passim apud Quintilianum Lex Scholastica, quâ viro forti præmium quod volet, optare permittitur. Ex vi illius legis, in Declam. 1 v. filius quidam, eum constituisset voluntariâ morte occumbere, ne parricida fieret, ut in genesi ejus Mathematicus consultus futurum prædixit, pro præmio fortitudinis bello probatæ sepulturam petit, quæ voluntariæ mor-

tiſ caſus non reddentibus negabatur, oſtenditque aliis convenire ſtatuarum honores, ſibi hanc gratiam ſufficere. Titulos, inquit, *imagines, honores, ſervate victuris, mihi præſtite ſalutem patris, innocentiam meam, temporum pudorem.* Similiter Declam. CCLXVI. in qua pater fortis à luxurioſo filio dementiæ reus factus, quod præmium ex lege non optaverit. *Quid vis, inquit, optem? opto ſtatuas? vultum contrahit. dies feſtos? irafcitur. Quid igitur? pecuniam, & ſi hanc deſideras, cur non fortiter pugnabas?* Apud Senecam item lib. x. controv. 2. quam ſibi filius victor, vi legis potuiſſet, patri ſtatuam petit. *Vicit patrem, petit pro præmio ſtatuam patri.* Sed tamen honeſtius habebatur non petere, ut alieno iudicio collatus honor illuſtrior digniorque eſſet, utque integra foret beneficii gloria apud eos, quibus honore ſtatuarum meritos ornate poteſtas fuit, quod futurum erat, ſi non admoniti & ſponte virtutes remunerari meminiffe viderentur. Plin. xxxv, 2. *Etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor; multoque honeſtius quam mereri, ne quis ſuas expeteret.* Apulejus i i i. Florid. eleganter de ſtatuæ ſibi decreta. *Annon properandum mihi erat, ut pro eo honore vobis multas gratias dicerem, pro quo nullas preces dixeram? Non quin magnitudo Carthaginiſ mercatur etiam precem à Philoſopho pro honore, ſed ut integrum & intemeratum eſſet veſtrum beneficium, ſi nihil ex gratia ejus petitio mea defregiſſet, id eſt, ut uſque quaque eſſet gratuitum. Neque enim aut levi mercede emit qui precatur, aut parum pretium accipit, qui rogatur, adeo ut omnia uſenſilia emere potius velis, quam rogare. Id ego arbitror præcipue in honore obſervandum, quem qui laborioſe exoraverit, ſibi debet unam gratiam, quod impetrarit. Qui verò ſine moleſtiâ ambitus adeptus eſt, duplam gratiam præbentibus debet, & quod non petierit, & quod acceperit.*

Non raro tamen impetrabantur interceſſione aliorum. Adæoque vel populus alicui ſtatuam poſtulabat, ut conſtat ex titulis & inſcriptionibus. Vna ſub Præneſte in via publica

POPULO. POSTVLANTI. BIGAM. PLACVIT. EQVESTRI. STATVA. DECRETO. ORDINIS. EVM. ORNARI.

Alia Neapoli,

HVIC. CVM. ET. POPVLVS. IN. SPECTACVLIS,

CVLIS, ASSIDVE. BIGAS. STATVI,
POSTVLASSET. &c.

Et alia incerti loci.

POSTVLANTE. POPVLO. STATVA. R.
RE. CONLATO. PVBL. POSITA. EST.

Vel senatus à Principe petiuit. Q. Symmachus lib. x. Epist. 25. ad N. N. Augustos. *Senatus vestrum numen precatur, ut virum nostra aetate mirabilem statuarum diuturnitas tradat oculis posterorum.* Vel denique, *Princeps à Senatu.* Jul. Capitolinus M. Antonino. cap. 11. *Multum ex suis Oratoribus Frontoni detulit, cui & statuam in senatu petiit.* Et cap. 111, de Junio Rustico. *Eum Antoninus consulem iterum designavit, cui post obitum à Senatu statuas postulavit.* Fiebatque illud *vel coram*, oratione appositâ. Flavius Vopisc. Tacito. cap. 1 x. *cùm Imperatorem declarasse oratione habita, cuncta se ex Senatus sententiâ facturum, dixisset. In eadem, inquit, Oratione, Aureliano statuam ponendam in Capitolio decrevit.* Scilicet à Senatu impetrato prius assensu. Et quidem additis prece ac lacrymis interdum, ut exorari Senatus posset, cum causa non satis æqua esset. Xiphilinus Antonino Pio. *Nolente senatu heroicos honores tribui Hadriano vitâ functo, propter aliquot cædes virorum illustrium, quas fecerat, multa flens lamentatusque in senatu disseruit. Itaque Senatus cum hac audisset, reueritus Antoninum, Hadriano honores reddidit.* Cum Heroicos honores dicit, præter alios, imprimis statuas intelligit, quas per excellentiam ita dici, multa authorum loca probant; Sufficit hic unum adducere. *Ἡρώων τιμῆς*, Heroum honores dicit Herodianus VII, 3. Vbi cum Deorum, heroumque statuas à Maximino per avaritiam conflatas fuisse, vulgari sermone dicturus erat, *Statuas Deorum, heroumque honores* dixit. Appellat etiam eas *αἰβανούλων τιμῆς* Augustos vel Augustorum honores. lib. v. cap. 2. Vel per *Epistolam*, seu missio libello. Sic Probus Imperator Caro statuam petiuit. Flavius Vopiscus Caro cap. v1. *Quid autem de Caro Probus senserit, indicant literæ de eius honoribus ad Senatum data.* In quibus inter cætera, *Quare eque-*
strem

strem statuam viro morum veterum (si vobis placet) decernendam censeo. Cum contra Tyranni facerent, qui senatum cogebant decernere. Lampridius Commod. cap. x x. *Censeo, inquit, Cingius Severus (quod is, qui non nisi ad perniciem civium, & ad dedecus suum vixit, ob honorem suum decerni coëgit) abolendas statuas.*

Petebantur vero cum proluxa commemoratione laudum ejus, cui debebant decerni. Inscriptio statuæ Symmachi.

AVRO. ILLVSTREM. STATVAM. QVAM.
A. DOMINIS. AVGVSTISQVE. NO-
STRIS. SENATVS. AMPLISSIMVS. DE-
CRETIS. FREQVENTIBVS. IMPETRA-
VIT. IDEM. TRIVMPHATORES. PRIN-
CIPES. NOSTRI. CONSTITVI. APPO-
SITA. ORATIONE. IVSSERVNT. QVÆ.
MERITORVM. EIVS. ORDINEM. AC.
SERIEM. CONTINERET.

Madaurensis Philosophus in d. lib. Florid. de Strabone AEmiliano. *Is etiam laudator mihi apud Principes Africa viros quodammodo adstitit. Nam. ut comperior nudius tertius libello misso, per quem postulabat locum celebrem statua mea tum primis commemoravit inter nos jura amicitia à commilitio studiorum eidem magistris inchoata honestè, tunc postea vota omnia mea secundum dignitatis suæ gradus recognovit. Iam illud primum beneficium, quod condiscipulum semaminit Ecce & hoc alterum beneficium, quod tantus diligere se ex pari prædicat. Quin etiam commemoravit, & alibi gentium & civitatum honores mihi statuarum & alias decretos. Quid addi potest ad hoc præconium viri Consularis? Ut verò undique consensum erat in statuæ honorem, fiebant eam in rem Senatus consulta, Decreta, plebiscita. In quibus quæ de honoribus cujusquam acta essent, scribebantur. Dio Chrysostom. orat. x x x i. Atqui etiam litera publica sunt de stantibus, pro quibus dico. Plebiscita enim scripta sunt de honoribus facta, & publicè permanent in omne tempus. Cumquè perfectum esset decre-*

tum, si honores accepturus, peregrè abesset, Senatus consultum ad eum mittebatur, adornatâ illustri & magnificâ legatione, si Imperator esset. Iul. Capitolin. in Maximo & Balbino, cap. x i i. *Missi sunt ad Maximum legati Senatores viginti, cum coronis & Senatus consulto, in quo ei statuæ auratæ equestres decernebantur.* In urbe quoquè Imperatorem, post factum tale consultum, senatus adibat, ut nunciaret. Idque Iul. Cæsari imprimis contigisse memorat Dio Cassius Lib. x l i y. *Quum quâdam die in senatu de summis ac multis Cæsari de ferendis honoribus sententiæ ferrentur, eosquè unanimi consensu, præter Cassium, quosdamquè alios, omnes decrevisse, ad eumquè in vestibulo Veneris templi sedentem, accessissent, ut decreta hæc ei annuntiarent, (absente enim ipso res huiusmodi agebantur, ut non à coactis, sed ultro volentibus agi viderentur) non assurrexit.* Qui vero honores receperant, gratias agere solebant orationib. publicis, si ita ab ingenio instructi essent. Apulej. i i i. *Florid. Duplam ergo gratiam vobis debeo, imo enim vero multijugam, quam ubiquè equidem & semper prædicabo. Sed nunc in præsentiarum libro isto ad hunc honorem mihi conscripto, ita ut soleo publicè protestabor. Certa est enim ratio, qua debeat Philosophus ob decretam sibi publicè statuam gratias agere.* Scripsit hic author orationem, Pro statu sibi Oeæ locanda, ut ex vita ejus in editione Colvianâ constat. Sed illa, una cum aliis ejus pulcherrimis scriptis, quorum indices titulos, & fragmenta exigua antiqui Grammatici solum conservant, non sine ingenti literarum & antiquitatis damno perit. Si extitisset, non dubium est multa nos inde ad præsentis argumenti lucem haurire potuisse. Sed habet hoc tempus, ut cum ex vetustatis monumentis pauca integra permanere aut durare sinat, plura penitus devoret aut corrumpat. Sed ad rem. Qui recusare volebant si absentes essent, & illud cum excusatione modestiæ scripto significabant. Patet hoc ex inscriptione Foro Sempronienâ.

STATUAM. TIBI. PEDESTREM. DE
 NOSTRO. PONENDAM. IAMPRI-
 DEM. DECREVIMUS. SED. IDCIR-
 CO. DECRETVM. AD. TE. MISIMVS.
 NE. NVNC. QVOQVE. SICVT. ANTEA.
 CVM. PVBLICE. TIBI. STATVA. DE-
 CRETA. EST. FECISTI. HONORE. TE.
 TAN-

TANTVM MODO. CONTENTVM. ESSE.
RESCRIBERES. QVÆ RES. TVAM.
QVIDEM. MODESTIAM. ILLVSTRA-
RET. NOBIS. VERO. VELVT. SEGN-
TIEM. EXPROBRARET.

Cum vero locandæ, ponendæquè erant, interdum consulibus à Senatu committebatur negotium, id uti curarent. Cic. Phil. 1x. de Statua S. Sulpitii, *Vtique C. Pansa. A. Hirnius Coss. aliter, ambove, si eis videatur, Quæstoribus urbanis imperent, ut eam basin, statuamquè faciendam, & in Rostris statuendam locent.* Si negligenter, aut segnius locarent, non ferebant impunè. Sueton. Claudio. cap. 1x. *In ipso consulatu, quod Neronis & Drusi, fratrum Cæsaris, sttuas segnius locandas ponendasquè curasset, penè honore submotus est.* Interdum alii curatores dabantur. Cic. Verr. 11. *Quero abs te, utrum ipsæ civitates solitæ sint aliquem latronem præficere, qui statuis faciendis præesset?* Tales curatores fuerunt Romæ Præfecti urbis. Sic enim ad inscript. Statuæ Stilichonis adjectum est.

EXEQVENTE. FL. PISIDIO. ROMVLO.
V. C. PRÆF. VRBIS.

Et alii extra ordinem, cum Romæ, tum alibi. Leges enim in titulis

CVRANTIBVS. CVRAM. AGENTIBVS,
N. N. &c.

Cæterum, si postquam decreti honores ejusmodi fuissent, suspicio aliqua criminis ingruisset, intercedi decreto solebat. Sueton. Galba. cap. xx 1 1 1. *Senatus, ut primum licitum fuit, statuam Galbæ decreverat, sed decretum Vespasianus abolerit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submississe opinatus.* Dum in his sumus, non ineptum fuerit, si antequam caput hoc finiat, unam alteramve Senatusconsultorum, hæc in rem factorum, formulas, in Ciceronis Philippicis nobis reservatas, proposuerimus, cum multa ad voluptatem usumquè lectorum spectantia in sese contineant. Una extat Philipp. v. ubi Cicero de Statua Lepido ponenda Senatusconsultum his verbis censet perscribendum. *Cum à M. Lepido Imp. Pont. Max. sepenumero Resp. & benè & feliciter gesta sit, populusquè Romanus intellexerit, ei dminatum Regium maximè displicere,*
umquè

cumquæ eius operâ, virtute, consilio singulariquæ clementiâ & mansuetudine bellum acerbissimum sit restinctum, Sextusquæ Pompejus Cn. F. Magnus hujus ordinis autoritate ab armis cessaverit, & à M. Lepido Imp. Pont. Max. summâ Senatus populiquæ Romani voluntate civitati restitutus sit. Senatum Populumquæ Rom. pro maximis plurimiquæ in Remp. M. Lepidi meritis, magnam spem in ejus virtute, Autoritate, felicitate reponere otii, pacis, concordie, libertatis; Ejusquæ in Remp. meritorum Senatum populumquæ Romanum memorem fore. Eique statuam Equitrem inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex hujus ordinis sententia statui placerent. Altera est apud eundem Philipp. IX. de Statua S. Sulpitii in legatione ad Antonium mortui, cujus hæc verba Cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus, difficilimo Reip. tempore, gravi, periculosoquæ morbo adfectus, autoritatem senatus, salutem Reip. vite sua proposuerit, contraquæ vim gravitatemquæ morbi contenderit, ut in castra M. Antonii, quo Senatus eum miserat perveniret, isquæ cum jam propè castra venisset, vi morbi oppressus, vitam amiserit maximo Reip. tempore, ejusquæ mors consentanea vite fuerit sanctissime honestissimæque acta, in qua sæpè magno usui Reip. Ser. Sulp. & privatus & in magistratibus fuerit; Cum talis vir ob Remp. in legatione mortem obierit, Statui placere Ser. Sulpitio statuam pedestrem aeneam in rostris ex hujus ordinis sententia statui; circumquæ eam statuam locum ludis gladiatoribusquæ liberos posterosquæ ejus quoquæ verjus pede quinque habere, quod is ob Remp. mortem obierit, eamque causam in basi inscribi. Vtiquæ C. Pansa. A. Hiētius Coss. alter ambove, si eis videatur, qua floribus urbanis imperent, ut eam basin statuamque faciendam, & in rostris statuendam locent: Quantiquæ locaverint, tantam pecuniam redemptori attribuendam solvendamquæ curent, Quæ in eodem S. C. sequuntur, huc non pertinent. Vide præterea si lubet aliam Senatus consulti formulam de honoribus & statuis Pisonis unius ex xxx. tyrannis ap. Trebellium cap. xxi. Decreta quæ in municipiis & coloniis fiebant, consulto lubensquæ hic prætereo, ne tædium lectori pariam, cum passim extant, in immenso illo antiquarum inscriptionum opere;

opere, quod summa cura & labore digesserat Cl. Janus Gruterus.

CAPUT XVI.

Statuarum materies varia & multiplex. Diversa inde artis fingendi species & nomina. Preciosum quoddam materia genus hominum, vile Deorum statuis faciendis adhibitum. Numinum simulacra ex ligno apud Aegyptios, Græcos, Romanos. Diagona Melii in Herculem Ligneum cavillus. Cur Dii ex vili materie facti quaestum? Romanorum fictilis statua. Prisca paupertas. Qua fingendi in his ratio. Marmoris usus antiquus, Statua Plinio dicta ee præcipue, quæ ex metallis. AEs in hoc usu quam celebre & quare? Antiphontis Rhetoris exitiabilis de are argutia. AEs Corinthium. Statua aerea Cincava. σφρηλατ & ἀνδρατ. Marmorea & eburnea statua. Marmoris usus cur ebore frequentior? Roma quancumque primùm facta argentea statua, & aurea solida. Quid aurum Philippicum apud Plautum. Statua inaurata imbractesta. Varia in titulis harum nomina & descriptiones. De pondere auri & argenti quaestum. Lipsii & Casauboni in quodam Trebellii loco diversa lectio, sed illius adstructa. Statua metallica igne purgari solita. Honoris aestimatio in statuis à forma non à materia.

PRÆTER ea, quæ circa decernendos statuarum honores fieri solere superiori capite observavimus, ex Senatus Consultorum formulis clare perspicimus, in illis cautum fuisse etiam de aliis rebus, puta, *Ex qua materie, deindè, Cujusmodi fieri deberent, tum, quibus sumptibus, Et deniquè. Vbi locanda forent.* Hæc nos singula fufius aliquantò persequemur. Ac primum de materie videbimus. Quæ si generatim consideretur, duplex est: *Solida & Fragilis.* illam Ἀσπερον ὕλην vocat Artemidorus Oneirocrit. 1.6. & II. 44. Intelligitquè metalla, ebur & lapides, Ad hanc verò, ligna, argillam, ceram, aliaquè id genus referri debere, ipsa materie fragilis natura indicat. Adeoquè nihil erat, quod manu vel instrumento artificis aptari ad similitudinem aliquam posset, quod in hunc usum non veniret. Vnde varia fabricandi eadem ratio ap. auctores legitur; Dicuntur enim formari, cædi, dolari, figurari incudibus, runcinari, tundi, malleis, clavibus configi, constari, fundi, limari, cradi, secari

&c. Hinc & plures statuariz species. Quinquè inprimis recen-
 set. Cæl. Rhodiginus lectt. Antiqq. x x x i x , 24. Ligno-
 rum, ait, vel eboris elaboratrix, Tomice nuncupatur; Ex qua
 & artifices id genus quibusdam dicti Desultores. Quæ argil-
 lam tractat Plastice vocari solet. At quæ gypsum, Paradigma-
 tice, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochoos sunt qui di-
 cent ipsos artifices. Quæ lapides scalpit, Colaptice nomen ha-
 bet seu sculptura: Lithoxoos appellant hocce. Postremò quæ cum
 metallis contrahit Glyphice est, vel Sculptura: Cujus ratio du-
 plex: Nam si adhibeatur cera, deductionis ratione, Agogice vo-
 catur. Etenim ab fundendi argumento Chemigen, id est, Χημ-
 γή, alteram dixerunt. Porro Anaglyphicen intelligunt; cum ita ex-
 sculpsimus, ut promineant imagines; Diaglyphicen verò ad im-
 pressuram spectare. Hæc Cælius. In materiæ autem delectu vi-
 deo preciosam quamquæ materiæ hominum statuis, viliores
 simulacris Deorum adhibitam ut plurimum fuisse. Nam ex li-
 gno & argilla hæc fiebant olim. Quo de instituto paucula non-
 nulla hic prænotare non plane inutile erit; ita tamen ut mox
 vela vertamus, & in linea nostra navigemus. De ligno itaque
 Plinius x i i , 1. Ex arbore, inquit, simulacra Numinum fue-
 re, non dum precio excogitato belluarum cadaveri, antequam ut à Diis
 nato jure luxurie, eodem ebore numinum ora spectarentur, & men-
 sarum pedes. Et Pausan. in Cotinthiacis. Vbi de temporibus
 Danaï agit, Crèdiderim, inquit, illis temporibus omnia signa
 ex ligno fuisse, inprimis tamen ea quæ fecere Egyptii. Vbi aut
 per ἑόανα, quâ voce eo in loco utitur author, intelligen-
 da erunt lignea simulacra sola, contra quam existimat He-
 sychius, qui ἑόανα ea etiam appellari vult, quæ è saxo
 sculpta sunt, aut substituendum ἑύλινα, quod tamen teme-
 rè vix tentandum. Nam idem author in Arcadicis, ubi
 hunc morem antiquorum confirmat, ἑόανα hoc sensu reti-
 net & ad ea applicat, quæ ex ligno fiebant simulacra. Ac
 prisca quidem homines, inquit, quantum ex antiquitatis monu-
 menti didicimus, non aliis materiæ generibus ad simulacra Deo-
 rum, ita ἑόανα reddit Amasæus, usi sunt, quàm Hebena, Cy-
 parisso, Cedro, quercu, smilace, seu bedera, lotho. Ac nè apud
 Aegyptios & Græcos solum hoc in usu fuisse putemus. Ro-
 mani quoquæ olim lignea habuere simulacra usquæ ad devi-
 tam

tam Asiam. Plinius xxxiv, 7, *Mirum, inquit, mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia Deorum simulacra in delubris dicata, usque ad devotam Asiam, unde luxuria. Ut ob materiæ vilitatem, aut propter cultum exiguæ & contemptæ rei impensum irrisos à nonnullis interdum, & exustos fuisse ligneos illos Deos legamus. De Diagora Melio illo, tradit in Ancorato Epiphanius, quod Herculem suum ligneum, in penuria ligni exusserit, & per ludibrium ad ipsum dixerit, Age Hercules, decimum tertium laborem subiturus adesto, obsonium nobis cocturus. Idem fatum etiam sibi timet Priapus ligneus, Priapœorum 84. Epigramm.*

— Vereor, inquit, neligneus ignem

Hâc Deus ignaris præbeat agricolis.

Causa verò instituti hujus non *ἰσχυρία* quædam aut sordida parsimonia fuit, sed opinio illa hominum, qua aut Deos quo simplicius & moderatius, eò melius coli credebant. Hinc illa lex Platonis lib. xi. de LL. *Aurum autem & argentum in urbibus, & privatim, & in fanis invidiosa res est. Tum ebur ex inani corpore extractum, haud satis castum donum Deo. Iam æs & ferrum duelli instrumenta non fani: Ligneum autem, quodquæ voluerit, uno è ligno dedicato.* Id quod etiam vult Persius Satyr.

11.

— — — — At vos, inquit

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum?

Nempe hoc, quod Veneri donata à virgine pupæ.

Quin damus id superis, de magna quod dare læce

Non possit magni Messalæ lippa propago?

Compositum jus, fasquæ animo, sanctosquæ recessus

Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.

Quem Poëtæ locum eleganter vide expositum à Lactantio Firmiano Institut. Divin. 11, 4. *Aut existimabant quædam præ aliis arbores à Diis amari, è quibus fieri sibi statuas vellent. Quo sensu adagium illud, οὐκ ἐκ παντὸς ἔύρου ἰππεὺς ἀρζινοῖθ. Non è quovis ligno Mercurius fingi poterit.*

posuerit, interpretatur Ioan. Brodæus Miscell. iv, 6. contra quam Erasmus Chiliad. facit, qui id putat ad Magicum Mercurii simulacrum potius referri debere. Postea ex argilla fieri cœpère simulacra, antequam metallorum usus hac in re esset. Plinius xxv, 12. ubi de Plastica agit. *Crevit, inquit, res in tantum, ut nulla signa statuæve, sine argilla fierent, Quo apparet, antiquiorem hanc fuisse scientiam, quam fundendi aris.* Et paulo post. *Ha enim tum effigies Deum erant laudatissima. Nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant.* Causa paupertas fuit. Nam inter antiqua Romani imperii tempora, non tantum divitiarum erat, ut prisca illi patres statuas aliter, quàm luto facerent. Id Ovidius 1. Fast. docet, inquit.

*Dum populus pauper, dum nova Roma fuit, &c.
Iupiter angusta vix totus stabat in aede,
Inquè Iovis dextra fictile fulmen erat.*

Et Propertius lib. 1 v. Eleg. 1.

Fictilibus crevère Diis hac aurea templa.

Factum & illud est, ne, quod in ligneis simulacris observatum etiam diximus, auri argentiquè pretioso sumptu numen violaretur, quod fœdum in vita luxum detestari credebatur. Iuvenal. Sat x 1.

*Hanc rebus Latii curam præstare solebas,
Fictilis, & nullo violatus Iupiter auro.*

Quod etiam innuit Seneca Epist. xxxi. *Cogita illos, inquit, Deos inrelligens, cum propitiæ essent, fictiles fuisse.* Nam præterea religio quædam isti simplicitati inesse putabatur. Idem Seneca consolatur ad Helviam cap. 20. *Tunc per fictiles Deos religiosè iurabatur.* Sed ne quis sola Deorum simulacra fictilia fuisse existimet antiquitus etiam heroum regumquè statuarum ita fiebant. Athenis statuas Thesei & Amphictyonis fictiles aliquam multas fuisse docet Pausan. in Atticis.

Porro sicut ligneæ effigies dolabris, runcinis & terebris in formam suam componebantur; Ita fictiles hæcæ cruce vel stipa, vel stipite, tanquam trophæo in humum destituro,

argil-

argillaquæ ei imposita plastæ formabant. Græci vocant *κόλυβα*. Tertullian. Apologet. *Quod simulacrum non prius argilla deformat, cruci & stipiti superstructa?* Et infra, *Diximus originem Deorum vestrorum à Plastis de cruce induci.* vid. Scalig. ad Fest. in *Scipatores*. Argillam vero adhibebant udam, ut promptius obediret manibus fingentis artificis. Horatius lib. 11. Ep. 2.

Argilla quidvis imitaberis uddâ.

Et deinceps in fornace coquebant, ut ex loco Festi constat in Ratumena *Qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenirent in Capitolium in conspectum, sic pro, conspectamque, legit Scaliger, fictilium quadrigarum, qua erant in fastigio Iovis templi, quas faciundas locaverant Romani Veni cuiusdam artis figulina prudenti, qua bello sunt recuperata, quia in fornace aded creverant, ut eximi nequirent.* Sed ne extra oïcas diutius vagemur, & omne materiæ genus hic examinemus, quod ineptum fortasse foret, satis fuerit indicasse ex nobiliore ut dixi & solida præcipuè, ac duratura materie statuas illustrium hominum factas fuisse; puta ex Marmore, Ebore, metallo.

Marmoris hic usus, si in universum & sine discrimine statuas consideres, metallis antiquior est. Plin. xxxvi, 5. *Non omittendum est, inquit, hanc artem, (marmorariam intelligit) tantò vetustiore fuisse, quantò picturam aut statuariam, quarum utraqûe cum Phidia caput LXXXIII Olympiade, post annos circiter CCXXXII.* Quo loco statuariam pressè sumit pro arte fusoria. Nec ille temerè statuas, nisi ex metallo factam appellat, cum cætera ex marmore, ligno, aliâve materie opera, simulacra vel signa nominet. Si verò de solis hominum statuis loquamur, nulla vel frequentior vel antiquior, aut fortè honoratior ap. Romanos materies iisdem faciendis adhibita fuit, quàm ipsum æs. Nam antiquissimas illustrium Romanorum statuas ex ære fuisse legimus passim, apud Livium, Dionys. Halicarnass. Plinium & alios. Quemadmodum & apud Græcos fiebat. Aristid. *ἅ τῶν ἐξοπλισμῶν.* ubi de Athletis. *Omnes, inquit, quorum aenea imagines sunt, quasi dicat, quotquot inter Athle-*

Athletas celeberrimi fuerunt. Arrian. Comment. in Epictet. l. 1. c. 15. *Fabri materia ligna sunt; statuarii æs.* Seneca Epist. LXV. *Statua & materiam habuit, quæ patiretur artificem, & artificem qui materia daret faciem. Ergo in statua materia æs fuit, causa artifex.* & deinceps, in statua, id ex quo, æs est. Causa est quod inter metalla æs, & vilius auro, argenteo, & tractabilius ferro, & durabilius plumbo stannoquæ esset. Huc pertinet illa disputatio de ære optimo inter calices apud Dionysium senioremi Syracusarum Tyrannum agitata, cujus sensum à rei natura; ad improbos mores Tyranni, argute quidem, sed temerariâ libertate deflexum, Antiphon orator morte luit. De ea Plutarchus lib. de x. oratorum vitis. *Cum in vino questio ageretur, eequod æs optimum esset, diverse aliis respondentibus, Antiphon dixit, id æs optimum esse, è quo statuæ Harmodio & Aristogitoni essent factæ.* Illis enim, ut notum est, ob Hipparchum tyrannum interfectum statuæ positæ fuere. Infinita præterea authorum loca de ære loquuntur, tanquam solo & præcipuo immortalitatis instrumento. Artemidor. Onecrocrit. l. I. c. 52. *Æneæ statuæ liberis hominibus eriguntur.* Ennodius Dict. v 1 1 1. *Virorum fortium effigies, mansuro perenniter ære servantur.* Cassiodor. lib. v 1 1 1. variarum Epist. 2. *Amore principis constat inventum, ut simulacris æneis fides servaretur imaginis.* Sed quid attinet plura aggerere? Illud verò obiter dicendum est, fuisse quædam æris genera, cæteris longè præstantiora, & ipso precio commendabilia. Plinii seculo æs auro argentoquæ confusum Corinthii æris temperaturam habuit. Corinthium æs, quam fuerit preciosum, ob auri argenti quæ misturam, incendio Corinthi factam, ex Floro constat lib. 11. c. 10. Et ex Plutarcho de Pythiæ oraculis, initio. Quod ideo etiam auro prælatum, testis est Statius 11. Sylvarum in Surrentino Pollii.

*Quid referam veteres, ceræquæ cerisque figuras,
Æraquæ ab Isthmiacis, auro potiora favillis?*

Neque solidum illud æs fuit, sed concavum plerumquæ. Seneca lib. 1 v. Natural. Quæst. c. 29. *Cur ergo aliquis, ad hoc stupet, quod æt unius stantæ, nec solidum quidem, sed concavum ac tenue disruptum est?* Hinc ictus Domitiani equus ingentem sonitum edere Statius Sylvar. r. dicitur.

strepit

— — — — *strepit ardua pulsu ,
Machina , continuus semper per culmina montis
It fragor , & magnæ fingit vaga murmura Romæ.*

Et interdum particulatim membra talium statuarum excudabantur , atque inter se deinceps clavibus configebantur , ne dissolvi possent. Id confirmat Clemens Alexand. Protrept. *Statuæ , inquit , clavibus configuntur , & compinguntur.* Et hunc fabricandarum ad incudes statuarum modum tangit Claudian. II. de laud. Stilicon.

*Quæ non incudes streperent? quæ flamma v. icares
Fabriliis? quæ sufficerent fornacibus æra ,
Effigies dictura tuas?*

Appellaturque talis statua Straboni & Plinio ut & Theocrito Idyll. 22. *σφρηλατῶ* , hoc est , *malleo ducta*. Est enim *σφρηλατῶ* *malleus*. Post æris autem usum , maximam celebrationem marmor habet. Præter innumeras statuas marmoreas Plin. xxxvi. 5. enumeratas , & frequentissimè aliis authoribus memoratas , mentio quoque sit marmoris in inscriptionibus , ut in hac veteri.

Q. EGNATVLO. Q. F. EQVO. PVB. DON.
AB ÆLIO. HADRIANO. CÆS. NERVÆ.
TRAIANI. F. RHODENSES. OB.
PLVRIMAM. LIBERALIT. ET. MVLTA.
IN. REMP. S. BENEFAC. EQVESTR.
E. MARMORE. STATVAM. PRO. ÆDE.
MINERVÆ. CONSTITVERE.

Verum rarius ebur fuit sed tamen usum præbuit. Eburnæ statuæ meminit Suetonius in Tito c. 2. quem Britannico Equestrem ex Ebore statuam posuisse dicit. *Statuam , inquit , ei alteram ex Ebore Equestrem , quæ Circensi pompa hodieque præfertur , dedicavit.* In foro Trajani eburneam Nicomedis Bythyniæ Regis statuam fuisse Pausanias in Eliacis prior. indicat. Cur Marmoris frequentior quam Eboris usus fuerit , causas itidem tres reperio. Prima erat , quod marmoris nitor diutius maneret. Secunda quod viliori precio comparari posset. Vtramque junctim indicat Valer. Max. I. 1. Extern. 7. *Athenienses , inquit , Phidiam tulerunt , quamdiu is marmore potius quam ebore Minervam fieri debere dicebat , quod diutius nitor esset mansurus.* Sed ut adjectis , & vilis s. tacere jusserant. Marmoris enim bene politum ,

politi, non diuturnus solum nitor est, sed & vehemens radiatio, adeò ut spectantium oculos, si intentius eos insigant, lædat. Plin. xxxvi, 5. de Hecate in templo Dianæ Ephesinæ. *In ejus contemplatione, inquit, admonent aditui, parcere oculis, tanta marmoris radiatio est.* Tertia causa erat, quod Marmor ebore durabilius esset. Cariem enim sentit Ebur, & in sicco juxta, & aquoso solo facile corrumpitur, nisi ab aquosi soli injuria, oleo, & in siccioribus locis aquæ adpersu vindicari ab interitu quadantenus possit. Pausan. in Eliac. priorib. Porro auctis longa bellorum fortuna opibus Romanis, cœpere etiam ex argento, & auro fieri imagines, inter quas Augusto primum factas Romæ argenteas, quæquam alibi ante ejus tempora usurpatas, tradit Plinius xxxiii, 12. *Argenti usum in statuas primum ad honorem D. Augusti in adulationem temporum transisse, falsò existimatur. Jam enim triumpho M. Pompeij reperimus translata Pharnacis, qui primus reparavit in Ponto, argenteam statuam. Item Mithridatis eius patris, & currus aureos argenteosquè.* Sueton. Aug. l. 11. *Argenteas statuas olim sibi positas conflagavit omnes.* Idem Sueton. de Domitiano in ejus vita, cap. xlii. *Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi.* Vnde discimus ex auro item fieri solitas. Easquè vel solidas ex hoc metallo, vel auro tantum tectas. Ad illas referendæ illæ Domitiani, de quibus etiam Plinius Panegyristes ad Trajanum. *Tuam statuam, inquit, in vestibulo Iovis Opt. Max. unam alteramve, & hanc æream cernimus; at paulò ante aditus omnes, omnes gradus totaquè area, hinc auro, hinc argento relucebat.*

De Caligulæ aurea statua, quam in Templo suo posuit, Suetonius in ejus vita cap. xxii. *In templo simulacrum stabat aureum Iconicum.* Idem de Britannici aurea statua à Tito posita in Tit. cap. ii. *Statuam ei auream in palatio posuit.* De D. Claudii à populo posita, Trebell. Pollio in ejus vita cap. lli. Sed quis omnes enumerare potest? Aurum porò ad statuarum fabricam quæsitum purum & Obryzum discimus ex Plauti Curcull. lli, 1. *Ibi nunc, inquit, statuam vult dare auream, solidam faciendam ex auro Philippeo.*

Quod

Quod aurum Philippeum in Macedonia natum ob bonitatem videtur de omni pretioso auri genere dici, communi significatu. Vnde Philippei aurei, qui ex hoc auro conficiebantur, à Rege Macedoniae Philippo denominati. Cæteræ illæ fuere quidem auri fulgore commendabiles, sed non solidæ, verum inauratæ. Talis erat Glabrionis statua, prima hujus generis in Italia. De qua ita Livius Decad. iv. lib. 10. *Eodem (pietatis) dedicavit M. Acilio duum Vir, statuatque auratam, qua prima omnium in Italia statua inaurata est patri Glabrioni posuit.* vid. & Val. Max. 1155. Dicebantur hæc statuæ *Imbracteatæ*, ob tenues illas auri bractæas, quæ inducebantur æri. Ammian. Marcell. lib. xvi. *Ex his, inquit, quidam æternitati per statuas se commendari posse estimantes. eas ardentè affectant, atque auro curant imbracteari, quod Acilio Glabrioni delatum est primò.* Est enim bractæa in gloss. *πικταλον*, & bractæatores *πικταλοποιοι*, aut *πικταλοργοι*, ut constat ex l. 1. C. de Excus. artif. Aded tenues quidem illæ bractææ erant, quibus opera varia inducebantur, ut & nebulas eas appellavit Martialis. Hinc illi qui statuas, aliavè opera auro integebant, dicti *DEAVRATORES*, Plutarch. de glor. Athenient. *Vna, inquit, erant Tragi, histriones, & Nicostrati & Callipide, & Menisci, & Theodori & Poli, tragædia tanquam sumptuosa mulieris comptores, & gestatores, aut potius tanquam statuarum incrustatores, deauratores & tinctoris.* Istiusmodi statuarum frequens quoquè est in inscriptionibus antiquis mentio, sed sub diversa appellatione. interdum *AVRATÆ* dicuntur. Ut præter jam dicta, hæc monstrat inscriptio.

L. POSTHVMIO. P. FIL. FAB. FVSCINO.
 Q. PVBL. PONTIFICI. ORDO. PRIMVS.
 FVNVS. PVBLIC. ET. STATVAM. EQVESTREM.
 AVRATAM. DECREVIT. P. POSTHVMIVS.
 CVRATOR. REIPVBL. AVG. ANT. AVF.
 DATVS. AB. AVGG. SEVERO. ET. ANTONINO. PATER. TITVLO. VSVS.

Vel *AVRO ILLVSTRES*, ut hæc inscriptio statuæ Symmachi in Capitolio docet, cujus partem solum afferam, quia longiuscula est.

K

L, AVR.

L. AVR. AVIANIO. SYMMACHO. V. C.
 &c.
 AVRO. ILLVSTREM. STATVAM. &c.
 PRINCIPES. CONSTITVI. IVSSERVNT.
 &c.

Alia inscriptio Romæ, AVRO SVPERFVSA ha-
 be.

ANICH. IVN.
 ANICIO. PAVLINO. IVN. C. V. &c.
 STATVAM. SECVNDAM. AVRO. SVPER-
 FVSAM. LOCARI. SVMPTV. PVBLICO.
 PLACVIT.

In ÆRE AVRATA legitur in inscript. Barceno-
 nens.

CRASSO. IVNIORI. M. CRASSI. FILIO.
 PATRIA. LABETHANORVM. SERVATA. QVA. IVRE. BELLI. MILITI. IN.
 PRÆDAM. DANDA. ERANT. POPVLLI.
 LEBETHANI. VIRTVTE. MAGNI. VIRI.
 SERVATI. STATVAM. EI. IN. ÆRE.
 AVRATAM. IN. ADITV. TEMPLI.
 DE. A. BELLONÆ. POSVERE.

EX. ÆRE. AVRATO habet alia in Lusitaniz oppi-
 do Mocha.

CERETANI. BELLO. VICTI. ET. VIRTU-
 TE. M. POMPEII. SERVATI. EI. STA-
 TVAM. EQVESTREM. EX. ÆRE. AV-
 RATO. CVM. SEMPITERNA. PATRIÆ.
 OBSERVANTIA. IN. MEDIO. FORO.
 POSVERE.

Sub AVRO CONSTITVTA, etiam legitur in alia
 Romæ.

SATVRNINO. SECVNDO. V. C. &c. DD. NN.
 VALENTINIANVS. ET. VALENS. &c.
 STAT

STATVAM. SVB. AVRO. CONSTITVI. LO-
CARIQVE. IVSSERVNT.

Verum illæ solidæ ex auro vel argento, pondere certo desti-
nabantur. Quod ob metalli precium sæpè annotatum est in
bonis authoribus, & lapidum monumentis: Etenim cen-
tum interdum pondo auri insumpta. Priscilla moriens ap-
Stadium Sylv. lib. v. in carmine, cujus index, *ABAſcan-
tii pietas*, maritum damnat, ut Statuam Domitiani in Ca-
pitolio collocandam curet hoc auri pondere.

*Da, (inquit) Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant sacri centeno pondere vultus
Cæsaris, & propria signet cultricis amorem.*

Quod factum in Deorum statuis etiam deprehendo. Nam
argenti pondo totidem vetus inscriptio lapidis in Hispaniis
inſigni fabricam destinat,

— P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTI-
GITANVS. SE VIRALIS. SIGNVM.
PANTHEI. TESTAMENTO. FIERI.
PONIQVE. EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVS-
SIT.

Sed magna satis illa pro facultatibus privatorum. Populus
verò interdum & Principes effusus luxuriabant. Ex Tre-
bellio Pollione discimus, quod D. Claudio populus statu-
am millè pondo collocaverit, ut illum locum emendat
Lipsius, pro decem pondo, mille substitutis. Verba Tre-
bellii hæc sunt. *Populus Romanus sumptu suo in Capitolio ante
Iovis Opt. Max. templum, Statuam auream decem pondo colloca-
vit.* Nec consentaneum Romanæ magnificentiae videtur
Principi tantillam statuam ponere, cum privata Priscillæ
liberalitas centum antehac pondo destinasset suo Principi.

Cæterum & hoc obiter monendum, in hoc Trebellii lo-
co, ab aliis pro *x. pondo, x. pedum* legi, quam etiam lectionem
Doctiff. H. Casaubonus plerorumquè exemplarium cum
scriptorum tum editorum consensu firmare nititur. Sed ta-
mè ne Lipsium temerè & sine causa hunc locum emendasse

arbitremur, suspicari licet in nonnullis exemplaribus, in quæ sorte vir ille incidit, pro integra dictione, sive illa sit *pondo*, sive *pedum*, solam initialem literam P. cum invenisse, quam abbreviationis causa, pro utroque poni in vetustis inscriptionibus reperio. Nihil tamen certi affirmare audeo. Et ne quis nimium fuisse putet, mille *pondo* impendi, Commodus Imperator ante illum statuam ejus ponderis habuit. Xiphil. in Compend. Dionis. *Ad hæc, inquit, ei statua mille librarum cum tauro & vacca facta est.* Sed & argenteam M. D. *pondo* idem Claudius, de quo paulò ante, habuit, ut in ejus vita Trebellius notat. *In rostris, inquit, columna posita est, & palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarum.*

Theodosii argenteam columnam immani pondere cum statua Constantinopoli collocatam memorat Zonaras. *Annal. Tom III. Steterat, inquit, columna M. Theodosii, statuam argenteam sustinens, à filio ejus Arcadio facta, pondere 7400 librarum, quam ille (Justinianus scilicet) cum columna demolitus, argento direpto eam reposuit, qua adhuc cum ejus imagine cernitur.* Coronidis loco & hoc addere libet, quod statuas ex auro factas, ignibus purgare artifices consueverint, detergendis sordibus. Joh. Chrysoft. Homil. LIX. *Catheches. ad illuminandos. Vt igitur statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis sumo & pulvere, & aruginis sordibus coinquinatam, cum artificis manus acceperint, renovant fornacis ardore & splendidam nobis, lucidamque demonstrant; ita & nostram naturam Deus.*

Neque illud ultimo tandem loco hic memorare piget, quod quacunquè ex materie statuæ fierent, eadem semper & ubiquè omnium esset dignitas, quam ex formâ æstimari, quam unde fabricatæ essent, maluere antiqui. ne ut precio, ita honoris prærogativa ulla, aut argento aurum, aut aë lutum potius habitum existimes. Docet hoc Damascenus de Imag. Orat. III. ex S. Chrysoftom. in Machabæos. *Regiarum, inquit, imagines formarum, non ex auro tantum argento-ve, atque ex alia præclara materia constat, & fulgens, verum etiam*

ex are continent eandem expressam effigiem. Et materia differentia nil officit imaginis dignitati. Et statim. Forma enim regia, omnem aque materiam preclaram reddit, nec ipsa ullum ex materia damnum facit, sed materiam à qua suscipitur, efficit honoratiorem. Idem ex S. Methodio Patarensum Episcopo. Quæ sunt hic Regum imagines, quamvis non ex preciosa auri argenti quæ materia consistant, ab omnibus tamen honorantur. Nequè enim quæ ex preciosa materia constata sunt, homines duntaxat colunt, quæ verò ex vil. contemnunt atque aspernantur; sed omnes quæ sunt in terra, colunt, licet ex are gypsoquæ existant.

CAPUT XVII.

De forma Statuarum. Hermarum origo unde? Virilium in iis quæ notio. Quadrata figura cur facti Herma. τετραγωνοειδὴς κωνή. Laudes hominum statuis Deorum inscripta apud Græcos. Hominum Statuarum forma Hermaea; non tamen sine aliquo discrimine. Veterum Romanorum circa hæc talia studium. Capita Statuarum exemptilia. Mos capita sine truncis fingendi, ejusque ratio. Statua Pedestres. Romanorum veterum continentia. Statua Deorum sessiles plerumquæ. Sedendi habitus dignitatis index. Stantes & erectas fingere hominum statuas usitatissimum. Magnitudo Pedestrium diversa. Mensuræ ejusmodi. Statua Tripedanea. Signa Tuscanica. Corinthia. Imaguncula. Ituncula. Statuncula. Ἀνδρείας ἰστούς τετραγωνοειδῆς. Olympionicorum statua Iconica. Quæ cura Hellænicorum circa hæc rem. Colossorum appellatio & magnitudo. Colossos. Colossi Diis dicati, & quare? Principum quorundam Romanorum ambitio. Ex plurimis Colossis, qui Roma olim erant, nihil quàm fragmenta pauca residua. Notati, qui majores, quàm pro modo corporis, aut meriti ratione statuas ambiverint.

Cujusmodi statuarum fuerint, nunc inquiramus. Primo Formam & deinceps habitum illarum consideraturi. Forma, ex qua Species variæ resultant, vel representant partem hominis, ut Hermaea, quæ caput tantummodo ostendit, cætera informis. Vel totum hominem exhibet, cumquæ vel sua basi stantem, ut Pedestris, vel equo aut curru subnixum, ut Equestris & Curulis, de quibus singulis ordine & breviter agendum; Ac primum quidem de Hermaea; quæ quanquam non est Romanæ originis, debet

zamen hic considerari ob celebritatem istam, quam habent infinitæ illæ Hermæ Statuæ maximam partem ad Romanos è Græcia olim transvectæ, & apud eosdem servatæ, quarum non pauca etiam nuper è terra effossæ sunt, præcipuè Romæ, & superiori seculo plurimæ ex Hadriani villa Tiburtina erute, nomina eorum & elogia, quibus statutz olim erant, præ se ferentes. Hermæ itaque Statuæ, vel Herminæ apud Græcos ad similitudinem fiebant Mercurii, qui Græcis Ἑρμῆς, quadrangulari figura statuebatur, solo vultu humanam formam repræsentante. Horum meminit Pausanias in Messenicis. *Athenienses*, ait, *quadrangula figura Hermas fecere, & eam ab illis cæteri acceptam formam in Mercurii Statuis usurparunt.* Plenius aliquantò eos describit Macrobius Saturnal. 1, 19. *Pleraque, inquit, etiam simulacra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita, & virilibus erectis.* Addit de virilibus, quorum vestigia evidenter in antiquis illustrium Græcorum Hermæis Statuis, quæ Romæ sunt, apparent, nec annotare negligunt, qui hæc monumenta vetustatis æreistabellis incisa, chartisque illita vulgò conspicienda præbent. Cur autem Virilia Mercurii statuis addiderint idem Macrobius eodem in loco indicat, nimirum ad designandam vim solis, rerum omnium factoris & progenitoris, ad quem Mercurii cæterorumque Deorum species & Symbolica additamenta haud ineptâ collatione deflectit. Et Plutarch. libell. An seni sit ger. Republica, Senioribus Mercuriis hoc proprium facit, ut rigente fascino statuatur, & causam addit hoc modo. *De facultate obeundorum ministeriorum, non tantum nobis detraxit senectus, quantum civili & gubernatrici peritia adjecit. Eam ob causam etiam Mercurios seniores sine manibus & pedibus rigente fascino fingunt. Hoc enigmate indicantes, minimè hoc à Senioribus requiri, ut corpore servitia obeant, modo iis ratio (ut conuenit) efficax sit & sæcunda.* Cur verò quadrata figura fuerint, variè traditur. Suidas prodit quadratam figuram tributam Mercurio ob orationis sermonisque, cujus ille Deus, constantiam & stabilitatem. Nam Græcis vir bonus, verax, fortis, τετράγωνος ἀνὴρ dicitur, Plato in Protagora. *Dicit enim*

*Simonides ad Scopam Creontis Thessalici filium, difficile esse vi-
rum verè bonum fieri, manibus pedibusquè, & mente non ex-
missim quadratè.* Scholiastes Homeri Odyl. penult. idè
quadratum statui Mercurium notat, quod scientias quatuor
repererit, cum adhuc in vivis, esset, Literas, Musicam, Pala-
stram, Geometriam. Verba hæc sunt. Ερμῆς ὁ Διὸς ἔμμε-
νοι τῆς Ἀτλαντὸς παῖς ἔτι ἀνὲν ἀνθρώποις τίος αὐτὸν μέγιστον ὄρε-
το, γυμνασίου ἢ μουσικῆν, ἢ παλαίστραν, ἢ Γεωμετείαν,
ὅτιν καὶ τῶς Ἑλλήνων τετραγώνον αὐτὸν εἰσκήσσει ἢ ἕτως ἐν
τοῖς γυμνασίοις ἀναθεῖται. Ita illi. Phornutus qui parum de
figura variat, causam addit, quare sinè pedibus manibus-
què fingeretur, nimirum, quod nec pedum nec manuum officia
habeat opus ad id, quod sibi incumbens agendum. Sed forte hæc
aliena sunt à nostro instituto, si diutius inhæreamus. Græci
itaquè hæc figuram commenti sunt, & Deo Mercurio pri-
mum posuere. Cumquè parci & tenaces statuarum essent,
victorias & laudes hominum interdum his Deorum Statuis
incidebant, & ne nimis ambitio cresceret, supprimebant
nomen, ut alibi indicamus. Sed tandem transit etiam hæc
figura ad hominum Statuas, quæ pro immortalis gloria ma-
gnis sæpè Ducibus dicabantur. De quibus fortè accipiendus
est Juvenalis Sat. v i i i. illo versu,

Nil nisi Cecropides, truncoquè simillimus Herma;

Quo non Mercurii Statuam intelligere potuit, sed aliquam
earum, quæ Hermarum figura factæ, illustribus viris hono-
ris causa dabantur. Loquitur enim eo loco de Statuis Ma-
jorum. Nec dubitare nos sinunt Hermarum veterum fra-
gmenta, quæ non tantum Clarorum hominum vultus, sed
& nomina eorundem, ut dictum est, ostendunt. Ille Mil-
tiadis, hic Themistoclis, ille Valerii, hic Catonis, alius
alterius insignis viri nomen præfert. Adde quod Dei Mer-
curii Statuæ plerumquè cum alis & galero, aliisque id genus
ejus Dei insignibus, & juvenili formosaque facie effinge-
bantur; Hominibus verò positi Herma, similitudinem cu-
jusquè & oris habitum referebant.

Nec illud omittendum est magnum fuisse antiquorum
studium in illis Hermis ad ornamenta domorum comparan-

dis. Cicero Atticum rogat, ut Hermas & signa sibi quam plurima mittat, dicitque se in eo genere sic studio efferti, ut reprehensionem aliorum vitare se posse desperet. Locus Ciceronis extat lib. 1. ad Attic. Ep. 7. ubi de Herma ita, *Herma tui Pentelici cum capitibus aeneis, de quibus id me scripsisti, iam nunc admodum delectant. Ex quo loco discio, exemptilia quoque interdum fuisse Hermarum capita, quæ subinde demi addique poterant. Et ex eo forte invaluerit mos Imperatorum a tate, veteres statuas, mutato capite in alium habitum transformandi. Sed de illo alias. Nec alienum fuerit hic monere consuevisse interdum veteres sola capitum simulacra spectanda proponere, interdum & thoracas addere, ut hodieque multa istiusmodi veterum spectantur, & præterea indicat Servius, ubi ad Eclog. VII. hæc verba,*

Levi de marmore tota

Puniceo stabis suras evincta cothurno.

*Tota, inquit, nam solent plerique caput tantum vel thoraca facere. Quemadmodum etiam discere licet ex D. Ambrosio Hexam. VI. Cap. 9. ubi ait. Sola ære sua principum capita, & ducti vultus de ære vel de marmore ab hominibus adorantur. Eiusque rei ratio, quod totus homo in capite sit, ut idem Sanctus Doctor innuit, addo ego & pectore, in quo vitæ regia, cor. Jam de Pedestribus Statuis, in quibus tota hominis figura & membra omnia exhibebantur, aliquid hoc in capite dicendum restat. Dictæ sunt Pedestres, quod pedibus incedentium aut stantium effigie formarentur, non equi ulla sive currus ope sustentatæ, sed basibus suis innixæ. Earum usum diu fuisse apud Romanos Plinius XXXIV. 6. testatur. *Pedestres, inquit, sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Nam prisca illi Romani spreto sumptuoso statuarum Equestrium Curuliumque decore, ut continentes & moderatos sese probarent, solo honore Pedestrium contenti erant. Cic. Philipp. IX. de Servio Sulpicio. Mihi autem recordanti, inquit, multos in nostra familiaritate sermones gratior illi videtur, si quis est sensus in morte, aenea Statua futura. & ea pedestris, quam inaurata equestris, qua is est L. Sylla prima Statua. Magnificè enim Servius Sulpitius**

pitius majorum continentiam diligebat, hujus seculi insolentiam vituperabat. Nec dissimilem sensum habere videtur illud Callimachi in Eetionem, de statua Herois, Antholog. Græc. lib. 1 v. cap. 8. Epigr. 46.

αὐθιγὰ ἰππῆϊ

Ἰουκωθεῖς, πρὸς καὶ πρὸς κίονα

Viro equiti

Iratus, me peditem hic habitare fecit.

Cæterum statuarum pedestrium ut varius status fuit, ita præcipuus dignissimusquæ habebatur, cum sedentes fingentur. Quod tamen peculiariter in Deorum statuis observatum est. Plinius lxx. Panegy. ubi laudat moderationem Trajani, quod mortalis Divinos honores non arrogaret, *Horum, inquit, unum si preslitisset alius, illi jam dudum radiatum caput & media inter Deos sedes, auro staret aut ebore, augustioribusquæ aris & randidioribus victimis invocaretur.* Ad quem locum Lipsius ille magnus notat Iovem & Majorum gentium Deos sedentes plerumquæ; solitos fingi. In hominum ergo Statuis rarus hic status, nisi postquam in numerum Deorum recepti essent. Eoque positu Augusti consecrati Statuæ conspiciuntur in nummis ejusdem Imperatoris ap. Goltzium pag. xxiii. num. 22. Et pag. xlvii. num. 20. Sic cum Macrinus Imperator Basilianum inter Divos referri curaret, duas etiam statuas sedentes ipsi decrevit, ut tradit Capitolinus in Macrino; Fortè sedendi honorem Diis præcipue convenire, quasi æternitatis quâdam significatione arbitratus. Nisi quod Neronis Statuam in sede legimus apud Tac. Ann. xv. *Medio, inquit, tribunal, sedem curulè, & sedes, effigiem Neronis susinebat.* Et certè venerationem quam numini solebat, huic sedenti Neronis Statuæ impendit Barbarus Theridates, stupidâ planè & vesanâ superstitione; Nam ut Deo victimas cecidit; Sed quid hoc de Nerone miramur quem constat, ne cælo parceret, etiam Colossum Diis debitum decus suæ ambitioni consecrassè. De simili sede vel suggestu legimus apud eundem Tac. Hist. i. in quo Othonem collocaverint. *In suggestu, inquit, in quo paulò ante aurea Caiæ statua fuerat, mediam inter signa Othonem collocant.* Illud tamen negare non ausim, statuas sessiles factas etiam hominibus fuisse,

quoties id inventa artificum aut historiarum ratio, vel alia quæcumque causa flagitaret. Hæc autem quæ nunc traduntur, de iis, quæ plerumque ab antiquis observari consueverint, tantum dicta volumus. Etenim recentiore instituto Pontificum Romanorum Statuæ sedentes factæ sunt, ut speciatim de Leonis X. Statua in Capitolio notat Andr. Fulvius Antiqu. Rom. 11, 2. & potuere observare in pluribus, quibus ea loca contigit videre. Quod factum procul dubio est, ob eminentiam & dignitatem Pontificum, quâ ad Deum proximè accedere, & mortalibus antestare, à suis cultoribus putantur. Alias sedendi habitum securitatem & constantiam significasse veteribus indicio est locus Artemidori 11, 42. *Fortuna super Cylindro stans, omnibus mala significat, propter basis ipsius periculositatem.* Et statim. *Semper autem bona est sedens & reclinata, securitatem enim & constantiam per ipsam figuram demonstrat.* Sed è contrario Hæreticis Sessiles factas Statuas legimus, verum in probrum. Humi, sine sede. Theodosius enim Constantinopolimarmoreas Statuas Axi, Macedonii, Sabellii, Eunomii sculpi curavit, desidentes humi, ad notandam eorum perfidiam, ut à prætereuntibus stercore ac luto contaminarentur, ut notat P. Gyllius lib. 2. Topograph. Constantinopolit. Porro frequentissimus erat statuarum positus, quo erectæ in pedes statuebantur, unde & illa pedestrium Statuarum appellatio. Alius præterea fuit Status cubantium, inclinatorum in latera, prorsum vel retrorsum. Sed de quibus non operæ precium est hoc loco agere, ne Artificibus præcepta concinnare videamur. Interim nonnulla hic, ubi de pedestrium statuarum formâ satis pro instituto egimus, de varia earundem Magnitudine addenda sunt, unde simul iudicium de cæteris fieri possit, ne eadem semper in singulis, & *καὶ λεπτοῦ* sectari sit opus. Diversa itaque illa fuit. Placet hic audire varium discrimen, ex Pomponio Gauricio, Dial. de Sculpt. qui quatuor statuarum ordines prodit, *Parviles, magnas, majores, maximas.* *Parviles*, cum ejus qui exprimeretur, statura undique præsentabatur. Hæ dari solitæ sapientibus & benè meritis viris. *Magnæ*, cum infra sesquialteram statura continebatur, quæ & Augustæ dictæ, quod Regibus & Imperatoribus dicentur. *Majores*, quando ad alteram excreverint, positæque illæ solis Heroibus. *Maximæ* verò, cum ter humani corporis Statura gemina-

minaretur, itemquè rursus ac rursus. Dicebantur Colossi & Deorum fuère. Sed quia hæc partitio minores Statuas excludit, in uniuersum placet tres magnitudinis gradus ponere. Aut enim fuère Statuæ *infra humanam staturam*, aut *intra eandem*, aut *supra*. *Infra* illam fuère Statuæ *Tripedaneæ*, trestantum pedes longæ, quæ mensura olim honorata apud Romanos erat. Plin. xxxi v, 6. *Non omittendum*, inquit, *quod annotavère Annales, Tripedaneas his* (injuria cæcos intelligit) *statuas in foro statutas. Hæc videlicet mensura honorata tunc erat.* Ad hanc mensuram existimat Volffg. Lazius Comment. Reip. Rom. ix, 19. referri debere Imperatorum imagines, quæ inter Romanarum legionum signa gestabantur, quasquæ adorare jubebantur milites. Item signa, quæ vocabantur *Tuscanica*, in Hetruria factitata, de quibus Plin. dict. lib. cap. 7. Et Horatius Epist. lib. i i. Ep. 2. qui *Tyrrhena sigilla* eadem appellat. Tuscia enim sive Hetruria, vulgò Toscana, à Græcis Tyrrhenia dicta fuit. Idem de Corinthiis dictis existimat: Argumento esse potest præter alia, quod, monente Plinio dict. lib. cap. 8. circumferri consueverint, necesse est itaquè non adèò magna fuisse. Quin & adhuc minora fuisse signa, voces nonnullæ passim ab authoribus *ἰωνοειπέων* usurpatæ arguunt. De *Imaguncula* puerili Augusti Suetonius in ejus vita loquitur. *Imaguncula* puellaris idem auctor in vita Neronis cap. 56. mentionem facit. *Statunculas* nominat D. Cyprianus in de aleatorib. & Pet. Damianus, ut notat C. Barthius xv i i i, 8. Ille verò, quæ humanam mensuram æquabant, *Pariles* dictæ fuère. Eædem sine dubio cum illis Græcorum, quas *ἰσμετρήτους ἀδριάντους* appellabant. Eunapius in vita Proxeresii. *Statuam illi ex ære pari magnitudine consecrarunt.* Huc referendæ *Iconicæ statuæ*, tam ob similitudinem ex membris eorum, quibus ponebantur, expressam, quàm ob parem magnitudinem ita dictæ. Turnebus Advers. xxv i i, 26. comprobatur, dicitquæ imaginem Iconicam esse, quæ magnitudinem, formam omniaquæ ad unguem alicujus lineamenta reddit: Harum meminit Athenæus lib. i. *Ἀγάλματα εἰκονικά*, eas appellans. Meminit & Plinius xx x i v, 4. ubi ait. *Olympiæ, omnium qui vicissent, statuas dicari mos erat. Eorum verò, qui ter ibi superavissent, ex membris ipsorum similitudine expressa, quas Iconicæ vocant.* Quippè non oportuit erigi majores corpore ejus, qui

victor extitisset; Et ut hoc exactè fieret, Hellenoticis cura incumberebat, de qua re Lucianus de imaginibus. *Audio*, inquit, *nequè victoribus Olympicis maiores corpore statuas erigi concessum esse. Sed cura esse Hellenoticis, ut ne unius quidem veritatem excedat temerè, atquè exactissimè Statua expendatur ad Athleta certamen, & corporis quantitatem.* Inter Statuas humanam magnitudinem excedentes, agmen facile ducunt, quas *Colossos* nominant. *Colossium* dictum vult Suidas *τὸ κολῆναι ἢ ὀσσεῖν, διὰ τὸ μέγεθος, ὡς καὶ ἐφίκεται τῶν ὀφθαλμῶν ὀρεῖν*, ab *hebetando* seu *retundendo visu*, quod oculi ad tantam altitudinem peringere non possint. Undè ambitiosa hyperbole Martialis, lib. 1.

Hic ubi sidereus propius videt astra Colossus.

Et ludit iam magnitudinem Colossi solis more suo jocularis ille Lucianus in Iove Tragædo, negatquè illi in consilio Deorum locum esse; Nam si ille præsideret, omnes cæteros Deos discessuros, ut soli illi ad sedendum locus fieret, omni spacio vel alternis tantum natibus occupato. Plin. xxxiv, 7. de magnitudine illa, *Moles quippe, ait, excogitatas videmus statuarum, quas Colossos vocant, turribus pares.* Indequè translata est etiam ad homines, grandi vastoquè corpore præditos aliqua denominatio. Sic Elius Proculus apud Sueton. Caligul. xxxv. ob egregiam amplitudinem & speciem *Colossos* dictus est, Vtrumquè, ait Casaubonus, voce *Colossos* eleganter exprimitur; Amplitudo corporis priore parte compositæ hujus dictionis; forma venusta & amabilis posteriore. Sed veteri instituto Colossi & Statuæ majores solum Diis dicabantur. Ex Tranquilli fragmentis, quæ Grammaticorum nobis industria servavit, hoc apud Isidorum lib. v. 111. Orig. Cap. 7. extat. *Cum primum homines exusta feritate rationem vite habere cœpissent, sequè ac Deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, utriusquè magnificentiam ad religionem Deorum suorum excogitaverunt. Igitur ut templa illis, domibus pulchriora, & simulacra corporibus ampliora faciebant; Ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos putaverunt, laudesque eorum & verbis illustrioribus & jucundioribus numeris extulerunt.* Nec temerè aliud invenies apud

apud antiquos scriptores. Lucian. in Somnio sive Gallo. de Colossis loquens solos Deos nominat. Etenim, ait, quisquē illorum Neptunus ipse est, aut Iupiter mirifice decoratus. Idem quoque Colossium in Iove Tragædo inter Deos *διαλογίζοντες* ponit. De variis item Deorum Colossis apud Romanos, partim aliundè invec̄tis, partim in Italia factis, vid. Plin. d. l. ut eos hic enumerare non operæ sit precium. Hoc vero institutum postea suæ ambitioni servire cogebant nonnulli ex Romanorum principibus. De Nerone Plinius xxxiv, 7. Zenodorus Arvernus Romam accitus est à Nerone, ubi destinatum illius Principis simulacrum Colossium fecit, C X. pedum longitudinis, qui dicatus solis venerationi est, damnatis sceleribus illius Principis. Commodus autem postea eundem Neronis capite dejecto, suoquē imposito, sibi vindicavit. Ælius Lampridius. Colossi autem caput demisit, quod Neronis esset, ac suum imposuit, & titulum more solito subscripsit. De Galieno Trebellius Pollio. Statuam sibi majorem Colosso fieri præcepit, solis habitu. Sed ea imperfecta periiit. Tam magna denique cœperat fieri, ut duplex ad Colossium videretur. Poni autem illam voluerat in summo Esquiliarum monte, ita ut hastam teneret, per cuius caput infans ad summum posset ascendere. Sed & Claudio & Aureliano deinceps stulta res visa est, siquidem etiam equos & currum fieri iusserat pro qualitate statua, atquē in acutissima base poni.

Executatus fortè Hadrianus fecit, qui alii non sibi posuit. Spartianus in Ælio Vero. Statuas sanè Ælio Vero per totam urbem Colossias poni iussit. Et Alexander Severus, qui ad ornatum publicum urbis illam curam direxit. Lamprid. in Severo. Statuas Colosseas in urbe multas locavit, artificibus undique acquisitis. Hæc, inquam, præcorum Imperatorum fuere opera. Quæ si ex magnitudine æstimes, videbuntur fortassis potuisse cū omni ævo certare. Sed hodiè ubi apparent? Ex hac antiqua magnificentia nihil spectandum Romæ restat, præter digitos aliquot, & pedes, & caput marmoreum, ex quo reliquam corporis magnitudinē facile censeas, si angulos unius

nnius oculi distare cubiti ferè intervallo noveris. Pes item Colosseus pollicem habet cubiti longitudine. Est & caput æreum magnitudinis stupendæ; quæ omnia in Capitolio intra ædes conservatorum (est illud Magistratus urbani nomen) spectantur. Quod illustrare hanc rem non parum possit, adjungam dimensionem statuæ equestris Imperatoris, ni fallor, Justiniani, quæ Constantinopoli ad vestibulum D. Sophiæ sita erat, prout eam Nicephorus Gregoras Hist. Rom. lib. v. 11. ipse ἀποεικόνις exhibet. *Est igitur, inquit, circuitus capitis statuae orgya una proceri viri: Tantundem etiam ab humeris ejus usquè ad capitis imperatorium insigne: magnitudo cujusquè manuum digiti, spithama: longitudo basis pedum, quatuor spithamarum, uno triente minus: Longitudo crucis globo incumbentis, spithama quatuor: latitudo spithama tres: Globi capacitas mensura civiles tres: Ab equi pectore usquè ad caudam, orgya tres: eodemquè modo crassitudo colli ejus orgya tres ferè: à summo naso usquè ad aures ejus, orgya una: Cruuris ejus crassitudo in orbem, spithama quinquè. Vltimò nec illud prætereundum est, quod fuerint nonnulli, qui quod breviculâ staturâ essent, majoribus in statuis conspici gestierint, quàm pro modo corporis. De L. Actio Poëta, Plinius xxxiv, 5. Notatum ab Authoribus, & L. Actium Poëtam in Camanarum ade maxima forma Statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset. Quod ridiculum planè fuit, non minus, quàm si darentur, nisi ob valdè ingentia merita. Hinc festivè Plautus Curcul. Sc. 1. Act. 111. *Septempèdalem statuam. Thestapontigono militi assignat, quem in Cariâ, locanda sibi hâc statua, occupari, Lycobi Trapezitæ Curculio respondet:**

*Ibi, inquit, nunc statuam volt dare auream,
Solidam, faciundam ex auro Philippao, qua fiet
Septempèdalis, factis monumentum suis.*

Adeoquè non male his postremis quadrare videretur jocus ille Alexandri in Milesios, de quo Plutarchus in Apophthegm. cap. xxxvii. *Mileti conspiciatus multas statuas Athletarum, quæ Olympia & Pythia vicissent, Vbi, inquit, ista tum erant corpora, tum barbari urbem vestram oppugnarent?*

CAPUT XVIII.

De Statuis Equestribus. Cur hæc forma facta? Equo vehi magnificum semper habitum. ἸΠΠΟΥΦΙΑ. Equestrium statuarum origo undè. Romæ ap. Romanos in initio earum honor. Nec nisi ob merita summa datus. Liberaliores hic Græci. Emilii, Lepidi, Augusti, Domitiani, Trajani, Iustiniani, equestras Statua in nummis & libris servata. Quomodo hæc homines postmodum evilerit, ad Victores Circensium, & Aurigas detrusus. Romæ. & alibi passim, quid hodieque hujus rei spectetur, aut ex veteri ævo residuum, aut ex nostro recens. Statua Curules. Effigies in curru. Orig. Triumphantibus, & imperium insigniter ampliantibus tales imprimis donata. Bijuges. Quadrijuges, Sejuges. Equi quomodo in illis jurelli. Elephantis Principibus decreti, & quare?

SVperest ut de Equestribus & Curulibus Statuis pauca dicamus. Equestris ab equo dicta quod equo insidentes fingerentur. Liv. 11, 13. de Clælia. Romani novam in forma virtutem novo genere honoris, statua equestri donavere. In summa sacra via fuit posita Virgo, insidens equo. Fiebat illud insigne, ut vides, honoris testimonio. Equus enim gloriosum animal, & Equitare magnificum semper fuit. Freq. gentilissima enim est animalis ejus apud Hieroglyptas & Oracioritas de gloria & dignitate interpretatio. Et verbis disertis Achmes cap. 133. Equus generosus, ait, qui Phares dicitur, ad eminentiam & dignitatem refertur. Similiter & equa, quæ Pharas, generosam fœminam portendit; equi deinde vulgares de nobilitate ac gloria quadam inferiore accipiuntur. Inferiore quidem, ut vides, sed tamen gloriâ. Quare apud Ploratorium Aristippus, cum Diogeni sordes & vilitatem exploraret, splendidius multò esse ait,

Equus ut me portet, alar Rex,

Cum alii pleriquè Philosophi indignum sua professione id existimarent, tanquam veræ moderationis præceptores. Et Plato ipse cum aliquando in equum conscendisset, confestim descendit, metuere se dicens, ne ἰπποφία ληφθῆναι, Equino fastu contaminaretur.

Sed de Statuis equestribus, ne immemores simus, nunc agimus.

agimus. Earum è Græcia origo à Plinio indicatur. xxxiv, 5. Equestris, inquit, Statuæ Romanam celebratimem habent, certo sine dubio à Græcis exemplo; illi Celetas tantum dicabant in sacris victoris. Sed tamen vetusta satis Romæ fuit. Cap. 6. Equestrum autem origo perquam vetus est, cum sœminis etiam honore communicato; Clælia enim statua est equestris, ceu parum esset togâ eam cingi. Vbi tanquam inusitatum & insolens quiddam notat, quod equestrum statuam habuerit sœmina; Ex quo etiam liquet, raro admodum & non nisi gravissimis de causis decretas id genus statuas. Liv. lib. vii, cap. 13. de L. Furio Camillo, & C. Mœnio Coss. qui totum Latium subegere. Illorum, inquit, triumpho additus honos, ut Statuæ equestris eis, rara illa etate res, in foro ponerentur. Subscribit Vellejus ii, 61. Eum, inquit, (Augustum intelligens) senatus honoratum equestri Statua, quæ hodiequæ in rostris posita, etatem ejus scripturâ indicat (qui honor non alii per CCC. annos, quam L. Syllæ, & Cn. Pompejo, & Cæsari contigerat.) Pro Præatore una cum consulibus designatis, Hirtio & Pansa bellum cum Antonio gere-re jussit. Adeoquæ eò, quod insignis fortitudinis præmium Statua equestris esset, mollibus & parum viris exprobrat Clælia apud Senecam, quod lætica veherentur, in illa urbe, ubi equo donata esset sœmina. Consolat. ad Marciam. cap. xvi. Clælia, inquit, exprobrat juvenibus nostris pulvinum adscendentibus, in ea illos urbe sic ingredi, in qua etiam sœminas equo donavimus. Verum Græci liberalius aliquantò hoc decus impendebant. Alexander quippè Magnus centum viginti equitum ad Granicum cæsorum, singulis equestris statuæ honorem habuit. Justinus xi, 6. De exercitu, inquit, Alexandri, nongenti pedites, centum viginti equites ceciderunt, quos Rex impensè ad cæterorum solatia humatos statuis equestribus donavit. Illas verò è Macedonia Romam transtulit Metellus Macedonicus, & in suis porticibus Romæ locavit, ut supra cap. vii, dictum. Harum meminit & Vellejus I, 1. additque in illis Alexandri ipsius fuisse. Magnam, inquit, Alexandrum impetrasse à Lysippo ferunt, singulari talium authore operum, ut eorum Equitum, qui ex ipsius turma apud Granicū flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum faceret statuas, & ipsius quoquæ iis interponeret. Et ille quidem justissimè hoc decus accepit. Nec regere invenies apud Romanos, stante Rep. aut inter initia Cæsarum, nisi illu-

Illustribus & insignibus viris illud tributum. Marci AEmilii Lepidi Triumviri, complures Equestres exhibent nummi antiqui apud Goltzium, in numismatis ejusdem. pag. xxxi i. num. 1. 3. 10. 12. & pag. xxxi i i. num. 2. Augusti quoque multas apud eundem videas, in Imperatoris ejusdem nummis; pag. xxxvi. num. 23. XLVI. numm. 1. 2. 3. 4. 6. 7. 9. 10. ii. & XLVII, 17. Decantata fuit & celebris inter cæteras Romanorum equestres; illa Domitiani Cæsaris, quam ipsi S. P. Q. R. ob victos Dacos fieri præcepit. In qua describenda, Stadius lib. 1. Sylvæ. omnem industriam intendit. Magnitudinem ejus stupendam præcipuè celebrat. Confert enim illam cum equo Trojano, ubi ait,

*Nunc age, fama prior notum per secula nomen,
Dardaniæ miretur equi, cui vertice sacro
Dindymon & cæsis decrevit frondibus Ida.
Hunc nequè discissis cepissent mœnia muris,
Nec grege permixto pueri, innuptæquè puella,
Ipse nec Aeneas, nequè magnus duceret Hector.*

Et mox cum equo Curtii vicino,

*Ac primum ingentes habitus, lucemquè Coruscant
Expavit majoris equi.*

Ac iterum cum Statua equestri Cæsaris,

— — — — *Vix lumine fesso*

Explores, quàm longius in hunc despectus ab illo.

Itemquè alia ibi notanda quæ exscribere non vacat. De Trajani Equestri Statua vid. Ammian. Marcell. lib. xv i. cap. 17. De Justiniani, Zonaram I l l. Annal. & Codinum in Origin. Constantinop. Sed ad ultimum hic principalis equestrium statuarum honor ad eò evilescere cœpit, ut ad Circensium Victores & augeas transfret. Martial. Epigr. v, 26. Equites pelli gradu in Spectaculis ob egestatem quæritur, neminem verò liberalitate sua illorum subvenire dignitati; cum illud honestius facturi essent, quàm quod opes suas impenderent statuæ equestri aurgatoris Scorpi,

*Hoc rogo non melius? inquit,
Quàm non sensuro dare quadringenta Caballo?
Æteus ut Scorpi nasus ubiquè micet?*

Et lib. 1 v, 67. de ejsdem Scorpi Equo.

Quod non dat Equiti, vis dare, Prætor, Equo?

Hunc morem, quo & Circi victoribus ejusmodi ingentia præmia decernebantur, notat Bulengerus de Ciro, c. 33. Et quasi indignatur non modo bravia, coronas, sed statuas, titulos ac e-logia, prima victoriæ præmia illis decerni. Sed veterum Statuarum Equestrium, quarum P. Victor Æneas inauratas 24, Eburneas 49. fuisse in urbe dicit, ferè nullæ hodiè supersunt, si unam M. Aurelii Antonini excipias, quæ olim ad ædem Lateranensem posita erat, ut tradit Andr. Fulvius antiqq. Rom. 1 v, 36. Iam verò in arca Capitolii visitur, illuc à Paulo 111. anno MDXXVIII. translata, ut recens inscriptio in ejusdem basi indicat. Propioris verò ævi, non pauca hujus generis monumenta, fortè antiquis nequicquam cedentia spectantur Romæ, & alibi in Italiâ. Eximia est illa Henrici I V. Galliæ Regis in porticu quadam Lateranensis templi, ex ære, ejus ni fallor, reditionis ad Ecclesiam Romanam à reformata religione monumentum. Insignis est & ille Equus Æneus 10 cubitos altus, & altero tanto longior, in Palatio Rucellajorum ad arcum Domitiani, hodièquè *Portogallo* collocatus, quem Andr. Fulvius Antiqq. Rom. append. tradit honori Henrici I I. Galliarum Regis destinatum fuisse, decretumquè simulacrum ejusdem Regis ex metallo imponi, ad similitudinem statuæ Equestris M. Aurelii Antonini. Interea verò defuncto Henrico, circiter XXI. annos, opus, quod afflictâ civilibus armis Gallia, ob dilatas impensas consummari, & Lutetiam transferri non potuit, Romæ remanserat, illudquè postmodum Henricus III. Horatio Rucellajo Forentino, benè de se merito, & spectatæ virtutis viro donavit. Alibi etiam in Italia visuntur Equestris Statuæ ob artis celebritatem operisque elegantiam, vel tantum non tacendæ. Florentiæ in foro spectabilis est Cosmi medicis ex ære. Venetiis Bartolomai Coleoni. Paravii ad D. Antonii templum, Gattæ Meletæ, Veneti exercitus Ducis. Ticini in foro, Iconica Equestris ex ære Antonini Pii. Quarum passim etiam mentionem facit in suo Mercurio Italico Iohan. Henricus à Pflaumern. Nequè hujus decoris expers Gallia est. Nam Lutetiæ

Parisi

Parifiorum ſpectantur inſigni artificio Equeſtres duæ præſertim. Vna Henrici I V. in ponte novo, de qua vide Bau-
doinum in annotation. ad Tacit. Hiſtor. Et altera Ludovici
XIII. in campo Regio, vulgo *Place Royale* dicto. Cæte-
rum ponebantur & itatæ Curules. Dio Caſſius, lib.
xliii. De Iul. Cæſare. *Decrevit Senatus ut currus, ipſi ad-
verſum Iovem ſpectans in Capitolio collocaretur.* Et lib. xlix.
de Antonio. *S. Pompeji mortis cauſa, Cæſar Auguſtus ludos
Equeſtres exhibuit, Antonioquæ currum apud roſtra, & Statuas
in templo Concordiæ poſuit.* Dictæ curules ex eo, quod in cur-
ru conſpiciebantur, quibus dicatæ fuere. Ipſa enim Statua
vel effigies in curru ponebatur. Iuvenalis Satyra viii. in;
de appellat.

— *Stantes in curribus Emilianos,*

Itemquæ Prudentius lib. 2. in Symmach. ſic nominat, *Miramus;*
inquiens, *Currus,*

— — *Stantesquæ Duces in curribus altis
Fabricios, Curios, hinc Drufos, inde Camillos.*

Et Vetus inſcriptio habet:

OPVS. QVADRIGÆ. CVM. EFFIGIE. IMP.
HADRIANI. AVG.

Illarum quoquæ Statuarum Originem è Græcia arceſſit Pli-
nius xxxiv. 5. ubi poſtquam oſtendiſſet Græcos ſolitos
ponere celetas, bigas, vel quadrigas ſacrorum certaminum
victoribus, addit, *Vnde & noſtris currus in his qui triumphaviſſent.*
Qui locus ſimul monet, viris triumphalibus hunc
honorem habitum & triumphales Statuas fuiſſe plerumquæ
Curules. Tacit. Agricol. *Illuſtres Statuas* appellat; Igitur,
inquit, *triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatue honorem;*
& *quicquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumu-*
lata decernit. Quanquam & equeſtres datæ pro triumpho,
Q. Marcio Tremulo triumphanti de Hernicis contigiſſe, Liv.
lib. ix. tradit. Porro non ſolum triumphantibus, ſed quibus-
cunquæ etiam imperii fines inſigniter ampliandis hoc à Ro-
manis tributum, Suet. Auguſt. cap. xxxi. notat. *Proximum,*
L. z inquit,

inquit, à Diis immortalibus honorem memoria ducum præstitit Augustus qui imperium populi Rom. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusquæ manentibus titulis restituit, & Statuas omnium triumphali effigie in utraqûe fori sui porticu dedicavit. Erant autem Curules illæ Statuæ plerumquæ vel *bijuges*, vel *quadrijuges*, vel *sejuges*. Bigarum meminit Plinius modo adducto loco. Non *vetus*, inquit, & *bigarum celebratio in his*, qui *pratura functi*, *curru vecti essent per Circum*. Similiter mentionem facit inscriptio vetus Prænestæ.

A. MVNIO. A. F. MIN. EVARISTO. SPL. EQ. R. PAT. COL. OMNIB. HONOR. NITIDE. FVNCTO. OB. INSIGNEM. E. IVS. EDITIONEM. MVNERIS. BIDVI. POPVLO. POSTVLANTI. BIGAM. PLACVIT. EQVEST. STATVA. DECRETO. ORDINIS. EVM. ORNARRI.

In nummîs Augusti *Bijuges Curules Statuas* exhibet Goltzius pag. XLIII. num. 15. Etpag. XLVII. num. 22. De *quadrijugis Iul. Capitol. Gordiano Tertio* cap. XXVII. De *Misitheo Gordiani Socero*. *Misitheo*, inquit, *quadriga equorum decretæ est, & currus triumphalis*. Trebellius Pollio in *Tyrann.* Nequæ enim, inquit, *melior vir quisquam fuit, neque constantior, postquam cæteri consulti statua in inter triumphales & currus quadrijuges Pisoni decreverunt.*

Item Iuvenalis Sat. 7.

*Hujus enim stat currus aheneus, alsi
Quadrijuges in vestibulis.*

Et Prudentius II. in Symmach.

*Frustrâ igitur currus summo miratur in arcu
Quadrijuges.*

Suntquæ isthæc *τέθρακτα* illa, quorum honorem, ut insignem suis beneficiis impendi à Cypriis & Asiaticis non sustinere sese innuit ad *Aticum* Cicero Epist. 21, lib. V, Hic obiter notandum est

est, equos illos non singulos binos ut nunc fit, in quadriga junctos, sed quatuor æquata fronte, quorum duo jugo alligati, jugales dicti fuere, reliqui verò duo funales, qui loro juncti extra currum. Illi Ζύγιοι, hi παρῆγοι; idè à Græcis dicti. vid. Suidam & Hesychium. Nec alio sensu unanimes equos dici putaverim à Claudiano in Epigr. de quadriga marmorea.

*Quis dedit innumeros uno de marmore vultus?
Surgit in aurigam currus; paribusque Lupatis
Unanimes frenantur equi.*

Sejugum porrò meminit Apulejus in Floridis. *Vir, inquit, cui omnes provincia quadrjuges & Sejuges currus ubique gentium ponere gratulantur.* Sed clarius Plinius x x x i v, s. qui ævum norat, & Augusto tribuit. *Non nisi, inquit, à Divo Augusto sejuges, sicut & Elephantis.* Vbi simul & de Elephantis dicimus, qui Principibus decreti, forte ob animalis istius nobilitatem & generosam indolem, quæ quodammodo Principibus & magnis viris convenit. Sic enim de ea re Achmes Oneirocrita cap. 270. *Elephantus ad amplissimum & opulentum virum interpretando refertur.* Et deindè magis ad præfens negotium appositè. *Si quis Elephanto vehi visus sibi fuerit, Princeps erit, & principis alicujus amplissimi possessionibus potietur.* De ejusmodi Elephantorum Statuis Capitolinus in Maximinis duob. loquitur. Vbi ita acclamatum Principibus refert. *Victorie causa Principibus nostris Maximo, Balbino, & Gordiano Statuas cum Elephantis decernimus, Currus triumphales decernimus, Statuas equestres decernimus, Trophæa decernimus.* Qui tamen videntur præcipuè juncti quadrigis. Idem Capitolinus Gordiano Tertio, cap. x x v i i. *Quadriga Elephantorum Gordiano decreta sunt, utpotè qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumpharet.*

C A P U T XIX.

Habitus Statuarum. Circa gestum situmque membrorum quid præcipuè observatum. Gestus se manus. Pacificator habitus in Statuis quis? Dextra elata quid signatens Veteres? Causidicorum Oratorumque Statua manibus

Exertis apud Romanos, contra quàm Græci usurpatum. Ex digitorum situ & estuquè cognita interdum gestorum Magistratum & honorum vices. Hinc quoque explicatus Plinius de Statua Iani. Statua Semiramidis. Ex aliis membris, alia similiter affectiones indicata. Habitus Citharadicus & Athletarum. Alia item hominum opera, & conditiones representata. Cautum interrim, ne quid fieret præter decorum. Claudiani Epigramma laudatum.

SED nequè omittendum est, de vario Statuarum habitu aliquid proferre, ut promisimus. Per habitum intelligo non vestitum solum sed & gestum. Ita Agrætius, *Habitus de vestitu gestuquè corporis dicimus. Quem gestum sive situm membrorum in Statuis Asconius aliàs, Figuram, dicit ait, Comment. in Verrin. action. quæ est de Prætura Urbana. Figura, inquit, est circa gestum situmquè membrorum. Gestus verò illi exprimi solebant, qui vel animi affectum; vel rarum aliquem eventum significarent, vel artem, quam quis profiteretur, aut aliud quodcunque opus, vel denique fortunam & conditionem hominum ostenderent. Fiebantquè tum manu potissimum, unde *Cestuose manus*, Gellio. Noct. Att. lib. 1. Cap. 5. dicuntur, tum reliquo corpore, vel quibusdam saltem membris. Pauca de singulis, vel testimonia, vel exempla sufficient. Inter omnes præcipuus & maximè celebris est ille *Pacificator*, de quo Quintil. XI, 3. *Fit, inquit, & ille habitus, qui esse in Statuis Pacificator solet, qui inclinato in dexterum humerum capite, brachio ab aure protenso, manum infesto pollice extendit, qui quidem maximè placeat iis, qui se dicere sublatâ manu jactant.* Sublevare manum solebant imperantes, hortantes, monentes, itemq; jussis obtemperantes. Undè in Imperatorum statuis, quæ honori eorum post bella confecta, & pacem redditam fiebant, gestus ille exprimi solebat tanquam imperantium arma ponere, & significantium pacata esse omnia. Talis fuit in pedestri Iulii Cæs. Statua, ut in ejus nummo expressa est, quem inter cæteros ejus Cæsaris exhibet Goltzius pag. XI. num. 2. Talem fuisse in Augusti Statuis, quæ ipsi tum sine dubio decreta fuere Romæ, cum fugato S. Pompejo res Siciliae composuisset, ostendunt ejus Imperatoris nummi quatuor apud eundem Goltzium. pag. XLVI. num. 4. 6. 7. 9. Nec alius erat ille in Domitiani statua Equestri, de quo Statius Sylvat. lib. 1.*

Dextra vetat pugnare.

Et hodiequè spectatur in M. Aurelii, illa, quæ olim ante ædem Lætianensem posita, nunc in area Capitolina visitur.

Nam pacem illo gestu significari discimus ex Cæsare de bello Gallico lib. v i i. *Tametsi dextris humeris exertis animadvertentur, quod insigne pacatis esse consueverat, tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant.* Et turbarum seditionumque sedationem. A. Petrus Sat. iv.

*Ergo cum mota fervet plebecula bile
Fert animus calidæ fecisse silentia turbæ,
Majestate manus.*

Milites itidem elatis dextris annuebant. Lucanus Pharsal. lib. i.

*His cunctæ simul assensere cohortes,
Elatasquè altè, quæcunquè ad bella vocares,
Promisere manus.*

Sic etiam dextræ manus exeri in Oratorum & Causidicorum Statuis solebant, ut notat Dempster. Paralip. ad ix lib. Antiqq. Rom. Rosini, quem gestum Oratoribus quibusdam placere Quintil. dicto loco ostendit. Fuerit illud apud Romanos; certè contrarium Oratorum Græcorum Statuæ ostendunt. Nam ut in Statua Solonis illum gestum exprimerent Salaminii, quo cum populo Atheniensi verba facere solebat, manum intra vestem condidère. Id indicat Æschines orat. in Timarchum. *Satis scio, inquit, vos omnes trajecisse Salaminem, & Solonis spectasse Statuam; itaque ipsi testari potestis, Solonem in foro Salaminiorum positum esse, manu intra vestem condita. Quod est vobis, Athenienses, monumentum ac simulacrum ejus habitus, quo sit usus, cum ad populum Atheniensem verba faceret. Quod signum fuisse modestiæ, præterea constat ex Demosth. Orat. de falsa legat. Dixit, inquit, Solonem dedicatum esse, Exemplum modestiæ Oratorum, manum intra vestem tenentem, qua reprehendit & exagitat Timarchi petulantiam.* Aliàs ex digitorum situ in Statuis cognosci potuisse, quoties quis consulatum aliumvè magistratum gesserit, conjicere licet ex iis, quæ tradit Pierius Valer. Hieroglyph. lib. xxxv i i. in Digitis. Nam si fascès, à dextra alicujus Statuæ essent, læva verò eo gestu prætenderetur, ut unguiculus auricularis digiti ad medium volæ tuberculum adverteretur, primi consulatus Hieroglyphicum apparebat. Nam digiti hoc vel illo modo compositi, nunc contracti, nunc

porrecti, omnem numerorum rationem apud antiquos expabant, teste Quintilian. 11, 3. Et multa istiusmodi in antiquorum Statuis reperire eodem loco idem diligentissimus antiquitatis Mysticæ indagator Pierius testatur. Nec scio an claiorem ab ullo interprete lucem accipere possit ille locus Plinii xxxiv, 7. Vbi de statua Iani à Numa Pompilio dicata, traditur, quod fuerit *digitis ita figuratis, ut trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem anni, temporis & arvisse Deum indicaret.* Lubet eum hic audire suis se verbis expicantem. Cum Plinius, inquit, dicat *digitis ita figuratis*, verisimile non est, quod nonnulli putant, in dextra insculptam fuisse literam T. quæ apud Græcos trecenta significat in læva verò E. & E quæ sexaginta quinque supputant. Dicamus ergo ejus statuæ dextram eo gestu figuratam, ut ea exporrectâ tres inferiores digitos graduum in morem incurvatos haberet, qui gestus, ut i dictum, trecenta signat. Lævam autem ita conformatam, ut index pollicis ungui circumductus arctissimâ eum circulatione complecteretur, infamis verò mediam palmam versus adcurvaretur, duobus reliquis exstantibus, quantumcunque porrigi potuerint. Ita enim quinque & sexaginta describi. Hæc ille. Quæ verò fuerit hæc digitorum Iani figuratio, ex eodem cognoscitur, cum & manus depinxerit cum vario digitorum schemate gestuque & numerorum notas singulis ad meliorem rei satis intricatæ intellectum adjecerit. Præter illum, rationem computandi per digitos etiam Rhodiginus xxiii, 11. & 12. quodammodo explicat. Sed plenius eandem Petrus Colvius executus fertur, quem videre adhuc non contigit. Præterea ex manuum gestu significari interdum solere rarum aliquem eventum, ex Statua Semiramidis ad ædem Deæ Syriæ Hierapoli posita, constat, quo exemplo quamvis externo, tamen hic utemur, quia illustre est. Rem ipsam ita exponit Lucianus de Dea Syria, Mycillo interprete. *Ad sinistram adis, Semiramidis signum stat, adem ipsam dextra demonstrantis. Stat autem talem ob causam. Homini-bus quicumque Syriam incolunt legem illa tulerat, ut se ceu Deam colerent, cæterorum autem Deorum, atque ipsius etiam Junonis nullam rationem haberent. Atque illi tum ita faciebant. Postea autem ubi Deorum indignatione & morbi venerunt & glades, aliisque mala, ab insania destitit, seseque mortalem agno-*

vit,

vit, ac subditis iterum præcepit, ut ad Junonem converterentur. Ob eam igitur causam adhuc tali specie stat, indicans advenientibus Junonem colendam esse, sequè ipsam non amplius Deam esse, sed illam confitens. Innumeros præterea gestus fuisse in Statuis expressos, & cœterorum membrorum, puta, oculorum, oris, narium, humerorum, laterum, crurum, pedumquè, quæ pro diverso flexu, motuquè aut sicutu varios affectus propè quasi voce & sermone ipso indicarent, ut gaudium, iram, contemptum, minas, dolorem, pœnitentiam, spes, vota &c. ignorare non possunt, nisi qui aut nesciunt Statuariam artem imitatricem esse naturæ etiam viventis, aut putant homines eodem semper statu, & sine motu esse, quemadmodum ipsas Statuas, quorum illos oppidò rudes, hos penitus stultos esse, si qui sint, oportet. Possemus, si tanti esset, singula suis exemplis illustrare. Sed non supervacanea sectamur, magis ritibus antiquis investigandis, quam artis arcanis rimandis intenti. Illud addendum est, quod initiò dixi, non solum affectiones istas animi, sed etiam artes & alia hominum opera, quæ externo membrorum auxilio perficiuntur, vario corporis gestu sæpè solita notari. De Citharædico habitu statuarum locus apud Suet. in vita Neronis cap. xxv. locus hic extat. *Sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item Statuas suas Citharædico habitu, quâ notâ etiam nummum percussit.* Cujusmodi verò fuerit ille habitus, in primo Floridorum eleganter ostendit Apulejus, ubi de Statua Bathylli. *Cervix succi plena, inquit, mala, uberes, gena teretes ac modico mento facies, eiquè prorsus Citharædici status, Deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes dejectus ipsos, Græcanico cingulo, clamys velat utrumquè brachium ad usquè articulos palmarum. Cœtera decoris histrici dependent. Cithara balthæo cœlato apta strictim sustinetur. Manus ejus tenera, procerula laeva distantibus digitis nervos molitur, dextera Psallentis gestu suo pulsabulum cithara admoveat, ceu parata percutere. Cum vox in cantico interquieverit, interim canticum videtur ore tereti semihiantibus in conatu labellis aliquare.* Similem ferè gestum in Statua Apollinis, quæ in Augusti porticu erat, notat Propertius lib. 1. 1. Eleg. 31.

*Hic equidem Phœbo visus mihi pulchrior ipso,
Mormoreus tacita cæcæ hiare lyra,*

De Athletarum Statuis Æmilius Prob. in Chabria. Hoc usquē eo tota Græcia celebratum est, ut illo statu Chabrias Statuam fieri voluerit, qua publicè ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea Athleta, caterique artifices his Statibus Statuis ponendis uterentur, cum victoriam essent adepti. Docuit quippè Chabrias ille obnixo genu scuto, projecta hasta impetum hostium excipere. De Lacænis saltantibus vide Mercurial. Gymnast. lib. 11. cap. 11. Et infinita id genus apud Plinium **xxxiv**, 8. Et **xxv**, 5. Ad opera verò & qualibet actiones significandas membrorum habitus componebatur pro arbitrio siue artificum, siue eorum, qui Statuas sibi fieri curabant, nec gestus ullus actione hominis excogitari potest, quæ non felici successu in Statuis similiter expressa reperiatur. *Ἀποξώμενος* à Polycleto factus memoratur Plinio, priore ex citatis loco, & duo *Ἀσπυραλίζοντες*. Fecit, inquit, & *distingentem*, & *nudum talo incessentem*, duosquè *Pueros*, item *talos nudos ludentes*, qui vocantur *Ἀσπυραλίζοντες*, & sunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius perfectiusquè judicant. Cujusmodi verò opus fuerit distingentis, ad eum locum Dalecarnapius indicat, Strigili nimirum sese defricantis, sudoremquè & sordes detergentis. De Discobolo Lucianus in Philopseude. *Nonne illam dicis, inquam* (Statuam intelligens) *qua discum jactit, qua inclinata est ad emissuri gestum, reflexa in eam, qua discum fert, altero pede modice inflexo, qua se erectura videtur cum jactu*. Miseram vitæ conditionem in Statua Hostilii Mancini expressam, Plinius **xxxiv**, 5. innuit. *Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est*. Nudus & vincus deditus fuit, ut Plutarch. in Gracch. narrat. Talis habitus est captivorum in arcibus Statutorum, quem exhibent nutami, & imprimis ille Drusi Germanici, quem inter opera Æneæ Vici reperio. Ibi arcus cum captivis duobus, & Statua ejus equestri superposita ostenditur. Meminit istiusmodi captivorum Juvenal. Sat. x.

*Bellorum exuvia, truncis affixa trophæis
Lorica, &c.*

— — *Et summo tristis captivus in arcu,
Humanis majora bonis creduntur.*

In omnibus verò observari volebant, ut quicumquè essent gestus,

stus, probè & decorè responderent personis, quibus tribuerentur: Aliàs inepta nimis res visa fuit. Dio Chrysoft. Orat. **xxi.** *Quod certus quidam apud vos stat cæstibus pugnans, qui ex corpore sit tenui & imbecillo, cœtumquè nunquam attigerit, plane ridiculum est.* Sed quis singula persequi potest? unum illustre exemplum proponam. Claudiani est Epigramma in Statuas Amphinomi & Anapi fratrum, parentes suos magno natu, sublatis humeris, Ætæ incendio eripientium. Quod meretur ob gestuum actionumquè miram varietatem quæ ibi ab eleganti Poëta eleganter sane depicta est, ut quantum ejus nostro proposito commodat, hic adscribatur.

*Aspice sudantes venerando pondere fratres,
 Divino meritos semper honore coli.
 Iusta quibus rapida cessit reverentia flamma,
 Et mirata vagas reppulit Atri faces.
 Complexi manibus sultos cervice parentes,
 Ut tollant vultus, accelerentque gradus.
 Grande vi geminâ sublimes prole feruntur,
 Et carâ natos implicuere morâ.
 Nonne vides, ut sæva Senex incendia monstret,
 Ut trepido Genetrix invocet ore Deos.
 Erexit formido comant, perquè omne metallum
 Fusus in attonito palluit ore color.
 In juvenum membris animosus cernitur horror,
 Atque oneri metuens imparvidusque sui.
 Rejectâ vento Chlamides, dextram erigit ille,
 Contentus levâ sustinuisse patrem.
 Ast illi duplices in nodum colligit ulnas,
 Cautior in sexu debiliore labor.*

Ibi simul vides in Statuis fratres illos sudare sub pondere parentum, tollere vultus, accelerare gradus. Deindè Patrem humeris filii sultum monstrare manu incendia. Matrem verò vultu sursum verso invocare Deos. Ita omnes deniquè gestus exprimi, ut quid aliud diceret, qui vivum hominem sese his periculis eripientem cerneret, non haberet. Sed satis de his.

CAPUT XX.

*De vestitu Statuarum. Nuda Græcis cur placuerint, aliis contra nuditatem illam detestantibus? Meretricium quid in nuditate observatum Onecrotitii. Livia dictum prudens & castum. Paupertas *οὐκ ἐργασίας* notata à Cicero-
ne in nuda Filii Verris Statua. Probrum apud Romanos statui nudum. Romanas Statuas quo amictu velari oporteret, quibus ex rebus iudicatum. Augurum & Pontificum Statua capite tecto, & quare? triumphali Or-
natus Statuarum cuiusmodi. Quotidiano vestitu quibusdam corni volupe in statuis. Heroum Statua cur sine crepidis & calceis? Honorificum contra in sæminis conspici Sandalia. Discrimen in Statuarum habitu diversum, pro Reip. temporibus diversis tum paci tum belli. Amictus civilis. Ha-
bitus Civilis, statua togata. Imago earum in nummis Lepidi & Augusti servata. Statua Stolata, Penulata, Palliata, Mitrata, Virrata. Luperca-
lium quis habitus. Hercules Statua cur pelle tecta? Hercules Scytato. Agiti-
ti-pelliger Tertulliano. Statua paludata. Statua Viri muliebri habitu, cur posita aliquando? Non semper ex eadem cum Statuis materie operimen-
ta insculpta, sed vera vestes injecta interdum usu temporario. Deorum Simulacra vestita. In statuis Romanis cur nusquam pileus visatur? Orna-
menta alia statuarum, Annuli, bullæ, armilla.*

Alterum restat, quod de habitu promissimus, *Vestitus nimirum, & arma*, quod alio nomine in statuis appellatur *Statuis* Ciceroni Verr. 1. ut vult ejus interpret Aconius, cum ait, *Status est circa ornatum & habitum vestis, insignium & armorum*. De vario itaque statuarum vestitu acturi, primò dicemus aliquando placuisse nudas. Idquè Græcorum ritu, qui nihil velant. Plinius xxxiv, 5. *Placuere, inquit, & nuda, tenentes hastam, ab Epheborum è Gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Græca res est nihil velare. Romana ac militaris thoracis addere*. Nudas fortè ideò fecerant, quod, ut dicit Lactantius de opific. *Dei ipsa nuditas hominis mire ad pulchritudinem facit*, Et hanc nuditatem in signo senis æreo, à se empto Plinius Nepos lib. 111. Epist. 6. non excusat solum, sed & deprædicat, hoc modo, *Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt celat, aut laudes parum ostentat*. Nonnulli tamen parum severum aut pudicum judicantes proflare ad aspectum & usurpari oculis ea, quæ occultare natura pudorquè jubent, parum sibi placuisse illam nuditatem testati sunt, & maximè in sexu verecundiore.

Sic

Sic nudam Venerem Cōi averfabantur, nec emere volebant; quanquam excellentissimum artis exemplar. Plinius xxxvi, 5. *Duas fecerat Veneres Praxiteles, simulquē vendebat; Alteram velatā specie, quam ob id quidem prætulit optione, quorum conditio erat, Cōi. Cum alteram etiam eodem pretio detulisset, severum id ac pudicum arbitrantes. Rejectam Guidii emerunt.* Illud etiam de nuditate Veneris. Oneirocritæ observant, quod illa tota nuda conspecta, non nisi meretricibus bona sit. Artemidor. lib. 11. c. 42. *Venus tota nuda solis meretricibus bona est, & quæstus significativa.* Huc pertinet & illud Livix dictum apud Dionem Cassium lib. LVIII. *Cum obviam facti Livix quondam viri nudi, ea de causa essent necandi, eos ita morti eripuit, quod diceret, Pudicis mulieribus hos nihil à statuis differre.* Sed ut ibi libido nuditate notata est, ita non minus scitè ad paupertatis significationem eadem nuditas deflexa est à Cicero, qui quasi ludens in verbo, inde occasionem arripit invehendi in rapinas & sacrilegia Verris, cujus filii statua in foro Syracusarum nuda erat statuta. Verrin. 11. *Hujus, inquit, Fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat; ipse autem ex equo nudatam ab se provinciam prospicit.* Eodem fere sensu Allrampsychnus. *Γυμνὸς ἡγεοδεῖς τῶν ἰσχυρῶν πρὸς τὸν πτωχόν.* *Nudus sedens, tuis cedes bonis.* Nudæ itaque statuæ locabantur apud Romanos, sed rarò, præsertim iis, qui in dignitate aliqua constituti fuere; unde apud Dion. Cass. lib. xiv. Cicero in Antonium invehitur, quod ipse consul, nudus Lupercalibus urbem percurrisset, & consulatus Majestatem, quæ populi publica erat, ista turpitudine affecisset. *Dignus profecto, inquit, Antonius, cui ipsi quoque statua ponatur, ut cum Horatius armatus in Tiberi conspiciatur, hic nudus in foro cernatur.* Ideò crebrius velatæ amictu aliquo erant, puta ex eadem cum statuis ipsis materie. Vnde Artemidorus 1 v, 38. Oneirocr. *Quidam in Magnesia sibi visus areis vestibus amictus esse; recte mortuus est. Erant enim vestes ipsum complectentes immobiles, quales statuis circumdari solent, hæ autem non vivunt.* Ille vero amictus plerumquæ addebatur, qui aut officii ejus, munerisque proprius erat, in quo constitutus quisquæ fuisset, eo tempore, quando ipsi decernerentur statuæ, aut quem quisquæ sibi ad usum quotidianum inducere soleret, Officii munerisque insigne fuit

habitus

habitus Auguralis, quo conspicuæ etant statuæ Augurum, capite velato. Dionys. Halicarnass. 111, 13. de statua Navii Auguris, à Tarquinio Prisco posita. *Ejus*, inquit; *enecam statuam fecit, eamque in foro erexit, quæ ad nostra usque tempora adhuc extabat ante Curiam posita, prope sacram ficum, minor hominis mediocris statua*, & **CAPITE VELATO**. Hoc habitu Augurali cernitur statua M. Antonii, capite scilicet velato & dextrâ lituum; qui Augurum insigne erat; præferente, in nummis Antonii ap. Goltzium. pag. XLVI. num. 8. Quin & Pontifices Maximi, quia hic ejus dignitatis cultus fuit; eo etiam in statuis suis spectari volebant. Sic Æmilii Lepidi statuæ duæ apud eundem Goltzium pag. XXXIV. num. 2. & 6. habitu pontificali cernuntur, velatis capitibus; & gerentes dextrâ manu capedunculas, sive vascula sacra, quorum usus erat in sacrificiis, quibus præerant Pontifices. Lepidus Pontificatum Maximum per vim invasit, post mortem Iulii Cæsaris, qui ipse Imperator hujus officii sacri honorem, antea etiam plebeiis communicatum sibi vendicavit, & cum Imperatorio culmine consistere voluit, quod ita etiam penes Imperatores mansit, usque ad Gratianum, qui edicto vetuit, ne Pontifex Maximus appellaretur, ut Zosimus tradit. De more velandi capitibus, Pontificibus & sacrificantibus usitato, passim traditur, ne hoc loco multis de illo agam. Illud tamen juverit forsitan hic monuisse illum ab Ænea in Italiam transvectum, & sic postea in sacris mansisse. Aurel. Victor in Breviar. hist. Rom. de Ænea. *Cum interim, inquit, immolata sue in litore sacrificium perageret, traditur fortè advertisse Argivam classem, in qua Ulysses erat; Cumque vereretur ne ab hoste cognitus periculum subiret, itemque rem divinam interrumpere summum nefas duceret, caput velamento obduxisse, atque ita pleno ritu sacra perfecisse. Unde posteris traditum morem ita sacrificandi.* Idem Festus Pompejus in verb. Saturnia. *Nam Italiæ, authore Ænea, velant capita.* Causam aliam tradit Servius ad illum Virgillii versum 111. Æneid.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Sane sciendum est, inquit, *Sacrificantes Diis omnibus capita velare consuetos, ob hoc, ne se inter religionem vagis offerret aliquid obtentibus.* Porro celebris fuit & ille *habitus statuarum triumphalis.* Liv. XXXV 111, cap. 56. de Scipionis Africani

ima-

imagine. Prohibuit ne decerneretur, ut imago sua triumphali or-
 natu è templo Iovis Opt. Max. exiret. Et Valer. Max. 1 v, 1.
 Voluerunt imaginem ejus triumphali ornatu indutam, Capitolinis
 pulvinaribus applicare. Cujusmodi autem hic ornatus fue-
 rit optime, ni fallor, hic Livii locus ex lib. xxx. cap. 15.
 docebit, qui de triumphalium ornamentorum honore agit;
 quem Masinissæ Scipio habuit. Ibi, inquit, Masinissam pri-
 mum regem appellatum, eximisque ornatum laudibus aureâ coronâ,
 aureâ paterâ, sellâ curuli & scipione eburneo, togâ pictâ, & pal-
 matâ tunicâ donat. addit verbis honorem, nequè magnificentius
 quequam triumpho apud Romanos, nequè triumphantibus amplio-
 rem eo ornatu esse, quo unum omnium externorum dignum Mas-
 nissam populus Roman. ducat. Sed ad cæteros statuarum ha-
 bitus nos accingamus; Dictum est solere eas interdum poni
 eo habitu & vestitu, quo uterentur illi quotidie, quibus
 ponebantur. Comprobat Valer. Max. 1 1 1, 6. exempl. 2.
 Lucii vero Scipionis, inquit, statuam Chlamydatam & crepida-
 tam in Capiolio cernimus; Quo habitu videlicet, quia aliquando usus
 erat, effigiem suam formatam poni voluit. Hic tamen notan-
 dum occurrit, Valerium tanquam inusitatum quid notare,
 quod Scipionis statua Chlamydata & crepidata conspecta
 fuerit, Nam Heroum statux ab antiquis plerumquè sine cal-
 ceis & crepidis fiebant, contra quam valetudinarii & senes
 pingebantur. Philostrat. Epist. ad Excalceatum Adolescentem.
 Lautia, Sandalia, crepida, calceique egrotantium vel se-
 num sunt gestamina. Philocletem igitur his sepimentis pingunt
 tanquam claudum vel egrum. Vt hic habitus insolens in He-
 roum statuis fuit, ita laudatum erat, & honori fœminis,
 si in sandaliis illarum statux cernerentur, ob significatio-
 nem industriæ & domi actæ vitæ. Plutarch. Quæst. Rom.
 xxx. Cæciliæ in Sancti templo statua priscis temporibus posita
 fuit cum sandaliis & fuso: quæ domi actæ vitæ, industrieque sunt signa.
 Verum ut in ordinem redeam, discrepabat ille amictus pro diver-
 sis Reip. temporibus. Alius pace, alius bello erat. Itidem in sta-
 tuis. Ad pacis tempora sine dubio pertinet amictus statuarum
 civilis, habitus civilis, & statux togatæ. De quibus mentio
 fit in antiquis inscriptionibus. Amictus civilis meminit inscri-
 ptio vetusta Romæ.

BASSÆO. M. F. STEL. RVFO. PR.
ETC.

HVIC. SENAT. AVCTOR. IMPP. AN-
TONINO. ET. COMMODO. AVGC.
STATVAM. ARMAT. IN. FORO. DI-
VI. TRAIANI. ET. ALIAM. CIVIL.
AMICTV. IN. TEM PLO. DIVI. PII.
ET. TERTIAM. LORICATA M. IN.
TEM PLO. — — — — — NEN-
DAS.

De civili habitu alia Romæ in Foro Trajani reperta.

M. PONTIO. M. F. PVE. &c.

HVIC. SENATVS. AVCTORE. M. AVR.
ANTONINO. AVG. ARMENIAC. ME-
DIC. PARTHIC. MAXIMO. GERM.
SARMAT. STATVAM. PONI. HABI-
TV. CIVILI. IN. FORO. DIVI. TRA-
IANI. PECVNIA. PVBLICA. CEN-
SVIT.

Antonino à Macrino & Diadumeno decretas statuas civili habi-
tu Capitolinus in Opilio Macrino indicat, cujus hæc verba:
*Antonino autem divinos honores, & miles decrevit, & nos de-
cernimus; Et vos P. C. ut decernatis, quum possimus imperato-
rio jure præcipere, tamen rogamus, dicantes & duas statuas
equestres, pedestres duas habitu militari, sedentes CIVILI HA-
BITV duas &c.* Togatarum fit mentio in hisce.

Romæ in ædibus Cardinalis de Altembs.

ACILIO. GLABRIONI. SIBIDIO. V. C.
ET. OMNIBVS. MERITIS. ILLVSTRI.
LEGATO. &c. ANICIVS. ACILIVS.

GLABRIO. FAVSTVS. V. C. LOCI. OR-
NATOR. TOGATAM. STATVAM. OF-
FERENS. PIÆ. NON. MINVS. QVAM.
DEVOTÆ. MENTIS. RELIGIONE. PO-
NENDAM. ERIGENDAMQVE. CVRA.
VIT.

Item

Item in aliâ ibidem.

TARRVTENIO. MAXIMILIANO. V. C.
ELOQVENTISSIMO QVE. CONSVLARI.
PICENIANO. &c.

ANICIVS. ACILIVS. GLABRIO. FAV-
STVS. V. C. LOCI. HVIVS. ORNATOR.
TOGATAM. STATVAM. LIBENS. PO-
SVI.

Ad pacis tempora pertinere togam, satis notum est. Isidor. Orig. xix, 24. Togæ Romani in pace utebantur. Qua togâ opertas fuisse statuas inde togatas dictas, eodem loco ostendit. Est, inquit, pallium purum forma rotunda & fusiore, & quasi inundante sinu, & sub dextro veniens, super humerum sinistram ponitur. Cujus similitudinem in operimentis simulacrorum vel pæcturarum aspicimus, easque statuas togatas appellamus. Nec oblitus fuit Plinius xxxiv, 5. Togatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Asconius in Scaurianam. Cato prætor judicium, quia est ut agebatur, sine tunica exercuit, campestri subtogâ cinctis. In forum quoque sic descenderat, jusque dicebat, idque repetierat ex vetere consuetudine, secundum quam & Romuli ætatis statuae in Capitolio, & in Rostris Camilli fuerunt togatæ sine tunicis. Togatarum habitum nobis conservare nummi Lepidi apud Goltzium pag. xxxiv. n. 2. & 6. item Augusti apud eundem inter ejus imperatoris nummos pag. xlv. n. 10. 12. item pag. xlvii. n. 2. pag. lxxi. n. 7. Aliorum porro habituum, in statuis passim apud auctiores mentio fit. De stolis statuis Vitruv. Archit. lib. 1. cap. 1. De statua Cæciliæ Zonâ cincta Sext. Pomp. Festus in voce, Prædia. De Penulis & Lupercalibus, Plin. xxxiv, 5. quas inter novitia inventa computat. De Palliis, idem lib. d. cap. 8. De mitratis, vittatis, vel fasciatis, quas *dradæivss* appellabant, idem d. l. Illud monuerim, diversum longè a communi & usitato habitu fuisse illum Lupercorum, qui Lupercalium sacris, discurrerant pellibus pudenda succincti, cætera nudi. Dion. Halicarn. Antiq. Rom. 1, 10. author est, Illos solere pagum nudos cursu circumire, pellibus victimarum recens mactatarum pudenda succinctos. Talis in statuis haud dubiè habitus. Quod verò Hercorum statuae & Herculis maximè pelle consueverit tegi,

alia subest causa, quàm indicat Festus in voce Pellis. *Pellem*, inquit, *habere Hercules fingitur, ut homines cultus antiqui admoneantur.* Herculem inde Tertullianus lib. de pallio, appellat *Scytato sagittæ pelligerum*; quòd clavam, sagittas & pellem gestaret. Còterum dixi alium habitum belli temporibus convenire. Eratquè inprimis Paludamentum, quo opertæ statuæ dicebantur *Paludata*. Talem Augusti statuam videmus in nummo apud Goltzium, cujus diligentia in hac obscura materie multum juvatur. extat ille inter nummos ejus Imperatoris pag. xxxv i. num. 23. Hoc, inquam, Paludamentum, in bellum iturus imperator induerat. Varro v i. de L. L. *Paludamenta*, inquit, *sunt ornamenta & insignia militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator, & lictores mutant vestem, & signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci.* Paludati Imperatoris typum exhibet Lipsius ad fin. Lib. i i. de Milit. Rom. ex quo de statu paludatis judicabis licet. Nam & ille ex statu is sumpsit, ut inquit in comment. ad Plinii pànegyr. num. 633. Paludamentum autem, inquit, Chlamys (in statu is nummisque imperatorum apparet) ab humeris dependens. Còterum ob negotia Reip. belli temporibus gesta ponebantur statuæ variis acinctæ armis; Sed de illis postmodum, ut quando hic sumus, de vestibus, quantum expedit, absolvamus. Observatum est interdum statuam viri, habitu muliebri positam. Quintil. Declamat. c c l x x x i i. *Tyrannus cum in arce duci jusisset cujusdam sororem, frater habitu sororis ascendit, & occidit tyrannum, eodem habitu magistratus illi præmii nomine statuam collocavit.* Sed injuriæ loco habitum est, & Magistratus injuriarum reus ibidem declamatoriâ & Scholasticâ excusatione factum purgat. Hoc loco, ubi de statuarum operimentis agimus, non prætereundum est, quod interdum veris vestibus & temporario amictu statuæ vestitæ fuerint. Sueton. in Caligul. cap. x x i i. *In templo, inquit, simulacrum Caligula stabat aureum Iconicum. Amiciebaturquè quotidie veste, quali ipse uteretur.* Voluit hac ratione ipse Caligula suo judicio Deus esse. Nam Deorum simulacra vestiri solebant, Hieremiæ Prophetæ testimoniò cap. x. v. 9. *Hyacinthus & purpura indumenta eorum, opus artificum universa hæc, Indicium facit & Julius Firmic.*

lib. III. Astron. Mercurius, inquit, cum Venere in tertio ab h^oroscopo loco, faciet vestitores Deorum. Et Severus Sulpit. de vita D. Martini lib. I. Quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulacra Dæmonum candido tecta velamine, miserâ per agros suos circumferre dementiâ. Quod vero nullæ antiquæ Romanorum statuarum, cum pileo visuntur, causa est, quod Romanis veteribus pileus nullus in usu fuit, nisi solis diebus Saturnalibus. Alii enim nudo capite erant, aut caput veste velabant. vid. Hadrian. Turneb. Adversar. v i i i, 4. & Lips. de Amphitheat. cap. 19. Variis præterea tum dignitatis insignibus, tum ornamentis aliis conspicuas statuas fuisse legimus, in quibus sunt *Mitæ*. De Iulio Cæsar. Plutarch. in eius vita. *Statua Cæsaris inspecta sunt, regis mitris redimita.* Et Annuli. Plin. xxxiii, 1. *Singulis primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi. Sic in Numa & Servii Tullii statua videmus. Postea pollicis proximo induere, etiam Deorum simulacris.* Miratur etiam quasdam Regum statuas sine annulis positas. d. l. *Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numa, Servique Tullii aliâ, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniiis maximè miror, quorum è Græcia sicut origo, unde hic annulorum usus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferro utantur.* Et paulo post. *Et ideo miror Tarquinii ejus statuam sine annulo esse.* Eundem morem ornandi annulis statuas confirmat Cicer. ad Attic. Lib. v i. Epist. 1. ubi ex statu, amictu, annulo & imagine colligit Scipionis utramque esse statuam, & quæ ad Opis, & quæ ad Pollucis ædem posita esset. De *Statua Affricani* an tu? *Scipio hic Metellus proavum suum nescit Censorem non fuisse? Atqui nihil habuit aliud inscriptum nisi C O S. ea statua, quæ ad Opis per te posita in excelsis est. In illa item, quæ est ad Πολυδὸν Ὀνυς, hercule inscriptum est C O S. quam esse ejusdem status, amictus, annulus, imago ipsa declarat.* Sunt etiam bullæ. Unde statuarum bullatæ. Valer. Maxim. iii, 1. de Æmilio Lepido. *M. Lepidus, inquit, puer etiam tum progressus in æciem, hostem interemit, civem servavit. Cujus tam memorabile operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætextâ. S. C. posita. Itidem armilla in sinistris brachiis. Sicut docet editor libri, qui titulo Antiqua urbis splendor,*

circumfertur ; Ad tabulam xv. ubi præmia militibus à triumphantibus distributa recenset , æneisque figuris illum actum eleganter expressum oculis subjicit , etiam armillas numerat , casque ita inferi brachiis sinistris militum dicit ut in antiquis statuis videre est ; nimirum juxta humeros. Cætera omnia recensere quis sustinebit , aut quis minutius prolata non fastidiet ? Quis ad reliqua ergo , quæ proposuimus progredimur.

CAPUT XXI.

Romanorum Statua habitu ut plurimum militari , declarando bellicæ gloria studio. Loricata , pectore solum munito. Thoraces additi à Romanis. Roma Galeata quare. Frequens in Statuis Græcorum galea. Pericles ῥοισοξέ φελλος. Eiusque ob id capitis vitium. Statua galeata. Gladius in Statuis nunc stridulus , nunc vagina tectus. Quis modus gestandi gladii apud veteres Græcos , Corhos , Persas ? Hastata. Hasta Symbolum fortitudinis. Mars in hasta cultus. Ritus commovendi Martis hastam. Arcubus armata Statua. Et interdum Tropæa ferentes. Corona imposita varia ; cujusmodi ? Poëtarum Statuis ex hedera Corona data.

AD habitum statuarum , non vestes , sed & arma , ut dixi , pertinent ; cum & quædam ex iis tegant corpus. Inde dictæ statuæ militares & armatæ. Romani antiqui ut rebus bellicis impensè delectabantur , inque iis præcipuam gloriam statuabant , ita eo maximè habitu in statuis spectari gestiebant. Cic. offic. 1. *Declaratur autem studium bellicæ gloriæ , quod statuas quoque videmus ornatu ferè militari. Talis erat statua Horatii Coclitis , de quâ Dionys. Halicarnass. antiqq. Rom. V. 4. Postquam ex mortis periculo evasit , populus æneam ejus statuam armatam , in maximè conspicuo fori loco erexit. Meminit Ammian. Marcell. & tallium lib. x i x. Horum , inquit , Campiductoribus ut sortium factorum antesignanis , post civitatis exidium armatas statuas apud Aedessam in regione celebri locari jusserat Imperator. Et inscriptio vetus Romæ.*

HVIC. SENAT. &c. STATVAM. ARMATAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI. ET. ALIAM. &c. — — — NEN-
DAS. — — —

Dus

Duas item statuas militari habitu Antonino decretas ex Capitolino, capite præcedente meminimus. Sed quemadmodum arma duplicia sunt, ut ait, in Originib. Isidorus, vel *quibus percutimus*, vel *quibus tegimur*, ita utroque armorum genere muniti & accingi consuevisse statuas reperimus. Inter tegentia arma sunt lorica, thoraces galeæ.

De Loricata statua Cæsaris Plinius xxxiv, 5. *Cæsar quidem Dictator Loricatam sibi dicari in foro suo passus est.* Talis spectatur in Augusti nummo ap. Goltzium pag. xxxvi. num. 23. Hanc Loricam, quanquam non dubitaverim interdum ex hamatis illis fuisse, quarum meminit Polyb. lib. vi; tamen pro solo pectorali accipit Servius, & antiquis statuis tribuit, ad illum versum Æneid. viii.

Ægidæque horrificam, turbatæ Palladis arma,

Ægis, inquit, est munimentum pectoris æreum, habens in medio Gorgonis caput; Quod munimentum si in pectore numinis fuerit, *Ægis*, vocatur, si in pectore hominis sicut in antiquis Imperatorum statuis videmus Lorica dicitur. Illud discrimen item Martialis vii. Epigram. i. ostendit, ubi de Lorica Domitiani sic ait, adulatorio more,

Dum vacat hæc Cæsar, poterit Lorica vocari,

Pectore cum sacro sederit, Ægis erit.

Thoracas statuis addidisse Romanos etiam Plinius dicit, loc. testatur. *Græca res est nihil velare, at contra Romana ac militaris, Thoracas addere.* De Galeâ ex eo certè constat, quod Romam suam Romani, quam etiam statuis, tanquam numen aut Deam decorabant, semper Galeatam statuere, ut in nummis compluribus cernere licet. Quod vel ea causa factum videtur, ut Martiam illam & bellicosam esse monstrarent. Frequens ille habitus apud Græcos fuit, imo fœminis etiam communicatus. De Thelesillæ illustri fœminæ statua Pausan. in Corinth. tradit, quod galeam capiti jam impositura manu teneret. Erat hoc in fœmina illustre virtutis præmium. Causam ibi vide. Sed alio fine Pericli, viro alioquin forti & præclaro galeam fuisse additam Plutarchus in ejus vita notat. *Forma reliqui corporis ea in qua culpari posset nihil, capite tantum oblongo & inconcinno.* Itaque statuae ejus fere omnes galeatæ conspiciuntur, quod artifices id ei vitium exhibere voluerint. Attici vero Poëta *χοινωκίφαλον*, quasi caput scille

simile habentem vocaverunt. Talia sunt arma, quibus tegitur simul & protegitur corpus. Quibus vero offendimus, sunt gladii, hastæ, arcus, &c. quibus item instructas statuas legimus; Gladium dedere statuis vel strictum in manu, vel appensum. De stricto gladio in manu I. Bruti Plutarch. in M. Bruto. *Marcus Brutus genus suum ab Iunio Bruto deduxit, quem prisci Romani arcum inter reges in Capitolio posuerunt, cum ense stricto.* Gladio accinctam Domitiani statuam Staius Papinius Sylv. 1. docet.

— *latus, inquit, ense quieto*

*Securum, magnus quantum mucrona minatur,
Noctibus hybernis, & sidera terret Orion.*

Qui locus etiam ostendit modum gestandi gladios in statuis, ad latus nimirum insertos cingulis, contra quam fecere Græci & Gothi antiqui, quibus ex humeris enses pendebant, de Græcis indicio est Homer. Iliad. 11.

Ακαφι δ' ἀπ' ὤμοισι βάλετο εἰς τὸ ἀργυρέϊον.

Circum humeros jecit gladium argenteis clavibus distinctum

Et Virgilius Homeri imitator sæpius inculcat, ad heroica forte tempora respiciens. De Gothis Sidon. Apollin. lib. 1 v. Ep. 20. *Penduli ex humero gladij, baltheis supercurrentibus, strinxerant clausa bullatis latera Rhevonibus.* Persæ vero demissos gestabant ad femora. Jul. Pollux. 1, 10. *Persicus ensis femori apratus.* Sed & hastæ ut dixi, dabantur statuis. Vnde illa apud Senecam Epist. 1 xv. *Doryphoros statua, & apud Plinium xxiv, 8. doryphori duo Casilai, & Aristodemi opera præcipuæ iaudis.* Hasta enim erat Symbolum fortitudinis. Et ipse Mars Romanorum Deus Quirinus appellatus ab hasta, quæ antiquis nominata Quiris, ut ex Plut. discimus Quæst. Rom. 1 xxv 11. exemplar suæ stirpi præbere potuit. Martis enim rebus Romani præstare cæteris gentibus semper annisi sunt. Idcirco & armorum apparatu, suæ virtutis gloriæquæ authori similes esse voluer. Sed & sub sola hastæ specie ipse Deus colebatur. Iustin. Lib. xl 11. cap. 3. *Nam & ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastas coluere; ob cujus religionis memoriam adhuc Deorum simulacris hasta adduntur.* Simulacris, inquit, nam non Marti solum hasta tributa, sed Palladi, ut ex Suida constat, & Iuno-

Iunoni, ut Plutarch. in Quæst. Rom. meminit. Quod hasta Mars instructus fuerit, docet Servius ad V I I I. Æneid. princip. ad ea verba.

Vtquè impulit arma.

Vbi simul alium quoquè ritum in hasta notat. *Is*, inquit, *qui belli susceperat curam, sacrarium Martis ingressus primo auxilia commovebat, post hastam simulacri ipsius, dicens, Mars vigila.* Romani itaque Numinis sui exemplo statuis hastas addebant. Præter alias, hoc apparatus insignes sunt M. Æmilii Lepidi diæ statuæ equestres, quæ ita conspiciuntur in nummis Goltzi pag. xxxi i. n. 1. & 3. Statuam Constantini Magni Romæ in celebri loco cum hasta in manu erectam, tradit Euseb. de vita Constant. lib. 1. cap. 33. Sed ut ille Christianum se profiteretur palam, crucem imposuit. De quo instituto clarè Cedrus in Originib. Constantinopolit. Fuisse etiam arcus ad fatuas discimus ex Herodian lib. 1. cap. 14. ubi de statu Commodi. *Quin Statuas quoquè sibi tota urbe poni iussit, in què iis unam pro curia, quæ arcum contenderet.* Nec illa arma duntaxat in statu, sed & victoriarum insignia & Trophæa spectabantur. Plutarch. in Romulo. *Quin & Roma videre est statuas Romuli trophæum ferentes, eadè omnes.* Tales & illæ equestres Lepidi, cum trophæis videlicet, quas ex nummis Goltzii jam modo indicavimus. Item coronæ. Quæ variæ, & vel Quærnæ sive Iligneæ, servatæ Reip. decus, vel Laureæ victoriarum de hostibus partarum indices, vel oleagineæ, collatæ iis, qui triumphum victoribus procurassent, ut meminit inter alios Gellius N. A. v. 6. imo & iis, qui prælio vicissent, quemadmodum suos milites victo S. Pompejo Augustus oleagineis honestabat, teste Dione, vel etiam graminæ, quas obsidione obsidione pressi & soluti, liberatori suo dare consueverant. Fiebant autem illæ in statu ad similitudinem foliorum arborum earum sive graminum à quibus denominabantur. Tales Julio Cæsari collocatas fuisse, Zonaræ Annal. Tom. 11. notatum est *Pro tribunali*, inquit, *Cæsaris duas statuas collocarunt, alteram ob cives servatos, alteram ob urbem obsidione liberatam corona civica & obsidionali ornatas.* Vbi per civitatem, illic intelligenda.

igenda est, ob civem videlicet servatum, secundum illud Clau-
diani 111. de Laud. Stitic.

*Mos erat in veterum castris, ut tempora quereis
Velaret, validus fuso qui viribus hoste
Casurum potuit morti subducere civem.*

Per obsidionalem vero, Graminea, ob liberatos obfesos, quia
ut Plinius xx11, 4. causam reddit, *summum victora indici-
um erat, herbam porrigere victos.* De Laureatis Furi Camilli,
L. Apronii, & Ianni Bati statuis Tacit. 1 v. Annal. Priores,
inquit. *duces sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res
suas crediderant, hostem omitebant, jamque tres laureata in
urbe statua.* De hederaceis statuarum coronis hauri dubie in
telligendus est Persius, Prologo Satyr. de Poëtis loquens,
ubi ait,

*Heliconidasquè, pallidamquè Pirenen,
Illis relinquo, quorum imagines iam bunç
Hedera sequaces*

Nequè ab hoc sensu ejus loci interpretes abeunt.

C A P U T XXII.

*De sumptibus Statuarum. Publice decreta, publico sumptu posita. Consue-
tudo Statuas aequo precio faciundas locandi. Per curatores interdum id fa-
ciunt, aut pecunia adnumerata iis, quibus honos decretus, ut ipsi cura-
rent. Quasiotum Urbanorum munus publicas impensas erogandi. Honores
accepto quosdam contentos impendium Reip. remitteri solitos, inscriptio-
num formulis probatum. Idque extra Romam ut plurimum, in Urbe raro.
Causa ejus rei. Provinciarum præfecti in urbibus potissimum opulentiori-
bus statuas sibi qua causa erigi voluerint. Mos quorundam Statuas sibi
propria impensa ponendi, remisso sumptu Reip. idque vel per ipse, dum vi-
verent, vel per heredes post mortem. Alij honorem decreti transferre in Prin-
cipem, & ex suo ponere soliti. Moderatio circa precium, numerumque &
pondus. Decreti Statuarum sumptus in alios usus publicos à nonnullis
interdum conversi. Ab alijs plane recusatum. Notata Vespasiani sorditi-
es. Decurionum in Municipiis & Colonis liberalitas. Cauponatio Sta-
tuarum apud Rhodios reprehensa Dioni Chryostomo. Statua ex sepe col-
lata. Ex arte collata. Et illud cuiusmodi. Redditum à quibusdam Sym-
bola Senatu populique. Legata populo ad divisiones opulumque data.
Beneficentiarum interdum statuis impensa. Imperatorum mos ab amicis
clientibus & Urbibus pecuniam nomine Statuarum exigendi. Aurum*

eponarium. Provinciarum Praefectis quatenus Statuas à provincialibus accipere aut exigere liceret? Quinquennium consumenda pecunia in Statuas collata praescriptum. Avaritia quorundam, crudelitas & libido in hoc notata. Siculorum novum postulatum. Imperatores cur veterint aë collato Statuas sibi poni.

DE sumptibus & impensis Statuarum, ne simus promissi immemores, nunc aliqua dicemus, secuti ordinem, quem ex Senatusconsultorum Ciceronianorum formulis nobis proposuimus. Quæ itaque publicè & solenniter decretæ erant, plerumquè publicis sumptibus statuebantur. Quod cum fieret, aut ab illis ipsis, qui decreverant locabantur cuiquam faciundæ, qui honesto & æquo precio illas faciundas suscipere vellet, aut per curatores negotium gerebatur, ut supra dictum est, aut Statuas adepturis numerabatur pecunia, ut vel illi ipsi, vel quibus imperassent, erigendas curarent. Cic. Verr. 11. *Quaro abs te, utrum in sa Civitates solita sint Statuas tibi faciundas locare, ei cui possunt optima conditione locare, an aliquem curatorem praeficere, qui Statuas faciundas praesset, an Tibi, an cui tu imperasses adnumerare pecuniam.* Cum locatæ Statuæ abiolutæ essent, qui publicæ pecuniæ curam gerebant, pactum precium persolvebant ei, cui locatæ essent. Inde est quod in Senatusconsulto, de Statua Ser. Sulpicii ap. Cic. Philipp. IX. Senatui placuit, *ut Coss. alter, ambove Quæstoribus Urbanis imperarent, Statuam locare, quantiquè locaverint, tantam pecuniam redemptori attribuendam solvendamquè curarent.* Quæstorum autem Vibanorum officium, inter cœtera hoc unum & præcipuum erat, ut curam ærarii gererent, & populi Romani pecuniam in ærarium conderent, aut ex usu Reip. eandem publicè vel privatim erogarent. Hinc & illæ in titulis formulæ. **STATVAM PECVNIA PVBLICA. PONEND. CENSVIT. ET. LOCARI. SVMPTV. PVBLICO. PLACVIT.** Fiebat verò interdum, ut nonnulli honore contenti publicis impensis parcerent, ne quo carere bonus civis salva dignitate posset, id habere malle videretur cum dispendio ac onere Reip. cuius opes utilius honestiusque in necessaria, quam superflua erogantur. Testantur hoc in inscriptionibus illæ singulæres literæ. **H. C. I. R. hoc est. HONORE. CONTENTVS.**

IMPENSAM. vel impendium REMISIT. vel H. A. I. R. hoc est. HONORE. ACCEPTO. IMPENSAM vel impendium REMISSVM. Sed rara hæc modestia Romæ, ubi nemo non libenter spectari gestiebat in ære vel marmore; Has itaque impensas remissas inuenies ut plurimum, in aliis extra urbem civitatibus, in municipiis & coloniis, ne fortè pecunia publica, quæ tenuior haud dubie ibi erat, sic cum notabili detrimento Reip. ad privatos honores auerteretur, aut, quod facile suspicer, ne liberalitate publica usi modestiæ laudem amitterent, cum præterea in locis minus celebribus haud pro magno æstimaretur Statuis donari. Ideò etiam Provinciarum præfecti, in urbibus quæ opulentiores erant, erigi suas Statuas quidem passi sunt, sed tenuioribus parcebant. Dio Chrysoft. Oratione xxxi. ad Rhodios *Quendam Rhodiorum audivi dicere, non pares esse illorum (Athenienses, Lacedæmonios, Bizaninos & Mytlenæos intelligit, quos Præfectis Romanis Statuas erigere solere dicit, quanquam tenuiores illorum opes essent, quam Rhodiorum) & vestras res; illis enim solam superesse libertatem, exceptis Atheniensibus, & hos tamen nihil magni possidere. Vestram autem civitatem invidia laborare apud omnes tanquam opulentissimam, ideoquæ eam pluribus benevolis indigere. Præterea neminem Romanorum egre ferre, si non apud illos erigatur, honorem autem huius civitatis eos non negligere.* Remisso igitur sumptu Reip. qui decretus erat, de propria pecunia aut ipsi sibi ponebant vivi. Inscriptio Narbone.

DEC. IIIII. VIR. AVGVST. P. OLITI. O.
 APOLLONIO. IIIII. VIR. AVG. ET
 NAVIC. C. I. P. C. N. M. OB. MERITA.
 ET. LIBERALITATES. EIVS. QVI. HO-
 NORE. DECRETI. VSVS. IMPENDIVM.
 REMISIT. ET. STATVAM. DE. SVO.
 POSVIT.

In aliis hæc formulæ leguntur.

HONORE. CONTENTVS. SVA. PECVNIA.
 POSVIT. Vel QVORVM. HONORE. CON-
 TENTVS. IMPENSA. SVA. POSVIT.

AU

Aut ptopinqui vel hæredes post mortem. Inscriptio Tarraco-
nensis. P. cujusdam Fabii.

REMISSA. IMPENSA. QUAM. MATER.
EIVS. IVLIA. SEX. FILIA. REBVRRI-
NA. DE. SVO. DEDIT.

Quidam impensis Reip. remissis, de suo quidem ponebant, sed non sibi, verum Principi, ut ita venerationem, devotionemque suam erga illum testarentur, qui omnis honoris quasi fons esset & origo, & cujus benignæ dispensationi ac indulgentiæ accepti referri deberent, quotquot in Rep. conferrentur honores. Perusia in Umbria in basi Statuæ, quam editor ludorum Antonino Pio posuit, hoc leges.

HONORE. CONTENTVS, IMPENSAM.
REMISIT. ET. IMPETRATA. VENIA.
AB. ORDINE. PERVSINORVM. OPTI-
MO. MAX. Q. PRINC. DE. SVA. PE-
CVNIA. POSVIT.

Alii nimis preciosas fieri sibi vetabant. Tacit. xiiii. Annal. de Neron. *Sibi Statuas auro & argento solidas aduersus offerentes prohibuit.* Xiphilin. lib. lxxviii, de Nerva Coccejo. *Statuas aureas, aut argenteas sibi fieri vetuit.* Aut si fierent, determinabant numero stricto. Dio Cassius lib. lx. de D. Claudio. *Imaginem sui unam modo argenteam Statuasque duas ex ære & lapide, initio sibi decretas, admisit, inuiles videlicet hos omnes ajebat sumptus esse.* Inscriptio Neapolitana.

HVIC. CVM. ET. POPVLVS. IN. SPE-
CTACVLIS. ASSIDVE. BIGAS. STATVI.
POSTVLASSET. ET. SPLENDIDIS-
SIM. ORDO. MERITO. DECREVISS.
PRO. INSITA. MODESTIA. SVA. V-
NIVS. BIGÆ. HONORE. CONTEN-
TVS. ALTERIVS. SVMPTVS. REIP.
REMISIT.

Et pondus definiebant.

Xiphil. lib. lxxviii. de Macrino. *Vetuit ne sibi fieret*

fieret Statua argentea, u'tra libras quinque, aut aurea, ultra tres. Quia potius in publicos usus quidam converterunt, partim factas olim. Ut Augustus, quem Dio Cassius tradit lib. LII. i. efficiendis muniendisquè viis publicis, nonnullas argenteas Statuas ex suis in nummos confiasse. Ita illum docuerat ante Meccenas. lib. LII. *Statuas tibi nequè aureas, neque argenteas unquam fieri sine: Nam non modo magnis sumptibus ea constant, sed insidius etiam opportuna ac parum diuturna sunt.* Partim oblaras, ut de eodem Augusto Zonaras I. I. Annal. *Pecunia collata, sui nullam imaginem erexit, sed publica Salutis, Concordiæ & Pacis Statuas fecit.* Fuerunt & qui penitus recusarent, imò deprecarentur, ut modestiam inde simul & frugalitatem inde ælimes. Plin. Paneg. ad Trajan. *Cum arcus, cum trophæa, cum Statuas deprecaris, tribuenda est verecundia tua venia, illa enim sanè tibi dicantur.* Id fecit ante eum Tiberius. Dio Cass. lib. LVII. *Edicto vetuit palam, ne quis privatus, neve urbs alia Statuam ipsi poneret: injussu suo, sed addiderat nunquam se id concessurum.* Ut frugi videretur, nam eam ob causam etiam strenas accipere recusabat, quod rependendæ civium benevolentia, vix ingentes sumptus sufficere intellexit. Sed initio imperii tam bonæ indolis femina jactabat callidus & simulator Princeps, quæ deinceps in turpia vitia degenerabant. Turpiter itaque fieri videbatur si quis decretas sibi Statuas nollet ponere honoris causa, sed precium retinere explendæ avaritiæ. De Vespasiano Zonaras I. I. Annal. *Avaritia crimen ex eo subiit, quod decreta sibi à quibusdam Statua precio 150. millium drachmarum, manu extenta pecuniam sibi dari iussit, nam Basin paratam esse.* Sed ut hoc moneam, interdum benemeritis viris, qui honore contenti, sumptibus publicis pepercissent, ipsi Decuriones de suo posuerunt. Inscriptio vetus Foro sempronienſis in Piceno.

C. HEDIO. C. F. CLVST. VERO. &c. QVOD.
 CVM ANTEA. EL. NOMINE. PVBLI-
 CO. OB. MERITA. EIVS. DECRETA.
 ESSET. ET. IS. HONORE. CONTEN-
 TVS, SVMPŦIBVS. PVBLICIS. PEPER-
 CIS-

CISSET. DECVRIONES. EX. SVO. POSVERVNT.

Parum vero honestè videntur fecisse Rhodii, qui levandi sumptus causa, easdem Statuas, aliis atquè aliis subindè assignare solebant. Quod integra Oratione perstringit Dio Chryostomus, quæ Rhodiaca inscribitur, & passim fordes, vel parvitatem, invidiam, ingratitude, flagitium, injuriam, contumeliam appellat, hoc nihil aliud esse, quàm Donationes cauponarum dicens. Sic Cajo Imperatori Cleopatrarum statuam assignatam ridicula planè, sed non indigna metamorphosi tradit Philo. Iud. Legat. ad Cajum. Cœterum fuit & alia ratio habendæ sumptus, ut populus videlicet stipem conferret. Vtrumquè genus, una inscriptio Surrentina L. cujusdam Aruntii indicat.

HVIC. DECVRIONES. STATVAS. DVAS.
ALTERAM. EX. PECVNIA. PVBLICA.
ALTERAM. EX. ÆRE. — — POPVLO.
COLLATO. IN. FORO. PONENDAS.
DECREVERVNT.

De Minutii Statua hoc sumptu posita à populo, Plin. xixiv, 5. meminit, ubi & quantum quisquè contulerit, indicat. *P. Minutio*, inquit, *præfecto annonæ extra portam trigeminam, unciaria stipe collata.* Vncias enim singulas æris singuli conferrebant. Sueton. August. cap. LIX. *Medico Antonia Musa, cujus opera ex ancipiti morbo convalescerat, Statuam ære collata, juxta signum Æsculapij statuit.* Græci ἀνδραγαθία ἐν σιωπῆσει vertunt. Ob hanc rationem conferendi sumptus ad Statuas, legimus item in antiquis inscriptionibus frequenter hæc formulas EX. ÆRE. COLLATO. & ÆRE. COLLATO. ut in illa Arimineni.

L. BETVLIO. L. F. &c.

PLEBS VRBANA. EX. ÆRE. COLLATO.
OB. HONOREM. AB. EO. INTEGRE. ET.
SINE. AMBITIONE, ADMINISTRI. L.
D. D. D.

Et in illa Hisconienfi.

HVIC.

HVIC. PLEBS. VNIVERSA. HISCONI-
ENSIVM. STATVAM. AERE. CON-
LATO. DECREVIT. CVRAT. R. P.

Id conferebant non viri solum, sed interdum & scœminæ. In-
scriptio interamnas. Helvidiæ Burreniæ.

O B. MERITVM. AMOREM QVE. EIVS.
CIVES. INTERAMNANÆ. CIVITA-
TIS. VTRIVS QVE. SEXVS. AERE. CON-
LATO. POST. OBITVM. HVIVS. PA-
TRONÆ.

Illud verò æs *aut* intelligendum est de certa pecuniæ portione,
à singulis collata, æs enim pro pecunia sumi nemini ignotum
est; *aut* de certo metalli pondere, quod quisquæ appenderit,
ut de unciaria stipe ap. Plinium d. l. constat; nisi mavelis ibi
assem, qui uncialis interdum, à singulis tum collatum, cum
retribuendum statuæ honore à populo esset id beneficium,
quod præfectus annonæ præstitit, frumento Meliano assibus
in modios æstimato, ut simul & beneficii & præmii memoria,
æqualitate precii notabilior redderetur. Sed illud pondus in-
terdum in ære factò, interdum rudi conlatum fuit. Vasa ænea
in hos usus collata, ut constarentur, opinari licet ex illis, quæ
de simulacris Deorum collata stipe factis tradit Arnobius lib.
v. 1. adversus gentes, ubi dicit simulacra illa, quæ Idololâ-
tras terrerent æra esse, argentum, aurum, &c. *Et ex cacabu-
lis, ollulis, & candelabris, ex lucernis; aut aliis obscœrioribus va-
sculis congesta, conflata.* Minutius Felix Octavio. *Et Deus æreus,
vel argenteus de immundo vasculo, ut sæpius factum, Agyptio Re-
gi conflatus.* De rudi ære, post modò adducta subjungit Arno-
bius. *Si aliquis ponat in medio æs rude, atquæ in opera nulla conjun-
ctum, argenti massas indomiti, insectum aurum, lignum, lapides
& ossa, resque alias cæteras, quibus signa consueta sunt & Numi-
num simulacra constare; imò si aliquis ponat in medio collisorum Deo-
rum vultus, conflata atque imminuta simulacra, jubeatque vos idem
frustis hostias & fragminibus cædere, in formibus massis sacra &
mania impertire divina, audire ex vobis exposcimus facturine istud
sitis, an contra quam imperabitur, recusaturi? Quemadmodum*
verò

verò antea vidimus publicam pecuniam sæpius remissam Reip. fuisse, ita reperiuntur, qui passi quidem sunt in Statuam æs conferri, sed conlatum reddiderint, positâ ex suo statuâ. Inscriptio basis Sutri in Hetruria.

C. LEPIDIO. C. F. PAP. VICTORI. II.
VIRO. IVRE. DIC. CUR. PEC. PVBL.
ET. OPERVM. PVBLICORVM. QVI-
BVS. EX. FIDE. REFECTIS. OB. ME-
RITA. EIVS. DECVRIONES. ET. AV-
GVST. ET. POPVLVS. STATVAM. PO-
NENDAM. EX. AERE. CONLATO. DE-
CREVERVNT. QVI. HONORE. CON-
TENTVS. EX. SVO. POSVIT. ET. CON-
LATIONEM. REDDIDIT.

Sed nequè hoc omnittendum est, quod interdum & Senatus una cum Populo factâ symbolâ æs contulerit ad Statuas. Zonaras i. t. *Annal. de Statuis Augusti. Pecunia à Senatu & populo ad ejus imagines faciendas collata.* Nonnunquam Populus quod ipsi donatum, ut in publica lætitia sæpè consuevit, aut Legatum alicunde ad divisiones aut epulum esset relictum, Statuis benemeritorum impendit. Ostendit hoc vetus inscriptio.

L. IVLIO. TROM. AGILIANO. PRAEF.
FAB. CONS. TAB. MIL. PROC. AVG.
PATRON. COLON. QVI. ROGATVS.
AB. ORDINE. PARITER. AC. POPV-
LO. VT. GLADIATORII. MVNERIS.
PVBLICI. CVRAM. SVSCIPERET. FE-
CIT. ET. EXPLICITO. QVOD. PRO-
MISERAT. IMPENDIVM. BIGAE.
QVAM. POPVLVS. EX. COLLATIO-
NE. LEGATIVI. AC. DONATIVI.
EPVLI. OFFEREBAT. REMISIT. EO.
ANNO. QVO. ET. OPTIMVS. IMPE-
RATOR. HADRIANVS. ETIAM.
DVVM.

DVVMVIRATVS. HONOREM. SVSCE-
PIT.

Legari enim & donari populo ac civitati pecuniam ad epulum, ludos, aliosquè similes usus solere expresse ait Iurifconf. Paulus. in l. civitatibus. ff. de Legat. 1. Erat præterea aliud genus colligendi sumptus, cum nimirum Imperatores ab amicis & clientibus, imò & urbibus Statuas sibi fieri curarent, magis sub ratione muneris, quam liberi aut legitimi cuiusdam decreti beneficio. Quo prætextu I. Cæsarem Dio Cassius lib. XLII. tradit magnam pecuniæ vim coëgisse *Ibi Romæ videlicet quod magna coacta pecunia, quam partim sub ratione muneris, (quod genus erant. Corona, Imagines, reliquaquæ & usmodi qua afferebantur) idquè non à privato tantum, sed ab ipsis adeò Urbibus accipiebat.* Et hoc acceperant titulo auri coronarii, de quo titulus est in codice Iustin. Vetus quippe mos erat tam apud Romanos, quàm Græcos, ut Victor imperator ab amicis & sociis coronas aureas acciperet, imò interdum à devictis hostibus, in triumpho præferendas. Deindè cœpere pro coronis aurum, hoc est, pecuniam afferre, quæ res ita postmodum crevit, ut non jam muneris amplius, sed tributii speciem haberet, nec in triumphis solum, sed in qualibet lætitia publica daretur, ut hic Cæsari ex Asia reduci, victo Pharnace. vid. Lips. de Magnitud. Rom. lib. 11. Cap. 9. Licebat ita etiam Præfectis Provinciarum Statuas, vel earum nomine pecuniam ab ipsis provinciis, urbibus aut quocunquè hominum genere accipere, sed sub certis conditionibus, videlicet, nè in alios usus privatos eam averterent, tum ut modum observarent, ne nimis oneribus conferentes gravarent, & deniquè ut à volentibus non invitis acciperent. Cicer. Verr. 11. *Quod si quem Statuas magnopere delectant, & si quis eorum honore & gloria ducitur, is hac tamen constituat, necesse est, primum averiti pecuniam demum non placere; Deinde ipsarum Statuarum modum quendam esse oportere, deinde illud, certe ab invitis exigi non oportere.* Præscribebatur etiam lege quinquennium, intra quod pecunia illa in Statuis consumenda fuit, quod si non fieret, actio repetundarum competeat. Idem loco laudato. *Verum ubi tandem, aut in quibus Statuis tanta pecunia consumpta est? Consumetur, inquires. Scilicet expectemus*

legitimum illud quinquennium, si hoc intervallo non consumpserit, tum denique nomen ejus de repetundis pecuniis Statuarum nomine deferamus. Nam ut insignis moderatio fuit nolle ararium publicum, aut facultates privatorum exhaurire, parcendo sumptibus non necessariis, aut moderatè utendo; ita contra turpe erat per avaritiam, ambitionem, libidinem, crudelitatem, aliasquè malas artes pecuniam exigere, aut per vim metumquè extorquere. Quod faciebant illi sæpè, qui imperio aliquo & potestate præditi erant. Ut imperatores Tyranni. De Nerone Xiphilinus. Comp. Dionis lib. LXXII. Cum Statuam eius mille librarum Augustales se facturos promississent, omnem Equitatum ad eam faciendam impensam conferre coëgit. De Domitiano Iornandes de regn. Success. cap. LXXII. Multos nobilium exilio relegans, nonnullos occidens, de Substantiis eorum aureas argenteasquè Statuas sibi fecit. De Comodi violentiâ mentionem facit Lampridius Cap. xx. Faciebant & immoderatiores præfecti Provinciarum. Dio Chrysoft. LXXI. de Rhodiis. Vos prætereuntes præfectos timetis, ut si univisiam non aeneam erigatis Statuam, libertatem putetis vos amissuros. Illud Cicero accusatoria acerbitate damnat in Verre Siciliæ prætore, qui ut sumptus ei ad Statuam suppeterent, contra leges multiplicavit Magistratus, qui pecuniam conferrent. Verrin. I. Palam singulis censoribus denarii trecenti ad Statuam Prætoris imperati sunt. Censores CXXX facti sunt. Pecuniam illam ob censuram contra leges clam dederunt, hæc denarium XXXIX. millia palam salvis Legibus contulerunt in Statuam. h. e. 3900. coronatos. Singuli enim Censores 30. coronatos conferebant. Coëgit Statuarum nomine etiam pecuniam ingentem à Siciliæ civitatibus. Idem Non mihi prætereundum videtur, ne illud quidem genus pecunia conciliatæ, quam Tra à Civitatibus Statuarum nomine coëgisti. Video enim ejus pecunia summam esse prae grandem ad H. S. CXX. millia. h. e. 300. coronatorum. Simili furto & rapina vexavit aratores & negotiatores Siciliæ, à quibus Statuarum impendia extorsit. Tullius ibidem: Quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cum videret Statuas ab negotiatoribus ab aratoribus, à communi Sicilia. Nec solum pecuniam Statuarum nomine coëgit, sed &

statuas vi extorsit, quas Siculi omnibus locis ipsi crexerant per Provinciam. Syracusis maximè, tum cæteris in urbibus, apud Taurominitanos, Tyndaritanos, Centuripinos, Leontinos & alios. Nec his terminis immensa ejus libido steterit, quia imperaret etiam pecuniam conferri in eas statuas quæ Romæ ponerentur. Vide sis ipsum accusantem Tullium, & hoc est in quod invehitur Iuv. Sat. vii, comparans Verrei seculi præfectos Antonium & Dolabellam, utrosquè damnatos, quod hic Asiam, ille Achajam deprædatus esset, itemque Verrem ipsum, Sicilia prædonem, cum primis illis præfectis, qui nuper victis provinciis moderatius egerunt, & Provincialium opes reliquere integras & intactas.

Non idem, inquit, gemitus olim, nec vulnus erat par.

*Damnorum sociis florentibus & modo victis,
Plena domus tunc omnis, & ingens stabat acervus
Nummorum, Spartana Clamys, Conchylia Coæ,
Et cum Parrhasii tabulis, signisque Myronis.
Phidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti
Multus ubiquè labor, rara sine Mentore mensa,
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde
Sacrilagus Verres, referebant navibus altis
Occulta spolia, & plures de pace triumphos.*

Ex eadem Verris intemperantia est, quod civitatum Sicularum Legati, novum postulatum ediderunt, ut statuas ne cui Senatus, nisi cum is de provincia decessisset, polliceretur. Igitur contra istiusmodi iniquas exactiones non solum & furta, sed & ad omnes alias collationes, in statuarum sumptus prohibendas, directa est Lex 4. cod. de statuis & imaginibus, quæ propriis sumptibus jubet Statuas erigi. *Et virtutum premia tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis damnorum occasionem fieri non oportet. Idcirco quoties vel iudicibus nostris vel cuilibet alii Statua fuerit à quocunquè collegio seu officio, vel in hac sacratissima Civitate, vel in Provinciis postulata, nequaquam ex descriptione sumptus colligipatimur, sed ejus cuius ad honorem petitur, expensis propriis Statuam collocari præcipimus, Quod verò Imperatores noluerint*

sibi ære collato Statuas poni, causa est, quam Lex tertia Cod. tit. eodem indicat. *In nostre serenitatis imaginibus ad Statuas erigendis privata collationis injuriam propulsari precipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat.*

CAPUT XXIII.

Quibus locis posita Statua. Roma poni, quam in provinciis quanto honorificentius habitum? In provinciis & municipiis locus quomodo & qua auctoritate statui datus. Quæ in ipsa urbe cautio circa hanc rem. Iani Medii Patronus cur à Cicerone dictus L. Antonius? Sedes statuarum præcipua Capitolium. Vnde migratum tandem ob angustias. Fori magna hoc in negotio celebritas. Remota inde aliquando eorum Statua qui per ambitionem ad sese intruserant. In celeberrimis locis statui velle, offendiculum quoddam publicæ libertatis habitum. Fora Roma plura. Statua in porticibus. Equus aeneus Trajani. Poëtarum statua in foro Vlpio collocata, & quare? Municipia in plerisque Romanos mores imitata. Post statuas latere, quo sensu dictum. Rostra locus oculatissimus eximii tantum viri concessus. Modestia documentum, ibi nolle statui, quamvis liceret. Facultas quibusdam concessa, ut Statuas ponerent ubicumque vellent. Locus aliquos pedum circum statuam concessus, Spectandis ludis, quanto honor fuerit? In comitio & Curia statua. Atheniensium consuetudo in theatro comicos Poëtas præcipue, & Tragicos ponendi. Statua in palatio, in templis. Neque hæc vulgo, sed magni viri permissum. Locus fortuitus interdum statui datus, & quas ob causas? Loca à statui appellationem sortita. De statua Valeriana conjectura.

REstat ut de loco agamus, qui itidem certus decretus. *Ac initio quidem eum considero dupliciter. Vel Generalitèr, & sic non Romæ solùm, sed in provinciis & municipiis, ac universo orbe Romano statua ponebantur. Vnde est quod ex Dionis LXVI. Xiphilinus de Domitiano tradit. Tot, inquit, ei & tanta decreta sunt, ut in omni ferè orbe terrarum, qui sub dirione ejus erat, statua aurea atque argentea posita sint. Vel Speciatim, quibus videlicet Urbis in locis usitatum fuerit easdem ponere. Primum quidem, quamquam nemini non potest constare, honorabilius fuisse Romæ, quàm in provinciis poni, tamen quia juvamus iudicio Plinii, eum hic non præteribimus. Ille enim XXXIV, 6. Extant, inquit, Catonis in censura vociferationis.*

siones, mulieribus Romanis in Provinciis statuas poni; Nec tamē potuit inhibere, quo minus Roma quoque ponerentur, Quibus verbis clarè significatur, minus honoris fuisse in Provinciis, quam Romæ poni, cum Plinius eâ locorum factâ collatione tanquam insolentius aliquid notet, hunc honorem haberi mulieribus, in clarissima orbis terrarum, & virorum illa Vrbe Roma, cum nimium videri posset, ut revera Cato- ni visum fuit, eas ita honorari in Provinciis. Locus vero ipse utrobiquè certus assignabatur. De Provinciis & Municipiis id monstrant antiquæ inscriptiones in quibus sæpenumero leguntur hæc vel similes formulæ. Locus à Provinciâ impetratur, ut in illa Tarraconensi.

M. FABIO. M. P. GAL. PAVLINO. E-
QVO. PVB. DONATO. AB. IMP. CÆS.
HADRIANO. AVG. ILLERDENSES. CI-
VI. OPTIMO. OB. PLVRIMAS. LIBE-
RALITA. INREMPUBLICAM. SVAM.
LOCO. A. PROVINCIA. IMPETRA-
TO. POSVERVNT. D. D. Q.

Locus decretus & assignatus ab ORDINE municipii, ut in illa Alcaudetensi.

Q. VALERIUS. OPIALIS. AVGVSTALIS.
PERP. HVIC. ORDO. MVNICIPI. FRAVASON.
EIGITANORVM. CENAS. PVBLICAS. DE-
CREV. ET. LOCVM. IN. QVO. STATVAS.
SIBI. VXORI. LIBERISQVE. PONERET.
LOCO. ASSIGNATO. PONENDAS.
CVRAVIT.

Legitur & sæpius Locus datus decreto Decurionum, quod singulis his literis innuitur. L. D. D. D. Inscript. Ariminensis.

L. BÆTVTIO. L. F. PAL. FVRIANO.
ÆDILI. CVR. ET. CVRVLIS. I. D. ET.
PLEBEIA. MANDATA. ET. PLEBS.
VRBANA. EX. ÆRE. CONLATO. OB.
HONOREM. AB. EO. INTEGREGRE. ET.
SINE. AMBITIONE. ADMINISTRAT.
E. D. D. D.

Ex illa in agro Tudertano,

T. POPILIO. T. F. VOL. ALBINO. TVDER.
 PRÆF. COH. I. ALPINOR. TRIB. LEG.
 VII. GEM. FEL. PRÆF. ALÆ. I. TVN-
 GORVM. FRONTON. VICANI. VI-
 CI. MARTIS. TVDERT. EX. ÆRE. CON-
 LAT. L. D. D. D.

Plebs etenim urbana cum convenisset de statua cuiquam ponenda, à Decurionibus, qui erant ut ante dictum, quidam quasi Senatores in Municipiis & coloniis, locum petebat, quem si obtineret, his literis indicabatur. Nam negari solitum interdum docet Pomponius Jurisconf. l. 14. ff. de condit. & demonstrat. *Titius si statuas in Municipio posuerit, hæres esto Si paratus est ponere, sed locus à Municipibus ei non datur, Sabinus Proculus heredem eum fore* Præterea est & hæc formula in titulis. L. QCVS. ASSIGNATVS. A II. VIRIS. Fuere 14. Viri in Coloniis, qui ita referebant ad Decuriones, ut Romæ ad Senatum Consules. Ita quoque referebant ad Decuriones in Municipiis 14. viri. vid. Paul. Minut. de Senat. Rom. Sed erant & aliæ id genus formulæ, quas exscribere non vacat, neque fortè decet. Eius verò, qui alteri statuam peteret, arbitrio relictum interdum fuit, locum eligere ubi vellet. Inscriptio Prænestina, quæ decretum habet.

Q. F. Q. IVNIO SILANO. ET. C. SEPTIMIO.
 VALERIANO. COS. POSTVLANTE. CLAV-
 DIO MARONE. VTI. LVCVS. AD. STA-
 TVAM. PONENDAM. OPTIMÆ. MEMORIÆ.
 VIRO QVOND. FIL. ALL. AVG. LIB. A-
 NATELLON. AMANTISSIMO. RE PVBLCÆ.
 NOSTRÆ. PLACVIT ET. IN. HONOREM.
 ANATELLONTIS. SEMPER. ET. VBIQVE. DE.
 REP. OPT. M. MERIT. IN. GRATIAM.
 CLAVDI. MARONIS. LVCVM AD. STA-
 TVAM. PONENDAM. AD. ELECTIQ-
 NEM. IPSIVS. ATTR. DARE.

Sic ubivis locorum extra Romam, certus dabatur locus; Quod itidem in ipsa urbe factum fuisse ex Senatus Consultorum decretorumque formulis constat. Maxime vero observabatur, ut is assignaretur locus, qui aliqua

sive manifesta sive occulta ratione cujusque dignitatem, virtutem, merita, vitam, studia & mores significaret. Vnde Cicero Philipp. VI. cavillandi nactus est occasionem in L. Antonium, malæ fidei hominem, cujus statua in Jano Medio posita erat, quo in loco fœneratores conveniebant. *Sed illa, inquit, statua palmaris, de qua si meliora tempora essent, non possem sine visu dicere.* L. ANTONIO. IANI. MEDII. PATRONO. itane? Janus medius in L. Antonij clientela sit? Quis unquam in illo Jano inventus est qui L. Antonio mille nummum ferret expensum? Quasi diceret nequaquam convenire L. Antonij statua hunc locum, in quo omnia ex fide agi oporteret, cum L. Antonio nemo unquam crediderit, nemo vel mille nummos mutuo dederit, fallere & concoquere semper solito. Sed fuit locus ille varius. Ex omnibus tamen maximè celebrabatur *Capitolium*, Tum *Fora Urbis*, *Rostra*, *Comitium*, *Curia*, *Theatra*, *Palatium*, *Templa*. Et quidem in Capitolio antiquissimam sedem hujus gloriæ putamus. Quippe ibi fuisse septem Regum Statuas Plinius tradit xxxiv, 5. *Primas, inquit, putarem has, videlicet Sibillarum Statuas, & Aëlij Navij, positas aetate Tarquinij Prisci, nisi Regum antecedentium essent in Capitolio.* Et primi Consulis L. Junii Bruti, quem idem Plinius xxxii, 1. & Plutarchus in Bruto, tradunt à Priscis Romanis ærum inter Reges in Capitolio positum. Item L. Cæcili Metelli Pontificis, & Q. Fabii Maximi & Trebii Aedilis. ut ex P. Victor. in Regione urbis viii. constat, aliorumquæ deinceps illustrium Romanorum, sine numero. Tanta enim ejus loci fuit celebritas, ut omnes ibi gestirent cerni, inq; statuis spectari, tanquam in augustissimo urbis loco, donec adeò repletum fieret Capitolium, ut ob angustias debuerit Augustus alio eas transferre. Suetonius in Caligula indicat; quem subvertisse dicit *statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas.* Nec minus celebre Forum fuit, in quo spectari gloriosum habitum est. Seneca Rhet. lib. x. controvers. 2. *Cæstius hoc colore usus est, putasse se patri honestius hoc esse, certe domui, laudes utriusquæ, statuam intelligit, in foro inspicere.* Vnde indignatur

gnatur Cicero Philipp. modo laudata, quod L. Antonii hominis improbi statua in foro steterit, non minus quam illa, cuius Livius lib. IX. meminit, Q. Tremuli clarissimi & Triumphalis viri, qui Hernicos devicit. *In foro, inquit, L. Antonii statuam videmus, sicut illam L. Tremuli, qui Hernicos devicit, ante Castoris. O impudentiam incredibilem.* In foro itaque antiquis Reipub. temporibus, infinita statuarum multitudospectabatur; Non solum eorum quibus ille honor publico decreto concessus erat, verum etiam illorum, qui ex mera ambitione sine indultu senatus sese ibi collocabant. Quas tamen idcirco removeri interdum contigit. Quod factum legimus P. Cornelio Scipione, & M. Popilio Censoribus. vid. Plin. XXXIV, 6. De solo Scipione meminit S. Aurel. Vict. de viris illustr. Cap. 42. *Censor, inquit, Statuas quas sibi quisquè per ambitionem in foro ponebat, sustulit.* Ut quandam captandæ dominationis speciem quodammodo habere videretur, si quis conniventibus oculis pateretur sibi statuas in celeberrimis quibusquè locis poni; Contra verò libertati favere putabatur, quisquis negavit. De Scipione Plutarch. in ejus vita cap. LVIII. *Quantum enim Romana libertati consuluerit, facile intelligi potuit, cum Regæ e nomen ab Hispanis delatum repudiavit, cum Populo Romano succensus, quod eum perpetuum Consulem & Dictatorem vellet facere, cum in Comitio, in Rostris, in Capitolio sibi statuas fieri vetuit.* Forum hoc, de quo loqui cœpinus, fuit Romanum illi ud& vetus, quod aliàs & Magnum, & Latium appellabatur. De quo Statius in Sylvis, cum in eo positam Domitiani equestrem statuam meminit hoc modo.

Quæ super imposito moles geminata Colosso

Stat Latium complexa forum.

Postea Constantini, cujus Marlianus Topographiæ Urbis III, 21. mentionem facit. Sed cum plura Romæ essent fora, à variis imperatoribus condita, notare licet in singulis eorum isthæc decora cerni solita. De foro Augusti, Suetonius in August. cap. XXXI. ubi de statuis Ducum Romanorum, qui rem Romanam imperiumquè insigniter auxissent, *Statuas, inquit, omnium triumphali effigie in utraqùe*

sui fori porticu dedicavit. Vnde etiam illud cognoscimus, non solum sub dio statuas in foro constitutas, sed in porticibus, quas ad latera fori magnifico opere extruxere Romani Principe.

De Foro Nervæ constat ex Lampridio in Alexand. *ever. Statuas*, inquit, *Colossas, vel pedestres nudas, vel equestras, Divis imperatoribus, in Foro Divi Nervæ, quod Transitorium dicitur, locavit.* Fori Trajani Capitolinus meminit. Ita ille de M. Antonino. *Nobilibus viris bello Germanico defunctis statuas in foro Vlpio collocavit.* Vlpium forum idem dicit quod Trajani. In hoc foro etiam collocata erat statua Augusti ex Electro, & Nicomedis Bithyniæ Regis ex ebore. vid. Pausan. Eliac. prior. Statua Equestris ænea Trajani, à S. P. Q. R. ipsi posita, magnitudine stupenda. Ammianus xvi, 17. Constantium scribit, cum urbem ingressus, ad hoc forum pervenisset, *attonitum habuisse, omni spe huiusmodi quicquam conandi debulsa.* Trajani tamen Equum solum in atriis medio locatum qui ipsum principem vehebat, imitari se vele dictasse, eique prope astantem Regalem Hormisdam, respondisse gestu gentili; *Ante, mperator, stabulum tale condi iubeto, si vales.* Porticum intelligit, cuius ænea tecta fuisse Paulianas tradit, cuiusque tam valla moles erat, ut non hominum sed Gigantum manu facta videretur, adeoque ab eodem Ammiano, *Singularis sub omni cælo structura* appellaretur. In hoc foro etiam Poetarum statua collocari solebant. De Claudiani statua sibi erecta testatur inscriptio.

STATVAM. IN. FORO. DIVI. TRAIANI.
ERIGI. COLLOCARIQUE. IVSSERVNT.

Scilicet Arcadius & Honorius Principes. De statua Aufonii Sidonius Apollinaris.

*Plausores cui fulgidam Quirites,
Et carus popularitate Princeps,
Trajano Statuam foro locarunt.*

Idemque author de sua ibidem posita.

Quod legimur medio conspicimurque foro,

Cur vero Poetae sibi statuerentur, Venantius Fortunatus lib. iv. indicat, quod ibi, tanquam dicato sibi loco Poetae scripta sua recitare consueverint.

*Vix modo tam nitido speciosa poemata cultis
Audit Trajana Roma verenda foro.*

Quod

Quod notavit olim Georgius Fabricius in sua Romæ cap. VII. Et Barthius Adversar. XLIX, 1. Nec sua solum ibi Poëtæ, sed & Poëtarum veterum poemata recitabant, ut idem vates Christianus lib. VII. meminit.

Si tibi forte fuit bene notus Homerus Athenis,

Aut Maro, Trajano lectus in urbe foro.

Sic itaque in foris statuae. Ex qua consuetudine in principe urbe recepta, traxere exemplum moremque municipia, quorum fora statuis quoque conspicua erant. Plin. XXXIV, 4. *Excepta deinde res est à toto orbe terrarum humanissima ambitione, & jam omnium municipiorum foris statua ornamentum esse coepere.* Adeoque fora ita replebantur, ut post statuas latere & investigantium curam fallere facillime possent, quibus hoc facto usus fuit. Ulpianus Jurisconf. leg. Fuscinius S. *idem sciendum ff. Quibus ex caus. in Possess. eatur.* Vbi de debitore occurtum creditoris vitante. *Eum, inquit, qui in foro eodem agat, si circa columnas aut statuas,* (ita pro *stationes* recte locum emendat Iac. Cuiac. Obseruat. Juris. Tom, v. lib. I. cap. 12.) *se occultet, videri latitare veteres responderunt.* Quo respexit Ambrosius lib. de Tob. cap. 7. *Ille gressus, inquit, debitoris singulos numerat, aucupat deflexus, iste continuo post columnas, caput obumbrat.* Hunc etiam morem post confertas statuuarum turmas latitandi, notat Sidonius Apollinaris lib. I. Epist. ad Montium, *Alii mihi plus, ait, quam deceret, ad genua provolvi, alii ne salutarent, fugere post statuas, occulti post columnas.* Porro fori Romani non omnis locus æque honoratus erat, sed præcipuus fuit in Rostris. Cicero pro Dejotaro. *Nullus locus est ad statuam quidem Rostris clarior.* Idem Philipp. IX. *Si S. Sulpitio statuam in Rostris decreto vestro statueritis, nulla ejus legationem posteritatis inobscurabit oblivio.* Illum oculatissimum locum Plin. XXXIV, 6. appellat, ubi de C. Octavio in legatione interfecto, *Senatus, inquit, statuam poni jussit, quàm ocularissimo loco in Rostris.* De Rostris idem paulò antè d. I. *Ex his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in Rostris.* Et deinceps. *Inter antiquissimas sunt & Tulli Cælii, L. Rosæsi, Sp. Nautii, C. Fulcinii in Rostris, à Fidenatibus in Legatione interfectorum.* Ideo summorum in Rep. virorum statuae ibi collocabantur, Consulum videlicet, Principumque, Nec pro aliâ

loco accipio illos Ammiani. *Elatos vertices scansili suggestu,* quos *Consulium & priorum principum imitamenta portasse,* dicit mox citato loco. Præter indicatas jammodo statuas aliæ quamplurimæ ibi sitæ fuisse leguntur, ut Syllæ equestris, apud Cic. Philipp. IX. & Appian, I. de Bell. Civil. Augusti iridem equestris, apud eundem V. ejusdem tituli libro. Curulis Antonii ab Augusto ipsi posita, apud Dionem XLIX. Palmata Divi Claudii, apud Trebell. Pollion. in ejus Cæsaris vita. Sed quis recensere singulas potest? Multæ in memoriis antiquis occurrunt. Longè verò plures authorum silentio suppressæ, in ruderibus suis etiam nomen amiserunt. Cæterum interdum illis, qui meruere in Rostris spectari, adeoque poterant ibi statuam ex senatusconsulto ponere, liberum factum fuit, si alia in parte fori potius collocari vellent, fortè ne modestiæ clarorum virorum ita intercederetur, qui judicari poterant honores ingentes verecundâ manu carpere, quam plenis ulnis arripere malle. De M. Lepido Cicero Philipp. V. ait. *Ei statuam Equestram inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex Senatus sententia statui placere.* Vbi juxta & illud notandum, quod magno honori habitum fuit, si cui permetteretur ponere ubi vellet. Plinius XXXIV, 6. *Invenitur statua decreta & Taracia Caja, sive Suspetia Virgini Vestali, ut poneretur ubi vellet. Quod adjectum non minus honoris habet, quàm scæmina esse decretam.* Sic in illo decreto de statua A. cujusdam Quinctilii, sub Ferentino, hoc leges. HVIC. STATVAM. PVBLICÆ. PONENDAM. IN. FORO. VBI. IPSE. VELLE. CENSVERE. Singulari etiam beneficio liberis posterisque illustrium virorum, qui statuas meruere, concedebatur circum statuam locus aliquot pedum, spectandis ludis in foro, cum alias in tanta populi multitudine parum comoda futura esset mansio, nisi ita assignata & vindicata à vulgo spectantium. Cic. Philipp. IX. in decreto Senatus in honorem Servii Sulpicii. *Senatui placere, inquit; Ser. Sulpicio statuam pedestrem aneam in Rostris statui. Cuicumque eam statuam locum ludis gladiatoribusque, liberos posterosque ejus quoque versus pedes quinque habere.* Edebantur enim crebrò

crebrò munera in foro, præsertim antequam Amphitheatra extruerentur, quæ spectaculis illis destinata. vid. Lips. Sætur. Serm. 1, 17. Cæterum ad forum pertinet Comitium, quod ejus pars quædam erat, antiqua veneratione clarum, & in quo statuas publico decreto locari placuit. In hoc stabat Horatii Coclitis statua, ut apud Gellium IV, 5. N. A. videre est. & Hermodori Ephesii, de quâ Plinius XXXIV, 5. ut & Alcibiadis, ut apud eundem ejusdem libri. cap. 6. extat. Tum aliorum plurimorum. De Curia simul indicat Valer. Maxim. IV, 1, 6. in domesticis, ubi de P. Africano Majore. *Venerunt illi statuas in Comitio, in Rostris, in Curia, in ipsa deniquè Jovis Opt. Max. cella ponere.* Fuit & Pompeij statua in curia ab illo facta, Dio Cass. lib. XLV. Quod similiter in provinciis factum; Cic. Verr. IV. de statua Verri in Curia Syracusanorum. *Respondi non me postulare, ut quicquam contra C. Verrem decerneretur in eadem Curia, in qua inauratam C. Verri statuam viderem.* Ita Athenienses in suo Prytaneo Miltiadis & Themistoclis statuas posuere, ut author est Pausan. in Atticis; & Democharis, teste Plut. in Demosthen. lib. de x. Rhetor. De Theatro constat ex Dion. Cass. lib. LVII. *Tiberius, inquit, Sejani vivi statuam aeneam in theatro posuit.* Idem fecere Athenienses, sed Comædorum imprimis Tragædorumquæ statuas in theatro ponebant, quippe quorum præcipuæ essent in loco illo partes. Pausan. in Atticis. *Sunt, inquit, apud Athenienses in theatro statua Comædicorum & Tragicorum.* Cæterum in Palatio quoquæ poni statuas, sed rarò contigit, quod indicat Sueton. Salvio Othon. cap. I. *Senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita, persecutus est eum.* Quanto honori fuerit apud Palatium statui, docet Taciti locus XV. Annal. *Tigellinum & Nervam ita extulit Nero, ut super Triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoquæ sisteret.* In Templis verò collocari solere, non consecratorum tantum, quibus non solum stare inter simulacra Deorum, sed & Numinum instar propriis & in eum usum extructis templis honorari sæpissimè contigit, ut suo loco dicam; Verum etiam aliorum quorumvis illustrium hominum statuas valdè frequenter legimus.

mus. Quod adeo tralatitium Romæ erat, ut causam querendi D. Claudius haberet, quod suo tempore in tantum increbesceret statuarum multitudo, ut omnes ædes, *πύλῆς καὶ οἱ* hoc est, templa, istis plena essent, ut apud Dion. Cass. lib. LX. videre licet. Sic in Templo Fortunæ Tullii Regis statuam fuisse, Dionysius Halicarn. IV, 5. C. Cæcilie in templo Sancti, Plut. Quæst. Rom. P. Africani majoris, in cella Iovis Opt. Max. Valer. Max. I V. I. 6. & VI I I, 15. I. M. Antonii in templo Concordiæ, Dio. Cass. I. XLIX. Cleopatraz in templo Veneris, Idem lib. LI. I. Cæsar in fano Quirini, idem lib. XLIII. testatur. Illud verò præcipuè dabatur magnis viris, ut Imperatoribus, Themistijs. Orat. XI I I. *Effigies in templo Imperatoris perfectæ absolutæque collocantur.* Interdum verò & aliis, quos peculiari favore prosequi constitutum fuit. Tacit. XIV. Annal. de Imaginibus Octaviæ, cum illam evocasset Nero. *Exin læti Capitolium scandunt, Deosquæ tandem venerantur. Effigies Poppeæ proruunt. Octaviæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroq; ac templis statuunt.* Et in summis honoribus hunc cenfer Dio. Chryf. Orat. XI V. *Hoc, inquit, homini sufficit, ut diligatur à suis civibus. Et qui hoc obtinet, quid ille ultra indigeret imaginibus aut præconiis, aut primæ honore sedis, aut ut auro compactus stet in illustrissimis templis.* Item Orat. XXXI. Rhodiaca. De statuis in templis collatis *Prætorū quisquæ, quemcunq; volebat obsequio demereri, eum quasi vobis honorantibus, contendebat quam honestissimè loc. re.* Sic itaque quibus in locis decretæ statuæ ponerentur, quiquæ celeberrimi omnium essent, vides, ne omnes urbis angulos, compita & vicos enumerare hic necesse sit. Priusquam tamen hoc caput elaudam, addendum est & illud, non semper stata & certa fuisse, sed interdum extra ordinem & fortuitò data loca statuis, tam extra, quàm intra urbem, ob rarum aliquem eventum, ubi videlicet aliquid miraculosè vel fortiter, vel interdum etiam nefariè gestum esset: Liv. I, 36. De Accii Auguris, cotem navacula dissecantis statua. *Statua, inquit, Accii, posita velato capite, quo in loco res acta est, in Comitio in gradibus ipsis ad levam curiæ fuit.* Dio Cassius I V. de Druso Germanico testatur, quod ipsi fuerint honores statuarum fornicum, & honorarii ad ipsum Rhenum tumuli dati. Etenim per illa loca victricia arma tulit, ibiquè mortuus est Drusus. Nisi Dionis illa verba in sensu diviso intellecta mavelis, ita ut statuarum & fornicum honores ipsi Romæ decretos, solos verò tumulos ad

Rhenum erectos putes. Quicquid sit, de re constat. Non absimile est huic, quod de Gryllo quodam tradit in Arcadicis Pausanias, *Quin, inquit, apparet Mantinenses Gryllum publicè sepelevisse, & qua loco cecidit, statuam ei posuisse, ac dicasse super cippum viri sociorum fortissimi.* De Galbæ Imperatoris statua senatus decretum fecit, ut poneretur in parte fori, quâ trucidatus erat. Suet. Galba. c. XXI I I. Aureliano Cæsari & Mnestheo ejus liberto, cujus fraude interemptus fuit, similiter utrisquè in eodem loco statuæ positæ fuère, ubi peracta cædes Imperatoris, & sumtum de parricida supplicium erat. Ita Vopiscus in D. Aureliano. *Sanè Mnestheus postea surrectus ad stipitem, bestiis objectus est. Quod statuæ Marmoreæ positæ in eodem loca utrimquè significant. Vbi & in columnis Divo Aureliano statuæ constitutæ sunt.* Qua ex re non dubito evenisse, ut aliquando à statuis loca ipsa denominarentur. Sic in basi marmorea prægrandi Romæ sub porticu domus Conservatorum in Capitolio, inscripti sunt X I V. regionum urbis vici, cum vicorum Curatoribus & Magistris. Inter cæteros legitur etiam vicus S T A T V Æ VALERIANÆ. Quæ fuerit illa statua Valeriana, difficile est indagare, nisi suspicari licet, illam fuisse Valeriæ, Publicolæ Consul filia, quam Plinius xxxiv, 6. ex Annio Feciale contra Iovis statoris ædem, in Vestibulo Superbi domus, fuisse dicit. Vici S T A T V Æ SICCIANÆ in XIV. urbis regione P. Victor meminit. Sed & Ædiculæ interdum nomen à statuis traxere. Sic apud eundem Victorem in eadè regione reperies ÆDICVLAM S T A T V Æ VALERIANÆ. Sic locus, ubi porta Romana erat, ante appellabatur Statuæ Cincie. Festus. *Romanam portam vulgus appellat, ubi ex epistyllo defluit aqua, qui locus ab Antiquis, appellari solitus est Statuæ Cincie, quod in eo fuit sepulcrum ejus familie.* Ita etiam loco nomen impositum ab æneo Alexandri simulacro. Herodianus I I I, 4. memor. *Manet adhuc trophæum, & tantæ victoriæ testimonium, urbs in colle Alexandria simul æneum ipsius simulacrum, unde loco impositum nomen.*

CAPUT XXIV.

In Bibliothecis publicis posita statuæ & imagines, sed præcipue doctorem. Ejus instituti quis Author. Vivis in itinere raro hic honos habitus, Mortuis frequentius. Mos mentitis figuris exprimentis imagines clarorum hominum, quorum vultus non extarent. Libri in publicis Bibliothecis dicati. Cura veterum in conquirendis doctorem imaginibus. Numeriano Cæsari ingenui causa, statua in Bibliotheca
Vlpia

Vlpiã constituta. Trajani statua in Bibliotheca Prusensium. Ejus doctrina. Statua & item & imagines in Bibliothecis privatorum. Indocti qui hii rebus perinde ac docti vacarunt, notati. Statua gypsea. Plutealia sigilla. Pictæ imagines. Quinam veterum editis voluminibus imagines doctorum ad posteros transmiserint? Hebdomades Varronis. Statua in Gymnasis & Academiis, exemplo Græcorum. Non hominum solum illie statua, sed signa Numinum collocata. Nec omnium promiscua, sed præcipue Mercurii & Minerva. Media Minerva quid Iuvenali? Hermathena. Gymnasia duplicia veterum. Signa $\mu\upsilon\sigma\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\delta\eta$. Hermeracles. Quid Hercules cum Musis quasitum? Cura veterum in propria cuique Numini sede assignanda. Eadem circa Statuas hominum cautio.

PEnè omiseram de Bibliothecis publicis mentionem facere, quas in urbe plures fuisse, inquè quibus statuas poni & imagines ex monumentis illius ævi didicimus. Quantum igitur de illis memoria suppeditat, hic proferemus. Ponebantur ibi præcipuè statuæ doctorum. Hoc institutum Asinio Pollioni tribuunt Plinius, cujus verba mox adducam, & Isidorus, qui de Pollione. *Primus, inquit, Romæ Bibliothecas publicavit, Græcas latinæquè additis Authorum imaginibus.* Eorum verò, quorum statuæ in Bibliothecis ponebantur, quidam vivi sic dicabantur, quamquam initio raro. Plin. v i i, 30. *Marci Varronis in Bibliotheca, quæ prima in urbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romæ est, unius viventis posita imago est.* Nisi quod deinceps consuetudo illa satis increbuit. Nam nobilium Poëtarum, qui carmina sua recitarunt imagines in Æde Camænarum solitas collocari subindicat Horatius Sermon. lib. i. Satyr. i v. ubi indignatur hunc honorem contigisse Fannio Quadrato Poëtæ ineptissimo, quem senatus imagine ultrò oblatâ in numerum bonorum Authorum recipi iussit, ne sæpius cogeretur ejus nugas audire; cum ipsi Horatio non mereri hanc gratiam liceret, Satyras scribenti, quas recitare in publico non aude-ret.

————— *Beatus, inquit, Fannius ultrò
Delatis capsis, & imagine.* —————

Ad quem locum Commentator vetus, *Qui erat in auctoritatem receptus, ejus imago ponebatur inter Poëtæ.* Sidonio Apollinari etiam vivo hoc contigisse, ipse innuit Lib. i x, Epist. 16.

*Cum meis poni statuam perennem
Nerva Trajanus titulis videres,*

Inter

*Inter Authores utriusque fixam
Bibliothecæ.*

Græcam pariter & Latinam intelligens. Pleriquè tamen post mortem ita statuebantur, ex ea causa, ob quam etiam antiquos, & qui ante ætatem nostram fuère, scriptores, magis quam recentes & vivos, quantumvis bonos, æstimamus. Viventes enim comitatur invidia, quæ post fata obmutescit, secundum illud Martialis,

Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur ?

Et sua quod rarus temporalektor amat ?

Hi sunt invidiæ nimirum, Regule mores,

Præferat antiquos semper ut illa novis.

Deindè, quorum ora vultusque non extabant, fictis tamen figuris exprimebantur. Plin. xxxv, 3. *Mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor, multoque honestius quam mereri, ne quis suas ex- peteret. Non est prætereundum & novitium inventum, siquidem non solum ex auro argenteove aut certè ex ære in Bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur. Quinimò etiam que non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero evenit. Quo majus ut equidem arbitror, nullum est felicitatis specimen, quàm omnes semper scire cupere, qualis fuerit aliquis. Qui locus simul indicat, solenne fuisse ibi dicari authores, quorum scripta & libri ibidem extarent, imprimis autem veteres. Magna itaque cura eorum imagines si haberi possent, conquirebantur. Plinius Nepos. Epist. lib. 1. de Saturnino. Sicut inter eos, quos nunquam vidimus floruisse, non solum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus. Fuit ergo doctrina & literarum gloria in illis locis imprimis spectata, considerata parum reliquæ vitæ conditione. Vnde Numerianus Cæsar, cum ei statua in Bibliotheca ponenda esset, non Imperatoriæ dignitatis nomine, sed ob ingenii & Eloquentiæ laudem ibi locum invenit. Flavius Vopiscus de eo. Hujus oratio tantum habuisse fertur eloquentiæ, ut illi statua, non quasi Cæsari, sed quasi Rhetori decerneretur, ponenda in Bibliotheca Vlpia cui subscriptum est. NUMERIANO CÆSARI, ORATORI SVIS TEMPORIBVS POTENTISSIMO. Ita ante cum Trajanus qui Vlpianam Bibliothecam instituit, artiumque & ingeniorum præstantium benignus patronus extitit, Prusæ in Bithynia provinciâ statuam*

in Bibliotheca habuisse traditur à Plinio. Nepot. Epist. l. x *Ipsè*, inquit, *in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuam in Bibliotheca positam.* Vt ex eo simul cognoscamus, & eundem morem viguisse in Provinciis, qui Romæ fuit, & Trajanum maxime ingenii causa in illo loco dicatum. Trajanus doctrinam præstabat. Dacica enim scripsit. Ex quorum lib. i. Priscianus in vi. aliquid in rem suam adducit. Cæterum, ut dixi, non publicæ tantum bibliothecæ sic ornabantur; Sed privatam quisque suam docti, non libris solum, sed & hoc genus statuis & imaginibus instruxere, quo simul & suum erga honestas literas amorem testarentur, sedes illarum exornando, & ipso adpectu vultuum qui doctrinam claros celebresque homines referebant, illi ad similem sapientiæ virtutisque gloriam acquirendam incitarentur. Quo fine non veterum tantum, sed cævorum etiam, quos ob virtutem & amicitiam inprimis colebant, imagines sic statuebant. Ideo Martialis gloriatur, quod imaginem ipsius Stertinius, quem Avitum nominat, *ponere in Bibliotheca sua voluerit.* Præf. ad lib. ix. Epigram. Quin laudi hæc cura & honori erat apud veteres. Contra vero penè ridiculum stolidumque habitum fuit, si quando indocti, ut domi viderentur, non solum omnis generis scriptores librosque falsa significatione doctrinæ conquirerent, sed sibi etiam Philosophorum veterum imagines ac statuas in Bibliothecis suis collocandas coëmerent. Tales Hypocritæ à Iuvenale Satyr. i. i. falsè iridentur ubi ait.

*Ultra Sauromatas fure hinc libet, & Glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.
Indocti primum: Quanquam plena omnia gypso
Chryssippi invenies. Nam perfectissimus horum est,
Si quis Aristotelem similem, vel Pittacem emit,
Et jubet Archetypos pluteum servare Cleanthas.*

Ex quo loco, præter ea quæ dicta sunt, & illud observamus, quod non solum ex metallis, sed etiam gypso fierent statuae, quæ in Bibliothecis locabantur, pro facultatum cuiusque modo. Deinceps & inde conicere licet, quod non semper ad justam magnitudinem effectis statuis suas bibliothecas ornarint antiqui, sed non raro minores adhibuerint, quas pluteis imponebant, ut ad hunc locum observat doctissimus Lipsius, in suo

de

de Biblioth. Syntagmate. Fuit enim pluteus tabula obliquata, & uno sui latere ita subrecta, ut libri impositi commodius inservirent oculis legentium. Super talibus pluteis videtur voluisse poeta collocatas fuisse interdum has statuas, sive Iconicas, sive Hermæas, sive capite solo vultum doctorum referentes. Huc forsitan respexit Tullius ad Attic. scribens. lib. 1. Epist. 9. cum ipsi mandaret; *Plutealia sigilla duo*. Sic enim fortè melius legitur, quàm *plutealia sigillata*. Scilicet quæ apta essent imponi pluteis. Cæterum & hoc monere in transcurso lubet, quod de statuis dictum est, id ipsum etiam, ut partim ante monitum, & loca initio adducta probant, de pictis imaginibus doctorum in Bibliothecis locatis intelligi debere. Hoc Seneca vult de Tranquillit. cap. 9. Luxum tamen improbat. *Iam enim, inquit, inter balnearia & thermas, bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamentum expolitur. Ignoscerem planè, si è studiorum nimia cupiditate oriatur. Nunc ista exquisita, & cum imaginibus suis descripta sacrorum opera ingeniorum in speciem & cultum parietum comparantur.* Aliquantò expressius illud ipsum Plinius Nep. lib. 1 v. Epist. 28. indicat. *Herennius, inquit, Severus, vir doctissimus magni estimat in Bibliotheca sua ponere imagines Municipum tuorum, Cornelii Nepotis, & Titi Cassii, petit què si sunt istic, ut esse credibile est, describendas pingendasquè delegerem.* Simile quid innuit Cic. ad Attic. 1 v, 9. *Malo, inquit, in tua illà sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis sedere, quàm in istorum sella curuli.* De imaginibus talibus forte intelligendus est & Suetonius Tiberio lxx. *Fecit & Græca Potmata, imitatus Euphorionem & Rhianum & Parthenium, quibus poetis admodum delectatus, scripta eorum & imagines, publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos authores dedicavit.* Solebant quoque veteres editis voluminibus sive rebus gestis, sive sapientia & doctrina illustrium hominum non laudes solum, sed imagines etiam, orisquè formam ad posteros transmittere. Talia Volumina M. Varronem & Atticum edidisse, Plin. xxxv, 2. testatur. *Imaginum, inquit, an orem flagrassè quondam testes sunt, & Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, & M. Varro, benignissimo invento, insertis voluminum suorum sæcunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus, non passus interciderè figuras, aut vetustatem ævi contra homines valere.* Varronis isti libri, *Hebdomades*, à septem descriptorum

in illis centuriis, item, *De imaginibus*, duplici titulo, more librorum Platonis inscripti fuere. vid. Iud. Carrion. Emend. 114.

14. Præter Plinium, etiam operis ab Attico editi meminit Cornelius Nepos in eius vita, quem, ait, *librū composuisse de viris illustribus, atque versibus non amplius quaternis, quinque sub singulorum imaginibus facta, & Magistratus eorum descripsisse*. Hæc ideo hic referre operæ præciū duxi, ut illis satisfaceret, qui mirari possent, unde similitudinem figuramque hominum ab ultima vetustate deprecieret illi, quos studio tali flagrasse, & statuis expressisse iam dudum vitâ functos memoriæ veteres produnt. Quod jam de Bibliothecis dictū est, velim de Academiis etiam & Gymnasiis veterum intelligi. Nam talibus ornamentis artium, bonarumque literarum sedes plerumque decorabantur. Sic Verris statua in Gymnasio Leontinorum apud Cic. Verr. II. & ap. Tac. Ann. xv. quædā in Gymnasio Neronis statua constituta legitur. Profecto haud dubiè à Græcis more & exemplo. In Gymnasio Atheniensi quod Ptolomæjum vocabatur, fuisse Ptolomæi, Iubæ, & Chrysippi statuas Pausanias. in Attic. tradit. Et de Berosi statua Plin. VI. 1, 37 *Astrologia*, inquit *enituit Berosus, cui ob divinas prædictiones Athenienses publice in Gymnasio statuam inauratam lingua statuerunt*. Sed tamen antiquo instituto, non tam hominum statuas, quam Numinum signa iis in locis constituta fuisse reperio. Pausanias in Atticis, de Bibliotheca Atheniensium à Pisistrato structa, & à Xerxe primum, deinceps à Sylla direpta, quam Adrianus Imperator Romanus instauravit. *Sunt, ait, & cella hic, lacunari inaurato, ex lapide alabastro, insuper ornata signis & picturis, repositique illic libri*. Et quia Deorum antiquitus immensa multitudo fuit, verum nūmen non cognoscentibus paganis, ea cautio hanc circa rem adhibebatur, ut non omnibus locis, sine discrimine omnia Deorum simulacra statuerentur, sed quæ cuique loco maximè idonea propriaque essent, quod ex traditâ vulgo cuiusque numinis vi ac potestate debebat æstimari. Sic ad Gymnasiorum Academicarumque ornamenta, Mercurii signa, quæ Hermas appellabant, item Minervæ, & imprimis Hermathenæ, statuae scilicet ex Mercurio & Minerva junctim constructæ, destinabantur. De Hermis Cic. ad Attic. lib. I. Ep. 8. *Signa Mercurica & Hermas, de quibus ad me scripsisti vehementer exopto; Quicquid ejusdem generis habeas, dignum Academia Tibi;*

Tibi, quod videbitur, ne dubitaris mittere. Idem Verrin. v. Tū Mercuri, quem Verres in villa & privata aliqua palastra posuit, P. Africanus in urbe sociorum & in Gymnasio Tyndaritanorum iuventutis illorum custodem & praesidem voluit esse & imploro & obtestor. De Minerva Iuvenalis Sat. 111.

Hic libros dabit, & forulos, mediamque Minervam.

Vbi in eadem Minervam dupliciter exponunt interpretes ita videlicet dictam, aut quod in medio, ad exornandam bibliothecam reponeretur, aut quod non integræ & perfectæ staturæ, sed dimidiata tantum, & usque ad umbilicum efficta, solam sui negotium ostendens, dedicaretur. De Hermathena Cie. ad Attic. 1. 4. quod ad me, inquit, de Hermathena scribis, per mihi gratum est, ornamentum Academiae proprium mea, quod & Hermes commune omnium, & Minerva singulare est ejus Gymnasia. Commune omnium, ait, quia Gymnasia alia erant, in quibus corpus exercebant, alia in quibus animus excolebatur disputationibus commemorationibusque de studiis Philosophiæ. Vtrorumque ergo communis Mercurius fuit; Minerva autem singularis & propria iis, quæ ad animi cultum solum instituebantur. Vulgo quippe constat, amica & artibus faventia numina, ingeniorumque liberalium antistites habitos fuisse Mercurium ac Minervam. Ista igitur simulacra, quæ ad Gymnasia ornamentum ab Attico Cicero poscit, appellat γυμνασιώδη, Epist. 6. dicti libri. Tu velim, si qua ornamenta γυμνασιώδη, reperire poteris, qua loci sunt ejus, quem tu non ignoras, ne pratermittas. Et Epist. 8. Genus hoc est voluptatis mea, qua γυμνασιώδη maxime sunt, ea quæro. Sequentem item Epistola generaliori voce εἰρηναία vocat, domestica & quasi cujusque loci propria Signa, inquit, nostrâ, & Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, velim imponas, & si quod aliud ὀρειῶν ejus loci, quem non ignoras, reperies, & maxime qua tibi palastra, Gymnasiaque videbuntur esse. Quid vero, inquit, in hoc loco & in Gymnasio Hercules, vel Mercurio Hercules, qui Hermeraclès? Docet illud optime Eumenius Rhetor. in Orat. pro restaur. Scholast. Fulvius, inquit, ille Nobilior, in Græcia cum esset imperator, acceperat Herculem Musagetem esse, hoc est comitem ducemque Musarum, idemque primus signa novem, h. e. omnium Camanarum, ex Ambrasciensi oppide

translatæ, sub tutela fortissimi numinis consecravit, quia *mutuis operis & præmiis juxari ornatiqûe deberent*. Musarum quæ defensione Herculis, & *virius Herculis voce Musarum*. De æde Herculis Musarum. Sueton. Aug. Cap. **x x i x**. Multaqûe à multis extructa sunt, sicut à Marcio Philippo, *ædes Herculis Musarum*. Quæ itaqûe signa cuiqûe loco optimè convenirent, accurate observabant, ne fortè in Numina peccarent, quæ propriis maxime sedibus coli ostentariqûe velle videbantur. Idem etiam in hominum statuis factum est, & in locorum electione non tantum conditio vitæqûe genus spectatum, ut in propria ac idonea sede locarentur, sed & ipse status habitusqûe statuarum debuit decenter ad loci genium naturamqûe conformari. Ob id neglectum Licinius Mathematicus Alabandæ apud Vitruvium **v r i**, 5. reprehendit, dicitqûe illos *satis acutos ad omnes res civiles haberi, sed propter non magnum vitium indecentiæ insipientes eos judicatos esse, quod in Gymnasio eorum, quæ essent statuae, omnes essent causas agentes. In foro autem discos tenentes, aut currentes seu pila ludentes. Ita indecens, ait, inter locorum proprietates status signorum publicè civitati vitium existimationis adjecit.*

CAPUT XXV.

Inter plures statuas uno in loco positas quis ordo? Prope Deorum simulacra statuas hominum collocari, quo merito concessum. Ambitio quorundam notata. Juxta Regum statuas poni Roma, quàm invidiosum. Mori Romanorum distinctas in classes digerendi statuas hominum, unius ordinis & professionis. Ignobiles & claros viros simul poni, iniquè latum. Ex æqualitate meritorum & rerum gestarum similitudine ducta aliquando sociandarum statuarum ratio. Sanguinis & familia aliquis hic respectus habitus. Inseri familia sua alienas imagines quàm studiosè veterint Romani veteres, & quare? Eadem ratio in statuis. Facinorosorum & improborum statuae procul vicinia honoratorum submotæ. Aliena tamen statua ob virtutem quandoque in seriem gentilium admittitur. Discrimen loci inter statuas ejusdem generis & dignitatis hominum unde constitutum? Inter propinquos atatis, inter Reges successionis ratio habita. Ex locorum sita intercessisse aliquid huic negotio ostensum.

N Vdè ita locum spectavimus: jam quæ ratio fuerit inter plures statuas uno loco simul positas, quis ordo, qui respectus
dispi-

dispicendum nobis est. Sæpè Deorum ac hominum statuæ simul stabant : & quidem juxta Deorum statuas honorabilem locum ipsa Numinis vicina majestas fecit , iis præsertim , qui publico judicio sic honorati fuère. Sic reperimus interdum ibi collocatos eos, quibus feliciter aliquid evenerat, in exercitio artis ejus, cujus præses ille Deus quisquis fuerat, vulgò habebatur. Ita Medicum Augusti ob restitutam Principi sanitatem Romani juxta Æsculapii statuam collocaverunt. Sueton. August. cap. l i x. *Medico Antonio Musæ, cujus opera ex ancipiti morbo convalescerat, ære collato juxta signum Æsculapii statuerunt.* Aut cum aliàs insigniter honoratum quempiam ob grande aliquod meritum cuperent. Sic Lucullum Chæronenses, juxta Bacchum suum in foro, quod testimonium salutare civitati eorum aliquando in gravi cum Orchomeniis controversia tulisset, posuère. Plutarch. Cimon. cap. i i i. *Itaque Chæronenses, quibus tum Lucullus salutem attulit, statuam ei lapideam in foro juxta Bacchum posuerunt.* Interdum tale quid nonnullis affectio privata suasit. Ita juxta Veneris Genetricis simulacrum Cleopatram suam posuit Iulius Cæsar post Ægyptium triumphum. Appianus ἐπιφύλα. i i. *Ad Deæ latus effigiem Cleopatræ statuit, quæ hodiè juxta visitur.* Aliàs ambitiosa nimis res erat, si quis privato judicio illum sibi ipsi honorem arrogaret ; unde ineptus judicatus Fabius, qui suam statuam juxta Herculis Colossum posuit. Plutarch. in ejus vita cap. x l. *Colossum Herculis Tarento translatum in Capitolio statuit, ac juxta equestrem sibi statuam posuit æream, multo hac in re, quàm Marcellus ineptior, imò plane ejus humanitatem & clementiam admirabilem reddens, quod ex iis intelligi potest, quæ in hujus vitâ scripsimus.* Illa verò Fabii cum Marcello comparatio in eo consistit, quod cum Marcellus Syracusanis bello Punico devictis, multa Deorum simulacra auferendo, & per triumphum ducendo, iisdemquæ urbem ornando, magnam apud populum gloriam acquisiverit ; Hic Fabius Tarento captâ nihil tale abstulerit præter hunc Colossum ; sed cujus translati honorem non modestius ferre potuerit, quàm ut ipsum sese ambitione non toleranda juxta statueret. Quæ quamvis ita diserte in Marcelli vita, ad quam ectorem suum ille Auctor remittit, non traduntur, sic sese rem tamen habere ex iis quæ ibi dicuntur, haud dubiè colligitur. Sic Iulium Cæsarem Suetonius in

ejus vita cap. LXXVI. jure casum existimatum fuisse dicit, quod *ampliora humano fastigio decerni sibi passus fuerit, sedem auream in Curia & pro tribunali, thensam & scerulum Circusensi pompa, templa, aras, simulacra, iuxta Deos, pulvinar, Flaminem, lupercos, appellationem mensis è suo nomine.* Similit r Donitianum Plinius Nepos in Panegyrico accititè rprehendit, quod suas statuas Deorum simulacris misceret. Paulo, inquit, *ante aditus omnes, omnes gradus, totaque area, hinc auro hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, cum incesti Principi statuas permixta Deorum simulacra sorderent.* Ut vel hoc nomine, quanquam alias non bonus Princeps Tibertius aliquam laudem meruisse videatur, quod prohibuerit suas statuas inter simulacra Deorum poni. Suetonius, Tiber Cap xxvi *Prohibuit, inquit, statuas atque imagines, nisi permittente se poni, permisitque ea sola condicione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta adium ponerentur.* Sic non sine cautione, statuas Deorum hominum que junctim positas videmus. Quin hominum inter se statua aliquo eorum ordine censei & discerni volebant. Spectata ibi fuit imprimis fortuna & vitæ condicio. Quamobrem, quamquam inter Regum statuas poni honori erat, magis tamen invidiosum habuit est, ut iniqui semper in memoriam Regum, nomenque Romani extiterè post primos pulsos. Cicero pro Deiotar, ad Cæsarem. *Blesamini ad Regem scribere solebat, se invidiose tyrannū existimari, Statua inter Reges posita, animos hominum vehementer offensos, plaudì tibi non solere & deinceps, de statua quis queritur, una præsertim, cum tam multas videat: valdè enim invidendum est eis Statua cujus trophæis non invidemus.* Suet. Jul. Cæsare, C. LXXVI. inter nimios honores, quos appetit hunc eundem memorat. *Statuam inter Reges.* Quod Junius Brutus inter Reges in Capitolio positus fuerit, voluntate populi factum est, ut astartet scilicet semper minax ense stricto, publicæ libertatis contra impotentem Regum, & inprimis Tarquiniorum Dominatum vindex. Id indicat in vitæ Marci Bruti Plutarch. cap. i *Marcus Brutus, inquit, cepus suum à Junio Bruto deduxit, quem prisca Romani arcum inter Reges in Capitalia posuerunt cum ense stricto, quod ejus maxi-*

que virtute Tarquinii ejeti, libertasque Romanorum confirmata
 esset. Deinde video observatum fuisse, ut eorum statuae, qui
 autem eandem profiterentur, seorsim in suas quaedam classes
 digererentur, ut ordine aut intervallo quodam distincta es-
 sent a simulacris aliorum, qui aliis artibus aliisque studiis ta-
 le praemium meruerant. Tacit. Annal. 11. Hortensii imagi-
 nem in Curia inter Oratores locat. Igitur, (inquit de Horta-
 tio loquens) quatuor filiis ante limen Curiae assistentibus, loca
 sententiae, quum in Palatio senatus haberetur modo Hortensii
 inter oratores sitam imaginem, modo Au. ussi intuentis ad hunc
 modum coepit. Patres conscripti. *Ex* Vides hic aliam fuisse
 Oratorum Classē distinctam ab illa, in qua Principis Augusti
 imago. Plane geminus huic est & ille ejusdem Auctoris &
 libri locus, ubi de honoribus Germanico mortuo decre-
 tis mentio fit, nisi quod Clypeum ibi Germanico praesertim
 legas. Quod ne huic pertinere non credas, eadem erat sta-
 tuas Clypeosque decernendi ratio, iisdem meritis utrum-
 que dabatur, & in Clypeo aequè ac in statu, effigies
 exabat insignium viroꝝ. Sed quod ad rem facit, ipsa
 verba audiamus. Cum, inquit, censeatur Clypeus auro
 & magnitudine insignis, inter Auctoris eloquentia, Aulo
 Tiberius solitum paremque ceteris dicaturum. Neque enim
 Eloquentiam fortuna discerni & satis illustre, si veteres inter scri-
 ptores haberetur. Igitur inter Oratores, inter Auctores elo-
 quentiae, inter veteres scriptores hic dixit, ut inter com-
 plures statuarum Classes non ignoraretur, quaedam huius,
 alias illius artis aut meriti hominibus fuisse assignatas. Fir-
 mum ejus rei testimonium & haec inscriptio Tarraconen-
 sis praebet.

C. VAL. ARABINO. FLAVIANI. F. BER-
 GIDOF. OMNIB. HON. IN R. P. SVA,
 FVNC. SACERDOTI. ROMÆ. ET. AVG.
 P. H. C. OB. CVRAM. TABVLARI. CEN-
 SVALIS. FIDELITER. ADMINIST. STA-
 TVAM. INTER FLAMINALES VIROS,
 POSITAM. EXORNANDVM, VNIVERS,
 CENSVER.

Ignobiles verò & imperiti, si juxta ponèrentur, clarorum & celebrium virorum honori officere putabatur. Eam ob causam Athenienses reprehensione dignos censet Dio Chrysoſtomus Orat. xxxi. quod nimirum vilem Poëtam juxta Menandrum ſtatuerint. *Apud Athenienſes, inquit, multa nunc ſunt, ob quæ quis non immeritò eos obſurget, non circa alia tantum, ſed etiam circa honores; nam vilem quendam poëtam qui etiam apud vos (Rhodios alloquitur) aliquando fabulas edidit, non ſolum æneum poſuerunt, verum etiam juxta Menandrum.* Porro meritorum æqualitas & ſimilis rerum geſtarum euentus, quorundam ſtatuas in uno loco interdum conjunxit. Id contigiſſe Bruto & Caſſio, Cæſaris percufforibus apud Athenienſes, author eſt Dio Caſſius libro XLVII. poſitis eorum juxta Harmodium & Ariſtogitonem Tyrannicidas, ſtatuis. *Quumquæ, inquit, eſſent etiam ſerè ubiquè locorum propter factum ſuum honorati, ab Athenienſibus etiam æræ ſtatue eis juxta Harmodium & Ariſtogitonem, tanquam horum imitatoribus poni juſſæ fuerant.* Quin ſanguinis & familiæ rationem in hoc negotio habitam fuiſſe etiam conſtat. Virgil. III. Georg. in templo, quod Auguſto dicaturus erat, cunctam majorum ejus ſeriem in ſtatuis ponendam, ibi dixit.

Stabunt & Parii lapides, ſpirantia ſigna,

Aſſaraci proles, demiffæque ab Iove gentis

*Nomina, Troſque Parens, & Trojæ Cynthius Au-
thor.*

Cæſaris enim Proſatores omnes hi fuerant ab ipſo uſquè Iove. Ipſe Julius Cæſar, cujus pronepos Auguſtus erat, progeniem ab AEnæa duxit. AEnææ pater Anchifeſ fuit, hic à Capii deſcendit, qui patrem habuit Aſſaracum Trois filium, Tros verò Ericthonii natus erat, quem Electra & Iove genitum fabulæ produnt. Totam hanc gentem ſimul ſtare poëta voluit. Cavebant præterea, ne eadem ſtirpe oriundi, alienis immixtis ſtatuis & imaginibus dividerentur, ne turbata familiæ ſerie, quodammodo ipſa ejusdem imminueretur dignitas. Plinius xxxv, 2. *Extat Meſſala oratoris indignatio, quæ prohibuit inferi genti ſue Levinorum alienam imaginem. Similis cauſa Meſſala ſeni expreſſit volumina illa quæ de familiis condidit, cum Scipionis Africani tranſiſſet arrium, & diſſetque adoptione teſtamentaria Salutionis (hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum Nomini.*

Nomini. Illud de imaginibus gentilitiis haud dubiè intelligi debet; sed nequè minus de statuis. Spartianus Severo. *Plautiano,* inquit, *iratus præcipuè quod inter propinquorum & affinium Severi simulacra suam statuam ille posuisset.* Nisi causa indignationis Severi potius in crimina alia Plautiani rejicienda sit, cujus effigies vel ideo juxta nullius boni modo & honesti hominis simulacrum, nedum inter propinquorum imperatoris statuas tolerari deberent. Nam ut laudi gloriæque sicut honoratorum statuas simul & eodem loco collocari: ita invidiæ indignationisque plena res erat, si facinororum statuae juxta insignes virtute, meritisque & dignitate claros viros ponerentur. Stomachatur eam ob causam Cicero in ministros sociosque scelerum ac injuriarum Verris, Theomnastum, AEschrionem, Dionysidorum, & Cleomenem, quod Verrem scelestum hominem juxta M. Marcellum collocaverint. Verba ejus hæc sunt. *In Curia Syracusis, quem locum illi Buleuterion vocant, honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac victoriæ lege posset, conservavit & reddidit, statua ex ære facta, ibi inauratam isti, (Verri scilicet) & alteram filio statuam posuerunt, ut dum istius hominis memoria maneret, Senatus Syracusanus sine lachrymis & gemitu in curia esse non posset.* Ex simili ferè causa est illa indignatio Cordi apud Senec. consolat. ad Marciam, cap. xxi. *Decernebatur Sejano statua in Pompeii theatro ponenda, quod exustum Cæsar reficiebat. Exclamavit Cordus, tunc verè theatrum perire. Quis ergo non rumperetur, supra cineres Cn. Pompeii, constitui Sejanum, & in monumentis maximi imperatoris consecrari pessimum militem?* Ut plane statuas eorum, qui aut vita & moribus tam longe dissidebant, aut alioqui inimicitias publicis privatisque de causis alebant, non solum non simul stare voluerint, sed omni prope locorum commercio ita secluserint, ut communio nulla intercederet. Planè ut homines inter ipsos fieri assuevit, quod Creon expressit apud Senecam, appropinquante Medea, his verbis. *Arcete famuli tactu & accessu procul.* Hinc existimo intelligendam esse mentem Augusti cum Pompei statuam è Curia transtulit. Suetonius August. cap. xxxi. *Pompeii quoque statuam contra theatri ejus regiam Marmoreo jano superposuit, translata è curia, in qua I. Cæsar fuerat occisus.* Id enim ultima illa verba videntur indicare. Nam cum constituisset

Augustus, summum honorem præstare memoriæ Ducum, qui imperium P. Romani, ex minimo maximum reddidissent, inter cæteros Pompejum sic vel maximè honoraturus sibi videbatur, si præterquam quod oculatiore in loco statuam ejus collocasset, eam etiam inde liberaret, ubi perpetua foret ob eandem, memoria Cæsaris, qui Pompejo causa exitii fuit. Cæterum quod de Gentilitiis Statuis, aut imaginibus dicere cœpi, non a deo strictè observatum fuit, ut non aliorum etiam interdum statuæ ob venerationem virtutis admitterentur. Lampridius Heliogabalo. *Nomen Antoniorum tu Constantine sacratissime, ita veneraris, ut Marcum & Paulum inter Constantios Claudiosquè, velut majores tuos, aureos forma veris, adoptans virtutes veterum tuis moribus congruentes, & tibi amicas caraquè.*

Ex dictis itaque manifestum est, ejusdem conditionis, professionis, similium meritorum, & sanguinis rationem plerumque, ut eodem loco statuæ ponerentur observatam fuisse. Jam an loci discrimen aliquod in statuis ejusdem generis inter ipsas adhiberetur, inquirendum est. Atque ita locum alium inter illas honoratiorem, alium viliorem reperio. Vbi Regum, aut eorum, qui æqualis dignationis erant, statuas simul constitui fors aliquando voluit, rerum gestarum magnitudo loci prærogativam dedit. Quod quamquam non obscurum est, tamen confirmabo illustri exemplo, quod etsi non Romanum, tamen hic non alienum suggerit Diodorus Siculus Biblioth. 1, 58. *Gloria, inquit, Sesostris Regis adeo cum temporibus prolatata invaluit, ut cum multas post ætates redacta sub imperium Persarum AEgypto, Darium Xerxis Parens suam Memphis imaginem Sesostris anteponi contenderet; Flaminium Princeps in Sacerdotum concione, ubi de hoc disputabatur, contra dixerit, Darium Sesostris gesta non dum superasse demonstranti. Alioquin deprehendo ætatis inter propinquos, & successio- nis inter Reges ordinem fuisse consideratum. Virgil. 11. AEneid. de Regis Latini regia.*

*Quam etiam Veterum effigies ex ordine aurosum,
Antiqua ex cedro, Italusque paterque Sabinus
Vivifator, curvam servans sub imagine salcem,
Saturnusquè senex, Ianique bifrons imago,*

Vestibulo astantes aliiquæ ab origine Reges.

Vbi Servius. *Sane, inquit, intelligendum est, i. a ut nati fuerant, sic eorum imagines iuisse compositas.* Silius Italicus belli Pun. lib. ubi describit templum, in quo Annibal juravit bellum contra Romanos,

— *Stant marmore mæssa inquit,
Effigies, Belusquæ parens omnisquæ Nepotum
A Belo series, stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix,
Ipsa selet tandem æternum conjuncta ychæos.*

Vides ibi primum stare Belum, & post illum seriem Nepotum, h. e. successorum, ultimam tandem Didonem cum suo Sichæo. Porro ex situ dignitatem etiam mensurasse veteres reperio, ita ut altius cæteris erigi, prærogativa quadam honoris esset. Propterea apud Tacitum Granius Marcellus ab Hispone accusatur, quod ejus statua altius posita, quam ipsorum Cæsarum esset. *Addidit, inquit Historicus l. Annal. Hispo statuam Marcelli altius quam Cæsarum sitam.* Vbi id altius, utrum de naturali loci altitudine, an verò de excelsiore basi capiendum sit, utrumque enim potest, in aliam inquirat ille, cui cura est nosse, Hecuba ne, an Helena minor fuerit, ut Seneca alicubi nimis curiosos perstringit, aut quo pede claudicaverit Philippus, cum nusquam id sit à Demosthene proditum, ut est apud Plutarch. in Symposio.

CAPUT XXVI.

De Statuarum basibus. Veterum statua supra columnis, & quare? columnarum, quam Statuarum Curulis origo antiquior. Columnæ Rostratæ. Locus Appiani à Geleno male versus & suo sensui redditus. Res gesta Principum insculptæ columnis. Columnæ Trajanæ. Antoniniana. Tituli & Elegia columnis inscripta. Arcuum Statuarumque in iisdem postarum inventum & causa. Quibus meritis dati iidem, Qui ante Fornices, postmodo Arcus vocati. Iani. Abusus ejus honoris mutante Republica. Arcus cum statuis ob vias munitas. Spolia devictarum gentium ad pedes statuarum. Ducis Albani arrogantia. Bases vulgares. Ratio illigandi statuas basibus, per clavos & plumbum, saxa, terra & alia pondera ad stabilimentum injecta Colossæ

damna statuarum aliquot ex tempestate, aliisque casibus, ob parum fidam connexionem. Damna ex vetustate, vi frigoris, aestu, fulmine, terra motu aliisque contra qua nulla firmandi ratio satis valida.

Cum ita alicubi poni statuam decretum esset, ne in imo solo, nudave humo deslitteretur, varia arte cautum fuit. Etenim subdebantur fulcra, seu sustentacula quædam, quibus è terra altius attolli posset, ut conspicuus magis honor esset. Ratio vero attollendi duplex erat; Vna quidem propria Magnis viris, & non nisi ob valde insignia merita concessa. Alia communis magnis pariter & mediocribus. Illa in columnis, arcubus, aliisque raræ inventionis fundamentis, hæc in basibus vulgaribus statuas locavit. Quod columnas attinet, notandum est, ut ferè indicavi, causam ejus instituti fuisse eximium honorem, quo spectari supra cæteros mortales voluerunt antiqui eos, qui animi sublimitate, & virtutum gloria communem meritum famam antegrederentur. Plinius xxxiv, 6. *Columnarum ratio erat attolli supra cæteros mortales.* Et diu quidem ille in usu honor apud Romanos erat, antequam curules statuæ ingentibus meritis adinventæ essent. Idem Plinius xxxiv, 5. *Antiquior columnarum, inquit, celebratio est, sicut C. Memio, qui devicerat prisca Latinos.* Quæ haud dubie est illa Equestris, quæ ipsi in foro posita à Livio viii, 13. traditur, quemadmodum & alia equestris L. Furio Camillo ejus collegæ ibidem tum decreta, ut columnæ impositam utramquæ ex hoc Plinii loco colligamus. Alia fuit columna Menia, cujus meminit Cicero in Divin. & ibi Asconius. Peculiari tamen quodam consilio columnas cum navium rostris circumfixis statuas apprehendimus, *Rostratae* idèò dictas, haud dubio argumento victoriæ navalis. Id C. Duilio contigit, qui primus classe Pœnos devicerat. Plinius xxxiv, 5. *Columna posita C. Duilio qui primus navalem triumphum egit de Pœnis, quæ est etiam nunc in foro.* Et Quintilianus lib. i. cap. 7. meminit ejusdem columnæ rostratæ, *quæ est C. Duilio in foro posita.* Illius statuæ typum exhibet Onuphrius Panvin. lib. de triumpho; Quemadmodum eadem hodiequæ spectatur in Capitolio incisa Marmor, & parieti inclusa. Hoc marmor, quod etiam inscriptionem antiquam servat, quamvis mutilam, superioribus annis inter Capitolinas urbis ruinas repertum fuit. Talem statuam in
rostra

rostrata columna senatus Augusto post victum Sext. Pompe-
 jum decrevit. Appianus V. ἐμφυλ. *Ex honoribus per S. C.*
oblatis accepit thesam in Circensibus, & annua solennia diebus
victoria, auratamque pro rostris statuam, qua ad veram effigi-
em expressa est, cum hoc titulo. O B. PACE M. POST.
DIVTVRNA. BELLA. TERRA. MARIQVE.
REDDITAM. Sed locum illum non satis commodè ex-
 posuit Latinus interpret Sigismundus Gelenius. Clarius in
 Græco expressum est, ubi legitur, Περὶ ἀκρόμας τοῦ κίονι νεῶν
 ἐμβόλων. Quibus rostra navium indicat affixa fuisse circum co-
 lumnâ, cui superposita Augusti statua erat. Similem item
 statuam imperatori Galbæ senatus decrevit. Sueton. Galba. cap.
 xxi. *Senatus statuam ei decreverat, rostrata columna su-*
perstantem in parte fori, quâ trucidatus est. Aliud genus co-
 lumnarum fuit, quibus etiam bellorum ac victoriarum, alia-
 rumque rerum, quas quisque gessit, simulacra incidebantur.
 Ejusmodi columnam Trajano apud Parthos bellum gerenti se-
 natus dedicavit, in cujus ambitu Dacicum præcipue bellum mi-
 ra arte cœlatum visitur, cujusque fastigio Principis olim statua
 imposita erat, de quo S. Aurel. Vict. in Epitom. Cap. xxi. *Hujus exusti corporis cineres relati Romam, humatiquè Tra-*
jani foro, sub ejus columna, & imago superposita. Talis ferè est
 Cochlis Antonini Pii columna, quam ad similitudinem Traja-
 næ ipse sibi erexit, habetque res ab illo gestas circumquaque
 incisas. In cujus vertice olim nudum Principis simulacrum ste-
 tit, ut docet in Topograph. Rom. Marlianus cap. cxi. Sic
 Aureliano, ut tradit Vopiscus in ejus vita; sic Constantino,
 ut in Annal. Zonaras refert; sic Eudoxiæ imperatrici, teste
 Sozomeno. vii. 20. & aliis apud alios statuæ in columnis
 leguntur constitutæ, quos vide si lubet. Mihi enim indicem
 talium struere non integrum est. Sufficit hoc tantum adjecisse,
 in columnis, ut in aliis statuarum basibus factum fuisse porro
 ostendemus, rerum gestarum titulos & elogia inscribi consue-
 visse. Trebellius Pollio. D. Claudio. *Dicit Ennius de Scipio-*
ne. Quantam statuam faciet Populus Romanus, quantam co-
lumnâ, qua res tuas gestas loquetur? Ita inscriptam fuisse co-
 lumnâ Duillii, marmor Capitolinum, de quo ante, satis
 monstrat. Cæterum arcubus statuas interdum superpositas
 fuisse

fuisse dixi. Causa eadem, quæ in columnis. Plin. XXXIV, 6. cum dixisset, columnarum rationem fuisse attolli supra cæteros mortales, addit, quod & arcus significant novitio inventio. Novitio invento, ait, non quod ante tua tempora non diu fuerint arcus, sed quod vetere stante Repub. non tanto ornatu extruderentur, ut sub Cæsaribus fieri cœptum. Erigebantur olim iis, qui exteras gentes & provincias subjugassent, vid. Georg. Fabricii Romam cap. xv. & Salmuth ad Pancitol. rerum memorabil. part. I. Tit. xxviii. Dicebantur antea Fornices, quod semicircularis eorum figura esset; postea vero, cum quadrati unâ, binis aut ternis ingentibus portis fornicatis & patentibus fierent, Arcus nominati sunt. Et ideo sæpius confusam reperies horum nominum appellationem; quem Cicero Fornicem Fabianum Divinat in Verr. nominat, P. Victor Arcum Fabianum, dicit. Statuæ itaque in his arcibus interdum positæ. Alconius Ped. in divin. Cic. de eodem Fornice Fabiano. Fornix Fabianus, inquit, arcus est juxta viam, in sacra via, à Fabio Censore constructus, qui à devictis Allobrogibus, Allobrox cognominatus est, ibique statua eius propterea posita est. De arcibus Germanico & Druso structis, additis statuæ, ob res in Oriente & in Germania gloriosè gestas, meminit Tacit. II. Annal. Patres decrevere ut Germanicus atque Drusus orantes urbem introirent, structi & arcus circum latera templi Martis Vloris cum effigie Cæsarum. Domitianus ipse sibi struxit. Suetonius in eius vita cap. xlii. Janos arcusque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones urbis, tot tantosque extruxit, ut cuidam græce inscriptum sit arcus, Α'ρχη. Janos, non jani statuas, sed forlices sive portas illas magnas ad viarum capita, ab antiquis Romanis constructas, & una tantum janua aditum præbentes, interpretantur Beroaldus & Marcell. Donatus. Eorum unum triumphalem cum quadrigis, post victoriam Sarmaticam poni jussum Epigrammate 65. lib. viii. celebrat Martialis, ubi inter alia.

Stat. (inquit) sacer edomitis gentibus arcus orans.
Hic gemini currus numerant Elephanta frequenter,
Sufficit immensis aureus ipse juvis.

Quasi dicat, Auream Domitiani statuam inter geminas Elephanto-

phantorum quadrigas mediam, utrisque tegendis parem
adulatione consueta, in Numen Cæsaris, quod negatas mor-
talibus vires n. a. estate sua expleret.

Extat quoque inscriptio, sed mutilata, cujus residuum os-
tendit Arcum, Arcadio, Honorio & Theodosio. Augge
cum eorum statuis à S. P. Q. R. fuisse erectum.

IMPP. CLEMENTISS. FELICISS. TOTO.
ORBE VICTORIB.

ARCADIO. HONORIO. ET. THEODO.
SIO. AVGGG.

A D. PERENNE. — — — M. TRIVMF.
QVOD. — — — ARVM.

NATIONEM. IN. OMNE. ÆVVM. — — — CERE. — — —
ARCVM. SIMVLACRIS. E ORVM. TRIVM-

FISQ. DECOR. — — —

TOTIVS. OPERIS. SPLENDOR. — — —

S. P. Q. R.

Sed invenio etiam obleviores causas quam quas dixi, arcus
cum statuis extractos, verum non nisi senescente & pessum
eunte Re Romana. Vetri Fornicem in foro Syracusani sta-
tuere, sed per vim forte metuque iniqui Prætoris, ad id ad-
acti. *Hujus*, (inquit Cicero Verrin. 1. 1. *Fornex in foro Syracusani*
est, in quo nudus filius stat, ipse autem ex Equo nudatam à se
Provinciam prospicit. Ob vias munitas Augusto imperatori
decretas in arcubus statuas & quadrigas complures, osten-
dunt, nummi quos exhibet Goltzius p. XLVI. & XLVII. Galbæ
imperatoris senatus consulto, arcu & statuas in illo Equestres
datas ob abolitionem quadragesimæ, à Nerone prius quidem
remissæ, sed statim revocatæ, docet iridem nummus in eius
facti memoriam percussus. Eum eruditissimis suis ad Sueto-
nium animadversionibus inseruit H. Casaubonus. Quid quod
privatos interdum statuas super arcubus, posuisse privatis le-
gimus. Ita docet inscriptio vetus.

MELIA. ANNIANA. IN. MEMOR. E. LÆPICL. Q. F.

SER. BASSI. MARITI. SVL. EMPORIVM. STERNI.

ET. ARCVM. FIERI. ET. STATVAS. SVPERPONI.

TEST. IVSS. EX. HS. DCDXX. PR.

Initio

Initio hujus Capitis dictum erat novæ inventionis fundamenta statuis insignium virorum aliquando subtrata. Inter ista cenfeo orbem illum, cui Cæsaris statua post Affricam debellatam & devictum Iubam imposita fuit. De quo Dio Cassius Lib. XLIII. *Decreverat senatus ut ipse super imaginem orbis terrarum statueretur cum hac inscriptione. SEMIDEVS, EST.* Tale quid est Rhenu devictus sub equo Domitiani. Statius I. Sylvarum.

— *vacue pro cespito terra,*

Ænea capivi crinem tegit ungula Rheni.

Huc referri etiam debent spolia devictarum gentium, quibus imponi statuas quoque moris fuit antiqui. Ita in nummo Tibertii, quem inter Augustarum imagines Æneæ vici, à Ioh. Baptista Duvallio restitutas videre licet, statua ejus triumphalis super spoliis Germanorum insidens conspicitur, cum effigie Drusi ab altera parte, qui res in Germania imperante Patre prospere gessit. Huic simile est recentius, & ab ævo nostro Ferdinandi Albani Ducis exemplum, sed immanis & operosæ arrogantia plenum. Ille enim, ut author est Iacob. August. Thuanus Part. II. Hist. lib. XLVI. in Anno 1569. Æneam statuam loricatam Antverpiæ, in medio castri erigi sibi curavit, in mole ingenti conflata ex tormentis æneis, Ludovico Nassovio in pugna Gemingensi ereptis. Ejus pedibus statuae duæ æneæ substratæ tanquam supplices, plura brachia habentes, & manibus libellos porrigentes, Crumenas insuper, fractas securès, faces & malleos tenentes, quæ Belgii nobilitatem & plebem, sacro ordine à violentia utriusque asserto devictam referebant. His & pende-
bant ab auriculis scutellæ, & à collo peræ mendicantium, quod protestantibus Belgii nomen inditum est, insignia, unde serpentes ac colubri prorepebant, cum larvis & hujusmodi terribulamentis, quibus falsitas, malitia, avaritia eorundem notabantur. Anteriori stylobatæ ex lapide cærulæo inscriptum erat.

FERDINANDO. ALVAREZ. A. TOLE-
TO. ALBÆ. DVCI. PHILIPPI. II. HI-
SPANIARVM. APVD. BELGAS. PRÆ-
FECTO. QVOD. EXTINGTA. SEDI-
TIONE. REBELLIBVS. PVLSIS. REL-
LIGIO.

LIGIONE. PROCVRATA. IVSTITIA.
CVLTA. PROVINCIIS. PACEM. FIR-
MARIT. REGIS. OPTIMI. MINISTRO.
FIDISSIMO. POSITVM.

Ad dextrum stylobatæ latus Opilio visebatur, cum ovibus ad pascua tendens, lupis & leonibus diffugientibus, & bubonibus & vesperilionibus ayolantibus, ad auroræ surgentis & luce sua pestes illas discutientis splendorem, cum inscriptione, *Ἀλεξάνδρου* *ἡνός*. Ad sinistrum latus inscriptum erat: DEO PATRVM NOSTRORVM. Et paulo inferius. PIETAS. Additis trophæis & instrumentis bellicis victoriam significantibus. Sed hæc jam minus vulgata fuit ratio attollendi statuas. Ea verò omnibus omninò statuis communis erat cum in Cippis suppedaneis, vel basibus quadratis sive rotundis ponerentur. Plutarch. libello, cum Principibus viris Philosopho maximè esse disputandum. *Non statuarii morem servat Philosophiæ oratio, ut simulacra (quod est apud Pindarum) faciat in suâ perpetuò hærentia basi.* Fuere autem istæ bases aut *solidæ*, ut hodiequè multæ passim spectantur, quibusquè suæ adhærent Statuæ; aut *structiles*, de quibus Pompejus Juriscons. l. 245. ff. de verb. signif. ubi, *Statuæ*, ait, *affixæ basibus struclilibus &c. non sunt ædium.* Sed cum vulgò de hac re constet, non operæ pretium duco, reï protritæ inramorari; Nisi quod hoc forsân non ineptum fuerit ostendere, quæ ratione illæ omnes statuæ in suis basibus ad ventorum impulsus, aliosquè incumbentium fortuitò ponderum pressus expositæ, firmatæ fuerint, ne everti & corruere facilè possent. Quod tanto excusatius fecero, quantò diligentius id notatum à probis scriptoribus deprehendo. Primo itaque necesse fuit, ut iusta fieret inter statuam & basin proportio, ne præ nimia gravitate aut mole in exiguo fundamento nutaret superstructum opus. Plutarch. Orat. 11. de Fort. Alexand. *Inepti opifices*, ait, *dum magnas bases parvis donariis supponunt eorum pravitate hoc ipso arguunt, oportuit etiam ad lineam & angulos rectos imponi.* Idem lib. ad Princip. indoct. *Hoc inter Statuas Colossicas & ineruditos Principes interest, quod statuarum istarum moles reclinatutinem servat perpetuam absquè inclinatione. Ineruditi autem Principes ab interna sua inscitia sepenumero labefaciuntur, atquè subvertuntur.* *Basi enim non sita ad lineam & angulos rectos potestatem superstruentes*

excelsam, una vergunt. Hæc ab arte. Nihilominus externis quibusdam adminiculis, & vinculis opus fuit, quæ videbimus. Ne tamen nimis superstitiosè singula persequar, duos præcipue firmandi modos indicabo, *Per infixos clavos & per affusum plumbum.* De clavis Plutarch. lib. de oracul. defect. ubi Stoicorum Deos satis suis obstrictos simulacris comparat, quæ basibus suis affixa sunt. *Neque enim, inquit, liberos & solutos instar aurigarum ac gubernatorum faciunt, sed quomodo simulacra suis basibus affixa sunt.* Ita Deos corporea inclusos nature ac tanquam clavis immixtis adstrictos faciunt, consortes omnium mutationum, etiam ad interitum usq;. De plumbum affuso Cic. in Som. Scipion. *Sed quanquam, inquit, sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum virtutis est premium; tamen illa divina virtus, non statuas plumbo inhaerentes, nec triumphos arcescentibus laureis, sed stabiliora quadam & viridiora præmiorum genera desiderat.* Quem locum præ oculis habuit sine dubio author consolationis, cui nomen Ciceronis falso adscribitur. Verba enim manifestam loci hujus Ciceroniani imitationem habent. Sed quicquid de eo sit, de plumbum assentitur. *Itaque, inquit; tam egregiis eximiq; factis, non infixas plumbo statuas, non arcescentes triumphorum coronas, satis diuturna persolvere posse præmia judicatum est.* Vlpianus l. C. l. si sepulcrum. ff. de sep. viol. *Celsus quarit, si neq; applumbata fuit statua, neq; adfixa, an pars monum. eti effecta sit, an vero maneat in bonis nostris.* Et Prud. l. i. in Sym. de Castore & Polluce. *Suffuso figunt vestigia plumbo.*

Item de simulacris Numinum. Arnobius lib. vi. ad versus gentes. *Si permanendi necessitatem patiuntur, quid miserioris hui esse, aut quid infelicitius poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent & plumbeæ vivificationes?* Majores vero statuar, & colossæ illæ, injectis saxi, terra, plumbo, pondere ipso stabiliebantur Plin. xxxiv, 7. *Spectantur intus, inquit, de Colosso Rhodio agens, magna molis saxa, quorum pondere stabili verat constitutions.* Plut. lib. Ad Principem indoctum. *Pleriq; Principum ac Regum, inquit, nihil omnino differunt à Colossicis istis statuis, quæ foris hercica aut divina ornata forma, intus terrâ, lapideis & plumbo sunt repleta.* Quin totos Colossos ex lapidibus constructos,

structos, & æreis tabulis vestitos fuisse argumento, est, quod de Colosso structili in Hippodromo Constantinopolit. tradit P. Gyllius Topograph. Constantinop. 11, 12. Lisippus, ut Colossum Tarenti factum contra vim ventorum muniret, columnam objecit, quâ maxime furebat tempestas. Plin. d. l. *Id quidem & providisse artifex dicitur, modico intervallo, unde maximè statum opus erat frangi, opposita columnâ.* Et quidem cautè. Nam statuis sæpe magnum damnum attulit tempestas. Cic. Philipp. IX. *Statue intereunt tempestate, vi, vestitate.* Statuas tempestate everfas memorat Livius lib. XI. *Ver, inquit, procellosum fuit eo anno, pridè Palilia, medio ferè die atrox cum vento tempestas coorta, multis sacris profanisque locis fragem fecit. Signa in Circo maximo cum columnis quibus superstant, evertit.* Item Spartianus in Severo. *Die Circensium, cum tres victoria more solito essent locata gypsea, cum palmis, media, quæ Severi nomine adscripta orbem palmis tenebat, vento icla de Podio stans decidit, & humi constitit. Eaquè quæ Getæ nomine inscripta erat & omnis comminuta est. Illa vero quæ Bassiani titulum præferbat, amissa palma, vixi turbine vix constitit.* Vicini ponderis allisu, vel casu imminutæ interdum reperiuntur. Livius lib. XLIX. *Ludis Romanis eo anno, quos Publius Cornelius Cethegus & A. Posthumius Albinus faciebant, malus in circo in stabulis in signum Pollentiam procidit, atquè id dejecit.* Hæc & similia fata sustinere sæpè illæ statuæ, quæ non firmiter stabilitæ fuere. Contra erant & alia, quibus nulla firmandi fingendique curâ stabilitatem præstare potuit. Præcipuum verò à vetustate. Prudent. lib. 2. in Symmach.

Virtutem nil vile decet, nam vile quod atas

Eripit, ara cadunt, aut fulvum defluit aurum,

Aut candor perit argenti.

Et Juvenalis Sat. VI. *vim temporis in statuas agnoscens, quod prodest, inquit, ostendere.*

— *Curios jam dimidios? Nasumque minorem*

Corvini? Et Galbam auriculis nasoquè carentem?

Et frigus nimis intensum æreas statuas interdum frangere solitum. Diodor. Sicul. Bibliothec. III. *ubi ob intensionem frigoris ærea etiam statua franguntur.* Et æstus flagrantior. Horatius lib. I. Sat. 5,

P 2

— RUBRA

— rubra e. ancilla findet

Infantes statuas —

Plures adhuc statuarum pestes enumerat Prudent. lib. 1. in Symmach.

*Si lapis est, senio dissolvitur, aut crepat ictu,
Percussus tenui; mollis si bractea gypsum
Texerit, infido ravescit glutine sensu.
Si formam statuæ, laminis commisit abenis,
Lima terens, aut in partem cava membra gravata,
Pondere curvantur, scabra aut ærugo peresam,
Conficit effigiem, crebroquæ foramine rumpit.*

Quid vero de fulminis vi, terræ motibus, aliisque detrimentis statuarum variis dicam? immensum foret omnia persequi. Hæc de his itaque sufficiant. Et quoniam bases illæ, præterquam quod statuas sustentarent, etiam titulos & inscriptiones habuerunt, ad illarum rationem, quantum instituti ratio patitur, explicandam potius nunc accedo.

CAPUT XXVII.

De statuarum Inscriptionibus. Index, Scriptura, Nota, Titulus, sensu eodem. Inscriptionum usus. Cur statui quibusdam nihil inscripserint veteres, & præsertim Græci, quaesitum? Diversum apud Romanos. A quibus procurata inscriptiones, earundemque formulæ præfixitæ. Tituli breves & semipleni. Trophaorum apud Græcos inscriptiones sine verbo. Tituli statuarum una sæpe, duabus aut tribus tantummodo vocolu absoluti. Sedes inscriptionum basis plerumque. Tabula miniata quandoque appensa. Pagina honorum. Colla & pectori, aliisque membris quare & quibus in statuis tituli incisi. Mos Græcorum honores hominum simulacris Deorum inscribendi, ejusque causa. Tituli alii prosa, alii versa oratione concepti. Acumen requisitum.

HAbuerunt itaque statuæ suas inscriptiones, hoc est, literas inscriptas, indicantes quod maximè sciri intererat. Plutarch. lib. de Homero. Elegans est etiam genus orationis Epigramma, sive inscriptio: quod inventum est imaginum & monumentorum gratia, compendio indicans, qualis sit, cui honoris causa, aliquid tale obtigit. Quæ ideo Indices interdum appellatur. Tibull. p. neg. ad Messal.

*Non tua majorum content: est gloria famâ ,
Nec qui vni quid quâquè index sub imagine dicat.*

Vellejo Scriptura dicitur 11, 61. ubi de statua Augusti, *Ætatem*, inquit, *ejus scriptura indicat.*

Horatio *Nota publica.* lib. IV. *carm. od. 8.*

Non incisa notis marmora publicis &c.

————— *clarius indicant.*

Laudes quam Calabræ Pierides.

Vbi commentator vetus. *Notæ, inquit, sunt Characteres, tituli, inscriptiones, quibus de functi duces quandam immortalitatem consequuntur.* Græcis ἐπιγραφαί, præter alia plura Synonyma in hanc rem, quæ enumerat Iul. Pollux *Onomastic.* lib. V. cap. 28. Frequentissima Latinis est appellatio *Tituli.* Sueton. *Caligul.* XXXIV, *Statuas virorum illustrium ita subvertit, atquè dissecit, ut restitui salvois titulis non viderent.* Sic imaginum tituli leguntur apud Livium libris I V. VI III, X, XXI apud Valer. Max. IV, 4. & V. 8. Horat. *Sat. V.*

Populus, inquit, stupet in titulis & imaginibus.

Quamquam interdum per titulum tota statua intelligatur. Remigius præfat. in *Epist. Pauli.* *Titulus est porro, cum totam statuam denotat.* Et dicuntur tituli quoquè, qui à statuis seuncti seorsim laudes honoratorum enarrant. Firmicus *Astron.* lib. VIII, cap. 7. *His etiam honores perpetui, tituli, & honorabilium statuarum decernuntur insignia.* Causa vero ejus instituti fuit propagatio laudis & memoriæ in posteritatem. Damascenus de imaginibus. *Orat.* 111. ex Chrysof. in tertium Psalm. in Davidem & Absolon. *Ducibus, qui victores extiterint, statuas virtutis ergo Reges decernunt: Aurigis & certatoribus Principes columnas quasdam victoria indices erigunt; Epigrammate tanquam insigni quodam materie adjuncto præconium adhibentes.* Nam non perinde ut ipsum æs aut marmor, ita honores & merita subito in oculos hominum iucurrere aut inoffenso cursu transire ad seram ætatem poterant, nisi titulis istiusmodi provisum fuisset. Vnde *immortales titulos* Arnobius appellat. Tertullian. *Apolog.* cap. 45. cum de Mutio, Empedocle, Didone, Regulo, Anaxarcho aliisque, qui designatis ingentibus facinoribus statuas meruere, quantum satis, meminisset, *illis, inquit, omnibus & statuas diffunditis, & imagines inscribitis, & titulos inciditis, æternitatem, quantum de monumentis*

potestis, scilicet prestatas, & ipsis quodammodo mortuis resurrectionem. Eodem sensu Horatius Carm. iv, 4. ad August.

Qua cura patrum, quæve Quiritium,

Plenis honorum muneribus tuas,

Auguste, virtutes in ævum,

Per Titulos, memoresque fastos

Æternæ.

Non tamen omnes statuarum ab antiquis Græcis præfertim inscriptæ fuerunt; nam plurimæ inscriptionem nullam habebant. Causa videtur fuisse constans & firma opinio, quam fovebant de immortali famâ eorum, quos sic honorabant. Non enim tantis honoribus ornabant præsci, nisi Deos aut Heroes. Ad eò rarum iis temporibus hoc decus. Videbatur itaque pertinere ad detrimentum gloriæ ipsorum, & dedecus posteritatis, quæ sic nimium ingrata erga ingentia merita iudicanda foret, si desperare de perennitate famæ necesse esset cautione brevium titulorum. Id eleganter explicat. Dio Chrysostomus Orat. xxxi. Rhodiaca. *Considerate, inquit, viri Rhodii, causam, quam ob rem quasdam statuas ita positas esse verisimile sit. Neque enim oblitum esse, neque gravatum posteriorem verisimile est, neque pepercisse hac in re expensis. Nulla enim erant. Reliquum est igitur, ut ex duobus alterum fuerit in causis. Aut quod quidam fuerint valde magni, atque in veritate herois, eoque non putarunt illorum nomina inscribi oportere, ut qui omnibus alioquin essent noti. Existimantes propter tunc vigentis gloriæ excellentiam, in omne tempus atque in posterum nomen mansurum, ut quorundam semideorum aut etiam Deorum. Deinde tandem propter temporis longitudinem in ignorationem venisse. Deos enim non ævis est inscribere; ut ego non desperem, & aliorum quasdam esse huiusmodi.*

Ex eo est, quod ambigit Apulejus in Floridorum I. an statua illa, quæ ante aram Junonis Samiæ stabat, Pythagoræ aut Bathylli fuerit: utrumque enim ferebatur; nihil tamen certò constitit, cum inscriptione careret. Quicquid sit hac de re, illud certum est, si non semper, at verò ut plurimum, præfertim apud Romanos obtinuisse morem inscribendi statuas. Eas dico, quæ certis hominibus dabantur honoris causa. Nam de

de is, quas lucri sui, aut ostentandæ artis causa artifices, ad veterum statuarum archetypos fingebant, ut *φιλοκάλους* & emacibus Dominis venderent. Cujusmodi infinitas prope adhuc inter ornamenta ædium, & monumenta vetustatis apud hodiernos Romanos videtelicet, non hic mihi nunc sermo est. Inscriptionem verò plerumque illi procurabant, qui discernendi potestatem habuere. Qui interdum tamen eos in consilium adhibuerant, quibus honorem illum ibant oblatam. Id patet ex literis II. Virorum, & Decurionum Forosimpronensium ad Verum quendam, cui statuam decreverant. Illæ, ut inscriptio Forosimpronensis monstrat, ad calcem sic habent.

QVOD. SVPERET. VOLVNTATI. NO-
STRÆ. CONSVLE. ET. QVALEM. IN-
SCRIPTIONEM. DANDAM. PVTAS.
PETENTIBVS. FACITO. NOTVM. O-
PTAMVS. TE. BENEVALERE.

Sin autem cuiquam statuam erigere vellent, aut plebei in civitatibus aut corpora, sive collegia, vel alia hominum genera, quibus in publicum aliquid discernendi potestas nulla fuit, illi ut ponendæ statuæ facultatem, ita inscriptionis formam à magistratibus accipere solebant. Ita monstrat Curiaë quoddam decretum, Neapoli, quanquam mutilum, quo corpori Dendrophorum forma datur inscriptionis, statuæ Octavii incidendæ: ejus verba quæ huc pertinent hæc sunt.

QVOD. POSTVLANTE. GN. CAJO. PV-
DENTI.

O. V. DE. FORMA. INSCRIPTION. DAN-
DA.

STATVÆ. QVAM. DENDROPHOR. O-
CTAVIO.

AGATHÆ. P. C. N. h. e. *ponere communi nomine.* STA-
TVERVNT. CN. PAPIRIVS. SAGITTA. ET. P. Æ-
LIVS. AENON. II. VIR. RETVLERVNT.

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. id est, *quid de
in re fieri placeret, de ea re ita censuerunt,*

PLACUIT. VNIVERSIS. HONESTISSI-
MI. CORPORIS. DENOROPHORO-
RVM. INSCRIPTIONEM. QVÆ. ID.
HONOREM. — — — DARET. QVÆ.
— — — SERTA. EST.

Partim vero illi titulum adornabant, qui statuas accipere. Martialis, cum ipsi statuam in Bibliotheca sua Stertinius, quem Avitum appellat, ponere vellet, ipse inscriptionem Tetraticho condidit, quam statim adducemus.

Titulorum vero alii breviores, alii pleniores erant. Breviores illi, & semipleni, ut intelligerentur, subaudiri aliquid oportuit, quod supplere scientis & docti lectoris erat; non secus ac in Acclamationibus antiquis, ubi quædam quasi imperfecta & sine nexu verba videbis prolata, nec facile intelligenda, nisi sensum parte elicias, & quid res ipsa requirit, ingenio industriaquæ tua subdoreris. Cujusmodi plures inscriptiones Tropæorum apud Græcos quoquæ fuisse sine verbo conceptas, in Animadvers. suis in Athenæum VI II, 10. observavit doctiss. Isaac. Casaubonus. Absolvebatur itaque tota inscriptio interdum unicâ dictione, ut in Africani statuis, quarum Cicero meminit lib. VI, Epist. I. ad Atticum, ubi prodit, *illam, que ad Opes posita erat in excelsis, nihil aliud habuisse inscriptum, nisi CENSOR, in illa vero, que erat ad Pollucis, inscriptum fuisse CONSUL.* Interdum duabus. Horat. III. od. 24.

Si quæret, PATER VRBIVM

Subscribi statuis, indomitam audeat

Refrenare licentiam.

Tales illi Iulii Cæsaris, quarum uni SEMIDEVS EST: alteri, INVICTO DEO, subscriptum testatur Dio Cassius lib. XLIII. Et nonnunquam tribus, ut hæc apud Ciceron. Epist. 3. lib. XI. ad Familiar. *In statua, quam posuit in vestris, inscripsit, PARENTI OPTIME MERITO.* Item quatuor, ut illa Syllæ, de quâ Appianus I. ἐμφυλ. S. P. Q. R. *statuam auratam equestrem pro vestris ei posuit, hoc titulo. CORNELIO SYLLÆ IMPERATORI FELICI* & alia Lucii, Vitellii imperatoris patris, cuius meminit Suetonius in Vitellii vita cap. III. *Defunctum, inquit, senatus honoravit stauis, pro vestris cum hac inscriptione. PIETATIS IM-*

IMMOBILIS. ERGA. PRINCIPEM. Frequentius tamen videbis inscriptiones statuarum, pleniori verborum ambitu conceptas, ut notum est, & deinceps magis patebit. Fuit etiam, cum una inscriptio pluribus responderet statuis. Acon. Pedian. in Orat. Cic. contra Pison. *Marcellus qui naufragio ad ipsam Africam perit, cum statuas sibi, ac patri, itemque avo ponere in monumentis avi sui, ad Honoris & Virtutis ædem subscripsit; III. Marcelli novies Coss: fuerat autem avus quinqueies, pater semel, ipse ter. Itaque nequè mentitus est, & apud imperitiores patri sui splendorem auxit.* Vides consilium ut inæquales trium honores, uno, eoque obscuro titulo æquales imperitis redderet, veneratione præcipuâ patris sui, cui demptiavo duo consulatus hac arte accessisse poterant videri. Iam vero propria & quasi patria inscriptionum sedes bases fuere. Plin. xxxiv, 4. *Cæpit prorogari memoria hominum, & honores legendi ævo basibus inscribi, ne in sepulcris tantum legerentur.*

Quas ideo etiam curatius paulo strui conveniebat, & à terra sublevari altius ne inscriptionem aggesta humus sordidaret, aut obliteraret. Quod statuæ Christi, quam ipsi Panæ de Hæmorrhousa mulier collocavit, accidisse author est Philostorgius Hist. Ecclesiast. vii, 3. quem à Photio contractum, in lucem nupet edidit Iac. Gothofredus. Interdum tamen non basibus incidebantur tituli, sed infra appendebantur sive affigebantur tabulæ inscriptionem ostendentes, præcipuè cum altius positæ ipsæ statuæ essent. Ioan. Chrysost. Homil. in Psalm. xiiii. *Statuæ superiore loco stantes infra miniatas quasdam tabellas habent, quibus indicatur quisnam rex sit, quoque patre natus, & quod bellum consecerit.* Et hæc fortasse est illa Longa atque insignis honorum pagina, apud Iuvenalem Sat. x. quam vetus Scholiastes, ante statuas affirmat stetisse, continentem gradus honorum. Atamen sæpe ipsis statuis incisos titulos videmus; Et non uno in loco. Interdum enim in collo ipso, sed nomen tantummodo inscriptum fuit. Quod monstrant non nullæ earum, quarum typos edidère Fulvius Ursinus, & Achilles Staius, cuiusquæ modi complures non Romæ solum, sed alibi in Italiâ extant. Suspicio tamen à repertoribus earum, aut aliis, ad quos illarum possessio transiit, adjectum nomen fuisse, quoties capita statuarum truncis suis avulsâ (ut sæpe monumenta talia ætas & duræ

molientium manus rumpunt : reddere Dominis suis voluere, quamvis perſepe falſo eventu, cum non adeo certa fides imaginis eſſe poſſet, ubi nullum niſi ex conjecturis fieret iudicium. Magis ſolenne fuit in Pectore inſcriptionem ponere. Illud tamen temere non reperies, niſi in Hermæis ſtatuis, quas olim ſine alia baſi in terram deſtitui, & agrorum limitibus præſigi ſolitas, argumento eſt, præter id, quod antea diximus, illarum forma, in rudem quandam extremitatem deſinens. Non itaque commodior tituli locus, quam in ipſo pectore fuit. Hoc modo ex antiquis inſcriptæ reperiuntur apud modo nominatos Vrſinum & Statium, M. Porcii M. F. Catonis Cenſorii, L. Iunii Ruſtici, Philoſophi Stoici, & P. Valeſii, Voleſi F. Popliculæ, aliorumque illuſtrium Græcorum plurimæ ſtatue. Præterea de Platonis cuiuſdam Eunuchi, Cubicularii Regii, qui imperante Baſiliſco exuſtus eſt, ſtatua, quæ inſcriptionem in pectore habuerit, Suidas meminit. Similiter etiam inſcriptæ fuere id genus ſtatue quadratæ, quæ circa medium trunci deſinebant, ſolumque caput & pectus tantummodo habebant, quarum frequens item apud antiquos uſus. Porro in femoribus etiam ſtatuarum & alibi aliquid interdum fuiſſe inſcriptum obſervare licet, Non tamen genuinum titulum, ſed aut artificis, aut eorum qui erexerant, aliamve de ſtatua curam ſuſceperant, nomen vel ſimile quid, ut testimoniis auctorum, inſcriptionumque monſtrare poſſemus, ſi tanti eſſet.

Non hic eſt prætereunda Græcorum conſuetudo, qui, quod titulis dignum magni in Rep. viri patrarunt, Decorum ſtatuis inſcribi permiſſere, ſive in ſignum ſingularis & eximii honoris, ſive quod raræ tunc ſtatue collocarentur hominibus. De Cimone Athenienſi Plutarch. in ejus vita cap. x i v. *Conceſſum eſt ei à populo, ut lapideas Mercurii ſtatuas ipſe poneret.* Sequuntur tres inſcriptiones, res ab illo geſtas, ſuppreſſo tamen ejus nomine, continent, & deinde ſubiicitur; *Quæ omnia, tametsi nuſquam Cimonis nomen proferunt, tamen ejus ætatis hominibus videbantur immenſi eſſe honoris. Nihil enim neque Themistoelæ tale neque Miltiadi contigit.* Illud etiam in titulis obſervare licet, alios verbis ſolutis, alios carmine fuiſſe conceptos. De illo Inſcriptionum genere, ut ſemper ferè, & vulgò uſitato,
omnia

omnia monumenta & lapides testantur, & ex iis, quæ à nobis aut ante hac adducta sunt, aut deinceps afferentur, abunde patet. De hoc vero constat ex Ovidio Epist. Heroid, 11,

Hoc tua post illos titulo signetur irago

Hic est, cujus amans hospita capta dolo est.

Et Martial, lib. 1 x. Epigram. 1.

Hoc tibi sub nostra brevis carmen imagine vivas,

Quam non obscuris jungis, Avite, viris.

Ille ego sum nulli nugarum laude secundus,

Quem non miraris, sed puto, lector, amas.

Majores majora sonent; mihi parva locuto

Sufficit, in vestras sepe redire manus.

Extat & fragmentum Suevæ, quod ejusmodi inscriptionis particulam servat.

HIC NVNC CAMPANAS MODERATOR SVBLEVAT VRBES.

VNDE. ERGO. ET. POPVLI. STATVAM. TRIBVERE. SVESSO.

Interim inscriptiones hujus generis oportuit esse doctas & habere iudicium atque acumen; alias non probabantur. Et sanè Horatii locus de art. Poët. vers. 372.

— *Mediocribus esse poëtis,*

Non homines, non Dii, non concessire columna.

Videtur non minus verè hanc, quam vulgo probatam interpretationem recipere, ipsa re ita dictante.

CAPUT XXVIII.

Tituli statuarum pleniores. Nomen inscriptum. Ut alienis statuis aliena & peregrina nomina inciderentur, quam diversa ratio? insignium virorum statua nominibus Virtutum consecrata. Rhodiorum & Atheniensium consuetudo, statuas veteres, novis Dominis subinde assignandi notata. Nomina aliena qui ipsi asciverint, suisque statuis inscripserint. Mummii ruditas. Inscripti simul interdum præter parentes & Majores, ipsi qui decreverant, qui sumptus administraverant, quique posuerant. Formula varia in hanc rem. Artificum & mercatorum fraus. Res gona inscripta. Vanitas quorundam. Laudes & Elogia incusa. Formula incusa

hic diversa. Præterea gifti honores & Magistratus ibidem connotati. Hæc statua quantum sæpe adiumentum accedat ex Statuarum inscriptionibus. Decreta integra, testamenta, gratulationes, tum tempus dedicationis, atque id genus nonnulla incisa statuis. Roma revocata nuper consuetudo statuis & titulis honorandi bene meritos.

Dictum est plerosquæ statuarum titulos pleniori verborum circuitu solere inscribi. Iam itaque quid in illis præcipuè contineretur, hoc capite monstrabimus. Primò, nomen ibi signabatur eorum, quibus statuae ponebantur. Dio Chrysoft. Orat. Rhodiæ. xxxi. Publicè conscripta sunt, nequè solum in plebis scitis, sed super ipsas etiam imagines, & nomen ejus, qui honore affectus est, & statuam populum dedisse. Trebellius Pollio, Salonino Gallieno. cap. i. Fuit deniquè hæctenus, statua in pede montis Romulei, hoc est, ante sacram viam, intra templum Faustine advecta ad arcum Fabianum; quæ haberet inscriptum, **GALLIENO** juniori, Salonino additum; Ex quo ejus nomen intelligi poterit. Hoc quanquam ita esset, ut suis statuis sua inscriberentur nomina, hoc est, ut omnia quadrarent, statua, persona, inscriptio, & unius cujusquæ nomen illi statuae inscriberetur, quam quisquæ adeptus esset; tamen aliter interdum evenisse deprehendo; nimirum ut alienis & non propriis statuis, aliena & quasi peregrina nomina inciderentur, idquæ vel Consilio vel inscitia. Consilium fuit, cum ex destinatione aut hominum nomina Deorum statuis; aut nomina Deorum seu virtutum, statuis hominum adscriberentur; aut deniquè cum hominum nomina invicem ita transirent, in alienas quidem, sed hominum statuas. Deorum signis homines nomina sua inscribere, qui vel ea possuerant. Scævola in l. Titia Testamento. § ult. ff. de auro arg. leg. Seja, inquit, Testamento ita cavet; si mihi per conditionem humanam contigerit, ipsa faciam; sin autem, ab hæredibus meis fieri volo, jubeboque signum Dei ex libris centum, in illa sacra æde, & in patria statui, cum subscriptione nominis mei. Vel abolere cupiebant: ut Apollinis statuae suum nomen Constantinus Magnus inscripserat. Zonaras Annal. tom. 111. Divinus imperator ille suum illi nomen indidit, clavibus quibusdam capiti insertis, qui corpus Domini salutiferæ cruci affixerant. Vel omen inde aliquod captabant: Tales fuere forsan temporariæ illæ inscriptiones nominum imperatorum in simulacris Victoriarum Circi. Quippe inter signa

gentis

mortis Severi relatum est, quod quæ illius nomen præferebat Victoria, vento ista de podio deciderit, & humi constitit. Nec eæ, quibus Getæ & Bassiani nomina inscripta fuerant, suo omine carebant. Quâ de re vide Spartianum Severo, cap. XXI I, Locum supra, cap. XXV I, aliâ ex occasione adduximus. Vel qui deniquè alio quocunquè modo ea curabant, aut honori suo, vel sedibus restituebant. Cic. Verr. I V. De nomine Scipionis Africani, in basi Dianæ Segestanzæ inscripto, Dianæ, inquit, erat posita Segestæ, sanè excelsa in basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumque Carthagine captâ, restituisse perscriptum. Quod idem factum in aliis etiam signis & statuis, quæ non magis ob religionem, quam ob artis pretium dono Diis datæ in templis statuebantur. Sic in Corinthio signo, quod senem effingebat, suum nomen subscribi voluit Plinius Iunior, lib. III. Epistola 6. qui etiam à se in Iovis templo, Comi in patria sua statuere Severum iussit. Iube, inquit, basin fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum, honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Hominum verò statuarum Deorum nomina inscripta reperio. Sic nomen Liberi patris sui statuis Antonius subscripsit. Seneca pater, Suasor. Prim. Cum Antonius vellet se Liberum Patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi, occurrerunt venienti ei Athenienses cum conjugibus ac liberis, & Dionysium salutaverunt. Cæterum apud Romanos obtinuit consuetudo, ut consecratorum in primis statuarum, Deorum nominibus inscriberentur. Sic Augustus, Iupiter dictus; sic Livia, Iuno; sic Drusilla, Venus nominata. Huc pertinet vetus inscriptio Drusillæ.

VENERI. CÆLESTI.
 AVGVSTÆ. SACR.
 NVMMIA. C. F. DORCAS.
 S. P. F. C.

Mos etiam fuit clarorum virorum statuas consecrare nominibus virtutum, pellendæ invidiæ causâ, cum modestius videretur, virtutes ipsas consecrari, quam eos, qui exercuissent. Ita intelligendus est Cicero ad Q. Fratrem. In illis urbibus cum summo imperio ac potestate versaris, in quibus tuas Virtutes consecratas, & in Deorum numero collocatas vides, Quid aliud in Deorum numero collo-

collocari, quàm statuis, templis, aris consecrari; unde legitur Principum Clementiæ, Adoptioni, Amicitæ, Providentiæ, Pietati aras consecratas apud Corn. Tacitum, & alios. Sed & saepe, ut dixi, in statuis hominum ita mutata sunt nomina alienis hominum hominibus. Apud Rhodios moris erat, ut cum illa urbs Statuis antiquis supra modum abundaret, Magistratus eorum, leuandi sumtus causa, ne novas semper fieri, viris de Rep. bene meritis locandas necesse esset, aliis atque aliis subinde designarent easdem, Nomen novum inscribendo, tam iis, quæ antea inscriptionem habebant, sed quam deraferant, Dio Chrysof. Orat. Rhodiaca. *Prator, inquit, quacunque illi visa est, ex consecratis his statuis, eam designat; Deinde destructâ, priore inscriptione, atque alterius nomine in sculpro, finem habet prioris honor, & de cætero is habet eam imaginem, qui vobis eâ dignus est visus. Quàm cæteris, quibus nihil ante intercriptum erat. Idem. Quibus ergo argumentis sentiant quidam, rem hanc esse æquiorẽ, demonstrare? Pessimè hoc probant, cum dicunt se valde antiquis abuti, & quaedam esse sine inscriptione.* Et Athenienses simile quid videntur fecisse. Pausan. Atticis. *In Prytaneo statua sunt Miliadis & Themistoclis, quas mutata inscriptione, viro Thraci, & Romano tribuerunt.* Cujusmodi quid detestari se Cicero ostendit Epist. ad Attic. 1. lib. v. i. cum ait. *Odi falsas inscriptiones statuarum alienarum.* Alioquin non raro contingit, ut essent, qui privato arbitrio transferrent nomina aliena in suas statuas, puta per affectum aliquem, quo ducti essent erga eos, quorum nomen sic adscivere. Ita Antoninus Bassianus Caracalla, simia Alexandri Magni, ejus nomine suas statuas plures Romæ inscripsit. Xiphilin. ex Dion. Cass. lib. lxxviii. *Aurelianus plerasquẽ statuas Roma, tam sub Alexandri, quàm proprio nomine Antonino positas clam demolitus fuerat.* Alias ex Ignorantia & incitiã, ut dixi, inscribi peregrina nomina interdum contingit. Ad eò rudis fuit Mummius ille Corinthi everfor, ut sic mutaret nomina in statuis. De eo Dio Chrysof. Orat. Corinthiaca xxxvi. *Homo, inquit, ineruditus, nihilque honesti expertus, qui Philippum Amynta, illam ex Thespiis acceptum inscripsit. Et juvenes ex Pheneo, unum Nestorem, alterum Priamum. Populus autem Romanus se illius gnatos videre putabat, videns Arcadas ex Pheneo.* Idem paulò antè, *Spectavi & Alcibiadem*

eadem illum pulcrum Clinia gnatum, Inscriptionem habentem
AEnobarbi. Pausanias Corinthiacis, de ornamentis in fano Iu-
 nonis haud procul Mycoenis. *Pro vestibulo, inquit, statua stans*
herorum & aliorum, & ipseus inprimis Orestis. Nam qua nomi-
ne Augusti inscripta est, Orestem illum fuisse asserunt. Porro
 non tantum nomen eorum, qui statuas adepti erant, inscribaba-
 tur, sed & parentum & Avorum interdum, si clari ii, & celebres
 fuissent. Imò ferè semper exprimebantur in titulis illi, qui de-
 creverant, aut dedicaverant. Tac. Annal. 111. de Livia, quæ
 alias Julia. *cum haud procul theatro Marcelli effigiem Divo Au-*
gusto Julia dicaret, Tiberii nomen suo post scripserat. Aut qui
 sumptus præstabant. Cic. Verr. 11. *Inscriptum esse video, quan-*
dam ex his statuam aratores dedisse. Vel quicumquè tandem po-
 fuerant. Cic. Philipp. VI. *Aspicias à sinistra illam equestrem*
statuam inauratam, in qua quid inscriptum est? QVINQUE ET
TRIGINTA. TRIBVS PATRONO. de L. Antonio loquitur.
 Ne inscriptionum veterum testimoniis rem valde notam probem,
 ipsâ copiâ impediatur, quæ valde difficilem electionem fa-
 cit. Quare cupidum lectorem ad eas ipsas remitto. Vbi quæ
 enim extant. Quid enim his formulis vulgatius? SENATVS.
 STATVA. HONORAVIT. SENATVS. CENSUIT.
 SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS.
 POSVIT. CIVITAS. DECVRIONES. PLEBS.
 ORDO. CORPVS. COLLEGIVM. MVNICI-
 PES. INCOLAE. CLIENTES. MARITVS.
 VXOR. HAÆRES. AMICVS. DECREVE-
 RVNT. FACIENDAM. STATVAM. CV-
 RAVERVNT. PONENDAM. STATVAM.
 CENSVERVNT. CONSTITVI. LOCARI-
 QVE. IVSSERVNT. POSVERVNT. COLLO-
 CAVERVNT. DEDICAVERVNT. Notandum hic est,
 consuevisse interdum artifices etiam sua nomina statuis in-
 dere, loco plerumquè abdito, & literis minutis, quod partim
 attingimus capite præcedenti, & præterea constare potest ex
 Cicero. Verrin. 1v. & Tuscul. Quæst. 1. Item Senec. 1. de Tranq.
 cap. 1. In iis verò signis, statuisque, quas vendituri artifices
 erant, ut emtores falsa specie vetustatis allicerent veterum
 ac

ac celebrium artificum nomina non raro insculpebant. Phædrus in prolog. lib. v. Fabularum.

Esopi nomen sicubi interposuero,

Authoritatis esse scito gratia.

Vt quidam artifices nostro faciunt seculo,

Qui pretium operibus majus inveniunt, novo

Si marmori adscripserunt Praxitelem, suo

Detrito, Myronem argento.

Sed ut ordinem nostrum servemus, præter nomina, legendas etiam res gestas est elogia, in titulis proposuerunt. Lamprius Alexandro. *Statuas Divis Imperatoribus locavit, omnibus cum titulis & columnis æreis, qua gestorum ordinem continerent; Exemplo Augusti, qui summorum virorum statuas in foro suo è marmore collocavit, ADDITIS GESTIS.* Nota Augustum, ut alibi diximus, illustrium virorum statuas in foro suo dicasse effigie triumphali, additis idem gestis, Ex quibus una fuit, de quâ Plinius xxii, 6. ex Varrone. *Æmilianum quoquè Scipionem Varro author est, donatum corona obsidionali in Africa, Manlio Coss. tribus cohortibus servatis, totidemquè ad servandas eas educitis, quod & statua ejus in foro suo Divus Augustus adscripsit.* Reprehendit ideoquè Antonium Florus i v, 10. quod non contentus res à se vere gestas imaginibus subjici, voluerit etiam eas ibi spectari, quas ne gerere quidem cogitavit. *Sed immensa, inquit, vanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem, & Euphratem sub imaginibus suis legi concupiscit, nequè causa, nec consilio, ac ne imaginaria quidem belli indicti: ne, quasi hoc quoquè ex arte Ducis esset, obrepere.* Nec immeritò Poëtis succenset Plutarchus, quod interdum hanc gestorum & veræ laudis fidem turpi adulatione corrumpant. Orat. i. de Fortuna Alex. ubi de ejusdem Alexandri dictis memorabilibus agens, *Non, inquit, consideremus eas voces, quas Poëta imaginibus & statuis ejus magni loquentes subscripserunt, non ad moderationem animi, sed ad potentiam Alexandri respicientes.*

Æreus inspiciens Divosquè hominesquè regentem

Velle mihi est visus talia verba loqui.

Magne tene, Iupiter, nequè enim prohibemus Olympum;

Dum tellus toto pareat orbe mihi.

E8

Et Alexander ego Iovis quidem filius. Hæc ut dixi, postarum sunt fortunam ejus adulantium. Fingebatur enim Alexander facie sursum in cœlum conversa, sicut suspicere solebat, leviter inflexo collo, Plutarcho eodem teste, Orat. 1. 1. de fort. Alex. ut inde Poëtas adulandi occasionem habuisse putes, quasi excelsa semper & immortalia molienti Regi. Quamobrem veras & solidas res gestas, subicere honestius duxere, ne fucus fieret posteritati. Nec res gestas solum expresserant, sed addidere etiam e-logia & laudes. De statua & elogio L. Cæciliæ Metelli, qui sacra à virginibus Vestalibus deferta è flammis eripuit, cum ædes Vestæ, tempore primi belli Punici, incendio correpta esset, meminit Dionys. Halicarnass. lib. 11. Quamobrem, inquit, honores maximos à civitate grata est promeritus, sicut ex elogio patet, quod adscriptum est ejus statuæ in Capitolio. Cogor hic iterum aliquo compendio uti, & paucis formulis, ex quibus de reliquis judicium fieri potest, ostendere, quomodo res gestæ & Elogia titulis inserta fuerint, cum totas hic inscriptiones afferre tædiosum & absurdum foret. Leges itaque peræpe.

OB. EGREGIA. IN. REMPUBL. MERITA. OB. MERITVM. NOBILITATIS. IVSTITIÆ. ELOQVIL. OB. INSIGNIA. BENEFICIA. OB. SINGVLARIA. BENEFICIA. OB. INSIGNIA. GESTA. OB. ILLVSTRIA. MERITA. OB. PROVIDENTIAM. ET. STATVM. OPTIMUM. VRBI. REDDITVM. QVOD. MORTEM. OB. REMPVB. OBIERIT. OB. AMOREM. IN. CIVES. OB. MODERATIONEM. Item illa Epitheta; DOMINO. PATRONO. PARENTI. OPTIMO. FELICISSIMO. DOCTISSIMO. PRÆSTANTISSIMO. FORTISSIMO. CLARISSIMO. Et alia id genus infinita. Nominatim vero gesti honores & Magistratus adjiciebantur. Plutarch. Marcello cap. 54. In Minervæ templo apud Lindum, hoc Epigramma statuæ Marcelli fuisse adscriptum, Posidonius refert.

Ille, hospes, patriæ, sidus memorabile Romæ,

Marcellus claris Claudius à Proavis,

Q

Terquæ

*Terquè quaterquè tulit bella in MAVORTIA fascos
Consulis, hostili cade madefaciens.*

Hujus enim carminis author, duos proconsulatus, quinque annumeravit Consulatus. Hocquè adeo solenne erat, ut reparias inscriptiones, quæ nihil fere aliud, quam solam honorum Magistratumquè, cum factorum, tum civilium enumerationem contineant.

Cæterum si ob honores gestos Statuæ cuiquam aut vivo publicè decretæ fuissent, aut post mortem datæ, illud etiam in aliis extra statuas titulis memorari interdum solebat, ut in saxo illo in Cordubensi agro.

C. SEMPRONIO. SPERATO. HIC. PROVINCIAE. BAETICAE. CONSENSV. FLAMINIC. MVNVS. EST. CONSEQUVT. PERACTO. HONORE. FLAMIN. ET. FICIAL. OMNIUM. CONSIL. ET. CONSENSVS. STATVAM. DECREVIT. HVIC. ORDO. MELLARIENSIS. DECREVERVNT. SEPVLT. IMPENS. FVNERIS. LAVD. STATVAS, EQVESTRES. DVAS.

Vnde evenit, ut ejusmodi Inscriptionibus sæpe numero scriptores debeant, quod de honoribus, vita, origine aut affinitatibus illustribus eorum, quorum historiam pangunt, nisi ita traditum fuisset, & ipsi ignorare deberent, & aliis aperire nescirent. De honoribus Carri Imperatoris Vopiscus in ejus vita. Cap. v. *Hic igitur per civiles & militares gradus, ut tituli statuarum eus indicant, Praefectus Pratorii à Probo factus, tantum sibi apud milites amoris locavit, ut solus dignissimus videretur imperio.* De Nobilitate Galbæ hoc præcipuum testimonium præfert in ejus vita Suetonius Cap. 11. *Neroni Galba successit, nullo gradu contingens Caesarum domum; sed haud dubiè nobilissimus, magnaquè & vetere prosapia, ut qui statuarum titulis, pronepotem Q. Catuli Capitolini semper adscripserit; Imperator verò etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iovem, maternam ad Pasiphæën Minois uxorem referret. Imagines & elogia universi generis exequi longum est.*

Talis

Talis est illa inscript. statuae Stilichonis Romae cujus partem adducimus.

AB. INEVNTE. ETATE. PER. GRADVS.
 CLARISSIMAE. MILITIAE. AD. COLV-
 MEN. REGIAE. ADFINITATIS. ERECTO.
 SOCIO. BELLORVM. OMNIVM. ET. VI-
 CTORIARVM. ADFINI. ETIAM. DIVI.
 THEODOSI. AVGVSTI. ITEMQVE. SO-
 CERO. DOMINI. NOSTRI. HONORI.
 AVGVSTI. POPVLVS. ROMANVS. PRO.
 SINGVLARI. EIVS. CIRCA. SE. AMO-
 RE. ATQVE. PROVIDENTIA. STATV-
 AM. EX. AERE. ARGENTOQVE. IN. RO-
 STRIS. AD. MEMORIAM. GLORIAE.
 SEMPITERNAE. CONLOCANDAM. DE-
 CREVIT.

Reperitur nonnunquam & Decretum totum statuae incisum. Patet hoc ex nonnullis titulis, & imprimis ex decreto quodam Duumvirum Tergeste in Istria, in honorem Fab. Severi facto, qui Antonini Pii temporibus vixit. Verba Decreti sola, quae huc faciunt, exscribam. ILLVD. CERTE. PROXIME. FIERI. OPPORTVNE. (OPORTET) TRIVMPHO. STATVAM. EI. AVRATAM. EQVESTREM. PRIMO. QVOQVE. TEMPORE. IN. CELEBERRIMA. NOSTRAE. VRBIS. PARTE. PONI. ET. IN. BASI. EIVS. HANC. NOSTRAM. CONSENSIONEM. ATQVE. HOC. DECRETVM. INSCRIBI. VTI. AD. POSTEROS. NOSTROS. TAM. VOLVNTAS. AMPLISSIMI. VIRI. QVAM. FACTA. PERMANEANT. Interdum etiam privati curabant testameta, aliasque leges, quas durare ad posteritatem volebant, statuarum suarum basibus inscribi. In testamento Graeco, quod Venetiis, in tabula marmorea expressum, suo inscriptionum volumini pag. c c x v i. inseruisse Gruterum alias indicavi, inter alia & haec leges. Eligatur Episcopus. Hic vero inscribat omnia secundum legem curet vero etiam ut lex & Testamentum incidatur in

Q 2
basi

basi statuarum, quæ sunt in Museo. Quin & interdum Epistolas integras, quæ honorifica judicia & gratulationes, laudesque eorum continebant, quibus statuæ dabantur, incisas ad aliquod bascos latus, cum frontem primaria & principalis inscriptio occuparet, animadvertere licet ex illa inscript. Forosempronienſi, quâ Duumviri & Decuriones Forosempronienſes C. Hedio Vero cuidam, ob varia beneficia gratias agunt, significantque se ideo decretum de statuâ ex suo ipsi ponenda non misisse, ne sicut antea, cum publicè ei decreta esset, honore se contentum esse rescriberet, ipsisquè facultatem bene de eò merendi sic præcideret: Quin jam comparatam advehi, ne negare posset. Hoc argumentum literarum est, ne illas aliquantò prolixiores hic dare necesse sit. Extat, si videre cupis, in immenso illo Inſcriptionum Gruter. volumine, pag, ccc cxvi i. Num. 6. Quod si ante maturam ætatem aliquis magna gessisset, & ingentibus honoribus functus fuisset, id quoquè indicatum est; quoniam ad laudem pertinere hoc maxime existimabatur. Vellejus Paterc. ii, 61, de Augusto. *Eum senatus honoratum equestri statuâ, quæ hodiequè in rostris posita ætatem ejus scripturâ indicat, pro prætorè, una cum consulibus Hirtio & Pansa, bellum cum Antonio gerere jussit.* Nota ætatem ibi non frustra notari; egit tum annum vigesimum, ut ibidem Historicus testatur, quæ ætas tantis rebus non sufficere credi poterat, nisi ab Augusti spiritu animata. De hac sua ætate ipse testatur in Marmore Ancyrano.

ANNOS. VNDEVICINTI. NATVS. EXERCITVM. PRIVATO. CONSILIO. ET. PRIVATA. IMPENSA. COMPARAVI.

Vt hoc videatur inter argumenta laudum suarum non minimum censerè voluisse. Sic Domitius Afer Caligulæ ætatem in imagine ejus expressit, ut honorum annorumquè collatione, laudem Cæsaris tanto redderet ampliorem; sed quod perversum Principis ingenium in prævum sensum detorsit. Dio Cass. lib. LIX. Domitius, inquit, Caii imaginem ponens, inscriptione ostenderat, Cajum annum jam agentem vicesimum septimum, alterum consulatum gerere. Id, quasi ab eo ætatem sibi & leges spectas exprobrante, molestè accepit Cajus; ejusquè rei causa, unde Domitius sibi

hono-

honorem sperabat, in curiam pertraxit, & vix tandem incolumen dimisit. Præterea Consules ejus anni, quo poneretur statua, & dies dedicationis signari solebat interdum, ut illa Symmachi in Capitolio.

DEDICATA. III. KAL. MAIAS.

D. N. GRATIANO. IIII. ET. MEROBAY-
DE. COSS.

Et in illa Agorii, Romæ itidem.

DEDICATA. KAL. FEB.

DN. FL. VALENTINIANO. AVG. III.
ET. EVTROIPIO. COSS.

Idquæ similiter in Municipiis & coloniis notatum, quibus nimirum II Viris positæ essent. vid. inscript. Grut. p. cccc. xc, n. 2. 3. Tum de sumptu, de loco, de genere, de meritis, aliisque particularibus eventis sæpe mentio fiebat, ut ex titulis patet, quos hic coacervare nolo. Peculiare est eventum quo unico & solo inscriptionem statuæ suæ, quam Romæ posuit, absolvi voluit Constantinus Magnus, omni cætera laudis gloriæquæ materie neglectâ. Significabat videlicet miraculosam illam victoriam, quam auspiciis Divinæ gratiæ visâ in cælo cruce, cum his verbis, **IN. HOC. VINCES.** de Maxentio reportavit. Inscriptionem habet Eusebius de vita Constant. lib. 1.

**HOC. SALVTARI. SIGNO. VERO. FOR-
TITVDINIS. INDICIO. CIVITATEM,
VESTRAM. TYRANNIDIS. IUGO. LI-
BERAVI. ET. S. P. Q. R. IN. LIBERTATEM. VIN-
DICANS. PRISTINÆ. AMPLITVDINI. ET.
SPLENDORI. RESTITVI.**

Interdum votum aliquod publicum clam & temporariâ inscriptione adiciebatur eorum statuis, quorum operam ante probatam Resp. temporibus difficilissimis desideraret; ut ad illam Bruti factum est cum de Cæsare nimis Reip. gravi, & jam jam tollendo, percussores eius consilia inissent. Plurarch. Bruto. cap. 14. *Statua prisca illius, qui reges ejecerat, Bruti, subseripserunt. Utinam nunc esses Brutus. & Utinam viveret Brutus.*

Sed quia de Inscriptionibus antiquis hic actum est hactenus, non possum, quin recentiores unam alteramvè comites adjungam, tum quia multa eorum, quæ ante diximus, confirmant; tum quod, licet ex citimo sint ævo, attamen ob elegantiam merent inter antiqua monumenta censerī, quibus Romana Magnificētia & virtus cognoscitur. Etenim ex eo tempore, quo decora isthæc tam miserè peribant, quod nobis supra, cap. v i i. notatum est, videntur hunc morem ponendi statuas easquē Inscriptionibus ornandi laxavisse Romani, quod etiam notat Guid. Pancirolo, Rerum Memorabil. part. 1. tit. xxx i i. nisi quod nuper factum est, ut hæc consuetudo tanto tempore intermissa revocaretur, ne antiqui laudatiquē moris vestigia penitus oblitterarentur. Quod ex his Inscriptionibus, quas adducemus, patebit. Duæ sunt tantummodo, incisæ pedestrium statuarum basibus, quæ Alexandro Farnesio, Parmensi Duci, & Iohanni Franc. Aldobrandino, Exercituum contra hostes Ecclesiæ Generali, in Capitolino conservatorum Vrbis Romæ Palatio positæ conspiciuntur. Vna hæc est.

QVOD. ALEXANDER. FARNESIUS. PARMENSIS. ET. PLACENTINÆ DVX. HI. MAXIMO. IN. IMPERIO. RES PRO REP. CHRISTIANA. PRÆCLARE GESSERIT. MORTEM. OBIERIT. ROMANIQUE. NOMINIS. GLORIAM. AVXERIT.

S. P. Q. R.

HONORIS. ERGO. MAIORVM MOREM. SACVLIS. MVLTIS. INTERMISSVM. REVOCANDVM. CENSIT. STATVAMQUE. CIVI. OPTIMO. IN. CAPITOLIO. EIVS. VIRTVTIS. SVÆ. IN. ILLVM. VOLVNTATIS. TESTIMONIVM.

EX. S. C. P.

CLEMENTIS. VIII. PONT. MAX. AN. II. GABRIELE. CÆSARINO. I. V. C. IACOBO. RVBEO. PAPIRIO. ALBERO. COSS. CELSO. CELSO. CAP. REG. PRIORE.

Alterā

Alterà verò illa.

IO. FRANCISCO. ALDOBRANDINO.
CIVI. ROMANO. BELLI. ÆQVE. AC.
PACIS. ARTIBVS. INCLITO. QVOD.
MULTIS. DOMI. FORISQVE. PRÆ-
CLARE. GESTIS. REBVS. ITALICI.
NOMINIS. GLORIAM. LONGE. LA-
TEQVE. PROTULERIT.

S. P. Q. R.

VIRTVTIS. ERGO. MAIORVM. EXEM-
PLO. IN. CAPITOLIO. COLLOCA-
VIT.

ANNO SALVTIS. M. DC. II.
CLEMENTIS. VIII. PONTIFICATVS.
VNDECIMO.

C A P U T XXIX.

De statuarum dedicatione. Dedicandi vox significationis varia. α̅φ̅ε̅ρ̅ω̅σ̅ε̅φ̅.
Indicare. Indices, Consecrare & dedicare ut convenient aut differant, ob-
ster ostensum. Mos dedicandi hominum statuas Diis, apud Romanos
pariter & Græcos. Hac in re loci ratio ut habita. Statua sepulcrorum
Diis Manibus dicata. Causa ejus moris. Dedicabant plerumque Ponti-
fices & sacrorum Praselli. Mos Romanorum, ad collegium Pontificum
rejiciendi iudicium, de religione statuarum signorumque bello ca-
ptorum. Quo titulo dedicare quandoque potuerint ipsi Imperatores. Dedi-
cationes solennibus verbis conceptæ. Cur formula dedicationum hujus gene-
ris adeo pauca in monumentis veterum extant, quaesitum. Dedicationum
formulis leges de honoribus statuarum & modo cultus præscripta. Discrimen inter Divinus & Heroicos honores. Ουσ̅ο̅ρ̅ω̅σ̅ε̅φ̅. Secundi ho-
nores qui. Dedicationes alia facta cum divis inferiorum Numinum in eos
accitis, qui statuas suâ moverent sede. Alia α̅φ̅ο̅υ̅ε̅ι̅ς, & sine impra-
cationibus.

Q Vemadmodum decretæ & inscriptæ fuerint statuæ, hæc-
nus vidimus. Nunc de earundem dedicatione pauca di-
cenda sunt. Habet vox dedicationis duplicem sensum, Pro-
fanum unum, alterum sacrum. In sensu profano nihil aliud est
dedicare, quam rei alicujus usum auspiciari, sive rem utendam
facere. D. Chrysoft, in Epist. ad Hebr. *Dedicatio usendi inisurus*

Q4

facit.

facit. Ambrosius Millelogi *Dedicatio quippe dicitur initium a-*
tendi. Tertullianus Apologet. Neronem *damnationis dedica-*
tozem vocat. Et eodem sensu idem in de Monogomia. *At ubi*
primum scelus homicidium in fratricidio dedicatum est. Tum quocumque
 primum dedicabatur quodlibet opus, cum perfectum & absolu-
 tum esset. Vnde dedicare pro *perficere* usurpatum leges apud
 Goffridum Abbatem Vindocinensem 1 v. Epist. 27. *Promissio-*
nem utique vestram veritatis dedicasset effectus. Hoc itaque ded ca-
 tionis genere dedicari dicuntur sæpe à latinis Authoribus sta-
 tuæ, cum eriguntur & celebrari honore & usu publico incipi-
 unt; Quemadmodum alia opera hoc modo dedicata dicuntur,
 Vt *domus Neronis*, apud Suetonium Neron. cap. xxxi. *Domus*
Tetricorum apud Trebell. Pollion. de triginta Tyr. cap. xxiv.
Patina Vitellii apud Suetonium in eius vita cap. x i i i. *Pons*
Puteolanus apud eundem in Caligula. cap. xxx i i. Itemque
Therma & Gymnasium, in vita Neron. Cap. x i i. In sensu sa-
 cro dupliciter considerari vox dedicationis potest, aut cum
 idem significat quod *Consecratio* propriè dicta, quæ Numen in-
 fert, & Deum inducit. Et hoc modo *Dicare* idem est, quod
 Græcis *ὁσιῶν, ἱερῶν*. *Dedicare* idem quod *εὐφραῶντες*, cui gemi-
 nam significationem habere & alterum latinum compositum,
Indicare, vult Cl. Salmasius in Exercit. Plinian. in Solin. cap. 2,
 ut ex eo Deos, *Indigetes*, faciat, quasi indicatos, consecratos,
 ex hominibus in numerum Deorum relatos. *Indices* enim dixê-
 re veteres, pro quo nos, mutatione unius literæ facta *indiges*
 usurpamus. Vnde etiam *indigitamenta* appellati fuere Libri Pon-
 tificales, quibus dedicationum ritus, hominumque dedicati-
 orum, & in Deos relatorum nomina continebantur. Hæc itaque
indicatio, sive quod usus crebrior firmavit, *Dedicatio*, putabatur,
 ut dictum est, Numen inferre, cum simulacris Deorum & con-
 secratorum, de quibus Arnobius lib. 1 v. adversus gentes. *Sed*
eos in his colimus eosque veneramus, quos dedicatio infert sacra, & sa-
brilibus efficit inhabitare simulacris. Et deinceps ait Deos, *jure de-*
ditionis impulsos simulacrorum coalescere junctioni. Quæque adeo,
 ut Tertullian. Apologet. Cap. x i i. ait. *Fatum consecratione*
mutant, Vnde etiam intelligendum est, quid sit *simulacrum de-*
dicatum apud Ciceron. lib. 2. de ll. cui ingenium hominis se
 ipsum probe noscentis, ob divinum illud quod inesse videtur,
 com-

comparat. Nam, ait, qui se ipse norit primum aliquid sentiet se habere divinum, ingeniumque in se suum, sicut simulacrum aliquod dedicatum putabit. Tum templis, aliisque operibus sacris. Quâ de re Quintilianus Declamat. cccxxi. Hac prorsusquam dedicationis accipiant summam religionem, opera sunt tantum, dedicatio est illa, qua Deum inducit, qua sede destinata locat. Cujus consecrationis ceremonias vid. apud Alexand. ab Alexandro Genial. Dier. vi. 14. & Majolum Canicular. Dier. Tom. 11. Colloq. 1.

Aut cum *dedicare* usurpatur pro eo, quod Græci dicunt ἀναπνεύειν τὸ θεῖον, & levio rem quandam religionem habet. Quomodo dedicari dicuntur dona sacra omnia, quæ cum ornamenti & honoris, tum vero præcipue religionis causa Diis dicantur. Quâ in re nequè infrequens est apud idoneos Authores usus vocis consecrandi, ubi tñ. discrimen aliquod Grammatici constituuunt. Cornelius Fronto. *Dedicatur, Deo consecratur, quasi sanctum constituitur, hoc est. dedicatur Deo, quod illi debetur. Consecratur, quod profanum sit.* Hoc itaque dedicationis genere solebant statuæ hominum Diis plerumquè sacrari, in locis maximè sacris, puta Templis, fanis, & sacrariis, utpote religionibus & factorum operationibus destinatis locis. Dio Chrysof. Orat. Rhodiac. xxxi. *Atqui, ait, & statuas quis dicere posset Diis consecrata donaria, eas nempe, quæ sunt in templis.* Dedicabant verò tum se ipsos, tum alios. Idem orator laudato loco. *Statua multa, ait, talem habent inscriptionem. Ille Deus consecravit seipsum, aut Patrem, aut Filium, cui cumquè tandem Deorum.* Sic seipsum dedicavit Romulus. Dionys. Halicarnass. Ἀρχαιολογ. I I. *Romulus ex manubus Vulcano dedicavit quadrigas aureas, simulquè suam effigiem.* Et Domitianus. Tacit. 111. Hist. *Mox imperium adeptus Iovè Custodi templum ingens, sequè in sinu Dei sacravit.* Alii vero alios. Sic Livia Tiberii mater, quæ alioquin adoptionis nomine Iulia dicitur, Marcelli effigiem Divo Augusto, qui iam Deus habebatur, dedicavit. Tacit. Annal. 111. *Haud procul theatro Marcelli effigiem Divo Augusto Iulia dicavit.* Et in veteri Inscriptione, Pollio effigiem Cæsaris Imper. dedicavit Augusto.

P. VEIDIUS. P. F. POLLIO. CAESAREM.
IMP. CAESARI. AVG. ET. COLONIALI.
BENEVENTANAI.

Vetusta inscriptio alia est, in qua Taurinus quidam effigiem Parentis consecrasset Fortunæ legitur.

Tu, qua Tarpejo coleris vicina tonanti,

Votorum vindex semper fortunæ meorum.

Accipe, quæ pietas ponit tibi dona merenti,

Effigiem nostri consecratura Parentis.

Quem ritum haud dubie Romani, ut alia id genus multa à Græcis accepere, apud quos sæpè id factum legimus. Plutarchus in vita Isocratis libro de x. Rhetor. ubi Timotheus Cereri & Proserpinæ, ut conijcere licet, statuam Isocratis dedicat. Eleusine, inquit, *statua ei area dedicata est à Timotheo Cononis filio, ante vestibulum porticus cum hac inscripção.*

Dedicat Isocratis statuam, sacratquæ Deabus,

Hospitii & studii nomine Timotheus.

Deabus, inquit, Cereri, haud dubie, ut dixi, quæ Virgilio alias Eleusina mater, quamquæ templo & solennibus sacris *Ἐλευσίνια* appellatis Eleusini colebant; Et ejus filia Proserpinæ, quam simul cum matre coli solere paulo post ex Regillanæ statuæ dedicatione videbimus. Est & alia inscriptio in eodem ejus Authoris libro, quâ Isocratis statuam adoptivus ejus filius Aphareus Iovi dedicat.

Isocratis Aphareus patrî statuam hanc dedicavit

Iovi, Deos venerans & parentum virtutem.

Apud Theocritum hoc ipsum etiam discas. Idyll. x.

Vtinâ mihi essent quot opes ajunt Crasum olim possedisse,

Aurei cerè ambo staremus diviti Veneri.

Quemadmodum & ex Epigrammate ejusdem in Epicharmum, Baccho dicatum.

Et vox Dorica est, & vir qui Comediam invenit, est Epicharmus.

O Bacche, aneum pro vero Tibi hic dicarunt.

Observabatur autem, ut si alibi, quam in templis dicandæ statuæ essent, illi præcipuè Numini dedicarentur, cujus in Præsidio locus quisquæ esset. Sic Mithridatem Platonis statuam in Academia dedicasse Musis tradit Læxtius

in vita Platonis. *Mithridates Rhodobati filius Persa, Musis statuam Platonis dedicavit, quam Silanio fecit.* Quæ in sepulcris erant Diis Manibus sacrabantur. Ut inde opinor appellatam à Pindaro statuam, Ode x. Nemeonic. *Ἀγάλμ' αἰδίου.* *Decus Inferium*, quasi Diis Manibus factum, quorum summus est Pluto. Causa verò præcipua, cur Numinibus statuæ dedicarentur, hæc fuit, quod putarent unumquemquæ sic maximè placere Numini, cui dedicaretur. Ita discio ex inscriptione quadam Græca, non ita pridem ad urbem effossa, & à Clarissimo Salmasio in latinum versa, ejusque notis illustrata. Continet illa dedicationem statuæ Regillæ, Herodis Attici, ut ille vult, uxoris. Ibi Cereri ac Proserpinæ effigies Regillæ dedicata, dicitur à deabus ipsis idè dilecta.

Dilectæ Deabus — ait interpres,

Calicolis magnæ Cereri, Cererique minori.

Sacra quibus stat sæmineæ sub imagine formæ.

Nec illi solum Numini, cui statuæ dedicabantur; sed & aliis, si qui eodem in templo Dii consecrati propè starent, gratam creditam fuisse talium statuarum dedicationem, ex eodem monumento percipio. Sic Faustinae, Divi Antonini Pii conjugis, quæ postmodum eodem in templo consecrata quoquæ fuit, gratam fuisse effigiem Regillæ hæc verba dicunt.

In Pago Triopæ Faustinae hæc grata locatur

Effigies.

Cæterum dedicabant, ut cætera sacra opera, ita statuas, non nisi qui sacris Præfecti erant. Hoc, ait Quintilianus, supra adducto loco, *facere non cui cumque permittitur, nisi castæ manus, nisi familiaris sacris animus accesserit.* Tales erant apud Romanos Pontifices. Et ex eo est, quod de statu is signisque, quæ bello capta essent, judicium ad collegium Pontificum rejiceret Senatus. Ipsi enim, quâ unumquodque religione suspici fas erat, optimè judicare posse videbantur. Idè cum Ambraciotæ in senatu quererentur à M. Fulvio templa tota urbe spoliata ornamentis, simulacra Deum, Deos denique ipsos convulsos ex sedibus suis sublato esse, senatus censuit, ut est apud Livium xxxvi i i, 44.

De signis, cum M. Fulvius Romam revertisset, placere ad collegium Pontificum referri, & quod ii censuissent, fieri. Et cum Capua bello Annibalico à Q. Fulvio capta esset, Senatus consultum de

rebus Campanis factum est, in quo similiter ita legitur. *Signa statuas aneas, quæ capta de hostibus dicerentur, quæ eorum sacra & profana essent, ad Pontificum collegium rejecerunt. Dedicabant tamen & ipsi Imperatores. Dio Cassius lib. vii. de Tiberio. Statuas & sana Augusto à populis aut privatis facta, partim ipse dedicavit, partim sacra Pontificibus injunxit.* Ideo enim imperatores dedicare poterant, quoniam ipsi summum Pontificatum gerebant, & omnibus Sacerdotiis inaugurabantur. Fiebant potro dedicationes certis & solennibus quibusdam verbis. Isidor. lib. vi. Orig. *Quod dedicatur, dicendo datur, unde & appellatur.* Formulas vero plerasque in ejusmodi ritibus adhiberi solitas, non sine ingenti posteritatis damno neglexerant suis operibus inferre antiqui scriptores. Quod nequaquam condonandum esset, nisi aut excusare se possent eo, quod cum præcipua suorum temporum acta literis tradere aggressi essent, ineptum & ab Historiæ dignitate alienum ipsis visum fuerit, nimis vulgaris & trita præferre. Quæ sanè scribendi ratio bona parte rituum veterum & varia reliquæ antiquitatis scientia nos carere cogit, quibus non perinde ut illis, temporum illorum mores, ritus ac instituta usurpare oculis licet. Nisi vel hoc prætere suæ culpæ possint, quod sacrorum arcana vulganda non erant, quomodo se Tullius Orat. pro domo sua, ad Pontif. excusat, in re planè simili. Aut quod hæc talia non nisi Pontificibus cognita essent, quod Cic. oratione laudata apertè significat, cum dicit. *Nihil loquor de Pontificio jure, nihil de ipsius verbis dedicationis, nihil de religione, ceremoniis. Non dissimulo me nescire ea, quæ etiam si scirem, dissimularem, ne aliis molestus, vobis etiam curiosus viderer.* Aut denique quod fuerint istius generis formulæ plerumquæ rudes & inconditæ, utpote ab ultima antiquitate profectæ, quæ barbarum aliquid sonabat; nec decere propterea æquabilem dictionis elegantiam, quam quisquæ præferre annitebatur, inconcinno, horridoquæ carminum aut narrationum interjectu deformare. Quo fato Saliorum item carmina periëre. Sic video causam suam agere Livium, cum sacrificale carmen non referret, quod canebatur in Junonem pro expiando prodigio tactæ ejus de cælo ædis, cum incubaret Italiæ gravis Annibal, & instructus ingentis exercitus robore Asdrubal adventaret. Carmen, inquit, in Junonem Reginam cauenses, virginæ ibant, illa tempestate forsitan lauda-

laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens & inconditum si referatur. lib. xxvii. cap. 39. Ex paucis tamen illis dedicationum huius generis formulis, quas residuas habemus, præter ea quæ hætenus adducta sunt, comperire & hoc licet, cautum in illis fuisse de modo cultus, quod nimirum ediceretur, quibus quæquæ statua honoribus, qua religione colenda esset. Lustremus adhuc præfatæ inscriptionis unam alteramve periodum.

Nec Dea fœminea Dux & Regina ceteræ, Faustina illa est,

Abnuat hanc Nympham sacris sibi adesse ministram;
Regillam dicit. Et paulò post.

*Nec qua inter priscas regnum tenet Heroïnas,
Cæjaris hanc Magni, Commodum intelligit, possit contemnere mater,*

Quæ itidem Faustina,

Mixta choris cupiet cum ludere Semidearum.

Vides hic utramquæ, & Faustinam, & Regillam consecratam; sed illam, ut Deam; hanc, ut Nympham. Illam, ut Reginam; hanc, ut ministram seu pedisequam. Deniquè illæ locutiones, *Non abnuat hanc Nympham Dea, non contemnet,* disparè longè & inæqualem cultus rationem in dedicatis clarissimè ostendunt. Ipsæ ergo dedicationes modum honoris & quasi legem præscribebant. Quin id ipsum clarius etiam deinceps hæc ipsa insinuat inscriptio.

*Cui sacrificare voluntas,
Sacrificet: Nec enim invitum dare Thyra necesse est;*

*Sed si cui heroum cura est non temnere cultum,
Nec mortalis enim, sed nec Dea jure putanda est;
Nec templum illa quidem, sed nec sortita sepulcrum,
Non hominum, sed nec Divum mercatur honores.*

Discrimen in hac dedicatione evidens inter honores divinos & Heroicos. Ad statuas Deorum & Divorum necessariò sacra faciènda erant iis, qui vindictam Numinum evirare cuperent. Ad statuas vero Heroum, sive Heroïnarum, quibus jam adscripta Regilla fuit, nemo rem divinam facere, aut sacrificare tenebatur, nisi sponte & lubens officium hoc pietatis ipsis præstare vellet. Quamobrem hanc Regillæ statuam inscriptionis author

initio

initio statim *ἑποσκόρον ἔδω* appellat, quod Grammatici dicunt
 media quadam significatione, *sacram effigiem, cui sacra fiunt,*
aut fieri debent, ut accipiatur hoc loco pro effigie hactenus sa-
 cra, quatenus ipsi rem divinam facere cultores velint, hoc est cui
 sacra facere possunt, quibus & quotiescunquē lubet; secus quam
 coli Dii majores volunt. Et est hoc, quod Diogenes Laertius in
 vitâ Pythagoræ dicit. *Honores Diis habendos esse, & Heroibus,*
sed non aequales. Græci hoc distinguunt, ut illorum, quos in
 Deorum numerum adscribunt, *θεοποιῶν* vel *ἀποθεῶσιν* dicant;
 Horum verò, qui Heroibus accensentur, *Τίμης ἠρωϊκῆς.* Quippe
 diversa longè, *ἀποθεῶν* & *ἠρωϊκῆς.* Vocanturquē ideò *δύτε-*
ρον τιμῆν, *Secundi honores,* quos post Deos Geniis majorum
 tribuere antiqui solebant, ut apud Dionysium Halicarnass. xi. 2.
ἄρχουσα. videre licet. Vnde in testamento quodam, in tabula
 marmorea Venetiis, postquam testator iussisset Heroia, & sta-
 tuas fieri, ac in Musejū inferri, primo die Musis, quæ ibi si-
 mul dicatæ erant, sacrificari mandavit, ut Numinibus. Secun-
 do vero Patri, ac Matri. Tertio, Heroibus filiis, qui om-
 nnes in eodem Musejo dedicati erant; ut inde etiam intelligam,
 inter ipsos Heroas gradus honorum fuisse constitutos, ne Deos
 tantum ab Heroibus distinctos putes. Ipsa verba testamenti,
 quod Græcum est, ut Latinè reddita reperiuntur in Gruter. In-
 scription. pag. cccxvi, adducam. *Sacrificent cognati;*
Nona quidem & decima mensis Delphini Musis; vigesi-
ma verò Heroibus, Phœnici & Epictetæ, vigesima prima
deniquè Cratesilocho & Andragora. Hoc itaque plerum-
 quē observatum fuit: Quanquam procedente tempore sæ-
 pè contigit, ut quibus antea Heroici honores delati fuis-
 sent, postmodum divinis colerentur; Quod Lampſacæ
 contigisse, testis est Plutarchus de præclaris mulierum
 factis. Addebantur præterea interdum in dedicationibus
 diræ, quibus Dedicatores mala quævis imprecabantur iis
 qui statuas sedē suâ moverent. Sic dicitur Herodes Atti-
 cus, in vitâ suâ apud Philostratum, alumnis suis conse-
 crasse statuas solitus, cum imprecationibus eorum, qui se-
 dē suâ illas moverent, vel detraherent. Nam ea fuit reli-
 gio veterum, ut res Diis dedicatas quæscunquē amovere nefas
 grande censerent. Quare nec fornices, nec arcus, nec aras, nec
 sepulcra,

sepulcra, nec sacella, aut quicquid tandem esset, cui religio aliqua aut reverentia deberetur, loco moveri sustinebant. Vide quæ hanc in rem Exempla contulit Ioan. Brodæus Miscellan. V. 29. Diræ autem istæ, sive imprecationes fiebant non sine alicujus ex Diis inferis compellatione. Ita in Consecratione templi in agro Herodis Attici Triopio, quam etiam Latinam ex Græca ὁ πύου Salmasius fecit, legimus advocari Parcas in ultionem eorum, qui inde glebam, aut lapidem moverit, aut qui Deas Minervam aut Nemescin, quibus sacer is locus erat, sede sua turbarit.

Non glebam hinc ulli, lapidemve impunè movendum,

Nec Parca faciles, aut illi parcere promptæ,

Qui divum sanctas violaverit impius ades.

Auribus accipite hac vicina & rustica pubes,

Hic sacer est locus, & diva non sede movenda.

In sequentibus etiam vindices & testes appellantur Pluto, Nemesis ipsa, Alastor, Erynnis. Quorum Numinum officium est improbos & consecretos homines exagitare, ac pœnam ab iis exigere. Sic enim ibi legitur.

Testis vindexquè Minerva,

Numine prapositus, nigri regnator Averni

Et templo, & pariter sacrorum acceptus honore.

Hac si audita neget sibi quis, nequè scire laborat,

Insper aut habeat, non impunitus abibit.

Hunc cita sed Nemesis, atque irrequietus Alastor

Tristibus urgebunt, tali pro crimine, pœnis.

*Nec Triopam quondam, cui sanguinis AEolus an-
thor,*

Iuvit sacratum Ceveri temerasse novale.

Quisquis eris, pœnamquè loci, nomenque memento,

Vt fugias, ne te Triopea sequatur Erynnis.

Atquè ita pleræque aliæ dedicationes, quæ majorem aliquantò religionem continerent, fiebant, ut dixit Philostratus, ἔδν ἀρῆς ἔ κινῆσθντ. expressis scilicet imprecationibus, ne obvioso latere lex consecrationis posset. Interdum vero diræ illæ omittebantur, appellabanturquè tum dedicationes istæ ἔ φωνῆς, ut

ex allato Philostrati loco constare quærentibus abundè potest. Nec tamen id fieri, nisi ubi leves, & nullius penè religionis dedicationes conciperentur, solebat. Vim enim religionis expressæ imprecationes intendere, omisæ dissolvere putabantur.

CAPUT XXX.

Alia quædam circa statuarum dedicationes usurpata. Orationes publica habitæ. Saltationes. Spectacula & ludi præbiti, Gladiatorii, Scenici, Circenses. Data convivia. Cæna. Epula. Mulsum. Cuiusda. Sportula. Oleum. Constitutum à quibusdam, ut iteraretur hæc largitio singuli annu die dedicationu. Legata hos in sumptus relicta. Distributio hæc facta in magistrat. ipsos, Collegia & plebem. Invitare ad hæc solennia dedicationum ut consuetudo fuerit. Nummi quoque, sæpe dati, tam honoratis, quàm plebi, præ modo facultatum cujusque. Non in statuarum solum, sed aliorum etiam operum dedicationibus, tum in publica alia lætitia, & sacrorum celebritate largitiones istiusmodi facta. Divisiones. Testamenta in hæc rem. Curatores heredes aut propinqui.

In solennibus statuarum dedicationibus multa præterea reperio fieri solita, quæ tum ad earum ornatum, tum ad voluptatem & utilitatem præsentium & applaudentiũ facerent. Inter quæ primo se exhibent orationes, quæ solebant haberi. Apulej. III. Floridorum. *Quin etiam tibi, inquit, nobilitas senatorum, claritudo civitum, dignitas amicorum, mox ad dedicationem statuæ mee, libro etiam conscripto, plenius gratias canaciusquè libro mandabo, uti per omnes provincias eat, totoquè abhinc orbe, totoquè abhinc tempore, laudes benefacti tui, ubiquè gentium semper annorum repræsentet.* Deinde Saltationes & Spectacula, quæ in Imperatoriarum præcipuè statuarum dedicationibus edere moris erat. Sozomen. hist. Eccl. VIII, 20. *Cum argenteum simulacrum imperatricis (Eudoxiæ Arcadii uxoris) columnæ purpureæ impositum dedicaretur, applausus ob id, ac publica saltatorum & Histrionum Spectacula ibi edebantur; sicut tunc moris erat in regiarum imaginum dedicatione; Spectacula vero illa fuere varia. De Gladiatorii testatur hæc inscriptio statuæ T. Ancharii. T. F. Romæ.*

CVIVS. DEDICATIONE. T. ANCHARIVS.
PRISC.

PRISC. FIL. AEDILIS. QUÆSTOR. AD-
 SEDENTE. PATRE. GLADIATORVM.
 PARI A. TRIGINTA. ADIECTA. VE-
 NATIONE. — — LEGITIMÆ. EDIDIT.
 L. D. D. D.

De Ludis Scenicis & Circensibus hæc meminit Hispaniensis.

PIETATI. AVG. L. LVCRETIVS. FVL-
 VIANVS. FLAMEN. COL. IMMUNI-
 VM. PROVINCIÆ. PONTIF. PERPE-
 TVVS. DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG.
 P. OB. HONOREM. PONTIFICATVS.
 LVCRETIA.

LVCRTIA. L. F. CAMPANA. FLAM.
 PERP. DOMVS. AVG. EDITIS. AD. DE-
 DICATIONEM. SCENICIS. LVDIS.
 PER. QVATRIDVVM. ET. CIRCEN-
 SIBVS. &c.

Planè ut in aliis operum publicorum dedicationibus quoque fiebat, ut in Pompejani Theatri dedicatione de quo Sueton. Claudio. Cap. XXI. quem vide, & alios passim.

Dabantur præterea convivìa, cœnæ & epula. Dio Cassius lib. LVII. de Liviâ Augusti statuam dedicatura. *Statuam quamdam Augusto Livia dedicare, ac propterea Patricios & Equites cum eorum uxoribus convivio accipere statuerat. Sed Tiberius ipse epulum viris, illa tantum mulieribus, eo jubente, præbuit.* De cœnis publicis loquitur hæc Inscriptio.

CORNELIÆ. CLEMENTIS. F. TVSCÆ.
 SACERDOTIS. PERPETVÆ.

ORDO. IPORCENSIVM. OB. MVNIFI-
 CENTIAM. STATVAM. EI. CENIS.
 PVBLICIS. POSVIT.

ITEM. SEVIRI. CENAS. REMISERANT.

Item alia, in cujus fine legitur.

CENTVRIONES. LES. II. TRAIAN. FOR-
 TISS. OPTIMO. IN. CVIVS. DED. CENAM.

R

COL.

COL. DED. L. D. D. D. Sicut & illa COLO.
NI. OB. MERITA. EIVS. IN. CVIVS. DE-
DIC. CÆNAM. COLL. DED. L. D. D. D.

Ethæc Auximitana de Epulo memorat.

FLAMINIA. AVGVSTA. MARITO. OMNI-
BVS. EXEMPLIS. DE. SE. BENE. ME-
RITO. IN. DEDICATIONE. STATVÆ,
CÆNAM. COLONIS. ET. EPVLVM.
POPULO. DEDIT. L. D. D. D.

Alioquin mulsum & crustula data populo liquet ex Inscriptione Sorana.

M. BÆBIO. M. F. HÆRED. EIVS. EX. TE-
STAMENTO. L. D. D. D. CVIVS. DEDICA-
TIONE. CRVSTVM. ET. MVLSVM. PO-
PULO. DIVISVM. EST.

Alii vero sportulas distribuebant. vetus inscriptio.

C. VALIO. POLYCARPO. &c. PLEBS. PI-
SAVRENSIS. OB. MERITA. CVIVS. DE-
DICATIONE. SPORTVLAS. DECVRIO-
NIBVS.

†. V. ITEMQVE. COLLEGIS, DED. L. D. D. D.
Sed & oleum distributum plebi interdum fuit. Vt indicat hic titulus.

C. VALERIO. C. F. STEL. CLEMENTI.
PRIMIPILARI. &c.

HONORIS. CAUSA. HIC. OB. DEDICA-
TIONEM. STATVARVM. EQVESTRIS.
ET. PEDESTRIS. OLEVVM. PLEBEI. V-
TRIVSQUE. SEXVS. DEDIT. Et alia inscri-
ptio apud Grut. p. ccccxiv, 12. idem testatur.

Istiusmodi largitiones observo interdum repetitas fuisse singulis Annis, die Dedicationis; præsertim cum Principibus & honorioribus statuæ positæ ab illorum cultoribus fuissent. In hanc rem decretum huiusmodi factum reperio.

DEDICATIONE. STATVARVM. CÆSA-
RVM. ET. AVGVSTARVM. MVLSVM.
ET.

ET. CRVSTVLA. PECVNIA. NOSTRA.
 DECVRIONIBVS. ET POPVLO. DEDI-
 MVS. PERPETVOQVE. EIVS. DIE. DE-
 DICATIONIS. DATVROS. NOS. TESTA-
 TI. SVMVS. QVEM. DIEM. QVO. FRE-
 QVENTIOR. QVOTANNIS. SIT. SER-
 VABIMVS. VL. IDVS. MARTIAS. QVIA.
 HAC. TI. CÆS. PONT. MAX. FELICIS-
 SIME. CREATVS. EST.

Ad istiusmodi sumptus quotannis faciendos nonnunquam lega-
 ta relinquebantur, ut ex ipsorum reditu & usuris impensa fieret.
 Id haud dubie vult illa, quamvis mutilata, Inscriptio Aquile-
 gensis.

EX. QVORVM. VSVRIS. PER. SINGV-
 LOS. ANNOS. CONVIVIVM. DEDICA-
 TIONIS. EXHIBEBANT.

Ex his titulis jam quoque cognoscere potes, qui fuerint illi,
 quibus talia distribuebantur. N^m rum Decuriones ipsi, vel Sen-
 natores. Collegia, Coloni, & plebes promiscua, illos invita-
 ri ad istiusmodi solennia dedicationum solere disco ex Plinio
 Nep. Epist. lib. 2 ad Trajanum. *Qui opus, inquit, publicum dedi-
 cant, solent etiam bulen, (h. e. senatum,) atque etiam è plebe non exi-
 gum numerum vocare, binosque denarios aut singulos dare.* Opus pu-
 blicum, inquit. Quâ sub appellatione etiam statuae, cum in pu-
 blicum ponuntur. Sic Caligula Puteolis in dedicatione Pentis
 invitasse ad se multos ex litore dicitur à Suetonio in ejus vita
 Cap. xxxi. Significat præterea modo allatus Plinii locus
 Nummos dari solere, interdum binos denarios, interdum sin-
 gulos, Vtrumque titulis firmabimus. Datos binos denarios in
 statuae dedicatione, ex hac Inscriptione videre licet.

Q. VELCENNÆ. L. F. STEL. PROCVLO.
 DECVRIONI. MEVANIOLA. C. C. M. M.
 PATRŌNO. HONORE. CONTENTVS. IM-
 PENDIVM. REMISIT. ET. DEDICA-
 TIONE. STATVÆ. NVMER. COLL.
 IPSORVM. SPORTVL. DEDIT. SINGV-
 LIS. DENARIOS. BINOS. L. D. D. D.

Decurionibus binos Penarios, & Municipibus, incolisque singulos distributos hic titulus probat, aliâ appellatione nummorum idem pretium æquante. Sestertii enim octo duos denarios, quator unum efficiunt.

PUBLICIAE. M. FIRMIÆ. LOCO. DATO.
D. D. M. PUBLICIVS. QVARINIUS. CV.
IVS. DEDICATIONE. DATA. SVNT. AB.
EA. DECVRIONIBVS. SINGVLIS. HS.
VIII. N. MVNICIPIBVS. ET. INCO.
LIS. SING. HS. IIII.

Quid quod Decurionibus singulis HS. xxx. aliisque honoratis, ut sex viris, & Augustalibus. Hs. xli. dati fuisse quandoque leguntur. Testis hæc Inscriptio.

L. MÆSIO. L. F. POL. RVFO. PROC. AVG.
TRIB. MIL. LEG. XV. APOLLINARIS.
TRIC. COM. MIL. ITALIC. VO.
LVNT. QVÆ. EST. IN. SYRIA. PRÆF.
FABRVM. BIS. MVNICIPES. ET. IN.
COLÆ. OB. MERITA. EIVS. QVOD.
ANNONA. CARA. FRVMENT. DE.
NARIO. MODIVM. PRÆSTITIT. EA.
RVMOVE. DEDICAT. RVFVS. EPVLVM.
DEDIT. DECVRIONIBVS. SING. HS.
XXX. SEXVIRIS. ET. AVGVSTALIB.
SING. HS. XII. PLEBI. SING. HS. III.

Hoc facit, ut credam, unumquemque suam largitatem modo facultatum fuisse metitum. Vnde in alio titulo lego Decurionibus sestertios solum quatuor, hoc est, denarium unum, & plebi, duos tantummodo datos. In fine ejus sic habes.

CVIVS. OB. DEDICATIONEM. DARI.
IVSSIT. AB. HÆREDE. SVO. DECVRIO.
NIB. SING. HS. III. N. PLEBI. HS. II.
N. L. D. D. D.

Cujusmodi largitiones, quod de ludis ante notavimus, in aliis etiam operum publicorum dedicationibus fiebant. Suet. Ne-

ron. cap. xii. *Dedicatisque thermis atque Gymnasio, Senatui quon-
que, & Equiti oleum prebuit.* Quod poterat & datum intelligi ad
ulum exercitationis in Gymnasio, quod in Thermis more Græ-
corum extruxerit Nero. Aliàs sæpè dabantur Natalitiis & Pa-
rentaliorum tempore. Dabant Imperatores etiam in lætitiâ pu-
blica, & tempore factorum. Vt septimontiali sacro Domitia-
nus Senatui & Equiti panaria, plebi sportellas cum obsonio di-
stribuit. Suet. Domit. C. i v.

Vocantur aliàs distributiones istæ Iurisconsultis *Divisiones*.
Paulus. l. C. leg. civitatibus. ff. de legat. *Civitatibus legari potest,*
quod ad divisionem singulorum civium, vel epulum relictum fuerit. Qua
ex lege hoc etiam discretus quod cum vivi talia dare non pos-
sent, testamento hac de re caverint, & hæredibus, quid dan-
dum esset, iusserint, ut est in illa Perusina Cn. Cæpillii, quæ filii hoc in
negotio meminit.

*CVIVS. O B. DEDICATIONEM DARI,
IVSSIT. AB. HÆREDE. SVO. DE CVRIO.
NIBVS. SING. HS. III. N. PLEBI. HS. II.
N. L. D. D. D.*

Vt hinc videantur, curatores largitionum istiusmodi quos con-
stituebant, fuisse plerumque propinqui & hæredes. Quod fir-
mat etiam inscriptio Nepesina Cn. Cæpillii, quæ filii hoc in
negotio meminit.

*CVIVS. STATVÆ. DEDICAT. OTACILIA.
COMICE. VXOR. DECVR. ET. AVGVST.
SPORTVL. ET. POPVLO. EPVLVM.
DEDIT. CVRANTE. L. TVRPILIO. FI-
LIO.*

C A P U T X X X I.

*De statuarum veneratione. Duplex illa religiosa & civilis. Non omnium
statu, omnes convenire honores indicatum. Vivorum Statua divinis ho-
nribus culta Inprimis vero Imperatorum. Et itaque adorata. Pars de-
votiantium. Supplicium ad Statuas; Genus statuarum. Imperatorum
imagines in Castris quo modo culta; Principia Legionum. Que harum
imaginum forma & gestandi easdem ratio? Abreptus à Constantino Ma-
gno cultus. Et post ebs Theodosio. Sacrificia & victimæ ad statuas vici-*

rum. Nevistis Regibus ita colere Principum Romanorum Statuas quoadque injunctum. Leviores olim honores ad Heroum statuas exhibiti, cum Sacrificia non nisi Diis fieri liceret. Thura & Cereæ ad Statuas dati.

Res nunc flagitat, ut de honoribus statuarum ac veneratione earundem aliquid dicamus. Quantum itaque vacat, expeditam eam rem dabimus, ut quid Sacris, quid profanis Statuis tribui potissimum consueverit, ostendamus. Ex superioribus de differentia inter honores Divinos, & Heroicos constat, Nobis hęc universam istorum honorum naturam excutere non est propositum. Longam enim foret, & ab hoc loco alienum: sed quod nostro instituto sufficere videatur, illam partem inde deceretiam hęc tractabimus, quę circa solos statuarum honores versatur. Statuę igitur venerationem consecutę sunt duplicem, *Religiosam & Civilem*. *Religiosa* cultum habet, aut *Divinum*, aut *prope Divinum*. *Divinum* accipere statuę, cum *vivorum*, tam *mortuorum*. Inter mortuos vero præcipuę *Consecratorum*, quos jam post mortem inter Deos fœdissima mortalium adulatio, aut turpis ambitio constituit, necessarioquę ut Deos coli jussit, *Prope Divinum* sibi vindicare illę, quę Heroibus & Heroinis dabantur, & in templis ut plurimum collocatę, tantum Divini honoris adeptę sunt, quantum tribuere aut cuiusquę pietas & affectus, aut lex dedicationis suasit. *Civilis* autem *Veneratio* magnos quidem honores, sed leviores tantum tribuit, ut postmodum videbimus. Aliud enim est honorare statuam, aliud adorare. Illud semel hęc in principio monendum est, statuas, ut magnis quibusquę, & insignibus honoribus colerentur ad extrema dignationis homines pertinere debuisse, puta ad Imperatores ipsos, Regesque, aut alios, quamvis paucos, quos ad simile honoris fastigium, aut immodicus plebis favor evexit, aut indulgentia principum, ut qui eos ob sanguinis nexum, vel aliam quęcumque causam honorum impendiis æquari sibi non indigne ferrent. Et rem ipsam considerantibus facile apparebit, istam honorum luxuriam circa statuas, ut cętera multa, cum ipsi Imperatoribus cępisse, ut frustra ad præcedentia tempora recurrant, & stantis Reip. Annales evolvant, qui ex illis aliquam de tam effusa veneratione notitiam habituros se sperant. Est & aliud mihi indicandum, multos ex illis honoribus, qui stantibus *impensi sunt*, non uni statuarum generi proprios, sed sæpe Prin-

cipum

cipum simul ac aliorum; Vivorum ac Mortuorum; Consecratorum, & non consecratorum statuis communes fuisse, adeoque videri potuisse convenire, ut singuli sigillatim traderentur, & suis titulis seorsim comprehenderentur; Sed quia nimis curiosa illa & exilis distinguendi ratio, in rebus manifestis, præterquam quod nullam bonam spem relinquit de industria lectoris, etiam hoc facit, ut multa sæpe, & cum fastidio iteranda sint, quæ semel posita, universum sui sensum facile affundunt legentibus, hoc consilio uti malui, ut laxiores, eoque minus impeditos rei huc terminos præfigerem. Agam itaque generatim, primò de *Divinis*, deinceps de *Civilibus* vel *Politicis* statuarum honoribus, ut ante hæc cœpi distinguere. Divinos reperio cum Vivorum, tum Mortuorum statuis fuisse datos. De illis qui ad vivorum statuas exhibiti fuerint, hoc capite præcipue aliqua trademus. Olim quidem non nisi defunctorum statuæ colebantur; sed deinceps Romani Imperatores, non contenti post mortem illum ambitionis insanæ fructum ferre, etiam vivi sic coli volebant. Tertull. Apolog. Cap. 12. *Sed digne Imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis, quibus & viventibus eum addicatis.* Quanquam id olim etiam fecerit Babylonius ille Nabuchodonosor, de quo Sulpicius Severus Hist. 11. *Nabuchodonosor elatus rebus secundis, statuam sibi auræam, immense magnitudinis posuit, adorarique eam, ut sacram effigiem præcepit.* Quod verò de Imperatoribus mentionem tantummodo Africanus ille, & Sanctus Scriptor facit, non ita accipiendum est, quasi non aliorum interdum statuis idem quoque honor delatus fuerit; sed quia præcipue illis, ut inter mortales summis habebatur. Eorum itaque statuas imprimis adorari consuevisse legimus. Ambros. Hexam. vi, 9. *Aere fusa Principum capita, & ducti vultus de aere, vel de marmoribus hominibus adorantur.* Greg. Nazianz. Orat. adit. de. I. in Julian. ubi de statuis Imperatorum. *Nec enim coronæ, & diademata, & purpura nitore, & memorabiles leges, & tributa, & subditorum multitudo ad approbandum, gratulandumque ipsis imperium sufficiunt; sed adorationem quoque accedere necesse est, ut augustiores appareant. Parumque habent ipsi adorari, nisi idem quoque sibi in imaginibus, picturisque præstetur, quo cumulatior sit ipsis, perfectiorque veneratio.* Plinius Nep. Epist. ad Trajan. *Omnes & imaginem ipsam, Deorumque simulacra venerati sunt.* Ritus verò gestusque, quibus

adoratio illa peragebatur, varii fuere. Namque caput operum habentes interdum stabant adoraturi, nonnunquam sedebant; Nunc corpus dextrosque circumagebant; nunc osculum libris premebant, dextramque ori admovebant; creberrime vero procumbebant humi, ut singula idoneis authorum testimoniis confirmat Cl. Briffon. lib. 1. Formul. quem vide. Qui autem sponte statuas Principum adorare volebant, illud præstare raud raro jubebantur. De C. Caligula, Zonaras 11. *Annal. Imagines suas, quovis terrarum missas adorari iussit.* Et in primis Hierosolymis. Orosius. VII, 5. *Judeorum omnes sacras edes, atque in primis aut quum illud in Hierosolymis sacrarium profanari sacrificiis gentilium, ac repleti statu simulachrisque imperavit, seque ibi ut Deum coli præcepit.* Qui vero repugnabant edicto, ingentes calamitates perpeffi sunt. vid. Philon. & Ioseph. contra Appion. lib. 11. Apud Persas injunctum fuisse tradit Philostrat. lib. 1. de vita Apollonii, ut Babylonem ingressuri, nisi auram Regis imaginem, quæ proponebatur, adorarent, aditu urbis prohiberentur. Et apud Romanos, si qui pervicaciter hoc facere detrectarent, morte plectebantur. Incubuit illa pestis præcipue in Christianos veteris Ecclesiæ, contra quam, non minus ac cœteras impiæ persecutionis ærumnas, tot scriptis eos ad patientiam hortantur Sancti patres. Plinius Epist. lib. x. ad Trajan. fatetur se multos duci iussisse, eos vero qui divinis honoribus affecissent Principis imaginem, dimississe. *Cum, inquit, præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, (quam propter hoc jufferam cum simulacris Numinum afferri) thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt vera Christiani, ergo dimittendos putavi.* Qui locus monet etiam supplicari solitum ad imagines. Confirmat id ipsum Minutius Felix Octavio. *Etiams Principibus & Regibus, non ut magnis & electis viris, sicut fas est, sed ut Divi turpiter adulatio falsa blanditur, cum & præclaro viro honor verius, & optimo amor dulcius præbeatur.* Sic eorum numen vocant, ad imagines supplicant, genium, id est, demonem ejus implorant, & est eis tutius per Jovis Genium pejerare, quam Regis. Putabantur enim Principum statuarum Genium & Numen habere. Staius de Domitiani statua equestri.

— Inossaque pondere tanto,

Subser

*Subter anhelat humus, nec ferro aut ære laborat,
Sed Genio.*

Quasi non ponderi statuæ, sed Domitiani Genio, quem continebat statua, terra cederet, Item Claudian. l. i. de laudibus Stilianonis, non quidem Principis, sed Principis Soceri.

Quis devius esset

*Angulus aut Regio, quæ non pro Numine vultus
Dilectos coleret?*

Ante omnia verò Imperatorum imagines in Castris, inter legionum signa adorabantur. Sueton. Caligula. Cap. x i v. *Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberii præse ferens, amicitiam Caligulæ uliro petiit, venitque ad colloquium legati Consularis, & transgressus Euphraten, aquilas & signa Romana, Cæsarumque imagines adoravit.* Sed præcipue ab ipsis militibus. Tertullian. Apolog. *Religio Romanorum tota Castrensium, signa veneratur, signa jurat; omnibus Dis proponit. Omnes illi imaginum suggestus in signis, sic pro insignes emendat Lipsius, monilia crucium sunt.* Vbi signa capienda esse pro Cæsarum imaginibus manifestum est, Signa enim & Effigies Imperatorum quamvis jungant sæpe authores, ut Tacit. Annal. x v. ubi literas & legatos Vologesis Neroni significare ait, *Iturum Tiridatem ad signa & effigies principis, ubi legionibus coram regnum auspicaretur.* Aliàs tamen, ut separata, distingui debent. Quod facit perspicuè Xiphilinus Comp. Dionis lib. lxx i v. *signa σημεῖα* vocans, imagines verò ἀγάλματα & εἰκόνες, ubi seorsim gestata quoque aperte docet. *Aquila, inquit, quæ in statua militari ἐπὶ ἀγάλματι στρατηγικῷ confederat, in ea, licet abigeretur, constitit, quousque capta est, apesque in signis militaribus, (ἐπὶ τοῖς σημεῖοις τοῦ στρατηγικῷ) & maxime in statuis ipsis, (ἐπὶ τοῖς τε εἰκόνας αὐτῶν μέγιστε,) favos finxerunt.* Contendunt autem hæc duo authores, cum significare volunt eas imagines, quæ signis imponebantur. Nam constat signis impositas imagines, & disertè tradit Herodianus l. i. 6. *Tum, inquit, signis sublatis, impositisque Iuliani imaginibus deducere hominem tendunt.* Sic vertit hanc vocem ἀπονεύσαντες Politianus, non male pro ejus loci sensu; quamvis aliàs magis propriè ἀπνεύσαντες, restituere significet, quod vel sic integram rem facit. Reponi enim poterant Iuliani imagines in locum imaginum Pertinacis occisi, quod non insuetum. Sed, ut ad rem redea-

mus, hoc modo item Maximi, Balbini, & Gordiani imagines adorasse milites leguntur. Capitolinus duob. Maximinis. *Militibus interfecit publicis hostibus recepti sunt ab oppidanis, rogantes, & primum ita, ut ante imagines Maximi & Balbini, & Gordiani adorarent.* Maximè vero colebantur, si & hoc scire lubet, inter principia legionum. Veget. de re milit. 11, 6. *Prima cohors imagines Imperatorum, hoc est, divina & presentia signa veneratur.* Sejano Prætorii Præf. cum honorem nimia Tiberii indulgentia communicavit, solis Imperatoribus convenientem. Ad eò facilem & proum Principem fuisse Tacitus 1 v. Annal. ait, ut *Sejanum, socium laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, inter tue principia legionum sineret.* Postmodum autem, ut author est Sueton. Tiber. cap. XLV III. *Munera quedam largitus est Syriacis legionibus, quod solæ nullam Sejani imaginem inter signa coluissent.* Et apud signa, vel unâ cum signis eas gestabant Vexillarii Tacit. 1. Hist. *Vexillarius comitantis Galbæ Cohortis, (Asilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo afflixit.* Præterea fuisse plerumquè rotundas, Isidoro præeunte, itemquè ex auro, vel præcipuè argento factas, tum in hastilibus oblongis gestatas, docet Lips. Comment. ad xv. Annal. Tacit. Et sæpe non unam, sed plures affixas ad unum hastile, à summo ad medium ferè, ut ex monumentis & nummis constat, & insuper confirmatur adducto ante Tertulliani loco, ubi *Imaginum suggestus*, quid nisi talem Contextum & plurium congeriem significare poterit? Idemque esse verè forsan putabimus quod dicto Annal. libr. Tacitus ait. *Hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis, signisque, & simulacris Deum in modum templi.* Simulacra enim in modum templi Deorum, apparatus illum operosum signorum, seque enim imaginum denotant; De cætero harum imaginum cultu, vide plura, si lubet apud Lipsium de Milit. Rom. 1 v, 5. & ap. Theodor. Hesping. de Insignium sive armorum prisco & novo jure, Cap. xv 11. paragraph. 7. Et God. Stevvechium ad Vegetium. Verum ea superstitio circa cultum Imperatoriarum imaginum deinceps abrogata est à Constantino Magno, qui illas mutavit in signum crucis. Zuseb. de vit. Constantin. 1 v. 21. *Præterea etiam in ipsis armis salutaris trophæi signum insculpi, armatoquè exercitui præferri fecit, & ut solum hoc salutare trophæum*

non ullam (ut ante consueverant) inauratam statuam sequeretur Paulus Diacon. Hist. Miscell. x. 8. Signum crucis, quod in celo viderat, in militaria vexilla transformat. ac Labarum quem dicunt, ex auro & lapidibus preciosis in speciem crucis Dominica exaptat. Hoc enim signum bellicum inter alia preciosius erat, eo quod Imperatorem precederet, & adorari id à militibus moris esset. Unde precipue Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuicerent à priore more subjecti, & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore, eveheretur adversum hostes. Nec militarium signorum tantum honores abolivit, sed & alias, tam hominum, quàm Deorum gentilium statuas destruxit. Eusebius de vita Constant. III, 53. Postquam simulacra mortua ex preciosa materia confecta, ad hunc modum, quem dixi, exspoliaverat, reliqua ad perpetuandam hominum memoriam erectas, quæ ex are fabricata erant, aggressus est, Deo què quos vere fabula celebrant funibus ex pilis contextis constrictos abrahendos curavit. Causam insinuat initio capitis sequentis, ubi dicit. Regio suo obtutu, tanquam clara face accensa, sedulo lustravit, ne ulla erroris reliquia uspiam delitescerent. Quamquam ne sic quidem obliterare penitus malum illum morem potuit, quin eius ipsius etiam imago divino honore coleretur. Factum id à Christianis eliminatur Philostorgius Hist. Eccl. lib. II. cap. 18; Sed livore potius & odio erga Christianos ductus ipse Arrianus & Theophilus, eas, quæ cultus civilis causa fiebant ad Imperatoris statuam, acclamationes & festivitates aliæ, liberalius accepisse videtur, & aliò pro usu suo vertisse. Quæ ex eo tradit hæc de re Photius, hæc sunt. Hic etiam Dei inimicus Christianos accusat, quasi Constantini imaginem in Porphyreica columna stantem sacrificiis propitiarent, lucernis & incensis colerent, pressequè velut Deo allegarent. Interim diffitendum non est, mansisse etiam post Constantinum hanc impietatem & præposterum cultum, ut eum denuò lege tollere necesse haberent imperatores sequentes. In primis Theodosius Christianæ legis observantissimus Imperator, ut videre est in Cod.

Theodos. tit. de Imaginibus imperialibus. Idem etiam est in Cod. Iust. leg. *Si quando*. tit. de Statuis & Imag. *Si quando nostra statua vel imagines eriguntur, seu diebus, ut assolet festis, siue communibus, adsit iudex sine adorationis ambizioso fastigio, ut ornamentum Dei & loco, & nostra recordationi, sui probet accessisse presentiam.* Etenim Iudices etiam hoc ævo, quo nimium cultus imaginum Imperatoriarum inolevit, hoc fecerant, ut nominatim lex eos inde arcere opus haberet. Quod ipsum fecisse eos, Hieronymi etiam locus in Daniele cap. 3. testatur. *Statuam, inquit, seu imaginem cultores Dei adorare non debent. Ergo Iudices & Principes seculi, qui Imperatorum statuas adorant, & imagines, hoc se facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo.* Traditum idem est quoque Divo Joh. Chrylostomo eius sermo. Cœterum non adoratione solum, & supplicationibus; sed sacrificiis & victimis quoque viventium Imperatorum imagines statuasque coli solitas legimus. Sic ad Tiberii, & ejus conniventia, ad Sejani statuas Romæ sacrificatum Dio Cassius tradit libr. LVIII. *Ad statuas etiam Sejani, tanquam Tiberii solebant, sacrificarunt.* Sed quia ad Principalis fastigii diminutionem pertinebat, Tiberio vivente, sic coli Sejanum, ejus imagines Princeps indignatus subvertit. Suetonius Tiber Cap. LXV. *Sejanum res novas molientem, quamvis jam & natalem eius publice celebrari, & imagines aureas eoli passim videret; vix tandem & astu magis ac dolo, quam Principali auctoritate subvertit.* Quinimò hostes & inimici Romani populi, cum victi essent, ad victoris Principis statuas sacrificare interdum in signam venerationis debitæ victori, & subjectionis suæ cogebantur à Ducibus Romanis. De L. Vitellio Dio Cass. LIX. *Artabanum, qui Armeniam impune aggressus, Syriam quoque invadere instituerat, obviam ei repente ad Euphratem factus, ita exterruerat, ut in colloquium veniret; Ac sacrificare cum Augusti & Caii statuis coegerat.* Cælius adhuc vixit. Sacrificari alioquin non nisi Diis solebat, cum ad heroum statuas aut libamen aliquod, aut mulsi inspersio, aut coronatio, vel alius ejus generis levior honos sufficere videretur, ut fieri consuevisse ex Luciani Philopseude

pseude discimus, ubi de Hippocratis statua. *Hippocratus*, inquit, *areus est, magnitudine ferme cubitali. qui tunc duntaxat, cum lucerna extincta sit, totam in orbem domum ambit, per strepens ac pyxides euertens, pharmacaquæ commiscens, atquæ astia circumvertens; Maxime si quando sacrificia prætermittimus, quibus in singulos annos ei sacrificamus. Postulat ergo, inquam ego, etiam Hippocratus medicus am, ut sibi sacrificetur; indignaturquæ nisi in tempore iustorum sacrificiorum epulis accipiatur; Quem nimirum decebat boni consulere, si quis ei libaverit, aut mulsum insperferit, aut caput coronaverit. Ad effigiem Neronis victimas cecidisse Tiridaten, Armeniæ Regem Tacitus xv. Annal. prodit. Medio, inquit, tribunal, sedem curulem, & sedes effigiem Neronis sustinebat; Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diademata imagini subiecit. Plinius Panegyri. Trajano dicto, de Domitiano Cæsare. *Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magnâ sui parte velut intercepti, divertere via cogebantur, cum savissimi Domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profundebat. Dabantur etiam thura & cerei. Quod ante Cæsarem tempora ad Prætoris Marii Gratidiani statuas factum fuisse Cic. III. Offic. memorat Omnibus, inquit, vicis statua ed facta sunt, ad eas thura & cerei; quid multa? nemo unquam multitudini fuit charior. Sunt quidem alia multa venerationis divinæ officia, statuis vivorum impenla, sed quia communia pleraquæ sunt cum iis, quæ deinceps mortuorum statuis tributa dicemus, malumus lectorem in discernendis iis suæ relinquere industriæ quàm supervacaneâ diligentia tædium ipsi, manifesta curiosè nimis probando, afferre.**

CAPUT XXXII.

Mortuorum statua divinis honoribus itidem culta. Natalibus Principum post mortem statuis eorum posita libamina. Genesia. Necysia. Consecratis facta, statua sacra, tam Fœminis & aliis ex Augusta domo, quàm Principibus. Effigies consecratorum habitu Numinum, eaque plerumque septem. Insignia Deorum statuis sacris addita, Fulmina, radii, astra. Cupus

radiatum. Solis statua & Colossi, cum radiis & cur? Hasta Deorum insignia. Iulii Casaris Statua cum stella super capite. Cur sanctorum statui apud Christianos lunula sive patella quedam imponerentur, causa alia & origo monstrata, quam que vulgo obtinuit. In Consecratorum statuis, non habitus tantum ille, qui in Numinum simulacris, sed etiam vultus similitudo expressa sapit. Romanorum Principum quorundam ambitio res prebensa, quod utri etiamnum statuas suas fieri Deorum habitu voluerint, exemplo à Grecis profecto. Alii quidam vani Principum eorundem mores notati. Deorum simulacra ad exemplar venustorum hominum exacta. Privati ut interdum privato consecrarent, & statuis coluerint, cum Deorum habitu, tum proprio. Conjuges videlicet. Parentes, Liberi, cognati. Mos secularis consecratus hominum pariter ac Deorum Statuas.

Mortuorum statuas divinis honoribus cultas ex iis, quæ antehac dicta sunt, notius est, quàm ut operosa testimonium fide illud adstruere porro necesse sit. Eusebius in vita Constantini I V, 69. quem etiam Damascenus de imag. orat. II. citat, de Constantini Statuis. *Ad ejus, inquit, imagines accurrentes, ipsum mortuum tanquam vivum colebant. Illis enim rem divinam faciebant, illis sacrificia offerebant, illis thura cereosquæ dabant. Procul dubio honestius & excusatius, sicubi excusationem ullam impietas habet, quàm Statuis vivorum. Peculiare tamen hoc noto, Natalibus bonorum Principum libamina posita ad eorum statuas f. ille. Flavius Vopiscus Tacito. *Divorum templum fieri jussit, in quo essent Statua Principum bonorum. Ita ut iisdem, Natalibus suis, & Parilibus, & Kalendis Januariis, & Votis, libamina ponerentur. Natales Imperatorum celebrari quidem & ipsis vivis solebant; Sed hic per Natales intelligitur festum illud, quod vocabant Genesia, solebatquæ in memoriam defunctorum, Natali eorum die quotannis celebrari, ut Mortuali, Necysia. Consule hac de re Suidam, & alios Grammaticos. Inter mortuos vero consecrati eminebant, qui tanquam communem defunctorum sortem morte exissent, Diis accensebantur. Illis exquisitissimi quinquè & forte sæpè negati Diis honores exhibiti fuère. Hoc est quod de Probo Vopiscus dicit in vita eius Cap. XXI. *Eant nunc & divinitatem Probo derogent, quam Imperatores nostri prudenter & consecrandam vultibus, & ornandam templis, & celebrandam***

Brandam ludis Circensibus judicarunt. Sed hic locus, quoniam viam nobis monstrat, ad ea, quæ præcipuè circa Consecratorum Statuas investiganda sunt, pressius aliquantò illi insistemus. Tria proponit fieri solita, primum, *consecrari divinitatem vultibus*, Alterum *ornari templis*, tertium *celebrari Circensibus*. Totidem res ferè in consecratione Faustine recenset geminus huic locus Julii Capitolini in Antonino Pio, *Tertio anno*, inquit, *imperii sui*, *Faustinam uxorem perdidit, qua à Senatu consecrata est, delatis Circensibus atque templo & flaminicis, & Statuis aureis atque argenteis.* Quomodo verò hæc peracta fuerint, vestigia præfatorum authorum secuti, ordine explicabimus. Ac primum discimus, quod postquam decreto Senatus quisquam consecratus esset, confestim præter alios honores, etiam Statuas Sacras, non ut homo, sed ut Deus acceperit. Hæc est, quod *ισογῆς εἰς ἑστῆς ἀεὶ ἀποδοῦ*. Dio Cassius dicit, *Statuis Sacris honorari.* Et quanquam illud initio solis Imperatoribus datum fuerit, ut de Julio Cæsare, Augusto & aliis Authores tradunt, tamen postmodum gliscente adulatione ad fœminas transit, sed ex Augusta domo, tum ad alios. Illæ verò Statuæ, quo conspectior divinitas esset, fiebant ad effigiem habitumquè Numinum. Tertullian Apologet. testatur, ubi de Diis agens. *Quid ait, omnino ad honorandos eos facitis, quod non etiam mortuis vestris consecratis? ades proinde, aras proinde. Idem habitus, & insignia in Statuis.* Ut itaque effigies illa Numinum redderetur, sciendum est, habitu sedentium plerumquè illas poni solitas, ut alibi diximus & insuper Consecratorum nummi complures, Julii, Augusti, Livie apud Goltzium ostendunt.

Tum ut pari magnitudine fierent, curatum. Iosephus *Ἀντίοχος* lib. 1. cap. 16. ubi loquitur de Cæsarea ab Herode Magno condita, Augusti statuam Iovis Colosso non minorem, & Romæ simulacrum par Iunoni Argivæ factum affirmat. *Contra ostium portus*, inquit, *in colle Cæsaris templum, magnitudine simul & pulchritudine præcipuum; in eoquè Cæsaris Colossus non minor, quàm Iovis apud Olympiam, cujus ad exemplar factus est. Roma autem par Iunoni, qua Argivæ est.*

Simis

Similiter decretum, ut Drusillæ, C Caligulæ sorori, magnitudine par Veneri effigies statueretur, notat Dio Cassius lib. 118. *Decreta ei omnia, inquit, quæ Livia, ac insuper ut immortalis haberetur, ut aurea effigies ejus in curru poneretur, ut in æde Veneris in foro, simulacrum Drusillæ, paris cum simulacro Deæ magnitudinis, & isdem colendum honoribus, consecraretur.* Sic quippe recte hunc locum contra interpretationem Xylandri, emendat Leunclavius. Quod Numinum simulacra, ampliora humanâ formâ essent, nemini obscurum est, nec intactum nos in superioribus relinquimus. Deinde addebantur & insignia Deorum, cujusmodi sunt, *Fulmen, Radius, Astra.* Quorum simul meminit Lucanus VII. Pharsal. uno hoc versu.

Fulminibus Manes, radiis ornabit, & Astris.

Cur autem id fieret non nimis obscurū esse potest. Fulmen enim ideo statuis addebatur, ut Iovem repræsentarent. Nam Iupiter, ut inquit, Albricus Philosoph. de Deorum Imagin. Fingebatur *sceptrum regium in sinistra tenens, cæ dextra fulmina ad inferos mittens, & Gigantes repressos fulmine, tenens sub pedibus & conculcans.* Vel, quam Phornutus de Natura Deorum, causam videtur adstruere, *quod supernè nubes cogat & tonitrua, & illinc etiam fulmina & tempestates immittat.* Ejusmodi fulminis variæ extant figuræ in nummis consecrationis Augusti apud Goltzium. pag. 122. Radii apponebantur, ad significandam divinitatem. De iis loquuntur infinita Authorum loca. Plinius Panegyrico. *Horum unum si præstitisset alius, illi jam dudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret aut ebore.* Martial. lib. 1. Epig. 71. sive Domitiani Equestris Statuam, sive Solis Colossium, Neronis capite dejecto, Soli rursus à Vespasiano redditum intelligas,

*Inde sacro veneranda petes palatia clivo,
Plurima quæ summi sulget imago Ducis,
Ne Te detineat miri radiata Colossi,
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.*

Stattius Papin. Thebaid. 1, 27.

— — — licet ignipedum frenator Equorum
Ipse tuis altè radiantem crinibus arcum
Imprimat.

De Domitiani Statua loquitur, quæ sub Dio posita, faciem soli
obvers-

obvertisse videtur, atque idè illum radios statuae illustrasse fortius. Ex quo facile suspicor, eundem etiam morem obtinuisse in cæteris radiatis, quæ foris positæ erant, ut ad faciem Solis componerentur. Splendorem enim non reddidissent integram, nisi radios circumdedisset & ipsa,

Radiis circumdata Solis imago.

Ovid. in Ibin. Ita opinor intelligi debere sitam fuisse Constantini Statuam, Byzantii magnificè erectam, quam Hesychius Illustrius libro, quem inscripsit, Πάτρια Κωνσταντινοπόλεως, dicit in foro positam, instar Solis radiasse: Nisi illud, Ἰκκην Ἡλίου, figuratè in Majestatem ejus dignitatemquè, quàm simplici sensu dictum mavelis. Radiatas Divorum Statuas plures videtis in nummis. Extat Iulii caput radiatum cum inscriptione. Γ. ΙΟΥΛΙΟΥ Σ. ΚΑΙΣΑΡ. ΘΕΟΥ. Et Capita Augusti cum radiis, apud Goltzium in Augusti nummis pag. xvi i i. XIX. XX. XXI. Item Augusti Statua, capite radiato, cum ramulo in dextra & hastili in Sinistra, cum titulo AVGVSTO DEO. Ut enim in hos usus fulmen à Iove, ita radios à Sole mutuabantur, indicandæ divinæ cujusdam Majestatis, & sortis cælestis causa. Vndè Solis Statuas & Colossos semper videbis radiatos. In Solis Colosso, quem Zenodorus Neroni fecit, de quo Plinius xxx i v, 7. Publ. Victor septem radios numerat, quorum singuli xx i i. pedes & semis longi erant. Deinceps inter insignia illa Deorum, Astra numerat Lucanus. Quod quanquam alii aliter legendum putent, ut sit *Hastis* pro *Astris*, cum hastæ inter Deorum insignia fuerint, ut innuit Iustinus xl i i i, 3. ubi dicit, *Ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastas coluere, ob cujus religionis memoriam adhuc Deorum simulacris hasta adduntur.* Tamen *Astris* retineri debere certum est, cum & iis hæ sacræ Statuæ insignitæ aliquando fuerint, & causa prope eadem, quæ in cæteris, hoc ipsum suadeat, ut docemur à Suetonio, Julio Cap. 88. Cujus simulacro in vertice Stella crinita addebatur. *In Deorum numerum, ait, relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæc Augustus edebat,*

lebat, *Stella trinita per septem dies continuos effulsit, exoriens circa undecimam horam. Creditumquè est animam esse Caesaris in celum recepti, & hac de causa simulacro ejus in vertice additur Stella. Et à Plinio 11, 25. Eo sidere significari vulgus credidit, Caesaris animam inter Deorum immortalium numina receptam. Quo nomine id insigne simulacro capitis ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est. Vides ita Astrum in Statuas quod Sydus Plinius vocat, Stellam trinitam Tranquillus, Et Ovidius xv. Metam. ubi ait,*

— — — simul evolat altius illa,
Flammi ferumquè trabens spatioso limite trinem
Stella micat.

Quibus tamen nominibus significari Cometen putamus, quamquam Stellane vera, an Cometes fuerit, olim dubitatum subindicat Dio Cassius lib. xlv. his verbis, *Stella apparuit, quam Cometen vocabant nonnulli. Qui simul addit, aliam ab Augusto Statuam æream, cum hoc signo positam Iulio, in æde Veneris. Augustus Statuam Patris æream, cum Stella supra caput, in Veneris templo posuit.* Effigiem videre licet passim in nummis, cum inscriptione. DIVVS. IVLIVS. vel DIVO. IVLIO. Quod autem veteres Christiani Sanctos suos radiis istiusmodi & fulgore sidereo circum caput diffuso in Statuis & picturis insigniebant, non inde originem habet, quod Antiqui, illam doctrinæ ac vitæ excellentiam & splendorem, quem siderum radiorumquè instar emittebant, tali signo denotarent, ut falsò multi interpretati sunt, Sed exemplo veterum Statuarum hoc factum est, quibus addebant lunulas quasdam, & patellas Artifices, ob longè diversam causam, ut nimirum illæ capitibus Statuarum impositæ tegumento essent adversus avium stercora & sordes. Id prodit Aristophanes in Avibus. Iubet enim ut Spectatores capita sua muniant lunulis, quas gestent tanquam Statuæ, ne excrementis Avium inquinentur.

Χαλκίδεσθε μνησκούσ φορεῖν ὡς πρὸς ἀνδραίντες.

Vide Joachim. Camerar. Quæst. promisc. Decur. viii. probl. 10. Cæterum ut à Iove fulmen, à Sole vel Apolline radii: Ita ab aliis Diis alia insignia Statuis consecratorum accessere. Sic Ceteris habitu spectatur in nummis Statua Divæ Juliae Augustæ cum spicis & pappavete in dextra, face in sinistra, titulo tali,

D I V A

DIVA AVGVSTA. Ad hanc itaque effigiem certius in Consecratorum statuis exprimendam, moris fuit, nobile aliquod & arte celebratum Dealicujus, Deæve signum in exemplar eligere, ut ex adducto supra Iosephi loco abundè constare potest, Augustus quippe ideo ad Iovis Olympi, & Romæ ad Iunonis Argivæ exemplar fiebat, quod eo tempore nulla illustriora, aut arte magis nobilitata Numinum signa celebrarentur. Quid verò, quod vivi non rarò Numinum effigie statui voluere? Sed illa ambitio intoleranda visa est, & repræhensione non carebat. Augustus à prudentibus arguebatur, quod *nihil*, ut Tacitus ait *Annal. 1. Deorum honoribus reliquerit, cum se templis & effigie numinum, per Flamines & Sacerdotes coli vellet.* Ambitionem, superbiam & adulationem in ea re sensit Princeps alias non nimis moderatus Tiberius, apud eundem Scriptorem, lib. *Annal. 1 v. Ut semel recepisse, inquit, veniam habuerit, ita per omnes provincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum, & vaneſcet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.* Passus est & Nero statuas sibi à Senatu decerni, pari magnitudine, ac Iovis Vltoris, ut testis est Tacitus *xiiii. Annal.* Locum alibi adduximus. De Domitiani statua, Iovis Phidiaci similitudinem referente Martialis testimonium supra cap. *xiv.* alia ex occasione itidem attulimus. De Commodò Antonino Lampridius in ejus vita cap. *ix.* *Acceptis Statuas in Herculis habitu, eique immolatum est, ut Deo.* Idem tradit Dio Cassius lib. *Lxxi.* *Pleraque statuae, inquit, habitu Herculis ei collocatae sunt.* Insignia ejus Dei quoque addidit ipse, Clavam & Leonem. Ita eodem libro Græcus scriptor. *Abscisso Colossi capite, sui capitis imaginem reposuit, data ei Clava, Leoneque aneo subiecto, ut Herculi similis esset.* Habebant verò Romani Principes, ne primos eos hanc insanivisse insaniam putes, exempla à Græcis. Nam Alexander Magnus, ut Clemens Alexandrinus Adhort. ad gentes refert. *Volebat videri filius esse Ammonis, & Cornutus fingi à Statuariis.* Ita videlicet Iupiter Ammon fingebatur. Minut. Felix Octavio. *Quid ipse Iupiter vester? modo imberbis statuitur, modo barbatus locatur, & cum Hammon dicitur, habet cornua.* De Alexarcho quodam Grammatico similiter citato loco Clemens prodit, effinxisse eum seipsum in effigiem Solis. Et Antonium atque Cleopatram Athenienses Deorum forma in arce statuere, ut Dio Cassius lib. *l.* tradit. In Persidis

urbe Gazaco suum simulacrum divino habitu consecrasset Chosroen, refert Georg. Cedrenus compend. Hist. ad annum Christi CLIV. *Heraclius, inquit, ingressus urbem, abominandum offendit Chosrois simulacrum, & effigiem ejus in globi formam, referente Palatii tholo tanquam in cælo sedentem.* E diverso alii non dubitabant, ne videlicet non aliquid cum Diis commercii habere viderentur, aut à suo vultu Deorum Imaginem fingere, ut Herculis Imaginem sibi similem expressit Domitianus, Martial. lib. IX. Epigram. 67.

*Alcide Latio nunc agnoscente Tonanti,
Postquam pulchra Dei Casaris ora geris.*

Et deinceps Epigrammate 104.

*Appia, quam simili venerandus in Hercule, Casar
Consecrat, Ausonia maxima fama via,
Si cupis Alcide cognoscere facta prioris,
Disce.*

Vbi Iovi, tanquam majori & potentiori Deo, suam formam vultumque commodare potius debuisset Cæsarem subjicit adulator Poëta, cum dicit,

Tarpejo Deus hic commodet ora patri.

Sic Iovis Simulacrum factum fuisse ad similitudinem Pescennii Nigri, cui à Rege Thebæorum dono datum erat, in ejus vita tradit Spartianus cap. XI I. *Domus ejus, inquit, hodie visitur in campo Iovis, que appellatur Pescenniana. In qua Simulacrum ejus in trichoro constituit, statim post annum X Thebaico marmore quod ille ad similitudinem sui factum à Rege Thebæorum acceperat.* Aut jam dudum facta Deorum simulacra in suam similitudinem transmutare. Dio Cassius de Caligula lib. I IX. *In Palatio sibi templum posuit, in eo cum statuisset Olympii Iovis simulacrum suam in effigiem commutatam collocare, neque posset id perficere, (nam navis ad id advehendum parata, fulminibus absumpta fuit, exauditusque multus risus, quoties quis sacrarium ejus tacturus accederet) minatus ei, aliud sanum sibi instituit.* Vide præterea, Sucton. Caligula. c. XXI I. Cæterum quemadmodum antè diximus, consuevisse aliquod celebre Numinis simulacrum eligi, ad cujus exemplar consecratorum hominum statuarum formarentur; Ita homines interdum specie & pulchritudine præstantes investigari solere animadvertimus, ad quorum simili-

litudi-

litudinem Deorum Statuæ effingerentur, venustatis & formæ imitandæ causa. Maximus Tyrius Dissert. VII. Statuarii è singulis corporibus, qua in iis pulcra sunt. mira arte colligunt & ex tam diversis unam imaginem efficiunt, & hac tam apè inter se confundunt ac miscent, ut nihil nisi unam quoque pulchritudinem, eamquæ concinnam ac veram exprimant. Nec invenias ullam naturalem pulchritudinem tam pulcram, ut cum imagine possis contendere. Et hoc est, quod de Cyllaro formosissimo Cœntaurorum scribit Ovid. XII. Metam. quod nempe ei fuerit,

*Gratus in ore vigor cervix, humeriq;, manusq;,
 Pectoraque artificum laudatis proxima signis.*

Præterea vide Lucian. in Imaginibus. Sic ad formam Alcibiadis Mercurium, ad Gratinæ meretricis, Venerem Gnidiam, & ad Phrynes Thespiacæ, reliquas Veneres factas fuisse tradit Arnobius VI. adversus Gentes. Simulacra quadam scio, cæterorum esse hominum formas, & infamium lineamenta meretricum. Quis est enim, qui ignoret Athenienses illos Hermas, Alcibiadis ad corporis similitudinem fabricatos? Quis praxitelem nescit. Possidippum si relegat. ad formam Gratina meretricis, quam infelix perdit d' ligebat, os Veneris Gnidia solertiarum cœgisse certamine? Sed sola est hæc Venus, cui de scorti vultu translaticium datus auctum est? Phryne illa Thespiaca, sicut illi referunt, qui negotia Thespiaca scriptitarunt, cum in acumine ipso esset pulchritudinis, venustatis & floris, exemplarium fuisse perhibetur cunctarum, que in opinione sunt, Venerum. Idem etiam in iisdem exemplis probat Clemens Alexandr. in Adhort. ad gentes. Quandoquidem huc ventum est, ut cujusmodi fuerint consecratorum Statuæ, & alia illis cognata simul indicaverimus, non absurdum forsitan erit ostendere, & à privatis sæpè consecratas privatorum Imagines habitu Deorum. Sic mariti suas Vxores interdum statuebant. Statius in Sylvis, de Abascanti pietate in Priscillam.

— — mox in varias mutata novaris
Effigies, hoc are Ceres, hoc lucida Gnosis,
Illo Maya tholo, Venus hoc non improba saxo,
Accipiunt, vultus haud indignata decoros
Numina

Et suas Maritos Vxores. Apulejus Metamorph. VIII. id fecisse

Chariten in funere mariti sui Leopolemi narrat. *Imaginem*, inquit, *defuncti, quam ad habitum Dei Liberi formaverat, affixo servitio divinis percolens honoribus ipso se solatio cruciabat.* Item *Parentes Liberos, & ex Libero natos.* Sic Livia Augusti mariti sui ex Scribonia pronepote, Germanici Cæsaris filium habitu Cupidinis sacrauit. Sueton. Caligula. Cap. VI I. *Habuit Germanicus Cæsar in matrimonio Agrippinam, M. Agrippæ & Iulie filiam, & ex ea novem liberos tulit, Quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens, insigni festivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolina Veneri Livia dedicavit.* Alias consecrare solebant propriâ specie privati, & colere eodem cum Diis honore eos, quos charos sibi olim, dilectosquæ amiserint. Athanasius Orat. contra Idol. *Multi non modo prisca, sed & nostris temporibus, ubi amiserunt quos charissimos habent, fratres, cognatos, uxores, multa item vidua maritos extinctos; cum omnibus constet eos ex natura homines fuisse. istos tamen, inquam, istasquæ ob ingentem luctum, desideriumquæ, fictis, depictisquæ figuris expressos inter numina dedicaverunt.* Sic Cicero Filia imaginem consecravit, ut ipse testimonium præbet satis luculentum, in *De Consolatione*, quod reperit Lactantius Divin. Instit. I, 15. Ibi Cicero affirmat, *imaginem Filia eodem se modo consecraturum esse, quo illi, Deos intelligit, à veteribus sint consecrati.* Similiter *Parentes à Libero consecratos fuisse intelligi potest ex iis, quæ ex Varrone Plutarchus tradit in Quæst. Roman. XI V.* Sic apud Statium Sylvar. lib. III. sub indice, *Lachryma Hetrusci.* filius parentem imaginibus consecrat. Eum ita alloquitur.

*Tu Custos, Dominusquæ Laris, tibi cuncta tuorum
Parebunt. Ego ritè minor, semperquæ secundus
Assidue libabo dapas, & pocula sacris
Manibus, effigiesquæ colam; Te lucida saxa,
Te similem docta referet mihi linea cere.
Nunc ebur & sulvum vultus imitabitur aurum.*

Et quidem ex varia materia ut vides. Ita Regulus apud Plinium Nep. lib. I V. Epist. 7. plures filii Imagines & ex varia materia fieri curat. *Placuit statuas ejus & imagines quàm plurimas facere.* Hoc omnibus officiniis agit, illum coloribus, illum Cera, illum

illum ere, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Hoc denique non prætermittendum est, inter cœtera cultus generis, sic consecratis Statuis oscula dari solita à propinquis. Sueton. Caligula, Cap. v i r. de Imperatoris eius fratris, infantis effigie. *Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunquè introiret, exosculabatur* Dio de Statuâ Pertinacis. lib. LXXIV. *Severus & propinqui Pertinacis Statuam ejus osculantur.* Quippe illud in Deorum simulacris fieri, vel unus Ciceronis locus factis probaverit, Verr. IV. ubi de Herculis simulacro apud Agrigentinos, *Rictum ejus, inquit, ac mentum paulo fuisse atrivius, quod in precibus ac gratulationibus, non solum id venerari, verum etiam osculari solent.*

CAPUT XXXIII.

Statua Consecratorum collocata in Templis Deorum. Nova templa quandoque erecta, in quibus aut Divorum omnium aut certa Gentis, aut singulorum essent Statua. Vivorum etiam Principum statua in templis. Consecratarum foeminarum statua in templis Maritorum. Simulacra in media. Temporaria mœra statuarum in templis Deorum, donec nova edificarentur. Moderatorum Principum statua in templorum, qua Diis sacra erant, vestibulis collocata. Virtutibus hominum sana erecta. Consecratorum effigies in Larariis. Idque neglectum à nonnullis, pro sacrilegio habitum. Decreta publica de colendis privatim statuis sacris. Mœs privatorum Statuas inter Lares colendi. Vellus niveum quid apud Virgilium. Vivorum Principum statua nonnunquam & inter Penates consecrata. Sacrificia ad consecratorum imagines. Superstitio Hæreticorum quorundam circa Christi, Pauli, & celeberrimorum Philosophorum aliquot veterum statuas, earumq. venerationem notata. Mœs vehendi tum consecratorum tum etiam vivorum statuas per Circensem Pompam. Deorum & consecratorum statua junctim quandoque, & eodem vehiculo in circum inducta. Theasurum, Carpentorum, Curruum & ferculorum qua hæc ratio & usus. Muli adhibiti, & Elephantum jugo subditi, atque ad currus hos juncti. Fercula numeris hominum gestata. A Circo in triumphis pompam translatus hic honor in Statua Tratonis mortui. In triumphalibus pompis imagines triumphantium ostentata. Mœs alius collocandi Statuas in Circo, vel Theatre, ludorum tempore. De loca statuarum in ludis, quid cautum.

Alterum, quod observandum ex Vopisco & Capitolina nobis proposuimus, est de Templis, quò Consecratorum Statuæ inferebantur. Quippè sic potissimè juxta cum Simulacris Deorum

Deorum colieas publici instituti fuit. Tertullian. Apolog. *Locorum differentia distinguitur opinor, ut à templis Deo: existimetis, quos alibi Deos non dicitis.* Ac interdum in Deorum templis ponebantur. Dio Cassius libro LXXI. de Faustinae Statuis à Senatu decretis in templo Venetis. *Senatus Marco & Faustinae decrevit Statuas argenteas Roma in templo Veneris collocari, aramque extrui.* Interdum illis de novo erigebantur templa, fiebantque illa vel *Divis omnibus promiscuè*; Flavius Vopiscus Tacito. cap. IX. *Divorum templum fieri iussit, in quo essent Statuae Principum bonorum.* Vbi cum Principes bonos nominat, non solos consecratos intelligit, cum non omnes, quanquam boni consecrarentur, ad eò contratio more, ut sæpius malis & improbis ille honor contingeret; sed aliorum etiam Principum Statuas eò quoque illatas dicit, nam templa, non consecratorum tantum, sed etiamnum vivorum Principum Statuis erecta fuisse quoque discimus ex Plinio Nepot. Epist. ad Trajan. lib. x. *Petii, inquit, à Divo Nerva Patre tuo, ut Statuas Principum, quas in longinquis agris, per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permetteret in municipium transferre, adjecta sua statua; Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim Decurionibus scripseram, ut assignarent solum, in quo templum pecunia mea extruerem.* Vel certa alicui genti; Tale fuit Gentis Iuliae Sacrarium, ubi Augusti effigies sacrata. De quo Tacitus Annal. I I. *Sacrarium Genti Iulia, effigiesque Divo Augusto apud Bovillas dicantur.* Vel denique singulis Divis; Cujusmodi erat Templum Augusti, de quo Dio Cassius lib. LX. *Claudius aviam Liviam præter hunc honorem, etiam immortalitati adseruit, dedicavitque ejus effigiem in templo Augusti.* Ex quo simul discimus Augustarum foeminarum Statuas in maritorum templis etiam collocari sueviffe. Locus verò, in quo statuebantur, erat plerumque templi medium. Virgilius I I I. Georg.

Et viridi campo templum de marmore ponam

In medio mihi Caesar erit.

Vbi Servius *Ei semper sacratus numini locus est, cujus simulacrum in medio constituitur.*

Interim donec templum ædificari posset, consecratorum Sta-

tuas

tuas in Deorum templa alia interdum inferri, ibique coli solere, ne ullum momentum venerationis officiis decederet, ex eodem Dione discimus. Ita enim ille Lib. LV I. de Augusti Statua & templo. *Dum ejus Roma templum edificabatur, auream ipsius imaginem in ade Martis lecto impositam collocaverunt, omnique eam cultu, quo in posterum essent usuri, venerati sunt.* Vivi adhuc Principes, qui moderatores essent, in templis Deorum suas statuas collocari, conscientia suæ mortalitatis prohibebant, contenti ipsi in vestibulis fitti, relicto cœlesti honore consecratis. Dio idem Lib. LIII. *Voluit Agrippa in Pantheo Augusti Statuam collocare, nomenque operis ei adscribere.* Neutrum autem eo accipiente, in Pantheo ipso Casaris superioris Statuam, suam & Augusti in vestibulo posuit. Et Trajanum laudat in Panegyrico Pinius, quod suas Statuas in vestibulo templi Iovis Capitolini voluerit poni, tanquam conditionis suæ magis memorem. *Tibi, inquit, maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit ut Dei summum inter homines fastigium serves, cum Deorum ipse non adeptus. Itaque tuam Statuam in Vestibulo Iovis Optimi Maximi, unam alteramvè, & hanc aneam cernimus.* Quod autem Cicero ad Atticum scribit se se nullos honores sibi nisi verborum decerni sinere; *Statuas, fana, τείλαρα prohibere,* non de hujus generis sacris Statuis, aut templis intelligendum est, quorum usus post ejus tempora invaluit; Sed verè gloriatur, se immodicos illos honores respuere, quos passim in Provinciis admittebant Proconsules; Quibus permisso Legum ædificabantur quidem templa, sed quæ virtutibus hominum, non hominibus consecrabantur. Ut ipse ad Q. Fratrem scribit. Et jam olim obtinuit consuetudo apud Asiaticos, Græcos, Syros, aliosque, istiusmodi monumentis & honorum signis ornandi benè de se meritos, imprimis verò sacrificiis & aris. Vid. Casaub. comment. in Sueton. August. cap. LII. Cæterum non solum in templis publicè constitutis Romani, sed & in Larariis suis, quæ domi habebant, ut ante dictum est, Consecratorum effigies locabant colendas. Lamprid. Alexandro Severo cap. XXI X. *In Larario suo Divos Principes, sed optimos, electos, & animas sanctiores, in quibus & Apollonium, & quantum*

scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Ophreum, & huiusmodi ceteros habebat, ac majorum effigies. Et interdum, qui id non facerent, sacrilegii & impietatis crimine implicabantur. Iul. Capitolinus M. Antonino Philos. cap. XVI I I. Parum sanè fuit, quod illi honores divinos, omnis aetas, omnis Sexus, omnis conditio ac dignitas dedit: Nisi quod etiam sacrilegus iudicatus est, qui ejus imaginem in sua domo non habuit, qui per fortunam vel potuit habere, vel debuit. Denique hodiequè in multis domibus M. Antonini Statua consistunt inter Deos penates. Nam iussis quandoquè & decretis Senatus jubebatur, ut sacris statuis singuli privatim colerent consecratos. Dio Cassius lib. LIX. Decretum, ut Drusillam statuis sacris, non modo vivi, sed mulieres etiam venerarentur. Ibi ut vides etiam privatim consecratos, quoscumquè colebant, & confirmat Sueton. Vitellio cap. I I. Narcissi quoquè & Pabianis imagines aureas inter Lares coluit. Illud fecere olim & aliae Gentes. In promptu habemus testimonium de Carthaginensibus. Virgilius I V. Æneid. De Sichæo à Didone consecrato.

*Præterea fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat
Velleribus niveis, & sæsta fronda revinctum.*

Velleribus niveis, hoc est, stemmatis, quibus Deorum simulacra coli & integri solebant, nihilquè aliud erat, quam lana ramo circumvoluta, teste Sophoclis interprete in Oedipode Tyranno; quod indicandum erat, ne quis templum illud simulacrum vacuum fuisse putet. De ista Sichæi consecratione meminit & Ovid, in Heroid. Epist.

*Est mihi marmorea sacratus in æde Sichæus,
Apposita frondis, velleraque alba tegunt.*

Porrò ut in alios quosquè ingentes honores se interdum ingesserant vivi, ita Augustum contigit etiam inter Deos penates consecrari, dum adhuc viveret, & quidem non uno in loco, sed oppidatim, non tam propriâ ambitione, quam iudicio publica. Appianus V. ἐμφύλ. Cum Casar vigesimum Octavum aetatis annum exegisset, oppidatim inter Deos tutelares consecratus est. Præterea quod ante dictum est, ad vivorum Statuas sacrifi-

sacrificatum fuisse, illud multo religiosus circa consecratos observatum est. Nam cum Principes ipsi essent, ad quorum viventium imagines res divina fieret, vulgus fermè urbanum ac militare, magis obsequit civilis, quàm religionis causa id præstabat, nisi quos digniores ad hoc faciendum error vel adulatio traxit. Consecratorum verò ad imagines aliter fiebat. Ibi enim non magis plebs, ut subditi in Reges, quàm Principes ipsi, ut mortales in Deos pietatem & venerationem suam testatum ibant. Sic Tiberius ipse Augusti ad imaginem sacrificabat. Agrippina in Claudie Pulchre periculo Principem his curis occupatum, invenit & alloquitur apud Tacit. Annal. l. v. *Non, ait, ejusdem mactare Divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari. Non in effigies mutas divinum Spiritum transfusum; Sed imaginem veram cœlesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes.* Ita Domitia, Domitiani uxor, spectatur in numismate quodam apud Æneam Vicum Parmensem, habens aram ante pedes, accenso igne, & sacrificans filio, qui infans mortuus consecratus, atque inter Deos relatus fuit. Simili honore deinceps Hæretici quidam prosequerantur Christi, Pauli, aliorumquè Philosophorum insignium & Poëtarum imagines. De Marcellina, quæ Carppocratianæ sectæ fuit, Augustinus Lib. de Hæret. cap. 7. ait, quod *coluerit imagines Iesu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incensumquè ponendo.* De Gnosticis universim id scribit Irenæus Lib. 1. adversus Hæres. cap. 24. *Imagines quasdam, inquit, depictas quasdam autem & de materia fabricatas habent, dicentes formam Christi factam à Pilato, illo in tempore, quo fuit Iesus cum hominibus, & has coronant, & proponunt eas cum imaginibus mundi Philosophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ & Platonis & Aristotelis, & reliquorum, & reliquam observationem circa eas, similiter ut Gentes faciunt.* Cæteros consecratorum honores, ut, Sacerdotia & Flaminia, aliaquè ejus generis, quæ ad statuas non directè pertinent, alterius loci esse scio, quamobrem consultò ea hic prætereò, & ad Tertium illud, quod proposui, nunc accedo, nimirum de Statuarum honore in ludis publicis. Duplex ille, cum aut Statuæ in circo, vel in theatro tempore ludorum ponerentur, aut per Circensem Pompam invehentur. In pompa Circensi præferri divinus

honor fuit. Nam olim non nisi simulacra Deorum sic veſta ſunt. Macrob. l. Saturnal. cap. 21. *Vehitur ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in Pompa ludorum Circenſium Deorum ſimulacra.* Cicero Verrin. v. *Omnes Dii, qui vehiculis theſarum ſolennes cœtus ludorum inſitis, vos preſor.* Et Ovidius iv. Faſtorum.

Circus erit pompâ ceſeber, numeroquè Deorum.

Deinceps verò ad homines tranſiit, & jam non conſecratis modo, ſed & non conſecratis, nec mortuis tantum, ſed & vivis Imperatoribus, eorumquè uxoribus ac Liberis & aliis, clariſ tamen & inſignibus viris communis eſſe cœpit, * prout quiſquè aut meritis, aut ambitione, aut favore decernentium validus erat. Non malè itaque inter conſecratorum honores hunc poſuero, ſic jubentibus, quos ſequimur, ducibus, Vopifco & Capitolino, tum præcipuè quod Divis videtur magis, quam cœteris debitus. Id vel ex eo patet, quod jure cœſus exiſtimatus Iulius Cæſar dicatur apud Suetonium, quod inter cœtera humano ſanguine ampliora paſſus ſit ſibi etiam vivo hunc decerni honorem. Verba iſſa poſtmodum adducemus. Et hoc eſt, quod authores dicunt effigies vel Statuas duci per circum; præire ludos Circenſes; in pompa traduci; Circenſi pompa præferri; Circenſibus per pompam ferri: &c. De qua pompa, qui ulterius erudiri cupit, adeat Dionyſium Halicarnaſ. Antiq. Rom. Lib. vii. cap. 9. & ex recentioribus Onuphrium Panvini-um. de Lud. Circenſ. lib. i. cap. 2. Nos hic Deorum ſimulacris prætermiſſis tantum de hominum Statuis agendum nobis ſuſcepimus. Illæ itaque per pompam etiam inveſtæ. Tacit. Hiſt. ii. de Germanico. *Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus reperti, decretique, ut nomen ejus Saliari carmine caneretur, ſedes curulos, Sacerdotum Auguſtali-um locus, ſuperquè eas quercæ corona ſtatuarentur, Ludos Circenſes eburnea effigies præiret.* Sueton. Tito cap. ii. *Titus Britannici memor, Statuam ei auream in palatio poſuit, & alteram ex ebore equeſtrem, qua Circenſi pompa hodie quoquè præfertur, dedicavit, perſecutusquè eſt.* Iulius Capitolinus M. Antonino. cap. xxi. de ejus Cæſaris filio Vero, quem amiſit ſeptennem. *Juſſit ut Statua tantummodo filio mortuo decernerem-*

nerentur, & imago aurea Circensibus per Pompam ferenda, & ut Saliari carmine nomen ejus inferretur. Et licet seorsim plerumquè singulæ inferrentur suis invehiculis, tamen interdum Deorum simulacris junctæ prodibant. Dio Cassius Lib. XLVI I. *Triumviri Statuam Iulii Cæsaris in Equestribus certaminibus quandam cum alia Veneris Statua invehierunt.* Invehiebantur verò aut thensis, aut carpentis, aut curribus, interdum etiam ferculis. De thenfâ Iulii Cæsaris idem Dio Cassius Lib. XLIII I. *Statuam quoquè tunc eburneam Cæsaris, ac post thenfâ in Circensibus pompis cum Deorum Simulacris vehi jussurunt.* Appianus. V. *εμφυλ.* de Augusto. *Ex honoribus per S. C. oblati, accepit thenfâ in Circensibus, & annua solemnia diebus victoria.* Thenfæ quid fuerint, docet Asconius Pedian. in Orat. III I. Verrin. Et Sex. Pompejus ex Verrio Flacco. Nimirum sacra vehicula, quibus exuviæ Deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinare veherentur. Earum figuras nummi exhibent, in quibus delubri speciem, linteis circum tensis, referre videntur. Carpentis quoquè dixi solere in Ludum invehî Statuas; sed præcipuè, quod hic noto, Fœminarum. Sueton. Claudio. cap. XI. *Matri Antonia scilicet carpentum, quo per Circum duceretur, discernendum curavit.* Idem in Caligula cap. xv. *Inferias matri Agrippina & patribus annua religione publicè instituit, & eò amplius Matri Circenses, carpentumquè quo in pompa traduceretur.* Erat quippè carpentum, vehiculi genus, quo Matronæ Rom. ad ædes Deorum ferebantur, ut canathris Spartanorum Virgines. Ovid. I. Fast.

Nam prius Ausonias Matres carpenta vehebant.

Fuitquè Romanis Mulieribus tum concessum, ut Livius tradit, cum auro, quod Apollini ad persolvendum Camilli votum mitteretur, deficiente, omnes sua monilia in publicum contulere. Trahebatur autem plerumquè à duobus mulis, ut ex Liviæ, Agrippinæ, Domitillæ Vespasiani Filiæ, Iuliæ Titi Filiæ, & Faustinae nummis videre licet. Vtrumquè vehiculi genus & Thenfæ & Carpenta testâ & tota obducta velis fuere; Cæterum currus, qui etiam his usibus in ludorum pompis serviebant, tegumento tali carebant. Ex eo arbitror thenfâ à Dione appellari, *ἀρμα ἔλωυ* currum autem *ἀρμα* sine ulla adjectione.

In istos currus Statuas imponi, & ab Elephantis interdum in Circum trahi, disco primum à Suetonio in Claudio cap. xi. *Avia Livia divinos honores, & Circensi pompa currum Elephantorum Augustino similem decernendum curavit.* Cujusmodi currum Augusti, ramum Lauri manurentis denarius eius argenteus apud F. Vrsinum exhibet. Deinde à Dione Cassio lib. LIX. de Drusilla. *Reversus inde Cajus Casar ad Drusilla natalitia, effigiem ejus Elephantis impositam bigis in theatrum invehit.* Et Lib. LXXIV. de Statua Pertinacis. *Severus praecepit ut Statua Pertinacis aurea curru ab Elephantis veheretur in circum.* Quod factum itidem in Pompa Ptolomæi Philadelphi narrat Athæneus Deipnosoph. v. 8. Vbi de Alexandri Statua, *Post illa, inquit, pompâ Iovis ducebatur, aliorumquæ Deorum permultorum, & præter hac cuncta Alexandri, qui aureus in curru veris Elephantis juncto ferebatur; Victoria & Pallade ejus utrumquæ latus claudentibus.* Quem locum pro nostro sensu ita emendavit in Græco Cl. Casaubonus, ut pro ἀληθινῶν legeret ἀληθινῶς, fieretquæ authoris menti conformis sensus horum verborum, ὅς ἐφ' ἄρματ' ἐλεφάντων ἀληθινῶς ἐφέρετο χρυσοῖς. *Qui in curru Elephantorum verè aureus ferebatur.* Nam si ἀληθινῶν retinendum fuisset, potuisset quisquam suspicari, illos Elephantorum currus, quorum ante mentionem fecit, non à veris Elephantis, sed in verorum speciem, Instructis & conformatis aliis animalibus, sive equis, sive mulis fuisse tractos, quod in rem istam & pompam quadrabat minimè. Tandem ferculis gestatas in pompa statuas, ut Deorum ita hominum constat ex Suetonio in Julio cap. xxv. *Ille ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est, sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensi pompa, Tempa, Aras.* Fercula à ferendo dicta, erant pulpita quædam, quibus imposita simulacra, humeris hominum in pompis gestabantur. Vnde *Pompa ferculum* appellat in Hercule Octavo Seneca. Sed planiorem nobis, ut spero, totam hanc rem de vehiculis veterum propediem dabit Clariss. Io. Schefferus, quam, quia à nemine adhuc satis diligenter tractata est, eò desideramus vehementius. Nec nos ideò quicquam hic præterea addimus. Sic ergo investæ Statuæ fuerè. Antequam hunc de pompa sermonem concludam, geminum planè honorem, qui

Trajani mortui Statuæ, in pompa triumphali exhibitus ab Hadriano ejus Successore fuit, promam ex A Elii Spartiani Hadriano. c. vi. *Cum triumphum ei Senatus, qui Trajano debitus erat, detulisset, recusavit ipse, atque imaginē Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne post mortem quidem triumphum amitteret dignitatem.* Et aliquanto clarius Sex. Aurel. Victor in Epitom. cap. xlii. *Columna ejus imago superposita sicuti triumphantes solent, in urbem invicta, Senatu praeunte & exercitu.* Solitum id quippe iis, qui triumphabant vivi, ut in pompa suas ostentarent imagines. Pompejus M. fecit triumpho tertio, quem de Piratis, Asia, Ponto, gentibusque & Regibus devictis egit. Tunc imago ejus è margaritis antelata. Plinius xxxvi. 2. *Imago Cn. Pompeii, è margaritis translata fuit. Illa regio honore grata, illius probi oris, venerandique per cunctas gentes.* Nec silenda hic est nova illa pompa, quâ C. Caligulae, tanquam de libertate Romana quotidie triumphantis imaginem, festis diebus in Capitolium invehit, exprimente adulationem metu instituit Senatus Romanus. In quâ ei etiam admodulari hymnos nobilissimi pueri tum debebant. Ita factum tradit Dio Cassius lib. lxx. *Postridie, ait, rursus convenerunt, ac multas ei laudes tanquam veracissimo, ac piissimo tribuentes, maximaque agentes gratias, quod vivere eos passus fuisset; quotannis ea die, quâ hac recitata erant, sacrificare ejus Clementia decreverunt, & iis diebus, qui in Palatio festi celebrabantur; ita ut veheretur in Capitolium imago ejus aurea, hymnos ei accinentibus nobilissimis.* Alia verò consuetudo erat, ut cœpi dicere, eas collocandi ludis publicis, cum in Circo; Jul. Capitolinus Antonino Pio. cap. vi. *Antoninus ipse concessit, ut imago Faustina cunctis Circensibus poneretur.* Tum in teatro, ad quod nulla cum pompa processum est. Dio Cassius Lib. lxxi. *Augustus jussit, ut ludis Romanis effigies Martelli aurea, aureaque corona & Sella curulis in theatrum inferretur, mediantque inter Praefectos iis ludis Magistratus collocaretur.* Notare licet inter Praefectos ludis Magistratus positas imagines, loco imprimis honorato. It in teatro, Faustinae statua, in principali loco posita, forte juxta maritum, ubi sedere, undeque spectare vivens ipsa solebat, non minus venerationis & honoris, quàm solatii causa. Idem Author, cujus

ope in his frequentius utimur, Lib. LXXI. *Senatus decrevit, ut in theatro Statua Faustina aurea in sella esset semper; Quae, quoties Marcus spectaret, in prima sede, unde superstes ipsa spectare consueverat, poneretur, eique omnes praestantissima foemina assiderent.* Alioquin ut alibi, ita in ludis publicis, culpa imminutæ Majestatis non vacabant, si qui infra principale fastigium constituti, Principum statuis suas sociarent, aut juxta ponerent æmulatione honoris. Zonaras Tom. Annal. III. *Phocas filiam Domnentiæ Prisco Duci copiarum despondit, cumquæ post nuptias ludis Equestribus, Prisci uxorisquæ Domnentiæ imagines juxta suas adstare vidisset, furore percitus, Tribunos plebis obtruncari jussit; eosquæ agre à populo exoratus missos fecit.*

CAPUT XXXIV.

De civilibus statuarum honoribus. Asyla ad statuas Principum. In provinciis impetratum jus hoc statuis Principum à Senatu Rom. Quibus ad Asyla hæc fugere, & quo casu concessum. Misera Servorum conditio. Perduelles & Patria hostes ab hoc beneficio exclusi. Signa Legionum pro Asylo. Ad statuam Principis fugere, aut imaginem Caesaris arripere, invidia cienda, legibus interdictum, & pœna graves constituta in noxios. Mos amplectendi statuas, ad pedes earum procumbendi, verbis deprecandi coram illis offensas, manus ad easdem & brachia tendendi, aliive modi, tum declaranda propria submissionis, cum movendorum in aliis per eas affectuum.

AD Civiles statuarum honores porro progredior. Inter quos primum & præcipuum constituo eum, qui ex jure Asyli resultat. Nam ob venerationem Principis pro Asylo habebantur ejus statuæ. Fatendum quidem est jus hoc sacræ esse originis & olim ad templa & simulacra Deorum, quæsisisse calamitatum suarum aliquod levamentum mortales; Ita ut rectius fortasse fecisse videamur, si de hoc egissemus eo loco, ubi divinos statuarum honores explicavimus; Attamen ut hic de eo ageremus, nos movit, quod non solum consecratorum Divorumquæ, sed & vivorum sæpè, & non consecratorum statuæ hunc honorem recipere, ut non tam opinione divinita-

vinitatis, quàm patrociniis spe eò confugeretur, ubi imperatoria auctoritas, aut cuiuscumquè tandem potestatis respectus vel recordatio, legum vinculo exsolvere nocentes, aut defendere miseros posset. Publicè ergo licebat ad statuas principum confugere, ut à pœna & periculo tuti essent supplices. *leg. Quis sit fugitiv. §. 12. ff. de ædilit. edict.* Ego pato, inquit Ulpianus, non esse eum fugitivum, qui id facit, quod publicè facere licere arbitratur, ne eum quidem, qui ad statuam Cæsaris confugit, fugitivum arbitror, non enim fugiendi animo hoc facit. Nazianz. Epist. 78. pro Aurelio militiæ desertore Olympium rogans, Caritatem, inquit, sacerdotiumquè nostrum, quæ tibi venerationi esse sæpè confessus es, instar imperatoris cuiusdam imaginis obtendens. Ut ibi desertor haberet asylum, tanquam ad statuam. Nec solum, ut dixi, Consecratorum, sed vivorum etiam. Plinius junior ad Trajan. Epist. lib. x. Apulejus, Domine, miles, qui est in statione Nicodemienesi, scripsit mihi quendam nomine Callidromum, cum detineretur à Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam. Id verò usurpatum non in Romanorum Principum tantum, sed & aliorum apud alias gentes Regum statuam. Et imprimis de Aegyptiis Regibus ex Livii lib. XXI I I. cap. 10. constat, ubi Decimus Magius Campanus ad Ptolomæi statuam, Cyrenas tempestate delatus confugisse, & vinculis liberatus traditur. *Naxem*, inquit, *Cyrenas detulit tempestas, quæ tum in ditio- ne Regum erant. Ibi cum Magius ad statuam Ptolomæi Regis confugisset, deportatus à custodibus Alexandriam ad Ptolomæum, dum eum docuisset contra jus fœderis victum se ab Annibale esse, vinculis liberatur.* Ut illo tamen jure principum statuæ in provinciis gauderent, permissionem à Rom. Senatu impetrare necesse fuit. Tacit. I I I. Annal. de Cretensibus. *Petière*, inquit, *jus Asylæ simulacro Divi Augusti.* Eo autem confugiebant, cum ingenui & liberi homines, qui in periculo constituti. Sic Agrippinam Tiberius apud Suetonium cap. L I I I. ad Augusti statuam fugere velle dixit. *Novissime calumniatus modò ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit.* Libanius Orat. *αὐτὴ τῶν ἀστυγῶν*, de Agricolis ad Antiochiam, quos ex urbe in agrum remeantes, unâ cum eorum asinis, multisquè detinebant magistratus urbani, egerendi ruderis & purgandi soli gratia, *Non dum*, inquit, *equidem aliquis hoc passorum ad Imperato-*

rum imagines confugit, timendum verò ne id fiat. Tum, quod frequentius Servi. Seneca lib. i. de Clement. *Servis ad statuam licet confugere. Cum in servum omnia liceant, est aliquid, quod in hominem licere jus animantium vetet.* Quibus tamen tum præcipuè adjumento hoc fuit, si ob Domini culpam, puta nimiam ejus sævitiam, vim injustam declinantes, eò confugerent. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel al. jur. Antoninus consultus à quibusdam præsidibus Provinciæ, de his servis, qui ad adæm sacram, vel ad statuam Principum confugiunt, præcepit, ut si intolerabilis videtur sævitia Dominorum, cogantur servos suos bonis conditionibus vendere, ut pretium Dominis daretur. Verba ipsa rescripti ad Ælium Martianum, hæc sunt. *Dominorum quidem potestatem in servos suos illibatam esse oportet, nec cuiquam hominum jus suum detrahi. Sed Dominorum interest, ne auxilium contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur iis, qui justè deprecantur. Ideoque cognosce de querelis eorum qui ex familia Iulii Sabini ad Statuam confugerunt. Et si vel durius habitos, quàm æquum est, vel infami injuriâ adfectos cognoveris, venire jube, ita ut in potestatem Domini non revertantur.* Aliàs ab Asylis extrahebantur, si gravius delictum commississent, & Dominis reddebantur, ut patet ex leg. Si servus cujusquam. Cod. De his qui ad Eccles. Quemadmodum nec hostibus Patriæ, aut perduellium liberis hoc jus indemnitate præstare poterat, quo minus interdum inde per vim raptarentur ad pœnam. Suetonius August. cap. xvi i. de Antonii filio. *Antonium juvenem, majorem de duobus Fulvia genitis, simulacro Divi Iulii, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit.* Ut nequè templa tutos præstare potuerint ex proposito peccantes, ut homicidas, adulteros, & virginum raptores. Id ipsum quippe vetante lege, cum divinâ, Exod. xxi. v. 14. tum humanâ. Novell. xvi i. de Mandat. Princ. § Neq; autem. Quod hic refugium ad statuas erat, idem etiam ad signa legionum valebat, in quibus imagines principum. Tacit. i. Annal. *Planco maximè, inquit, quem dignitas fuga impediverat, neq; aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ religionis. Illic signa & aquilam amplexus religione se tutabatur.* Verum enim verò, ut sæpè in aliis contingit benè consulta, malè utentium culpâ in noxâ trahit; ita hic, quod habuere miseri per fugium ad

ad statuas, avertendi periculi causa, alii improbi occasionem calumniæ fecere. Quippe aut confugiendo ad statuam Principis, aut arripiendo ejus imaginem, non tam evadere periculū, quàm inferre injuriam poterant, & invidiam creare, quibus malè cupiebant. Estquè illud, quod Plin. xxxi i i, 3. dicit Claudii principatus nonnullis datum, imaginem Principis in annulo gerendi, *magnacriminum occasione*. Id verò, ut aliæ multæ pestes, Rempub. invasit ævo Tiberii. Tacit. Annal. i i i. *Incedebat deterrimo cuiq; licentia, impune probra & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Caesaris*. Hoc quoq; consilio Sejanus apud eundem Tac. l. iv. Annal. struebat, *qui monerent Agrippinam ac Neronem perfugere ad Germania exercitus, vel celeberrimi fori effigiem D. Augusti amplecti, populumq; ac senatum auxilio vocare. Quæ tamen spreta ab illis, tanquam parearent, objiciebantur* Itemquè C. Cestius senator queritur probra sibi & minas intendi, *nec ipsum audere jus experiri, ob effigiem imperatoris oppositam*, Lib. i i i. Sed retundebat tandè illam audaciam Cestius aliorum suffragantibus sententiis adiutus, ut Annia Rufilla, quæ id tentabat, in custodiam abriperetur. Sed pravum hunc morem emendabant postmodum leges, pœnamquè statuebant. Scævola l. 38. ff. de injur. *Senatus Consulto cavetur, ne quis imaginem imperatoris in invidiam alterius portaret: & qui contra fecerit, in vincula publica mittetur*. Et Callistratus l. *Capitalium*. §. 7. ff. de pœnis. *Ad statuas confugere, vel imagines Principum in injuriam alterius prohibitum est: Cum enim leges omnibus hominibus aequaliter securitatem tribuant; Merito visum est, in injuriam potius alterius, quàm sui defensionis gratia ad statuas vel imagines Principum confugere, nisi si quis ex vinculis vel custodia detentus à Potentioribus ad hujusmodi presidium confugerit, his enim venia tribuenda est. Nec autè ad statuas vel imagines quis confugiat, senatus censuit. Eumq; qui imaginem Caesaris in invidiam alterius pratulisset, in vincula publica coerceri, D. Pius rescripsit*. Item lex unica C. de his qui ad stat. confug. ut Imppp. Valen. Theodof. & Archadius rescripsere. *Qui ad statuas vel vitandi metus, vel creandæ invidiæ causa confugerint, si certas habuerint causas, quibus confugere ad imperatoria simulacra debuerint, jure ac legibus vindicentur. Sin vero probati fuerint artibus suis invidiam inimicis creare voluisse; ultrix in eos sententia proferatur. Nec*

solum his, qui talia facerent, sed & iis, quorum instinctu id fieret, pœnam leges irrogabant. Vipianus l. 5. ff. de Extraord. Crimin. In eum, cujus instinctu ad infamandum Dominum servus ad statuam confugisse compertus erit, præter corrupti servi actionem, quæ ex edicto perpetuo competit, severe animadvertitur. Cæterum qui ad statuas confugiebant, aut eas amplectebantur, ut ex Taciti loco, Annal. IV. ante adducto, videre licet. Aut earum pedibus adolvebantur. Chrysostr. sermon. in N. Test. xlv. Nonne vides, quàm multi eorum, qui injuriis afficiuntur, ad statuarum pedes confugiant? Tametsi materia est sensu destituta, & æs animæ expertus, sed quoniam imperatorum sunt illæ imagines, aliquam se à pedibus illis opem impetraturos confidunt. Quemadmodum ad simulacra Deorum solebant, quod Prudentius in Apothefii dicit.

— Soleas Iunonis lambere, Plantis

Herculis ad volvi, & in Peristephan.

Iam sub ario ad sigillorum pedes

Iaceatis.

Huc pertinent & alii modi, quibus variè utebantur, cum aut statuas imaginesquè in opem advocarent in necessitatibus, cum publicis, tum privatis, aut aliud quid apud eas agerent, movendis vel ostendendis affectibus. Etenim interdum taciti eas invocabant, si opis indigerent, & vultu in spei votorumquè similitudinem composito respiciebant. Plutarch. Cæsare cap. xciv. de Cassio Cæsaris interfectore. Eo in loco, ubi senatus est habitus, & cædes peracta, Pompeii statua tum jacebat, ferturquè Cassius ante factum ad statuam Pompeii respexisse, tacitusquè eum invocasse. Idem tradit in Bruto cap. xxv. Fertur, inquit, Cassius ad Pompeii statuam conversa facie, hunc quasi sentientem ad auxilium vocasse. Tacitus II. Annalium de Hortialo, Hortensii Nepote, quem Tiberius, cum quorundam senatorum census juvisset, quanquam enixè precantem, in paupertate manifestâ destituit. Ille, inquit, cum in Palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter Oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens, ad hunc nolum capit. Patres conscripti, &c. Reperti sunt aliquando & Reges exteri, qui dignitatis insignia ad Principum Romanorum effigies deposuerint, testandæ submissionis causâ. Id fecit Teridates ad effigiem Neronis, in scedere, quo inferior erat. Tacit. Annal. xv. Ad effigiem Neronis progressus Teridates, sublatum capite

Diade-

Diadema imagini subiecit. Quandoquē manus & brachia tendebant. Tacit. Annal. 1. At patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur in questus, lacrymas, vota effundi. Ad Deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere. Cic. 11. de Orator. Per tuas statuas verò cum dixit, & extento brachio paululum etiam de gestu addidit, vehementer risimus. Nonnunquam imagines proponebant in Concione, ut à Nerone occisorum, Galba, quò odium in Tyrannum concitaret. Sueton. Galba. cap. x. Igitur, cum quasi manu missioni vocitatus conscendisset Tribunal, propositis ante se damnatorum occisorumquē à Nerone quàm plurimæ imaginibus, & adstante nobili puero, vem exulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciverat, deploravit temporum statum. Sic ante ipsum effigies Cæsaris occisi monstrata plebi. Cleopatra, ut Augusti gratiam & benevolentiam lucri faceret, captiva sedens in conclavi ornatissimo, victoris Principis adventum expectans, multas variasquē Iulii Cæsaris imagines apposuit, & ingredienti, vides, inquit, hic Patrem tuum, qualis sepe numero ille ad me ingressus est. Vt tradit Dio Cassius Lib. LI. Porro reperio in iudiciis etiam prolatas imagines, iuvandi rei gratia. Quintilian. Instit. Orat. VI. Cap. 1. Alius imaginem mariti pro reâ proferre magni putavit. Sic proponebantur interdum imperatorum novorum imagines, explorandò favori militum, quas lætis vocibus acclamationibusquē excipere jubebantur. Vt factum est post diurnam Aquilejæ obsidionem, interfectis Maximino, filioque ejus, ubi cum milites aperiri sibi portas jussissent, ut amicis iam, qui pridie hostes fuissent, Aquileiensium Duces non permisisse scribit Herodianus. VIII, 6. Sed proponunt, inquit, Maximi, Balbini, ac Gordiani Cæsaris imagines, coronis & lauro redimitas. Quibus ipsi acclamantes etiam hortabantur exercitum, ut agnoscerent saluè irentquē, & lætis exciperent vocibus, quos senatus Populi squē Romanus imperatores elegisset.

C A P U T XXXV,

Statua coronata venerationis causa, Heronum statua apud Græcos post martirio fecundata. Mos coronas in statuas conscribendi. Amantia ut Coris redimitant imagines suas munitio. Ptolomæi Regis Egyptii statua à Legatis Rom.

coronata. Profecta ejus moris origo à Græcis, & quomodo? Coronæ illæ partim ex auro, partim frondea, ex Quercu, Olea, Lauru. Mitra & diademata addita. Tonia & solia inaurata circum pectora statuarum. Dina varia, & anathemata ad statuas benefactorum, ornatus & honoris causa collata. Mos circumferendi imagines, monstranda benevolentia. Florum sparsio ad statuas, ingens favoris documentum. Absentis Principis imago quanta auctoritatis? Ritus mittendi ultro citroque imagines Principum à Provinciis in Urbem, & viceversa. Cur institutus sit, & quando inceperit, notatum Laurata. leones. Quamobrem ea interdum rejectæ. Varia imaginum genera per occasionem recensita. Picta, Cereæ, in nummis expressæ. Statuæ in nummis. In honorem Principis nummi cusi. Quæ talium venerationis; Imagines in annulis, coronis, clypeis, vestibus, vasculis, parietibus representata.

FRANT & alia quædam venerationis civilis genera statuis impensæ, quæ strictim persequar. Etenim solenne fuit, ut illi, qui singulari devotione erga Principes aliosve affecti esse volebant videri, statuas eorum subinde ornarent coronis. Ambrosius Sermon 10. in Psal. 118. *Qui coronat imaginem Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit.* Irenæus lib. 1. adversus Hæres. cap. 24. de Gnosticis. *Imagines quasdam, inquit, habent depictas, quasdam autem & de reliqua materia fabricatas, has coronant.* Mos enim cum apud Græcos antiquum fuisse, ut heroum statuas post mortem coronarent, ex eo constat, quod de Alexandro Magno Plutarchus in ejus vita, cap. xxiv. tradit, quod nimirum, *Ipse oleo unctus cum sociis circum Achillis statuam, decucurrerit, eam coronans, cum videlicet Ilium transgressus Minervæ & Heroibus sacrificaret.* Nec imponi solum coronæ, sed & in statuas conjici solebant. Idem cap. xxviii. *Cum Alexander Theodectæ (Phaselites is erat) mortui imaginem in foro positam vidisset, post exnam ei, bacchatus multa ferta ingessit.* Lucian. in Scythia. *Athenis statua Toxaris, etsi humi sita erat, tamen frequentissimè fertis recentibus redimebatur.* Ortum hoc ex eo, quod Numinum in statuis fieri solebat. De quo Capitolinus, in vita M. Antonin. Philos. cap. 1v. *In Saliatu, inquit, omen accepit imperii, coronas omnibus ex more jacentibus, aliæ aliis locis hæserunt. Hujus velut manu capiti Martis aptata est.* Cæterum amantes invicem etiam suas imagines coronabant. Vnde est, quod Plutarchus Amatorio, inter *ερωτικὰ* ponit etiam, *ἀνεσθῆναι τὴν εἰκόνα, redimire, sive fertis ornare imagunculas, eorum nempe quos amarent.*

De

De statuis coronatis est & hic Iustini locus, lib. xviii. *Missi à Senatu in Ægyptum legati, cum ingentia sibi à Ptolomeo Rege missa munera sprevisent, interjectis diebus ad cœnam invitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causa receptas, posteriâ die statuis Regis imposuerunt.* Quod ab antiqua consuetudine similiter profectum est; Nam habuere veteres præ foribus ædium suarum aliqujus Numinis simulacrum, quod sæpè discedentes è conviviiis coronabant, coronâ ibi acceptâ. Athenæus Dipnosoph. x, 10. *Timæus scribit Xenocratem, quam Congiorum die festo acceperat coronam, cum domum rediret, iniecisse Mercurio ante palatium erecto, quem coronis è floribus textis ornare frequenter solebat.* Fuerunt autem in univèrsum tales coronæ, partim ex auro, ut vides, & probat præterea inscriptio Hispaniensis.

HVIC. DONO. LVCRETIA. CAMPANA.
AMPLIVS. NOMINE. SVO. CORONAM.
AVREAM, ADIVNXIT.

Scilicet ad statuam Imperatoris, ad quam hæc inscriptio pertinebat. Partim ex arborum, puta quercus, oleæ & lauri frondibus. De prioribus duabus disco ex Martial. lib. i x. Epigr. 24. *Vbi Charus coronam sibi à Cæsare Domitiano donatam, Cæsaris statuæ reddidisse se dicit.*

O cui virgineo stavescere contigit auro
Dic ubi Palladium sit tibi, chare, decus?
Adspicis est Domini fulgentes marmore vultus,
Venit ad has uliro nostra corona comas.
Albanæ vivere potest pia quercus oliva,
Cinxerit invictum quod prior illa caput.

Vbi insinuat solitam Domitiani statuam aliâs quernâ insigniri, quæ nunc potuerit videri oleagineæ Chari coronæ, præreptum sibi honorem invidere. De lauru cujus præcipuus usus in gratulationibus amicorum testis est. Cic. pro L. Murena. *Quo se verberet domumne? ut eam imaginem Clarissimi viri, Parentis sui, quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemq; videat?* Cæterum imponebant interdum mitras & diademata. Ita qui Iul. Cæsari regium nomen quærebant, statuas ejus regis mitris ornabant. Plutarch. Cæsar. c. lxxxviii. *Statuæ autem ex eo conspectæ sunt Cæsaris, regis mitris redimite.*

Quamquam ab ejus inimicis hoc potius factum arbitretur, Dio Cassius lib. XLIV. *Qui clam imagini ipsius, quæ pro rostris stabat, diadema imposuerunt, excitandi adversus illum odii invidiæque causâ.* Redimebant quoque tenuis & foliis inauratis, non caput modo, sed & pectus, in statuis eorum, à quibus beneficium accepere. Lucianus Philopseude. *Vidi statuam Pelichi Medici à dextra Saturni, quæ tenuis coronasquæ aridas habebat, pectorequæ folia quedam inaurata.* Ego, inquit, Eucrates, ea inauravi, cum me sanasset triduo, febre percipientem. Quas & aliis donis honorabant, nummis, laminis argenteis, & id genus similibus. Idem Samosatenus scriptor, loco citato. *Ad pedes statuæ Pelichi jacebant oboli, aliæque item numismata. quadam argentea ad crus ejus affixa cerâ, ac laminæ quoque argenteæ, vota cujusquæ, aut merces ob sanationem ejus, qui ab eo liberatus esset, cum febre detineretur.* Porro singulare quoddam favoris ac benevolentiae signum erat, si cujusquæ imagines gestarent & circumferrent. Sic Populus in periculo Agrippinæ & Neronis ob criminationes Tiberii, eorum imagines gestabat, monstrando favori. Tacit. v. Annal. *Simul populus effugis Agrippinæ ac Neronis gerens circumfessit curiam, festisque in Cæsarem omnibus falsas literas, & principe invito exitium domus ejus intendi clamitat.* Vnde ibidem figuratè illas imagines vexilla appellat Sejanus, apertæ seditionis populum adversus Principem insimulans. *Quorum, inquit, imagines pro vexillis secuti essent, Duces, imperatoresquæ deligerent.* Alludit nempe ad morem castrorum legitimorum, in quibus imagines pro vexillis. Quin cum aliquem insigniter honoratum vellent, ejus imaginem solebant in solenni pompâ transvectionis equitum præferre. Tacit. II. Annal. *Equester ordo instituit, uti turmæ Idibus Iuliis imaginem ejus sequerentur.* Instituta quippe fuit illa pompa in memoriam victoriæ, quam Posthumio & Virginio Coss. Romani de Latinis reportavere, quod Idibus Iuliis fiebat, quo die bellum confectum est. Consule hæc de re Dionys. Halicarnass. v 1, 2. qui graphicè illam descripsit. Liv. lib. IX. Valer. Max. lib. 1. & ex recenti ævo Hermann. Hugon. de Militia Equestri, fusè & accuratè de illa loquentem. Præterea spargebant etiam floribus. Tacit. item xiv. Annal. *Octaviæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroquæ atquæ templis statuunt.* Et Histor. lib. 11. *Populus cum lauro & floribus, Galbæ imagines circum templata tulit, congestis in*
modis

modum tumuli coronis, juxta lacum Curtii, quem locum Calba moriens sanguine infecerat. Quod genus honoris ipsis alioquin hominibus confecti solebat, cum vivis, quod reddidit Achajæ libertate bello Macedonico primo Consuli Flaminio contigit. Quid, inquit Florus 11, 7. *florum in Consulem profuderunt.* Et Aristomeni, Pausan. Messenicis. item Caracallo, Herodian. 1 v, 15. *Tum mortuus*, partim in feretro, partim in sepulcris. De quo ritu vide, quæ luculenter congeffit Kirkmann. de Funeribus Roman. Plinii item & Suetonii loca citata Freinshemio in Not. ad Flori loc. mox adductum. Cæterum & illud insigne erat venerationis documentum, quod procul absente imperatore, imagini ejus autoritas eadem sæpè constiterit, quam habere ipse præfens solebat. Et hoc est, quod vult Ambrosius, cum dicit. *Absente imperatore imago ejus habet auctoritatem, præsentem nullam.* Sic bello Parthico, quod Nero gessit, cum de pace collocuturi erant Corbulo & Tiridates, loco absentis Principis, imagines ejus in Tribunali collocabantur, iisq; veneratio principi debita exhibebatur. Dio Cassius l. LXII. *Non, inquit, simplici quodam modo instituta fuere colloquia, sed excitatum sublime tribunal, & in eo collocatæ Neronis imagines. Ipseque Tiridates multis Armeniis ac multis Parthis & Romanis præsentibus ad eas accessit ac venerationem exhibuit.* Qualis autem illa veneratio fuerit ostendit Tacitus xv. Annal, qui præter cœsas victimas, dicit ipsum Tiridatem sublatum capite Diadema Neronis imagini subjecisse. Quippe ita fieri æquum videbatur, ut minor potestas majorem coleret, habito non personæ tantum, sed & imaginibus ejus honore. Et amorem in Principem conservare illud commentum ostendendæ imaginis maximè valebat. Dionysius Sophist. Antiochen. Epist. 1. *Soliti sumus amare imagines eorum, quos diligimus, cum ipsos videre non possumus.* Qua de causa ultrò citroque mitti solebant imperatorum imagines, sed pictæ plerumque illæ tamen, nunc ex provinciis in urbem. Herodianus v. 5. de Antonino Heliogabalo, à militibus in Oriente post Mactini cædem electo. *Imaginem, inquit, propriam maximis lineamentis, qua ipse obire sacerdotis munia videbatur, simulque figuram Numinis, cujus sacerdotium gerebat, depictam in tabula præmisit Romam, jussis qui eam ferrent, in media curia loco edito, supra victoriæ caput collocare.* Quod tamen ante Antoninorum tempora factum vix reperies. Id Constantinus Ma-

gnus fecit, cum in Britannia patre mortuo, imperium accepit, ut meminit Sigonius lib. 11. de Occidentali Imperio, ubi tradit imaginem ejus ad urbem de more missam. Nunc ab urbe vel aliunde, ubicunque essent, in provincias, in quas ipsi proficisci non poterant Principes. vid. Petr. Crinit. de honest. discip. xvii, 10. Eæquè imagines summa cum veneratione excipiebantur, si probi & legitimi Principes eas mitterent. Divus Chrysof. in pelvim. *Cum Regum imagines & effigies in urbem admittuntur atque gestantur, magistratus & populi faustis cum acclamationibus & veneratione procedunt obviam, non tabulas aut cereas picturas honorantes, sed regiam imaginem.* In actis Synodi Nicenæ Secundæ legitur itidem, *obvios adire populos cum cereis & incensis, Non Cerâ perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes.* Appellatur ibidem *laurata & Icones.* Hujus moris meminit & Damascenus de imag. Orat. 111. **ex Severiano Gabalorum Episcopo.** *Regis, inquit, absentis imago Regis gaudium explet, eamque magistratus adornant, dies festi celebrantur, magistratus obviam procedunt, & populi venerantur.* Sin vero à Tyrannis & invaloribus mitterentur, non recipiebantur. Sigonius lib. ante dicto, operis laudati, ex vetustis Annalibus tradit, oblituisse Galerii milites in Africa, nè circumferretur imago Maxentii, quam ille eò, tanquam in Provinciam suam miserat. Quin cum imperium Rom. in Orientale & Occidentale divisum esset, & jam ob curarum molem, bellorumquè difficultates ab alterutro Principum imperii socius adsciscendus erat, quod sæpissimè factum, eorum temporum vel modice periti non ignorant; Tum ejus, qui assumebatur, imaginem ad alterum misisse interdum legitur ille, qui adscivit, ut impetratq̄ consensu facilius negotium procederet. Quæ si acciperetur, probati consilii, sin rejiceretur, desperati assensus indicium fuit. Sic apud Philostorgium Ecclesiast. Hist. XII, 10. ex quo forte Sigonius hausit, legimus imaginem Constantii ad Theodosium juniorem missam fuisse ab Honorio, cum eundem Constantium in Occidentalis imperii consortium adlegit, Augustumque appellavit. Sed quam ille non accepit, quod factum non probaret. Cæterum quoniam sæpius in mentionem de imaginibus incidimus, sæpius enim illæ similem cultum & eandem cum statuis observantiam adeptæ sunt, & de iis haud rarè ea traduntur quæ si negligamus, multa etiam ad statuarum cognitionem pertinet.

tinentia, authoribus silentio transmissa ignorare cogemur; Non, opinor, ingratum erit, si præcipua illarum genera recenscam, ex quibus fieri iudicium de reliquis possit. Erant itaque vel *πίκτα*. Nazianz. orat. *ἐπιλιτεύτ.* 1. In Iulian. *Parum habent Romanam Impm. ipsi adorari, nisi idem, quod sibi in imaginibus picturisquæ præstetur.* Vopiscus Tacito cap. 1x. *cavit Tacitus ut Aurelianum omnes pictum haberent.* Vel ex *Κερά* effigiata, ut constat ex adductis modo verbis Actorum Synodi Nicenæ Secundæ, ubi de imaginibus imperatorum agitur, dicunturque obvii populi, *non κερά persusam tabulam, sed imperatorem honorare. Vel nummis impressæ.* Zonaras Annal. 11. Inter honores Iulii Cæsaris refert simul decretum, ut ejus imago in nummis exsculperetur. Dio Cassius lib. XLVII. de Bruto. *Numismati, quod faciebat, imaginem suam incidit.* Suetonius Nerone cap. xxv. *Posuit statuas suas Citharædico habitu; quâ notâ etiam nummum percussit.* Et ipsas statuas ejus loci indicio intelligimus in nummis repræsentatas, ita quidem, ut cum imperatoribus suis statuas erigerent provinciæ ac urbes, confestim easdem & exprimerent in nummis, quos itidem in honorem Principum cudebant; Ut scilicet rerum præclare gestarum monumenta essent, diverso plane usu ab iis, qui commerciorum causa percutiebantur. Eiusmodi complures Augusto Cæsari factos videbis licet apud Goltzium in ejus imperatoris numismatis, & aliorum alibi passim. Illæ, inquam, imagines honoratæ non minus quam statuæ leguntur, damnatique qui debitam venerationem non tribuerent. Philostratus de vit. Apollon. lib. 1. *Erat, inquit, apud Aspendios Asylum Tiberii, statuæquæ sanctiores illis in locis, venerabilioresque, quam Iovis Olympii simulacrum, habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat.* Hinc est intelligendum illud Artemidori. 1v, 32. *Stratonicus putabat se Regem calcitrare, & progressus invenit aureum numisma, quod calcaverat, nihil enim differebat, sive Regem, sive ipsius imaginem calcitrare aut calcare. Quem vero ægre ferebant, ejus nummos, in quibus imago esset, constabant interdum.* Dio Cassius lib. 1x. *Caii memorians ægrè ferentes, omne æreum numisma, quod ejus imaginem haberet, conflare jusserunt.* Sed de hac re deinceps. Erant denique annulis *ἰνσculpτα*, quibus itidem honor debebatur. Vid. Senecam

de benef. lib. 171. cap. 26. verba alibi adducimus. Et Plinius xxxi 11, 3. Fuit & A. A. inquit, Claudii principatu differentia in his solis quibus admissorum liberii, jus dedissent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occasione. Quæ omnia salutaris exortus Vespasiani Principis abolevit, equaliter publicando Principem. De utroque hoc genere Suet. Tiber. cap. 17111. Circa Augusti simulacrum servum cecidisse, vestem mutasse, nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse, capitale erat. In Tiberii videlicet principatu. Solennis quippe olim consuetudo erat, imperatorum, Regumque illustrium effigies in annulis gestare. Sic Aristomenes Agathochis imaginem in annulo gestavit. Polyb. Lib. xv. Augustus Alexandri Magni, Sucton. August. cap. 1. Et reliqui infecuti Principes, ipsius Augusti. Dio Cassius lib. 11. Nec Regum Principumque tantum, sed & majorum. Vide, si lubet, quæ in hanc rem diligenter congeffit loca 1. Kirkmannus de Annulis, cap. xii. Tum etiam coronæ certaminum, Principis imaginem, qui instituit, ostentabant. Suet. Dom. iv. Certamini præfedit crepidatus, assidentibus Diali sacerdote & collegio Flavialium, pari habitu, nisi uod illorum Coronis inerat & ipsius imago. Et clypei præferebant. Trebellius Claudio cap. 111. Illi clypeus aureus, vel ut Grammatici loquuntur, Clypeum aureum senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est, ut etiam nunc videtur expressa thorace vultus ejus imago. Et inde ratio nominis. Plinius xxxv, 3. Scutis, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines, unde & nomen habuere clypeorum. quasi glypeorum diceret, ἀπό τῆς γλύφειν, quoniam illis insculpebantur imagines. Fuerunt & alia imaginum genera, cum videlicet exprimerentur in vestibus, puta reticulis, dextrocheris, tunicis, limbis, penulis, cujusmodi picturas textiles vocat Cic. Verrin. 11. vel in vasculis, ut pateris, & poculis, de quibus meminit Trebellius Pollio in Quietio, uno ex xxx. Tyrannis. De vasculis tantum addam locum unum ex Suetonii Vespasian. c. vii. qui etiam ostendit imaginem Principis quoddam esse majestatis symbolum. Tegeæ in Archadia, inquit, instinctu vaticinantium effusa sunt sacrato loco vasa, operis antiqui, atque in iis assimilis Vespasiano imago. Omen quippe imperii illud erat. Et Alterum ex Damascen. de imag. Orat. 11, ubi simul & de parietibus. Itaque quod in ejus nomine fecistis, idem in imagine præstitistis, adeo ut

multis

multi & in annulorum palis, & in poculis, & in Phialis, & in cubiculorum parietibus, & ubique sculptam aut pictam illius imaginem habere voluerint.

CAPUT XXXVI.

Statuas honos hic pluribus modis. In consecratorum quidem Statuis præcipue cum traducerentur per pompas funebres, aut cum aliâs abolerentur, & igne conflata in alios usus verterentur. Læsæ Majestatis id crimen. In summa Reip. necessitate Principum Statuas in nummos versas observatum, non tamen sine defectu. Augusti Casaris & Maximini diversa circa hanc rem consilia. Statuas sacras vendere quam grave crimen habitum? Quæ conditione deponere eas aliquando licuerit. Cautum ne funestis in locis constituerentur. Adio injuriarum in eos, qui lapide Statuam petierint. Mutilatione, aut alia deformatione honor itidem violatus. Pœna violatorum graves. Inscriptionem eradere, mutare aut ignominia quacunque alia Statuas afficere pro scelere summo æstimatum. Marcelli Statua Syracusis pro patibulo usus Verres Translata è conspectu gladiatorii muneris Augusti Statua, & quare? Alia quadam indigna in Statuas commissa. Affixi libelli famosi ad Statuam Neronis, & aliæ contumelia in eam exercitæ. Statua Antonii. Circa Statuas ut violatus eorum honor. Probra jacere, servum cœdere, vestes ponere coram iis, ut non licuerit? Damnati qui sordes corporis in illarum conspectu egresserint. Principis imaginem in latrinam inferre nummo vel auro impressam sub Tiberio capitale. Fœda quævis & obscœna alia circa Statuas fieri vetita.

Quanquam in tanta religione & veneratione apud antiquos Statuæ fuerint, ut jam dictum est, contigit illum tamen honorem sæpius violari. Idquæ pluribus modis. Aut enim hoc fiebat in Statuis ipsis, aut circa illas. Vtrumquæ verò cum ad Divorum seu in Deos relatorum, tum ad hominum, atquæ inter eos, tam privatorum, quàm Regum Principumquæ Statuas, tametsi non sine ingenti discrimine pertinebat. In Statuis Consecratorum, violari putabatur inprimis Traductione per funebrem pompam. Cum enim in funeribus illustribus, Statuæ ac imagines propinquorum, aliorumve virorum clarorum præferri apud Romanos solerent, Divorum Statuas ab officio hoc, tanquam funesto & vili abstinabant. Dio Cassius lib. XLVII. de D. Iulii Cæsaris imagine, dicit edixisse Triumviros. *Ne in funeribus eorum, qui Cæsari sanguine juncti fuissent, Cæsaris, nimirum qui verè Deus esset, ulla imago, (sicut tum adhuc pro antiquissima consuetudine fiebat) gestaretur.* Idem de Augusti imagine decretum tra-

dit lib. lvi. *Decretum, inquit, porrò est, ne imago ejus ullo in funere cujusquam ferretur. Scilicet quia sacra jam erat. Tum violabatur illa religio Abolitione, cum videlicet conflarentur & in massam informem redigerentur. Erat enim illud læsæ Majestatis crimen. Venulejus Saturninus leg. Qui Statuas. ff. Ad leg. Jul. Majestatis. Qui Statuas aut imagines imperatoris jam consecratas conflaverint, aliudve quid simile admiserint, Lege Julia Majestatis tenentur. Modestinus leg. famosi. §. 4. ff. cod. Crimen Majestatis factò, vel violatis Statuis, vel imaginibus, maximè exacerbatur in milites. Et damnatus fuisset L. Ennius Eques, ob talem causam, nisi vetuisset Tiberius. Tacit. Annal. 111. L. Ennium Equitem Romanum Majestatis postulatum, quod effigiem Principis promiscuum adusum argenti vertisset, recipi Cæsar inter reos vetuit. Palam aspernante Atejo Capitone, quasi per libertatem. Alioquin vetustate confectas reficere licuit. Marcianus l. non contrahit. ff. cod. Non contrahit crimen Majestatis, qui Statuas Cæsaris vetustate corruptas reficit. Et conflare reprobata. Scævola l. Cujusquè. ff. ibid. Hoc crimine liberatus est à Senatu, qui Statuas Imperatoris reprobata conflaverit. In magna reipublicæ necessitate, conflatas in usum nummorum legimus. Sed cum delectu. Dio Chrysoström Orat. xxxvii. Corinthiacâ. Syracustos vestros colonos, in multis adversus Carthaginenses aliosquè barbaros bellis, Siciliam atquè Italiam incolentes es defecit & nomisma. Decreverunt igitur Tyrannorum Statuas, quæ apud eos multæ erant ære factæ, confringere, judicio tamen inter eas habito, quenam illarum constari deberet, & quæ non. Et Principibus idem faciendum in Deorum gentilium Simulacris suggerit Iulius Firmic. de err. Prof. relig. Deos istos, inquit, aut moneta ignis, aut metallorum coquat flamma. Donaria universa ad utilitatem vestram, dominiumquè transferte. Ita Senec. lib. i v. Controvers. 4. In usum stipendii donaria constimus. Quod vero de Augusto scribit Suetonius. cap. lxi. quod ille Argenteas Statuas olim sibi positas conflaverit omnes, exquè iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicaverit, modestiæ causa fecit, secutus Meccænatis consilium à Dione Cassio lib. lxi. narratum, & ne incassum multos sumptus faceret. Magis ei itaque honori, quàm dedecori fuit, sic suas Statuas abolevisse. At vero turpius erat, quod per avaritiam fecit Maximinus. Cujus jussu Templorum omnium donaria, Statuequè Deorum, veroumquè honores, tum quicquid publici operis aut civilis*

ornamenti, aut materiae denique fuit nummis idoneae conficiendis, omnia pariter ignibus conflagantur. teste Herodiano VII, 3. Præterea Statuarum sacrarum honor violari solebat Alienatione. Quare non magis vendere, quam conflare eas licebat. Falanio certe, ut est apud Tacit. I. Annal. *Quod venditis hortis, Statuam Augusti simul mancipasset, ut enorme crimen objectura, nec intra leyem pœnam constitisset, nisi intercessisset Tiberius, qui ita scripsit Consulibus. Non contra religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia Numinum Simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant.* Interim non consecratas vendere, pro crimine Majestatis nequaquam habitum est, expressa Lege vetante. Marcianus l, 7. ff. ad leg. Jul. Majest. §. 2. *Severus & Antoninus Ponceo rescripserunt, non videri contra Majestatem fieri, ob imagines Cæsaris nondum consecratas, venditas.* Sic urgente inopia distractas venditasque esse à Pertinace Commodi Statuas narrat Zonar. Annal. II. *Cum, inquit, tanta pecuniæ inopia esset in palatio, ut in fisco non amplius 250 millia drachmarum invenirentur, egrè ex Statuis, armis, domestico instrumento, & deliciis Commodi tantum coëgit, ut militi solveret, quæ promiserat.* Sed neque deponi veneratione integrâ poterant, nisi denuo collocarentur. Et hac quidem sola conditione rescripto Augg. Arcadii & Honorii, in ædium refectionibus depositio concessa est. I. C. de Oper. publ. *Si quando usus exegerit, vel porticus, vel quælibet ædes ætatis senio seu fortuitis concussas casibus reparari, liceat etiam inconsulta clementia nostra, cum reverentia sui imaginem deponere, vel nostram, vel retro principum, reportatamque post resecta ædificia loco proprio denuo collocare.* Si quoque Principum Statuæ locis privatis aut funestis privatorum cadaveribus mixtæ, ponerentur, decedere aliquid illarum honori, & minui principalis Majestas credebatur. Hoc nomine Dion Coccejanus accusatur ab Eumolpo, apud Plinium Nep. Ep. I. x. ad Trajanum, *Quod in eodem opere posita esset Statua Principis, & corpora sepulcorum Vxoris Dionis & filiorum.* Verum Clemens Imperator, qui nolebat metu & terrore hominû, aut criminibus Majestatis reverentiam suo nomini acquiri, cum hoc super negotio à Præside Bithyniæ Plinio confuleretur, rescripsit *omittendam esse illam questionem, nec admittendam, etsi exemplis adjuvaretur.* Superiorum videlicet Principum, qui Statuas suas talibus locis nolebant poni. Porro lapidis ictu, si ex proposito & destinato jactus esset, Statuæ Principalis honorem lædi,

&

& crimen Majestatis contrahi solitum constat ex lege, quæ fortuito saxum immittentem eo crimine exsolvit, Marcian. l. 5. ff. titulo sæpius laudato. Ad leg. Julian. Majest. *Nec qui lapide jactato incerto fortuito Statuam attigerit, crimen Majestatis commisit.* Nec mirum, siquidem etiam privatorum statuæ saxo cæsis, injuriarum agi poterat. Paulus l. 27. ff. de injur. & fam. lib. Si Statua patris tui in monumento posita, saxis cæsa est, sepulcri violati agi non posse, injuriarum posse Labeo scribit. Deinde quantum decori Statuarum detractum est membrorum mutilatione, aut ornamentorum spoliatione, pœna illis, qui hæc fecêre, sæpius interminata satis indicat. Nam manum aut digitum auferre, rotæ supplicio punitum, & multos hanc ob causam carnifici traditos, sacrilegiiquæ pœna multatos probat Dio Chrysoft. Orat. xxxi. Rhodiaca. Verba ipsa, quia alibi adduximus hic iterare piget. Idem Orat. xxxvii. Corinth. de Statua Alcibiadis mutilata exclamat. *Spectaculum acerbum, O terra & Sol! Alcibiades mutilatus.* Inprimis verò pœnæ graves in eos constituebantur, qui Principum aut Regum quorumvis Statuas ulla ratione violarent. Zeno Veronensis, Sermone de Spe, fide & charitate. *Si inclyti cujusdam Regis, hominis tamen vultus, quivis ulla violaverit ratione, nonne continuo velut sacrilegi commissi capitales pœnas luit.* Ioh. Chrysoft. Homil. l. i. r. ad populum Antiochen. *Statuam Regis ausi lædere, pœnas dederunt.* Idem in prior. ad Thessalonic. *Terreni Regis imaginem lapidans, seipsum lapidat.* Damascenus de imag. Orat. l. i. r. ex Basilii interpret. in Esaiam. *In eum, qui Regiam imaginem afficit ignominia, non secus animadvertitur, quam si ignominia Regem ipsum affecisset.* Idem ex S. Methodio loco dicto. *Quisquis in Regiam imaginem aliquam, qualiscunque fuerit, maledicta conjecerit, is non tanquam lutum spreverit, aurumve contempserit absolvitur; sed non aliter, ac si in Regem ipsum impius extitisset, condemnatur.* Unde occasio sævitæ suppetebat Antonino Caracallæ, cujus Principatu, ut inquit Spartianus in ejus vita, cap. v. *Damnati sunt, qui coronas imaginibus ejus detraherant, ut altas ponerent.* Quanquam nulla, aut ridicula illa causa, quam huic crudelitati prætexuit sceleratus Princeps. Sed & inscriptionem eradere, aut mala de causa mutare, non leve honoris detrimentum habebatur. Dio Chrysoft. Orat. xxxi. *Sublata inscriptione, sublatum est utiquæ testimonium & existimatio, illum*

illam virum fuisse laude dignum. Mutare autem, penè sacrilegium idem Scriptor appellat. Quid jam de illis dicam, qui extrema ignominia Statuas sædaverint, patibuli loco eas habentes. Vnum est ex turpissimis criminibus, quorum Verrem infimulat Cicero, Verr. I. V. quod cum Proagorus Sopater simulacrum Mercurii apud Tyndaritanos, quod vehementer scelestus Prætor expetivit demoliri & Messaniam deportare Senatu vetante non posset, cum jussisset ad C. Marcelli Statuam deligari nudum, diuque nimis imbrum ac frigoris violentiâ ibidem cruciari. Verba ipsa Accusatoris rem ut acta est, referentis audiamus. *Equestres sunt, inquit, in medio foro Marcellorum Statuæ, sicut ferè cæteris in oppidis Siciliæ. Ex quibus iste C. Marcelli Statuam delegit, cujus officia in illa Civitate totaque provincia recentissima erant, & maxima: In ea Sopatrum hominem tum domi nobilem, tum summo magistratu præditum divaricari ac deligari jubet. Quo cruciati sit affectus, venire in mentem necesse est omnibus, cum esset vinctus, nudus, in aère, in imbro, in frigore; Neque tamen finis huic injurie crudelitati què fiebat, donec populus atque universa multitudo, atrocitate rei misericordiâ què commota, Senatum clamore coëgit, ut ei simulacrum illud Mercurii polliceretur, clamabant fore, ut ipsi sese Dii immortales ulciscerentur. Hominem interea perire innocentem non oportet. Tum frequens Senatus ad istum venit, pollicetur signum. Ita Sopater de Statua C. Marcelli, cum jam pene obriguisset, vix vivus aufertur. Subjungit tantum hoc scelus fuisse, ut quo nomine appellee nesciat, sed solummodo ait singularem ex hoc significari ejus insolentiam, superbiam, contumaciam, ut qui sic detrudere se aliquid de amplitudine Marcellorum putaret. Addit deinceps. Tibi Marcelli Statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? Tu ex illius honore, in eos ipsos, qui honorem illi habuerunt, supplicia quarebas? Tam male cum funestis his rebus Statuarum honores convenire judicabat Claudius Imperator, ut ab iis locis, in quibus supplicia ac cædes hominum peragerentur, transferri Statuam Augusti jussisset, ne aut diris istis spectaculis pollueretur, aut continuo illam velare, quod moris in sanctioribus Statuis observatum fuit, opus esset. Dio*

Cassius Lib. I X. *Munera gladiatoria, inquit, continenter edebat Claudius, quibus adeò gaudebat, ut vitio ei cesserit. Odio acri persequeretur Servos Libertosquè qui sub Tiberio & Cajo Dominis suis perniciem machinati essent, aut delationibus alios circumvenissent, vel falsa testimonia tulissent. Ideò plerosquè hoc modo perdebat. Et quidem eorum, qui ita in publico perirent, tantus fuit numerus, ut Augusti Statuam eo loco positam jussisset aliò transferre, ne vel semper inspiceret cædes, vel semper velata esset. Quod quanquam potissimum ob Augusti divinitatem, factum putare possimus; Opinabantur enim Gentiles quicquid Diis superis sacrum esset, rerum funestarum vicinitate vel contactu contaminari, atquè ideò Deorum Statuas velabant; Attamen haud dubium est, intercessisse huic Claudii facto civilem quandam rationem, cum ea, quæ sævè, inclementer, & nimis rigidè agere se sentiunt homines, arbitrio aliorum, & præsertim eorum, qui fama clementiæ celebres sunt, nimis patere tacitiæ cujusdam quasi exprobrationis metu non sustinent. Atquè ideò videri, ejus reverentiæ, quam exhibiturus fortè erat Claudius Augusto, si vixisset, & facta ejus coram inspexisset, aliquam etiam partem in ejus monumento declarari debuisse, decorè coram illo agendo omnia. Etenim quæ in Statuis ejusmodi & monumentis hominum designantur, sive honesta sive indecora sint, ea sæpissimè in Dominorum honorem aut probrum invidiamquè trahi solent. Vndè etiam sæpe evenisse legimus, ut non magis venerationis, quemadmodum satis jam supra dictum est, quàm odii & aversi affectus documenta ediderint in Statuis, qui contemptum, indignationem, probra, dolorem & offensam suam effundere in ipsos homines, quorum essent Statuæ, aut quia morte decesserant, aut ob potentiam, aliamve quamcunque causam commodè nequirent, nec vel auderent. Sic flagris cæsas, accepimus. De Theagene Thasio Athleta, quocum vivente nonnemo inimicitias alebat, narrat Dio Chrysoft. Orat. x x x I. quod postquam decessisset è vitâ, Statuam ipsius, idem ejus æmulus flagris ceciderit. Verum accidisse, sive forte fortuna, sive Genio quodam illi indignante, ut mota tandem è basi Statua, & secuta flagrum proci-derit, flagellantemquè interemerit. Nero Statuam, Pammenis, quem Citharædico certamine victor superavit, itidem flagris cecidit, ridiculâ planè vani Principis in miserum, aut*

fortè

fortè sponte concessâ palmâ obsequiosum hominem vindictâ. In excerptis Dionis ex Lib. LXIII. Xiphilinus, Pamenem, ait, illum, qui fuerat Caii temporibus, licet jam senectute confectum certare coëgit Nero, ut Statuas ejus contumeliose verberaret. Illa verò contumelia egregiè pensata fuit, exercitis in ejus Statuas nullis non ludibriis. Quorum præcipua ingerebantur affixis contumeliosis schedis & libellis. Quod item usitatum fuit, volentibus ignominia aliquem notare, Nam teste Suetonio in ejus vita. cap. XLV. *Statuæ ejus à vertice currus appositus est, cum inscriptione græcâ, Nunc demum agona esse; Et traheret tandem.* Quibus *δραούπησι* infamabatur impotens ejus aurigandi studiū. Currus enim simulacrum parvum erat eorum curruum, quibus in circo insistere aurigantes solebant. *Nunc demum agon est*, vox est hortantis ad certamen, putatquè conceptam fuisse Casaubonus his verbis græcis. *Νῦν γὰρ ἴσ' ἀγων.* cujus ferè similem formulam ex Aristophane in Pace adducit, animadversionibus ad Suetonium, ut indè transumpta Græcæ inscriptionis verba videri possint. Sic enim græcus Comicus. *Νῦν ἀγων μέγας*, illud verò, *Traheret tandem.* Idem vitium Principi exprobrat. Trahere enim aurigandi vocabulum est, idemquè ferè quod *agere vel agitare*, significat, aut certè omen malum habet. Trahi enim solebant per circum quadrigis excussi, & vulnerari sæpè, interdum & penitus confici.

Narrat ibidem Suetonius alterius Neronianæ Statuæ collo, *Ascoperam*, hoc est, Sacculum pelliceum, cullei tymbolum, quo Parricidas concludi veteres Leges voluere, deligatum fuisse, addito titulo. *Ego quid potui? Sed tu Culleum meruisti.* Cujus inscriptionis sensus, quanquam non obscurus, clarius exprimitur in Dionis excerptis lib. LXV. *Culeum in quadam Statua ipsius de noctu suspenderunt, ut ex eo significarent, Neronem in Culleum conjici oportere.* Erat enim Matricida Non alienus ab hoc genere fuit titulus ille, qui Statuæ Antonii subscribebatur, cum melle alenta ab Atheniensibus exigeret nomine dotis, quam ipsi imperavit, cum Dionysium cum salutassent, & Minervam Musam suam ipsi in matrimonium desponderent. Tum, inquam, quod & eodem tempore Octaviam uxorem haberet, & Cleopatram, Græculus jocator Statuæ ejus subjecit. *Octavia res Tuas Tibi habe.* Ut illum locum Senecæ Patris, Suasoria. 1.

valdè vitiatum, commodè restituit Literarum affectarum Sanator, & medicus felicissimus, Iustus Lipsius. Quo scommate ejus libidinem, & lubricum erga Octaviam amorem, cui Cleopatram superinduxit, perstringere voluit, qui libellum proposuit, quasi his verbis repudiasset ipse Antonius Octaviam, jussissetque sibi eam res suas habere; quæ erat solennis divortii Romani formula. Alia præterea multa in Statuas acerbè & graviter designata sunt, sed quia ob crimina publica & publicis plerumquè judiciis talia facta deprehendo, in sequens caput collecta ea tanquam diversi fori negotia cogam. Nunc promissi memor, obiter ostendam, & circa Statuas earum venerationem aliquo modo violatam fuisse, ne illud solum, quod indignius in ipsis statuis, perpetratum fuerit, offecisse illarum honori putemus. Fiebatquè illud tum potissimum, si quid propè eas irreverenter, crudeliter, indecorè aut turpiter ageretur. Inprimis si quis circa imperatorum statuas probra diceret, parum verecunda verba proferret, aut aliis pudenda facta objectaret. Apulejus Apologiâ. *Hucusque à vobis miserum istum puerum depravatam, ut ante has Imperatoris Pii Statuas, filius matris sua pudenda exprobet supra, & amores objectet?* Item si quis Servum cœderet, præcipuè antè consecratorum Statuas, quod sub Tiberio eò processit, ut Capitale esset. Suet. Tiber. c. LVIII. *Capitale erat circa Augusti simulacrum Servum cecidisse.* Quippe ut confugis Servis cœterorum Deorum Statuæ perfugium & aylum præbebant, cum eos nimium crudeles Domini persequerentur: ita Patris Augusti simulacrum eadem potestate esse voluit, ut tutos præstare supplices posset. Similiter lædebatur honor ille, si quis sese nudaret in conspectu consecratæ imaginis, aut vestem mutaret. Suetonius ibidem testatur etiâ capitale fuisse circa Augusti simulacrum *vestimenta mutasse.* Idquè ex eo venit, quod nihil obscœnum fieri in conspectu Deorum oportuit, ut Valerius Maximus. l. I. *Non fas esse dicit, in aliquo sacro loco se nudare.* Et sub Domitiano illo Deorum Simia, ut est apud Xiphilinum, Compendio Dionis **IXVII.** *Mulier quadam quod semet exuerat ante Statuam ejus, damnata & interfecta est.* Idem Zonaras tradit. Porro alias corporis sordes coram statuis Principum egerere, nimium quàm turpe habitum fuit, nec gravi poenâ caruit. Spartianus Caracallo, cap.

cap. V. *Damnati sunt eo tempore, qui urinam in eo loco fecerunt in quo Statua aut imagines erant Principis.* Dio Chrylost. Orat. xxxvii. de Athenientibus, qui Philippi imagines urina inquinaverunt. *Ausi sunt & Philippi Regis matulas comparare; Athenienses igitur imaginem ejus urina perfuderunt, Ille autem civitatem sanguine & cinere & pulvere.* Nec impudentiæ simul ac impietatis notam effugere potuit Nero, qui Deam Syriam genitricibus adoratum Numen urina contaminavit. Suetonius in ejus vita, cap. lvi. *Religionum usque quaque contemptor, præter unius Deæ Syriae. Hanc mox ita sprevit, ut urina contaminaret.* Denique non solum ante Statuam fœda isthæc patrare, aut illam contaminare, pœnâ dignum censebatur, sed & imaginem Principis nummo vel auro impressam, latrina aut lupanari intulisse capitale suis, Principatu Tiberii, teste Suetonio laudato loco. quod tamē præcipue de Augusti imagine intelligendum est. Nec dissimile tamen de Tiberii imagine exemplum, Seneca recenset l. iii. de Benef. c. 26. *Cenabat, inquit, Paulus Prætorius in convivio quodam imaginem Tiberii Caesaris habens ætÿpa & ominente gemma. Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quaestero, quemadmodum dicam illum matellam sumsisse. Quod factum simul & Macro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit. At Servus ejus, cui necebantur insidiæ, ei ebrío annulum extraxit. Et cū Macro convivas testaretur, adnotatum esse imaginē obscœnis, & jam subscriptionē componeret ostendit in manu sua Servus annulum.* Ita nihil obscœnum aut fœdum admittebatur, ubi Principum adessent Statuæ imaginesve, non secus ac ante ipsa Deorum Simulacra. Vndè cavillandi ansam cepit Martial. l. xi. Epigr. 79. in Æthontem Histriõnem, qui ante Iovis Statuam in Capitolio ventris crepitum emisit, dum Iovē alutaret. ait enim

Ante Iovis Statuam, crepuit satur histrio: pœnam

Iupiter indixit, vivere de proprio.

Pœna erat vivere de proprio. sive de propriis ventris fordibus intellectum audax jocator Poëta velit, sive de trinoctiali domicænio, quo ipsum à Iove affectum præcedenti Epigrammate scribit, his verbis,

Sed ipse Divam

Offensus genitor, trinoctiali

Affecit domicænio clientem.

Vt nimirum pauper histrio domi cogeretur tribus diebus cœnare. Quæ cœnæ totidē haud dubie erant jejunia. Vndè est etiam quod

apud Horatium lib. 1. Sermon. Satyr. 8. Priapus sibi ipsi non alias, quam tales pœnas, quanquam ridiculè, statuit, si mentiri deprehensus foret recensendo Canidiæ & Saganæ veneficarum maleficia. inquit enim,

*Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atquè in me veniant mictum atquè cacatum
Iulius, & fragilis Peditia, surquè Voranus.*

Quanquam quid fordium corvi aut aliæ bestię ad statuas Deorum egerent, non magnoperè referret, Modò ne id ab hominibus plenâ ratione usis fieret, quod sedulo cautum. Vnde alicubi apud Plutarchum leges. *Pulchrè prohibet Hesiodus, ne quis mejat in fluvium, aut fontem, ac magis etiam abstinendum ad agrum, aut statuam numinis. Nec enim referre, si canes aut asini hoc faciant, vel infantes, qui talia neutiquam attendunt. Quod vult etiam illud Persii, cum dicit*

— Pueri, locus est sacer, extra

Mejite. —

Vide, si lubet, Notas Dionysii Vossi ad Mosis Maimonidæ librum de Idololatria, Cap. 111. § 2. Extremâ itaquè ignominia & contemptu dignum esse oportuit eum, ad cuius Statuas tale quid facere impune liceret. Iuvenal. Sat. 1. de Romanæ Urbis sceleribus, ubi etiam indignis & peregrinis Statuarum honores communicarentur, locarenturquè inter triumphales Clarissimorum Ducum Statuas. Inter illas, inquit,

— — — — ausus habere

*Nescio quis titulos Ægyptius atquè Arabarches,
Cujus ad effigiem non tantum mejere fas est.*

Quasi dicat, putare se quod & alvum ibidem exonerare, fas sit. Verum fordes illas relinquamus, ne honestis auribus graves simus.

C A P U T XXXVII.

Statua Tyrannorum, Proditorum, aliorumve id genus consclevatorum hominum dejecta, solo afflictæ, ignibus consumta, illusa, fracta, raptata, lapidata. Erasi tituli: in probrum, aut luto inquinari, vel alio colore obscuro obducti. Statua abjecta in latrinæ. Damnatorum imagines in pompis ferre spirituum. Facta hæc talia interdum decreto publico. Centumstrosa acclamatio.

nationes addita. In demolitione praesentes aliqui ex Senatoribus quandoque, & relicta in rei memoriam basis, aut alia aliqua nota. In aedibus habere Statuas vel imagines damnatorum, quam fuerit periculosum. Quibus modum ab amicis quandoque ignominia isti occurreret, exemplis ostensum. Causa ob quas Statua olim dejecta, postmodum restituta fuerint & Statua quorundam per odium aut per contemptum dejecta. Successorum & Victorum Statua in locum abrogatorum Principum aut Debellatorum hostium reposita. Mox capita decutiendi in Statuis Tyrannorum. Statua item dejecta quandoque subito motu populi aut militum. Similia patrata in signis Legionum.

H Aëtenus de Statuarum veneratione religiosa & Civili, modisquæ quibus eadem violaretur, quantum memoria suppeditare potuit, dictum est, Nunc ad alia transeundum, monstrandumquæ nobis est, quod sicut ob virtutes insignes & res præclare gestas, Statuarum honores benemerentibus tribui solerent, ita iidem contrariis de causis, puta ob enormia crimina & scelera, si quæ postmodum committerentur, abrogati sæpissime fuerint. Dio Chrysostr. Orat. xxxvi. *Nequæ ex calumnia sed condemnatione, nequæ ex qualibet, sed maxima ex causa Statuarum honorem subvertere oportet.* In hunc censum itaque veniunt Tyranni, Proditores, Parricidæ, Venefici, aliisque gravibus vitiis notati, quorum Statuæ dejectebantur, iis interfectis vel abrogatis. Hieronymus in Prophet. Abac. cap. 3. *Cum Tyrannus detruncatur, imagines quoque ejus deponuntur & Statua.* Ambrosius. *Vide quemadmodum in Civitatibus bonorum Principum imagines perseverant, deleantur Tyrannorum.* Dio Chrysostr. Orat. xxxi. *Si quis eorum, qui quondam habitii sunt moderati, denuð facinus designet insanabile, gravequæ, puta si prodicionem suadeat, aut Tyrannidem, Talium honores solent abrogari, etiam si inscriptionem quandam antea sint adepti.* Iul. Capitolin. Gordianis. cap. xiii. *Dejectæ sunt Statuæ, imaginesque Maximini, qui hostis fuerat judicatus.* Adeoque tanta contentione id actum Romæ aliquando comperio, ut ob unius Tyranni improba scelera agitata sit de tollendis omnibus omnium Statuis, sine discrimine. Fuit is impurus ille Bassianus Caracallus, Taranta alias dictus, ob staturam corporis, & mores scœdissimos, quibus Sanguinario Gladiatorum Tarantæ persimilis fuit. Xiphilinus Macrino lib. lxxviii. *Statuas tam aureas, quam argenteas omnes simpliciter ipsius causa confari ptebant.* In hoc censu numerari debet & illud, quanquam

non ex vetere ævo, quod de Ferdinando Albano Duce, Iacobis August. Thuanus part. 11 hist. Lib. XLVI. refert; quod nimirum ille, cum iudiciorum severitate, tributorum exactione, veteribus revocatis & novis adjectis, privilegiorum, libertatum & immunitatum autoritate labefactata toti Belgio maxime gravis esset, nulla re tamen Provincialium in se & Hispanorum nomen aque odium magis conciverit, quam Statua ænea Antverpiæ sibi posita, cuius ipectaculo assidue in oculis observante, sibi non victi tantum semel & in ordinem redacti, sed quasi in æternam servituteis rapti, & quotidie vinciri, & in triumphum duci videbantur. Quod item superbiam hominis alioquin vel inimicorum confessione, summi nostræ ætate imperatoris, ipse inique animo tulit Philippus, qui & statuam eandem quadriennio post, per Ludovicum Requescentium, qui Albano è Provincia decedenti in ea Præfectura luffectus est, amoveri curavit. Interdum verò, & in hoc fulmen sensere, qui dubia Reipublicæ fortuna, civilibus turbis, improspere rem gerebant magis fortunæ quadam iniquitate, quam quod sic constitutum esset. Dio Cass. l. XLII. *Postquam creditum est, de clade Pharsalica, id tantum egerunt, quod imagines Pompeii Syllæquæ, quæ pro rostris stabant, dejecere.* quemadmodum è contrario, Casari ob victoriam novas decretas, idem loco eodem tradit. Ut autem major ignominia esset, non solum deponerentur, sed affligebantur solo, frangebantur, & ad viles usus ignibus excoquebantur. Plin. xxxiv, 6. de Statua Sp. Cassi qui regnum affectaverat. *L. Piso prodidit eam, quam apud eadem telluris statuiset sibi Sp. Cassius, qui regnum affectaverat, etiam construat à Censoribus.* Iuvenalis Sat. x. de Sejano, damnato sub Tiberio.

— — *mergit longa atquæ insignis honorum
Pagina, descendunt Statuæ, restemquæ sequuntur,
Ipsa deinde rotas bigarum impacta securis
Cædunt, & immeritis franguntur crura caballis.
Iam strident ignes, iam solibus atquæ caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus, deinde ex facie toto orbe secunde
Fiunt urceoli, pelves, sartago, patellæ.*

Et Satyra VI 11.

Frangende miseram funestat imagine gentem.

Plinius panegy. ad Trajanum de Domitiani imaginibus. *Iuvabat, inquit,*

inquit, illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sævire securibus, ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii, seræque lætitiæ fuit, quin instar ulionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo truces horrendasque imagines abjectas excelsasque flammis, ut ex illo terrore & minis in usum hominum, & voluptates ignibus mutarentur. Et ferè nullum præterea fuit ludibrii genus, quo non afficerentur. Euseb. Hist. Eccl. i x. cap. ult. de Maxentii Statuis. Statuæ etiam quotquot in honorem illius fuerant erectæ, similiter dejectæ & protrite sunt, ac ludibrio & irrisui expositæ omnium, qui injuria & ignominia afficere eas vellent. Interdum trahi & raptari per Urbem solebant. Dio Cassius Lib. lxxiii. Cupiebant Senatus Populusque corpus Commodi sicuti Statuas, trahere & lacerare. Et in Gemonias. Tacit. i i i. Annal. de Statuis Pisonis venefici. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset; Effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac di vellebant, ni jussu Principis prociectæ repositæque forent. Eradebantur præterea tituli & inscriptiones. Suetonius Domitiano cap. xxiii. Occisum eum Senatus adeo lætatus est, ut scelas inferri, clypeosque & imagines ejus coram detrabi & ibidem solo affligi juberet: novissimè eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. Lamprid. Commodus. cap. xx. Cingius Severus dixit. Censeo, quod is, qui non nisi ad perniciem civium, & ad dedecus suum vixit, ob honorem suum decerni cœgit, abolendas Statuas, quæ undique sunt abolendæ, nomenque ex omnibus privatis publicisque monumentis eradendum. Iul. Capitolinus Gordianis. cap. i x. Juvenes, qui authores hujus facinoris erant, Statuas Maximini dejecerunt, imagines persregerunt, nomen publicitus eraserunt. Idquæ eo consilio, ut omnis Tyranni memoria obliteraretur. Dio Chryso-stomus Orat. xxxi. de Atheniensium quadam Lege. Illic, inquit, quando publice civium quendam ob scelus commissum mori oportet, prius illius nomen è publicis tabulis deletur. Quamobrem? Primum quidem ob hoc, ne qui civis sit, tale quid patiatur; sed quantum fieri potest, in peregrinorum habitus numero. Deinde etiam supplicii ipsius, puto, id non minima esse videtur pars, quod nec appellatio amplius appareat ejus, qui huc progressus est scelerum, sed omninò obscuretur. Nonnunquam luto etiam inquinabantur, ut nihil ad contumeliam deesset. Lamprid. Heliogab. cap. xii. Misit qui in castris statuarum Alexandri Severi

statulos luto tegerent, ut fieri solet de Tyrannis. Sic Theodosium Constantinopoli marmoreas Statuas Hæreticorum, Arii, Macedonii, Sabelli, Eunomii sculpi curasse, humi desidentes, ut à prætereuntibus stercore & luto contaminarentur, tradit P. Gellius Topograph. Constantinop, 11, 23. Aut alio obscuro colore oblinebantur. Euseb. Hist. Eccl. 1 x. cap. ult. de Maxentio. *Inscriptiones etiam & tituli, quicumque honori ejus, aut liberorum, per singulas urbes positi erant, partim è sublimi in terram detracti, confractique sunt, partim ut videntibus inuiles fierent, obscuro quodam colore obducti & nigresacti.* Cœterum etiam nonnunquam abjiciebantur statuae in latrinas. Suetonius Nerone. cap. xx 1 v. *Subversi & unco trahi abjicique in latrinas omnium Hieronicarum Statuas & imagines imperavit.* Quanquam illud magis invidentiæ Principis, quàm illorum culpæ possit adscribi. Vetitum porro fuit, ne damnatorum imagines in pompis funebribus præferrentur. Tacit. 1 1 1. Annal. ubi de Iuniæ Cassiæ funere ad quod Bruti & Cassii imagines non prolatae. *Præsulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.* Et de Libonis imaginibus 1 1. Annal. *Cotta Messalinus, ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit.* Tales verò ignominia ut plurimum irrogabantur Magistratuum vel Senatus Populiq; decreto, & publico judicio. Sic Liviæ Statuæ dejectæ sunt. Tac. vi. Annal. *Cognitis Liviæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus.* Cicero Verrin. 1 1. de Verris Statuis apud Centuripinos. *Centuripinorum Senatus decrevit, populusque iussit, ut quæ Statuæ C. Verris ipsius, & patris & filii essent, eas quæstores demoliendas locarent.* Tale etiam plebiscitum sanxere adversus Philippum Athenienses bello, quod cum ipso gessere, de quo Livius Decad. 1 1 1. lib. 1. cap. XLIV. *Rogationem ex templo vulerunt, plebsque scivit, ut Philippi Statuæ, imagines omnes, nominaque earum, item majorum ejus virilis ac muliebris sexus omnium tollerentur, deleverenturque.* Dies festi, Sacra, Sacerdotes, quæ ipsius, Majorumve ejus honoris causa instituti essent, omnia profanarentur; *Loca quoque in quibus positum aliquid, inscriptumve honoris ejus causa fuisset, detestabilia esse.* Et hoc est quod Statuæ judicium, Dio Chryf. vocat. Orat. xxxvi 1. ubi de Dionysii Tyranni Statua subversa. Locum ipsum capite præcedenti adduximus. Huc pertinent Leges quæ in Romano jure, ex-

tant. Rescriptum est Arcadii & Honorii Augg. l. 17. C. Theodos. de pœnis. *Quod divinum primum consulatus lutulentum prodigium contagione fœdavit, patriciatus dignitate, atq; etiam omnibus aliis inferioribus spoliatum se esse cognoscat, quos morum polluit sevitare; Omnes Statuas, omnia simulacra, tam ex aere, quàm ex marmore, seu ex fufis, quàm ex quacunque materia, qua apta est effingendis, ab omnibus civitatibus, oppidis, locis privati ac publicis precipimus aboleri; ne tanquam nota nostri seculi obtutus polluat intuentium.* Et altera Lex Modestini. 24. ff. de pœnis, de Statuis damnatorum. *Eorum, qui relegati vel deportati sunt ex causa Majestatis, Statuas detrahendas scire debemus.* Cum verò talia in Senatu decernerentur, infaustæ sæpe, & contumeliosæ acclamationes audiebantur. Sueton. Domitiano cap. XXI. *Senatus aded letatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genera laceraret.* Quibus verbis formulisquè illæ conciperentur, ex hoc Lampridii loco, in Commodio Antonino c. XVIII. *cujus item Statuæ Senatus judicio deletæ fuerunt, facile dijudicaveris. Acclamationes, inquit, Senatus post mortem Commodi graves fuerunt. Ut autem sciretur, quod judicium Senatus de Commodio fuerit, ipsas acclamationes de Mario Maximo indidi, & sententiã Senatus consulti. Hostis patria honores detrahantur. Et deinceps. Hostis Statuas undiq; Parricide Statuas undiq; Gladiatoris statuas undiq; Gladiatoris & Parricide Statua detrahantur. Atq; iterum. Parricide gladiatoris memoria aboleatur, Parricide gladiatoris Statua detrahantur.* Interdum adesse aliqui ex Senatoribus jubebantur, dum instituenda demolitio fuerat, ut præsentia sua auctoritatem decreto darent, & ne fortè repentina aliqua & improvisa vis executionem eluderet. Cic. Verr. 1. de Statuis Verris apud Centuripinos demoliendis, quarum paulò ante mentionem fecimus, *Dum ea demolitio fieret, Senatores XXX non minus adessent Senatus populusquè jussit.* Tum relinquebatur à dejectione nonnunquam basis, aut alia nota in criminis memoriam. Eadem actione Tullius. *Taurominitani ablata Verris Statua, basin tamen in foro manere voluerunt; quod gravius in istum fore putabant, si scirent homines siatuum ejus à Taurominitanis esse dejectam, quàm si nullam unquam positam arbitrarentur.* Ty-

auritani dejecerunt in foro, & eadem de causa equum inanem reliquerunt. Porro magno crimini datum fuit imò gravi pœna, & mortis interdum constitit si quis hoc modo damnatas Statuas in ædibus suis haberet aut non aboleret. Cic. pro C. Rabirio. S. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. Tacit. x 1. Annal. de Narcisso Claudii liberto. *Patefieri domum adulteri, atque illuc deduci imperatorem jubet. Ac primum in vestibulo effigiem patris Sili, consulto Senatus abolitam demonstrat.* Silius itaque interfectus, tam hujus rei causa, quam ob Messalinæ nuptias; Ejus pater, cuius mentionem historicus facit olim erat Legatus inferioris Germaniæ, & cum Majestatis crimine teneretur, imagines ejus abolitæ fuere, quas filius, restituit. Ambrosius Milleloqu. *Si quis Tyranni imagines habeat, qui jam victus interiit, jure damnatur.* Idem lib. 1. Offic. cap. 49. *Si Tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi. Memini me legisse quosdam capitali supplicio damnatos, quod Bruti & Cassii intersectorum Cesaris imagines asservarent.* Forte legit Sanctus Pater apud Sueton. Neron. cap. xxvii. ubi hoc habetur. *Objectum est Cassio Longino Jurisconsulto, ac luminibus orbato, quod in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Cesaris imagines restituisset.* Meminit & Dio Cassius lib. lxxi. & Annal. xv. Postmodum vero procedente tempore, quod injurias interdum, ut benefacta delere solet, video licuisse domi habere talium imagines cum in publico locare minime liceret. Ita capio Plinium Nepot. lib. 1. Epist. 17. ubi Capitonem laudat, quod claros viros coleret. Ex eo quod magna religione, magnoque studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi poterat, haberet. Porro publicæ isti statuarum ignominia, de quâ ante diximus, subventum haud rarò legimus ab amicis, qui aut damnatas clam subtraxerant; ita Claudius Caligulæ, quas dejiendas Senatus decrevit, clam noctu sustulit. Dio Cassius lib. lx. *Cum Senatus Cajum ignominia notare vellet, ei Senatusconsulto intercessit, ipse tantum omnes statuas ejus noctu sustulit.* Aut pretio aliquo & pecunia ignominiam isthanc redemerant, Plutarch. Anton. cap. cx. de Cleopatrarum Statuis. *Antonii statuas dejectæ sunt, quod idem ne Cleopatra statuis etiam accideret, Archibius quidam ejus amicus nullo talentis à Cesare redemit.* Aut vi & per factionem deinceps

ceps restituerant. Sic Statuas Commodi Iulianus à militibus Imperator constituendus restauraturum se pollicetur. Herodianus 11, 6. *Ille, inquit, ingressus in castra, primum quidem honores Commodi & Statuas, quas susceperat Senatus, instauraturum pollicebatur.* Ita quoque Cæsar Marianæ factionis patronus ac fautor, Marii imagines reposuit. Plutarch. Cæsar. Cap. 1 x. *Dua factiones Rome erant, Syllana altera, tum vigens, altera Mariana, humilis tum & dissipata atque fracta: Hanc Cæsar sibi reficere & adungere cupiens, occulto imagines Marii, & trophæa noctu in Capitolio posuit.* Et paulo post. *Ibi alii clamare Cæsarem tyrannidem moliri, qui legibus & Senatusconsultis abolitos honores restitueret.* Fuit &, cum morte ac infandis suppliciis ulciscerentur sublatas statuas factiosi vindices. Herodianus VII, 9. *de Capelliano. Aditis Urbibus, quæcumq; honores Maximini sustulissent, in his præstantissimum quemq; morte, cæteros supplicio afficiebat.* Postquam verò desævii ira publica, insignis benevolentia, & generosi animi documentum fuit, si quis dejectas reponeret, eorum præsertim, qui juxta quod peccaverant, insignibus etiam beneficiis Rempub. olim affecerint. Plut. Cæsar. c. LXXXI, *Pompeii statuas, quæ dejectæ erant, non est passus jacere Cæsar, sed restituit.* Estq; tunc à Cicerone dictum; *Cæsarem restituendis Pompeii imaginibus suas stabilire.* Adjicit Dio Cassius lib. XLII. *Qua ex re laudem Cæsar invenit.* Non minorem sane magni animi laudem Augustus meruit, integrâ relicta M. Bruti hostis sui statuâ, quam Mediolani positam vidit. Plutarchus narrat in Bruto c. LXXXV. *Fuit Mediolani, inquit, quæ est citerioris Gallie Urbis, area Bruto posita Statua. Hanc cum postea temporis Cæsar videret artificiosè factam, imaginemquæ ejus bene referentem, præterit.* Paulo post subsistens, advocatis ad se Magistratibus Urbis, audientibus multis dixit, se deprehendisse eos contra facta egisse, & hostem ipsius devinere secum. *Insipientibus, (ut par erat primum, quemq; hostem diceret, dubitantibus, ac se mutuo inveniuntibus, ad Statuam conversus, contractâ fronte; Annon, ait, is qui hic adstat, hostis noster est? Cum magis etiam perterriti silerent, vultu in risum soluto, collaudavit Gallos istos, qui etiam adversâ fortunâ utentibus amicis benevolentiam constantur retinerent: jussitque statuam quo erat loco relinquî.* Verum Pompejus & Brutus, utcumque à Iulio & Augusto victi,

tamen cives quondam fuere, ne nimis inhumanum Alexandrum judicemus, qui Susis dejectam Xerxis statuam, quamvis præterit, initio tamen de erigendâ cogitavit. Quippe Capitalis ille Græcorum hostis semper fuit. Idem Plutarch. Alexandro cap. LXVIII. *Xerxis statuam magnam cum videret à multitudine certatim ad Regiam contendente dejectam, substitit, ac veluti audientem compellans; Virum Te, inquit, ob bellum Græciæ illatum jacentem relinquo? An propter magnanimitatem Tuam, virtutesque cæteras erigo? tandem cum diu tacitus secum meditatus esset, præterit.* Cæterum eorum quoque statuas, quos quisquæ dilexerit, cum per occasionem aut acceptam potestatem licuit, reponere solebant, Sic Otho Poppææ imagines, ante sub Nerone à populo dejectas, Imperator factus, reposuit. Tacit. 1. Hist. *Ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per Senatuumconsultum reposuit.* Nam olim ea Cithonis pellex, & dein Coniunx erat, ut apud eundem Tacitum XIIII. Annal. videre licet. Illorum quoque restituere honores, qui sine culpa à Principibus Tyrannis malè affecti fuere, similiter præcipuæ humanitatis argumentum erat. Sic Galba eorum statuas, qui Neronis crudelitatem effugere non poterant, non sine laude restituit. Zonar. Annal. 11. *Ossa eorum, qui ex imperatorio Genere occisi erant, in Augusti monumentum intulit, eorumque statuas reposuit.* Ille enim Princeps multorum statuas immerito & per solam invidiam deiecit. Vt supra monitum. Quemadmodum & ante ipsum Caligula qui immani quodam livore ac malignitate, *Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina arena propter angustias in Martium campum collatas, ita subvertit atque disjecit, ut restitui salvis titulis non valuerint,* teste Sueton. in Calig. cap. XXXIV. Et alii fecerunt. Dio Chrysostomus Orat. XXXII. *Tyrannos, inquit, aut Reges, quorum postea quidam violenter atque iniquè imperantes, imagines abstulerunt, nominaque obscurarunt, quod quidem puto & in vestra civitate accidisse, affirmare ausim, si præscivissent hoc futurum, nequæ suas à quoquam imagines erigi, nequæ nomina inscribi permissuros fuissent.* Quamquam talem invidiam justè sæpè afflare eos censeat Plutarchus, qui ambitiosè nimis & sine modo istos honores expetunt. Ita enim ille

in Politico suo. Debet honor non merces facinoris esse, sed signum, ut & diu perduret, sicut illi duraverunt. At de CCC. Statuis Demetrii Phalerei nullam corruptit arugo, aut situs, sed omnes vivente ipso eversa sunt. Demadis Statua conflata sunt in matulas. Multaque talia honoribus contigerunt, non tantum ob ejus, cui decreti essent pravitatem, sed etiam ob molem suam in odium adducti. Alioquin interdum per contemptum dejectabantur quoque Statuæ eorum, qui cum honorati in Repub. diu fuissent, vitæ genus elegerint parum decorum, suamque operam Reip. subtraxerint, non sine nota ignaviæ. Sueton. Tiber. Cap. XIIII. Imagines Tiberii & statuas Nemausenses subverterunt; Ac familiari quodam convivio, mentione ejus orta extiterat, qui Cajo polliceretur confestim se, si juberet Rhodum navigaturum, caputque exulis, sic enim appellabatur, relaturum. Tiberius enim septem annos Rhodi morabatur, teste Vellejo, & deposito patrio habitu rededit se ad pallium & crepidas, ut Tranquillus ait. Poterant etiam Nemausenses animum adeo aversum Tiberio gerere, aliiquæ, quod suspicio orta esset novas cum res moliri, quod idem historicus innuit capite præcedenti. Cæterum moris fuisse observatum est, ut in locum dejectarum, aut successoris statuæ ponerentur, abrogato priore imperatore. Herodian. VI, 5. Tumultuari cœpit omnis Africa, sublatisque Maximini honoribus, civitates pleræque imagines Gordiani ac Statuas ponere. Aut victoris, cum hostem debellasset Plutarch. Æmilio Paulo. cap. XLVI. Delphis conspiciatus columnam magnam quadrangulam, ex albo lapide constructam, cui aurea Persei statua imponenda erat, suam eo collocari jussit: æquum enim esset, ut victi victoribus locum cederent. Interdum verò, non Statuæ totæ dejectæ sunt, sed caput tantummodo, ejusque repositum, qui successit, aut victor exitit. Tacit. I. Annal. de Hispone Marcelli accusatore. Addidit Hispo, alia in Statua amputato capite Augusti, effigiem Tiberii inditam, ad quod exarsit Tiberius. Exarsit verò, quod cæ ignominia Patrem Augustum affecisse Marcellus dicebatur, quæ irrogari Tyrannis soleret, eoquæ tacite Augustum damnare Tyrannidis videbatur. Hunc morem Hieronymus in Proph. Habacuc. cap. III. clarè insinuat. Cum Tyrannus destruncatur, imagines quoque ejus deponuntur, & statua, &

vultus

vultu tantummodo commutato, ablatoque capite, ejus facies qui viceris, superponitur. Dicitur est ante, iudicio publico dejectas facinorosorum Statuas. Id verò non semper fiebat, sed interdum subito motu Multitudinis disiectæ sunt, vel Urbanae, vel militaris. Verris Statuas Populus passim per Siciliam deiecit. Cicero Verrin. I I. *De quo homine auditum est unquam quod tibi accidit, ut ejus in provincia Statuæ in locis publicis posite, partim etiam in ædibus sacris per vim, per universam multitudinem deicerentur?* Oratorie rem exaggerat Cicero, ut majore odio sceleratum aggravet Prætozem. Sic Augusti & Antonii statuas plebs irata deiecit, quod ob bellum cum S. Pompejo susceptum commeatu intercluderetur. Dio Cassius lib. XLVIIII. *Cæsaris & Antonii statuas deiecerunt, ac tandem cum nihil consequerentur, impetum in eos necis inferendæ causa fecerunt.* Item lib. LVIIII. *de Sejano. Populus quoque irruens multo clamore eos, quibus mortem intulerat, exprobravit. Spes quas sibi propositas habuerat, ludibrio jactavit. Omnes ejus statuas deiecit, confregit, raptavit, quasi ipsum si ea contumelia multarent.* Sic Poppææ statuas proruit Populus, revocatâ ab Nerone Octavia Tacit. XI V. *Annal. Effigies Poppææ prouunt, Octaviæ imagines gestant humeris.* Senec. *Octavia* vers. 780.

*Quæcumque claro marmore effigies stetit,
Aut ara fulgens, ora Poppææ gerens,
Afflicta vulgi manibus, & sævo jaces
Everfa ferro.*

Vbi nota pro ara substitui à Lipsio ære commodiore & haud dubie veriore sensu. Eo plane modo Theodosii Imperatoris, & defunctæ ejus Vxoris Placillæ statuas Antiocheni everterant, quod novis exactionibus gravarentur. Theodoretus Hist. Eccl. V, 19. *Quando Imperator Theodosius, crebritate bellorum coactus, novum quoddam & antea inauditum exactionis genus Civitatibus imposuit, orta est ejus occasione seditio in prima Orientis civitate, Antiochiæ videlicet, quæ ob pietatem dicta est etiam Theopolis. Sic ea Civitate, quæ nihil erat venerabilius nihil factum erat miserabilius, dum in ea multitudine sevitum est in statuam Imperatoris, & in statuam defunctæ Placillæ,*
reli-

religiosissima Imperatricis. Nuper etiam Romæ Anno videlicet 1559. Statuam Pauli IV. Pontificis, qui ex Caraffarum domo erat, in Capitolio erectam, terræ allisam, Populus in Tiberim projecit, ob persecutionem, quam in bonos omnes, sub religionis prætextu tempore inquisitionis Hisp. instituit, ut author est Ernestus Eremundus in Hist. Belg. tumult. Fiebant verò & hæc non sine diris execrationibus & atrocibus verbis. Sen. citato loco de Poppææ statuis:

Membra per partes trahunt

Deducta laqueis, obruunt turpi diu

Calcata cæno. Verba convenient feris

Immista factis.

Talia populus; Sed frequentius milites, qui sævè & crudeliter satis hunc furebant furorem. Dio Cassius lib. LXIII. *Milites statuis Neronis dissipatis & comminutis, cœperunt Rursum Casarem, & Augustum nominare.* Cum milites sibi iratiores crudelitate reddidisset Maximinus, ejus statuas quoquè deposuere. Iul. Capitolin. duob. Maximinis. cap. XXIII. *In oppido vicino statim Maximini statuæ atque imagines depositæ sunt, & ejus Præfectus Prætorii occisus est.* Quin, ut exquisitor esset pœna & contemptus, cogebant interdum intueri suas statuas dejici illos ipsos, quorum essent. Tacit. Hist. III. *Vitellium infestis mucronibus conctum modo erigere os, & offerre contumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumquè vestra & Galba occisi locum conctueri.* Nec in statuis tantum hæc fiebant, sed in imaginibus Imperatorum, quæ in signis castrensibus erant, aversum studium tanto magis declarabant, quantò illæ oportuniore & magis obnoxie seditionum tempestatibus existebant. Itaque illas detrahebant signis, & solo affixerant. Tacit. I. Hist. *Vexillarius comitantis Galbam cohortis, direptam Galba imaginem solo affixit.* Et II. Hist. *Simul Vitelli imagines direpta.* quas tamen pœnitentia ducti statim reponebant. Herodian. VI. I. 5. *Postquam de signis militaribus Maximini imagines detraxerunt milites, prodeuntem mox tentorio cum filio, ut ad eos loqueretur, hoc illi non concesso, continuo obruncant.* Illius vero, quem in locum substitui vellent, reponabant. Idem Græcus Historicus. I. I. 6. de Juliano imperium

emercante, post occisum Pertinacem. Tum signis sublatiis, impositisque illius imaginibus, deducere hominem tendunt.

CAPUT XXXVIII.

Omina varia ut ex Statuis captarint veteres, bona, mala, lata, trisitia. Exempli aliquam multis id probatum. Statua cum aut sponte caderent, aut fulmine tacta corruerent, infelix plerumque omen habitum. Fulmen in statuas delatum, cur interim, & a quibus bonam interpretationem receperit? Mos veterum Romanorum, statuas fulminatas piaculis luendi, & eas deinceps transponendi. Clausula hujus Syngrammatica.

COronidis loco memorare hoc capite lubet, quod consueverint ex statuis sæpenumero omen aliquod captare veteres. Utquæ varia sunt, quæ sperare aut metuere mortales in vita solent; ita multa fuerunt, quorum siue prosperum successum, siue adversum eventum, prout bene aut malè quæquæ casura erant, aut aliæ res circa statuas ostenderint, aut significatione aliqua ipsæ præmonstrarint statuarum, tum aliis, nimirum ad quos non pertinerent, tum iis præcipuè, quorum essent. Etenim ut sua simulacra animare Dii olim crediti sunt, inque iis habitare, ac indè signa suæ voluntatis ostendere mortalibus: Ita θεῶν ἔμψυχόν τι inesse statuis hominum vanâ opinione putatum est, haud aliter quam si Genius cujusquæ, ut hominis, ita Statuarum præsidium curamquæ ageret, quodquæ homini eventurum erat, in ejus statua præmoneret. Fuere autem omnia isthæc partim bona, partim mala. Quorum illa imperium, victoriam, aut alias res lætas & expetendas; Hæc verò, mortem, cladem, aliavè dira & funesta promittebant, prout infinita propè authorum loca idipsum testantur. Nos pauca tantum adducemus. Illustre & inprimis imperii illud omen, quod Vespasiano fecit Statua Julii Cæsaris, quæ Romæ in insula Tiberina sereno die ad orientem sponte se convertebat, quasi hunc ad rem Romanam componendam advocans, qui in oriente bello Judaico tum præfuit. Suet. T. Flav. Vespasiano. cap. v. *Ac non multo post comitia secundi consulatus ineunte Galba, Statua Divi Julii ad orientem conversa.* quod ipsum etiam videre est apud Tacitum Hist. Lib. i. Post Vespasianum Antonino Diadumeno itidem Imperii futuri, verum non diuturni omen

Omen præbuit, ejus pileus ab aquila raptus, & Statuæ Regis in monumento aptatus. Ælius Lamprid. in vita ejus cap. vi. Huic eidem aquila pileum in agro ambulanti tulit; & cum comitum infantis clamor esset factus, in monumento regio, quod juxta villam esset, in qua tunc Pater agebat supra statuam regis posuit, ita capiti ejus aptaret, quod multi ominosum putarunt, & mori accommodum. Clarum autem eventus ostendit. Natus est præterea Natali Antonini, & ea hora, & signis propè continentibus, quibus & Antoninus Pius; Quare dixerunt Mathematici, & Imperatoris illum filium futurum, & Imperatorem, sed non diu. Sed & victoriarum omnia Statuæ non raro dederant. Cæii Julii Cæsaris victoriam Pharsalicam, circa ejusdem statuam, quæ Trallibus constituta ipsi fuit, præmonstratam, innatâ ibidem palmâ victoriæ Symbolo, præter Dionem Cassium, Lib. xli. Et Plinium xvii, 25, narrat etiam Plutarchus Cæsare Cap. lxxviii. Trallibus, ait, in templo Victoria statua Cæsaris posita erat, loco circum solido, & natura & lapidibus instrato pavimento; Inde tamen us diebus juxta fundum statua palma enata est. Addit Dio, & ipsius Dæ simulacrum ad statuam Cæsaris, cui ex obliquo collocata erat, se obvertisse. Similiter Domitiano victum L. Antonium, superioris Germaniæ Præsidem, belli civilis Authorem, amplexa statuam Imperatoris, lætosquæ edens clangores aquila prænunciavit. Suetonius Domitiano, cap. vi. Siquidem ipso, quo dimicatum erat, die, statuam ejus Roma insignis aquila circumplexa pennis, clangores latissimos edidit, pauloquæ post occisum Antonium, adeo vulgatum est, ut caput quoquæ ejus apportatum vidisse se pleriquæ contenderent. Quamvis contrarium portenderit Nigro, aquila statuæ militari insidens. Non diu enim postea ei à Severianis capto, caput abscissum, & Byzantii cruci affixum est. De ipso omine hoc tradit Xiphilin. Compend. Dionis lib. lxxiv. Sed cum nonnulla prodigia ei minus evenissent prospera, vehementer perturbari cœpit. Nam aquila, quæ in statua militari confederat, in ea (licet abigeretur) constitit, quousquæ capta est. Nec dissimile erat fatum Macrini, quod ex columbæ, ad statuam ejus volatuvates prædivinarant, referente eodem Xiphilin. lib. lxxviii. Longè adhuc funestius est, quod Sejano Fumus & Serpens

& Funis ad Statuam ejus portendebat, de quo Dio Cassius lib. LVIII. *Sejanum longè magis turbabat, quod ex ipsius statua fumus initio copiosus emerferat, deinde capite ejus statua sublato, ut posset inspicere, quidnam rei esset, serpens magnus exsultuerat: rursusquè alio capite imposito, quum propter hac rem sacram facere velle Sejanus (nam inter alia sibi quoquè sacrificabat,) inventus est funis capiti statua circumjectus. Paulò post enim capite multatus est, & in Gemonias projectus, atquè à populo totum triduum ludibrio habitus in Tiberim missus. Sic porrò cladem & exitium multis aliis etiam, ut dixi, ominatæ statuæ leguntur, puta cum aut sponte, aut fulmine disjectæ fractæve corruerint, aut aliud inusitatum quid circa illas contigerit, cujus interpretationem propter similitudinem aliquam, aut alias Personarum, temporis, locorumve conditiones nisi in tristes casus quadrare non potuisse ipse eventus sæpè docuit. De C. Julii Cæsaris morte, casu statuæ ipsius præmonstratâ, meminit idem Dio Cassius lib. XLIII. *Domo, inquit, exeunte Cæsare, statua quadam ipsius in vestibulo posita sponte decidit, ac comminuta est; Etenim erat omnino Cæsari ea die moriendum.* Similem ferè exitum Vibio Pansæ Consuli, similis statuæ casus, bello Mutinensi fecit, quo Pansa vulneratus est, undè non multò post mortem concivit. Idem lib. XLVI. *Ea die, eaque ipsa hora, quâ is ad bellum profectus est, statua aëra in vestibulo domus ejus collocata, sponte sua eversa est.* quod inter prodigia, bellum istud antegressa recensetur. De Vitellio Suetonius cap. I X. *Ipsò moriente, statua equestres, cum plurisariam ei ponerentur, fractis repente cruribus, pariter corruerunt. Et deinceps, quibus ostentis par respondit exitus.* nam inter nefanda rerum verborumquè ludibria, à militibus apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus est, & inde unco tractus in Tiberim. Hujus generis est, quod de statua Hieronis Spartani refert in De Pythiæ oraculis Plutarchus x. Oculos nimirum ei excidisse, antequam Hiero ad Leuctra occubuit. Nec sine omine factum est, quod Cæsar in curia propè statuam Pompeii, quem ipse perdidit, cœderetur. Ita judicare videtur Plutarchus Cæs. cap. xciv. *Eo autem in loco, ubi Senatus est habitus, & sedes peracta, Pompeii statua tum jacebat, ipsaque illa curia ab**

cedens

eodem Pompeio olim dedicata, & ornamenti causa theatro adjecta demonstravit Dei alicujus ductu ibi rem perpetratam fuisse
 Et Dio Cassius propè finem lib. XLV. aliquantò clarius. *Quoniam Caesar pone statuam Pompeii occisus fuit, visus est ei pœnas aliquomodo persolvisse.* Huic ipsi Cæsari, pro quo immensum quantum sive benecupientium favor, sive præsentia Reip. tempora reputantium superstitionosa sollicitudo laborabat exitium portendisse & illud puratum est, quod ejus statua in Capitolio fuerit reposita juxta statuam Bruti, qui olim Reges sustulit. Idem lib. XLIII. *Ac mihi fortuitum istum casum mirari subit, quod cum essent octo statuae, septem posita regibus, & una Bruto. ei, qui Tarquinius evertit juxta Bruti hujus statuam Caesaris tunc statua reposita sit: Nimirum hac quoque res inprimis M. Brutum ad insidias Cæsari faciendas incitavit.* Malum plerumquè ut dixi, omen habitum est, cum fulmine statuæ concuterentur. Suetonius Galba cap. 1. de Neronis novissimis. *Ergo novissimo Neronis anno tacta de cælo Cæsarium adeo, capita omnibus simul statuis deciderunt, Augusti sceptrum è manibus excussum est.* Præterea Dio Cassius noster, qui talia multa cæteris rerum Romanarum scriptoribus diligentius notavit, testis est pluribus in locis. De Statua Augusti lib. LV I. *Fulmen in statuam ejus, in Capitolio positam, delatum, primam nominis Caesaris literam celerant.* Idèo vates eum centesima post die divina natura cujusdam participem fore dixerant: *Ed id conjectati, quod litera C. apud Latinos centenarium numerum designat, reliqua nominis pars, CESAR Hetruscorum lingua Deum significat.* Aliam Augusti statuam fulmine tractam, hastamquè e manu ejus excussam, in omen publicæ calamitatis traxisse Romanos, cum Dictator Augustus crearetur, tradit idem initio lib. LIII I. Et lib. L. similiter memorat Antonii, & Cleopatræ statuas, quas Athenienses Deorum forma factas in arce statuerant, ante Actiacam victoriam malo omine fulminatas. Hæc quamvis ita vulgè credita sint, tamen fuere, qui in bonam partem fulmen in Statuas delatum interpretarentur, sed quod tamen contra receptam opinionem fuerit; & insulsæ Aruspicum vanitati id adscribit, qui exemplum hic nobis suppeditat. Est in Flavio Vopiscus, qui in Floriano, cap. II. de Taciti, & Flo-

iani ejusdem statuis, *Horum, inquit, statua fuerunt Interam-
na dua, pedum tricenum ex marmore, quod illic eorum Cenota-
phia constituta sunt in solo proprio; Sed de cetera fulmine ita con-
trita sunt, ut membratim jaceant dissipata quo tempore respon-
sum est ab Aruspiciibus, quandoque ex eorum familia Imperato-
rem Romanum futurum, seu per foemiam, seu per marem, qui
det Iudices Parthis ac Persis; Qui Francos & Alemannos sub
Romanis legibus habeat; Qui per omnem Africam Barbarum
non relinquat: Qui Taprobanis Praesidem imponat; Qui ad
Romanam insulam Proconsulem mittat: Qui Sarmatis omnibus
judicet: Qui terram omnem, quã Oceano ambitur, captis omni-
bus gentibus suam faciat; Postea tamen Senatui reddat impe-
rium, & antiquis legibus vivat, ipse videtur annis centum vi-
ginti, & sine herede moriturus. Futurum autem eum dixerunt
à die fulmine precipitatis statuisquẽ con fractis post annos mille.*
Subjungit mox iudicium suum Historicus. Non magna, ait,
*hæc Urbanitas aruspicum fuit, qui Principem talem post mille
annos futurum esse dixerunt: Quia si post centum annos pradi-
cerent fore, possent eorum deprehendi mendacia, cum vix rema-
nere talis possit historia. Geminum penè huic est, quod idem
Author de imagine Probi narrat, in vita ejus Imperatoris,
cap. xxv. Cum imago Probi in Veronensi ita fulmine icta esset,
ut ejus pretexta colores mutaret, Aruspiciis responderunt, hujus
familia posteros tanta in Senatu claritudinis fore, ut omnes sum-
mis honoribus fungerentur. Sed adhuc neminem vidimus. In-
terim nequẽ hoc prætereundum est, quod consueverint in-
terdum antiqui, avertendi mali causa, fulgur piaculis luere,
cum de cælo statuar tactæ essent, & tum etiam transpositæ
ipsæ leguntur statua. Extat apud Gellium N. A. 1 v, § illu-
stre hujus rei exemplum, quod nihil vetat, quin huc tran-
scribam, Statua Roma in Comitio posita Horatii Coelitis for-
tissimi viri de cælo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendam.
Hæuspices ex Etruria acciti, inimico atque hostili in populum
Romanum animo, insituerant eam rem contrariis religionibus
procurare. Atque illam statuam suaserunt in inferiorem locum
perperam transponi quem Sol oppositu circum undique aliarum
adium nunquam illustraret. Quod cum ita fieri persuassent,
delati ad populum, proditique sunt: & cum de perfidia confessi*

essent.

essent, necati sunt. Constititque eam statuam proinde, ut
 verarationes post compertâ morebarat, in locum editum subdu-
 cendam. Eaque res bene & prospere Reip. cessis.

Hæc ferme sunt, quæ de Statuis Illustrium Romanorum
 afferre hac vice cogitavimus. Quo in argumento, etsi non
 ignoramus multa diligentiam, ac industriam nostram fugisse,
 tamen non penitus frustra laboratum nobis speramus,
 cum sic viam muniverimus, partim nobis ipsis ut si quando-
 que occasio ferat, cruda hæc facilius, iudiciis doctorum pe-
 riores facti, recoquamus; partim aliis, ut ubi nos defeci-
 mus, ibi ingenium suum illi intendant, & pro usu hujus ar-
 gumenti, quod opus videbitur, addant, demant, mu-
 tent, emendent.

Cel. C. de S. Tomagalma

ERRATA.

Ag. 9. lin. 10. lege Communes. 13. 35. & J. J. J. 14. 36. HypsiPyles. 17. 11. quædam.
 23. 12. Constantinus. 24. 13. postum. 25. 23. Σερόξ. 26. 31. Supplicationes. 27. 5.
 Romulus. & 6. Halicarnassus. 28. 11. ex Q. Fabio. 29. 21. post Narvarum, adde conficere.
 30. 10. post Tolentia, adde de Linabatur. 31. 12. & 32. pro lib. lege. leg. 32. 14. Vespasianus.
 34. 1. dele 10. in, & lege sui præcio. (stant.) 35. 7. auferti. & 8. iudicium. 39. 7. Rome.
 41. 25. quidam. & 36. suppunt. 43. 35. contigerit. 46. 6. ἐνθραπόμωροσ. 46. 25.
 SETIUS. & 29. attulerim. 47. 1. ΚΥΝΕΨΟΥ. & 3. ἑλέλιξεν. 49. 17. Rhodiginus. 53.
 2. odors. & 30. plurimæ. 54. 15. sic & 32. Marcello. 55. 5. Marcello. 56. 1. avexit. 57. 29.
 que Caius abstulerat. 62. 1. post junioris filio, adde accepit. & 72. dele ista, Sed hæc hæc hæc
 nus. 64. 12. Cornelie. & 21. Heliodoti. 66. 14. ingentia. & 31. omisso. 69. 13. & 14. in
 in lineæ ista in vestigia. 70. 35. folia. 74. 8. præterea. 76. 33. Sueronit. 88. 2.
 ipse. 92. 21. poterat. 99. 21. Aliquam invenim istiusmodi. 100. 4. F. Catus vult, qui, 103.
 29. legum. 107. 20. edendi charactera supra linea scilicet fuit. sicut infra pag. 114. lin. 27. idem
 observandum. 113. 22. hæc verba. Et Marcius ibidem eius citatione tota sequitur loco suo nota
 in lineæ ista, retrahenda sunt. & post, studio dederunt, inserenda. 125. 10. Lucianus Philopseu-
 de. & 17. explicat hiversus. 136. 5. XXXII. 132. 7. pro 25. ad. N. N. lege 32. ad Theodof.
 & Arcad. 142. 32. ceræque ætisque. 44. numerus pagina præcedentis hieratus eundem trans-
 mitit errorem ad pag. 174. 174. 6. hæret. 175. 15. in Signi, diramptu vocibus. 176. 33. &
 34. nota in toto potius. 179. 19. sola ure f. 161. 31. post triumpho, adde quod. 170. 14. & 172.
 4. Scylaxagite. 174. 16. post in hisce adde, inscriptionibus. 179. 8. Aliis. 180. 12. vitium.
 Retine. 184. 23. Honor. 188. 13. dele 70 inde. 189. 25. ἀνδραπόμωροσ. 191. 16. Zonaras
 192. 31. domo. 197. 16. Manu. 199. 31. ure. Pollen, præmitte. In quo etiam. 200. 35. ibi
 204. 22. collocata. 205. 30. memorat. 205. 20. prædmi, lege, docti. 210. 25. celæ. 213.
 36. lectorem. 215. 12. classem. 216. 20. dele 72 ibi. & 27. scribo Cary. 217. 15. post sunt.
 dele. Verri. 12. 219. 32. nuntate. 220. 27. Statuas. 225. 20. Pomponius. 227. 32. Quid.
 232. 28. illum. 239. 19. Vtique. 242. 10. præ est, lege. & 243. 1. Millequo. 251. 31. metat-
 tur. 251. 8. moverior. & 10. turbatur. 259. 19. asyngue hoc modo. Senatores, Collegia, Col-
 loni. & plebs promiscua. Illus, &c. 260. 1. Denarios. 264. 24. imaginem, d. m. h. f. e.
 272. 9. reliquimus 283. 1. religiosus. 287. 31. pro it. lege Fuit ita, 288. 33. pro eum.
 lege tum. 293. 13. Apotheoi. & 14. otis. 296. 4. ænili. 307. 18. asyngue hoc modo.
 μετσοσ. Illud vero, Traheret tandem, idem. 312. 8. obverfante. 174. 23. adversus in Pro-
 fatio. ad Lectorem, pag. (?) 4. lin. 30. pro isolant, lege doleat, in Indices Aurharum, pro
 Ppularum, lege Paulanas, in Præfatione ad Lectorem, pag. (?) 3. facie 21. 34. & 35. pro con-
 lle, lege constet.

Rerum præcipuarum, hoc Syngrammate contentarum. Numerus Romanus caput, Barbarus paginam notat.

- A.**
Absentis Principis imago, in magna veneratione habitata. xxv. 197.
Aclamationes contumeliosæ auditæ, cum deicerentur Statuæ damnatorum. xxxvii. 315.
Adorâre Principum vivorum Statuas ut fuerit consuetudo. xxxi. 163.
Aedificia sua Romani signis ornâ. vi. 40.
Agyptiâtorum Deorum Statuæ cur ipse serinâ. ii. 10. Eodem serje monstrôsæ. ii. 11.
Atrium illato bello capte Statuæ. xvi. 64.
Atræ collato factæ Statuæ. xxii. 189.
Atræ collato cur veterint sibi Statuas fieri Imperatores. xxii. 195.
Atræ Statuæ aurata. xvi. 144.
Atris celebritas præ reliquis Statuarum materie. xvi. 141.
As Corinthiacum cuiusmodi. xvi. 142.
Atrias expressa in Statuis Deorum. ii. 10.
Atratis ratio in ordine inter Statuas plures habitata. xxv. 218. 219.
Affectus & mores in Statuis expressi. xiv. 125.
Ἀγαλματοποιοὶ ἡδικοί. vi. 49.
Ἀγάλματα. I. 3.
Ἀκινήτοτερον ἀνδρώντων. I. 2.
Albani Ducis arrogantia. xxvi. 224.
Alexander M. ut formæ suæ cav. rti. xv. 123.
Amphinomi & Anapi Statuæ Claudio celebratæ. xii. 169.
Ἀνδείας. I. 3.
Annone vilis procurata Statuæ precium. xii. 109.
Annus in Statuis. xx. 179.
Anfres Signorum custodes. v. 36.
Aquila signea volans. ii. 21
Aquila Statuæ militari infidens, omen exitii Nigro præbuit, xxxviii. 323.
- Archite** Columba volatilis. Basibus impositæ. Statuæ. xxvi. 230.
Arcubus armatæ Statuæ. xxi. 183.
Ascum Triumphalium, Statuarumque in iis positarum causâ & Orgo. xxvi. 221. 222
Argæi. I. 4
Argenteæ Statuæ, quando primum Romæ factæ. xvi. 144
Ἀρχαῖον. xxxii. I. 285.
Armaria Imaginum quæ. xi. 90. ut fuerint claudib. & quas ob causas aperitis. ib.
Armille in Statuis. xx. 179
Artes fingendi quot apud veteres. I. 5.
Artificum celebritas, signorum precium intendebat. vi. 48.
Artium Libe alium studium, celebres Statuarios dedit. vi. 46.
Ἀρχαῖος κλέος opera vi. 49.
Astra Statuis consecratorum ad dita. xxxii. 273.
Atrologia Statuæ, à Magis ad coeli & Syderum cursum factæ. ii. 12.
Ayla ad Statuas Principum. xxxiv. 288.
Ayli jus ad Principum Statuas in Provinciis à Senatu Rom. impetra. m. xxxiv. 259.
Athletarum Græcorum Statuæ quæ habitus. xix. 163.
Atrium sedes Imaginum xi. 89.
Augures statuis honor. xii. 142. Cu capite tecto. xx. 172
Augustatum Statuæ in Templis maritorum locatæ. xxxviii. 289.
Avium Simulacra. ii. 7. Modulos vivarum imitantia. ii. 23
Auræ Statuæ. xvi. 144.
Aurum Cononarium. xxxii. 192
Aurigaorib s Statuæ positæ. xiii. 125 & 117.
Aurum Philippeum quid. xxii. 143.
Authoria fingendi Statuas in urbe, penes quos fuerit. ix. 68. In Provinciis, Colonis & Municipis, quid circa hanc em factû. Ibid. 71. 72
Ἀυτομάται. I. 11. 20
B.
Balnea Libertinorû apud Romanos Statuis ornata. vi. 49.
- Basibus** impositæ. Statuæ. xxvi. 230.
Basis sedes inscriptioni. xxv. 232
Basis ac alia nota rei & post statuarum dejectionem in rei memoriam. xxxvii. 315
Bellica virtus præcipue Statuis apud veteres meruit. x. 11. 103.
Bellorum occasione Roma Statuis repleta. vii. 54.
Bellorum exitus à Statuis fatilibus præmonstrati. ii. 17.
in Bibliothecis publicis & privatis Statuæ & imagines positæ, præcipue Doctorum. xxiv. 206. (162.)
Bijures Statuæ Corules xvi. 141.
Bona simul v. mala omnia ex Statuis captata. x. xv. 111. 322.
Brachia, Bractæator. xvi. 143.
Βρίτεια quæ. I. 3.
Breves & semipleni Statuarum tituli. xxvii. 232.
Βεγγίδες. I. 4.
Bruta Signa erecta. ii. 7. gubus de casu. xv. 28. 29. 30.
Brutorum signa in sepulchris. xv. 29. quare in eorum prope Simulacra Deorum positâ. xv. 30
Butte in Statuis. xx. 179.
- C.**
Canis Signorum custodes. v. 37 & longum in Laracris. v. 87.
Capita sola & thorax sine reliquo trunco quare efficta. xvi. 170.
Capitulum præcipua Statuarum sedes Romæ. xxxii. 195.
Capriciosus inter signa Zodiaci Statuariorum Patronus. vi. 46.
Capientis, Curribus & Theosis in circum vectæ Statuæ. xxxiii. 225.
Corvæides vi. 47. & 72.
Casus Statuæ malum omen Cæsari & Pansæ fecit. xv. 111. 324.
Cænonatio Statuarum apud Rhodios nominâ. xxxii. 189.
Causæ Statuarum ponendarû. xii. 100.
Ob celebritatem signorum aditæ urbes. vi. 31.
Ceræ Imagines Majorum. xi. 87.
Cicero.

- Cicetonis in Academia & Lyco suo Statuis ornando diligentia. vi. 39.
- Circens pompa Statuarum translatione celebris v. 37.
- Circenses Ludi in Statuarum dedicationibus exhibiti. xxx. 257.
- Circens pompa inferre Statuas Consecratorum aliorumque ut confuuerint Romani. xxxiii. 281. 284.
- Circumlatæ imagines venerationis causa. xxxv. 396.
- Citharædicus habitus cuiusmodi. xiv. 167.
- Civilis habitus. xv. 173. 174.
- Civiliis Statuarum veneratio qualis. xxxi. 262.
- Clariorum virorum Statuas domi habere, quam familiare veteribus. x. 86.
- in Classis Statuæ ut distingantur. xv. 217.
- Clementes et Patronos suos honorariis Statuis. xiii. 110. 111.
- Collægis artificii potestas ponendi Statuas ut cœcili. ix. 75.
- Collectis Colonis & plebi datæ largitiones in Statuarum dedicationibus. xxx. 259.
- in Collo Statuarum tituli inscripti quibusdams. xxvii. 233.
- in Coloniis, & municipiis Statuæ qua autoritate possint. ix. 71. 72.
- Colossi inde dicti, & quæ eorum magnitudo. xvii. 154. ut firmari contra ventos. xxvi. 226.
- lari. xviii. 154. 155.
- Colossi Romanis, quid hodiè residuum. xvii. 156.
- Columna Traiana cum Statua, xxvi. 221.
- Colossi solè Deis dicati ab antiquis, post ad homines transiit. ib. Columnis inscriptione res gestæ Prince pū. ib.
- Columnis cur impostæ Statuæ. xxvi. 220.
- Comici & Tragici apud Athenienses in Theatro statui. xxxiii. 203.
- Comitiva Romana, præfecturæ vigilam, qui Statuas custodiebant. v. 35.
- in Comitio Statuæ. xxxiii. 207.
- Conditio hominum, opera & artes in Statuis representantur. xix. 168.
- Coniuges Superstites ut defunctos consecrare, & Statuis sacris colere consueverint. xxxii. 277.
- Consecrare & Dedicare in quo differant. xxix. 249.
- Consecratæ Statuæ Deorum, quare. 26. 1v.
- Consecratis hominibus factæ Statuæ Sacræ. xxxii. 271.
- Consecratorum Imagines in pompis funebribus præferre non permittunt. xi. 9. 2.
- Consecrari solitæ a privati Statuæ. xxxii. 277.
- Consecratas Statuas conflare, læsæ Majestatis crimen. xxxvii. 302.
- Consecratos Statuis sacris iussi aliquando colere privati. xxxiii. 282.
- Consecratorum Imagines Sacrificiis cultæ. xxxiii. 283.
- Contumeliæ omnis generis in Statuas facinorosorum exercite. xxxvii. 313.
- Convivia & cœnæ in Statuarum dedicationibus datæ. xxx. 257.
- Corintha Signa parva. xvii. 153.
- Coronarum aurum. xxxii. 192.
- Coronæ additæ Statuis. xxi. 183.
- Coronæ, quibus Statuæ honorantur, ex qua materia fuerunt. xxxv. 295.
- Coronæ in Statuas coniciendi mos. xxxv. 249.
- Coronate Statuæ per venerationem. xxxv. 294.
- Corpora ignobilium artificum & sodalitia ut erigere Statuas possunt. ix. 71.
- Coronis viri in Statuis occulata quandoque. xiv. 124.
- Cruces Chosii particula in Statua Constantinii junioris condita, vim servandæ urbis Constantino-politana habere creditur. xii. 17.
- Cruca divisa in Statuarum dedicationibus. xxx. 258.
- Cultus Simulacrorum occasio & cause. IV. 22.
- Cultus Statuarum à Constantino M. abrogatus. xxxii. 266. Et post abs Theodosio. ibid. 267.
- Cupido Thespensis. vii. 57.
- Curator Statuarum. v. 35.
- Curatores largitionum in Statua: um dedicationibus hæretes & propinqui. xxx. 261.
- in Curia Statuæ. xxxiii. 205.
- Caroles Statuæ unius, & quibus dicantur. xv. 111. 161.
- Custodes constituti, qui excohabent pro Statuis contra fures. v. 34.
- Custodes Singulorum Signorum, quos capere interdum pro his cavere publici instituti sunt. v. 35.
- Custodes etiam suis signis imponebant servas privati. vi. 40.
- D.
- Δαμόδαλε ποιήματα, cuiusmodi fuerint. iii. 19.
- Dama Statuam ex Templestatæ, solminibus, veritate, aliisque variis casibus. xxvi. 227.
- Dannatorum Imagines in pompis funerum præferre veritatem. xxxvii. 314.
- Deavoratores qui. xvi. 143.
- Decedendi Statuas quis modus. xv. 131.
- Decretum Statuarum. xv. 133. quæ xxviii. conules aut alii Curatores tenebatur. xv. 135.
- Decurionum in Municipiis quæ autoritas in erigendis Statuis. ix. 73.
- Dedicandi vox quem sensum habeat. xxix. 247.
- Dedicabantur Statuæ hominibus. ibid. 249.
- Dedicationes solennibus verbis conceptæ. ibid. 252.
- Dedicationum formulæ de honoribus Statuarum & modo cultus præscriptum. ib. 253.
- Dedicare solent Pontifices & Sacrorum Præsides. xxxix. 251. Et interdum Imperatores. ibid. 252.
- Dedicationes eam Deis cuiusmodi. ibid. 254. & sine Deis. ibid. 255. & 256.
- Deificationes seu devotiones per Statuas & imagines magicas procurabantur. iii. 13.
- Deificationes hostiles, benignæ, Etruscæ. iii. 13.
- Deiectæ Tyrannorum, Proditorum, Parricidarum, hostium Reipublicæ, aliorumque sceleratorum Statuæ. xxxviii. 311.
- Δείκελα, quæ. I. 5.
- Deorum Simulacra cur humanæ formæ. ii. 8. 9.
- Deorum Simulacra circumgestata in spem Salutis & auxilii. iii. 16.
- Deorum Statuæ quare consecratæ. iv. 62.
- Deorum habitus, Ethies Consecratorum dicantur. xxxii. 271. Et deinceps.
- Deorum Simulacra ad formosorum hominum exemplat aliquando facta. xxxii. 276. inter Deos Tutelares oppidum consecratos Augustus dū adhuc viveret. xxxiii. 282.
- Deorum Simulacra vestita. xx. 278.

- prope Deorum Simulacra Statuſ, quantus bonos? xv. 217
 Deponere Statuas de basi quâ conditione aliquando ſicuerit? XXXVI. 303.
 Dextra elata in Statuis quid ſignificavit. XIX. 164.
 Dies dedicationis ſtatuarû nonivertatis largitionibus interdû celebratus. XXX. 258.
 Digitorum ſitu in Statuis, ut ſignificari poterint geſtorum Magiſtratum vices. XIX. 165.
 Dignitas Statuarum ex loci ſitu, prout quæquæ alius erecta ſuit, menſurata. XXV. 219.
 Dii Statuas inhabitare & indè exire crediti gentilibus. IV. 26.
 Dimenſio Statuarum per facies. VI. 48.
 Diviſio quid apud Iuriſconſultos. xxx. 261.
 Doctis datæ Statuæ. XIII. 112. in bibliothecis poſitæ. xxv. 206.
 Domi Statuas habere conſeſum. x. 84.
 Domi habere Statuas damnatorum qui in fuerit periculoſum. XXXVII. 316.
 Dona amicorum Statuæ. VI. 40. & 41.
 Dona varia & Anathemata ad Statuas benefactorû. xxv. 296.
 Ducum Romanorum quinam Statuis bello capti Romanis ornarint. VII. 55. & ſeqq.
 Duumviri & Deuriones in Colonis ac Municipiis qui, & quomodo locum Statuis aſſignarint. XXIII. 156. 197.
 E.
 Eburnæ ſtatuæ. xvi. 143.
 Effigies eorû in curru, quibus curules ſtatuæ dicuntur. xviii. 161.
 Eudæa. I. 3.
 Elementorum ſtatuæ. II. 7.
 Elephantis ad Principum ſtatuas Curules decreti. XVIII. 163.
 Elephantis ad curium junctis invecitæ Ciceſi pompâ ſtatua. XXXIII. 286.
 Epula in ſtatuarum dedicationibus præbita. xxx. 257. 258.
 Equitum ſtatuarum appellatio & forma. xviii. 157. origo. ibid. 158. Tenaces & parci hujus honoris Romani, contra quàm Greci. ib.
 Equitum ſtatuarum honore quæ poſſunt eviſeris Romæ, ad certaminum victores deſeruiſe. ibid. 159. quid ex hac re hodiequæ Romæ aut alibi reſidui. ibid. 160.
 Equo vehi magnificum. xviii. 157.
 Equi ut ad ſtatuas curules jactati. XVIII. 163.
 Equus æneus Trojanus. XXIII. 200.
 Eraſi tituli & inſcriptiones in ſtatuis facinoroſorum. xxvii. 313.
 Epirus. VI. 52.
 Ethica doctina inſtructi veteres artiſtes animi motus commodè in ſtatuis exprimabant. VI. 49.
 Euauchorum ſtatua Conſtantinopoli. XIII. 118.
 Exemplaria capita ſtatuarum. XVII. 150.
 F.
 Facinoroſi ſtatua procul viciniâ honoratorum ſubmotæ. xxv. 217.
 Fatales urbium & populorum ſtatua. III. 16. & 17.
 Fatales ſtatuarum, in pompâ Ciceſi. XXXIII. 286.
 Ferrea imaginum. XI. 94.
 Fiſtiles ſtatua. XVI. 140.
 Fides imaginis quid. XIV. 124.
 Figura caprarum bello ſtatuarum in publicat rationes reſtata. VII. 61.
 Flaturus. VI. 46.
 Fleum ſparſio ad ſtatuas, ſavoris ſignum. XXXV. 296.
 Fluminum ſtatua. II. 7.
 Fœda quævis circa ſtatuas Deorum & conſecratorum fieri prohibita. XXXVI. 308. 309. 310.
 Fœoniarum ſtatua cum ſandaliis, cujus rei nota. XX. 173.
 Fœminis erectæ Statuæ. VIII. 64. quaræ. XIII. 112.
 Fœmilia ſtatuarum honorem communicarunt, ut agrè tulerit. Cæſo. VIII. 64.
 Fœminæ ſtatuis ſacris cultæ. XXXII. 271.
 Fora Romæ, & in municipiis ſtatuis repleta. XXIII. 198. 199. 200. 201.
 Forma ſtatuarum. XVII. 147.
 Formæ monumentum ſtatua. XIV. 121.
 Formulæ inſcriptionum Romanæ in Municipiis & coloniis quædantenus retentæ. IX. 72.
 Formulæ dedicationum veterum curatæ pauca erant. xxii. 251.
 Formulæ ſenatusconſultorum. xv. 135.
 Forma quod discrimen faciat inter ligna & ſtatuas. I. 1. in Fornace coquebantur ſicillæ ſimulacra. xvi. 141.
 Fornix quid. xxvi. 222.
 Fractæ facinoroſorum ſtatua. xxvii. 313.
 Fulmen in ſtatuis delatum anteceptis omen, ſed plerumque inſelix. xxviii. 325. 326.
 Fulmineibus ut armatarum ſacrae fuerint. xxvii. 312.
 Funeribus pompis non ſicilum ſtatuas conſecratorum adhibere. xxvi. 301.
 Funerum pompæ Majorum imagine prælatæ. xi. 90. & aliorum inſumum virorum, in principum æqueiſ. ib. 91 itemque ſtatuae antelate. ibid. 94.
 Funeris locis ſtatuas Principi locare nefas. xxvii. 303.
 in Fures ſtatuarum quâ curâ inquilium. V. 30.
 G.
 Galeæ ſtatua. xxi. 121. Roma cur ſemper Galeæ. ib. frequens id in ſtatuis Grecorum. ibid. Periclitæ ſtatua Galeæ, regendo capitis viſio. ibid.
 Genera hominum certa ut Atractores, Mercatores, &c. quemodmodum ſtatuas poſtuerint ericere. ix. 76.
 Genera ſtatuarum diverſa. II. 7.
 Genia. xxxii. 279.
 Genia ſtatuarum quid. xxxii. 264.
 Genia ſum imaginibus & ſtatuis alienis inſerit non ſinebant Romani. x. v. 216. niſi raro. ibid. 218.
 Genium ſtatua. II. 7.
 Geometriae ſcientia antiqui artiſtes obtinere, ut celebres evaderent. VI. 47.
 Geſtuſe manus. xix. 144.
 Geſtus in ſtatuis merum, æſtæum aliarumque rerum indices expreſſi. ibid. ut perſonis & earum conditioni reſponderent, ſedulo proviſum. ibid. 169.
 Gladiatorum luſi in ſtatuarum dedicationibus exhibitæ. xx. 256.
 Gladius in ſtatuis nunc ſtriſus, nunc vagina conditus. xxi. 182.
 Greci quantum op. è ornamentis ſtatuarum deleſtæ. VII. 55.
 Græcorum officina, pugilum luſtatorumque ſtatuis eſſe genia occupatæ. xii. 118.
 Gram.

- Grammaticis Statuæ donatæ. XIII. 114.
- Gymnasia, Academiæ & palestræ statuæ ornant. xxiv. 210.
- Gymnasia veterum duplicia. *ibid.* 211.
- Γυμνασίου** signa, quæ xxiv. 211.
- Gyffer doctorum statuæ in Bibliothecis. xxiv. 208.
- H.
- Habitus statuarum. xiv. 164.
- Habitus & vestitus in statuâ Deorum. xi. 10.
- Habitus Numinibus effigies consecratorum dicatæ. xxxii. 201.
- Hæcædibus testamō in omnia necessitas erigendi statuæ. x. 78. Negligentia eorum multatæ. *ibid.* 80.
- Hæcæ Deorum insignia xxxii. 203.
- Hæcæ statuæ. xxi. 182. hæcæ signum fortitudinis. *ibid.*
- Hædomades Varronis quæ. xxiv. 207.
- Hæteræcæ coronæ in Postrati statuæ. xxi. 184.
- Hællanodictō quæ cura circa Olympiorum victorum statuæ. xvii. 134.
- Hæculis statuæ, cur in Bibliothecis positæ, Mercurio iunctæ. xxiv. 211.
- Hæruæ statuæ xvii. 147. cur quadratæ. *ibid.* 148. cur virgilia additæ. *ibid.*
- Hærima hæca quid. xxiv. 211.
- Hæteractes. *ibid.*
- Hærum statuæ cur sine crepidis & calcæis. xi. 173.
- Hærum simulacra cur circumgestata à quibusdam, quocumque irent. xi. 16.
- Hærum quid Deorum statuæ leviores honores exhibiti. xxii. 208.
- Hæroicæ quo loco apud Græcos habitæ. xxi. 188.
- Hæroica cognitio artificis necessaria. vi. 47.
- Hæstrosibus & Ludis statuæ positæ. xxii. 115. 117.
- Hænum statuæ forma Hæmarum. xvii. 149.
- Hænor statuæ raris apud Romanos veteres. xi. 101. & apud Græcos. *ibid.*
- Hænor statuæ raris apud Romanos veteres. xi. 101. & apud Græcos. *ibid.*
- Hænor accepto, sumitis ut quidam Reip. remiserint. xxii. 187.
- Hænor Honoris Divinos & Hæroicæ adferimen eujusmodi. xxi. 213. 40.
- Hænor statuæ ornabant. vi. 21.
- Hænor Reipub. imaginæ in pompis funeris præferre veritatem. xi. 51. ut & statuæ erigere. xi. 106.
- Hænor omniæ imaginæ dejectæ. xxxvii. 311.
- I.
- I Aniquales. xvi. 222.
- I An s Medius quis. xxii. 197.
- I An s v. 197.
- I Anicæ Statuæ quæ. xvi. 11.
- I Anicæ Statuæ dicitur, qui in Olympiis examiniibus victoribus eriguntur. xi. 118.
- I Anicæ xvii. 173.
- I Anicæ a pluteo fabricatæ quæ statuæ. xvii. 172.
- I Anicæ a pluteo fabricatæ, ignobilium tantum Statuæ, jura clerici meritis & illustres non permittunt. xv. 215.
- I Anicæ a pluteo fabricatæ, æthere grave colunt habitum. xvii. 172. 173.
- I Anicæ a pluteo fabricatæ, Antonii & Netoni subscripti. xxxvi. 307.
- I Anicæ a statuâ & signo differat. i. 4.
- I Anicæ proprie quæ pictæ, vel ex cera. i. 4.
- I Anicæ Majorum. xi. 87.
- I Anicæ Materie. i. F. 82.
- I Anicæ Locus. 807. Vltus. 90.
- I Anicæ defuncti in pompa venerante lecti in mortualem præstita. vi. 64.
- I Anicæ doctorum editis voluminibus in memoria formæ ad posterum à quibus transmissæ. xxiv. 209.
- I Anicæ imperatorum in castris ut colunt. xxxi. 265. eorumque forma quæque gestandi ratio. *ibid.*
- I Anicæ varia genera. xxxv. 299.
- I Anicæ in Annulis, Coronis, Clypeis, vestibus, vasculis parietibus. xxv. 300.
- I Anicæ tenuis quid. xi. 96.
- I Anicæ. xvii. 173.
- I Anicæ Necropolis aduersus infestâ valida, & turcorum præfata. xii. 13.
- I Anicæ statuæ. xvi. 143.
- I Anicæ ac Regibus positæ statuæ. viii. 63. Quæ. xii. 103.
- I Anicæ qui statuæ ipsæ fecerint. viii. 63.
- I Anicæ non ab urbibus clientibus & amicis pecuniam Statuarum nomine exigendi. xxii. 192.
- I Anicæ Imperatoris statuam fugere, sciendæ invidiæ causa graviter puniunt. xxxiv. 261.
- I Anicæ imaginæ cur utriusque marti solite, ab urbe in provincias, & vice versa. xv. 297.
- I Anicæ omnium visorum statuæ divinis honoribus cultæ. xvii. 252.
- I Anicæ omni ex statuâ accedunt. xxxvii. 312.
- I Anicæ Statuæ. xvi. 143.
- I Anicæ rebus hinc factæ. xvii. 173.
- I Anicæ quid in Statuâ. xxvii. 297.
- I Anicæ qui ut docti viderentur, Statuæ Doctorum consequere, notati. xxiv. 208.
- I Anicæ & naturæ inclinatio quantum apud artifices præstat. vi. 43.
- I Anicæ statuæ nomina eorum, quibus Statuæ poterantur. xxxvii. 316. sicut patentes, Majores, tum qui decederant, qui insperatas præstabant, qui ponebant. *ibid.* 319. & res gestæ acologia. *ibid.* 322.
- I Anicæ & Marti raris. *ibid.* 341. De eis negra & testatæ. *ibid.* 343. Epitaphia ut que & gratulationis. *ibid.* 344. Nec non centules anni quo Statuæ posita, dies dedicationis, itemque locus genus, vota publicæ & alia. *ibid.* 345.
- I Anicæ nunc profa esse vixit oratione conceptæ. xxvii. 336. 337.
- I Anicæ aut corere statuæ antiqui Græci voluerunt. xxvii. 310.
- I Anicæ aliquando magnum bello ac momentum accessi. xxvii. 242.
- I Anicæ in formis partem Magni ferus phabatur, partem ipsi adorantur, quibus Statuæ decerebantur. xxvii. 332.
- I Anicæ imaginum quid consequerent. xi. 98.
- I Anicæ præcipuis requiritum acumen. xxvii. 232. 233.
- I Anicæ Statuarum erigere aut mutare nefas habitum. xxxvi. 304. 305.
- I Anicæ magna. xi. 7.
- I Anicæ in nostro tempore in locum imaginum susceperunt. xi. 59.
- I Anicæ Deorum in statuâ factatorum. xxx. ii. 272.

- Insignia Deorum in statuis
consecratorum. xxxii. 273.
- Intercessio populi, Senatus,
Principis, ut decretæ fuerint
quandoque statuar. xv. 131. 132.
- Invitari ad solennia dedicati-
onum Magistratus & plebes,
ut consueverit. xxx. 259.
- Invocare Statuas, ut mos fue-
rit. xxxiv. 292.
- Judicio Publico interdum de-
jectæ Statuæ. xxxvii. 314.
- Juris ac legum interpretes sta-
tuis ornati. xiiii. 112.
- Jus imaginis quibus conces-
sum. xi. 98.
- L.**
- Lampades in usum nocturni
luminis gestare signa ut
solia. vi. 52.
- Laocœtis celebris Statua Ro-
mæ. iv. 18.
- Lapidis idem consecratis sta-
tuas petere, crimen Maje-
statis habitum. xxxvi. 304.
- Lararium quid & quosplex.
x. 86.
- In Larariis statuæ Clarorum
hominum culæ. ibid.
- In Larariis consecratorum ef-
figies culæ. xxxi. 111. 121.
- Latriæ sive lupanari conse-
crati principis imaginem
inserere quam periculosum æ-
liquando. xxxvi. 309.
- In Latinas abjectæ Statuæ
damnatorum. xxxvii. 314.
- Laudes eorum commemoratæ,
quibus statuæ decerneban-
tur. xv. 133.
- Laudes hominum statuæ Deo-
rum inscripserunt Græci,
xviii. 149. xxviii. 234.
- Lauræ. xxv. 298.
- Læti imaginum. xi. 93.
- Lætorum pedes in simulacra
variâ formati. vi. 52.
- Legata in statuarum impensas
relicta. X. 86.
- Legata populo in Epulum &
divisiones data. xxi. 141.
- Legata in superius statuarum bene-
meritis collocandâ varia. ib.
- Legata relicta ad largitionum
sumptus, die dedicationis
quorundam iterandos. xxx. 259.
- Legata statuarum à ditiorti-
bus ad ornatum urbis re-
linqui solita. v. 31.
- In Legatione mortuos vel in-
terfectos, honore statuarum
Romani profecuti. xiiii. 107.
- Legionum signis imagine im-
peratorum detractæ, motu
subito militum. xxxvii. 311.
- Leonum simulacra rugientia.
111. 73.
- Leonum effigies cur Ægyptii
ad templa, & Græci ac
Romani ad fontes & aquæ
ductus posuerunt. iv. 30.
- Libelli famosi & alia contu-
meliosa ad Statuum Nero-
nis. xxxvi. 307.
- Liberi à Parentibus consecra-
ti, & statuis sacris culti.
XXXII. 278.
- Liberi hominibus datæ Sta-
tuæ. VIII. 63.
- Licentia ponendi statuæ edi-
cæis quando compressa. IX.
70.
- Lignea Deorum simulacra, &
quare. xvi. 137. 139.
- In Ligneum Herculeum cavillus
Diagoræ. ibidem.
- Literariis omnis generis homi-
nibus statuarum honos ha-
bitus. xiiii. 112.
- Locare statuas facundas ut
consueverint Romani. xiiii.
185.
- Locis quibus posite statuæ.
xxiii. 195.
- Locis celeberrimis statui velle
offendiculum publicæ li-
berratis. xxiii. 199.
- Locus in provinciis & muni-
cipiis quâ autoritate, &
quomodo assignatus. ib. 196.
- Locis quibuscuque vellent
statuas ponere, concessum
quibusdam. ibid. 202.
- Locus aliquot pedum circum
statuam concessus specta-
dis ludis quanto honori
fuerit. ibid.
- Locus sortitus quandoque
statuis datus, & quare. ib.
204.
- Loca à Statuis appellacionem
sortita. ibid. 205.
- Locus maxime conveniens,
tam Deorum quam homi-
num statuis ut fuerit assi-
gnatus. xxiv. 212.
- In Locum dejectarum imagi-
num, repositæ statuæ suc-
cessorum vel victorû. xxvii.
319.
- Loca prope nulla in urbe à Sta-
tuis vacua. v. 32.
- Λογδοῦδαλοι. III.**
39.
- Loricatæ Statuæ. XXI. 151.
- Ludis ornandis statuæ adhibi-
tæ. v. 37.
- Ludi varii in statuarum dedica-
tionibus exhibiti. XXX. 247.
- Ludis publicis collocari soli-
tæ consecratorum statuæ in
Circu, & in theatro. xxxiii.
287.
- Lynule quare statuarum capi-
- tibus ab artificibus addi cõ-
sueverint. xxxii. 274.
- Lupercalium statuarum quis
habitus. xx. 177.
- Luto & fordibus inquinari
statuæ fabriciosorum solitæ.
xxxviii. 313.
- Luxus circa statuas inuisus. xv.
50.
- M.**
- Magi statuis honorari. xiiii.
119.
- Magiarum Statuarum vires
quæ creditæ. III. 13.
- Magiarum imaginum materia
plerumque vitis. III. 14.
- Magiæ Statuæ ejusmodi. III.
14. Modi maleficia per eâ
procurandi variâ. III. 14.
& 17.
- Magistratu benefuncti, statuâ
donati. xiiii. 106. 107.
- Magistratibus interdum di-
tributæ largitiones, in sta-
tuarum dedicationibus. xxx.
259.
- Magnitudo captarum bello
statuarum in publicas ratio-
nes relata. vii. 61.
- Magnitudo statuarum diversa.
xvii. 172.
- Magnitudine pari cum Deorum
simulacris, consecratorum
statuæ factæ. xxxii. 271.
- Majores, quam pro modo cor-
poris, statuas affectare pro-
brosam quandoque. XVII. 156.
- Manus exercæ in Statuis Cas-
sidiorum, Oratorumque
Romanorum, contra quam
apud Græcos. xii. 165.
- Marcelli statuâ pro patibulo
usua Verres. XXXVI. 305.
- Maris simulacrum. ii. 7.
- Maris antiquus usus in
statuis. XVI. 141. Care-
bore frequentior. ibid.
- Martis & Veneris simulacra,
ex ferro unum, ex Magnete
alterum, lascive se moven-
tia. ix. 21.
- Mars Patronus Statuariorum.
VI. 44.
- Materia quid discriminis fa-
ciat inter statuas, signa &
imagines. i. 4.
- Materia Statuarum. xvi. 137.
- Materia vitiorum simulacris
Deorum fingendis adhibita
ibid. 135.
- Materia in Statuis nobilior
mellore dignitate non
misuit. xvi. 146.
- Medici Statuis donati. xiiii.
112.
- Medio Temporum simulacra
plerumque constituta. xxxiii.
286.

- Memoriæ rerum gestarum quemodo statuz profuerint. XIV. 130.
- Menfarum pedes in simulacra varia formati. VI. 52.
- Mentiri clarorum hominum imagines ut mos fuerit. XIV. 207.
- Mercatores signorum, qui venales has merces exponebant. VI. 41.
- Mercurii & Minervæ statuz in Bibliothecis quate. XXIV. 212.
- Meretricibus Statuz donatz. XIII. 118.
- Meritis insignibus solum statuz datæ. XII. 101.
- Meritorum æqualitas in statuarum locis assignandis spectata. XXV. 216.
- Metalla ut mista fuerint ad representandos colores variatos. XIV. 125.
- Metallice Statuz igne purgata. XVI. 146.
- Militaris habitus in Statuis Romanorum frequens. XII. 180.
- Militari motu statuz defectæ. XXXVII. 321.
- Minutæ tabule statuis appensæ. XXVII. 233.
- Minutissima quavis, nervi, musculi, venæ, color, ætas, in statuis expressa. XIV. 125.
- Mitræ & Diademata in statuis. XXXV. 295.
- Mittatæ Statuz. XX. 177.
- Moderatio quorundam circa statuarum præcia, numerum, pondus. XXII. 187.
- Mortis causa statuz positæ. VIII. 64. & 65. item 16. 81.
- Mortis omnia ex Statuis. xxxviii. 324.
- Mortuis parentibus, liberis, propinquis, amicis, conjugibus, ut Statuas erexerint superstitibus liberi, parentes, hæredes, conjuges, amici. X. 82. 84. 85.
- Mortuorum statuz divinis honoribus cultæ. XXXII. 290.
- Ex Mortuorum statuis cognitum, cuiusmodi vivi fuerint. XIV. 122.
- Morus Statuarum artificiosus. III. 19. à nervis, à Magnetis vi, ab argento vivo infuso, ibid. 20. & 21. & 22.
- Morus Statuarum quis Ambrosio. III. 21.
- Multum populo in Statuarum dedicationibus datum. xxx. 25.
- Multiformes Statuz, & quæ totas interdum historias aut fabulas abfolverint. IV. 28.
- Mutilatio Statuarum quibus penis vindicata. V. 36. item xxxvi. 304.
- N.
- Natalibus Principum ad statuas eorum posita libamina, XXXII. 270.
- Nationum Statuz. I. 7. & 8.
- Navigii Tutelæ. VI. 52.
- Necyia. xxxii. 270.
- Nobogonasa* five imagines, quæ nervis tenzæ movebantur, à gesticulatioribus & ægyptis circumlatæ, lucranda si ipsi causa. 111. 21. (97)
- Nobilitas Imaginibus cõta. xx.
- Nomina aliena alienis statuis cur inciderebantur quandoq;. xxviii. 256.
- Nominibus virtutum statuz vitiorum illustrii consecrata. ibid. 237.
- Nomina aliena qui ipsi ascrivebant, & statuis suis inscripserint. xxviii. 238.
- Nota, idem quod inscriptio. XXVII. 229.
- Nota aliqua relicta post statuarum dejectionem, in memoriam criminis. xxxviii. 315.
- Noxæ gentilitiæ in Statuis expressæ. xiv. 122. & 123.
- Nudare sese ante consecratas imagines nefas. xxxvi. 308.
- Nuditas Statuarum cur Grecis placuerit. xx. 171. Probrosa eadem apud Romanos & alios. ibid.
- Numerus captarum bello statuarum in publicas rationes relatus. VII. 62.
- Numina infera in dedicationum formulis advocata in vindictam eorum, qui dedicationum leges violarent. xxix. 255.
- Nummi in statuarum dedicationibus quot & quibus distributi. xxx. 259. & 260.
- In Nummis Principum imagines. xxxv. 299. & Statuz expressæ. ibid.
- In Nummos constatz Principum statuz quandoque per necessitatem. xxxvi. 302.
- O.
- Odores per Statuarum foramina sparsi in Theatris Rom. VI. 53.
- Oleum plebi in Statuarum dedicationibus datum. xxx. 258.
- Olympicorum certaminum victricem ter consecuti, Ieonis Statuis honorati. xiii. 118.
- Omnia ex Statuis captari solita. xxxviii. 322.
- Opera hominum in Statuis representata. xix. 168.
- Operum publicorum cura statuis quandoque pensata. xlix. 109.
- Operum publicorum dedicari- onibus largitiones ut fierent. xxx. 260.
- Optem quàm utiliter didicerint veteres artifices. VI. 48.
- Orationibus publicis ut gratias egerint, jus imaginis consecuti. xi. 99. Et Statuas nacti. xv. 134.
- Orationibus publicis decretæ Statuz. xv. 132.
- Orationes publicæ habitæ in statuarum dedicationibus. xxx. 256.
- Oratores & Rhetores Statuis donati. xiii. 113.
- Ordinum in civitatibus quæ auctoritas ponendi statuas. ix. 74.
- Ordo quis inter plures statuas uno in loco positas. xxv. 212.
- Ornamentum præcipuus usus statuarum omnium. v. 37.
- Ornatu Statuagum triumphalium. xx. 173.
- Oscula imaginibus & Statuis rogo impositis impressa. xi. 95.
- Osculati consecratorum præter ac Deorum Statuas ut mos fuerit. xxxii. 279.
- F.
- Pacificator habitus Statuarum cuiusmodi. xix. 164.
- Page, x. 82.
- pagina honorum quæ Iuvenali. xxviii. 233.
- in Palacio Statuz, sed raro positæ. xxxii. 203.
- Palladium, Minervæ Simulacrum, fatale pignus imperii Romani. III. 17.
- Palliatæ Statuz. xx. 177.
- Paludatæ Statuz. xx. 175.
- Parentes à liberis consecrati, & statuis sacris culti, xxxix. 278.
- Paries Statuz. xvii. 152.
- Patroni Provinciarum, Coloniarum, Municipiorumque, ut à Proceribus Romanis lecti, & statuis honorati. xiii. 110.
- Patronis suis ut Collegia & Corpora statuas posuerint. xiii. 112.

I N D E X.

- Paupertas** cause, cur Romani veteres non alia ex materia, quam lupo statuas fingerent. xvi. 140.
- in Pedibus Statuarum** inscriptiones positæ quandoque. xxvii. 234.
- Pedestres Statuæ** cur ita dicantur. xv. xvii. illis cur tan copere delectati fuerint veteres Romani. ibid.
- Pedibus Statuarum** advolvantur supplices & miseræ. xxxiv. 291.
- Penultimæ Statuæ**. xx. 177.
- Perduellibus & patriæ hostibus** non prodeant Statuarum alyla. xxxiv. 290.
- Perse captivi**. VI. 47. & 52.
- Πεζῶλον** quid. xvi. 143.
- Peti solivæ Statuæ**. XV. 130.
- Philosophi Statuis** donati. XIII. 113.
- Phrynes Metetricis** celebre dictum. 1. 2.
- Physica scientia**, quantum juverit in sua arte Statuarius. VI. 49.
- Pisculis** luere statuas fulminatas ut consueverint Romani. XXXVIII. 326.
- Pistæ** imagines doctõrum in bibliothecis. XXIV. 209.
- Pileus** cur in Romanorum statuis non visatur. xx. 179.
- Pingi solivæ** imaginis, in pompis funerum prælatæ. XI. 95.
- Pisolum** signa. II. 7.
- Plasticæ** mater Statuarum, scalpente & cœclante. I. 6.
- Plebs** in civitatibus ut potuerit statuas erigere. ix. 75.
- Pluteus** quid. Plutealia sigilla. xxiv. 209.
- Pœnæ** derectantium adoratæ statuas imperatorum. xxxi. 264.
- Pœnis** quantum contulerit celebritati artificum. vi. 46.
- Pœtæ** Statuis honorari. xxxi. 113. 114. Cur in foro Vlpio positi. xxli. 200.
- Pœtarum** Statuæ, in Aede Camæstom. xxi. v. 206.
- Pompa** Circensii illatæ incircum statuas Consecratorum, aliorumque. xxxiii. 283. 284.
- Pompa transvectionis** Equitum apud Romanos & honoratorum Statuas aliquando prælatæ. xxxv. 296.
- Pondus aurearum** Statuarum quantum. xvi. 145.
- Populi** motu & quas ob causas dejectæ Statuæ. xxxvii. 320.
- Porticus** Romanz repleta Statuis v. 33. xliii. 120.
- Precia** ingentia Signorum. vi. 41.
- Precio** interdum ignominia, Statuarum redempta. xxxvii. 316.
- Præcipium** & Magistratum, permissu non licuit privatis statuas erigere x. 77.
- Præcipium**, Imperatorum & Regum Statuas ulla ratione violare, gravissimis poenis semper constituit. xx. xvi. 304.
- Privatim** desentæ Statuæ, ut in publicum ponerentur, Romæ agitarum aliquando. VI. 51.
- Privatis** quousque licuerit statuas erigere. x. 77.
- Privata** virtus publico Statuarum honore quandoque pensata. xlii. 112.
- Privatæ** ædis & possessiones, quanto opere signis & Statuis exornantur Romani. VI. 39.
- Privatorum** Statuas ut privati quandoque & quâ specie consecrantur. xxxii. 277.
- Probra** dicere ad Imperatorum Statuas non licitum. xxxv. 308.
- Prodigia** ex Statuis. III. 18.
- Proditorum & Patriæ** darum Statuæ dejectæ. xxx vii. 311.
- Provinciarum** Præfecti in urbibus opulentioribus, Statuas sibi erig. ut cœrverunt. xxxii. 186. quatenus statuas à Provincialibus accipere potuerint. xli. 192. Veiritæ & aliorum crudelitas, avaritia & libido notata. ibid. 193. 194.
- Provinciæ** Romanz statuas notant Magistratum avaritiæ & fastus. VII. 15.
- Publicæ** Statuebantur signa, que bello cepant veteres Romani. VI. 51.
- Publicorum** locorum ornamenta Statuæ. V. 31.
- Pueri** Statuarum in Larariis costedæ. x. 56.
- Pulchritudo** supra verum in quorundam Statuis. xiv. 125.
- Purpure** color in Statuis Magistra uum, plumbi & ætis mixtura procuratus. xiv. 125.
- Q** Vadrata figura Hermeæ cur facti. xvii. 143.
- Quadrifuges** Statuæ curiales. xviii. 162.
- Quadrupedum** signa. II. 7.
- Quæstiones** Urbani sumptus erogabant in Statuas publice decretas. xxxi. 185.
- Quinquennium** lege præscriptum, intra quod pecunia in Statuis Provincialium Præfectorum collata, constituenda fuit. xli. 192.
- Quotidianus** ventus eorum, qui statuas acceperant, in iisdem quandoque expressus. xx. 173.
- R** Adiata capita Divorum in nummis. xxxii. 273.
- Radii** in Statuis sacris quare additi. xxxii. 272.
- Raptari** per urbem solivæ sceleratorum statuas. xxxvii. 313.
- Regionis** cuiusque Cives in urbibus ut posuerint statuas erigere. ix. 76.
- Regis** Gallie periculum ab Imaginibus Magicis. III. 13. & 15.
- Iuxta** Regum statuas poni Romæ quàm invidiosum. xv. 114.
- Reges** delecti, à Romanis Ducibus, Imperatorum statuis sacrificare coacti. xxxi. 263.
- Regum** Statuæ positæ plerumque eo ordine, quo quisque imperio successerit. xxv. 218.
- ad Republicanam, non ad victorem pertinebant Statuæ bello capite. VII. 59.
- De** Religione Statuarum bello captarum iudicium ad Collegium Pontificum reiectum. xxxi. 251.
- Religiola** Statuarum veneratio qualis. xxxi. 262.
- Resistorum** per vim & factiones quandoque Statuæ olim dejectæ. xxxvii. 318. quandoque per benevolentiam. ibid. 317.
- Rhodiorum** & Athenienum perverfa consuetudo, novis Dominis veteres subinde statuas assignandi, notata. XXXVIII. 238.
- Ritus** adorandi Statuas varius. xxxi. 261. 264.
- Romæ** quanta Simulacrorum multitudo. IV. 27. in ipsa urbe natæ. vii. 54. Romæ

Romæ quid Statuarum hodie superstit, qui scriptores nominaverint. VI. 13. cur paucæ admodum hodie relictae, præsertim quam olim erant, ostensum. VII. 61. 62.

Romæ poni, quam in Provinciis, quanto honorificentius. XIII. 169.

Romæ nuper revocata consuetudo Statuas ponendi. XXVIII. 246.

Romæ Simulacrum. II. 8.

Romani cultum Simulacrorum à Græciâ didicere. IV. 27.

Romanorum cura & studium in urbe sua statuis ornanda. V. 31.

Roltra celeberrimus Statuarum locus. XXIII. 201.

Roltræ Columnæ. XXVI. 220.

Sacræ Statuæ consecratorum. XXXI. 271.

Sacrificia ad vivorum Principum Statuas. XXXI. 268.

Sacilegi habitus, qui quosdam Statuas & imagines non habent. XXXI. 252.

Salvationes in Statuarum dedicationibus. XXX. 216.

Sanguinis & Familie ratio in assignandis Statuarum locis habitis. XX. 216.

Scelatorum Statuæ desectæ. XXXVII. 311.

Scenicis ludis in Statuarum dedicationibus exhibiti. XXX. 257.

Scytalofagitripelliger Tertuliano car dictus Hercules. XX. 178.

Secutores signorum. VI. 41.

Sedendi habitus dignitatis index. XVII. 152.

Seiuges statuæ curules quando primum Romæ visæ. XVII. 163.

Senatus Senatorum Rom. quæ autoritas erigendi statuas olim erat, post ad Imperatores transiit, non tamen excluso senatu. IX. 68. 69.

Senatusconsulta de statuis. XV. 133.

in Sepulchris statuæ mortuorum. x. 81. Deorum. ibid. 83. Brutorum. IV. 29. & x. 84. & tertium aliarum. ibid. quas revellere interdicitur. ibid. 81.

Sepulchrorum statuæ Diis imaginibus dicatæ. XXXII. 251.

Servis redimere imaginibus suas amantem soliti. XXXV. 294.

Servis præcipue ad Statuas Principum fugere, concessum. XXXIV. 290.

Servum coedere ante Imperatoris statuam, capitale quædoque. XXXVI. 308.

Sessiles Deorum statuæ. XVII. 251. tarum hoc in hominibus. ibid.

Σφρηλατῶν Ἄνδρας. XVI. 143.

Sigilla in variâ supellectile. VI. 51. 52.

Signum ut à Statuâ & imagine differat. I. 3. 5.

Signa legionum pro Asyllis. XXXIV. 290.

Similitudo formæ in statu quæsitâ. XIV. 121.

Simulachri Etymon. I. 3.

Simulachrum ut ab imagine & signo differat. I. 3. 4.

Solutum doloris, causa statuarum. XIV. 128.

Sonus in statu seu imitatio vocis tam humane, quam brutorum. III. 22.

Sordes corporis ante Statuas Principum egerere, piscium habitum. XXXVI. 308.

Sorditus Vespasiani notata. XXXI. 288.

Spectacula in statuarum dedicationibus. XXX. 256.

Sphingum protomes cur Ægyptii ante templa sua posuerint. IV. 30.

Spiritus stellarum statu in cludi posse putabant Arabes & Ægyptii. III. 12.

Spolia devictarum gentium ad pedes statuarum. XXVI. 224.

Sportulæ in statuarum dedicationibus distributæ. XXX. 258.

Statuæ etymon. I. 2. XVII. 152.

Statua immobilior. I. 2.

Statua ut à signo, simulachro, imagine differat. I. 2. 31.

Statuæ Astrologiæ. III. 11. 12.

Statuarum species variæ. XVI. 138.

Statuæ religione aut arte celebres visendæ patebant hominibus & peregrinis. VI. 50.

Stella crinita cur simulachro Cæsaris addita. XXXII. 273. 274.

Stellas cur Statuis apposuerint in suis obeliscis Ægyptii. III. 12.

Stipa, stipes, vel crux in qua scythia formabantur simulachra. XVI. 140.

Stipe collata factæ statuæ. XXXII. 289.

Στοιχία ὀρίνια. III. 13.

Στοιχίαι. ib.

Stolæ statuæ. XX. 177.

Suburbia Romanorum statu ornata. VI. 39.

Sumptu publico, publicè decretæ statuæ positæ. XXXI. 185. Sumptus ut quidam honore accepto Reip. remiserint. ib. & de suo posuerint. ib. 186. utque illos quidam in alios usus publicos vertent, ib. 188.

Supplicandi ad statuas principum vivorum consuetudo. XXXI. 264.

Supplices ut se gesserint coram statuaturum pro Asyllis. XXXIV. 292.

Symbola Senatoris & populi in statu facta. XXXII. 191.

T.

Tabulæ miniatæ statu alioribus appensæ, & inscriptionem continentes. XXVII. 233.

Tæniæ & folia inaurata circum pectora statuarum. XXXV. 296.

Taurus Farnesianus, celeberrimum opus. IV. 29.

Templa nova erecta, in quibus collocandæ consecratorum statuæ. XXXIII. 280.

in Templis constitutæ consecratorum statuæ. XXXIII. 279.

in Templo Deorum aliquando statæ. XXXVI. 280.

in Templis positæ statuæ, quæ cautione. XXXII. 203.

Terræ simulachrum. II. 7.

Testamento fieri iussæ statuæ. x. 78. præscripta item materies, pondus, locus. ibid. 80.

Testamento iussæ largitiones, earumque modus in statuâ dedicationibus. XXX. 261.

Τετλεσθῆναι quæ statuæ dictæ. III. 12.

Τετραγώνον ἀνὴρ quo sensu dictus. XVII. 148.

in Theatris poni solitæ statuæ. XXXII. 203.

Theatris ludis scenicis, immissa signorum multitudinem temporario usu ornata. XV. 37.

Theosis investæ statuæ in Circum. XXXIII. 285.

Thoraces statuæ addidero Romani. XXX. 151.

Thure & cereis cultæ statuæ vivorum interdû. XXXI. 289.

- Tituli imaginum. *xi.* 98.
 Tituli statuarum vide inscriptiones.
 Titulis honorabantur, qui urbem statuis ornare. *v.* 32.
 Togata statuae. *xx.* 177.
 Transfere à publico in privatum statuas nomini licitum. *vi.* 51.
 Tripedantæ statuae. *xviii.* 153.
 in Triumphis licitum traduce-
 re bello captas statuas *vii.* 59
 ut & alia simulachra, Regum
 debellatorum, Regionum, ur-
 bium, Numinum. *Et. ib.* & 60.
 Triumphalis statua quæ. *xii.*
 105.
 Triumphantibus atque impe-
 rium insigniter amplian-
 bus olim Curules datæ.
xviii. 161.
 Triumphali pompa, illata in
 urbem Trajani mortui sta-
 tua. *xxxiii.* 287.
 in Triumphis usitatum præfer-
 re statuas Triumphantium.
xxxiii. 287.
 Tropæa ferentes statuae. *xxi.*
 183.
 Truncos imaginibus additis
 in funerum pompis. *xi.* 95.
 Tuscanica signa. *xviii.* 153.
 in Tuscaniam statuarum pecu-
 niæ relictae. *x.* 83.
 Tyrannicidæ statuis ornati.
xii. 105.
 Tyrannorum statuae defectæ,
xxxvii. 311.
 Tyrrhena sigilla. *xvii.* 153.
v.
 de Valeriana statui conjectu-
 ra. *xxxiii.* 205.
 Vestigialis imminuti præcium
 statua interdum. *xiii.* 109.
 Vejari statuae in sanctis locis
 solita. *xxxvi.* 306.
 Vendere statuas consecratas,
 crimen Majestatis quando-
 que habitum. *xxxvi.* 303.
 Veneratio statuarum. *xxxvii.* 262.
 Vestem mutare, & sese nudare
 ante consecratas statuas,
 quàm periculosum quando-
 que. *xxxvi.* 308.
 Vestibus decoratæ imagines,
 quæ in funerum pompis
 præferbantur. *xi.* 95.
 in Vestibulo statui moderatio-
 res Principes volebant, re-
 relicto Diis templo. *xxiii.*
 281.
 Vestibus statuis datus, mune-
 ri, vitæ & ætati cuiusque
 conveniens. *xx.* 171. Nec
 semper ille ex eadem cum
 statuis materie, sed veræ
 quandoque vestes injectæ, &
 quare. *ibid.* 173.
 Vetulas operis statuis & si-
 gnis præcium dabat. *vi.* 49.
 Ob Vias munitas arcus cū sta-
 tuis Angusto decreti. *xxvi.* 223.
 Viarum instauratores, ad ut-
 rosque viarum terminos ut
 statuis fuerint interdū ho-
 norati. *xiii.* 109.
 Vici cuiusque incolæ, ut po-
 tuerint statuam erigere. *ix.* 76.
 Victimæ ad statuas vivorum
 Principum cæse. *xxxii.* 268.
 269.
 Victoriarum omnia ex statuis.
xxxviii. 322.
 Villas suas ornabant statuis
 Romani. *vi.* 39.
 Vindicatum in statuis quan-
 doque, quod vindicari in
 hominibus nequitum est.
xxxvi. 306.
 Violari statuarum honor quibus
 modis soleret. *xxxvi.*
 301.
 Viri illustribus tantum statuas
 olim positæ. *xii.* 101. 102.
 Virtutibus hominum sanae
 rectæ. *xxxiii.* 281.
 Virtutum signa. *ii.* 8.
 Virtutis incitamenta imagi-
 nes. *xi.* 97. *xiv.* 129.
 Virtutum nominibus illustri-
 um virorum statuas conse-
 cratæ. *xxxviii.* 327.
 Vitæ statuas, *xx.* 177.
 Vere imagines quo sensu di-
 ctæ. *xiv.* 125.
 Vitis erectæ statua quando, &
 quæ ob facta. *viii.* 66. 67.
 Vivorum Imperatorum statuas
 adorarent mos fuerit. *xxii.*
 263.
 Vivorum etiamnum Principū
 statuas ad similitudinem Nu-
 minum interdum factæ,
xxxii. 275.
 Vocales statuae Memnonis &
 Alberti M. III. 22.
 Urbium simulachra. *ii.* 7.
 Vires hyperorum & statuarum
 promiscuæ. *v.* 52.
 Vulcæ Tripodes. *iii.* 20.
 Vultum habitumque corporis
 ut composuerint adscero-
 rum statuas viri illustres.
xv. 123.
 Vultus similitudo à Deorum
 simulachris in consecratorū
 statuas translata. *xxxii.* 279
x.
Ἐὐάνων quid. *i.* 3. pro
 Itegeo simulacro apud Paus-
 saniam. *xvi.* 137.

JOANNIS SCHEFFERI

ARGENTORATENSIS

DE

ANTIQUORUM
TORQVIBVS.

SYNTAGMA.

HOLMIAE SVECORVM,

Ex Officiná JOHANNIS JANSSONII,

Regii Typographi.

ANNO MDCLXVI.

VIRO AMPLISSIMO
JO. FREDERICO GRONOVIO
VT. VARIORVM. MULTIPLICIVMQ.
CONSUMMATAE. ERVDITIONIS. OPERVM.

QVIBVS.

PRÆTER. INGENII. FELICITATEM. SVMMAM.
IVDICIIQVE. POLITISSIMAM. RECTITVDINEM.
ETIAM. LABORVM. PATIENTIAM. INCREDIBLEM.

*CVM. VUTILITATE. INFINITA.
MAXIMORVM. MINIMORVMQ.*

ORBI. PRIDEM. FECIT. NOTAM.
NOMEN. POSTERITATI.

*QVAMDIV. HONOR. ERIT. LITTERIS.
COMMENDAVIT.*

ITA. HVMANITATE. CANDOREQVE.
PERPETVIS. SOLIDAE. DOCTRINAE. COMITIBVS.

AC. ICCIRCO.

VIRTVTIBVS. NOSTRO. SÆCVLO. RA-
KISSIMIS. CLARISSIMO.

PAUCAS. HASCE.

DE. TORQVIBVS. VETERVM.

PAGELLAS.

IOANNES SCHEFFERS

IN. PIGNVS. ET. MONVMENTVM.

OBSERVANTIÆ. PERPETVÆ.

DO. DICO CONSECRO.

Nomina Auctorum, qui citantur in hoc opusculo.

- A** Chilles Tarius. pag. 33.
 Achmet. 31.
Aelianus. 3, 22, 46, 55, 61, exp. 21.
 Agatharchides. 20, 55.
 Agathias. 55.
 Ambrosius. 40, 46, 48, 50.
 Ammianus. 35, 37, 47.
 Appianus. 52.
 Apulejus. 6, 59.
 Aquila. 10.
 Argolus, notat. 16.
 Arias Montanus. 22.
 Arrianus. 62.
 Asconius. 23, 25.
 Athenæus. 8, 14.
 Augustinus. 60.
 Autor lib. Esther. 45. Martyrii
 Agnetis, 46. Mirab. Auscult. 61.
Beuterus. 34.
 Bochartus. 7.
 Boerius. 49.
 Boissardus. 14.
 Bosius. 47.
 Briffonius. 34, 55.
 Bry 18.
 Budæus. 8.
Calepinus notat. 3.
 Calvinus. 42.
 Canticum Canticorum. 19, 33.
 Capitolinus. 13, 43, 44.
 Casalius. 22.
 Casaubonus. 13, 14, 43.
 Castalio. 10.
 Cato. 2, 7.
 Charisius. 4.
 Cicero. 11.
 Claudianus. 33, 48, 59.
 Corippus. 36.
 Cornelius Nepos. 34.
 Cortesius. 20.
 Curopalates; seu Codinus. 15, 34,
 35, 36, 37, 38.
 Curtius. 10, 39.
 Cyprianus. 46.
Daniel. 34, 38.
 Dio Cassius. 36.
 Diodorus Sic. 17, 21, 36, 40, 57.
 Dionysius Halic. 12. expl. 43.
 Donatus. 49.
Epiphanus. 3, 21.
 Ernstius. 39.
 Esaias. 27.
 Etimologicum Mag. emend. 52.
 Eustathius. 16.
 Ezechiel. 33.
Festus notat. 4. emen. 24.
 Fevardentius. 27.
 Florus. 12, 50, 52, 57, 58.
Galeottus. not. 5.
 Gellius. 30, 59.
 Glossa. 1, 7, 8, 17, 27, 60, exp. 15.
 Goltzius. 11.
 Gorlaeus. exp. 56.
 Gregorius. 8.
 Grotius. 61.
 Gruterus. 17.
Harpocratio. 6.
 Heliodorus. 26.
 Herodianus. 13, 18, 35, 52, 58.
 Herodotus. 39, 40.
 Helychius. 8, 9, 14, 16, 19, 27, 52.
 Hieronymus. 27.
 Hirtius. 30, 31, 41.
 Homerus. 3, 8, 15, 19.
 Horatius. 47, 51. (50.)
Inscriptiones vet. 19, 28, 31, 40.
 Interpres vet. Bibl. 34, 47, Io-
 sephi. notat. 33.
 Iornandes. 35.
 Iosephus. 12, 33, 39.
 Isidorus. 1, 7, 14, 17, 18, 23, 50. ex-
 pon. 18. emend. 4, 6, 18. notat.
 4, 46.
 Iustinus. 50.
 Iuvenalis. 25. exp. 47.
Kimchi. 11.
Lambinus not. 3, 27.
 Lazius. 36.
 Leges Rom. 46. exp. 47, 48, An-
 glor. 46. (4) 2 Livius,

Livius. 28, 29, 30, 43, 47, 50, 58.

Lipſius. 45. not. 15, 29, 51.

Lucanus. 15.

Lucianus. 45.

Lucilius. 13.

Macrobius. 23. exp. 24.

Manilius. 49.

Marcellinus Comes. 35.

Mennenius. 42, notat. 20.

Mercurialis. 74.

Minutius Felix. 14.

Mofellanns. 51.

Mofes. 9, 11, 39.

Munſterus. 7.

Nævius. 13, 35.

Nonius. 3. & paſſim.

Nota Tyronis. 2.

Olaus Magni. 36.

Onomalticon Argent. 19.

Ovidius. 4, 12, 33, 47, 61.

Pacatus emend. 17.

Pacius. 37.

Pacuvius. exp. 1.

Pancirollus. 19, 37.

Paulus Vvarnefridi. 37.

Perottus. 49.

Phavorinus. 7, 9.

Philoftratus. 59, 60.

Pierius. 6, 25. not. 22, 41.

Pignorius. 10, 22, 26, 61.

Plautus. 25, 27, 33. exp. 3.

Plinius. 2, 3, 6, 13, 29, 47, 49, 61.

expon. 43, 51, 57. emend. 54.

Plutarchus. 2, 14, 22, 25, 39, 53,

59, expon. 23.

Pollio. 22, 32, 41, 44.

Pollux. 3, 7, 8, 58.

Polybius. 7, 12, 50, 52, 53, 58,

Popma. 3.

Procopius. 31.

Propertius. 6, 17, 23, 36, 58.

Prudentius. 37, 38.

Quintilianus. 12, 29, 32, 45.

Rationarium imperii. 15,
19.

Ravius. 9, 10.

Rucus. 21.

Salmaſius. 13.

Salomon. 38.

Saxo. 20, 36, 45, 56.

Scaliger. not. 2, 3, 24.

Schadaeus. 42.

Scholia Iuvenalis. 5, 19. not. 23.

Theocriti. 8.

Seneca. 32.

Seneca poeta. 33, 47, 48.

Septuaginta Int. 21, 27, 34. notat.
9, 10, 35.

Servius. 4, 17. exp. 1.

Sidonius. 16, 35, 44.

Silius Ital. 12, 43, 51. exp. 20.

Solinus. 13.

Stadius. 59.

Stella. 13, 57.

Strabo. 13, 39, 57, 58.

Suetonius. 13, 26, 31, 40, 53, 54,
expon. 43,

Suidas. 7, 21, 57. emend. 51.

Tacitus. 13, 32, 40, 45, 53, 57.

Terentius. 26.

Tertullianus. 4, 27, 31, 36, 48,
49, 55. exp. 47.

Thucydides. 3.

Torrentius. 56.

Valerius Max. 30, 53.

Varro. 12, 50. exp. & emen. 3.

Vegetius. 41, 54.

Virgilius. 1, 15, 16, 17, 47, 51,
57, 59, 61. expon. 14.

Vopifcus. 30, 32, 41. exp. 53.

Voffius. 61.

Vuilramus. 19.

Vulcanius. 60, not. 18, 28, 62.

Xenophon. 7, 12, 31, 60.

Xilander. not. 47.

F I N I S.

IOAN-

JOANNIS SCHEFFERI

ARGENTORATENSIS

DE

ANTIQUORUM
TORQVIBVS

SYNTAGMA.

TORQUES sive torquis absque differen-
tia promiscueque reperitur apud veteres.
Vocabulum Latinum est, à torquendo di-
ctum, ut Grammatici ostendunt. Isido-
rus lib. x i x. cap. 31. *Dictæ torques, quod
sint tortæ.* Scilicet tortorum funium imagi-
nem referebant, ut post indicabitur. Un-
de funes ipsi aliquando dicti sunt *tormenta.*

Idem auctor: *Tormenta à tortu dicta, sunt restes funesque.* Dedu-
cit à supino tortu; recte, ut opinor. Namque ut à jutu est ju-
mentum, ab indutu indumentum, ita plane à tortu est tormen-
tum. Alias origine viciniori, & ad nostram vocem propiori
sono appellarunt *tortos.* Pacuvius apud Nonium hac voce: *Te
in tenebrica sæpe lacerato fame clausum, & fatigans artus torto distra-
bam.* Verba esse videntur alicujus, plagas alteri cum restibus
minitantis, quod genus apud veteres inter supplicia fuit servi-
lia, & privatim usitata in militia navali, sicut demonstravimus
in libris de eo argumento nuper editis. Quanquam non repu-
gnem, si quis plane de tormentis velit intellectum, quibus son-
tes puniuntur, sicque expositionem Nonii præferat, cum & tor-
menti vox à funibus dicatur. Certe ut non funes restesque ap-
pellarint *tortos*, saltem *torques* sic appellavere. Glossæ veteres,
quæ Cyrillo inscribuntur: *Torquis, torques, tortus.* Item alio lo-
co: *Tortile, circulus, tortus.* Observa ex hoc loco, etiam *tortile*
ac *circulum* vocasse, Virgilius lib. v. *Æneid.*

A

Flexilia

Flexilis obtorti per collum et circulus auri.

Quamquam circulus & torques nonnihil fuerint diversa, uti alias docebo. Eiusdem cum torto originis est *torus*, pro fune torto è loris. Cato de Re Rustica ut locis aliis, sic cap. cxxxv. *Habeat funis lora in toros singulos novem.* Significat & lectum, quia olim ex herbis tortis fiebat. Servius initio AEn. 11. *torus ab herbis tortis dictus est.* Per herbas juncos intelligit, vel folia arundinum, è quibus hodieque toros suos passim nautæ faciunt, funium instar primum tortis, mox in latitudinem idoneam confertis. Aliquando & stramentum adhibebant. Plinius lib. viii. cap. 48. *Antiquis torus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris.* Stramentum illud non reponebatur in sponda cumulatum, ut fit hodie, nec inferebatur sacco è centonibus, sed eo, quo prædixi, modo tortum aptabatur in usum lectorum, referebatque prorsus ejus rei effigiem, quam & veteres olim, & nos hodie *matram* appellamus. Ut sint imperiti plane, qui stuppa, scæno, aut lana rudiore insertum quid exponunt. Ex tortis enim juncis, aut scirpo, aut arundinum foliis fiebat, sicque deponebatur in terram, quod conveniens erat duræ antiquorum vitæ, atque ideo & postea longo tempore in castris, ut Plinius innuit, servatum est. Erratque vehementer magnus Scaliger in notis ad Varronem, quando *toros* scribit vocatos, *quod toris, id est funibus lecti tenderentur.* Id enim adeo insolens & inusitatum fuit apud veteres, ut ingenti probro Alcibiadi verteretur, quemadmodum Plutarchus testis est. Nec lectorum nomen aliunde, quam ex stramento, herbis, frondibus in hos usus lectis; post quæ longo tempore transitum ad culcitas, id est fartos aut inculcatos tomento centones, & reticula ex funibus, in quibus suspendentur, ut vel ipse, quem prædixi, Varro docet. Torus ergo apud veteres est lectus, quoniam ex herba torta; imo & capilli crinesve torti apud eos tori esse videntur. Apud Virgilium profecto leones gaudent *comantes toros cervice excutere*, quod ut de circulis eminentioribus in cervice, sic & de jubis in ea tortis intelligi posse nec repugnat quidquam, & vocabulum *excutere* quodammodo ostendit. Deinde & in Notis à Grutero sub Cyrilli nomine ac Tullii Tyronis editis reperio continue excipientes sese istas voces: *Seta, setosum, setigerum, hispidum, torum.* Unde veteres torum pro comato, crinibusque torus aspe-

rato

rato usurpasse haud fortassis absque ratione conjecto. Nisi quis hic putet torum idem esse, & quod vulgo toruum scribimus. Quanquam & hoc ipsum id, quod dicimus, significasse proprie, vel inde credi potest. Torulus profecto, quod à toro nascitur, significavit. Colligimus ex Plauto, qui sic in Amphitruone, statim ab initio.

Meo patri autem torulus inerat aureus.

Sub petaso. Torulum hic varie exponunt. Calepinus parvum lectum, prodgiose admodum. Quomodo enim lectus sub petaso? igitur quia vidit non procedere, ad nescio quem interpretem ac criticum confugit, qui pro voce ista *trochulum* substituit. Lambinus melius aliquanto, istis verbis: *Torulum videtur mihi Plautus pro parvula torque toruli ejus, qui est in arboribus, speciem præbente, posuisse, aut pro funiculo aliquo retorto, aut pro parvo nodo.* Funiculum etiam Scaliger exponit, nempe quia torus, ut prædixi, funis. Sed quis funiculus sub petaso? quo exemplo? in quem usum? Nec torquem magis probo. Nam torulus non à torque, sed à toro: & torques non sub petaso, sed in collo. Quare torulus nil potest esse, quam *δραβς βοσπαιδρον π*, ut ex Archilocho Pollux nominat, hoc est cinnus parvulus intortus, qui vel referebat colore, vel implexum habebat aurum ritu veteri. Ita namque Græci consueverunt, Attici cum primis, ut ad Aelianum pridem demonstravimus. Convenit, quod fabula Amphitruonis à Plauto versa est ex Græco. Nec male signum hoc ab autore ejus Iovi tributum, cum cinnis illis vetustissimi Græcorum uterentur, ac nobilissimi: atque adeo & nobilitatem Iovis indicare posset, & vetustatem. Expresse enim *τὸς πρεσβυτέρους τῶν Ἀδελφῶν* apud Græcos Atticosque hoc observasse Thucydides ait, & confirmat ex Homero Plinius lib. xxxi i i. cap. i. quando apud Homerum virorum crinibus aurum implexum scribit. Torulus ergo Plauti, cinnus tortus, à toro, quod idem significare videtur. Varronem intortum appellasse puto. Ita namque in Satyris, ut refert Nonius, voce *Rictum*.

Ante aures modo ex subolibus, parvuli

Intorti demittuntur, seu cincinnoli.

Sic hunc locum scribo, cum vulgo libri habeant *sed*, vel *sex*, ex quo Popma fecit *cen*. Tò cincinnoli præcedentis intorti interpretatio est. Nempe cincinnus magis in usu, pro tortis crinibus,

quam tortus, aut intortus, cum hoc quicquid denique in orbem flexum esset, significaret, à toro, quod natura sua signat quid rotundum. Vnde apud Græcos quoque τὸ γῶλον est, & τὸ περιστόλον, & τὸ περιστόλον, ut apud Latinos *tornus*, *tornare*, *tormina*, *torcularia*, & id genus, quoniam in his omnibus circulatio est quædam, aut rotatio in gyrum. Sed ad propositum est veniendum, notandumque, quod ut toros pro torquibus, sic & *tores* aliqui apud veteres usurparint. Charisius lib. 1. *Tores Servilius, ut etiam Flavius Pomponianus notat, aureus tores, pro torques. Alias monile dicebatur hic ornatus. Ovid. lib. v. Met. f. 1.*

*Indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
Aureus, ornabant aurata monilia collum.*

Versus sunt de Aty juvene. Vnde patet nugatorium esse, quod habet Isidorus de differentia utriusque vocis, quasi torques proprie sit virorum, monile foeminarum. *Torques ait, & bullæ à viris geruntur, à foeminis monilia & catellæ. Sane Festus etiam: Monile dictum est ornatus mulieris, qualem habuisse Eryphilam fabule ferunt.* Sed pugnare pro Ovidio ipsa ejus nominis origo videtur, si modo ea est, quam Grammatici vulgo tradunt. Dictam enim à monendo volunt, ut quomodo à caveo, cavile, sic à moneo sit monile. Quod cujuscunque modi sit, melius profecto est, quam quod habet Isidorus, qui à munere deducit. Nam & Tertullianus *monile* pro monimento usurpavit in Apologetici cap. 16. *Omnes illi, ait, imaginum suggestus insignes, monilia crucium sunt.* hoc est, crucis figuram repræsentant, atque ita crucis nos admonent, sicut amplius hoc expono in opere meo de *Re Vehicularia*. Quod si ergo à monendo est, idque quoniam admoneat virtutis, ut Grammatici exponunt, quomodo ad foeminas pertinere possit? Quare nihil aliud monilia, quam torques. Nec diversum segmenta, quoniam monilia. *Servius ad 1. AEn. Monile, ornamentum gutturis, quod & segmentum dicunt: ut Juvenalis: segmenta & longos habitus. Licet segmentatas vestes dicamus, ut ipse. Et segmentatis dormisset parvula cunis.* Adscripsi integrum hunc locum, ut supplerem Isidorum, apud quem hæc verba mutila hodie leguntur, isto modo: *Nonnulli hoc & segmenta & longos habitus: licet & segmentatos vestes dicamus, ut ipsa, & segmentatis dormisset parvula cunis. Scribe: Nonnulli hoc & segmentum dicunt ut Juvenalis, segmenta e. l. b. l. e. f. v. d. ut ipse (scilicet Juvenalis, non vero ipsa)*

ipsa, quod est nihili) Repetitio vocabuli *segmentum* effecit, ut membrum incuriosus & festinans scriba omitteret. Interim segmentum, uti vides, Servio & Isidoro monile, idque teste Iuvenale, quem hic laudant. At vero Iuvenali non est monile, si Scholiastem ejus audimus, sed vestis in collo fimbriis ornata. Sic namque Sat. II. *Segmenta fimbriarum, seu vittatas vestes.* & Sat. VI. *Segmenta vittæ pendentis de vestibus intextu auro.* Duplex genus segmentorum innuit, alterum dependens in vittis, alterum in fimbriis. Illud non existimo esse aliud, quam quod hodieque Hispanis est in usu, & apud nos in pueris retinetur. Tœniæ sunt tres quatuorve digitos latæ, pendentis ab utroque humero, quas Flügel, i. e. *alas* nostro idiomate appellant. Alterum genus quod velut extremum in veste ambibat collum, latum, in altitudinem circum circa erectum, ornatumque auro, cujusmodi adhuc majorum temporibus in crebro usu fuit, antequam ex veste linea collaria fierent, ut ex imaginibus & picturis cognoscimus. Nec hodie penitus desit, præsertim apud rusticos alicubi, qui in togis suis, aut indusiis servarunt. Idque segmentum olim dictum videtur, non quia circulari forma, ut putabat Galeottus Lib. I. de Homine, sed quia aureis quibusdam lineis distinctum, ac quasi intersectum erat. Galeottus ita ait: *Segmentum hac notione ornatiorem torquem significat, quia collum circummit. Nam segmentum circulus est. Plinius VI. Plura autem sunt hæc segmenta mundi.* Bis hic peccat, Galeottus: semel, quod segmentum putavit dictum quia collum circummit, iterum quia Plinii segmentum credidit signare circulum. Nam & alias id est, quod rescissum quasi est ab alio, & apud Plinium sic usurpatur, quia circulis quibusdam mundus sive cœlum in imaginarias dividitur & secatur quasi partes. Quare hæcenus segmentum proprie torques non est, nisi quatenus alterum ejus genus ambit collum, & similitudinem nonnullam habet cum circulo, ut post ostendam. Et sic nec monile torques erit, quoniam monile segmentum, ut superius monstravi. Usurpantur interim promiscue hæc voces una pro altera, quoniam nec tanta in rebus fuit differentia, & uni fini omnia destinabantur. A Græcis torques dictæ sunt *σπειροί*, eadem originatione, qua apud Latinos torques. Nam ut hic à torquendo, ita illic à *σπείρειν*, vertendo, flectendo nominantur. Est enim integre *σπειροίς ὄγκος*, sicut

Latinis torques circulus, vel catena torques. Quod alterutrum cum subintellectum sit vocabulum à veteribus in nomine torques, factum ut genere ancipiti, modo masculino, modo fœminino efferretur. Plane sicut apud Græcos, qui & ipsi *σπειπών* interdum masculine, aliquando neutraliter, subintellecto vel ὄρμῳ, vel ψῆξιον, aut alio simili vocabulo usurpare solent. Per se enim & *σπειπών* & torques nihil aliud significant, quam tortum quid, & flexum. Vnde & hæ ipsæ voces rebus aliis accommodantur. Sic apud Virgilium torques vinculum est, quo sociantur iumenta & copulantur ad jugum. II I. Geor.

— *Ipsis è torquibus aptas*

Iunge pares. Torques nil hic aliud, quam circuli ex viminibus funium instar contortis, quales ubique rustici inter instrumenta sua habent. Vnde ipse Virgilius *tenui de vimine circlos* nominavit in prioribus. Apud Plinium lib. x. cap. 42, & Apulejum Flor. II, torques in psittaco, est circulus coloris miniali in ejus collo. Sic in columba usurpavit Propertius lib. I V.

Sed cape torquate, Venus ô Regina columbæ,

Et lingem avem, quam alias motacillam vocant, *torquillam* dici à torque quo collum insignita est, ait Pierius lib. xxv I. cap. 49. Hieroglyph. Iam ut torques, ita & *σπειπών* varie usurpatur. Apud Athenienses placentæ genus designat. Harpocraton. Πλακῶν τῶν εἰδῶν ἐστὶν οἱ σπειπῶν. Nempe quia funium varie flexorum instar fuit contortum. Latini *scriblitam* appellasse videntur nomine ex illa ipsa Græca voce formato. Ad quam Græcam Germani propius *Streubas*, sive *Straubas* nuncupant. Meminerunt Scriblitarum Martialis, Plautus, & cum primis Cato ex quo & conficiendi ratio veteribus usitata intelligitur. Nec fortasse aliud est genus, quod nonnunquam *tortam* vocant. nomen enim convenit. quid namque torta, nisi *σπειπών*? Isidorus tamen *crustulam* exponit, lib. x x. cap. 2. *Crustula*, inquit, *diminutivum est à crusta: panis oleo conspersus, in medio concavus & tortus, hæc & torta panis.* Verba mihi hæc suspecta sunt. Quid enim *torta panis*? cur non *tortus panis*? an quia pars quasi panis, quæ sic appellatur, quomodo & crusta pars est? Si hoc, cur de pane integro exponitur? Puto mutila esse verba, intercessisseque nonnulla post *diminutivum est à crusta.* Vtique quæ de pane concavo & torto scribit, magis videntur quadrare in spiram: cum concavitatem
illam

illam intelligere non possum, nisi quæ sit pane forma restis tracto, & composito in orbem, unaque parte leviter contorto, quod genus eleganter Sueci *Kringel*, tanquam flexum quid in orbem appellant. Hoc autem planes pira est, ubi docet M. Cato de R. R. cap. 77. Sane spira placentæ genus apud veteres, ut ex Catone discimus, cum torta genus sit panis, si fide dignus Isidorus. At τὸ panis apud Isidorum additum ex glossemate videtur, aut sic laxè accipiendum, quomodo Diogenes placentam appellasse panem probe confectum dicitur. Nisi potius illud panis additum dicendum, ut innueret esse tortam aliam, non panis, sed placentæ, quæ spira diceretur; nec forma, sed conficiendi ratione differat à torta. Atque adeo torta dicta sit latine à torquendo, quæ à σπείρα imitatione Græca spiræ nomen habuit; à σρεπτός vero venerit vox scriblitarum, quæ & ipsa à veteribus non eo modo sicut hodie figura orbiculari plena, sed ad instar circuli in medio cavi facta videntur. Cæterum ad torquem redeundum, quam & περιδέραιον, Græci, & περιτραχήλιον dixerunt. Phavorinus: Περιδέραιον, περιτραχήλιον ἡ ἴσμιον, ἀπὸ τῆς δέραιης. Pollux: τὰ περι τῆς τραχήλου περιτραχήλια, ἢ περιδέραια. Collaria posses reddere. Alias & μανιάκης appellarunt. Glossæ: Torques, σρεπτοί, μανιάκης. Suidas: μανιάκης, ὁ περιανχέμιον ἡ ἴσμιον. In Glossis aliis non μανιάκης est, sed μανιάξ, quod nescio an alias invenias. Μανιάξ, tortile, circulus. Polybius Gallicam appellat vocem. Verba sunt Hist. 11. Καπιτώλιον ἐνόμισε τοῖς μανιάκης. Ἐτο δ' ἐστὶ χρυσοῦν ψάλλιον, ὁ φορεῖσι περὶ τῆς χεῖρας ἢ τὸν τραχήλον. Non exposuisset, nisi barbaram putasset vocem. At diu ante usurpavit Xenophon, ut plane Græca videatur. Quanquam & hujus tempore à Gallis invaluisse potuit apud Græcos. Quicquid sit, sive Græcam statuamus, sive Gallicam, patet errari ab iis, qui à manu derivant, cum vox Latina Græcæ Gallicæve dare originem haud potuerit. Præterea nec tam manuum, quam colli ornamentum fuit, ut in sequentibus ostendetur. Bochartus lib. 1. cap. 42. P. II. Geographiæ Sacræ à Chaldæo כַּוְוַּ menica putat ortum, quod pro torque usurpari scribit Danielis V. v. 7. notavitque pridem in Lexico suo Munsterus. Sententiam illius sicut haud rejicimus, sic fortasse propius à Celrico (si, quod putat ille, Gallica vox est) manus derivamus. Ut dictus sit μανιάξ, quia manis, hoc est viris, us-

que, qui se fortiter gessissent in bello, proprium gestamen fuit. Sane apud Scholiastem Theocriti *μάνθη* pro torque reperitur geminata littera, quod proxime ad Celtarum vocem *manp*, quo vir significatur, accedit. Verba sunt Idil. x i. *Μάνης δ' ἴστυ, ἔπειτα χήλι κέσμο, τὸ λεγόμενον μαννάκιον*. Ex hoc *μάνθη* apud eundem sunt *μαννόφοροι* qui torques ferunt. Quanquam & si Phavorino auscultamus, licet *μάνθη* colli quendam significet ornatum, is non tam intelligendus sit de torque, quam segmento. Sic enim ipse de vocabulo *μαννάκιον*, quo Scholiastes ante dictus *μάνθη* exponit. *Μανιάκιον* (ita scribit pro *μαννάκιον* a *μανίαξ*) τὸ ἔριμύλιον ἔπειτα ἴστυ. h. e. *maniacium ora est in veste*. Non potest ora alia intelligi, nisi ea, quam segmentum supra diximus vocari. Pollux hujus ipsius mentionem facit lib. v. cap. 16. inter *τὰ ἐπὶ τῷ τραχήλῳ κέσμημα*, colli decora seu ornamenta, & *μάνθη* ἢ *μάνθη* unica littera appellat. A quo posteriore *μάνθη* Latinum *monile* ortum esse magis mihi persuadeo, quam a monendo, ut Grammatici Latini opinantur, contenduntque, dum ex suæ linguæ originibus derivare cuncta laborant. Ut sic proprie conveniat *σρεππὶς* & torques; alterius, nec tamen diversi generis sit *μανιάκης*, *μάνθη*, *μάνθη*, monile, segmentum, circulus; urumque significet *περιδέραιον* ac *περιτραχήλιον*, cum utrumque pertinuerit ad collum. Ex quo & *διδραπίδην* dictam legimus apud Gregorium hoc sensu, *Budæus* certe torque reddidit. Inter *περιτραχήλια* porro etiam sunt *ὄρμισκοι*, & *ὄρμοι*. *Helychius*: *ὄρμοι*, *λιμὴν*, ἢ *περιτραχήλιον κέσμος*. *Ὀρμισκοι*, *περιτραχήλιοι κέσμοι γυναικῆσι*, ἢ *μανιάκης*, ἢ *περιδέραια*. Recte ait *κέσμοι γυναικῆσι*, ἢ *μανιάκης*, quia *μανιάκης* ad fœminas non pertinebant. *Ὀρμοι* vero ad utrumque, & ad fœminas & ad viros. Pollux lib. vii. c. 24. inter fœminarum ornamenta refert, ubi docte interpret *monilia* exponit. *Glossæ*. *ὄρμη* τὸ *περιδέραιον*, *monile*. Sed & *Homerus* fœminarum monilia *ὄρμεις* nominat *Iliad.* Σ α & *Od.* ο. & *Athenæus* lib. vi. *Helene* *περιτραχήλιον*, vocat *ὄρμον*. At vero viris, ipsisque etiam Regibus tribuit *Epiphanius* libello de duodecim gemmis capite de *Saphiro*: *διὸ ἔ ἐν ταῖς χλιδῶσι καὶ ὄρμισκοῖς καὶ ἀνδράσι ἔστιν κέσμη αἰετὸς οἱ βασιλεῖς*. propterea & in armillis torquibusque reponunt, maxime Reges,

§. 2. De Authore torquium.

A Vtorem torquium nemo facile, opinor, indicaverit. Quisquis fuit, non recentibus eum sæculis, sed vetustissimis vixisse necesse est. Nec enim apud nuperos, sed plane antiquissimos historicos, ipsumque etiam Moſen mentionem eorum reperimus. Ita namque is, Genes. xli. §. 4. de Pharaone Rege Ægypti: tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus, vestivitque eum stola byssina, & collo torquem aureum circumposuit. De Iosepho loquitur, Ægyptiorum Hermete, ut non pauci volunt, qui proinde vixerit iis temporibus, quibus apud Græcos vetustissimi Deorum. Huic Pharaonem regem torquem dedisse ait. Græca versio eandem rem exponens ita habet: ἡ περιέθηκε κλοιὸν χρυσὸν περὶ τὸν τραχήλον αὐτοῦ. Vbi κλοιὸν usurpasse autor ejus videtur pro eo, quod alias est *μανιάκης*. Hesychius: κλοιὸς, περιετραχήλιος δέσμος, κολλάριον, ἢ τοῖς μανιάκης. Est autem *μανιάκης* non torques proprie, sed segmentum circulusve, ut præmonui, quare idem & de κλοιῶν iudicandum videtur. Κλοιὸς sane a κλείν, includendo, quia claudit, cui circumponitur. Quare & pro millis canum, aut bovis usurpatur. Phavorinus. Κλοιὸς, ὁ δέσμος, ὁ περιπέμπει τὰς τραχήλους τῶν βοῶν καὶ ὁ ζυγὸς ἢ ὅσα θωιάτω, ὁ περιπέμπει τὰς τραχήλους. Nec aliter κολλάριον apud Hesychium intelligendum est. Conveniunt porro hæc omnia magis cum circulis, quam torquibus. Quia hæc rotundæ & ex filis, isti lati & ex una lamina, plane sicut bojæ, aut milli, aut alia ex ferro vincula, quæ collis circumdantur. Ut si Græcos sequi volumus, non tam torques fuerit, quod a Pharaone donatum est Iosepho, quam annulus in collo circulusve. At vereor, ut hac in parte textum Hebræum rite exposuerint, sive Græci, sive Latini interpretes. Nam in eo רבב *rebit* est, quod proprie quid cohibens significat, quomodo stragula coercent lectos. Igitur Cl. collega meus Christianus Ravius de veste explicat, quæ injicitur interiori, & hodieque auro argentoque intexta datur legatis in oriente, quando admittuntur in conspectum Regum. Cui hac in re consentio, nec vel circulum, vel torquem dedisse Iosepho Pharaonem Ægypti Regem, qualem vulgo nos sic appellamus, puto. Palla fuit longior, ex pretiosiori veste circa collum auro argentoque decorata, quæ cum &

collum clauderet, & humeros ambiret, præterea varii esset coloris, ob intextum aurum argentumve, hinc *rebit* vocata est. Interea quis, nec inepte forsan, putet, id vestimenti genus circulis & torquibus dedisse ortum. Nempe ut nostri majores primum oram indusii paulo longiorem crispabant, mox promittebant longius circa collum in thorace, postmodo divisim gestare cœperunt (credo, ut sæpe mutari, mundidioraq; sordidioribus substitui commode possent) vocaruntque *collare*: ita plane antiquissimis temporibus primo pallas istas, ut expresse Curtius appellat Lib. 111. cap. 3. inter vestimenta Darii, distinguebant auro, mox separatim circulos collo circumdabant aureos. Quod eo mihi videtur probabilius, quia circulos hujusmodi reperio in imaginibus Isis & Osyridis, quas mensa Pignorii exhibet. Illud enim, quod earum ambit colla, bene latum, & in quibusdam ad humeros pertinens, variis intersectum lineis, distinctum bullis, ductibusque pluribus serpentum specie ornatum, nihil aliud, quam quod dixi, repræsentat. Præfertque plane imaginem collarium, quæ ab illo ipso *rebit* apud Gallos *rabatt* vocata esse, idem Ravius ex nescio quo vetustiori autore non improbabili-ter conjectat. Ut sit, hoc palam est, pro torque cœteros interpretēs fere omnes accepisse, quod Iosepho inter alia munera donatum est à Pharaone. Neque ibi tantum torquium mentionem faciunt, sed & ante, in historia Thamaris, maxime Græci. Nam cum eo loco Latina vulgata habeat *armillam*, Septuaginta reddunt ὀφιοειδῆ, Aquila σπειρόν. Quanquam per σπειρόν hunc ipsum non torquem proprie, sed diversum quid, qualecunque denique, quod intortum est, indigitasse quis hic dixerit. In Hebræo certe חֵטֶם *Hil* est, quod nil, nisi id, quod Græcis est σπειρόν per se significat. Igitur & ambigua illius est interpretatio, aliis de intorto quodam ornamento in collo, aliis de auro intorto in brachiis, aliis denique de vestimenti contorti quodam genere hic cogitantibus. Ravius, cujus hic judiciū libenter sequor, de re nulla veritus, quam fascia quadā, qua vel ligabant caput, vel succingebant vestes intelligi arbitratur. Et faciunt alterū Succus, alterum Germanus interpret. Hic enim *gyrtel* hoc est Zonam, ille *hosuudbonat*, hoc est capitis velamen reddit. Castilioni quoque *vitta* placuit hoc loco, & credibilius de ea, quam de Zona cinguloꝝ, maxime in eo, qui faciebat iter. Vitta tamen siꝛc fascia non alia

alia intelligenda est prædicti Ravii judicio , quam quæ Chaldaeis Persisque fuit propria , & adhuc ab ipsis , *dulband* nomine usurpatur , decem pluresve ulnas longa . Iuvat , quod jam olim ea fascia funis instar fuit torta , ut in cidaris imagine apud Goltzium in Augusto , & diademate Regum Numidarum , quorum hodieque conspiciuntur Romæ imagines , seu statuarum , observamus . Nunc quoque varie in oriente torquetur , præcipue à Turcis , uti notum est . Hujusmodi ergo contortam in orbem fasciam arrhabonis loco petierat à Iuda , acceperatque Thamar , non torquem aureum , cum in Sacro codice auri nulla hic reperitur mentio . Adeo ne ex illo quidem loco torquium antiquitas asseri posse videtur . Nec cessat ideo res antiquissima esse , ut apparet primum ex prædicta Pignorii pictura , quæ desumpta est à vetustissima quadam tabula , reposita olim in templo Isidis . Deinde ex vetustissimo auctore librorum Sactorum , qui vitas Iudicum apud Hebræos continent . Illic enim expresse mentio fit torquis , quæ Hebræis vicinisque populis *קַיִן אֲנָק* est , in collis Regum Madian & camelorum . Vixerunt illi tempore Gedeonis , id est annis Mille circiter , ducentis & quinquaginta ante Christum , unde de antiquitate ornamenti hujus judicari potest . Cum præsertim ibi quoque sic commemoretur , velut res bene nota tunc & usitata , quod sine observatione omittendum non est . Mihi sane nullum dubium , quin diu ante illa tempora gestaverint , saltem Reges . Iuvat , quod armillarum mentionem fieri videam tanto ante tempore , vix autem verisimile brachia tam diligenter exornasse , collum reliquisse nudum . Accedit gentium fere omnium mirabilis consensus in hoc ornamentum , qui vix esse solet , imo esse vix potest , nisi in rebus antiquissimis , & à primis hominibus inventis . Denique & in Moysè ad torques alluditur , quando legitur Deuter. xv. §. 14. *וְהָיָה קַיִן אֲנָק בְּעֵינֵי הָאֲנָק* *haaneq haaniq lo* . Hinc Rabbi David Kimchi in expositione hujus loci , *pones super collum ejus tanquam aneq* . Ego imitatione veri textus , sic latine reddi posse autumo : *ornabis eum ornamento munerum de pecude tuo* . quomodo Cicerol. vii. ep. ad Cæsarem verbum ornare usurpat. *neq; impedio, quominus etiam hisce eum ornes gloriæ insignibus* . Nimirum Sanctus Autor non ad liberalitatem tantum respexit , sed & honorem quendam eo loco , manumisumque voluit à se dimitti non modo cum subsidio nonnullo

vitæ, sed & honore, in testimonium quasi bene administrati muneris, diligentia præstitæ ac fidei, & ex eo amicitia quomodo Ægypti Israelitis vasa aurea argenteaque & utensilia ideo commodasse leguntur, ad quos alludit. Et quoniam ad honorem quendam respexit, patet sane antiquissimis, etiam Moysis temporibus illud *anaq* inter insignia honorum fuisse relatum, adeoque nota tum qualiacunque denique colli ornamenta extitisse.

§. 3. Materia Torquium.

Torquium non una apud veteres materia. vulgo tamen fuerunt ex auro; Varro apud Nonium in *torques*. Insignibus *Martis torques aureæ*. item: *torques aureæ multæ relatæ Romam*. Florus lib. 1. cap. 13. *Aureum torquem barbaro inter spolia detraxit*. Quintilianus lib. v 1. cap. 3. *cum ei Galli torquem aureum centum pondo dedissent*. Nec aliud voluit Silius Lib. xv. isto versu:

Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Auratum quidem alias, quod est auro tectum. Vnde prædictus Quintilianus lib. viii. cap. 6. *cum dico aurata tecta aurea, pusillum à vero discedo*. Sed eo ipso loco per hypallagen figuram sic ostendit usurpari posse. Quomodo & Ovidius lib. v. *Metam.* Fab. 1.

— ornabant aurata monilia collum.

Aurata enim hic sunt tota aurea, plane sicut torques fuere. Dionys. Halicar. lib. x. de Siccio: *Reportavi præterea torques aureos LXXXIII*. Xenophon. lib. 1. *Κῶς δὲ ἐκέλευε δῶρε, ἵππων χρυσεὶ κάλιον καὶ σφραπτὸν χρυσεῖον*. *dedit ei Cyrus dona frenum aureum & auream torquem*. Sicut hic *σφραπτὸν χρυσεῖον*, ita *μωυιάκη χρυσεῖον* legimus apud Polybium in verbis, quæ superius adducta sunt. Iosephus lib. xi. cap. 4. vocat *περλαυχένιον χρυσεῖον*, ubi Darius pollicetur sapientiori ex custodibus corporis *ἔκιδωκεν βυσσίνται καὶ περλαυχένιον χρυσεῖον*, & *cidarim rectam & aureum colli ornamentum*. Sic Tertullianus *aureum cervicis ornamentum* pro torque. Virgilius *Æn.* lib. viii.

— — — — — *tum lactea colla*

auro innectuntur.

& lib. x. *Qualis gemma micat*

— *fulvum*

— fulvum quæ dividit aurum

Aut collo decus, aut capiti—

Iam quoniam ex auro fuere, hinc fulgent. Lucilius lib. x i i . a .
 pud Nonium: *Conventus pulcher, braccæ, saga, fulgere torques.* Ta-
 cito splendent Hist. i i . cap. 89. *militum phaleræ torquesque splen-*
debant. Habuerunt tamen etiam ex argento. Testis Plinius lib.
 xxx i i . c. 2, cujus verba alio loco adducam. Capitolinus in Mā-
 ximinis: *Severus militares dabat ludos, propositis præmiis argenteis,*
id est armillis, torquibus, & balteolis. Forſan huc respexit Sucto-
 nius, quando ait de Augusto, cap. xxv. *Facilius phaleras ac tor-*
ques, quicquid auro argentoque constaret, dabat. Colligitur hinc ſane,
 ſicut alia, ſic illas ipſas phaleras torquesque conſtitiffe auro
 & argento. Torques gemmeas memorat Nævius apud Charifi-
 um, qui tamen verſum ejus adducit ex Capro.

Collum marmoreum torquis gemmata coronat.

Legebatur verſus hic in Iliadis ejus lib. i . Ex ferro narrat Strabo
 lib. i i i . in mulieribus Hiſpanis, autore Artemidoro: *περιτρα-*
χίλια, inquit, *σιδηρῶ φορεῖν ὡς φησιν,* ajunt eas torques ferreas
 geſtare in collo. Meminit & Herodianus in Britannis lib. i i i .
 cap. 14. *ὡς μὲν λαπίρεος & τὰς τραχίλιες χρυσεῖσι, σιδηρῶ, περιτρα-*
τιque cervicem ferro exornant. Erasmus Stella lib. i . Ant. Boruff. in
 Auſtraſiis, quos gentem eſſe Gothicam, ſuaque lingua Sudinos,
 id eſt (ut opinor) Suedinos ſive Suedos appellari ait, *ereas* ſeu cu-
 preas, vel ex aurichalco factas narrat. *Circulos,* ait, *ex ære vel orichalca*
colla circumdabant. Legimus & eburneas torques apud Strabonem
 l. iv, inter ornamenta Britannorum: *τῶν τε δ' ἐστὶν ἐλεφαντῖνα ψά-*
λια καὶ περιαχέτια. Sunt autem eburnea ſrena & torques. Caſau-
 bonus ad hunc locum conjecit ex Solino, non eburnea, ſed
 eburneis ſimilia fuiſſe, *ex dentibus mari nantium beluarum.* Quem
 refutat Salmaſius in Exerc. Plin. eaſque ait ſignificari, non quas
 ſibi facerent ipſi Britanni, ſed ab aliis vicinis acciperent. Mihi
 utrumque verum eſſe poſſe videtur. Certe ſi eburneas amarunt,
 & emerunt a peregrinis, ſi ex piſcium offibus ad eburneam clari-
 tatem capulos & alia, ut Solinus loquitur, formare potuerunt,
 quid prohibet credere, torques etiam ex illis offibus eburneis ſi-
 miles factiſſe? Superioribus profecto temporibus Indiæ quaſ-
 dam gentes habuiſſe certum eſt. Quanquam in Indis hoc minus
 mirum, quo magis iſtiusmodi ornatui ſtuduerunt. Obſervamus
 enim

enim ex vilissimis quoque rebus, stramine, foliis arborum, ligno quodam atrii coloris, (Hebenum indigitari puto) pennis avium, cumprimis pluttacorum, cochleis ac testudinibus, pellibus ferarum, funium instar tortis, ut de ferro, ære cuprove, quorum supra mentionem fecimus, nil dicam, ad postremum ne collo decus suum deesset, ex ipsis etiam hominum captivorum ossibus quid instar torquium gestasse. Ex herbis alias & floribus etiam Græci usurparunt. Alcæus apud Athenæum lib. xv. cap. 5: Ἀλλ' αὐτῆ τῶν μὲν περὶ τῆς δόξης παρθέτω ὑποθυμιάδας τις. Ita Casaubonus scribit. Sensus est: *At cervici Aneti plicatiles hypothymiadas quis apponat.* Hypothymiades hic circuli ex myrti ramis, vel aliis arborum foliis decore inter se confertis. Cujusmodi in statua Priapi nobis exhibet Boissardus, visiturque adhuc ad portam Flaminiam in vinea & regione hortorum Julianorum, si ei credimus. Hesychius: ὑποθύμιος, σέφανος περιτομήτης. Athenæus ipse: ὑποθύμιος ἢ ὑποθυμιάδες σέφανοι παρ' Αἰολῶσι ἢ τῶσιν, ἄς περὶ τῆς τροχίλης περιέθεντο. Florum in his contortis arborum ramis meminit Sappho: ἢ πολλὰ δ' ὑποθυμιάδες πλεκτοί, ἢ αὐτῆα περιδέραμα. *multæ coronæ in collo, multæ torques ex floribus.* Sic Minutius Felix in Octavio: *Quis autem ille, qui dubitat vernis indulgere nos floribus, cum capiamus & rosam veris, & lilium, & quicquid aliud in floribus blandi coloris & odoris est: his enim & sparsis utimur, mollibus ac solutis, & fertis colla complectimur.* Vides ex floribus variis confertas habuisse coronas, quas gestabant in collo, ac proinde Plutarchus in Symp. 111. περιδέραμα σέφανος appellat. Nec se tantum sic ornabant, sed & Deos suos, uti patet ex Priapo, cujus supra feci mentionem, & Deorum aras. Non enim alias intelligo torques in eis, quas Virgilius laudat lib. 1 v. Geor.

Sæpe Deum nexis ornatæ torquibus aræ.

Folia arborum admixtis floribus conferebant, eisque fertis cingebant aras, uti hodieque ostendunt monumenta prisca & nummi: in quibus nulla fere ara cernitur, sine tali, ut Virgilius appellat, torque.

§. 4. Torquium formæ, variæque species.

Antiquissima torquium figura, ut vel nomen indicat, torta fuit. Isidorus lib. xix. cap. 31. *Dicitæ torques, quod sint tortæ.*

Hinc

Hinc apud Virgilium lib. v. *circulus obtorti auri & lib. vii. fit tortile collo aurum ingens coluber*. Sed qua specie? Aurum prius ducebatur in fila quædam, ea deinde instar funium torquebantur in unum. Curopalates: *σπειπτόν δὲ ἐστὶν ἐλληλαμένον χρυσὸς ἐκ τριῶν πεπλεγμένον καὶ τὸ πῶς χοιρίων, ὅπως ἐφόρον ἐπὶ τρεχίλα*. Est autem torques, aurum ductum, implexum ex tribus quasi funiculis, quod gestabant de collo. Effigiem torquium hujusmodi exhibet nobis Rationarium Imperii vetus, præsertim in imagine superioris Lybiæ & Cariæ & Rhodope. Dixi torquium hanc antiquissimam fuisse figuram; alia enim fuit circulorum, licet & hi torquium nomine interdum veniant. At Lipsius ex annulis fuisse putavit, eo sicut hodie fiunt, modo. *Istæ*, ait libro v. de Mil. Rom. Dial. 17. de torquibus, *contortæ & ex annulis aut catellis plexæ*. Videturque juvari à Lucano, dum hic lib. vii. de lorica.

— *qua torta graves lorica catenas*

opponit. Tribuit enim loricae tortæ catenas, quæ Lipsio non nisi ex puris annulis inter se connexis. Ipse lib. i. r. i. dicti operis, Dial. 6. de calorica. *Non aliud fuit, quam circuli sive annuli ferrei inter se nexi, more, quem hodie Galli & Germani servamus*. Imo origo à Gallis. Si catenæ illæ ex hujusmodi annulis, & ob catenas lorica torta, quid prohibet, quominus & in torquibus confertos inter se fuisse annulos statuamus? Verum alia omnino fuit ratio ejus loricae, quam describit Lucanus; alia ejus, de qua loquitur Lipsius. Hæc revera circulos habebat integros serie continua inter se connexos, & inventa primum est à Gallis, sicut recte ex Varrone probat. Ea vero, quam describit Lucanus, adeo non à Gallis fuit, ut ejus etiam meminerit Homerus Iliad. φ, quem haud dubie Lucanus expressit. Sic autem Homerus

Ἄμυγ δ' ἀνηκόντις διὰ σπειπτόν κατῶν.

quod Homero *σπειπτόν κατῶν*, id iisdem verbis Lucanus *loricam tortam* appellavit. Quæ ergo inter hanc & illam differentia? Ea puto, quod hæc ipsa haberet funes, ut sic dicam, ferreos ex continuis filis in orbem volutis, sicut torques veteres fuerunt, qui deinde funes inter se conferti erant hamis. Vnde & hamatæ hæc lorica dicebantur. Virgilius:

Loricam confectam hamis auroque trilicem.

Quid est *trilicem lorica*? quæ constat ex loris tribus in suum funem

funem contortis & confertis hamis quomodo hodieque Germani *Zuilib*, *Tyilib* appellamus vestem non ex singulis, ut fit vulgo, sed duplicibus triplicibusve filis in unum contortis textam. Quod ergo alias faciebant ex loris, id interdum faciebant & ex filis ferreis. Interim illa ipsa fila quando torquebantur, flectebantur in circulos, non quidem integros ac discretos, sed serie continua ex eodem filo inter se connexos. Hinc circulo- rum etiam in his apud veteres mentio. Eustathius ad Il. 1. *περὶ τὸν χαλκὸν νοῦν ἐπὶ θώρακας κερκαστῆ, ἢ πάλυσσίδωτῆ*. Sidonius, in Panegyrico ad Anthemium

— nec sutiles illi

Circulus impactis lorica texuit hamis.

Vocat circulum, non circulo alio, sed hamis sutilem, quod non quadrat in istud alterum genus, ut vel ipse vidit Lipsius. Quare sicut alias ex loris pluribus tortis faciebant loricas inter se confutis licio, sic etiam ex torquibus ferreis, hamis ferreis inter se junctis, quarum torquium ferrearum circuli propterea à Sidonio *sutiles*, vocantur. Nec enim vere sutiles illi circuli, quorum alter alterum continet, sed qui à re alia, ut sunt hamis, consuuntur. Fuerunt ergo torques veteres vere tortæ ex uno pluribusve filis, habueruntque suos, non quidem discretos, verum serie continua junctos annulos, in quo à catenis vulgo dictis differabant, atque ideo & à catenulis, seu catellis, quæ inter præmia & dona militaria referuntur. Catellæ ex annulis vel singulis, vel binis inter se coherentibus figura, qua barbare numerum octenarium designamus, factæ erant: at verò in torquibus annuli omnes inter se coherebant ex filo uno procedentes. Vnde & torques rotundæ crassioresque instar funium, catellæ laxiores fuere. Quo factum est, ut torquibus postponerentur, jungerenturque fibulis, etsi fibularum usus fuerit in vestimentis, catellarum in ornando collo. Hesychius: *αλύσιον, τὸ περὶ τὸ τρώχλον πλόκιον*. Licet autem crassiores essent torques, proprie sic dictæ, duri tamen & immobiles fuisse non videntur, sed libere penduli, inque eo diversum quid habuisse à circulis, qui ipsi sæpe torques appellantur. Contra, quam putavit Argolus ad 11. Onuphrii de Ludis Circ. cap. 9. ubi torques à Latinis proprie circulos dictas esse refert. Virgilius lib. v. *Æn.*

— *It pectore summa*

Flexile

Flexilis obtorti per collum it circulus auri.

Non *circulum* simpliciter, sed *flexilem* appellat, quod non intelligitur, nisi eo modo, sicut dixi. Iuvatque additum verbum *ire*, de quo Servius: *rei inanimatae dedit motum, dicendo it.* Nec enim vel motum eleganter dedisset, vel hoc verbo usus esset, nisi illæ ipsæ torques mobiles fuissent. Puto ex hoc ipso esse, quod Isidorus dicat *dependere*. *Torques*, ait, *sunt circuli aurei à collo ad pedes usque dependentes.* Pendet sane proprie, quod durum, & quocumque modo suspensum est: *dependet autem, quod flexile.* quomodo apud Virgilium *sordidus ex humeris Charontis nodo dependet amictus*, vel quod pendet in re flexibili, ut apud eundem *galea dependet ramis*. Huiusmodi ergo erant torques. At circuli rotundi quidem, sed duri fuere crassioresque, ex una massa, figura orbiculari. quales annuli, quibus circumdant colla fontium, qui & ipsi *torques* inde dicti. Glossa. *Boja, torques damnatorum.* Boja annulus est, sive circulus, quo colla vel pedes delinquentium *nodantur*, ut Pacatus noster loquitur. Ita enim scribendum existimamus, non *nudantur*, ut est in vulgatis, neque *annulantur* uti vult Gruterus. Nempe Virgilium suum est secutus, qui libro IV. AEn. cecinit

— *crines nodantur in aurum.*

Tales ergo annuli isti honorarii etiam fuere, sive circuli. Ita sane pictos habemus apud Gruterum in Inscriptionum opere pag. 1030. Dubium nullum est, quin circulos repræsentent figuræ illic exhibitæ. In quibus porro id notabile, quod non continue in orbem redeant, sed ab una parte sint aperti, hicque orbiculum, illic uncum habeant, qui orbiculo ceu fibulæ innecti, iterumque potest eximi. Oportebat nempe tales esse, quia strictius ambiabant collum, cui circumdari haud potuissent, nisi à parte una apertuissent. Et quoniam uncos istiusmodi habuere, hinc fortassis est, quod cecinit Propertius lib. IV.

Torquis ab incisa decidit unca gula.

Non obstat, quod appellat torquem. nam & sic generaliore voce appellabantur, quoniam id ipsum in circulis aurum erat tortum aliquando, præferebatque velut ductus striasque in ambitu, ad modum funis. Et loquitur de Viridomaro Celta sive Gallo Propertius. De Gallis autem Diodorus clarissime lib. V. *περὶ τῆς αὐχίνης καὶ τῆς πυχῆς ὀλοχεύσας φορέσι.* circa collum circulos

B

crassio-

crassiores ex solido auro gestant. Eadem in circulis figura retenta est in Britannis & Pictis, licet in alia materia. Vnde Herodianus loco, quem superius laudavimus: τὰς τορὰχίλλας χρυσμῆς, σιδήρω non σπειροτοῖς ἐκ σιδήρου, tanquam de solidiori re; cujusmodi plane fuisse torques eorum ex vetustissimo Angliæ Chronico delineata monstrat effigies Picti apud Theodorum de Bry in Historiis Indicis. Cœterum ut a torquibus, sic & à circulis hisce diversa fuerunt, quæ monilia veteribus sunt dicta. Nam cum torques essent mobiles & ex annulis, circuli solidi & rotundi vel simpliciter, vel cum flexuris striisque, monilia paulo erant latiora, nec tam rotunda, quam plana, collumque arctissime stringebant. Quod ex eo intelligimus, quia Isidorus dicit appellari *segmenta*. Hoc vero proprie est latum quid, ut in veste linteus, ex purpura, auro, argento, gemmis contextum, quod quia lineis aureis secantibus se decussatim, aut argenteis fere distinguebatur, hinc segmentum dictum est, ut ante docui. In ejusdem glossis puto *Baen* vocari. Ita enim habent. *Baen est lamina auri ab aure ad aurem, qua familiares Regum utebantur. Ornamentum colli ex auro & gemmis, quod alio nomine torques potest dici.* Vulcanius pro *Baen* scribit *Baream* quia lamina sic dicitur Hispanis. Ego sicut *plezaque* illius auctoris, ita hoc Germanicum existimo, & vel contractè, vel corruptè positum pro *band*, quod fasciam, aut vinculum, cui simile est, significat. Isidorus ait & *serpentum* appellari. Puto tamen inter ista hanc fuisse differentiam, quod monile ex auro esset solido gemmisque, segmentum ex purpura intertexto decussatim auro argentoque; *Serpentum* pariter ex purpura, auro, argento, sed metalli filis non decussatim intersectantibus se, verum flexis sursum deorsum, modo, quo serpentes reptare, reptantesque pingi solent. Sic enim interpretor Isidorum quando de *Serpente*: *Hoc etiam serpentum dicitur, quia constat ex amphorulis quibusdam aureis, gemmisque variis in modum facturæ serpentis.* Ait *in modum serpentis*, quod non aliter accipio, quam de ista auri gemmarumque dispositione, quam prædixi. Ille enim proprius serpentis modus, ut clarius quondam præmissum indicabat verbum, nunc corruptum in *facturæ*, quod nil hic significat. Sed & τὸ *amphorulis* suspectum est, mallempue *textum torulis* pro *ex amphorulis* legere. cum præsertim texendi vox in his sit frequens, & de segmento, quod non multum differ-

bat,

bat, usurpavit Scholiastes vetus Iuvenalis Sat. VI. Nisi quis plane ex amphorulis quibusdam compositum fuisse, vel amphorulas res qualescunque, mutuo se velut ansis continentes interpretandas esse arbitretur. Quomodo hodieque torques Equestres ex confertis inter se rosis, cochleis, crucibus, fasciis, ignitabulis, aliisque rebus plurimis fiunt. Quo pertinet, quod in Onomastico veteri Argentoratensi *σπειτόν* exponitur *interrabile*, quodque dracunculorum mentionem apud veteres observamus, eorumque certo numero in torquibus. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 70.

DEO. ÆSCVLAPIO. VAL. SYMPHORVS.
ET. PROTIS. SIGNVM. SOMNI. AERE-
VM. TORQVEM. AVREVM. EX. DRA-
CVMCVLIS. A. P. S. 7. — — &c.

Neque alia opinor *murenarum* fuit species, unde Isidorus eis tribuit *auri metallum in virgulis lentescens in similitudinem murenæ serpentis*. Et in Cantico *murenule vermiculatæ argento* dicuntur. Quomodo VViramus in paraphrasi

Auri murenas argento vermiculatas.

Iam ut aurum argentumque in murenulis & serpentis instar angujum, in segmentis instar crucium fuit dispositum, sic in phaleris instar stellularum seu claviculorum prominebat. Et in hoc à marenulis monilibusque phaleræ differrebant, multoque magis à torquibus. Torques erant rotundæ ac tortæ, phaleræ planæ ac latæ; torques erant ex puro auro, phaleræ claviculos tantum aureos habebant. In quo & differrebant à cæteris, segmentis dico, & monilibus, & serpentis, cum hæc ipsa vel ex solido essent auro, vel id alia effigie in funiculo aut fascia haberent dispositum. Hesychius: *Φαλαρα, ἐπραγαλίσησθ' ὁ ἐπὶ τῆς ἀερεφαλίας, ἢ ἀρσβαθίδος χαλινόν*. Puto autem esse à *φαλός*, quod est à *φάω*, & propter splendorem ita dici, sive lumen in istis claviculis aut stellulis. Sane apud Homerum est *φαλερός*, ex eadem origine, pro illo, quod spuma bullisque albicat. Vnde conjicio Phaleras nil aliud fuisse, quam cingula quædam claviculis aureis velut bullis ornata. Ita sane pictæ reperiuntur phaleræ equorum in Notitia Imperii. & Pancirollus ad Insignia Viri Ill. Præf. Prætor. per Illyricum. *In impresso pra*

fasciis aurea phalera cernuntur, hæ sunt ovals orbiculi & auro distincta lora. In M. S. purpurea tenia dorsa ac pectora collaque eorum complectuntur. Quemadmodum ergo equi phaleris huiusmodi ornati, ita ipsi quoque equites. Hinc fulgere dicuntur Silio lib. xv.

— phaleris hic pectora fulget.

Fulget phaleris proprie, quia fere ex auro bullæ istæ in cingulis fuere. Dico fere, nam & ex argento habebant. Hinc apud Athenæum χρυσοφάλαια, & ἀργυροφάλαια lib. v, qui aureis aut argenteis phaleris sunt ornati. Sed à phaleris ad torques revertendum est. Earum, sicut dixi, antiquissima figura fuit torta ex quibusdam auri funiculis: Sed apud Persas, Græcos & Romanos. Nam apud alias gentes alia earum reperitur species. Alilei Cassandrinique Arabici populi ex auri, quod purum è terra effoditur, Græcisque ἀπυρον vocatur particulis nulla arte elaboratis conficiebant, solum in funiculo inter lapides pellucidos dispositis, ut Agatharchides testatur. Verba postea adducam. Aliæ gentes aurum deformabant in effigies quarundam sæpe bestiarum, uti supra de Serpente demonstratum est. Ita caneros aureos in modum torquis contextos apud Indos memorat Cortesius, Gladios aureos invicem cohærentes, balteo subnexo militari pro torque veteres Sueciæ Reges usurpasse Mennexius autor est. Item geniorum imagines, cruci duplici distinctos. Quanquam in posteriore falsus mihi videatur, & deceptus imagine mergiis (Vvasam Sueci vocant) proprii familiæ Gustavianæ symboli. Est enim apud me nummus ab Erico Rege ante annos fere nonaginta cusus, cum ejusmodi ex mergitibus & geniis alternatim compositis torque, insignia Regni Suetici ambiente. Daniæ quoque Reges alias quam vulgari specie usurpant torques, usurparuntque. Saxo lib. v. de Frothone: *Habebat torques ejus nexilia bullarum cælamina, interfitaque Regum simulachra, quæ ad interioris filii ductum nunc contrahi, nunc dirimi possent.*

§. 5. Bullæ in torquibus suspensæ.

Torques sæpe non gestabant solos, sed alio quandoque decorabant ornamento veteres, quod bullam appellabimus.

Ornamen-

Ornamenti hujus usus antiquissimus, & apud Ægyptios quoque notus. Apud illos quippe Iudices è lapidibus preciosis gestabant bullam istiusmodi in torque, quam vocabant *veritatem*. Diodorus Siculus lib. 1. εφόρει δὲ ἀρχιδικαστῆς παρὶ τὸν τράχηλον ἐν χρυσῆς ἀλύσειος ἤρτημδρον ζώδιον τῶν πολυτελεῶν λίθων, ὁ ὡσεὶ γόρδου ἀλήθειαν. Τῶν δ' ἀμφισβητήσεων ἤρξαντο ἐπειδὴν τῶν τῆς ἀληθείας εἰκόνα ὁ ἀρχιδικαστῆς ὡσεὶ σφίτο. *Cessabat iudex summus in collo ex aurea catena pendens è lapillis preciosis simulachrum, cui veritas nomen. Hoc à iudiciorum principe assumptum disceptandi lites auspicium erat.* **A**elianus non ex pluribus, sed una tantum gemma istam ait fuisse imaginem. Ita namque lib. xi v. cap. 34. εἶχε ἢ καὶ ἀγαλμα περὶ τὸν αἰχμῶν ἐκ σπφείρα λίθου, ἢ ἐκαλεῖτο ἀγαλμα ἀλήθειας. *Habebat circa collum imaginem ex sapphiro gemma, que vocabatur veritas. Sed ipse peculiariter ad imaginem respexisse videtur, Diodorus etiam ad reliqua eius ornamenta, quæ ex gemmis aliis potuerunt fuisse. Id plane observandum est, quod ex sapphiro fuerit illa imago. An ex superstitione quadam, tanquam hæc gemma pravis resisteret affectibus, quibus vacuum esse iudicem oportet? Fr. Rueus lib. 11. de gemmis. Devotionem, pietatem, constantiam, pacis ambitionem, deorum munera, opimaque, quod ad hanc vitam spectat, beneficia invitare conciliareque fertur Sapphirus. Addunt & contra iracundiam, invidiam, fraudes, & irrisitiam possere. Ad eo contra effrenes animi mores efficax est credita. Sed forte ex hac ipsa Ægyptiorum consuetudine ista de gemma opinio est exorta: Quemadmodum ornamentum ipsum sumptum ab Hebræis. Idem enim fuit, quod apud illos Sacerdos summus gestabat. Et arguit primum, quod ex gemmis fuit. deinde, quod *veritas* nominatum est. Ita namque interpretantur Septuaginta id, quoque, quod in rationali Sacerdotis *Vrim & Thumim* est. *δὴλωσιν καὶ ἀλήθειαν, doctrinam & veritatem* appellant. Accedit, quod hoc ipsum nihil præter gemmam, nominatimque adamantem fuisse, cum Suida, etiam Epiphanius opinatur. lib. de xi 1. gemmis. εἰς μὲσον ἢ τῆ τῶν λίθῶν ἢ δὴλωσις, ἢς λίθῶν ὁ δὴλωθῆς ἀδάμας τῶν χροιάων ἀσπίζων. *In medio horum erat claritas (supra aliorum interpretationem secuti doctrinam vocavimus) quod erat iam dictus adamas colore aerem referens. Dicit adamantem cum fuisse coloris ærci, quod haud male quadrat etiam**

in sapphirum, sive & hic Sapphirus intelligatur, sive loco adamantis Ægyptii Sapphiro sint usi. Nam ut Arias Montanus inquit in Aaron, *Hebræi quoque ajunt Sapphiros quosdam esse albos, eosque adamantes vocari, quosdam vero cælestem referre colorem, inter album & cæruleum, & hos strictè ita dici.* Atque istiusmodi quidem bulla apud Ægyptios in torquibus usi judices. At milites scarabæos gestabant ex, vel in gemmis sculptos, si Pignorium audimus. Ita enim is, in Mensa Iliaca: *Ægyptiorum bellatores è gemma lapideve scarabeos elaborabant, in eum videlicet usum, ut filo trajectos gestarent.* Cujusmodi è Sardavidi apud amicum meum Edmundum Bruzium. De iisdem etiam Casalius Parte II. cap. 10. de urbe & Imp. Rom. *Reperiuntur plurimæ veteres & diversimode gemmæ, effigie scarabeorum ac variis hieroglyphicis elaborate, quas duces strenuis bellatoribus tradebant, ut filo trajecto ad brachia seu ad collum gestarent.* Habent contententem sibi Ælianum, qui sic scribit lib. x. Hist. Anim. cap. 15. *Αἰγυπτίων οἱ μάχιμοι ἐπι τῶν δακτύλιων εἶχον ἐν σελύμβρον κἀνθαρον.* *Ægyptiorum bellatores in gemmis insculptas habebant scarabeos.* Ita puto locum hunc vertendum, & δακτύλιον de gemma ipsa accipiendum. Cum præsertim hoc testentur, quos supra laudavimus, ipsas etiam effigies earum gemmarum exhibeant. Quanquam utrumque habuisse potuerunt. Nam & de annulo confirmat Plutarchus lib. de Iside & Osir. *Ἐἰς μάχιμοις κἀνθαρον τῶ γλυφῆ σφραγίδου.* *Bellatores scarabæum annulo insculptum habuere.* Pierius præter Ægyptios, Romanis etiam hoc tribuit lib. v 1 1 1. Hierogl. cap. 20. *Erat, ait, & signum Romanorum militum scarabeus.* Sed hoc ego nusquam observavi. Antiquioribus temporibus nil eorum torquibus appensum puto: ante pauca demum sæcula institutum, cruces, fascias, divorum imagines, & id genus appendere. Ex quibus hodie eminent vellus aureum, quod Germani mei corrupte *das gulden flus*, pro vellus vocant. Est id arietis ax auto simulachrum, decoratum gemmis, suspensumque in torque, quod ipsis Imperatoribus Regibusque magna pompa fastuque dant Hispani. Autorem habet Philippum Bonum Burgundiæ ducem, qui ante duo circiter sæcula floruit. Hæ bullæ militares hodie. Veteres nec Germani, nec Romani habuere, nisi solus Imperator, neque is, nisi triumphans, si Pierium audimus. *Erat, inquit lib. x l 1, cap. 5, & triumphantium gestamen bulla, quam in*

trium-

triumphis præ se gestabant, inclusis in ea remediis, quæ adversum invidiam pollere credebantur. Ac fortasse huc respexit Isidorus l. x i x. c. 31. ubi scribit: Torques & bullæ a viris geruntur. Nam alias falsum est, cum frequentius gestarint pueri, nonnunquã & puellæ ut post ostendetur. Sane pro Pierio est Macrobius, è quo habere sua existimo. Verba sunt in l. vi. Sat. Pro concione laudavit, & bulla aurea prætextatq; donavit insigniens puerum ultra annos fortem præmiis virilitatis & honoris. Nam sicut prætexta magistratum, ita bulla gestum erat triumphantium, quam in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eam remediis, quæ crederent adversus invidiam valentissima. Notandum quod de remediis ait, inclusis intra bullam. Patet enim hinc, intus fuisse cavam, atque adeo & claudi & aperiri potuisse. Nec aliæ, opinor, bullæ puerorum, ut quos Priscus ad formam istarum primus puero, eique filio suo indulgit, unde postea deductus mos, ut prætexta & bulla in usum puerorum nobilium usurparetur, sicuti prædictus author loquitur. Auream profecto pariter fuisse docet Propertius lib. i v.

Mox ubi bulla rudi demissa est aurea collo.

Et A s conius in Verrinam III. bulla suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea. Cavitatem, vocabulum ostendit. Bulla enim omnis intus cava; & si causa non fuisset, pilam rectius, aut pomum appellassent. Quanquam & iecirco appellare maluerint bullam, quod licet rotunda esset, non tamen esset per omnia, similior bullis, quam pilis. Isidorus lib. x i x. cap. 31. Dicitur bullæ, quod sint similes rotunditate bullis, quæ in aqua vento inflantur. Vult, rotundas quidẽ esse bullas, sed rotunditate illa, quæ est in bullis aquarum. Hæ autem dimidia tantum parte sua tales, reliqua plana incumbit aquis. Hoc est, quod Plutarchus ait in Quæst. Rom. ὅμοιοι μὲν εἰς τὴν ἑλάνην φορέειν. τὸ γὰρ φαινόμενον χημῆος τῆς σελήνης ἔστιν ἢ διχρόμοιοι, ἢ σφαιροειδῆς, ἢ καὶ φαιροειδῆς ἐπὶ τῷ δι-σφαιροειδῆς. Vide annon bullam quoque propter lunam gestari. Lune enim figura, cum dimidiato fulget orbe, non est globi similitudo, sed lentis aut disci formam præ se fert. Luna aut ex altera parte, qua lumine destituitur, plana est, ex altera, qua opposita est soli protuberat, atque ita lentis sive disci præfert figuram, non rotundi undique globi, id enim tum demum fit, cum lucet pleno lumine. Talis ergo & bullarum puerilium figura fuit. Existimarunt aliqui, non rotundam, sed oblongam habuisse figuram. Sed non

ea mens Plutarchi, uti vel ex disci similitudine apparet. quem non oblonga, verum circulari forma, plana ab una parte, ab altera rotunda fuisse Hieronymus Mercurialis docet. Quemadmodum nec lentis ista est figura, verum sicut disci circularis, cuius figuræ respectu etiam sol ipse, qui utique non oblongus, dicitur Alexandro in Probl. secundo nuncupatur. Vnum obstat, quod Macrobius in bullis cordis memorat figuram, eius vero non rotunda species. Verum si quid video, longe aliud is innuit. Verba sunt in Somnium lib. 1. c. 6. *Nonnulli credunt ingenius pueris attributum, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes, ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent.* Non dicit Macrobius bullam habuisse formam cordis, sed in bulla eam formam ante pectus fuisse annexam. Quod de sculpta vel quocunque modo expressa in bulla cordis effigie intelligendum arbitror. Certe nisi locum sic interpretemur, aut falsa erunt, quæ Macrobio traduntur, aut reliquorum omnium testimonia, ipsius quoque nominis similitudo ratioque collabentur. Porro bulla proprie patriciorum fuit primis temporibus, Macrobius. *Putant Priscum instituisse, ut patricii bulla aurea cum toga, cui purpura prætextatur, uterentur, duntaxat illi quorum patres curulem gesserunt magistraturam.* Deinde cum prætextatis omnibus communicatus est is honos. Festus. *Bulla aurea insigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis à pectore, ut significaretur ætatem alterius regendam consilio.* Dicta autem est à Græco sermone βέλη, quod consilium dicitur latine, vel quia eam partem corporis bulla contingat, id est pectus, in quo naturale manet consilium. Puto mutila hæc verba esse, vel à breuiatore corrupta. Quo enim pertinet illud vel, nisi ei aliud simile respondeat? Deinde illa id est pectus ex glossemate interpretis videntur inserta loco plane incommodo, indeque factum, ut in sequentibus pro in qua, in quo scriberetur. Sed & ipsa nominis derivatio placere nequit. Quomodo enim à βέλη, bulla? debuisset bula esse. Scio quidem, quid hic notet Scaliger, Terentinos nempe pro βέλη, βόλλα dicere. Sed id primum notat sine aliqua autoritate. Deinde ut hoc concedamus, quomodo à βόλλα, bulla potius, quam bolla? sicuti ex ἀμβόλλα apud Latinos factum est non abulla, sed abolla, uti ipse observat. Sed nec cordis in bulla opus figura fuerat, si nomen admoueret, quod significare figura debebat. Ergo verius à bulla aquarum

rum

tum nomen accepisse putamus. Asconius : Bulla suspendi solebat aurea infantibus quasi bullientis aquæ. Plutarchus in Romulo. καὶ παῖδας ἀντὶ τῶν τῶν καλεσθῆναι βύλλαν ἀπὸ τῆς ἀήμας. ὁμοίως πομφόλυγα ἐπειδερραίωντι. Cœterum ut patriciorum pueri bullas aureas, sic reliquorum civium, gestabant lora. Vnde Iuvenalis Sat. v.

— *Et ruseum puero si contigit aurum*

Vel nodus tantum, & signum de paupere lora.

Scholiasstes vetus ibi : Antiquitus nobilium pueri bullas aureas habebant, pauperum de loris, signum libertatis. Habebant de loris, ait, sed quid ? bullas censeo, illuc enim referri videtur. Hinc apud Asconium : Bulla suspendi in collo infantibus ingenuis prætextatis solebat aurea, libertinis scortea. Bullam scorteam expresse vocat. Id quoque notandum est, quod plebejis quoque bullas tribuat aureas, solis libertinis scortearum relinquat, cum prædictus Scholiasstes Iuvenalis non tam his, quam plebeis omnibus, sive iis, qui non essent nobiles, assignaverit. Nempe sic crevisse ambitio videtur, ut quod primum omnibus commune fuit, exceptis eorum filiis, qui curulem gessissent magistratum, id deinde ad libertinos solos relegaretur. Illud dubium est, an, cum bulla horum fuerit scortea, imaginem tamen aureæ retulerit ? Iuvenalis sane nodum vocat, unde magis est, ut de illo conjectemus. Gestabantur nihilo minus in torque aurea plerumque, etiam ab his, ut puto. Et enim si torquium gestamen non promiscuum fuisset, frustra cautum esset de bulla. Plutarchus profecto promiscue in vita Sertorii : τὰ χρυσῆ ἀφιδέρονια αἱ Ῥωμαῖοι βύλλας καλεῖσι, torques aureæ, quas Romani bullas vocant. Simpliciter sic vocat, absque distinctione patriciorum aut libertinorum. Et obtinuit superioribus adhuc temporibus. Pierius lib. xli. cap. 5. Nostræ etiam ætatis mos est, ut si quis torquem aureum catellamve gestare voluerit, neque tamen equestri, vel, ut ajunt, militari, aut alia quapiam dignitate cui gestamen illud competat, sit insignius, ligulam ex lora gestamini ejusmodi alligare compellatur. Itaque miror, quid voluerit Scholiasstes vetus Iuvenalis, quando in superiori loco signum explicat corrigiam parthicam, unde solet bulla pender. Quid enim parthica, corrigia ? ut de corrigia ipsa nihil dicam. corrupta omnia

videntur, atque talia, quæ exponi, nisi melioribus codicibus intervenientibus haud possent. In bulla porro id notandum, quod amuletum quoddam intra se habuerit, maxime ea, qua ornati erant triumphantes. Quale illud fuerit, constare puto nemini. Conjecto tamen de re magica: usitata enim talia veteribus fuere. Pueri profecto habuere, quod vocabant fascinum. Pignorius in Mensa Iliaca: *Hinc Neurospasta apud Lucianum, & remedium præbiare in collo pueris res turpicula, Fascinus videlicet, quem infantium custodem appellat Plinius.* Addit ibi speciem ex lapide lazuli manus est, pollicem inter indicem digitum & medium protendens, atque ita præbens speciem virilis membri. Alludit ad id Cario apud Plauti Militem Act. v. sc. i. *Faciam, inquit, quasi puero in collo pendeant crepundia.* Verba sunt ad mœchum, cui virilia se exsecturum minitatur. Quod ait, *pendeant in collo*, eo respexit partim ad consuetudinem torquium puerilium, partim ad modum recepti in talibus supplicii, præsertim apud severiores. Quomodo apud Suetonium legimus de Cajo, cap. 32, *quod servum ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradiderit, ut manibus abscissis, atque ante pedibus è collo pendens per cætus epulantium circumduceretur.* Amuleta interim talia hodieque gestare alicubi infantes ex torquibus & catenis modo aureis, modo argenteis, alia atque alia figura consueverunt. Nec infantes tantum, sed & sceminae delicatiores. Adhibentur aliquando in ipsis etiam bestiis, quomodo nunc quoque Turcæ servant suum *maili* sive *musca*, quo contra ictus telorum se equosque putant defendi. At vero in puerorum torquibus, addita & *γυαίσματα*, hoc est talia, unde nosci conditio aut fortuna eorum posset, qualia sæpe & à nostris appendi solent infantibus, in lavacro sancto ab amicis donata. Quanquam apud veteres iis potissimum legantur appensa, qui exponebantur, erantque interdum annuli, interdum monilia ipsis fasciis illicata, ut ex lib. x. Heliodori & Eunuchio Terentii observamus. Ceteri habebant *παύγια*, quæ tametsi & ipsa sæpe appellentur *γυαίσματα* inter ea tamen & ista id discriminis fuisse arbitror, quod omnia quidem *παύγια* essent *γυαίσματα*, non vero *γυαίσματα* omnia *παύγια*. *Παύγια* enim proprie, quo infantes ludunt, cuiusmodi in Rudente Plauti Act. iv. sc. 4, nominantur *ensiculus securicula, sicula, manicula, sucula*. Vna voce alias *crepundia*

pundia vocantur, quanquam & hæc id proprie denotet, quod crepitu sonat, & a ploratu ad silentium revocat infantes. At vero neutrius generis fuerunt, quorum meminit Heliodorus, & *γυαλισματα* appellat. Sed monilia & annuli ad ipsos puerorum parentes pertinentes, & hæcenus *γυαλισματα*, quia inde partum expositum cognoscere licebat. Interim & *πρόγνια, γυαλισματα*, cum ob alias rationes, tum præcipue, quia in eis parentes nomina sua inscripta habebant. Clarissime in suprascripto Plauti loco,

P. Ensciculu' est aureolus primum litteratus. D. dice dum

In eo ensiculo litterarum quid est? P. mei nomen patris.

Post altrifecuse est securicula anceps, item aurea,

Litterata: ibi matris nomen in securicula est.

Ex his ergo inscriptis nominibus & liberi parentes, & hi liberos agnoscebant. Vnde illa puellæ apud dictum Comicum: *ὁ μὲν παρ-
rentes, hic vos conclusos gero*, de crepundiis, intra cistulam conclusis. Illud amplius apud Plautum notari mereatur, quod inter illa ipsa crepundia memoretur quoque bullæ. Ita namque dicta puella: *Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi*. Accedit, quod puellæ data dicitur, quæ alias propria fuit puerorum. Possis profecto hinc conjectare, quasi promittue infantes cujuscunque sexus usurparint. Nisi dicamus puellarum bullas alterius fuisse speciei aut figuræ. Habuerunt enim veteres &, quas *lunulas* vocarunt. Glossæ Vulcanii: *Lunula, bulla in similitudinem lunæ dependens*. At has Hieronymus mulieribus assignat, quod notandum est. *Habent, ait, mulieres in lunæ similitudinem bullas dependentes*. Inter ornamenta muliebria recenset quoque Esaias cap. 111. §. 18, & ex eo Tertullianus de cultu fœminarum. *Nullam, inquit, de conchylio vestem Esaias increpat, nullas lunulas reprobeat* &c. Errant, qui fibulas exponunt, ut ad Tertullianum fecit Fevardentius. Revera enim bullæ fuerunt in torquibus, ut Hieronymus testatur. Et in Esaiæ loco Græci habent *μηνίσκος*. Iam vero de his Hesychius: *Μηνίσκος, πέταλα, Σειτραχίλια, μανιάκια, ἀστὴ δέσσηια*. Latinum lunularum nomen pridem in fœminarum ornamentis usurpavit Plautus in Epidico Act. V. sc. i. ubi parum recte Lambinus *lapillum seu gemmam rotundam*, instar Lunæ exponit, nisi ad hoc ipsum genus respicit. quanquam & in universum potius ex auro, quam ex gemmis fuisse existimem. Tales ergo istæ puellarum bullæ fuerint, non undiquaq; rotundæ, sic-

ut puerorum, vel quacunque denique alia specie. Invenimus enim & *Liliola* in torquium genere, quæ aliter non intelligo, quam de bullis ejus figuræ. Glossæ Benedicte: *Lelium*, *ἑλιον*. Vitiosum Vulcanius vocabulum arbitrat, & in *collarium* mutandum. Sed quid opus? cum qua ratione lunula, ea liliolum apte intelligatur.

§. 6. Magnitudo torquium, pondus, pretium, numerus.

Torques non unius ejusdemque vel magnitudinis, vel ponderis fuisse per se patet. Ut enim in cæteris, sic in torquibus pro ratione dignitatis, fortunarum, ingeniorum variatum. De iis, qui virtutis aut honoris causa dabantur, expresse notatum invenimus apud veteres. Scilicet quo cujusque major erat virtus, hoc majus merebatur præmium. Elegantissima est inscriptio in opere Gruteri pag. 96, in qua torquis majoris nomen, quod intelligi sine cogitatione minorum non potest. Verba hæc sunt:

IANO. PARI.
AVG. SACRVM.
C. IVLIVS. C. F. SER.
ÆTOR. ÆD.
DONATVS. AB. TIB. CÆS.
AVG. F. AVGVSTO. TORQ.
MAIORE. BELLO. DELMAT.

Torquem majorem hic expresse appellari cernimus, ejusque velut certæ ac peculiaris fieri mentionem. Etenim si solam attendisset magnitudinem, *maximam*, vel *ingentem* potius, & aptius scripsisset ejus auctor. Nunc cum majorem vocet, velut in relatione ad minorem, probabiliter conjicitur duo torquium militarium fuisse genera, alterum majorum, quod dabatur in majori facinore, alterum minorum, quod dabatur in minori. Ac fortasse minores torques, quæ catellæ dicebantur. Pretium profecto earum fuit exiguum, unde fibulis junguntur. Livius lib. xxxix. cap. C. *Calpurnius donavit equites suos phaleris, Quinctius alter prætor, suos catellis ac fibulis.* Minus lauda-

laudabilis, ut ex narratione videas, Quinctianorum fuit opera; igitur minore præmio ornantur, ii autem sunt catellæ ac fibulæ. Pretiosiores ergo torques vulgo ita dictæ, ac proinde etiam majores. Sed & ideo catellæ minores, quia ex tenui filo erant formatæ, rarumque habebant aurum: contra torques majores, quia crassiores. Quanquam magis eo inclinem, ut in ipsis torquibus proprie sic dictis fuisse illam majorem minorumque differentiam existimem. Differere sane pondere, unde conveniens est, & magnitudinis fuisse discrimen. Sic apud Pollionem legimus in vita Claudii, Valerianum Claudio adhuc tribuno destinasse *torquem libralem unam*. Apud Livium vero Lib. XLIV. cap. 14. Romanos Gallis misisse *torquem aureum duo pondo*. Contra illos ipsos Gallos Augusto dedisse quandam pondo centum Fabius est autor Lib. VI. cap. 4. *Divus Augustus*, ait, *cum ei Galli torquem aureum centum pondo dedissent*. Hæc maximi ponderis, quæ à nobis apud veteres observata est. Neque unquam cuiquam arbitramur datam majorem. Non profecto in militia, in qua librales inter maximas existimamus fuisse. Suadet locus supra à nobis adductus, in cujus verbis nominatim expressum pondus rem supra vulgarem consuetudinem fuisse, reliquasque torques infra hoc pondus substituisse ostendit. Quanquam vero ponderis fuerint minoris ac fortasse tantum dimidii, non tamen ideo viles fuere. Habet nempe libra Romana drachmas nonaginta sex, scriptula ducenta octoginta octo, quorum singula ex Plinii sententia pro denariis quatuor argenteis accepta, faciunt summam mille, centum, quinquaginta duorum denariorum, quæ fere exæquat summam centum Imperialium, seu nummorum uncialium, quos thaleros nuncupamus. Ut sic torques etiam vulgares quinquaginta circiter imperialibus constiterint. Unde mirum non est, si inter minora dona præcipuum obtinuerint locum. Errat enim Lipsius, quando cum catellis, torques quoque phaleris postponendas putat. *Postponit*, inquit, Lib. V. de Mil. Rom. dial. 17, *catellas phaleris, & minoris habet. Idem judicium de torquibus*. Imo non idem judicium, quia nec catellæ eadem cum torquibus. Et profecto aliud inscriptiones veteres ostendunt, in quibus semper inter minora dona

dona primum locum torques obtinent. Dabo ecce ex pluribus istas.

TI. CLAUDIO. T. F. VITALI. &c.
DONIS. D. TORQVIB. ARMILLIS.
PHALER. &c.

Et paulo post.

IN. LEG. I. MINER. MER. DONIS. D.
TORQVIB. ARMILLI. PHALER.
M. VETTIO. M. F. AN. VALENTI.
MIL. COH. VIII. PR. BENEF. PRÆF. PR.
DONIS. DONATO.
BELLO. BRITAN. TORQVIBVS. ARMIL-
LIS. PHALERIS.

Vides semper torques ante armillas phalerasque poni, adeo catellis anteferri non possunt, ut quæ à Livio etiam phaleris postponuntur, verbis quæ ex libro ejus trigésimo & nono antea retulimus. Eundem in donis istis ordinem & autores observant. Val. Maximus lib. III. cap. 2. de Sicinrio: *Præferbantur aureæ coronæ octo, civica XIV, murales tres, obsidionales una* (Habes majora dona primo loco; sequuntur minora) *torques CLXXXIII, armilla CLX, hasta XVIII, phalera XXV.* Torques hic inter minora dona locum primum occupant. Idem apud Gellium observare licet lib. II. cap. II. Et quo pacto phaleris postponi possint, quæ totæ aureæ non fuerunt? Præferuntur itaque, & merito præferuntur torques ut phaleris, sic etiam catellis. Porro etsi pretium earum fuit tantum, quia tamen major aliquando virtus, hinc pro ejus magnitudine sæpe auctum numerum earum observamus. Ita Probus quidem apud Vopiscum donatur torque aureo uno, at præfectus turmæ Cassianæ apud Hirtium duobus. Verba sunt in VI. cap. 26. *turmæ Cassianæ Præfecto donavit torques aureos duos.* Duos ait, quodque notandum est, ex una causa donasse torques. Hinc forte tantus ille torquium numerus inter Sicinnii dona. An & in cæteris, quæ dabantur in pace, hoc obtinuerit, ignoro. Vnam certe datam, nusquam duas eodem tempore invenio. Et puto in his ma-
gis

gis auctum pondus, quod in bello non potuit, in quo parata non erant, nisi vulgares.

§.7. Torques à quibus datae, quibus concessae.

Torques dare, nisi Principi aut Regi, usitatum apud veteres fuisse puto nemini, gestare profecto nemini, nisi qui à Principe obtinuisset, saltem apud Persas. Hinc istae Regum Persicorum pollicitationes passim in S. Litteris de torquibus: & verba Tertulliani, torques apud Persas, Aegyptios, Babylonios praetextae, vel trabae, vel palmatae, vel coronae comparantis, quae comparatio esset nulla, si gestare, vel gestandas donare omnibus promiscuum fuisset. Accedit Procopius, qui de ornamentis aureis, inter quae & torques, hoc confirmat in genere. Ουτε, ait, l. i. de bello Persico δακτυλίω, χρυσῶν, ἢ τε ζώνη, ἢ τε περὶ νη χρῆσθαι, ἢ τε ἄλλα ἢ τὰ ἐν ἡμῖς, ὅτι μὴ ἐκ βασιλευσ ἀξίω ἔντι. Non dubium est, his postremis torques etiam includi. Firmatque Xenophon. Pæd. i. ubi expresse de donis regis & torque: ἔ γδ δὴ ἐξέστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν, ὃ ἂν μὴ βασιλεὺς δῶ. nec fas est ea cuiquam gestare, nisi cui rex dederit. Et hinc interpretatio Achmetis, torquem per quietem visum de futura dignitate exponentis. Ceterum hoc quidem domi observatum, & in pace. Num etiam in bello? arbitror. Apud Romanos praefecto Caesares dabant. Testis Hirtius de Julio cap. 26. Bell. Hisp. Caesar ob virtutem turmae Cassianae praefecto donavit torques aureos duos: de Augusto Suetonius: Dona militaria aliquanto facilius phaleras & torques, quicquid auro argenteoque constaret, quam vallares & murales coronas, quae honore praecellerent, dabat. de Tiberio, Claudio, Vespasiano, Trajano, Hadriano extant inscriptiones plurimae in amplissimo earum opere à Grutero concinnato. Attulimus jam ante unam, in qua mentio fit hujus rei clarius idem discitur ex his inscriptionibus, quarum altera extat p. 429. altera p. 443.

Q. ALBIO. Q. F. HOR. ILLICI. LEG.

XX. V. V.

CORNICULARIO. PR. PR. DONIS. DONATO. AB. DIVO. TAIANO. AVG.

TOR-

TORQVIBVS. ARMILLIS.

PHALERIS. BELLO. PARTHICO.

C. NUMISIO. C. F. SCAPT. NUMME-
RIO. NAVILIANO. SENIORI.

EQV. ROMANO &c.

DONATO. AB. IMP. CÆSAR. T. VESP.

AVG. TORQ. ET. ARMILLIS.

Firmant quoq; apud Pollionem litteræ Valeriani, quibus Claudio etiam absens assignat torquem. Liberis vero adhuc rei publicæ temporibus jus torquis dandæ fuit apud summos belli duces. Quo respectu Seneca lib. 1. de Benef. cap. 5. *Imperator aliquem torquibus, murali, & civica donat.* Sed & sub Tiberio quandoque concessum per imaginem quandam libertatis. Tacitus III. Annali cap. 21. *Rufus Helvius gregarius miles, donatus est ab Apronio torquibus & hasta. Cæsar addidit civicam coronam, quod non eam quoque Apronius jure Proconsulis tribuisset, questus magis quam offensus.* Datæ autem sicut dona cætera, in concione, præmissa laudatione solenni. Vopiscus expresse de Probo: *publice in concione donatus est armillis aureis duabus, torque aureo uno.* Quod si forte Imperator meritum alicujus ignoraret, aut dissimulare vellet, etiam petitas existimo ab iis, qui se dignos eo præmio reputarent; idque formula solenni IMPERATOR, TORQUE ME DONA. Intelligimus ex verbis Fabii lib. VI. cap. IV. *Eluditur ridiculum ridiculo, ut D. Augustus, cum ei Galli torque aureum centum pondo dedissent, & Dolabella per jocum, tentans tamen joci sui eventum, dixisset: Imperator, torque me dona, Malo te, inquit, civica donare.* Apparet profecto, solennia hæc in militia fuisse cum militum, tum Imperatoris verba. Porro qui sic torque donatus esset ab Imperatore, is gerendæ torquis jus habebat. Unde & ad nostra tempora translatum videtur, ne cui torque, nisi Equiti, aut singulariter ea ab illo, qui jus habet, donato gestare liceat. Gestare dico aperte, ac sine nota quadam. Nam cum ligula etiam aliis nonnunquam concessum supra demonstravimus. Sine ea olim nemini fas erat gestare ex viris. Fæminarum alia fuit ratio, in quibus tamen ipsis solenniores quasi *torques sponsalicias* reperio. Dabant eas sponsi, sicut hodieque solent pluribus in locis. Ita enim vel in Sacris litteris

observa-

observamus. Christus ipse ad Ecclesiam Sponsam suam Ezech. xvi. §. 11. *Ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis & torquem circa collum tuum.* Et in Cantico cap. 1. §. 11. *Mure-nulas aureas faciamus tibi, vermiculatas argento.* Testatur idem Achilles Tatius lib. 11. *Ἐώνητο ἡ καὶ τῆ κέρη πρὸς τὸν γαμῶν ὡσεὶ ἄρσενον ῥοδρὸν λίθων ποικίλων.* In sponsa ornamentum comparata necessaria omnia, monile variis lapidibus distinctum. &c. Nec a-lia de causa Pygmalion apud Ovidium lib. x. Met. fab. 3. statuae suae

Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.

Dabant forte & amici tempore nuptiarum inter coetera dona nup-tialia. Videtur enim ostendere Medea exemplo suo, de quo Seneca Tragicus

— gemmis est & auro textili

Monile fulgens, quodque gemmarum nitor

Distinguit aurum, quo solent cingi comae

Hæc nostra nati dona nubenti ferant.

Firmat Venus, dum hoc ipsum facit, & Mariæ Honorii sponsæ torques seu monilia ipso nuptiarum tempore donat. Claudianus de Nup. Hon. vers. 282.

Dixit, & ornatus, dederant quos nuper orantes

Nereides, collo membrisque micantibus aptat.

Infantes torques suas accipiebant fere à parentibus, die natali. Observamus ex Rudente Plauti Act. 1v. sc. 4, ubi Palæstra: *Est bulla aurea est, pater quam dedit mihi, die natali.*

§. 8. Torques ob quas causas usurpatæ, torques dignitatis.

Primus torquium videtur usus, ut indicium sint certæ ali-cujus dignitatis. Olim profecto, & ab initio non nisi Regum Principumque gestamen fuere. Vnde Reges ipsi ex sententia quorundam Anakim ab hoc ornamento dicti apud vetustissimos Hebræos. De Assyriorum regibus nominatim discimus ex edicto Abimelarodachi apud Iosephum l. x. c. 12. *δώσω σπρεπὸν τὸν ὡσεὶ ἄρσενον χρυσεον, & πορφυρεῶν ἐσθῆτα φορεῖν, ὡς οἱ τῶν χαλδαίων βα-σιλεῖς.* Interpres non satis evidenter; *daturum se ei torquem aureum, & purpureæ vestis usum, quali Chaldæorum reges utuntur.*

C

Debuif-

Debuisset potius : *dabo ei potestatem gerendi torquem aureum & purpuram, qualibus reges Chaldaeorum utuntur.* In Daniele ipso, unde sua Iosephus hausit, scriptum est in vulgata hoc modo : *purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo.* In Græca ista : *καὶ ὁ μανδύκων ὁ χρυσεὺς ἐπὶ τὸν τραχιλὸν αὐτοῦ.* Quibus in verbis apparet ex collatione Iosephi articulum appositum significare torquem certum, nempe eum, qui dono dari à Rege consuevit. At is similis Regio, ut Iosephus ostendit. Habuerunt ergo suos certosque torques reges Assyriorum. Ab his acceperunt Medi, nisi quod diversa nonnihil essent forma, magisque similia iis, quæ apud Ægyptios usurpabantur. Curopalates : *Ad cololum pendebant de lineis dicta pilaticia, ea sunt opus e margaritis cum fimbria, in longitudinem minus spitama, in latitudinem autem palmo, quæ Rex Medorum gestabat.* Transiit postea res ad Persas. Apud hos enim proprium primariumque gestamen regum fuisse verbis expressis testatur Cornelius Nepos, *vita Datamis, cap. 3,* ubi de Thyo, qui statuerat regnum Persicum invadere : *Postero die (Datames) Thyum, hominem maximi corporis, terribilique facie, quod & niger, & capillo longo barbaque erat prolixa, optima veste contextit, quam satrapæ regii gerere consueverant : ornavit etiam torque, atque armillis aureis, ceteroque regio cultu.* Regio cultu inquit, ut scias solennem cum Regibus Persarum fuisse. Et factum institutumque id à Datame, ut ornatu isto cepta Thyi conatusque argueret, quod observatum in hoc crimine veteribus videtur. Ita enim post nonnullos alios Clemens quidam, qui se Daniæ regem fecerat, à Rantzovio corona plumbea ornatus sublatuque in crucem est, teste Beutero *vita Ranzovii.* Christus ipse purpura & corona exagitatus est. Vnde illud Barlæi.

Spinea regalem tibi cingit adorea frontem.

Torques ergo, ut unde digressus sum, eo revertar, solenne Regum apud Persas insigne, quod miror à diligentissimo Brissonio in opere de Regno Persico prætermisum esse. Iosephus lib. xi. cap. 6, de Mardocheo, qui sub Artaxerxe vixit : *Ενδύεται πρὸς πορφύραν, ἣν ὁ βασιλεὺς αἰεὶ φορᾶν διατέλει, καὶ περιτίθει τὸ περιεχόμενον.* induitur purpura, qua rex perpetuo solet uti, torques quoque collo ejus circumdatur, nempe quali rex solebat uti, quod ex præcedentibus repetendum est. Author versionis veteris libelli de vita Esther, pro torque scribit coronam, quod notandum.

dum. Ita enim cap. 6. in consilio Harimanis, qui honorem eum, inscius tamen, Mardocheo conciliabat: *debet indui vestibus regis, & accipere regium diadema super caput suum.* Et post cap. 8, de Mardocheo: *fulgebat vestibus regis, coronam auream portans in capite.* Puto hoc ortum ex generaliori vocis Hebraicæ (nam Græci prorsus omiserunt) significatione: prave tamen redditum ab Interpretibus, cum non coronas dare bene meritis, sed torques consueverint Persæ. Sane coronæ vocabulum in hoc loco etiam Castilio servavit, & *coronare* de torquibus reperitur apud classicos auctores. Nævius.

Collum marmoreum torquis gemmata coronat.

Vnde quis & ibi torquem significare existimet Porro torques etiam Cæsarium gestamen fuit apud Romanos. Observamus ex antiquis eorum nummis apud Stradam, & nominatim Firmi Cæsaris, Maximiani, Iustiniani, Constantini, & aliorum. Curopalates quoque inter instrumenta ornatus Imperatorii commemorat. Quanquam ab initio non usurparint. unde & in Heligabalo Herodianus reprehendit, cap. 5. quod spreto Romano aut Græco habitu incedere sit solitus *ἡ δειραίοις τε καὶ ψευδαίοις χρυσῷ δρυθ*, torquibus & armillis redimitus. Nisi forte non tam torques, quam monilia intelligat, quomodo & Politianus reddit. Sane monilia magis ad fœminas pertinebant; reprehenditur autem hic ornatus in eo, ut muliebris. Ita namque idem paulo post: Indignabantur cernentes *ἡ δειραίοις ἢ χρυσίοις ἐδῆσι τε ἀπαλαίσι ἀνδρῶν χρυσῷ δρυθ*, monilibus molliissimoque vestitu haudquaquam viriliter ornatum. Quicquid sit, ne torques quidem primis temporibus usurpasse certum: cum earum plane nullam nec Poetæ, nec Historici in eis faciant mentionem. Illud invenimus, quod cum coronandi aliquando essent, nec ad manus haberetur diadema aliud, per festinationem in aliquibus adhibitæ sint torques. Ammianus Marcellinus lib. x x. *Maurus nomine quidam, postea Comes, tunc hastatus abstractum sibi torquem, quo ut draconarius utebatur, capiti Iuliani imposuit.* Alius Marcellinus Comes in Chronico, & ex eo Iornandes de Succes. Reg. in Iust. *Hypatium torque aureo redimitum pro diademate, locaque Imperatoris jam capientem interfecit.* Ammianus iterum l. x x i x. *Tigavias venire iusserat cum Tribunis; è quibus unus torquem pro diademate capiti imposuit Firmi.* Sidonius Apollinaris Carm. v i i. v e r. 574.

*Aggere composito statuunt, ac torque coronant
Castrensi mæstum, donantque insignia regni.*

Intelligas ex his locis, per tumultum tantum, & in castris hoc fuisse receptum. Alias nullus in Imperatoribus torquium usus, vel inter insignia eorum locus. De Iustino primum omnium memorat Corippus lib. 11.

*Armati manibus sacrati circulus auri
Impositus collo, imperium sublime dicavit,
Quod faciens ter, ter dextram cum munere tendens
Augusti, Iustine, locum tibi consero dixit.*

Ante hunc Iustinum nihil istiusmodi de torque lectum est, vel circulo, ut Corippus vocat. Cum quo consentio, & circulos potius, quam torques proprie sic dictos ad hanc rem usupasse puto. Nam cum lati sint, & solidi, utriusque rei vicem obire potuerunt, & torquis in collo, & diadematis in capite, cum præsertim diademata quoque apud veteres solida fuerint & lata, ut in Commentario de Veteri Upsalia prolixè ostendimus. Apud Gallos quoque Regum fuisse gestamen non dubito, cum se vulgo sic ornaverint. Et exhibetur eorum alicujus effigies à Lazio cum torque; libro de Migr. Gent. Propertius expresse de Viridomato, Rege duceque Gallorum

Torquis ab incisa decidit unca gula.

Non aliud obtinuit apud Germanos Britannosque. De Britannis Dio lib. LXII. ubi de Bunduica regia stirpe orta, plebemque concitante adversus Romanos: *ἡγὴ σπῆντὸν μέγαν χρυσοῦν ἑφόρῃ*. ferebat & magnum torque aureum. De Suecis & Danis ex Olao colligitur & Saxone, verba alio loco adferemus. Et hi quidem primi, qui torques usurparunt. Ab his concessi sunt & aliis: ut primum apud Aegyptios Iudicibus, quorum insigne torque cum bulla, cujus nomen erat veritas, Diodorum memorare supra vidimus. Et innuit Tertullianus lib. de Idol. cap. 18, quando ait: *Purpura illa, & aurum, cervicis ornamentum, eodem modo apud Aegyptios & Babilonios insignia erant dignitatis, quo modo nunc prætexta, vel trabea, vel palmata, & coronæ aureæ.* Habuerunt & Medorum iudices. Curopalates in Off. Const. p. m. 106. *Ad collum autem iudicum pendebant de lineis duo*
quædam

quædam dicti pilatica, ea sunt opus è margaritis cum fimbria in longi-
tudinem minus spatiosa, in latitudinem autem palmo, quæ Rex Me-
dorum gestabat, similiterque iudices. Est hæc Pacii interpretatio,
qui & in notis Græcum πλάτεια exponit disquisitionis & accu-
ratissimæ cognitionis monumentum, quam à iudice opus est adhiberi
antequam iudicet, aut ferat sententiam: quia Pileati Orientalibus
est rerum ignotarum & obscurarum disquisitio & peruestigatio.
Conveniunt hæc plane cum iis, quæ de Aegyptiorum Ale-
theia disseruimus. Itaque & πείνια illa, quæ Pacius lineas
exponit, de torquibus accipienda putamus. Cum præsertim
constet primores Medorum torquibus fuisse usos. Per hæc tor-
quibus honorabant suos Immortales; Eo enim velut solenni
gestamine insigniri consueuisse alio loco demonstrabitur. A-
pud Romanos torque, velut nota dignitatis ac officii, uteban-
tur Duces militares. Curopalatas: εφόρων πάλαι οἱ στρατηγὸι σπε-
πτιὲ τὴν πικρὴν τῆτων ἐδύλαυν. Gestabant quondam duces torques,
quæ honorem ipsorum demonstrabant. Sic de Tribuno quodam Am-
mianus Marcellinus lib. xxix. cap. 26. Tigavias venire ius-
serat cum Tribunis, è quibus unus torquem pro diademate capiti
imposuit Firmi. Imponit torquem suum Tribunus, ex quo
gestasse apparet. Nisi quis dono accepisse putet eum, cuius
meminit Marcellinus. Vtut sit, Draconarii seu vexilliferi
sollemniter habuerunt. Marcellinus iterum lib. xx. Maurus
nomine quidam, postea Comes, tunc nascatus abstractum sibi tor-
quem, quo ut draconarius utebatur, capiti Iuliani imposuit. Ob-
serua, quod addit: quo, ut draconarius utebatur. Inde enim
patet, solennem eum fuisse draconariorum ornatum. Paulus VVarnefridi,
quem vulgo Diaconum appellant lib. xi. eandem rem describens: Cumque
corona desset imperialis, unus signa portantium torquem quem habebat in col-
lo, sumens, Iuliani capiti circumposuit. Hinc apud Pru-
dentium Hemetrio & Cheledonio, qui ambo draconarii
fuerunt, cum ducerentur ad supplicium, torques exu-
untur. Versus ejus sunt in Peristephano, quos dein-
de adducemus. Torques quoque inter solennia Præsidum
in provinciis gestamina fuerunt, si Pancirollo credimus.
Is enim ita lib. i. Varior. cap. 10. Præsides provinciarum
præter alia ornamenta torque etiam aureo collum circumdabant. Atque

hinc fortasse factum, ut & apud Germanos nostros indicium essent dignitatis Equestris. Conspiciuntur enim etiamnum paulo vetustiores Equitum imagines cum torquibus. Et quia potestatis dignitatisque alicujus certæ signum erant & nota, ideo qui potestate illa sua privabantur, exuere prius cogebantur torques. Cuiusmodi palates: Tyranni primum auferabant zonam & torquem honoratis martyribus. Christum confitentibus, postea dedebant eos tortoribus. Prudentius eo loco, quem superius nominavi.

Ite signorum magistri

Et vos tribuni assistite

Aureos auferite torques.

§. 9. Torques virtutis & fortitudinis.

Ostendimus hucusque, qui solenniter, ob rationem muneris aut dignitatis gestare torques sueverunt. Præter eos accipiebant aliquando & alii. Ac primum quidem omnium viri sapientia præstantes, utilesque reipublicæ consilio. Tales enim antiquissimis temporibus torquibus ornari solitos docuerit exemplum Iosephi, vel si vulgatam interpretationem rejicimus, dictum regis Salomonis, quod est cap. 1. Prov §. 8. *Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tue ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Ostendit sane clarissime, ob sapientiam torquibus ornari suevisse. Vnde & Castalio locum hunc sic reddidit: *Nam ea (disciplina seu Sapientia) capiti tuo gratiam, colloque torquem prestabunt.* Vulgata Græca. *σεφαιον γδ χειρι των δεξ: ση κρουφει, η κλοιον χρυσειον. ωπει σᾱ τερα χριλω.* Nec impedit, si quis filio hæc scripta dicat, adeoque Regi futuro. Nam & regibus ipsis non tam ob dignitatem, quam ob sapientiam, qua sibi dignitatem illam primi compararunt, torques fuisse in usu demonstratur. Scilicet quæ coronarum, ea quoque torquium est ratio, ergo sicuti coronæ perfectionem quandam denotabant veteribus, ut ostendimus in Notis ad Ælianum, ita plane & torques. Qui ergo singularis absolutæque erant sapientiæ, vel ipsi sicbant Reges, vel aliis, cum Reges essent, torques donabant. Hinc illud apud Assyrios regis Balsafari edictum Daniel, cap. 5. *Quicumque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestam fecerit, purpura vestietur, & torquem aureum habebit*

in

incollo. Et illi simile promissum Darii apud Iosephum lib. XI. Aat. cap. 4. de quo ita Autor: *Darius post brevem in lecto quietem à somno relictus, nec valens redormiscere, cepit fabulari cum tribus satellitibus, & qui proponendam à se questionem verius ac prudentius solverit, ei premium fore promisit usum purpure, & aurei poculi & tiaræ byssinæ & torquis aureæ.* Est ejusdem generis, quod apud Ægyptios Iudices solenniter habuerunt torques, ut superius monstratum est. Nimirum & ipsos sapientia virtuteque eximios esse, reliquosque præstare oportet. Nec aliam ob causam apud Iudæos opinor gestasse Sacerdotes. In torque enim seu catena aurea ut apud Ægyptios Sapphirus gemma, sic apud illos rationale suspensum fuit. Moyses Exod. xxviii. ver. 22. *Facies in rationali catenas sibi invicem coherentes ex auro purissimo, & duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate, catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus &c.* Videntur ad exemplum hoc, ex eadem certe causa usurpasse etiam sacerdotes Gallorum Germanorumque, quos Druides appellaverunt. Strabo lib. IV, de ipsis: *χρυσόφοροι τε γὰρ ἄμφω μὲν ἑῶς τογαχίλοις σπρωτὰ ἔχοντες.* gestant enim aureos circum colla torques. Convenit, quod sicut Ægyptii sapphirum, Iudæi rationale, sic illi anguinum in eis haberent suspensum, de quo multa dicimus in *Veteri Vpsalia*, nemini adhuc observata. Post Sacerdotes virosque sapientes potissimum viri bello strenui ac militares torques meruerunt apud veteres. Apud Persas sane ita honoravit Mithridatem Artaxerxes, quod stratum equi, quo Cyrus ab ipso interfectus, usus fuerat, ad ipsum attulisset. Ita enim Sparamixæ ad Mithridatem apud Plutarchum vita Artaxerxis: *ἦς καὶ τὴν ἐδῆταιστοὶ ταύτην, Μιθριδάτης, ὁ βασιλεὺς δέδωκε, καὶ τὰ ἅ σπρωτὰ καὶ ψίλλα.* Ut elegantem hanc tibi vestem, Mithridates, Rex donavit, & elegantes torques & armillas. Apud eosdem integra cohors eorum, qui Immortales dicebantur, sic erat ornata. Curtius libro III. cap. 3. *Persæ immortales vocant ad decem millia, cultus opulentia barbaræ non alios magis honestabat.* Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant. Sollicitat hunc locum vir doctissimus Henricus Ernestius in notis ad Valerium Grammaticum, proque aureis torques, autem ex Codice Mediceo scribendum putat. Sed haud dubie vitiosus est is Codex. Nam & Herodotus in respectu ad eos torques lib. VI. *χαρὶς ἢ χρυσὸν τε πολλὰ*

πολλὰν καὶ ἀφθονοῦν ἔχοντες ἐν ἑσπερον, de istis Persarum Immortilibus. Hoc est: præterea auro multo & copioso erant conspicui. Frustra est, qui ad vestes solas referre volet, cum τὰ χρυσὸν sic sæpe Græci absolute, pro torquibus utantur, quomodo & χρυσοφορεῖν, de iis, qui torques gestant, usurpare notum est. Itaque & eo ipso loco Herodotos: χρύσῳ ἃ πλεῖστον περιέχον τὰ διὰ πάντων Περσῶν, καὶ αὐτοὶ ἀριστοὶ εἶσιν. Quæ sane verba nemo ad vestes solas retulerit, cum Persarum ornatus præcipue constiterit in torquibus. Præcipuo, ait, inter omnes cultu erant decori, & iidem præstantissimi omnium. Observa, quod ἀριστος i. e. optimos fortissimosque vocet. Apparet enim, id quod dixi, torques fortium virorum fuisse præmium. Diodorus Siculus lib. xi. περιέπεψεν τὴν τῶν Περσῶν ἐπιπέκτους, ὀνομαζομένης Ἀπειάτης, καὶ δοκῆντες τοῖς ἀνδραγαθίαις περιέχον τῶν συσχετοῦ ἰσχυρίων. Idem observatum apud gentes alias, præcipue Romanos. Ambros. in Inst. Virginis. cap. 14. Victores solent secularium præliorum, strenuorum virorum donatis torquibus honorare cervices. Ad Romanos respicit, quibus hoc in usu fuit. Unde inter solennia præmia, quibus apud eos virtus honoratur, apud Tacitum Annali 11. cap. 9. Flavius torquem memorat. *Aucta stipendia, torquem & coronam, aliaque militaria dona.* Suetonius in Augusto c. *dona militaria aliquanto facilius phaleras & torques dabat.* Extat quoque pulchra apud Gruterum inscriptio, quæ torquem virtutis causa datam expresse confirmat.

M. LICINIO. MUCIANO. . .

. . . DONIS. DONATO. . . ob vir

TVTEM. ET. FORTITVDINEM.

BELLO. DACICO. AB. IMP. TRAIANO.
CORONA. VICTRICI. PVRA. HASTA. TOR-
QVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS.

Pertinebant autem ad omnes, qui se fortiter gessissent in prælio extra ordinem, & peculiari se ostentassent virtute. Ita legimus de pedite apud Tacitum Annal. 111. cap. 21. *Rufus Helvius gregarius miles, donatus est ab Apronio torquibus & hasta.* In Inscrip-tione veteri apud Gruterum pag. 1096.

L. L. E.

L. LEPIDO. L. F. AN.

P R O C V L O .

MIL. LEG. V. MACEDON.

.....

DONIS. DONATO. AB. IMP.

VESPASIANO, AVG.

BELLO. IVD A I C O . T O R Q V I B .

Peditem fuisse necesse est , quia erat Legionarius. non enim Legio, nisi peditum. De equite testimonium est in alia Inscriptio-
ne apud Smetium p. 52.

C. A R R I O . C . F . C O R . C L E M E N T I .

MIL. IX. COH. P R .

E Q V I T I . C O H . E I V S D E M . D O N I S .

D O N A T . A B . I M P . H A D .

T O R Q V I B V S . A R M I L L I S . P H A L E -

R I S . O B . B E L . D A C I C V M .

Confirmat & quæ à Grutero adfertur , pag. 443. Nec milites
solum , sed & præfecti eorum ita honorati. De tribuno Probo
Vopiscus : *Bello Sarmatico jam tribunus cum multa fortiter fecisset ,
publice in concione donatus est armillis aureis duabus, torque aureo uno.*
De Claudiano , tribuno adhuc legionis Quintæ , Pollio ex lit-
teris Valeriani, ad Procuratorem Syriæ : *Huic salarium dabis, tor-
quem libralem unum , cassidem inauratam unam &c.* De Præfecto
turmæ Equestris Hirtius de bell. Hisp. cap. 26. *Cæsar ob virtutem
turmæ Cassianæ Præfecto donavit torques aureos duos.* Meminit ge-
neratim etiam Vegetius lib. 11. cap. 7 , ubi à torquibus illis co-
gnomentum meruisse, ac T O R Q U A T O S dictos esse ostendit.
*Torquati, ait, duplares, torquati simplares, quibus torques aureus solidus
virtutis præmium fuit: quem qui meruisset, præter laudem interdum du-
plices consequebatur annonas duplares duas, simplares unam.* Sen-
sus est , torquatos duplares duas , id est duplas consecutas an-
nonas , simplares unam. Peccat Pierius , quando ex hoc ipso
Vegetii loco scribit lib. x l i . Hierog. cap. 31. *torquem au-
reum solide virtutis præmium fuisse traditum est à Vegetio, quem
qui meruisset , præter laudem duplas consequebatur annonas.*
Non perpetuum hoc fuit , sed in melioribus tantum obser-
yatum,

vatum. Igitur nec in Inscriptionibus antiquis, ubi torquium, ibi statim mentio fit duplicis annonæ. Imo in unica tantum observamus apud Grut. p. 357.

C. ANTONIO. C. F. FLAVINO. VI.

VIRO. IVN.

HAST. LEG. II. AVG. TORQ.

AVR. ET. AN. DVPL. OB. VIRT.

DONATO.

Deinde & in eo peccat, quod virtutis solidæ hoc asserat fuisse præmium. Nec enim de virtute solida, sed torque aureo solido sermonem apud Vegetium esse manifestum. Hi ergo milites torquati. Unde Calvinus: *Torquati milites, quibus torques virtutis præmium fuit.* Porro torquibus viros bello strenuos donandi consuetudo etiam apud gentem Germanorum valuit, maxime in Equitibus, quos strenuos fortesque torquibus ornari solitos præcis temporibus res nota est. Regula ordinandi militem Sancti Sepulchri (Qui militum ordo antiquissimus putatur) apud Mennenium in Equest. Ord. Symb. *Deinde osculetur eundem, ponens more majorum torquem aureum cum cruce pendente, in collo ejus. Ait, more majorum, ut vetustissimam sciamus fuisse consuetudinem in creandis Equitibus.* Et confirmant veteres imagines, galeæque in insignibus equitum antiquissimæ cum torquibus. Conspicitur hodieque Rudolphus equo insidens cum torque in admirandi operis templo apud Argentoratenses meos. Statua ea anno MCCXCI, id est ante annos trecentos quinquaginta facta est, ut Schadæus peculiari libello de eo opere testatur. Hinc in lexico Calvinus, loco quem superius adduxi: *Torquatos puto recte appellaveris, qui ab Imperatoribus virtute meruerunt jus militare. Germani tales Ritter, Itali equites auratos appellant: forte quod olim equites splendidi epitheto insignivit Hirtius, nimirum ab auri fulgore & virtutibus. Cecidere, inquit, eo prælio splendidi ac illustres viri nonnulli Equites Romani. Quem secutus in Historia Tacitus Illustres Equites pariter appellavit teste Catanæo.* Vides, ut ipse quoque in genere Equitibus asserat torques datas, hincque torquatos appellatos putet, item auratos. Quamquam aurati Mennenio dicantur non à torque aureo, sed aureis calcaribus. Hi, ait ab initio dicti opusculi, *sive milites sive Equites appellare libet, Auxiliorum nomen hodie, ab auri præinfectura, vel auratis calcaribus invenire.*

vere. Porro sicut veteres honore torquium afficiebant, qui se strenue gessissent in militia contra hostes, ita & illos, qui id ipsum fecissent in ludis militaribus. Itaque hoc sine propositis inter cætera præmia etiam torques à ducibus observamus. Capitolinus in Maximinis: *Severus militares dabat ludos, propositis præmiis argenteis, id est, armillis, torquibus, & balteolis.* Observa torques hic datos sed argenteos. An quia cives fuere, quibus isti ludi dati? Civibus enim torques argenteos donari solitos Plinius testatur lib. xxxiii. cap. 11. *Auxiliares & externos torquibus aureis donare, at cives non nisi argenteis.* Falli Plinium hoc loco putat Lipsius de Mil. lib. v. cum saltem Asprenati torques aureus donatus legatur ab Augusto. Sed forte ad vetustiora tempora Plinius respexit, quibus hoc blandimento magis devincire sibi auxiliares volebant. Itaque sequitur: *Idem, quod magis miremur, coronas ex auro dedere civibus.* De institutis veterum cum loqui manifestum est. Legimus tamen & Sicinnium aureis torquibus donatum apud Dionysium Halicarn. lib. x. *πρὸς Ἰστῶταις,* ait, *ὅτι δόνησεντα μὲν καὶ τρεῖς χρυσοῦς σπιτρῶς ἀβραυχένας.* Vixit is Dentatus Sicinnius haud multo post exactos reges, uti ille ipse Plinius testatur. Nisi forte Dionysium generalior vox torquium decepit, & is alios quam aureos ignoravit. Constante enim Latini omnes tot torques simpliciter, non tot aureos torques accepisse memorant, quod observandum. Sane torques aureos antiquioribus temporibus datos adhuc quæro in Scriptoribus, nec usquam invenio. Nam quod est apud Silium lib. xv.

Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Id non expresse de cive dictum. Quicquid sit, torques non aurei, sed argentei in ludis militaribus solenniter propositi videntur. Itaque velut singulare in Maximino notatur, quod ob raram in eis virtutem ab Imperatore donatus fuerit torque aureo Prædictus Auctor: *Ille more solito septem fortissimos uno sudore vicit, solusque omnium à Severo post argentea præmia, torque aureo donatus est.* Nec forte alio referendum Asprenatis Exemplum, de quo Suetonius in Aug. cap. 43. *In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donavit.* Casaubonus in universum hic non torques, sed galeas & hastilia donata ait, *In solatium debilitatis, inquit, honos hic eximius Nonio habitus; nam cæteri pueri qui Trojam luserant galeis hastilibusque, talibusque solum præmiis*

præmiis affecti. Bæbius Macer : Cæsar Augustus pueris qui luferant Trojam donavit galeas & bina hastilia. Sed Bæbius de ludo tantum temporis illius loquitur, præterea torques non excludit. Etiam illud aureo apud Suetonium nescio quid expressioris significacionis, quasi alios quoque torques, sed non aurei dari consueverint, in se continere videtur. Certe torques, etsi non aureos fortasse datos in ejusmodi ludis observamus etiam ex Sidonio Car. xxviii. vers. 425, ubi de quodam optime se gerente in curriculo quadrigarum, sed ferocia equorum currusque dehiscens ruina in summum vitæ periculum adducto, postquam multa de ipsius casu, ita postremo claudit:

*Hic mox præcipit equus Imperator
Palmis serica, torquibus coronas
Conjungi, & meritum remunerari.*

Imperator quem hic innuit, Valentinianus est, cujus saltem temporibus ea consuetudo fuit. Ideo enim conjungi torquibus coronas jubet, quia torques ut solitum præmium insolitam virtutem non satis æquabant. Similiter & luctantibus interdum torques dati. Trebelius in Claudio: *Fecerat hoc etiam adolescens in militia, quum ludicro Martiali in campo luctamen inter fortissimos quosque monstraret. Nam iratus ei, qui non balteum, sed genitalia sibi contorserat, omnes dentes uno pugno excussit. Quæ res indulgentiam meruit, pudore vindictæ: Si quidem tunc Decius Imperator, quo præsentem fuerat perpetratum, & virtutem & verecundiam Claudii publice prædicavit, donatumque armillis & torquibus à militum congressibus facessere præcepit, ne quid atrocius, quam luctamen exigat, faceret. A militibus etiam ad gladiatores pervenisse torques videntur. Gladiatoriarum sane torquium mentionem facit Capitolinus, quos nescio an alios, quam hos vel ex argento vel auro, virtutis causa dari solitos intelligere debeamus. Sic autem verba ejus sese habent, ubi de rebus Commodi: *toga armaque gladiatoria gemmis auroque composita, & machæras Herculaneas, & torques gladiatorios, vasque eluto auro, ebore, argento citroque composita. Sane cum hic inter machæras, arma, aliæque id genus gladiatoria instrumenta referantur, cogitandum num non quid ejusmodi hinc innuatur. Forte laqueus, vel quid**

quid aliud ex fune, quo adversarium capiebant. Nam alias inter gladiatorum præmia torquem legere non recordor, neque Lipsio in diligenti Saturnaliorum opere notatus est. Cæterum nec hic Romani soli virtutem militarem in ludicris honorare torque consuevere. Feecerunt enim & Sueci. Testatur exemplum Arsi Regis, qui Rolsonis virtutem tali munere prosecutus est. Saxo lib. 11. *Exiguntur hinc animositatis, inde munificentie pacta, priorque Roluo virtutis experimentum edere jubetur. Qui cum igni applicaretur, parvulam partem, quæ acrius urgebatur, objecit &c. Roluo patientie consummatione laudatur. Posthæc Arsi munera requiruntur. Ferunt illum collatis in privignum opibus ad ultimum ingentis ponderis torquem, quo donum cumulatus redderet, expendisse.* Post fortitudinem in bello, dexteritatem in ludis militaribus, animositatem, patientiam, fides quoque coli torque suevit apud veteres. Exemplum Mardochei docet apud Autorem vitæ Esther: qui quoniam factam contra Artaxerxem detexisset conjurationem, hinc ab eo cum aliis, muneribus, tum torque aureo donatus est. Servavit & Frotho 111. Daniæ Rex in Gotuuara, teste Saxone lib. v. *Cum enim in legationem, requirentem summam fidelem, eam mississet, aureo torque pro lato, legationis premium pollicetur, sicut Saxo loquitur. Fandem ob causam Medicis olim datæ ac Historicis videri possunt. Alludit sane eo, quanquam alia nonnihil mente, Lucianus lib. de Consc. Hist. ubi ait: ἢ φοβεῖται τὴν Ἀρταξέρξεω, ἰατροῦ: ἀλλ' ἂν, ἢ ἐλπίζει κέρδιον πορφυρῶν, ἢ σπεύσῃ τὸν χρυσῶν, καὶ ἵππον τῶν Νισαίων λιψέσθαι, μισθὸν τῶν ἐν τῇ γαλαφῇ ἐπέων.* Si vel Artaxerxem metuit, medicus ejus existens, vel sperat Candyn purpuream, & torque aureum, & equum ex Niseis illis aliquem se accepturum, mercelem laudum earum, quas scriptis inserit, scribere verum in Historia non poterit. Datas utique his talibus torques ostendit. Quanquam forte magis amicitie ac honoris causa sæpius quam fidei. Quod & in aliis observatum, præsertim gentibus vicinis. Sic apud Tacitum mittuntur Germanis lib. de M. G. cap. 15. *Caudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à singulis, sed publice mittuntur: electi equi, magna arma, phalerae torqueque.* Ex eadem causa Romani miserunt Gallis, de quo Livius lib. XLIV. cap. 14. & Galli Augusto, de quo Fabius l. v. c. 4. Sed & legatis vicinarum gentium ex hac causa dono datæ apud veteres, quæ consuetudo hodie-

hodieque fere obtinet per Europam. Persis etiam solennis fuit. *Ælianus* noster lib. 1. cap. 22: *Munera, quæ Rex dono dabat, venienti- bus ad se legatis, sive ii ex Græcia, sive aliunde advenissent, hæc erant: unicuique Talentum Babilonicum argenti præstantissimi, præterea phialæ duæ argentiæ, quarum quæque talenti precium habebat. Conficit autem talentum Babilonicum septuaginta duas minas Atticæ. Item armillas & acinacem dabat, & torquem.* Sic hunc locum exponendum dixi in Notis. Ad torques amicitia causa dari solitas etiam sponsalitiæ sunt referendæ, de quibus ante differuimus. Hinc S. Agnetis in Martyrio incerti, quod legitur apud *Barthium* lib. xxxi. Adv. cap. 13.

Hic mea ditavit armillis brachia, pectus

Chrystallis, collum torque, decore genas.

Eadem apud B. *Ambrosium* in vita eius: *Collum meum cinxit lapidibus pretiosis.* Loquitur ut virgo, Christo desponsata. Qualem iccirco B. *Cyprianus* abstinere vult à gestamine torquium, ne magis desponsata videatur mundo, quam Deo. Verba sunt de *Hæb. Virginum*: *Ne inferant auribus vulnera, nec brachia includant aut colla de armillis & monilibus preciosa catena.* Sunt & ex hujus generis, quæ fere ad filias perveniunt testamento matrum. quia & sponsalitiæ illæ, & amoris erga natas indices. Ministratur exemplum hujusmodi legati à *Scævola* in l. 16. ff. de auro, argento. Vbi mater: *ornamenta mea omnia filie meæ reserventur.* Ornamentorum enim voce torques & monilia comprehendit *Paulus* docet l. 32 §. 7. ejusdem tituli. Apud *Anglos* solenne, legibusque statutum videtur, ut ad filias, non filios hæc pervenirent. *Leges Anglorum & Verinorum* Tit. v 1. §. 6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittat, filie vero spolia colli, id est murenas, nuscas, monilia &c.*

§. 10. Torques ostentationis & luxuriæ.

ABusu & honore facilis est transitus ad superbiam & abusum. Itaque cum torques signum essent dignitatis ab initio, ac virtutis, paulo post promiscue usurpari sueverunt, etiam à mulieribus. Peccat enim *Isidorus*, quando lib. 1 x. cap. 31. proprium virorum gestamen torques fuisse ait. *Torques, inquit, & bulle à viris geruntur, à fœminis vero monilia & catellæ.* De catellis

lis

lis sane affirmat Horatius 1. Epist. 17, ibi enim de muliere usurpat

Nota refert meretricis acumina, saepe catellam,

Saepe periscelidem raptam sibi flentis —

Ornamentum colli, non canem Meliteam, ut Xylander mavult, hic intelligi, additum de periscelide confirmat. Vnde & Inscriptiones quaedam inter alia ancillarum & libertarum vocabula memorant A CURA CATELLAE aliquas. Eisdem tamen catellas inter dona militaria refert Livius, ut superius indicatum est. Quemadmodum monilia Ammianus Marcellinus l. XXI I. ubi de Persis: *Armillis monilibusque aureis & gemmeis utuntur.* Idem facit & Ovidius, ut ex praecedentibus constare potest. Contra torques usurpavit in mulieribus Interpres vetus Bibliorum. Ezechiel. XVI. ver. II. *Ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum.* Christi verba sunt ad Ecclesiam. Frequentius tamen monilia in mulieribus leguntur, credo, quod aurum simplex haud sufficeret earum luxui, sed addendae gemmae essent. Talia enim proprie monilia. Medea exprimit apud Senecam Act. III. sc. ult.

— *gemmis est, & auro textili*

Monile fulgeas —

Apud Virgilium quoque lib. I. Aeneid.

— *colloque monile*

Bacatum circumdat Regina Dido, quod fortasse minus mirum in Regina, plus in caeteris. de quibus ob hanc causam Plinius lib. XXXIII. cap. 3. *Inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendent, ut in summo quoque unionum conscientia adsit.* Insertas autem margaritas intelligit, quae dependent è monilibus ex uncinis. Non enim infixae tantum habebant isthaec talia, sed & pendula è monilibus circum circa, sicut observamus in effigie mulieris, quam ex Sarcophago Probi in Roma Subterranea exhibet Antonius Bosius. De insertis loquitur Paulus in lege 32. §. 2. ff. de Auro. *Putavit sibi legari & ornamenta & monilia, in quibus gemmae & margaritae insunt.* Nec alia lumina lapillorum, quibus monilia variantur, ut Tertullianus vocat cap. XI. de Hab. Mul. Puto & nudas habuisse gemmas in filo, ad instar margaritarum, quas lineas appellant, loco monilium. Easque intelligi à Juvenale Sat. VI.

Quum

Quam virides gemmas collo circumdedis.

An & à Claudiano ? quando in Ruffinum :

— cuicumque monile

Contextum gemmis —

Corallia sane vix aliter gestarint, quæ Seneca *monile* vocat *pelagi rubentis*, Herc. Oct. hoc est Indici Oceani, seu Maris Erythræi, ut in libris de Militia Navali demonstratum est. Alia insertarum gemmarum fuit ratio, quippe quæ nude quidem & ipsæ, verum libere dependebant à molinibus aureis, ut dixi. Sicut hoc ipsum observatum est in mamillarum ornamentis, de quibus Paulus in sæpe dicta lege 32. *legavit quædam ornamentum mamillarum ex cylindris triginta quatuor, & tympanis margaritis triginta quatuor.* Cylindri hic smaragdi sunt vel gemmæ aliæ, pendulæ ex auro in quo inclusæ illæ margaritæ extabant. Et hoc ornamentum, ob quod Messalina, scortum nobile apud Iuvenalem Sat. VI.

— nuda papillis

Constitit auratis —

Non aliæ auratæ papillæ, quam ornamento istiusmodi mamillarum, cujus Paulus mentionem facit, decoratæ, quoniam ut *monile*, ex auro gemmisque fuit. *Monile* tamen aliquando legitur ex solo auro, quomodo *aurata monilia* ex hac causa Ovidium dixisse alias monstratum est. Et hoc forte genus antiquissimum, sique Tertulliano credimus, ab ipsis Angelis hominum, cum primis fœminarum corruptoribus primitus excogitatum. Ita enim Vir Sanctus lib. de Habitu Mulier. *Illi, qui ea constituerunt, damnati in pœnam mortis deputantur: illi scilicet Angeli, qui ad filias hominum de cœlo ruerunt, ut hæc quoque ignominia fœminæ accedat. Nam cum & materias quasdam bene occultas, & artes plerasque non bene revelatas, seculo multo magis imperito prodidissent, siquidem & metallorum opera nudaverant, & herbarum ingenia traduxerunt, proprie & quasi peculiariter fœminis instrumentum illud mulieris gloriæ contulerunt: lumina lapillorum, quibus monilia variantur.* Lapillorum quidem & ipse mentionem facit, sed ut magis respiciat ad aurum, cujus inventores esse contendit. Porro cum huiusmodi monilia fuerint, cur pretiosa dicantur, in aperto est. Ambrosius lib. I. de Virg. *Pretiosa pendent collo monilia.* Nec vulgariter pretiosa fuere. Tertullianus enim dicto loco de

iis:

ius : *Saltus & insulas tenera cervix fert.* Itaque nec mirum , si inter formæ lenocinia adhibebantur. Manilius lib. v. de Cassio-
pca.

Hinc lenocinium formæ, cultusque repertus

Corporis, atque auro quæsitæ est gratia frontis

Perque caput ducti lapides, per colla, manusque.

De his lenociniis accipio Tertulliani verba libro de Pallio ubi ait de matronis : *Immundiores cervicem monilibus consolantur.* Iam quia formam commendabant, nulla sibi satis absque eis formosa videbatur, imo una alteram nitebatur superare, hinc quotidiana luxuriæ incrementa, de quibus Plinius lib. xxxi i i. cap. 3. *Habent (aurum) fœminæ in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris. discurrunt catenæ circa latera, & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendent.* Nec apud fœminas tantum hic luxus mansit; transiit & ad viros, ut in Heliogabali exemplo superius ostensum est. Ab utrisque venit ad infantes, in quibus insanire solent delicati parentes. Igitur & illi torquibus ornati, talibus cumprimis, è quibus dependerent crepundia. Hesyechius. *γνωρίσματα, τὰ σιωπηθένενα τοῖς παισὶν ἔξω τῶν περιδέρεων.* Duo in infantibus agnoscit & recenset ornamenta; primum *περιδέρεον*, id est monile seu torques ex auro, vel argento, vel gemmis, coralliis, chrystallo, unde hodieque solet fieri. Deinde *ἔξω τῶ περιδέρεῳ*, id est quod in extremo ejus appensum fuit, *γνωρίσμα* dictum, à Latinis *monimentum*, de quo ante vidimus. Donatus ad Eunuchum Act. iv. sc. 6. *Monimenta sunt, quæ Greci dicunt γνωρίσματα.* Alias & *παύγνια* vocarunt, quæ propter hoc ipsum, quia è torque pendebant, ab Hesyechio *δέρεια* vocantur. *δέρεια*, inquit, *πειτραχήλια, παύγνια.* Aristoteles in Poetica *περιδέρεια* vocavit. Nec infantes solum, sed & pueri puellæque adultiores suas in torquibus gestabant bullas. Plutarchus in Sertorio : *τὰ χρυσῶ περιδέρεια, ἃ Ῥωμαῖοι βύλλας καλεῖσι.* torques aureas, quas Romani bullas appellant. Non potuisset *περιδέρεια* vocare, nisi in torquibus habuissent, ut proinde Perottus verissime : *Bulla torques, è qua bulla propendet in pectus.* Torques ornatus ostentationisque causa etiam adhibiti à Juvenibus, quos iccirco reprehendit Boetius lib. i. de Discip. Scholar. cap. 2. *Gemmatis, ait, colla monilibus, Parthorumque cingulis ventrem castigatum plebi ostendunt.* Quin imo ipsa ser-

vitia sic ornata, ut B. Ambrosius conqueritur lib. de Iejun cap. 13. Ita enim de conviviorum ministris: *Succincti sunt auro, & Babylonicis lumbos suffulti Baltheis: aureis torquibus nitent colla &c.* Quare cum in omni sexu, ac fortuna, in maximis ac minimis hic luxus fuerit, quid mirum, si Deos ipsos sic colendos putarunt? De Ægyptiorum Diis supra testati sumus ex Pignorio. De diis Romanorum docet Livius lib. xxxi i i. cap. 22. *ex torquibus (Gallorum Bojorumque) unus magni ponderis in Capitolio Iovi donum positus.* Polyb. Hist. 11. *Capitolium exornavit signis militariibus & maniacis.* Varro de vita Pop. Rom. lib. 1. *Torques auree multe relatæ Romam, atque consecratæ.* Similiter Catumandus simulachrum Deæ Massiliensium coluit. Iustinus lib. xli i i. cap. 5. *torque aureo donata dea in perpetuum cum Massiliensibus amicitiam junxit.* Servarunt & Germani eam consuetudinem. Hinc Florus lib. 11. cap. 4. *Vovere de Romanorum militum præda Marti suo torquem.* Nec belli tantum prospere gesti causa hoc factitatum, sed sæpe ex privatis causis. Sic inscriptio vetus exstat, quæ Æsculapium ita honoratum ostendit. Proposita est inter alias à Grutero pag. 70.

DEO. ÆSCVLAPIO. VAL. SYMPHO-
RVS. ET. PROTIS.

SIGNVM. SOMNI. ÆREVM. TOR-
QVEM. AVREVM &c.

Similis huic est inscriptio alia, data nobis à Capaccio in Historia Neapolitana ex ædibus Octavii, Cæsaris Consiliarii.

EX. IVSSV. I. O. M.

HELIO. POLITANI. AVRELIO. THEO-
DORO. SACERDOTI.

FILIO. CVRATORI. TEMPLI.
CEREMELIENSIVM.

... A D. AMPLIANTES. DONIS.

... TORQVEM. ET. VELVM SAC.

§. II. Torques in qua parte corpo-
ris, & quando gestatæ.

Torques in solo gerebantur collo, à quo dependebant in partibus. Isidorus: *Torques sunt circuli aurei à collo ad pectus usque depen-*

dependentes. Petrus Mosellanus, vir haud contemnendæ eruditionis, in notis ad A. Gellium ait esse *colli ornamentum, & summi pectoris*, in quibus verbis illud *summi pectoris* notandum puto. Videtur enim non longe demissos, sed circa papillas & thoracis sinum finitas credidisse. Et autorem habet verborum suorum vel ipsum Virgilium, qui sic lib. v.

— *it pectore summo*

Flexilis obtorti per collum it circulus auri.

Vides hic per *pectus* non simpliciter, sed *summum* definiri spacium, ad quod pertinebant. Qua in re diversæ torques à phaleris fuisse videntur. Sane & hæ ornarunt pectus, at non pectus summum. Silius Italicus lib. xv.

— *Phaleris hic pectora fulget*

Phaleræ non minus in pectore, quam torques: hæ tamen minus demissæ. Quo sensu verum esse potest, quod ait Lipsius lib. v. de Mil. Rom. Dial. 17. *Phaleræ demissæ ad pectus pendeabant, torques stringebant magis & ambiebant ipsum collum*. Nam si collum arcte ambivisse torques putavit, errasse vel ex præcedentibus manifestum. Arcte ambire magis circulorum, & adhuc magis monilium fuit proprium. Quanquam inter phaleras torquesque & illa fuisse differentia videtur, quod cum torques ab utraque colli parte demitterentur in pectus, phaleræ demissæ essent tantum ab altera, & sub ala seu brachio, more balthæi, clauderentur. Extant enim primo quædam in columna Trajani imagines, cum tali ornamento, quod phaleras fuisse puto. Deinde imitatur Liber Pater in sermo ex floribus, cujus effigies est in tabula marmorea Romæ, & cum ab aliis, tum à Luca Guarinoni eruditorum bono publicata, quam inter alia rariora Antiquitatum monumenta servo. Catenas quoque aureas, viri præsertim militares hodie sic gestant, gestaruntque olim fœminæ ad imitationem forsan phalerarum. Non enim aliter *discurrentes circa latera catenas* apud Plinium lib. xxvi. cap. 3. possum intelligere, quam de istiusmodi gestandi ratione, quam prædixi. Porro quoniam collum torques ambiebant, hinc à Græcis *περιδέραια* vocatæ sunt, quod & ante diximus. Quanquam apud Suidam observem non *περιδέραια*, sed *περιδέρ'ρ'αια* duplici litera scribi. *περιδέρ'ρ'αια, περιπερχίλιαι, κέραια*. Nec hoc absque auctoritate fieri putandum.

dum. Nam & Herodianus lib. v. *ᾠδέρροισ τε καὶ ψευδαίσι*
κροκαίμυθον. Et nescio, an non sic sit scribendum. Origo e-
 nim alias vix convenit, quam facit autor Etimologici. *Πει-*
δέρομον, ait, *ᾠειτροχιλίον κρόσμον*. ἀπὸ τῆς δέρρης Αἰολικῆς, ὁση-
 μαίνε τὸν τροχίλον. Si à δέρρη deducendum nomen, utique *πει-*
ειδέρομον scribendum erit. Attamen subjungit ipse. ὁ ἵππος
Μιλήπτος, διὰ τῆς αἰ διφθόγης γραφῆς ἔστι ἐνός ρ. ὡς μάλιστα πιστέον.
 Non intelligo, quo illud αἰ pertineat: est enim in *ᾠειδέρομον*
 hæc diphthongus. Puto plane scripsisse *ᾠειδέροσον*, non *πειδέ-*
ρομον, qui à δέρρη deducebant, sicque utrobique apud Suidam &
 Etymologicum scribi oportere. Quanquam & cum hoc poste-
 riore faciam, vulgatamque scriptionem retinendam putem. Est
 enim *δέρη* vel *δέρης*, quod Latinis collum. Hesychius: *δέρη*, *τρο-*
πηλον, *αὐχην*. *δέρης*, *τροχίλον*. Et hinc *πειδέρομον*, quia collum
 ambit. Xenoph. lib. i. *Habuerunt Medi ἐπιπῆς ᾠει τῆς δέρρης, τορ-*
ques circa collum. Non autem ambiebant tantum, sed & in ante-
 riore parte propendebant in pectus, sicut dictum est. Hæc for-
 tassis causa, cur & *ὑποδέρομα* vocarentur, quasi succollaria quis
 diceret, quia sub collum dependebant. Etymol. *ὑποδέρομα*, *πει-*
ειτροχιλίον. Hesychius: *ὑποδέρομον ὑποδείριον*, ἔστι *ᾠειτροχι-*
λίον. Gestabant autem torques istas quædam gentes perpetuo,
 quædam certis tantum temporibus. De Persis non est dubium,
 quin semper gestaverint. Itaque & in bellis mentio earum apud
 Scriptores. Idem observamus in Armeniis. Nam apud Appia-
 num Romani torques eorum calcant in prælio, in quo victus est
 Tigranes, lib. i. de bell. Mithr. Fuit & Gallorum ista consue-
 tudo Germanorumque. Hinc apud Florum lib. i v. cap. 12. legi-
 mus Drusum victorem, equos, pecora, torquesque Cheruscorum,
 Suevorum, & Sicambrorum divisisse. & apud Polybium Hist. i i.
 ex Gallis *neminem in primis cohortibus sine maniacis aureis stare*
consuevisse. Sed, quod observandum est, in primis cohortibus,
 vel, ut ipse ait, *πῶν ἑὸς πρώτων καὶ τεχνίτες σπείρας*, qui sine dubio,
 præstantissimi ac nobilissimi fuerunt. Apparet ergo, licet fre-
 quentem, non tamen promiscuum apud illos hunc cultum fuisse,
 quod & de reliquis gentibus credendum puto. Nemo, nisi
 qui aut ratione muneris debebat, aut ob virtutem promerue-
 rat, torques gestabat. Solis forte ditioribus exceptis, quos
 fere transversos agit spectata vulgo divitiarum magnitudo, in
 luxum

luxum omnem ac lasciviam contra ipsas quoque leges. Apud Romanos vero non gestasse puto. Monumenta certe nulla docent, nec in imaginibus vetustis apparent. Præterea singulari privilegio indultum legimus Torquato, ut gestare torquem ei jus esset, cujus privilegii ratio est nulla, si quicumque tandem meruissent torquem, gestare eam siveissent. Privilegium fuisse singulare Torquato posterisque ejus datum discimus ex Suetonio vita Caligulæ cap. 35. *Vetera, inquit, familiarum insignia, nobilissimo cuique ademit: Torquato, torquem; Cincinnato, crinem.* Vides, ut insigne vocet, quod sine tali privilegio intelligi non potest. Itaque reliqui non gestarunt, nisi publicis in pompis, hoc est ludis, aut triumphis. Polybius expresse de omnibus hujusmodi donis: *Qui adepti sunt ejusmodi dona, præter gloriam in exercitu & domi etiam famam, cum redierint in patriam, ludos pompasque conspicui ineunt; quoniam solis iis licet ornamenta hæc gestare & imponere, qui ab Imperatore virtutis causa, donati sunt.* Solis iis, ait, licuisse: ergo cæteris nil licuit hujusmodi in pompis, multo minus reliquis congressibus. Licuisse autem istis innuit Tacitus Hist. 11. cap. 89, ubi de ingressu Vitelli triumphi more adornato: *Militum phalerae torquesque splendebant.* Clarius Valerius lib. 111. cap. 2. in exemplo Siccii: *Novem triumphales Imperatorum curvus secutus, totius civitatis oculos in se numerosa donorum pompa convertit. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, civicae xiv, Murales III, obsidionalis una, Torques CLXXXIII, Armillæ CLX &c.* Observa, ne tum quidem, nisi forte unam aut alteram, gestasse, sed curasse sibi ab aliis anteferri, quod & Lipsi notatum est. Sed quid? Num & in bello & extra urbem fecere? Contrarium enim Vopiscus docere videtur, in litteris Aureliani, ubi Imperator: *Miles stipendium in balbeo, non in popina habeat. Torquem, brachialem, & anulum apponat.* Dicit apponat, quod Salmasius exponit, induat, quomodo contrario sensu ponere & deponere anulum usurpamus pro exuere. At vero nulla alia sunt monumenta, quæ hoc evincant aut doceant. Apud Tacitum profecto Annal. 11. cap. 9. Flavius Arminio fratri suo quaerenti de præmiis à Romanis acceptis torquem & coronam non demonstrat, sed memorat. Nec forte quaesivisset Arminius, si ornatum iis conspexisset. Deinde Sertorius expresse apud Plutarchum: τῆς ἀλλοῦς ἐκ αἰτῆ τῆ μαρτυρίας τῶν ἀεισιτίων ἀειφύεθαι, ἀλλὰ

δὲν ἴσθηται ἐπιπρῆξαι ἐ δόξαται, ἐ τεφάνας. alios non perpetuo gestare virtutis suæ testimonia, sed deponere torques, hastas, coronas. quæ verba non magis de tempore pacis, quam belli, ipsorumque præliorum intelligenda videntur. Igitur magis est, ut de posita ad signum torque locum eum accipiam. Nam ad signa etiam aliàs pecunias & stipendii partem deponebant, veluti ad deos templumque, ut ostendit pluribus Vegetius lib. 11. c. 20. meminitque Suetonius in Domitiano cap. 3, ubi ait: *noluit quenkam plus, quam mille nummos ad signa deponere.* Ut sic apponere apud Vopiscum sit ponere ad signa, sicut loquitur Vegetius, quando ait: *decem folles, hoc est, decem sacci per cohortas singulas ponebantur.* vel deponere ad signa, quomodo Suetonius hoc effert. Sane vix credibile est, cum tam solliciti veteres fuerint de stipendio, neglexisse tam pretiosa dona. Itaque mea quidem Sententia ne in bello quidem gestabant, nisi cum reversi essent domum triumphantes. Id plane mirum, cur, cum neque foris, neque domi torques gestaverint Romani, extra dictum tempus, phaleras gestare voluerint. Habuisse enim vulgo videor colligere ex verbis Plinii, quæ sunt lib. xxxiii. cap. 1. *Tanta, ait, Senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abjectos fuisse in antiquissimis reperitur annalibus. Fallit plerosque, qui tum & Equestrem ordinem id fecisse arbitrantur: est enim adjectum hoc quoque sed & phalera posita, propter quæ nomen equitum adjectum est.* Dicit expresse, ut à Senatu annulos, sic ab Equitibus phaleras fuisse positas. Verba enim ista, *sed & phalera posita*, sunt ex iis ipsis annalibus antiquissimis, quas Plinius allegat. quibus ait ostendi non annulos quoque ab Equitibus ut à Senatoribus, sed phaleras solum positas, vel ut supra inquebat, abjectas, contra quam nonnulli eum in annalibus locum explicabant, & propter phaleras, de quibus mentio fiebat in sequentibus, in præcedentibus eorum Annalium verbis eum Senatorum, etiam Equitum adjectum nomen. Sic enim locus Plinii intelligendus est, quem obscurum nonnihil facit illud *quæ*, haud dubie vitiosum, cum ad nihil præcedentium referatur. Itaque & in *quas* à quibusdam mutatum est, ut phaleras respiciat. Sed sine ambiguitate puto Plinium nec hoc, nec illud, verum una voce proptereaque scripsisse, conjunctionemque postea à sciolo mutatam esse in pronomen, Quicquid sit, si positæ pha-

phaleræ, & positæ ut annuli, sicut annulos gestari consuevisse palam est. Nisi & hoc restringamus ad ejusmodi tempus, quo videlicet cum ornamentis hujusmodi incedere fuerunt. Ut posuerint in proximis puta ludis, aut spectaculis, aut simili alia solennitate.

§. 12. Quibus in universum gentibus torques fuerint in usu.

NON est ornamentum aliud, in cujus usum tot simul conspirarunt gentes, ut jam patet ex iis, quæ hucusque disseruimus. Id autem credo factum, quia nudo fere collo olim incedere, sicut hodieque fit in oriente locis plurimis. Antiquissimis temporibus ac forte primis Ægyptiis usurparunt & Chaldæi, itemque Hebræi, ut ex Sacris litteris, Diodoro, Æliano, aliisque cognoscimus. Ab his acceperunt Persæ sicut pluribus ostendit Bainabas Brissonius in eruditis de Persarum Regno libris. Sic apud Ælianum lib. x i i i. cap. 40. legitur *σπινθὸς περσικῆς*, non aliam ob causam. Persis conjuncti sunt Medi; igitur & illi usurparunt. Agathias de Bello Gothico lib. i i i. ex versione Christophori Personæ: *Non enim scuta duntaxat, thoracesque, & pharetras eorum, qui ceciderant, quidam gestabant, sed aureos etiam circa collum torques, & ex auribus pendentia ornamenta, ac ejusmodi cætera effæminatorum varia & supervacanea opera, quibus Medorum primores præcipue decorantur, ut speculiosiores cæteris sint, & à vulgaribus aliis noscitantur.* Omnes titulo Ægyptiorum & Babyloniorum complexus est Tertullianus lib. de Idol. Purpura, inquit, & aurum cervicis ornamentum eodem modo apud Ægyptios & Babilonios insignia erant dignitatis. Torques etiam gestarunt Arabes; maxime Atilci & Casandrini. Agatharchides apud Photium: *Aurum perforatum inter lapillos pellucidos alternatim circa manus gestant & colla.* Item Armenii, hinc Romani eas calcant in prælio, Tigraane cum Armeniis superato, sicut supra ostendi. Verba hæc sunt: *Ἰσθμῶν καὶ περσικῶν περσικῶν καὶ τεινῶν ἐπὶ σπυρίδων ἰσθμῶν καὶ εὐροσίων.* Armillas ac torques calcando continuerunt eadem per C X X stadia. Gestarunt Parthi. Vnde illud Horatii lib. i i i. Car. 6.

Iam bis Monæses & Pacori manus
 Non auspiciatos contudit imperus,
 Nostros, & adjecisse prædam
 Torquibus exiguis renidet.

Torrentius hoc loco: renidendo gaudere se ostendit, quod Torquibus ante exiguis non leve ex præda pondus adjecerit. Ergo & ipsi torques habuere. Parthis proximi sunt Scythæ, ex quibus Gothi. In his narrat Saxo. Ita enim de Atillo Rege Sueciæ, lib. 11. cap. 20. *Donain præsentem plurimæ erogavit, & inter cætera torquem aureum ingentis ponderis collo Roluonis, qd ostendendam ejus claritatem, appendit.* Et paulo post de Roderico: *Rogatus pretiosum torquem, qui virtutis & victoriæ præmium proponebatur, in alterius manus deponere, mox armillas & torquem, ut erat in navigio collocatus, ingenti excussas jactu, postulanti porrigere statuit.* Firmant hoc ipsum nummi veteres apud Gorkæum pag. 42, in quibus videas yltus Gothorum cum torquibus. Gothicos enim nummos esse dubitabit nemo, qui litterarum Runicarum ductus in tot Sueciæ Daniæque saxis monumentisque oculis usurpavit. Ac in primo quidem nummo plane scriptum puto AS vel AHS, AH litteris inter se junctis contextisque, antiquissima cum Gothorum tum multarum aliarum gentium consuetudine, de qua peculiari opusculo, Deo annuente, aliquando agemus. Est autem illud AS vel AHS summi apud Gothos numinis vocabulum; quod Asum, Aasum, Ahasum appellasse accurate in *Vpsalia antiqua* demonstrabo. Videntur & cæteri nummi quid hujusmodi præferre, nisi putemus litteras initiales continere finalesque vocabuli, quod in latere altero consignatum est. Sane in primi nummi ista facie *Hliti* nomen legi videtur, quod Latinis Parvum significat: Errant enim sine dubio qui de Cliti Macedonico vocabulo hic cogitant, cujus quis quæso usus esse apud Gothos potuit? Gothos quidem Latinis aliquando usos esse nominibus ex Jordane, vel jordanide intelligimus, at Græcis nunquam. Igitur cum Cliti Macedonicum sit nomen, frustra de eo hic differitur. Neque mirum est in H lito spiritum præfigi. Ita enim consuevisse Gothos veteres præter infinita alia testimonia vel ex Hludovici & Hludus vocabulis apparet, quæ sic scripta in vetustis Saxis monumentisque reperiuntur. Est proinde Gothicum nomen, Gothica effigies in prædictis nummis, quæ cum ornata sit torque,

torqui-

torquium gestamen apud Gothos in usu fuisse manifestum est. Et mentionem facit B. Brigitta in litteris ad filium, quas ex vetusto codice communicavit mecum Iuvenis doctissimus, Laurentius Bureus. *Du skalt hasa brah itinu brysti. hoc est, pectus tuum bractea ex auro gemmisque adornabis.* Item alio loco: *Quad forspan or brah er / dat i hasen i edert bryst. quale ornamentum ex auro gemmisque pectori praefixum geritis.* Vbi brah est bulla, è torque in pectus dependens. Nisi potius fibulam intelligat, qua vestimenta claudere solebant. A Gothis veniendum ad Dapos, nam & hos gestasse certum est. Ostenduntque verba Saxonis, supra à me adducta. Sunt & alia apud eum loca, quæ nos neutiquam dubitare patiuntur. Iuncti his Germani, de quibus paria observamus. Videtur equidem obstare Tacitus, quando in libello de eorum moribus carere ait auro argentoque, nec inter cætera illorum ornamenta torques recenset. Ipse tamen aliter, alio in loco: *Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à singulis, sed publice mittuntur, electi equi, magna arma, phaleræ torquesque.* Ita Florus nominatim memorat in Cheruicis, Suevis, Sicamhris, quæ haud dubie Germanicæ fuerunt gentes. *Cheruscus equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant: sed omnia restorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torquesque eorum, ipsosque præda divisit ac vendidit.* In Borussis veteribus, & Sudinis Stella lib. 1. Antiq. Boruss. *Vestium cultus apud eos fuit, ut mares Lanea, feminae linea tunica uterentur, circulosque ex ære vel orichalco colla circumdebant.* Gallorum fere proprium hoc gestamen fuit. Vnde Suidas in *Τορχιάτῳ. Στραπὸς ἐπιχρῆσις ἡστῆμῳ κελτοῖς.* *Vstitatus vulgo apud Gallos ornatus torques fuerit.* Strabo in descriptione Galliarum: *Χρυσοφορῆσι, περὶ τοῖς τορχίλοις στραπὸς ἔχοντες.* *gestant aureos circum colla torques.* Similia habet Diodorus lib. 1 v. Antiq. Virgilius *AEncid.*

V I I I .

*Aurea cæsaries illis, atque aurea vestis.**Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla**Auro innectuntur —*

Hinc Plinius lib. xxxi i i . cap. 1. *Gallos cum auro pugnare solitos, Torquatus indicio est.* Aurum non intelligit aliud, quam torques, unde Torquati cognomentum plane sicut supra Græcos aliquando *χρῆσσι* usurpare dixi. Eadem cum Plinio habet

D 5

Polybius

Polybius Hist. 11. *In primis, ait, cohortibus neminem cerne-
res maniacis sive torquibus aureis armillisque non ornatum.* Nomi-
natim de Insufris & Alpinis firmat Florus lib. 11. cap.
4, quando de eorum torquibus tropæum Iovi erectum scri-
bit. De Boiis, qui à Polybio inter Gallos recensentur, Li-
vius lib. xxxv1. cap. 40. *P. Cornelius Consul triumphavit
de Boiis; in eo triumpho Gallicis carpentis arma signaque & spo-
lia omnis generis transvexit, & aureos torques transfudit M C C C C
L X X.* Gestarunt & Belgæ. Hinc Propertius lib. 1 v. de
Virdomaro.

Torquis ab incisa decidit unca gula.

De Britannis observatum est ex Strabone in superioribus. Et-
jam Herodianus meminit. An Hispani usurpaverint, ignoro,
hactenus sane non lego. Gothos in Hispania gestasse num-
mi docuerint, de quibus ante differuimus. Sunt enim in Hi-
spania cusi, absque dubio, cum illic Gothi rerum potirentur;
De Romanis ambigi non potest. De solis Græcis nihil
istiusmodi observo. Quin imo barbarum gestamen vocant.
Herodianus de Britannis: *τὰς μὲν λαπίρας ἢ τὰς τεραχίλους
χρημαῖσι σιδήρῳ, καὶ κώπιστα τῆτο ἢ πλάτυ σύμβολον νομίζοντες,
ἄσπερ τὸν χρυσὸν οἱ λοιποὶ βαρβάρων.* ventrem atque cervicem ferro
incingunt, ornamentum id esse ac divitiarum argumentum æstimantes,
perinde ut aurum ceteri barbari. Per χρυσὸν torques intelligit,
& τὰς λοιπὰς βαρβάρων ait æstimasse, quod opinor non
dixisset, si Græcorum ea fuisset consuetudo. Strabo quo-
que reprehendit, velut muliebres, & istam Gallorum ratio-
nem vocet *ἀνόητον καὶ ἀλαζονικὸν π*, lib. 1 v. Sane Iulius
Pollux Grammaticus diligentissimus in solis mulieribus re-
censet. Ex quo mihi persuasissimum est, nullum earum,
nisi in his apud Græcos fuisse usum. Quod sorte factum odio
Persarum Græcis semper imminentium. Nam reliquæ omnes
fere in Oriente gentes habuerunt. Ipsi quoque Indi, apud quos
hodieque nihil est vulgatius.

S. 13. Torques brutorum, rerum-
que inanimatarum.

LVXUS, de quo dictum est in præcedentibus, ab hominibus transit ad bruta animantia. Torquibus & illa exornata memorantur. Primum autem de militaribus vix est mirum, quandoquidem quæ in bello juvissent ad victoriam, ea præmiis quoque visa sunt digna. Hinc ab initio equis habitus is honor, ut variis ac pretiosis monilibus ornarentur Virg. lib. VI I. ÆN.

Aurea pectoribus demissa monilia pendunt

Claudianus de equo Honorii.

Luxuriant tumido gemmata monilia collo.

Vides vere pretiosa monilia, ex auro gemmisque. Sic Apulejus de Deo Socratis: *Nec enim in emendis equis phaleras consideramus, & balthei polimina inspicimus, & ornatissimæ cervicis divitias contemplamur, si ex argento & auro & gemmis monilia variæ gazæ dependēt, si plura artis ornamenta capiti & collo circumjacet.* Erat hoc solenne in equis Imperatorum, & exemplo equi, quem describit Claudianus, apparet. Plutarchus de Equo Pompei in Sertorio: *χρυσῶν κηκοσμημένον, & Φαλάσθον ἀνάπλεον*, auro ornatum & phaleris plenum ejus equum diruerunt. *χρυσῶν* non aliter intelligit, quam ut supra dixi, de torquibus & monilibus. Monilia ista appensas habebant lunas sicut hodieque nos in frontalibus equorum, & Hungari Turcæque in collis usurpant. Meminit Statius Theb. I X.

— *nemorisque novæ sub pectore primo*

Iactantur niveo lunata monilia dente.

Sunt & hi de Imperatorio equo versus. Quanquam non ipsi solum, sed & alii in suis equis usurparint. Quomodo apud Gellium lib. V. cap. 5. Antiochi equitatus frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgere dicitur. Ab equis res devenit ad Elephantes. Nam & hi ornati torquibus, monilibusque, ut qui ipsi quoque à veteribus adhibiti ad bella. Occurrit aliquotiens apud veteres. Vnus locus memorabilis est apud Philostratum de Elephanto Alexandri, Soli dedicato. Verba sunt lib. II. de vita Apoll. cap. 6, ex interpretatione Zenobii Accioli: *Esse autem illi torques aureos circa dentes, seu cornua libeat appellare, & in torquibus litteras græcas insculptas hæc verba referre:*

Alexan-

Alexander Iovis filius, Ajacem Soli, hoc enim Ajacis nomen ipse Elephanto imposuit. In Græco pro torquibus est ἄλικες, quod de circulis auribus exponendum puto, quia additur περὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ. nec enim illud περὶ, nisi de circulo, qui cornu sive dentem ambit, intelligitur. Observa autem additos huic circulos in dentibus, ne scilicet excuteret, libertati suæ relictus & in sylvas missus, ut fiebat in hujusmodi dedicationibus. Cæteri gestabant in collo, velut equi, cum ornarentur. Post elephantos etiam in camelis hunc ornatum legimus, quippe qui & ipsi usurpati in bellis. Augustinus. Quæst. ex utroque testam. cap. 115. Reges Median camelis delectantur ad seßum, ita ut & colla eorum aureis exornent torquibus. Hausisse hoc ex sacris litteris videtur. Nam lib. Iud. cap. 8. legimus de Gedone: Et interfecit Zeebea & Salamana, & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent. Apparet solenne ornamentum genus fuisse apud istos sicut phaleræ moniliaque equorum apud Romanos & vicinos populos. Eodem loco: Fuit pondus postulatorum in aurium mille septingenti sicli, absque ornamentis & monilibus, & veste purpurea, & præter torques aureas camelorum. Appositas habuisse bullas etiam existimo, quoniam ex Glossis Isidori, ut vulcanius emendat, legimus bullas ornamenta regalium camelorum. Ab his etiam ad cæteras bestias translatum est, quas domi alebant, & peculiariter amabant. Sic in canibus περὶ δέ σκυια legimus. Xenophon in Cynegetico. Κυῶν ἢ κῆσμη & δέ σκυια. Latini milla & collaria appellant. Etiam in feris cicuratis fuit receptum. De Leone mansueto Philostratus Lemnius vita Apollonii lib. v. cap. ult. κῆσμήσαντες τὸ θεῖον σείπτω & ταινίαις περιέπιπον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ornantes seram torque & scinis miserunt in Aegyptum. Idem de Panthera cicurata exemplum nobis servavit. Refert in Eclogis Photius: Ἀσέπτι, αἰτ, in Pamphylia pantheram captam fuisse (σείπτω ἄμω, ὃν περὶ τῆς δέρας ἰφασε) aureum torque circa collum habentem. Armenis litteris hujusmodi inscriptum: Rex Arsaces. Deo Nyseo. Regnabat autem temporibus illis in Armenia Arsaces. Is, ut opinor, seram eximia præ cæteris magnitudine Baccho sacravit. Verba observatu digna, quæ ostendunt, non ornatus tantum, sed & notitiæ causa eis impositas torques. Vnde & à Græcis γωελίσματα sunt appellatæ. Nempe si ad feritatem suam essent casu aliquo reversæ, ac

aufu-

aufugissent, per signa ea recognosci repetique poterant, ut ostendit Grotius 11. de Iure Belli cap. 8. §. 3. Deinde dedicationis quoque causa, ne quis rem sacram inscius violaret, sicque incurreret in iram Dei, quem in ea re violasset. Hoc enim exitiosum veteres putabant. Ut in cerva Dianæ ab Ascanio vulnerata pluribus docet Virgilius. Sic Diomedes fecit, de quo Autor Mirabilium auscultationum. *In Peucetinis a-junt templum esse Dianæ, in quo locatum est celebre illud æveum fertum* (Χαλκήν ἔλιγ. autor ipse vocat de quo diximus in præcedentibus) *in inscriptione hac insignitum: Diomedes Dianæ. Id nar-rant ab eo collo cervino appositum accrevisse, itaque deinceps hoc pacto inventum ab Agathocle Siculorum rege in Iovis templum locatum.* Non aliæ torques, quas Alexandrum cervis pluribus indidisse refert Plinius lib. 1111. cap. 32. *Vita, inquit, cervis in confesso longa, post centum annos captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adoperitis jam cute in magna obesitate.* Meminit & Ovidius lib. x. Metamorph. fab. 4.

*Ingens cervus erat, lateque patentibus altas
Ipse suo capiti præbebat cornibus umbras
Cornua fulgebant auro, demissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.*

Porro non quadrupedes solum, sed & aves istiusmodi torquibus ex prædictis causis ornarunt. Superest imago ejus rei in Addendis Pignorii ad tabulam Isiacam, ibi namque avis nescio quæ, forsan Ibis, cum torque conspicitur in monumento, cujus inscriptio est ADELPHI. Et quod γναελομο. τοc attinet, testatur Grotius loco antea laudato, & nos ipsi in cignis apud Batavos frequenter observavimus. Forsitan & pisces sic ornati. Aelianus sane lib. 1111. Hist. An. cap. 30, *Sunt, ait, & pisces in templo Iovis Labrondæi, ubi fons nitidus, monilibus, & aureis in auribus ornati.* Similis ille, temporibus Ferdinandi I. captus in stagno Hailprunnensi, qui circa branchias habuit circum-lum ex ære Cyprio. Nisi quod inscriptum esset illi circulo, quis cum primus stagno immisisset. Vossius pluribus lib. 1 v. de Idol. cap. 3. Etiam inanimatæ res sic apud veteres ornatæ. De arbore Platano legimus apud Aelianum nostrum lib. 111. cap. 14. Multiplicem & pretiosum ornatum ex ea suspendisse

Xcr-

Xerxem, ερεπτοῖς ἢ ψεδίοις πρῶν τὰς κλάδους αὐτῆς, torquibus & armillis ramos ejus venerans. Ad postremum ipsa etiam sepulchra sic decorata. De sepulchro certe Cyri legimus apud Arrianum lib. VI, quod condita in eo fuerint, ἢ ερεπτοὶ, καὶ ἀκινάκη, & ἐνώπια χρυσῷ τε καὶ λίθων πρῶτων, torques, acinaces, in aures ex auro & gemmis. Vulcanius liberius sic reddit; torques quoque & armillas & in aures aliaque ornamenta ex auro & gemmis composita. cum nec de aliis, nec de armillis quidquam sit in Græco.

Del Conde de Joncalma

F I N I S.

E R R A T A.

P Ag. 6, linea 16. scribe, coloris miniati. 7, 4. plane spira est, uti, & 17. περιδέσμιον. & ult. viris, iisque. 9, 14. Hesy chius κλοιός & 17. κλοιός & 19. κινῶν. 10, 7. mundioraque. 13. Osyridis. 28. ἡπὸ φίλ. 37. verius. 12, 30. βυσσίνω. 15, 28. Iliad E. & Φ. ult. in unum. 16, 32. duræ. 33. pendulæ. 18, 3. χρυσῶσι. 13. veste limbus. 19, 9. certum numerum, 21, 28. tristitiam prodesse. 23, 22. & si cava non f. 14. luna, ait, ex a. 26, 2. haud possunt. 10. lazuli. Manus. 29, 2. id autem f. c. 34, 21. solennem eum. 48, 9. monilibus aureis. 49, 8. σιωπεπθέρμω τοῖς ποσὶν. 25. γινώσκουσα. 60, 3. circulis aureis.

UNED

UNED

UNED

UNED

FIGURE
de
estatibus

F.A.
115